

בס"ד

שיחות

דבריים טובים

ממורינו המשפיע

בעל "דברים טובים" שליט"א

פרשת בשלה תשע"ט
בלתי מוגה

בס"ד

"דברים טובים"
ממורינו המשפיע
בעל ה"דברים טובים" שליט"א
שיחות
פרשת בשלח תשע"ט

(אינו מוגה)

•••

עיצוב גרפי ועימוד:
מנשה הורוביץ - 972.52.761.3021

•••

להערות והארות וכן לקבלת הגליון יש לפנות למייל: a152561865@gmail.com
כמו"כ ניתן לקבל את השיעור יום יום באידיש וכן בלשון הקודש. יש לשלוח בקשה למייל הנ"ל
השיעורים משנים קודמות ניתן למצוא באתר קול הלשון

שבת שירה וטעם קריאתה בשם זה

אמר הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל "שבת זה קורין שבת שירה, ובוודאי יש בזה טעם. שהרי בגמרא (בבא קמא צ"ב ע-א) אמרו, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, וכה"ג, וכל שכן שם שקורין כל ישראל דיש לו שורש".

השבת נקראת שבת שירה. על שם השירה שיש בפרשה, והוא כעין ימים אחרונים של פסח, כדכתיב בפרי צדיק (פרשת אות יא) בשם הרה"ק מלובלין זיע"א, שפרשת בא היא כעין ימים הראשונים של פסח, ופרשת בשלח היא כעין ימים אחרונים של פסח, ופרשת יתרו היא כעין שבועות.

שבת שירה טעמה. מובא בזרע קודש "צריך להבין, מה שמנהג ישראל לקרות לשבת פרשת בשלח 'שבת שירה'. ואם מפני שקורין בו השירה, הלא לא מצינו זה בכל שבת לקרוא השבת על שם הענין שקורין בו. ולמה דווקא שבת זה נקרא על שם הענין שקורין בו".

ומבאר הרה"ק מרופשיץ זצ"ל בארוכה שיש ארבעה ענינים בתפילתנו, מתחילה הקרבנות מכפרים, אחר כך שבחו יתברך ב'ברוך שאמר' עד 'ישתבח', ואחר כך ב'יוצר אור' שבח המלאכים שמשבחין ומפאריין אותו יתברך. והנה אלו הד' ענינים הם בחינת ארבעה עולמות... והנה באדם יש כל הבחינות מד' עולמות אלו... ולכך נזכר כאן ד' פעמים שירה (אז ישיר משה, את השירה הזאת, אשירה לה, ותען להם מרים שירו לה)... ולכן קוראים את השבת פרשת בשלח 'שבת שירה' שהם נגד... מכיון שיש הצטרפות לד' פעמים שירה עם ענין השבת.

מובא באהבת ישראל ידוע מספרי יראים שהקריאה מעוררת את הזמן, והראיה לכך ממה שכתבו חכמינו ז"ל בברכות (ט:): "הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה", מכאן שהקריאה מעוררת את הזמן, ועל כן גם לאחר זמן קריאת שמע לא הפסיד את חובת המצוה, כי על ידי קריאת פרשת שמע בתורה, הוי כאילו הוא זמן קריאת שמע עתה, והובאו דברים הנ"ל בספר בוצינא דנהורא בשם הרה"ק מו"ה ברוך זי"ע ועכ"י ממעזבוז יע"א עיי"ש, והקריאה של פרשת בא קוראים בפרשת החודש ובפסח, ומעורר את הזמן של ימי ניסן ופסח.

בסדור הרב בעל התניא זיע"א כתב ד"קורא בתורה" הוא מל"שון המשכה על דרך "קורא לה והיא באה" בקנין משיכה, וכן גם כאן קורא בתורה ממשיך את אלו הקדושות שקורא בתורה.

מובא בתפארת יעקב בשם הרה"ק ר' אברהם יעקב מסדיגורא זצ"ל אמר, קורין לשבת זו שבת שירה. לפי שבפרשה זו מוצאים בפעם הראשונה המתנה הטובה שנתן לנו הקב"ה

מבית גנזיו, 'ראו כי ד' נתן לכם השבת'. וכן קריעת ים סוף, שירת הים, ענין ירידת המן, מקור הפרנסה לבני ישראל. וכן ניצוח האויב התמידי שהוא עמלק.

מובא בתפארת מנחם אבי זקני ז"ל אמר אשר הקריאה של שבת זו מעוררת הזמן, קריעת ים סוף, נתינת שבת, ירידת המן, מלחמת עמלק. עיקר התעוררות הכוונה מהזמן אומר אני הוא אמונה, כי על ידי קריעת ים סוף באו בני אל ויאמרי-נו בד' ובמשה עבדו, לא רק האמונה אשר השי"ת הושיע להם בעבר על ידי הצדיק, רק עיקר אמונה אשר השי"ת יושיע גם לעתיד ע"י הצדיק, וזהו אשירה לד' ע"ש העתיד, שיהי' תפול עליהם אימתה ופחד וגו', עד יעבור עמך ד' וגו'. ועל ידי שבת הוא גם כן אות אמונה, ועל ידי מן הוא גם כן אמונה, אשר על כל מוצא פי ד' יחיה האדם, ועל ידי מלחמת עמלק גם כן אמור-נה כדכתיב (יז-יב) ויהי ידיו אמונה, וגבר ישראל וכאשר ירים משה ידו. וכן מה ששרו אז ישיר היתה, עיקר תשובה היא אמונה, ע"ז שלא האמינו שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, כדכתיב (שם ה- כג). ומאז באתי אל פרעה הרע וגו', והיתה התשובה ע"ז אז ישיר ע"ש העתיד, אמונה אשר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

הקריאה מעוררת הזמן. מובא בבאר לחי רואי לרבי יצחק אב"ד בענדר זצ"ל "שמעתי בשם רבי ברוך ממעזבוז על מאמר (ברכות ט:): 'הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה'. כי בקריאת התורה פעמים שהקריאה מעורר את הזמן, כגון כשקורין פרשת בשלח, אף שאין הזמן אז מיציאת מצרים, אך על ידי הקריאה בתורה נתעורר ענין הנס דיציאת מצרים, ולפעמים הזמן מעורר הקריאה, כמו כל המועדים שקורין בתורה ענין הזמר והמועד, אף שאינן לפי סדר הפרשיות. וזה שאמרו 'הקורא מכאן ואילך' אף שאינו זמן קריאת שמע, יכול לעורר על ידי הקריאה כמו הקורא בתורה ומעורר הזמן. ועל פי זה אמרתי דעל כן מנהג העולם שקוראין את הש"ק פרשת בשלח בשם 'שבת שירה' ולמה אין קורין פרשת יתרו "שבת מתן תורה", כי ידוע אשר יציאת מצרים היה שלא ע"י מעשיהם וכן קריעת ים סוף שלא היו ראויים... ומתן תורה היה אחר ספירת ז' שבתות... שבאו מעצמם להשגה זו על כן כשקורין פרשת השירה יכול להתעורר ג"כ להופיע עלינו מאור קדושתו מאוצר מתנת חנם בכל עת. אבל ענין מתן תורה הוא שצריך קישוט מידותיו והכנה רבה, ואיך יוכל בפתע פתאום לבא לזה, על כן אין קוראין את פ' יתרו שבת מתן תורה".

מובא בחיים ושלום" (ויצא): בעל "מנחת אלעזר" ממונקאטש "הנודע ומקובל בשם רבינו הקדוש החוזה מלובלין שאמר ברמז על הפרשיות, בא, הוא ימים הראשונים של פסח, בשלח, הוא ימים האחרונים ז' וח' של פסח, יתרו, מתן תורה, הוא שבועות, משפטים הוא ראש השנה ויום הכיפורים, ימי המ-

ויתמלא משאלות בני ישראל בכל השפעות טובות וברכות, בכלליות ובפרטיות ברוחניות ובגשמיות בני חיי ומזוני אמך".

השבת הזו נקראת שבת שירה, ונחשב כיום טוב. מובא בחי' דושי הרי"ם יש לפעמים שבא דביקות לאדם אשר הוא נעשה בריה חדשה, וזה הוא שירה, ודבר זה עושה השבת, אשר השבת בעצמה אומרת שירה כמו שנאמר מזמור שיר ליום השבת, ואיתא גם כן ששירה מוחל עוונות, וכן איתא במדרש על שבת אצל אדם הראשון, שקין אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, מיד אמר אדם הראשון, "מזמור שיר ליום השבת".

שבת שירה מובא בילקוט צופים שאל הצדיק רבי יצחק מזור- קא זצ"ל את החידושי הרי"ם מדוע קוראים לשבת זו שבת שירה, מה שאין כן בשאר השבתות, למשל שבת יתרו לא נקראת שבת מתן תורה וכדומה. השיבו החידושי הרי"ם: כיון שרואים שבשירת הים יש שינוי גם בכתיבה בתורה, שנכתבת בצורת שירה, אריח על גבי לבינה. מבאר הרה"ק ר' שמואל משינאווא (נלב"ע ה' שבט תרל"ה) בספרו רמתים צופים, כוונת בעל החידושי הרי"ם, כי גוף היהודי דומה לקלף של ספר תורה, ונשמתו היא האותיות והשמות, ואם בשירה יש שינוי על גבי הקלף של התורה, אז גם גוף היהודי יכול להשיג תנוות, להתפעל ולהתעורר להודות להשי"ת. ומספר הרמתים צופים שם, שבעיניו ראה את החידושי הרי"ם רוקד בשבת שירה בשעת קבלת שבת באמירת "לכה דודי", מה שלא היה דרכו בכך כל השנה. וצעק החידושי הרי"ם שכל אחד מישראל צריך להרגיש שמחת השירה, ולהודות ולשבח להקב"ה מתוך שמחה.

פון חמשה עשר - שבת שירה - ראש השנה, מובא בנחלת יעקב קען מען נעמען חיות און לעכטיקייט אויף אלע טעג, (מחמשה עשר, שבת שירה - ראש השנה, יכולים לקחת חיות ואור על כל הימים).

בכל שנה יורדים מגן עדן השפעות טובות. מובא בנהר שלום אז ישיר משה וגו' בשם כ"ק הרה"ק רשכבה"ג רבינו מלך בלין זצלה"ה זי"ע. אז נוטריקון במילואו אלף זיין, "אלף" פירוש בזמן שלומדים השירה וזהו בשבת בשלח שקורין פרשת השירה, "זיין" פירוש שביעי של פסח, אותו הזמן שאמר בו משה ובני ישראל את השירה הזאת לד', ישיר משה ובני ישראל וגו', לשון עתיד והוא (עיין רש"י), פירוש "בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים נתעורר מחדש ענין השירה, ומחדש ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לד'. ובזה פירש אומרים ז"ל (שבת נא:) וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר וכו', פירוש בעלי השיר הם משה ואהרן ומרים, וכל הדור דעה, בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים הנ"ל שקורין את השירה, הם יוצאין מגן עדן העליון בשיר, ונמשכין לזה

שפט, תרומה, הוא רמז לסוכות, שהוא אהל המשכן, סוכה דירת ארעי, תצוה, חנוכה, שמן זית זך, תשא, פורים, וכמו שאמרו חז"ל במגילה (יג:) הקדמתי שקליכם לשקליו של המן". נמצא אפוא, כי בשבת הקדוש הזה שקורין בו השירה יש בו מעין קדושת המועד של שביעי ואחרון של פסח.

הקריאה יותר גבוהה מהזמן. מובא באמרי יוסף "קבלתי מר-בותי אשר כל דבר ודבר הוא בסוד עולם שנה נפש כמ"ש בספר יצירה, והוא יסוד הענין של השבתות אלו, שהיינו שבת שירה, וכן פרשת יתרו שקורין באמצע החורף, והוא כי כל דבר הוא בעולם ושנה ונפש, דהיינו קריעת ים סוף, כאשר האדם בא אל הים שנקרע לבני ישראל יוכל להרגיש ההארה של שביעי של פסח שהוא הארה של קריעת ים סוף, והראיה לזה דמבואר בגמרא ברכות (נד.) דהרואה מעברות הים צריך ליתן הודאה ושבח לפני המקום, וזוהו הוא בסוד עולם, וכאשר בא יום שביעי של פסח מרגיש גם כן הארה נפלאה מזה, והוא בסוד שנה, וכן כאשר קורין בתורה פרשת בשלח יוכל להרגיש גם כן הארה זו, והוא בסוד נפש, וכן על דרך זה הענין הוא בהארה של מעמד הר סיני, כי בעולם הוא כאשר בא האדם אל הר סיני יוכל להרגיש הארה זו, ובשנה הוא בא כאשר חג השבועות זמן מתן תורה, ובנפש הוא בשבת שקורין בתורה בפ' יתרו, וכעד"ז הוא בכל ענין כי בעולם הוא כאשר בא אל המדבר קום אשר שם נעשה הענין הזה בפועל ממש, ובשנה הוא כאשר בא הזמן הזה בשנה שהי' הדבר הזה, ובנפש הוא כאשר קורא בתורה הענין הזה, ע"כ מה שקבלתי מרבתי, רק הוספתי מעט בהרחבת ביאור הענין. ושמעתי ממורי הקדוש [מהרי"א מזי" דיטשוב]. כי בסוד הנפש שהוא על ידי התורה, הוא יותר גבוה במעלה מן הזמן שהוא בשנה".

ב"פרדס אליעזר" המביא את הדברים מוסיף מהמובא בהגדה של פסח "זרע קודש - רופשיץ", שרבי מרדכי שפי"א רא מבערטש אמר לרבי יצחק מסטיטשין כי כמדומה לו שההארות של השירה בשבת פרשת בשלח אצל אביו רבי משה מראזוודוב, היו עוד יותר מההארות של ליל שביעי של פסח. השיב לו הרב מסטיטשין "היטבת לראות".

שבת שירה. מובא במגן אברהם להמגיד מטריסק זי"ע "פתח ואמר, שבת זה נקרא 'שבת שירה' על שם שקוראים שירת הים, והשירה נכתבת אריח על גבי לבינה שראשי תיבות מזה בגימטריא ק"ד, וקו"ף דל"ת מלא בגימטריא כמנין כת"ר, שעל ידי השירה נתגלה כתר מלכותו יתברך בעולם... וזה מרומז בשירה שנכתבת אריח על גבי לבינה, שראשי התיבות בגימטריא כמנין כת"ר, שאז בעת השירה עלה ונתעלה עד הכתר העליון. וכמו כן בכל שנה ושנה, בעת שקוראים השירה, נתגלה הכתר מלכות, וכשהמלך מעטר עצמו בכתר מלכותו, הוא נותן הנחה למדינות, ובפרט במלך מלכי המלכים הקב"ה, כשמעטר עצמו בכתר מלכותו, בוודאי יתן הנחה לישראל,

לאהבתו אותם. ונתמלא פיהם שירה, כמו שנאמר 'אז ישיר' יורה במילת 'אז' כאשר הכירו את פעולותיו להם כאהבת אב לבנו אהובו, מיד נתמלא פיהם שירה, וזה בא משורש קדושת שבת. ומן התעוררות הכרה זו, ניתן להם מצות השבת מיד בפועל ממש. ומזה יצא לקרות שם שבת זה 'שבת שירה', כי עיקר קדושת השבת נתגלה לכללות ישראל בפועל, היה בעת אשר הכירו פועל ה' ומעשהו להם, ומלאו פיהם שירה... ובי-קשו מהשי"ת בשירתם, שתהיה גודל ההכרה הזו קבוע בתור כם לדורות עולם, ולא ימיש בחינת השירה הזאת מפיהם ומפי זרעם עד עולם. וזהו 'ויאמרו לאמר', שלא נמצא כלשון הזה, שיהיו ישראל אומרים לפני השי"ת לאמר, שלכאורה הוא מורה על רצון תשובת דבר מה. אך על פי דברינו יש לומר, שרומז שיהיה ההכרה הזו ומפתח שפתם בבחינת השירה הזאת לעו-למי עד".

ענין קריאת שם שבת שירה, מובא באמרי חיים שהוא בפשטות על שם השירה הכתובה בפרשה זו באמצעה. הלא כל הפרשיות נקראים על שם הכתוב בתחילתם, וכן הוא גם שבת בראשית. על כן נראה לי אשר גם כאן כן הוא, דהנה ויהי בשל"ח פרע"ה גימטריא שיר דברי, ועל שם זה נקרא שבת שירה.

שבת שירה לחיזוק האמונה. מובא בישמח ישראל (מכתי"ק) הטעם שקורין לשבת זה שקורין השירה בו בשם שבת שירה, היינו כמבואר במדרש (ילקו"ר רמז רמ) 'ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו' (תהילים קו, יב), שמהאמונה זכו לשירה, ושבת מורה על הידוש העולם, ועל ידי קדושת שבת נתקדש בתוך עם קודש, ובכל איש ישראל בפרט, האמונה שלימה, וכמאמרנו בקבלת שבת 'בואי בשלום וכו' תוך אמוני עם סגולה', שעל ידי האמונה נעשה ההכנה לקבל קדושת ש"ק, והש"ק מחזק עוד ברבו יתיר כח אמונת אומן בכל ישראל, וזה שבת שירה, דעל ידי שבת נתהזק האמונה, ועל ידי אמונה זוכים לשירה וכו'. ואולי מטעם זה כתבו בסה"ק (והפרישה א"ח סימן מ' אות י"ד בשם ירושלמי) שכל האומר פרשת המן בכל יום מוב"ט ה' לו שלא יחסר פרנסתו, היינו בכח האמונה שמאמין באמונה שהבורא ב"ה הוא זן ומפרנס לכל, מקרני ראמים עד ביצי כינים, וכמו שאמרו חז"ל (מד"ת כ"א) בצנצנת המן, על ידי האמונה הזאת ממשיך שפע ברכה. ואף שמצדנו אין אנו כדאים, אולם למען שמו יגאלנו גאולה כללית וגאולה פרטית לכל נפש ישראל כפי צורך כל נפש מישראל, הן בגשמיות פרנסה ור"פואה, והן ברוחניות פרנסת הנפש, ואף שאין אנחנו כדאי. ואולי יש לעשות האתערותא דלתתא, לגמול חסד חינוך אף עם אותן הבעלי חיים שאין מזונותם עלינו, ומזה נצמח מנהג הקדמונים לתת חטים לפני הציפורים בשבת זו (עיין מג"א סי' שכ"ד סק"ז), לעורר רחמים עלינו, אף שמצד הדין אין מזונותינו עליך, שאין אנו כדאי, אף על פי כן מגודל רחמיך וחסדיך נתן לנו ותפרנסינו, אמן כן יהי רצון.

העולם בשיר, ומזין עליהם, פירוש שממשיכין השפעות ומזונות על הממשיכים אותם, וטובלין במקומן, פירוש בעת שהולכין חזרה למקומן צריכין טבילה בנהר דינור.

שבת שירה. מובא בשפתי צדיק האמת, שבכל שבת קודש יכול ישראל לשורר ולזמר לפניו יתברך שמו, כדאיתא בתור"ספוט סנהדרין (לז:): בשם תשובת הגאונים, דכתיב (ישעיהו) 'שש כנפים לאחד' כל יום חול משוררים החיות בכנף אחד, ובשבת קודש אומרים (החיות) אין לנו עוד כנף, והקב"ה משיב להם, יש לי עוד כנף אחד בארץ שאומר לפני שירה. אמנם כשמגיע שבת שירה נתעורר ניצוץ משירת ים סוף ומתחבר עם שירת השבת קודש, שנזדככו הכלל לשורר שירה רמה כזו. כשאדם מדבר דיבורי הבל, כשבא לדיבורי קודש, מערבבין הדברים הכל, ולכך לא מתקבל למעלה הדברי קודש... אבל על ידי סיפור יציאת מצרים ועל ידי האמונה זכו שנגאלו מדיבורי רע, על כן נתדבקו בהתלהבות עם משה רבנו, שזכו לשיר השירה בדיבור נקי בבחינת שבת קודש, זהו 'ויאמרו לאמר', שזכו שיוכלו לאמר לפניו יתברך שמו דבר קדוש נקי, זהו דבר גדול. כל החסרון שלנו מה שלא נתקבל זעקתנו, מפני ערבוב דברי הבאי..."

השבת הזו קורין שבת שירה. מובא באמרי אמת להרה"ק ר' לייב אייגר זי"ע מלובלין מה שאין זאת בכל שבתות השנה. ומה שקורין שבת בראשית, ידוע שאינו דווקא על שם הפרשה, כי כל שבתות השנה, נקראים שבת בראשית. והענין בזה יש לומר, כי עיקר קדושת השבת, הוא הכרת נפש ישראל את בוראו יתברך, אשר לאהבתו בנפשות יש-ראל, ברא בחסדו את עולמו, והכין כל הצורך לכל נפש ונפש כדי להכיר את הבורא, אשר האציל וברא ויצר ועשה את כל אלה. והכרה זו הוא רצונו ונייחתו כביכול. כמו האב המשתדל עבור בנו אהובו לעשות כל חפציו. כשרואה האב שהבן מכיר שאביו עשה לו את כל זאת באהבה וברצון, יש לו נייחא ורצון. כשנשלם הבריאה בכל ששת ימי המעשה, אשר הכל היה הכנה לצורך האדם, ואחר נברא האדם להכיר את בוראו, כי הכל פעל למענהו בחסדו, נתמלא פיו שירה ואמר 'מזמור שיר ליום השבת, טוב להודות לה' ולזמר לשמך'. על שהוא יתברך מרו-מם משום השגה ותפיסה, ורק במדת טובו וחסדו ואהבתו אל האדם האמיתי, ברא את העולם ומלואה, שיהיה מוכן לאדם כל הצטרותו, והכנה זו הכיר האדם ביום השביעי משורש קדושת שבת. ועל זה נאמר (שמות כ) 'וינח ביום השביעי', כי זה היה רצונו שיכיר האדם בהכרה זו, ולזה שייך לקרוא לכל שבת שבת בראשית, כי זה הוא עיקר קדושת השבת, ההכרה באהבת הבורא לנפשות ישראל ובחסדו להם, זאת היתה התגלות קדושת שבת הראשון. ולזה כאשר נאמר בסדרה זו (בשלה) מצות השבת ביחוד לכללות ישראל בפעם הראשונה, שזה היתה אחר הכרתם אותו יתברך, שכל האותות והמופתים בפרעה ובכל מצרים, היה

שיר ליום השבת וכו' וזה לפיכך יפארו ויברכו לא-ל כל יצוריו וכו', כי השבת מעוררת את הנבראים לומר שירה. ואמר החי' הרי"ם ז"ל שחדשים הרבה אחר ששמע זאת התורה הרגיש טעמה, זה יש לומר ענין שבת שירה כי אז ישיר משה וגו' וגם השבת עצמה מעוררת מזמור שיר ליום השבת, ואילו פיננו מלא שירה כים י"ל גם כן כשירת הים.

ענין שבת שירה. מובא בנתיבות שלום על דרך מאמר הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין, דכשם שהזמן מעורר את הקריאה, דבפסח קוראים בתורה מענין הזמן את הפרשיות של יציאת מצרים, כך הקריאה מעוררת את הזמן, כאשר קוראים בתורה את עניני גאולת מצרים וקריעת ים סוף מעורר זה את ההארה של הזמן. כמסופר על הרה"ק מרופשיץ, שפעם התחיל לומר הלל בשבת פרשת בא, מתוך שהרגיש את ההארה של פסח. וזהו ענין שבת שירה, שעל ידי קריאת הפרשה מתעוררת ההארה של השירה. כדברי הזוהר הקדוש, 'ויאמרו לאמר' לדרי דרין, שענין השירה הוא נצחיות לדרי דרין, עד סוף כל הדורות.

ובאמת יש בכל שבת בחינת שירה, כמו שנאמר "ויום השביעי עי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה". ומזמור זה היו הלויים אומרים בבית המקדש ביום השבת, מפני שהוא שיר שכולו שבת, אף שבכל המשך המזמור אין השבת מוזכרת כלל, אבל כל תוכן המזמור שייך לשבת, ההכרחי שכל הנהגת הבורא היא תכלית הטוב... גם ביום שבת קודש מקבלים נשמה יתרה בתפילת נשמת, כל תוכן תפילת נשמת היא שהנפש רוח ונשמה מרגישים שכל הנהגת הבורא היא תכלית הטוב, ומתוך כך אומרים הם שירה לפניו יתברך. וכשם שקבלת השבת של ליל שבת ב'מזמור שיר ליום השבת', כך קבלת השבת של יום השבת בתפילת 'נשמת'.

ושבת שירה היא בחינת שיר כפול, שיש בה הן עצם הבחינה של שירה שהיתה בקריעת ים סוף, על ידי הקריאה המעוררת את הזמן, ומתעורר הגילוי שהיה אז בקריעת ים סוף שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא, ואמר שירה. והן מה שעצם השבת קדש הוא יום השירה, שהנשמה והרוח של יהודי אומרים בו שירה לפני השי"ת. ושבת זו סגור לתה שיהודי יתעלה לומר שירה לפני השי"ת, על דרך מאמר ה'בית אברהם' בענין שבת הגדול, דכל שבת הוא שבת הגדול, אלא ששבת הגדול היא בחינת גדול שבגדולים. יש לומר שכל שבת היא שבת שירה, ושבת שירה היא בחינת שיר השירים, קודש קדשים.

ההשפעות מסגולת "שבת שירה". אמר כ"ק האדמו"ר מנדבו-רנה זי"ע י"ה"ר מלפני השי"ת שע"י הקריאה דפר-שה זו יושפעו השפעות טובות, כי בקריאה דפרשה זו יש כל מיני ברכות והשפעות טובות, הן כח הגאולה ברוחניות ובג-שמיות כשם שזכו ישראל להיגאל מצריהם, והן כח הרפואות

טעם קריאת השבת שם "שבת שירה". מובא בבית אהרן להרה"צ מפאטיק זצ"ל הנה יש להתבונן הטעם קריאת שם שבת פרשת בשלח שבת שירה, הלא כמה נסים מוזכרים בפרשה זו, קריעת ים סוף, פרשת המן, מחיית עמלק וגמר יציאת מצרים, ולמה נבחר דוק ענין השירה לקרוא לשבת זה בשם שבת שירה. וי"ל דהנה תכלית יציאת מצרים היתה קבלת התורה, ויסוד ההכנה לקבלת התורה היה שלימות האמונה כמ"ש חז"ל (מכות כד.) בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה, ושלימות האמונה השיגו בקריעת ים סוף כדכתיב (תהלים קו) ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו. והנה באור החיים הק' על הפסוק מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויס-עו, ואח"כ ואתה הרם את מטך על הים ובקעהו, פירש דהיינו שיסעו לתוך הים קודם שיחלק על סמך הבטחון כי אני עושה להם נס עיי"ש. וכן היה כאמרם ז"ל (סוטה דף לו.) שקפץ נחשון בן עמינדב ואחריו שבט בנימין עיי"ש, וזהו ענין שלימות האמונה, שהיה להם מסירת נפש בעד האמונה ובטחון בד', וכמו שכתוב בתורה ויאמינו בד' ובמשה עבדו, ועל זה אמרו השירה. וזה הענין שנקראת שבת זו בשם שבת שירה, כי בזה נכלל כל תכלית יציאת מצרים, ענין שלימות האמונה שזהו הכנה גדולה לקבלת התורה, ועל כן באו למדרגת ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים כאמרם ז"ל, על ידי ההשגה הגבוהה של שלימות האמונה.

בפרשה זו ניתן השבת. עוד טעם יפה בפשטיות המנהג לקרוא לשבת זו שבת שירה, מוסר הגאון ר' מאיר יהודה לייבוש (אבד"ק טורקא זצ"ל בספרו בנין שלמה (אות ק"ו ליקוטים תלפיות, וכ"ה באמת ליעקב), ששמע מרבו הרה"ק רבי אברהם יעקב מס-דיגורא זצ"ל: "בשנת תרל"ה בשלח שמעתי מפ"ק זצ"ל אחר לשולחן על פתת בית קדשו, אמר, למה מנהג אצל העולם לקרוא זה השבת על שם הקריאה, יותר מפרשת יתרו שנאמר בה מתן תורה ועוד כזה, וכל השמחות נקבעו על שבת שירה. הענין הוא, כי בפרשה זו ניתן השבת, וכתוב ראו כי ד' נתן השבת (שמות טז, כט), ועל כן שבת זו היא חביבה מאוד, שבו התחלת שבת קודש לעם קדוש ישראל מאז, וכן יש בה פרשת המן, פרנסה, וכן יש בה מחיית עמלק, ותמיד בשבוע שלו או בו חל ט"ו בשבט, ולכן קוראין השבת על שם הקריאה.

היה מפרש כ"ק מרן בעל ה"אמרי חיים" זיע"א, שבת שירה, הכוונה, שהשבת קודש בעצמה משוררת, מזמרת ומש-בחת להבורא יתברך שמו, "דער שבת זינגט" (השבת שר).

שבת שירה. מובא בלב שמחה (בשלה תשל"ט) בספרים דקדוק למה נקראת שבת זו שבת שירה על שם הקריאה אף שאינה לפי הזמן יותר משאר שבתות, כמו שבת פרשת יתרו שאין קבלת התורה ע"ש השבת וכו', ואולי יש לומר על פי שהגיד החידושי הרי"ם ז"ל בשם הרה"ק מאפטא ז"ל על ויום השביעי משבח ואומר כי השבת עצמו משבח ואומר מזמור

עד סוף השירה, או מ'אז ישיר'. ואם כן, נוכל על כל פנים להפסיק אחר ו'יושע' בפרשה הפתוחה בתורה".

עניני שבת שירה

טעם בשבת שירה. אמר הרה"ק כ"ק מרן מהרי"ד מבעלזא זצוק"ל שאי אפשר להרגיש טעם בשבת שירה בלא ליי- מוד המכילתא של פרשת בשלח עם פירוש מרכבת המשנה.

נסיעה לצדיק בשבת שירה. כך נמסר מפי חסידי קמאי, שב- שבת שירה "דארף מען זיין בארען רעבין", ע"ד הנא- מר בשירה, "ויאמינו בד ובמשה עבדו- אז ישיר".

מנהגי פיוטים וניגונים בשבת שירה. בקהילות אשכנז אומרים "גאולה" לאחר "צור ישראל" לפני ברכת "גאל ישראל" שלפני תפילת שמונה עשרה, והוא הפיוט "יום ליבשה נהפ- כו מצולים, שירה חדשה שבחו גאולים" לרבי יהודה הלוי. ויש שנוהגין לזמר בסעודת השבת זמר זה.

בבתי כנסת רבים ניגנו בעת אמירת השירה בתפילה ובעת קריאה בספר תורה, אם בנגינה פשוטה בקול רם, ואם בנגינה מיוחדת וארוכה. ב"כח יהודה" לרב יהודה בינגא מציין: "מנגיני השירה בפסוקי דזמרה, וגם בקריאתה בספר תורה". ב"מנהגי וורמיישא" מובא: "בשבת שירה מנגן החזן 'שירה חדשה', מאחר שהוא שבת שירה, בניגון המיוחד ליום המילה". ב"דברי קהלת"- לרש"ז גייגר, מפרט את הני- גונים שהשמיעו בסדר התפילה: בברכת 'אמת ויציב' היה מנגן 'מצרים גאלתנו', 'שירה חדשה' עד 'צור ישראל' בניגון ידוע ומיוחד לשבת זה ולשביעי של פסח, וחתימת הברכה בניגון שבת.

ב"הלכות ומנהגי חב"ד" לרב יוסף שמחה גינזבורג מציין: "נהגו לנגן ב'והמים להם חומה' הראשון כמו בסוף פסוק רגיל, והשני כמו לפני חזק. בשירה עצמה מנגנים בכל פסוק שמוזכר בו שם ה'. אדמו"ר הזקן היה קורא בתורה את שירת הים בנוסח טעמים מיוחד, השונה מנוסח הקריאה דכל השנה, וגם משאר השירות שבתורה, וכן נהגו כל בניו". לפי מנהגי קהילות חשובות מעטרין את ספר התורה בכלי קודש לכבוד שבת שירה. ויש אף מוסיפין מאכל מיוחד לכבוד שבת זו.

על אמירת השירה של הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע בשבת שירה, סיפר בעל "אמרי נועם" מדזיקוב זי"ע, כי פעם כששבת ברימנוב בשבת שירה התפלל הרב מרימנוב בביהמ"ד שלא הוסק כלל והקור היה ללא נשוא, אמנם באמיי- רת השירה נתלהב כל כך עד שבגלל החום הפסיק לרגע ורמז שיפתחו את החלון בכדי שיוכל לשאוף אויר, ואח"כ המשיך הלאה בעבודתו הקדושה. והתבטא אז הרב מדזיקוב בגודל ענוותנותו, אשר לא כן הוא בבית מדרשו, כי למרות שהביהמ"ד

מדכתיב בפרשה כי אני ה' רופאך, והשפעת פרנסה מפרשת המן, וכל מיני ישועות בכלל ובפרט שכל אלו נכללים במאה"כ ויושע ה' את בני ישראל. ובכן יה"ר שנזכה לכל הברכות האמו- רות בתורה, ובפרט הברכות דפרשה זו, ונזכה ללמוד את התורה"ק בשמחה ובנחת דקדושה עד אשר תגדלה ותראה מלכותו עלי- נו בזמן קריב והיתה לד' המלוכה בב"א.

חשיבות שבת שירה. אמר כ"ק אדמו"ר בעל ה'ישועות משה' מויז'ניץ זי"ע שבת שירה יש לה חשיבות יתירה, והיא מעלה את העבודה של ימי השובבי"ם שנוכל להשיג שלימות בקדושת היסוד, יען קוראים פרשת קריעת ים סוף, גמר הנס של יציאת מצרים אשר הקב"ה הופיע באהבתו הע- צומה לבניו האוהבים, ומחעורר שמחה בלבות ישראל לשמוח אתו יתברך, וממילא ימאס בתאוות העולם הזה.

שבת שירה וט"ו בשבט. מובא במעגלי צדק (שבת שירה תרכ"ה) ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות, שכל אילן שאינו חונט בט"ו, שוב אינו עושה פירות בשנה זו... ובאמת אנו בני ישראל, אין עיקר היום טוב שלנו בשביל שמחת הגוף... אבל שמחת הנפש במצוות ובמעשים טובים. גם בשמחת בית השואבה שמחו צדיקים... ועל פי הסדר, ט"ו בשבט הוא על כל פנים בשבוע של פרשת בשלח או סמוך לו, ועתה הוא בשבת קודש ממש. כי כל מי שאינו חונט בשבת קודש זה, להתלהב בלב באהבה ודביקות וקביעות אמונה שלימה על נסיך ועל נפ- לאותיך וטובותיך המבוארים בפרשה זו, גם בכל השנה לא יעשה פירות מצוות ומעשים טובים, על כן הוא ראש השנה לחניטת אילנות, וממילא גם בכל השנה יעלה למעלות ביראת שמים עד למעלה".

לא להפסיק באמצע השירה. מובא באבודרהם "ונהגו שלא להפסיק בקריאת שירת הים... אלא אחד קורא אותם".

מובא בשערי אפרים, "וכן אין להפסיק בשירת הים, ואין לש- נות אפילו במקום שיש חיובים הרבה".

הפסקה ב"ויושע" ל"אז ישיר", מובא בשו"ת ריב"ם שנייטוין (סי' אר"ח כ"ז)

במקום שמנהג לקרות לתורה כל בני המשתה, אפילו אם הם רבים, האם מותר להפסיק בקריאת שירת הים, כשחל המשתה בפרשת "בשלח"? והשיב: לכאורה איסור לזה לא אדע כלל. ומהיכי תיתי יאסור. אי משום דלא הקיץ ולא הפסיק, הא במקומות רבים בתורה בכל שבת פסקינן בענין אחד כמה פעמים, ומכל שכן במקום שיוכל להפסיק בין ויושע לאז ישיר, כי שם יש פרשה מופסקת בתורה אמנם למאי דאיתא במסכת סופרים (פי"ב ה"ג), דשירת הים טעון ברכה מלפניו ומאחריו, אם כן לא נוכל להפסיק כלל בשירה משום ברכה. אמנם בזה יש להסתפק אם מאי דקאמר במסכת סופרים, פירושו מ'ויושע'

בפסוק את השירה מ"ויושע ה" בהתלהבות רבה". בהערות לספר מציין הרב קלוגר, שהעבודה הנשגבה בשירת הים, לא היתה מיוחדת רק לשבת שירה, בשבת רגילה היתה יכולה להמשך שירת הים, כשלושת רבעי שעה. בפסוק אחד היה שר ומזמר, ובפסוק השני בוכה ומתחנן, ובפסוק השלישי שניהם גם יחד בוכה ומזמר. והיו פסוקים שחזר עליהם לפי עמים יותר מעשר פעמים, ביחוד בפסוק "כי לה' המלוכה ומושל בגוים" שהאריך בו בדביקות עצומה ונשגבה דקות ארוכות, אם בנעימה ובתנועה מסוימת, אם בבכיות.

סיפר הרה"ח הישיש ר' וואלף אפטער ז"ל, פעם בליל שבת שירה, הפסיק מרן הסב"ק ה"אהבת ישראל" זיע"א באמצע אמירת התורה, ולאחר מכן אמר, "ווער ס'קען מהפך זיין חומר לצורה דער קען זאגן שירה", (מי שיכול להפוך חומר לצורה הוא יכול לומר שירה). מתוך דברי קדשו הובן, שלמחרת בעת אמירת השירה, "וועט זיין וואס צי הערן (יהיה מה לשמוע), ובהתאם לכך הכנתי עצמי לתפילה, בהגיע עת התפילה נעמדתי סמוך ונראה לרבנו, ומה אומר לכם, מעת שהרבי החל להתפלל פסוקי דזמרה, הרגשנו בחוש שאנו עולים ומתעלים ממדרגה למדרגה, וכשהחל רבינו לומר "ויושע ד' ביום ההוא", כבר לא יכולנו לסבול את גודל אור הקדושה, עד שהגענו לכלות הנפש, ונחבאתי בינות לקהל כי לא יכולתי להביט בצורתו הקדושה.

סיפר הר"ר יודא יואל דייטש ז"ל מארה"ב, לעולם לא אשכח את שבת שירה שנת תש"ט בווייליאמסבורג. היה זה מאוחר אחר חצות ליל שבת קודש, כ"ק ה"אמרי חיים" זיע"א עמד באמצע בית המדרש, מוקף חסידים, ואמר את שירת חיים באש לזהות אני עמדת בסמוך, הבטתי באור פניו וראיתי כי מעיניו הק' ניגר שטף של דמעות, ה"אמרי חיים" זיע"א עצר רגע, ולחש לי, 'שירה כזו שאמרתי לפני כשנה (בליל שביעי של פסח) על יד שפת הים בארץ הקודש, זה שנים רבות שלא אמרתי. נרות לקדושי עליון

ובדרכי חיים ושלום כתב, בשבת שירה וכו' אמרו השירה פסוק בפסוק והיה הכל כמו ז' של פסח.

שפיכת מים בשעת השירה

בדרכי חיים ושלום כתב, ונהגו לשפוך מים על הארץ בשעת מחול השירה, לזכר שבני ישראל הלכו בתוך הים בייבשה.

בשנים הראשונות בקרית ויזניץ, כאשר רבינו ה'אמרי חיים' זיע"א היה קם לרקוד את שירת הים במעגל עם הציבור מסביב לשולחן, היה שופך הרה"ח ר' צבי הערשיל פוקס ז"ל מים לרגלי הרוקדים, זכר לקריעת ים סוף. גם הבעל 'צוואת

הוסק והוחם כראוי, מכל מקום הרי בעת 'אמירת השירה' קר שם...

עוד מסופר על הפלגתו הגדולה של בעל "אמרי נועם על אמירת השירה של הרב מרימינוב, בעת שהרה"ק מרימינוב נסע לדזיקוב על שבת לך לך, שבועיים לפני פטירתו, לשבות אצל רבי אליעזר מדזיקוב, ושם נתכבד לומר תורה, ודרכו בקודש היה, שהיה מתחיל מבריאת העולם, ואבות הקדושים וירידתם למצרים ויציאת מצרים, וקבלת התורה, ואח"כ אמר, ובתורה כתוב וגו', ואמר תורה, ואז באותה השבת כשהגיע ליציאת מצרים וקריעת ים סוף, אמר כל השירה פסוק בפסוק. כשסיפר ה"אמרי נועם" אודות אותו השבת אמר: 'כ'בין א נגידישער איידעם, מ'זאגט אויף מיר אז איך פארמאג הונדערט אין פופציג טויזענט קראנען, און דריי הונדערט זילב-רענע קערבליך, איך וואלט עס אלעס אוועק געגעבן צו הערין נאכאמאל ווי דער רבי ר' הירש האט געזאגט דעם פסוק "נטית ימינך תבלעמו ארץ". (אני התן נגיד, אומרים עלי שיש לי מאה וחמישים אלף כתרם, ושלוש מאות כסף... והייתי נותן הכל כדי שאוכל לשמוע שוב איך שהרבי ר' הירש אומר את הפסוק "נטית ימינך תבלעמו ארץ").

בצאנו ובבעלזא נהגו שהשליח צבור אומר את פסוקי השירה. פסוק בפסוק עם הקהל, כמו בשביעי של פסח.

על הרה"ק רבי חיים מצאנז בעל "דברי חיים" מסופר ב"דרכי חיים", כי בשבת שירה התפלל לפני העמוד פסוקי דזמרה, ואמר שירת הים פסוק בפסוק, וכאשר אירע לפעמים, שלא היה מוכן עדיין להתפלל, העמיד אדם חשוב להתפלל לפני העמוד, וכאשר הגיע לשירת הים, ניגש לעמוד ואמר השירה בקול רם עם הקהל. ול"נשמת" חזר הבעל תפילה להתפלל לפני העמוד.

מובא בס' "קדוש ישראל", על ה"אהבת ישראל" מויז'ניץ: "בשבת שירה עבר בעצמו לפני התיבה בפסוקי דזמרה. תפילה זו היתה מיוחדת במינה. כדברי חסיד ותיק 'בתפילה זו בא כל קהל המתפללים לידי התרוממות נשגבה דקדושה". פעם בליל "שבת שירה" התבטא הסבא קדישא מויז'ניץ "כי מי שמהפך חומר לצורה, יכול לומר את השירה".

רבי יחיאל מיכל היבנער בתשובותיו "נחלה לישראל" (י) מספר: "הארכת לדבר מעניני מנהגי התפלה של רבי יהודה צבי מסטרעטין, ועדיין יש לדבר ממה שהיה המנהג שם לאמר השירה בלהבות אש מתלקחת פסוק בפסוק, וכן המנהג עוד בכמה מקומות, ובכמה מקומות כל השירה ביחד, הלא דבר הוא".

על האדמו"ר מקלויזנבורג זי"ע, מסופר ב"הליכות חיים": "לאחר עריכת השולחן הטהור בליל שבת שירה, אמר רבנו ועמו הקהל את השירה מ"ויושע ה", בזמרה המיוחדת בהתלהבות ובדביקות עצומה. וכן בתפילת שחרית, אמר רבנו פסוק

יורד בים ועושה אותו כטיט ועמוד האש מרתיחו וטלפות
סוסייהם משתמשות, עי' בספר מדרש בחידוש. (דף כ"א ע"א).

הכנת חיטים למצות של פסח. סברא נוספת בפשטיות מנהג
"אכילת חיטים" בשבת שירה, העלה הגאון רבי יהודה
בינגא זצ"ל נאמן דק"ק פראנקפורט בספרו כח יהודה, וכה
כותב מנהג ישראל תורה ולימוד צריך, ולפי עניות דעתי באשר
שכמה בני אדם רוצים לאמרו יש להם טעם... וכמו כן כמה
טעמים על גימטריאות, רק אין זה לענ"ד הטעם ופרפראות
לאכילת חיטים בשבת הנ"ל... ולא מצינו עיקר המנהג. רק
לפענ"ד יכול לומר באשר שאיתא במסכת פסחים (י"ע"א) שזאלין
ודורשין שלושים יום וכו'. ובפרטות הלכות פסח ודיניהם
וחומרותיהם אשר בהם אפי' במשהו, על כן בא להזכיר לכל
ישראל בחודש שבט בשבת בשלח לתקן ולהכין לקנות חיטים
למצה של פסח.

ואפילו שהם לפעמים שני פעמים שלושים יום קודם לפסח.
רק כאשר שצריך לזו הרבה טירחות והכנות ויגיעות
ושמירות וטחינה ורקידה ואפייה וכדומה להם, ובלבד שאין
כל עיתים שווים בימות החורף בקרירות ונהרות, ולפעמים
אין כתקון לטחינות החיטים מפני הקרירות בכל אותן הזמנים.
בכך לפי עניות דעתי היו הקדמונים זריזים ומקדימים עצמם
לתקן מפרשת בשלח לקנות חיטים לפסח, כדי שימצא בביתם
חיטים מוכן לזמן הטחינה לקמח של מצה על הפסח, ואגב היו
אוכלים באותו שבת בשלח מאותו חיטים מכמה טעמים.
ראשון לזכור בהם במצות של מצוה. וגם לאכול מהם קודם
פסח קצת מהם כמו שאיתא בפוסקים. וגם על פי רוב הירידים
הם בחודש אדר, ואז טרודים העולם במשא ומתן, ועל ידי כן
יבוא חס וחלילה לידי שכחה להכין צידה קמח חיטים לבני
ביתו למצה של ימי הפסח, וכמו שמצינו במסכת חולין (דף ז'
ע"א) שהיה הולך לטחינה של חיטים שלו לפסח ואמר למים
חלוק מימין אני הולך למצות טחינה חיטים למצה של פסח
והיה הנהר חולק מימיו שיוכל לילך בו דרך שם, לכן לפי עניינת
דעתי בא המנהג הנתפשט לאכול חיטים בשבת בשלח בכל
שנה כדי שיהיה לזכרון ובסברות הפוסקים הנ"ל, ואין לשנות
ממנהג הקדמונים הנ"ל אפילו אין אנחנו יודעים הטעמים
הנכונים על פי תיקונם ומנהגים באופן שלא יהיה חס ושלום
שום דבר נגד תורת משה וחכמים הראשונים והאחרונים, והכל
יהיה לשם שמים עולים, ואז הקב"ה יהי' בעזרם ומצליח במ-
עשיהם, אמן.

אכילת חיטים בשבת שירה. בב"ח סימן ר"ח, הובא מנהג שנה-
גו לאכול בשבת שירה חיטים שלמים. ובעוללות אפי-
רים כתב רמז לזה, בשל"ח נוטריקון ב' שבת ש'ירה ל'אכול
ח'יטין. והטעם בזה הוא משום דהמן היה כגרעיני חיטים,
כמ"ש ב'נחל קדומים' פרשת פקודי. וכן היה נוהג החכם סופר.

מנהג נתינת חיטין וכוסמת לצפרים בשבת שירה

אבא' היה נוהג לשפוך מים על הרצפה בליל שביעי של פסח,
כעין זכר לקריעת ים סוף.

זה לשון קדשו של כ"ק ה"אמרי חיים" זי"ע, יקשרו את עצמן
עם לוחות העדות, לימוד התורה בחבורה, כי אין התורה
נקנית אלא בחבורה (ברכות סג): חבורה אפשר רק על ידי שלום
ואהבה בין היראים, ובשבת ישירו לך' אשר שבת, שירת הים
בהתלהבות, ויאמרו הזוהר אשר על שירת הים (כן הוא ב"פרי
עץ חיים" שער כ"א פ"ח: דטוב לקום אשמורת הבוקר ולקרנות סוד
קריעת ים סוף בזהר), ועל ידי תורת הנגלה והנסתר שכולה שמור-
תיו של הקב"ה, וכן שבת שמא דקודשא בריך הוא, יתעורר
אצלם חיות רוחני וירגישו באפס מה מגדלות הבורא.

יום ליבשה. במנהגי קאמרנא (אות תקמ"ז), ובברכת אהרן מנהג
קארלין סטולין, וכן היא מנהג ויז'ניץ, לזמר הזמר יום
ליבשה.

שיר היחוד. כ"ק ה"אמרי חיים" זיע"א נהג לזמר בליל שבת
שירה את שיר היחוד ליום השבת "אז ביום השביעי נחת".
ולפעמים החל לזמר רק מהחרוז 'בבקעך'. וזקני החסידים
אמרו טעם לזה ששיר 'שיר היחוד' בגלל החרוז 'בבקעך ים
סוף' וכו' המוזכר בו.

מאכלי שבת שירה

שבת שירה מיוחדת גם במאכלים המיוחדים לכבוד היום. מנהג
זה לאכול בסעודה שבת קודש מאכל מיוחד לכבוד 'שבת
שירה', מופיע בספר זכר דוד (מאמר ג' פרק צ"ה) להגאון רבי דוד
זכות זצ"ל אבד"ק מודינא, וכה כותב: ישבחו הפלא ויתנו התו-
דה הראויה לקל יתברך, על כי הפליא חסדו עמנו להצילנו
ממים האדירים מי ים סוף, ולא עוד אלא שהיה לנו לחומה
נשגבה, ואויבינו רמה בים, ועל ידי כן נודעה כי יד ד' היתה
שהכה אותם במכות מופלאות במצרים, וביציאתנו ממים הזה
בגדולות הנוראות האלה, נמצאת גאולת מצרים שלימה, ומשום
הכי נהגו העם ביום שבת בשלח שבו קורים קריעת ים סוף,
לחוג קצת ולהרבות במשתה שמנים, דהא כבר פעמים רבות
הבאתי דעת חכמי האמת, שעל ידי קריאתנו בתורה כל מאורע
ומאורע, מתעורר למעלה הארה הראויה לו המכוונת לו. וכתב
ולזכר מרכבות פרעה עושים תבשיל עגול כאופן, כדכתיב
(שמות יד, כה) ויסר את אופן מרכבותיו וינהגו בכבדות, ודייק
הרב תולדות יצחק (דף שלא ע"א) שלא אמר 'אופני', להודיע
שלא הסיר אלא אופן אחת כדי שבזה תיפול המרכבה ומשת-
ברים והולכים, א"נ כמ"ש הרב מדרש בחידוש אופן בגימט-
ריא ס"מ, שבא לעזור רה"ב שרו של מצרים, והסירו ממשלתו.
ולתבשיל הלזה קראו 'חמין' ורמז מצאו במלת בשלח, בשבת
שירה לאכול חמין, ונקרא לפי שאוכלין אותו חס לזכרון מים
חמים שהיו אז בים סוף, כמה שאמר במכילתא ובתנחומא
שהקב"ה השקיף על מחנה מצרים לרעה ע"י עמוד ענן שהיה

האבות שיש להם בנים קטנים, שיאספו הילדים בשבת שירה אצל חצר בית הכנסת. היום רגיל היה המהר"ל לומר הוא שבת שירה, וצוה להמלמדים לספר להילדים הסיפור של קריעת ים סוף, האיך הצפרים שרו ורקדו בשעה שמשעה וכל ישראל, זמרו השירה 'אז ישיר', והילדים הקטנים לקטו פירות מאילני הים, והזינו בהם הציפרים ששרו ורקדו, המהר"ל רגיל היה לצוות שיתנו להילדים קאשע (כוסמת), שהם יזרקוהו להתר-נגולים ולצפרים, לזכרון לפירות הים שהילדים הקטנים הזי-נו להציפרים, אחר כך רגיל היה המהר"ל לברך כל הילדים, וגם האבות בירך שיחנכו בניהם לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

עוד טעם על המנהג לתת חיטים לעופות: רמז לקריעת ים סוף שהיתה בזכות התורה ביאר הרה"ק רבי משה מראזוואדוב זי"ע יש לומר רמז על המנהג שנזכר במגן אברהם הלכות שבת (סי' שכ"ח סק"ז) דיש נוהגין לתת חיטין בשבת שירה לפני העו-פות. דהנה קריעת ים סוף, היתה בזכות התורה, כדאיתא במ"דרש (ילקוט שמעוני רמז רלח), "והמים להם חומה מימינם ומש-מאלם", מימינם בזכות התורה שהן עתידין לקבל, שנאמר (דברים לג, ב) "מימינו אש דת למו" (ולרא דא כווננו בני ישראל. בא-מרים "אשירה לד' כי גאה" שעולה בגימטריא "תורה"), ונודע מדברי חכמינו ז"ל (ברכות ה.) על הפסוק (איוב ה, ו) "ובני רשף יגביהו עוף" אין עוף אלא תורה. על כן משליכין להם צידה, לרמז שבזכות התורה נקרע הים לישראל.

טעם נוסף לנתינת מזון לצפרים. ובמאמר קדישין בשם ר' מאיר מפרימשלאן זי"ע א מביא טעם נכון על מנהג ישראל שבשבת פרשת בשלח משליכין מזונות לצפרים, כי פרשת המן הוא בפרשת בשלח ושם כתיב ויאמר משה וכו' היום לא תמצאוהו בשדה ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו, ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו, ויש לדקדק הלשון 'ולא מצאו' כאילו נאבד מהם המן והרי לא ירד כלל בשבת. אך ידוע שהאנשים שיצאו ללקוט היו דתן ואבירם, שהיה מנהגם לבטל את דברי משה רבינו ע"ה, והל-כו ושטחו מן שהיה להם מערב שבת, על השדה, ואמרו לישי-ראל ראו ששקר דובר לכם שלא ירד מן בשבת, בואו אתנו ונראה לכם מן על פני השדה, אך בתוך כך אכלו הציפורים המן אשר שטחו הם ולא נמצא דבר. על כן המנהג לזרוק לצפרים מזונות בשבת שירה לקבל שכרם. ודפח"ח.

טעם נוסף לנתינת מזון לצפרים. מובא באור פני משה' למען יראו את הלחם', היינו למען ידעו ויראו הדורות איך אשר בוטחים בישועתו יתברך בלב שלם, הוא ממציא מזון להם כאשר המציא לישראל במדבר ונודע מאמר חז"ל שיש-ראל נמשלו לצפור, ועתה בעוונותינו חרב בית המקדש ונג-נזה צלוחית המן, לכך נהגו שבשבת שירה אשר שם נאמר פרשת המן זורקים מזונות לצפרים, להורות שאם ישראל

יש נוהגין לתת מזונות לצפרים בשבת שירה כדאיתא בני-מוקי אורח חיים (סימן שכ"ד) וז"ל, "מה שנותן לפני ציפורים כדי לעורר רחמי שמים, בוודאי איכא מצוה, ובפרט בשבת שירה דמנהגן של ישראל תורה", עכ"ל.

ובאמרי פנחס (אות תרס"ד) כתב, מפני מה זורקים כוסמת לצי-פורים בשבת שירה, כי אין בכל הברואים שישיר זולת אדם, רק ציפורים.

טעם נתינת אוכל לציפורים. בספר חמרא טבא בהרה"צ רא"ש מבארניב זצ"ל, כתב טעם נוסף למנהג, שמטבע לציפור-רים המזמרים, שכל זמן שהם רעבים אינם משוררים בקול שיר רק בצפצוף, כיון שבעת השירה עומדים במקום אחד ובזמן שהם מבקשים מזון הם נעים ונדים. ולכן, בשבת שירה שאנו משוררים להקב"ה ומקבל נחת רוח מזה, זורקים אוכל לפני הציפורים, לרמז, שכדי שנוכל לשיר להשי"ת, צריכים שישפיע לנו פרנסה וכל צרכינו, ולא נהיה צריכים להיות נע ונד' רק לכל אחד יהא פרנסה בביתו.

טעם מנהג פיזור כוסמת לציפורים. מובא בנר ישראל משל למלך גדול שהיה לו ארמון גדול והיכלות גדולים מיוחדים לשרי המלך והסגנים, כל אחד לפי כבודו, והמלך בעצמו היה לו היכל מיוחד אשר רק ציפור המצפצף בקולו הנעים עמד שם, והציפור היה מענג את המלך בנועם צפצופיו, ולא יערוך כל כלי שיר וזמר כקול הבריה הקטנה הלז המיטיבה לנגן. והנמשל הוא, כי כנסת ישראל נקראת ציפור, כדכתיב (תהילים פד-ד) גם ציפור מצאה בית, ובשעת יציאת מצרים וקריעת ים סוף כל המלאכים ושרפים היו אומרים שירה לפני השי"ת, ולא ערב לו יתברך בכל זה כקול הציפור היינו כנסת ישראל, שהיתה מנגנת ואומרת שירת הים. וזה הרמז אנו אומרים במ"נהג הנ"ל, להראות שהיתה חביבה לפניו יתברך המנגינה של הציפור הקטנה יותר מכל כלי שיר, ועל כן מקבל הציפור המתנה טובה.

עוד טעם, מובא בליקוטי שושנים כי אין דבר שיש בו אויר כציפורים, וזמר בא מן האויר, וכן כלי זמר אין מנגנין אלא מן האויר, כמו פידל וצימביל ושאר כלי ניגון כולם חלולים, וכל אדם שיש לו ריאה גדולה, יודע נגן, כי הריאה מליאה אויר, לכן נכתבת גם השירה אריח על גבי לבינה, כדי שיהיה אויר באמצע.

נתינת קאשע לציפורים. מובא בספר השיחות להריי"צ מלו"ב באוויטש זצ"ל אבי זקני הרבי ה"צמח צדק" סיפר, כשהיה עוד ילד קטן שמע מאת זקינו בעל התניא זי"ע א, שכשהוא היה עוד ילד קטן, סיפר לו זקינו הגאון רבי משה פויזנר, שזקינו של אביו, המהר"ל מפראג, קבע מנהג שבשבווע של פרשת בשלח, רגיל היה לצוות לכל מלמדי דרדקי ולכל

מנהג השלכת מזונות לציפורים בשבת שירה. מובא בישמח ישראל במג"א (או"ח סי' שכ"ד) הקשה על מנהג העולם להשליך מזונות להעופות בשבת שירה, כיון שאין מזונותן עליך, אם כן הוי טירחא שלא לצורך. ויש ליישב דהנה בשבת שירה אנו קורין פרשת המן, ואחר התבוננות מהקריאה זו שמורה למען דעת האמתית כי הכל היא מאתו יתברך שמו אף בלתי פעולות בשר ודם, אנו משליכין מזונות לעופות, והרמז, כי הבהמות אף במיעוט דעתם חושבים הלא אנחנו עושים לבעל הבית ומשום זה הוא מפרנס אותנו, אבל העופות אין להן לחשוב זאת ויודעים שפרנסתן הוא בלתי פעולתם, וזאת מעורר אותנו למען נדע גם כן כי הוא הזן ומפרנס לכל והכל הוא מאתו יתברך שמו אף בלתי פעולתינו, רק כח והשגחת הבורא ברוך הוא.

ובאשל אברהם להרה"ק מבוטשאטש (סימן קסז סעיף ו'), כתב דנכון לעשות זאת על ידי קטן, דאין זה שבות גמור, ע"ש.

ובשמירת שבת כהלכתה כתב, אך לכולי עלמא מותר לנער מפה מן הפירורים שעליה, הגם שהציפורים יאכ"ל או אותם, דהרי עיקר טעם האיסור הוא משום טירחה יתירה, וטעם זה לא שייך כאן, מכיון שאינו טורח אלא לעצמו לנקות את המפה.

בסעודת היום באכילת הדגים מובא בלוח דבר בעתו להרה"ג ר' מרדכי גנוט שליט"א ראוי להזכיר מאמר חז"ל [פסחים ק"ח:] רבי נתן אומר ואמת ה' לעולם דגים שבים אמרוהו כדרב הונא, דאמר רב הונא ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו, וכדרש רבה בר מרי מאי דכתיב וימרו על ים בים סוף, מלמד שהמרו ישראל באותה שעה, ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך מצריים עולים מצד אחר, אמר לו הקדוש ברוך הוא לשר של ים פלוט אותן ליבשה, אמר לפניו רבונו של עולם כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו, אמר לו אתן לך אחד ומחצה שבהן, אמר לו רבונו של עולם יש עבד שתובע את רבו, אמר לו נחל קישון יהא ערב לי, מיד פלט אותן ליבשה, ובאו ישראל וראו אותן שנאמר וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, מאי אחד ומחצה שבהן דאילו בפרעה כתיב שש מאות רכב בחור ואילו בסיס-רא כתיב תשע מאות רכב ברזל, כי אתא סיסרא [אתא עלייהו בדקרי דפרזלא הוציא הקדוש ברוך הוא עליהם כוכבים ממסילותם דכתיב] מן שמים נלחמו הכוכבים, כיון דנחיתו כוכבי שמים עלייהו אקדירו הני דקרי דפרזלא נחיתו לאק-רורי למיסחי נפשייהו בנחל קישון, אמר לו הקדוש ברוך הוא לנחל קישון לך והשלם ערבונך, מיד גרפם נחל קישון והש-ליכן לים שנאמר נחל קישון גרפם נחל קדומים מאי נחל קדו-מים נחל שנעשה ערב מקדם. באותה שעה פתחו דגים של ים

הנמשלים לציפור יפנו את עצמם מעסקיהם ויעסקו בתורה ומצוות, אז ימציא השם יתברך להם מזונות בלי עמל ויגיעה וירד להם המן מלמעלה, כאשר הציפורים מוציאים מזונותיהם נזרקים מלמעלה על גגותיהם, והוא רמז נכון, ואולי ישמעו רוב בני תמותה הנבוכים בארץ על המחיה ועל הכלכלה, ויק-רבו לבם לעבודתו יתברך, ואזי ישלח לנו גואל צדק במהרה בימינו אמן.

טעם נוסף לנתינת מזון לציפורים. מובא באז ידבר הרה"ח ר' יונה ארליך ז"ל כתב, יש לומר עוד דהיות וכתב "כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר (קהלת י. כ) על כן נותנין להם שכרן. [ואם על הלל של ליל פסח איתא בפסחים (פה:) דפקע איגרא, קל וחומר שהשירה הזאת בוקעת ועולה עד מהרה].

מחלוקת הפוסקים בנתינת מזון לציפורים. ויש אוסרין לתת זאת בשבת, כדאיתא במגן אברהם (סימן שכ"ד סק"ז) דאין נכון לזרוק חיטין בשבת שירה לפני העופות שאין מזון נותיהם עליך. וכן כתב היעב"ץ, וכתב בספר נוהג כצאן יוסף (מנהגי פראנקפורט שנת תע"ח עמוד קצ"ג) ולא באתי להודיע הכא המנהג, אלא להזהיר את העם הנוהגין ליתן חיטין לפני העופות, דאסור מפני שאין מזונותן עליך. אבל הגאון בעל תוספת שבת זצ"ל כתב ואפשר דכיון שכונתינו כן לשם מצוה מותר. גם בערוך השולחן (סי' שכ"ד ס"ג) כתב דמנהג ישראל תורה שהרי אין אנו טורחים בשבילים אלא בשבילנו דמרגלא בפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים, ולכן אנו מחזיקין להם טובה, ואם כן הכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים ולית לך בה. וטעם נכבד לזה למה העופות דוקא נתעוררו לומר שירה בים, כתב בספר זכר דוד (מאמר ג פצ"ח) וכה כותב ועדיין יש שאלה למה העופות נתעוררו לומר שירה, וכהאי גוונא הדגים שארז"ל בפרק ערבי פסחים (ק"ה ע"ב) שגם הם אמרו ואמת ד' לעולם הללויה. ונראה ליתן טעם לזה על פי מה שכתב הרב מדרש בחידוש (דף כ"ד ע"א) בענין המכות שלקו המצריים על הים דבכללם נתקיים והיתה נבלתך למאכל לכל עוף השמים, הם הדגים שהיו בולעים אותם, ומדקאמר 'לכל עוף' מלמד שדג אחד גדול מהראשון בולעו, ונמצא הדג הראשון מת בתוך השני והמצרי מצטער בתוכו כאילו הוא בגיהנום, כמו שמצינו ביונה שאמר מבטן שאול שועתי, והיה לפי שמת הדג שבולעו כמו שאמרו חכמינו ז"ל וכמה יסורין ממינים שונים סובלים בהוא שעתא, וקראם עוף לפי שיש להם סנפירים, ושמים יהי' נו-טריקון שם מים כמ"ש במעשה בראשית".

וגם בדעת תורה להגה"צ מבערזאן (סעיף יא) מקיים המנהג, וכן היה נהוג בבית כ"ק אדמו"ר ה'אמרי חיים' זיע"א, שמח-ברתו הצדקת ע"ה היתה מניחה חמין על אדן החלון בכדי שיאכלוהו הציפורים, וזאת כמקובל אצל מביית אבותיה הק'.

מאדונו אינו מקבל הענקה. כדי לזכות בהענקה כדת היתה יציאתם צריכה להיות יציאה בהסכמה, יציאה שאינה בריחה, ומשום כך ביקשו בני ישראל את הסכמת מצרים.

ויהי בשלח פרעה את העם (יג, יז). למה כתיב בלשון צער "ויהי", באור החיים הק' מבאר בשלושה אופנים. א. שבסופו של דבר נטבעו הגויים וזהו מעשי ידיו של הקב"ה ועל כן הוא צער שמיד אחר בשלח פרעה נטבעו בים. ב. שהערב רב גם יצאו ועשו הרבה צרות במשך השנים, וזהו "ויהי". ג. שישראל הלכו בדרך רחוקה ולא קרובה והכל כדי שפרעה לא יקבל שכר על לוויה, כי בגללו הלכו דרך רחוקה.

ויהי. ויהי לשון צרה, ומה צרה היתה ביציאת מצרים, בשלח פרעה את העם, אחרי כל המכות שהוכו המצרים עדיין צריך היה פרעה לשלח את בני ישראל ממצרים ולולי שגירשם היו נשארים מבני ישראל במצרים, וזהו ויהי לשון צרה. ויהי פרעה צרו וי. כי לו היו ישראל בתכלית השלימות לא היה פרעה רודף אחריהם, כי אין ברור מידבק בברוך, ורק מפני שהיו מבני ישראל שהיתה להם נגיעה ושייכות לקליפת מצרים לכן צעקו וי על ששילחם ויצאו לרדוף אחריהם להחזירם.

במדרש שיר השירים מובא משל לאחד שנפלה לו ירושה במקום אשפה, והיה היורש עצל והלך ומכרה בדבר מועט, הלך הלוקח ונזדרז וחפר בה ומצא בה דבר יקר ובנה בה פלטיין, והתחיל מהלך בשוק ועבדים מהלכים אחריו, מן הדבר היקר הזה, התחיל המוכר רואה ונחנק ואומר וי מה איבדתי בה, כך כשהיו ישראל במצרים משועבדים בטיט ולבנים היו מאוסים בעיני המצרים וכיון שראו דגלים חונים על הים בטכסיסי מלכים התחילו המצרים נחנקים ואומרים וי מה שלחנו מארצנו.

ויהי בשלח פרעה את העם. למה כתיב "העם" ולא בני ישראל. לפי האור החיים הק' מדובר בערב רב, וא"כ זהו העם ולא בני ישראל. ובכלי יקר מבאר דהנה מהידוע שלא היו ישראל ראויין לקבל התורה, כי אם אחר שעברו בים סוף ואחר שהלכו במדבר, כי בים סוף באו לידי אמונה שלימה בה' ובנבואת משה עבדו כמ"ש ויאמינו בה' ובמשה עבדו, וקודם שבאו לידי אמונה זו, פשיטא שלא היו ראויין לקבל התורה כל זמן שהיו מסופקים בנבואת משה ובאמונה בה', ואחר שבאו על ים סוף לידי אמונה זו מאז היו ראויים לקבלת התורה, והיו צריכין עוד לילך במדבר בארץ לא זרועה לקנות שמה מדת ההסתפקות, כי כך דרכה של תורה פת במלח תאכל כו', ולא נתנה התורה כי אם לאוכלי המן (מכילתא בשלח ויסע ב). כי מן ירידת המן למדו דרך ההסתפקות אשר מקבלי התורה צריכין לזה, נוסף על זה נשתרשו באמונה ע"י ניסים שנעשו להם במדבר כמו ניסי הים סוף, ולהורות נתן בלבם עוד שלפי ששני

ואמרו ואמת ה' לעולם, [ששילם לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו].

דג מוש"ט. אמרו זקני חסידים יש מין דג בים סוף שצד אחד הוא לבן וצד השני שחור, ויש לו רק עין אחד [פלאנדער פיש] ונקראת "דג מוש"ט" על שם של משה רבינו ע"ה. ופתגם העולם דבשעה שמשה רבינו קרע את הים סוף נחלק הדג הזה לשנים וע"כ יש לו רק עין אחד וע"כ נקראת ע"ש.

דבר הלצה לשבת שירה. מובא בדברים נחמדים עני אחד דפק אל דלתו של עשיר קמצן, "אפשר לקבל קצת צדקה לשבת קודש?" אמר לו העשיר, איך יודע שאצלי אין כניסה לעניים? "לא", ענה העני "אבל אני במצוקה קשה תרחם בבקשה". אמר העשיר "תשמע, אעשה אתך עסק, אם תגלה תוך 5 דקות היכן החבאתי את הענבים בבית תקבל ממני כעת 500 דולר". "מסכים" אמר העני והחל לחפש. והנה, אחרי חצי דקה ניגש העני בבטחה לארון עם סירי המטבח, פתח את הסיר ומגלה בתוכו את הענבים. העשיר המום, מוציא 500 דולר ומוסר לעני. "איך ידעת?". עונה העני "פשוט מאוד אומרים בתפילה: "מוציא (ה)סירים, ופודה ענבים ועוזר דלים..."

חק לישראל - פרשת בשלח. אחר שנסתלק הרה"ק בעל ייטב לב זי"ע, ונתמנה בנו הרה"ק הקדושת יו"ט זי"ע לממלא מקומו, בא אליו אחיו הגדול הרה"ק ר' משה יוסף ט"ב מאוהעל זי"ע ושאל ממנו בענין קבלת רבנות מעיר אחד לחבירו, והשיב לו אחיו הקדושת יום טוב ששייב לו למחר תשובה. לאחר שהשיב לו על שאלתו ביום המחרת, שאל אותו ר' משה יוסף, למה לא השיב לו על אתר, וע"ז ענה לו הקדושת יו"ט, ואמר לו: שלומד בכל יום החק לישראל, ומשם לוקח מענה לתשובת שואליו, והיום כשלמדתי בחק לישראל ב' פרשת בשלח איתא בגמ' מאן דביש לי' בהאי מתא ילך למתא אחריתא.

ויהי בשלח פרעה את העם (יג, יז). מובא בפרשת דרכים אמרו חכמינו ז"ל, כאשר באו ישראל לצאת ממצרים לא יצאו אלא ברשותו של פרעה. ואמרו כי אמר משה לפרעה, 'אין אנו יוצאים מכאן עד שתאמר הרי אתם ברשותכם הרי אתם בני חורין'. לשם מה ביקשו בני ישראל את רשותו של פרעה, לאחר שיצאו בין כה וכה בעל כורחו ושלא בטובתו, ביד חזקה ובזרוע נטויה. מפרש ה'משנה למלך'. מצינו בדברי חז"ל, כי שלל מצרים אשר נטלו בני ישראל בידם, כאשר יצאו לדרך, היה מעין 'הענקה', רכוש שאותו ציוותה התורה לתת לעבד כאשר גמר את חוק עבדותו אצל אדונו. על הפסוק 'הענק תעניק לו מצאנך ומגורנך ומיקבך (דברים טו-יד), דרשו חז"ל בספרי, כי 'כשם שאני הענקתי לך במצרים שנאמר וינצלו את מצרים' אף אתה הענק תעניק לו', נמצא כי אותו רכוש גדול אשר בו יצאו ממצרים, היה מדין 'הענקה', מעתה מובן מדוע ביקשו את הסכמתו של פרעה ליציאתם, שכן הלכה היא, כי הבורח

לְיָהּ הַטַּעַם דַּעֲי"ז מַחְבֵּר הַשְּׂכִינָה עִם הַאֹרַח כְּדַאֲתָא לְעֵיל בִּפְרֻשְׁתָּ וִירָא אֲךָ הָא תִינַח אִם הַמְלֻחָה הוּא אָדָם כִּשְׂר אִז מִתְחַ- בְּרַת עַמָּם הַשְּׂכִינָה אֲבָל אִם הַמְלֻחָה הוּא רִשְׁעָה מִסְתַּמָּא מְתְּלֻחָה עַמָּם הַסַּט"א וְטוֹב הִיָּה יוֹתֵר שְׁלֵא יְלָנָה, וְהִנֵּה אֵיתָא בַּמְדֻרָשׁ וְיִהְיֶה בִשְׁלַח פְּרַעְיָה אֵת הָעַם מִלְּמַד שְׁלֵיָנָם כַּמ"שׁ וְאִבְרָהָם הוֹלֵךְ עַמָּם לְשַׁלַּח עַל כֵּן נִקְטָה וְיִהְיֶה לִישְׁנָא דְצַעֲרָה שַׁעֲי"י שְׁלֵיָנָם נִתְּלֻחָה עִמָּהּ הַסַּט"א ע"כ הַסִּיבָם כִּי אָמַר פֶּן יִנַּחֵם וְכו' בְּרֵאוּתָם מִלִּ- חֲמַת הַיְצִיר:

וְיִהְיֶה בִשְׁלַח פְּרַעְיָה אֵת הָעַם וְגו'. וְיִסָּב אֲלוֹקִים דֶּרֶךְ הַמְדַבֵּר יָם סוּף (יג, יז - יח). מַזְבַּא בִּמְקוֹר בֵּרוּךְ הֵנָּה מְזַבְּא בְּסַפְרֵים הַקְּדוּשִׁים, הַטַּעַם שֶׁרַבְקָה הֵיחָה עַקְרָה כְּדִי לִבְטַל אֵת הַבְּרַכָּה שֶׁבְּרַכָּה לְבֵן הָאַרְמִי קוֹדֵם לְכַתְּנָה לִיצְחָק, אַחֲוֵיתֵינוּ אֵת הַיְי לֹא- לְפִי רַבְבָּה (בְּרֵאשִׁית כד, ט) שְׁבוּדָאֵי הַתְּכוּוּן לִרְעָה, וְהִנֵּה יָדוּעָה שְׁמַצוֹת לוֹיָהּ הוּא מְצוּחָה גְּדוּלָה מְאֹד, כְּדַמְצִינוּ בִּפְרֻשְׁתָּ עֵגְלָה עָרוּפָה שְׂאֵמְרוּ הַזְּקֵנִים (דְּבָרִים כא, ז) יָדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֵת הַדָּם הַזֶּה, וּפִירֵשׁ רַש"י, לֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוּנֹת וְבִלְאֵי לוֹיָהּ, הֵרִי שְׁמַצוֹת לוֹיָהּ הִיא שְׂמִירָה לְכָל דְּבַר רַע. וְאִם כֵּן לְפִי זֶה קִשָּׁה עַל יוֹסֵף הַצְּדִיק שְׂקָרָהוּ אִסוּן שְׂנֵמְכָר לְמַצְרַיִם וְהִרִי יַעֲקֹב אֲבִינוּ לוֹהוּ עַד עֵמֶק חִבְרוֹן, כַּמְבוּאֵר בְּקִרְאָה. וּמִתְרַץ הַמַּ- עֲשֵׂה רֹקַח (פְּרֻשְׁתָּ וְיִשְׁב), דְּמְצוּחָה זוֹ מוֹעִילָה רַק אִם מִמְשִׁיךְ לְלַכֵּת בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ שְׁלִיוֹ אוֹתוֹ, מֵה שְׂאֵיֵן כֵּן יוֹסֵף הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ אַחֲרָתָהּ, דִּיעֲקֹב לוֹהוּ לְלַכֵּת רַק עַד שָׁכַם וְהוּא הֵלֵךְ אַחֵר כֵּךְ לְדוּ- דָּן, וְלִכֵּן לֹא הוֹעִילָה הַשְּׂמִירָה שֶׁל מְצוֹת לוֹיָהּ אֲבִיו. וְהִנֵּה מְצִי- נוּ בַּמְדֻרָשׁ (שְׁמוֹת רַבָּה כ, ג) עַל הַפְּסוֹק וְיִהְיֶה בִשְׁלַח, מִלְּמַד שֶׁהִיָּה פְּרַעְיָה מְלוּחָה אוֹתָם, וְאֵינָן שִׁילּוּחַ הָאִמּוֹר כִּאֲן אֲלֵא לוֹיָהּ, וְלְפִי זֶה מוֹבֵן הַטַּעַם שֶׁל 'וְלֹא נָחָם אֲלוֹקִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים', וְזֵאת כְּדִי לִבְטַל הַלוֹיָהּ שֶׁל פְּרַעְיָה, שְׁלֵא יֵאָמְרוּ מְצוֹת 'לוֹיָהּ' שְׂקִיִּים פְּרַעְיָה הִיא אֲשֶׁר הוֹעִילָה לְיִשְׂרָאֵל וַיַּחֲשַׁב לוֹ זֵאת לִשְׂכַר, כִּי פְּרַעְיָה הַתְּכוּוּן בּוּדָאֵי לְרַעָה וּלְקַלְלָהּ, אֲלֵא, 'וְיִסָּב אֲלוֹקִים אֵת הָעַם דֶּרֶךְ הַמְדַבֵּר יָם סוּף', סִיבַב הַשִּׁי"ת אֵת יִשְׂרָאֵל לְדֶרֶךְ אַחֲרָתָהּ, וּבִאֻפֵּן זֶה אֵינָן הַלוֹיָהּ מוֹעִילָה.

וְיִהְיֶה בִשְׁלַח פְּרַעְיָה אֵת הָעַם (יג, יז). וּבְמַכִּילְתָּא, וְיִהְיֶה בִשְׁלַח פְּרַעְיָה אֵינָן שִׁלּוּחַ בַּכ"מ אֲלֵא לִיוֹי שְׂנֵא' וְאִבְרָהָם הוֹלֵךְ עַמָּם לְשֵׁ- לְחַם, הֵפָה שְׂאֵמְרָה וְגַם אֵת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח הוּא שְׂאֵמְרָה אֲנָכִי אֲשַׁלַּח אֵתְכֶם וְאֵת טַפְכֶּם, וּמָה שְׂכַר נִטְלוּ, לֹא תִתְעַב מְצָרִי ע"כ. צ"ב עֲנִין הַמְדָּה כַּנְגַד מְדָה שִׁבְכָאן, וְעוּד יַל"ע דֵּהָא כְּתִיב 'לֹא תִתְעַב מְצָרִי כִי גֵר הֵיִיתָ בְּאַרְצוֹ', וּבְרַש"י פִּירֵשׁ לֹא תִתְעַב מִכָּל וְכָל אַע"פ שֶׁזֶּרְקוּ זְכוּרֵיהֶם לְיָאֹר, מֵה טַעַם שֶׁהָיוּ לַכֵּם אֲכַסְנִיָּא בְּשַׁעַת הַצּוֹרָךְ, הֵיִינוּ בְּזִמְנָה רַעֲעוּבֹן שְׁבֵאוּ יַעֲקֹב וּבִנְיָו לְמַצְרַיִם. וְכ"ה בְּבַעֲהוֹנוֹ"ס' שְׂקִירְבוּם בִּתְחִילָה, וְכ"ה בְּגַמ' בְּרַכּוֹת (סג, ב) 'פָּתַח ר' יוֹסִי בִכְבוֹד אֲכַסְנִיָּא וְדַרְשׁ וְכו', לֹא תִתְעַב מְצָרִי כִי גֵר הֵיִיתָ בְּאַרְצוֹ וְהָלֵא דְבָרִים ק"ו וּמָה מְצָרִיִּים שְׁלֵא קִרְבוּ אֵת יִשְׂרָאֵל אֲלֵא לְצוֹרָךְ עֲצָמָן שְׂנֵא' וְאִם יִדְעֵתָ וַיִּשׁ בִּם אֲנָשִׁי חֵיל וְשַׁמְתָּם שְׂרִי מְקַנָּה עַל אֲשֶׁר לִי, כֵּךְ, הַמְאַרְחַת ת"ח בִּתּוֹךְ בֵּיתוֹ וּמֵאֲכִילּוֹ וּמְשַׁקְהוּ וּמָהֵנְהוּ מִנְכַּסְיוֹ עַל אֲכו"כ, וְעַכ"פ אֵיתָא

אֲלֵפִים תּוֹהוּ הֵיָה הָעוֹלָם שָׁמַם כַּמְדַּבֵּר כָּל זְמָן שֶׁהוּא בְּלֵא תוֹרָה ע"כ הָיוּ צִרִיכִין לְקַבֵּלֵת הַתּוֹרָה לְהַשְׁלִים חִסְרוֹן הָעוֹלָם, וְהִנֵּה קוֹדֵם שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה הָיוּ בְּכֻלְלָה שְׂאֵר הָעַם וְלֹא נִבְדְּלוּ עַדִּינָן בְּשְׁלֵימֹת הַמִּיּוּחָד לְהַם מִן שְׂאֵר הָאוּמוֹת ע"כ לֹא נִקְרָאוּ בְּשֵׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כ"א עַל יְדֵי קַבֵּלְתָּ הַתּוֹרָה אִז הַבְּדִילֵם ה' מִכָּל הָעַמִּים לְהֵיוֹת לוֹ לְעַם סְגוּלָה.

וְיִהְיֶה בִשְׁלַח פְּרַעְיָה. פְּרַעְיָה כִּשְׁשַׁלַּח אֵת יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ לְפִנְיֵו כְּלוּם אָמְרוּ לוֹ גְּדוּלֵי מְלָכוֹת מֵה עֲשִׂיתָ אֵילּוֹ לֹא הִיָּה בִּידָם אֲלֵא הַבְּזָה לְבַדָּה דִּיִּים שְׂנֵאֵמְרָה (שְׁמוֹת יב) וְגַם עֲרַב רַב עָלָה אֵתָם וְלֹא עוּד אֲלֵא שְׁכַמָּה עֲשִׂירִים הָיוּ בְּהֶם כַּמָּה חֲכָמִים וְכַמָּה בַּעֲלֵי אוּמְנִיּוֹת בְּאוֹתָהּ שַׁעָה הַתְּחִיל קוֹרָא וְיִי וְיִהְיֶה בִשְׁלַח

פְּרַעְיָה מַלְךְ מְצָרִים. וְאָמַר אֲבִיטוּל סְפָרָא מְשַׁמֵּיָה דֶּרֶב (פְּפָא) פְּרַעְיָה שֶׁהִיָּה בְּיָמֵי מֹשֶׁה הוּא אָמָה וּזְקֵנָה אָמָה. (מז"ק יח).

מִזְבַּא בְּנוֹעָם אֲלִימְלָךְ "וְיִהְיֶה בִשְׁלַח כו'." דְּאֵיתָא בְּגִמְרָא הָהוּלֵךְ בְּדֶרֶךְ וְאֵינָן עֵמּוֹ לוֹיָהּ יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה. וּלְכֻאֹרָה הִלָּא בְּלֵאוּ הַכִּי הוּא מַחֲוִיב תְּמִיד לְעַסוֹק בַּתּוֹרָה כַּמְאֵמְרָה הַתַּנָּא הַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ וּמְפַנֵּה לְבוֹ כו' וְנִרְאָה לִי לִיתֵן טַעַם לְמְצוֹת לוֹיָהּ כִּשְׁה- צְדִיק מְלוּחָה אֵת חִבְרֵירוּ הַם מִתְקַשְּׂרִים זֶה בְּזֵה בְּקְדוּשְׁתָּם וְנִעֲשִׂים כַּאֲחָד וְקְדוּשְׁתוֹ שֶׁל זֶה הַצְּדִיק הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בֵּיתוֹ הוּא מְשַׁמֵּר אֵת חִבְרֵירוֹ בְּדֶרֶךְ כְּאֵלּוֹ הוּא עֲצָמוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִחֲמַת הַתְּקַש- רוֹתָם. אֲבָל מִי שְׂאֵיֵן עֵמּוֹ לוֹיָהּ צָרִיךְ בַּעֲצָמוֹ לְעַסוֹק בַּתּוֹרָה זֶה הוּא כִּשְׁהַצְּדִיק הוּא הַמְלוּחָה אֲבָל אִם הוּא אִישׁ נֶעֱצַב וּרִיקָן אֵינָן תּוֹעֵלְתָ לְזֵה בְּמָה שְׁזֵה מְלוּזָהוּ וְאִדְרָבָה הוּא מְכַנֵּיס בּוֹ עֲצָבוֹתָו וּמְפַסְּקִיו יוֹתֵר מִקְדוּשְׁתוֹ שִׁישׁ בּוֹ. וְזֵהוּ וְיִהְיֶה בִשְׁלַח פְּרַעְיָה רוֹצֵה לְוֹמַר מִחֲמַת שְׂפַרְעָה שֶׁלַּח אֵת יִשְׂרָאֵל מִחֲמַת הַצָּרוֹת שֶׁנִּגְעוּ בּוֹ דָּכָל מְקוֹם שְׂנֵאֵמְרָה וְיִהְיֶה אֵינּוּ אֲלֵא צְרָה וּמִחֲמַת זֶה הַכְּנִיסָה אֵת יִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן בַּעֲצָבוֹת # וְלִכֵּן וְלֹא נָחָם אֲלֵקִים כו' כִּי אִם לֹא הִיָּה פְּרַעְיָה מְלוּחָה אוֹתָם הִיָּה הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מוֹלִיכָם דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קְדוּשְׁתָּם הִיָּה מְשַׁמְרַת אוֹתָם אֲבָל מִחֲמַת פְּרַעְיָה שֶׁהַפְּסִיקָם מִקְדוּשְׁתָּם בַּעֲצָבוֹתָו לֹא רָצָה הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ לְהוֹלִיכָם דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קְרוֹב הוּא רוֹצֵה לְוֹמַר זֶה קֵאִי אֲפַרְעָה מִחֲמַת שַׁעָתָה מִקְרוֹב הֵלֵךְ פְּרַעְיָה מֵאַצְלָם וְהִיָּה עַדִּינָן רוֹשֵׁם עֲצָבוֹתָו בְּהֶם וְלִכֵּן וְיִסָּב כו' וְק"ל:

מִזְבַּא ב"קָרְבַּן הַעֲנִי" (לְהֵרָה"ק רַבֵּי יַעֲקֹב קַטִּינָא זי"ע בַּעֲלֵ רַחְמֵי הָאֲב) "וְיִהְיֶה בִשְׁלַח פְּרַעְיָה". יָדוּעָה מֵהַזֵּהֵר דָּכָל מְקוֹם שְׂנֵאֵמְרָה וְיִהְיֶה אֵינּוּ אֲלֵא צְרָה, וּמֵאִי צַעֲרָה הִיָּה בְּכָאן, וַי"ל עַל דֶּרֶךְ שֶׁה- בְּאַתִּי לְעֵיל בִּפְרֻשְׁתָּ בָא (ד"ה דְּבַר נָא בְּאִזִּי הָעַם) שְׂאִילוֹ הָיוּ יִשְׂרָאֵל כָּל הָאַרְבַּע מְאוֹת שָׁנָה בְּמַצְרַיִם, לֹא הִיָּה עוּד שׁוּם גְּלוּת וְהִיָּה עוֹלָם הַתִּיקוּן, אֲךָ מִחֲמַת שֶׁנִּשְׁתַּקְּעוּ מְאֹד בְּטוֹמָאֵת מְצָרִים, הוֹכְרָחוּ לְהוֹצִיאָם קוֹדֵם הַזְּמָן ק"ץ שָׁנָה, ע"כ לְהַשְׁלִים הַק"ץ שָׁנָה עֲבָרוּ עֲלֵינוּ כָּל הַגְּלוּיּוֹת עַד עֵתָה וְעַדִּינָן בֵּן יִשִּׁי לֹא בָא, עַל כֵּן נִקְטָה וְיִהְיֶה לִישְׁנָא דְצַעֲרָה, שְׂטוֹב הִיָּה יוֹתֵר שְׁלֵא יֵצְאוּ קוֹדֵם זְמַנָּם. עוּד י"ל דִּידוּעָה דְּמְצוֹת הַכְּנֵסַת אוֹרְחִים הִיא אֲכִילָה שְׁתֵּיָה

את ההכנסה וכו"ל. וזהו החוק שחקק א"א ודרך החסד שנהג בה ודו"ק. ועתה נבין בטוב טעם ודעת ד' המכילתא, לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו שהייתה לכם אכסניא בשעת הדחק, אין זה רק שכר גרידא, רק משום דכיון דקרבו לישראל והיה בזה ענין של הכנסת אורחים וכדמוכח בברכות (סג, ב), ואף שהיה שלא לשמה רק להנאת עצמם, אבל מ"מ הם שייכים באיזה מדה למדותיו של אברהם אבינו, ולכן בדור שלישי יכולים להדבק באמונתנו, אכן אכתי אין זה שייך לחסדו של אברהם דהי' חסר החותם של הלוי, אכן עכשיו כאשר לוי פרעה וקיים בהם מצות לוי דומיא דלוי דאברהם, הושלם החותם, ונקבע הלאו של לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו וא"ש היטב עד מאד.

ויהי בשלח פרעה (יג, יז). מובא באמת ליעקב (להרה"ק רבי יעקב יצחק מבלנדוב זי"ע) אין לך צער גדול מזה שהאדם חושב שכבר שילח מעליו את יצרו "ויהי בשלח פרעה".

ויהי בשלח פרעה את העם (יג, יז). מובא בפרי צדיק בגלל היותם במדרגה פחותה "את העם" עוררו עליהם קטרוג, לפיכך היתה דרושה הסכמתו של פרעה ליציאתם ממצרים "בשלח פרעה", ועל כך "ויהי" לשון צער.

ויהי בשלח פרעה את העם (יג, יז) - ביאר הרב צבי כהן שליט"א פרשה זו מדברת בענין יציאת מצרים, ומדי שנה קוראים על כך בהגדה של פסח. וכתב הכף החיים (סי' תע"ב ס"ק י"ב): מצוה לנהוג שררה בליל פסח, ובזה יכופר מה שנהג שררה וגאווה כל השנה. עכ"ל. והנה תמצא "ויהי בשלח פרעה את העם" בגימטריא "מצוה לאדם לנהוג בשררה בליל הפסח" בדקדוק.

ויהי בשלח פרעה (יג, יז). אמר הגה"ח רבי שמואל יעקב רובי-נשטיין זצ"ל שמעתי מאדמו"ר מלומאז זצ"ל. במדרש (פר' בשלח): ויהי בשלח פרעה, הדא הוא דכתיב וכו', משל לאחד שהיה לו שדה, והיה בה גל של צרורות, עמד ומכרה לאחר, עמד אותו האיש שקנאה, והעביר אותו הגל מתוכה, ומצא תחתיו מים חיים. נטעה גפנים עשאה שורות שורות וכו' וכו'. עבר עליה אותו האיש שמכרה. ראה אותה מלאה כל טוב, אמר: אוי לי שכך מכרתי, אוי לי שכך הוצאתי מידי, כך (כאן הוא הנמשל) וכו'. אמר על זה אדמו"ר הנ"ל (כמה פעמים דיבר בענין המשל), אשר עיקר הטעות של המוכר היה בזה, אחרי ראותו את גודל הגל שנצבר. לכן אף שגם הוא ידע שתחתיו בעומק ישנם מים חיים, אבל לא האמין שיש עוד אפשרות לנקות את כל הצרורות והאשפתות, והמים יהיו זכים ונקיים כמקדם, כי לפי דעתו, הקלקול כבר נגע ופגע גם בעצם המים. אבל בזאת טעה, וצדקה עצת הלוקח, שחשב: אני אעשה את שלי, אחפור לאט לאט בלי הרף, וכולי האי ואולי אמצא המים

דהטעם של 'לא תתעב' הוא משום שקירבום בתחילה, וא"כ מהו דאמרי' ומה שכר נטל וכו' והלא הוא מקרא מפורש דהוא משום הנ"ל וצ"ב. והנראה בזה עפי"מ שכ' הרמב"ם (בפי"ד מהל' אבל הי"ב) שכר הלוי' מרובה מן הכל, והוא החוק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנתן בה מאכיל עובדי דרכים ומשקה אותם ומלואה אותם, וגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני הש"כנה וכו' וליוויים יותר מהכנסתם, והנה מוכח מלשון הרמב"ם דהגדר דהלוי' ל"ה מצוה בפ"ע, רק הוי השלמה להכנסת אור-חים, וביותר דנותן צורה אחרת ואופי אחר לכל ההכנסה, וכך הוא צורת ההכנסה של אברהם שהי' יחד עם לוי, דזה נותן אופי אחר וצורה אחרת לכל ההכנסה, ובלא לוי הוי חפצא אחרת של הכנסה, וזהו החוק שחקקו אברהם. וגדר הדבר הוא כך, דאפשר שיהיו שני מיני הכנסת אורחים, חדא מחמת הרגשת הצורך של האורח והשתתפות בצערו שהוא רעב וצמא וע"כ הוא משביע את רעבונו ומרוה את צמאונו, ע"ד שאמרו בכלבא שבוע שמי שנכנס אצלו רעב ככלב יצא שבע, וגדר זה שייך גם אצל בע"ח דמשום ורחמיו על מעשיו וצער בע"ח הוא זן ומפרנס את הנבראים כולם, ויש בזה גם משום הליכה בדרכיו של המקום שהוא פותח ידו ומשביע לכל חי רצון מביצי קנים ועד קרני ראמים. אכן חסדו של אברהם כפי שבא לידי גילוי במעשה של ההכנסת אורחים הי' בדרגה גבוהה יותר שהי' הכל במהלך של 'כבוד', ומקיים 'כבוד הבריות', והוא גדר מיוחד של יחס של בין אדם לחבירו שאינו שייך כלל בבע"ח רק בבני אדם, דליכא ענין 'כבוד' רק בבני אדם שנבראו בצלם אלוקים. והנה חזינן כסדר בחסדו של אברהם הטבה עם הבריות, את הענין של 'כבוד הבריות', וכדחזינן בלשון הפסוק 'וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה, וכן ויאמר אד' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך, ופירש"י 'לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים', ולגדול אמר אל נא תעבור מעל עבדך התיחס אליהם כעבד אל אדוניו, והכל גם לפי המראה שהיו נראים כעריביים. וכן ואל הבקר רץ אברהם, ואמרו בגמ' (ב"מ פו, ב) כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל. וכד' רש"י שם ד"ה לשונות 'מעדן מלכים ושרים הוא', והיינו שאין מעלתו של מאכל זה מחמת ערבותו המיוחדת אלא בעיקר מחמת חשיבותו בתורת מעדן של מלכים ושרים, היינו שהראה להם בעיקר יחס של כבוד והערכה לצלם אלוקים, כי כל אדם שנברא בצלם ונמצא תחת התואר אדם שנברא בצלם, הרי הוא בבחינה שראוי להתיחס אליו כמו אל מלך ושר, כך היא אופי' של כל ההנהגה. וביותר, דהגדר של מי שאין דרכו והוא שדבר זה אינו חשוב בעיניו ולא שייך אליו ולא נצרך לו כלל, רק אברהם בעצם ההכנסה של האורחים. ונראה לפ"ז דעיקר החותם של כבוד שישנה על ההכנסה הוא החותם של לוי, שיסודו הוא הכבוד, ע"כ לא שייך זה בבע"ח רק בבני אדם, שלא מצינו ענין של לוי בבע"ח, שלא שייך בהם ענין הכבוד כלל שהוא רק באדם שנברא בצלם, והוא שייך לבחינה של 'נתן מכבודו לבשר ודם', ולכן החותם העיקרי על תכונת ואופי הכבוד של הכנסת האורחים הוא הלוי, לכן הלוי מגדירה

ויהי בשלה פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה (יג, יז). לכאורה קשה להבין: מהיכא תיתי, לעלות בליבם המחשבה לשוב מצרימה לאחר שסבלו בה כל כך. בו בזמן שעומדת לפנייהם הבטחה להכנס לארץ משלהם ארץ זבת חלב ודבש, גם יש להם עשירות רבה ממה שניצלו את מצרים בעת יציאתם משם וגם הם יודעים מה צפוי להם אם ישובו למצרים, שינקמו מהם גם עבור המכות שסבלו בגללם והלא חשבון קל בלבד היה משכנע אותם כמה רע ומר יהיה להם אם ישובו מצרימה, אך בכל זאת מעידה התורה בהם כי: "בראותם מלחמה וישבו מצרימה". ועי' ברש"י: "ומה אם כשהקיפם דרך מעוקם אמרו: "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (במדבר יד). אם הוליתם בפשוטה עאכ"ו. טוב לזכור, כי לפי חז"ל לא יצאו ממצרים אלא רק הטובים מישראל, שכן ארבעה חלקים מתו בימי האפלה, א"כ איך יתכן כזאת להעלות על הדעת לשוב מצרימה, אך כאן גילתה לנו התורה את חולשת האדם ואת חוזק טבעו: שאינו מסוגל לראות אלא רק את ההווה לשעתו ובשום אופן אינו יכול בעת הנסיון להביא בחשבון הן את העבר והן את העתיד, הוא מצמצם את שכלו רק בד' אמות של הנסיון, הוא מחפש את כל הדרכים אך ורק להקל מעליו את נסיון ההווה ולעניין זה הוא מסוגל לטעות אפילו בחשבונות קלים ופשוטים כאלה שלאחר הנסיון בודאי שלא יטעה בהם, אך בעת הנסיון כאשר הוא רואה מלחמה לפניו, יחפש ויטכס עצה רק איך להנצל ממלחמה זו ולא יותר. ומה היה האמצעי נגד זה? "ויסב אלקים את העם דרך המדבר" (שמות יג). להסתלק ממקום הנסיון וכמ"ש בחובות הלבבות: 'על קצת החסידים שהיו פורשים, משבעים שערים, משערי המותר, מיראתם שער אחד, משערי האסור' (תשובה פ"ה). זו היתה דרכם של חסידים הראשונים. ברם טבע האדם אינו כן, כי קשה לו לפרוש משער האיסור ואף מתקרב אליו, בהיותו מאמין בעצמו שלא לעבור על האיסור, אך זו טעות גמורה, כי אם היה האיסור חמור אצלו היה מתרחק ממקומו ומן הסכנה שבו. ואכן זהו ההבדל בין החסידים הקדמונים ובינינו: שהם הרגישו באיסור כסכנה וממילא התרחקו ממנו, כמו שטבע האדם להתרחק מסכנה פיזית ואם האדם אינו מתרחק כל כך מהאיסור, הרי זו בחינה לגביו שאיננו מיוחד כלל אם אמנם יעבור על האיסור ואם האדם מקבל על עצמו ללכת סביב ולהתרחק מן הסכנה, אזי יהיה בטוח שאפילו בעת הנסיון לא ישוב מצרימה למ"ט שערי טומאה, כי ילך ויעלה מעלה מעלה ויגיע עד למדרגה של קבלת וקיום התורה.

ויהי (יג, יז). מובא בנועם אלימלך אין ויהי אלא לשון צער, כי מאחר שפרעה ליוה אותם - בשלה פרעה - הכניס בקרבם עצבות - ויהי.

מובא בקרבן העני להרה"ק רבי יעקב קטינא זי"ע בעל "רחמי האב" ויהי בשלה פרעה וכו' כי קרוב הוא וכו' פן ינחם

כבתחילה. וכן היה, שמצא מים חיים, ונטע גפנים ועשאן שורות שורות. ועל זה צעק המוכר: אוי אוי שמכרתי ושהוצאתי מתחת ידי, מחמת גודל היאוש, וד"ל.

ויהי בשלה פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם בראותם מלחמה וישבו מצרימה (יג, יז). כלומר, לפי מה שראינו קודם כי בני אפרים טענו בחשבון ויצאו ממצרים שלשים שנה קודם הזמן כדי ללכת לארץ כנען. אז באו עליהם הפלשתים והרגו את כולם והניחו את גויותיהם בשדה ולא קברו אותם. ועד היום מוטלים עצמותיהם חמרים חמרים באמצע הדרך. ולכן אמר אלהים אין טוב להנחות אותם דרך ארץ פלשתים, שמא יראו את עצמות אחיהם מוטלים בדרך, ויתפחדו ויחזרו למצרים. כי אע"פ שבני ישראל ידעו כיצד אירע דבר זה, אבל לדעת ולהרגיש הם שני דברים נפרדים, כי בודאי בשעה שיראו את אחיהם מוטלים מתים יכנס דמיון בלבם והם ישובו. ומסיבה זו סיבב אותם הקב"ה מן הדרך הישרה בדרך ארוכה והובילם דרך פני המדבר לים סוף. ומכאן יכול אדם ללמוד עד כמה הוא צריך להרחיק עצמו מעבירה. שהרי אנו רואים כי הקב"ה בכבודו ובעצמו לא הוביל אותם בדרך הקצרה מחשש שמא יחזרו למצרים. וזה שאמר הכתוב פן ינחם העם ראו כמה עם ישראל מפונק אחרי כל כך הרבה ניסים ודרך הטבע שמים יורדים מהשמים ולחם עולה מן ארץ והקב"ה הוריד להם לחם מן השמים ומים מין הארץ בארה של מרים ועל זה נאמר לא נחם אלוהים דרך ארץ פלשתים אלא עשה להם ניסים מעל הטבע. הקב"ה סיבב הכל למען יראו ויראו לדורות ומזה ישאבו את האמונה לכן נאלץ לתת עשר מכות על מיצרים ולא מכה אחת שנאמר ויחזק ה' את לב פרעה ולא שילח את עם ישראל. אך בכל זאת פרעה ניקרא רשע כי ישנם מכות שהוא בעצמו יתחרט והיתעקש לא לשלח את עם ישראל ועל עקשנותו נענש מידה כנגד מידה משל למה הדבר דומה? למלך שאמר לעבדו, הבא לי דגים מהשוק. הלך והביא לו דג מסריח ומקולקל. אמר לו המלך לעבדו: בחר לך אחד משלושה עונשים שאני מטיל עליך, או שתאכל את הדג, או שתלקה מאה מכות, או שתשלם 100 זהובים. אמר העבד אני מעדיף לאכל.

וכשהתחיל לאכול בטרם גמר חצי דג נמאסה עליו נפשו ואמר אינני יכול לאכול יותר, אלקה מכות. והתחילו להלקותו ובטרם ילקה מחצית מכות צוח אני לא יכול לסבול יותר מכות אשלם את הקנס. ונמצא שגם אכל גם לקה וגם שילם. כך פרעה שיעבד את ישראל במצרים אמר לו הקב"ה "שלח את עמי ויעבדני" או תילקה או תשלם שכר שעבודם ויען פרעה "מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי ה' וגם את ישראל לא אשלח" אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שתשלם ותילקה ותשלם להם שכרם. עשרת המכות נערכו כשנה, כל מכה היו מכריזים בכל מצרים במשך שלושה שבועות ובשבוע הרביעי היתה המכה לכל השבוע. וגם כך היה משפט המבול 12 חודש, וכן כך הוא משפט רשעים בגהנום 12 חודש.

נפלטות מפיו כאשר היה יוצא משערי האוניברסיטה בריצה כאחוז אמוק, נודעו בקרב הסובבים. היו אנשים שניסו לעזור לו ולנסות להבין מהי הטרואמה שעברה עליו אך הוא לא שיתף פעולה והתבצר בשתיקתו, רק עיניו הגדולות שידרו את הכאב שהיה אצור בהן. כאב ועצב שלא היה ניתן לתאר אותו במילים... בסוף הסמסטר לקראת טקס חלוקת תעודות הסיום, התפרסמה על לוח המודעות רשימת הסטודנטים שזכו במקומות הראשונים בהגשת העבודות המצטיינות. פליאה הופיעה על פניהם של הסטודנטים, כאשר הבחינו שבראש הרשימה עומד לא יותר מאשר יוסף... הסטודנט בעל ההפיעה הנפשית. הפליאה התגברה כאשר בטקס חלוקת תעודות הסיום העניק רקטור האוניברסיטה פרופסור יעקובס את תעודת ההצטיינות ליוסף. האחרון עמד על הבמה, כשהוא חיזור, רועד וקפוא על מקומו. הוא לחץ במבוכה את ידו של הפרופסור שהזמין אותו לומר מספר מילות תודה לצוות המרצים ולהנהלת האוניברסיטה בשם התלמידים. היה נראה שהתלבטות עזה מטלטלת את נשמתו, אבל הוא ניגש למיקרופון והביט סביבו. דממה הושלכה באולם, כולם ציפו לשמוע את נאום התודה של הסטודנט השתקן. 'תודה רבה לכולכם, על שהייתה לי את האפשרות ללמוד אתכם. אני רוצה להודות לצוות המסור שטרח להקנות לנו את הידע בצורה טובה ומועילה. אני רוצה לומר כמה מילים לחבריי הסטודנטים: שמתי לב למבטים המוזרים שנעצתם בי במשך כל התקופה, לא היה לי העוז לפתוח את הפצע הפתוח, השותת דם, לחשוף בפניי כם את הפצע שלא יגליד לעולם. הגעתי לכאן לארץ כאחד מניצולי מחנות ההשמדה. עבדתי במחנה עבודה שבו העבידו אותנו בפרך עד לאפיסת כוחות, עד צאת נפשנו, וכאשר הגיעו אל כלות הכוחות נלקחו מידיית אל תאי הגזים. עבדנו במחצבות עבודת פרך ארבע עשרה שעות ביממה, מדי בוקר היינו צריכים לרדת מאה ועשרים מדרגות אבן גבוהות כדי להגיע אל המחצבה. באותם ימים ספורים שלפני השחרור, הימים שבהם רעם ההפצצות של בעלות הברית על גרמניה נדמו לנו כצלילי החופש. הנאצים ימ'ש שהריחו את סופם המתקרב פקדו עלינו בצעקות ומכות לעמוד במסדר על מד' רגות המחצבה, לאחר שעמדו כמאה ועשרים יהודים על מד' רגות המחצבה. הורו לנו להרים מעל הראש את האבן ששימשה כמדרגה, הייתה זו אבן במשקל ארבעים קילוגרם ואנו למודי הסבל והפורענות לא האמנו עד לאיזה דרגות של אכזריות מסוגלים היו להגיע ברגעים הספורים שלפני השחרור המיוחל. כאשר עמדנו כולנו כשאבני המדרגות מורמות מעל לראשינו בשארית כוחותינו, דחף הקצין האכזר את היהודי שעמד בראש המדרגות עם האבן מעל ראשו. וכך קרסו כל המדרגות כמגדל קלפים, בצווחות מקפיאות דם, בדומינו אנושי. צחוק קם השטני של חיות האדם הצטלצל באוזנינו, עד הרגע שבו דממה המחצבה. מתוך מאה ועשרים יהודים נותרו חמש עשרה בלבד שהארורים לא טרחו לוודא את מותם, הדבר היחיד שהציל אותי מהאבנים הכבדות היו הגופות של חבריי שסו-

העם בראותם מלחמה. פירוש כי על ידי ב' דברים הסיבם הש"י א' מטעם כי היו ישראל משוקעים מאוד בטומאת מצרים, וארץ ישראל צריכה קדושה יתירה כנזכר ברש"י פרשת אחרי ועל כן אמר הש"י פן ינחם העם בראותם מלחמת היצר שאין מלחמה גדולה מזו כנזכר בספר "חובת הלבבות" (שער יהוד המעשה פ"ה) כי קרוב הוא פירוש ועדיין זוהמת מצרים בתוכם ופן ינחמו ושבנו לטבעם, על כן הסיבם דרך המדבר ים סוף, שם ראו מעשי ה' כי נורא הוא, ועל ידי זה ניתן זוהמת מצרים מתוכם. עוד איתא במדרש (מכילתא בשלח יז) שאמר הקב"ה אם אכניסם מיד זה פונה לזיתו וזה לכרמו תורה מה תהא עליה, לכך הקיפם מ' שנה במדבר, והאכילים את המן, עד שנתיישרה תורה בגופם, וכמאמרם (שם) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן.

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים וגו' (יג, יז). אמר הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע צריך להבין איך יעלה על דעתם לשוב למצרים לקושי השעבוד. ויש ליישב על פי מה דאיתא בגמרא (יומא פו:) היכי דמי בעל תשובה, מחוי רבי יהודה באותו מקום וכו'. וזה פירוש הכתוב, ד"בראותם מלחמה", מרמז כנגד מלחמת היצר, ר"ל שכשיראו שעדיין השטן מרקד ביניהם, אז יבינו שעדיין לא חזרו בתשובה שלימה, ותשובה צריכה להיות באותו מקום, כנ"ל, וזהו "ושבו", פירוש שירצו לעשות תשובה "מצרימה" דווקא במצרים.

ויהי בשלח פרעה. הצווחה החדה שנשמעה ברחבת הכניסה למעון הסטודנטים הייתה מחרישת אוזניים. הסטודנטים הביטו סביבם בתימהון, דמות עטופה במעיל חמק פנימה כשפניה מוסתרות בכפות הידיים. היה זה בשנותיה הראשונות של המדינה עת הוקמה האוניברסיטה העברית, בליל הסטודנטים הורכב מבני העליות השונות, והפרופסורים המלמדים הובאו ללמד מארצות שונות, כך שלמרות שהשפה הרשמית הייתה עברית הלימודים התנהלו באנגלית. הסטודנטים עדיין לא הצליחו ליצור ביניהם קשרים חברתיים משותפים, רובם היו זרים אחד לשני, בתרבות, בלבוש ובמנטליות. אך למרות זאת הצווחה שנשמעה לא הייתה מקובלת והם ניסו להבין במה מדובר. 'האדם שחמק פנימה עם המעיל, הוא זה שצעק?' שאל גידי את חברו. 'כן, זה יוסף הסטודנט השקט שיושב כל הזמן בפנינת החדר ולא מחליף מילה עם איש, אני חושב שהוא סובל מאיזושהי הפרעה נפשית...' התיז שאל בארסיות. יוסף היה תלמיד יוצא דופן בקהיליית הסטודנטים שנהגו להשאיל אחד לשני את החומרים הלימודיים ולעזור לחבריהם בהבנת החומר. יוסף היה האיש הבודד, שישב בתמידות בפנינת החדר מבוצר בחומת שתיקה. כל ניסיון לשתף אותו בשיחה כלשהי, היה נתקל בשתיקה רועמת. בקשה לעזרה בחומר, הייתה נתקלת בהתעלמות מוחלטת. כך שהסטודנטים התרחקו מחברתו ולא הצליחו להבין מה הוא עושה בין כותלי האוניברסיטה. הצרחות החדות שהיו

את בנו ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אל תשלח ידך אל הנער וגו', אברהם נסתפק אם זה מלאך באמת או שזה ח"ו היצר בקולו של המלאך עד שהוא ראה את האיל נאחז בסבך בקרניו ואז הוא הבין שמי שקרא לו זה היה באמת מלאך. שאם זה היה היצה"ר הוא היה מביא לו איל על מגש ולא מסבך הקוצים.

ומעשה בשלושה גויים שבאו לרב העיירה ואמרו לו יש איתנו שלושה יהודים ובאמרם זאת הצביעו עליהם שהרב יראה אותם. ואמרו לרב יש לך שעתיים לפדות אותם כל אחד מהם עשרת אלפים דולר ואם לא תביא תוך שעתיים אנו שו- חטים אותם. הרב אמר להם אני הולך להשיג את הכסף אנא אל תיגעו בהם. והרב רץ במהירות לאנשים באזור התעשייה וביקש מהם בתחנונים שיעזרו שזה פיקוח נפש ממש והנה תרמו לו בעין יפה אלפי דולרים ובתוך פחות משעה הרב מחזיק שלושים אלף דולר. אבל הרב הלך לשיבה שלו ואסף איזה עשרה בחורים חזקים ואמר להם בואו אתי והביא אותם לשם ואמר להם תרביצו גם לגוים וגם ליהודים בלי לרחם על היהודים, וכך עשו. והנה רואים שהיהודים שהיה עליהם זקן ופיאות זה התעופף מיד מהפנים שלהם וראו כולם שזה סתם תחפושת ובאמת כולם גויים שרצו לעשות תחבולה לגרוף כסף, ואזי שאלו כולם את הרב איך ידעת? אמר להם הרב כשאני הולך לבקש מאנשים תרומה לשיבה עשר דולר לחו- דש אני צריך להזיע עד שאני מצליח. ואילו כאן אספתי סכום אדיר בפחות משעה והבנתי שאת הכסף שרוצים לתת לשי- בה זה מצוה מאוד גדולה ולכן זה קשה. אבל כאן שנתנו בלי לחשוב וכל כך מהר הבנתי אין כאן מצוה ע"כ המעשה. ומכאן נלמד אנו שכל פעם שאנו מסופקים אם לעשות מעשה כזה או כזה נבדוק ומה שיותר קשה זה סימן בדרך כלל שזה הנכון לעשות. ושמואל הנביא אמר לשאול לא להקריב את הקרבן אלא עד שהוא יגיע ובסופו של דבר שאול הקריב ולא חיכה לשמואל וכששאל אותו שמואל למה לא חכית לי, אחת הת- שובות היתה כך ואתאפק ואעלה העולה: ורש"י פירש שהר- גשתי שיותר קל לי להמתין לך ולכן לא המתנתי עד כאן. ולפי מה שהסברנו זה מובן היטב שבגלל שראיתי שקשה לי לא להמתין לא המתנתי, ואין זה סותר את דברינו כי כאן היה ציווי מפורש לשאול לחכות ולהמתין וכל דברינו שאמרנו זה רק במקום ספק. ושואל נתנסה בנסיון רם ונישא.

ויהי בשלח פרעה את העם וגו' פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבבו מצרימה (יג, יז). יל"ד, דבפסוק הסמוך אחריו כתוב וחמושים עלו "בני" ממצרים ולא כתיב "העם" כדכתיב ברי- שא דקרא, וצ"ב חילוק הלשון. ונראה לבאר דבני עלו לא מחמת פרעה דמאחר ששחרר אותם מעבדות הלכו לדעתם, אך הערב רב שנקראו "עם" כש"כ המפרשים (עי' רמב"ן יד, י) הוצרכו לקבל רשות מפרעה לילך, לפיכך אמר בשלח פרעה את העם, והיינו שנתן להערב רב רשות ללכת עם בני, ובאופן זה נראה לבאר מש"כ פן ינחם "העם" וגו', ויסב אלוקים את

ככו עליי. מאז, בכל פעם שאני עובר בשערי האוניברסיטה על יד אנדרטת האבן הגדולה אני חוזר אחורנית לזוועת הדו- מינו, ונזכר בצעקות מקפואות הדם, שנשמעות באוזניי ומאיימות להטריף את דעתי. רק כאשר אני מתרחק מאנדרטת האבן שמזכירה לי את הזוועות שחוויתי, אני יודע שאני כאן, חי וקיים. ושאלו חזקים אף יותר מאבן...! דממה מחשמלת שררה באולם, פה ושם נראו דמעות בזוויות העיניים. כשרעם מחיאות הכפיים ליווה את יוסף בעת ירידתו מן הבמה... חז"ל מלמדים אותנו כי שורש כל הגלויות הוא 'פרעה' וכפי שעב- רנו את גלות מצרים בזכות אמותנו בבורא עולם, כך נזכה לעבור את כל הגלויות. בידיעה שרק בזכות האמונה שרדנו עד היום ונזכה להגיע לביאת משיח צדקנו במהרה.

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (יג, יז). מסופר על עשיר אחד שהיה בור ועם הארץ, אבל היה אוהב תורה ולומדיה. לאדם זה היתה בת צדקת ומוכשרת, והוא רצה להשיאה לבן תורה. כשבא הבחור המיועד לבינתם, אמר העשיר לעצמו: לא אתן לו את בתי לאשה, עד ש"אבחן" אותו בתורה תחילה, ואם יצליח במבחן יזכה לקחת את בתי לאשה. אמר העשיר לבחור: "יש לי קושיה עצומה במשניות 'במה מדליקין' שאומרים בכל ערב שבת. שם נאמר: 'אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן וכו', ולא באליה ולא בחלב נחום', וקושייתי היא: איזה חטא עשה נחום, שלא מדליקים בחלב שלו", השיב לו הבחור: "אדוני הנכבד, טעות היא בידך, שאתה גורס 'ולא בחלב נחום'. צריך לומר 'ולא בחלב', ואחר כך לגרוס: 'נחום המדי אומר מדליקין' וכו'". אמר לו העשיר: "רואה אני שאתה מתחמק, כיון שאין לך תירוץ, ולכן אין אתה ראוי להיות חתני...". וכך הפריד, בגלל בורותו, בין הבחור לבתו. לאחר מכן, בא בחור אחר להשתדך עם בתו, וגם אותו בחן ולא עמד במבחן... וכן היה הדבר עם כמה בחורים. לבסוף בא בחור פקח ונבון, ולאחר ששמע מהבחורים הקודמים על המבחן שעתידי הוא להבחן אצל העשיר, אמר בלבו: אני, בע- זרת ה', אצליח לפרק את קושייתו העצומה... כשהעשיר הקשה לו את קושייתו, השיב לו הבחור: "נחום אשם שלא מדליקים בחלב שלו, כיון שכתוב בתורה: 'ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחום', כלומר שנחום לא רצה לצאת ממצרים יחד עם כל ישראל. ולכן קנסו אותו שלא ידליקו מהחלב שלו...". כששמע העשיר "תירוץ גאוני" זה, אמר לו: "אתה ראוי להיות חתני, כיון שהנחת את דעתי ותרצת תירוץ אמיתי, המתקבל על הלב".

ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וגו'. והקושיא ברורה אם זה קרוב זה עוד יותר טוב? אלא מכאן לומדים יסוד גדול בעבודת ה' כל דבר שאתה רואה שקל ונוח לך מאוד לעשות צריך לבדוק שזה לא עצת היצה"ר שהמילה קל עם הכולל זה גימטריא ס.מ.א.ל. וידוע שאברהם אבינו ע"ה בעקידה כשבא לשלוח את ידו לשחוט

שכאשר ירצה האדם לעזוב את הרגליו, להשתנות, להתקדם, לשוב בתשובה - מאבק מר ישחר לפתחו על שנוי ההרגלים לכשעצמו! כלומר: אף אם יחליט האדם בדעתו שדרך העוונת רעה היא וגורמת לו נזק והפסד, ואילו דרך הטוב תביא לו את האושר והסיפוק - עדיין עלול הוא לשוב לכסלו - כי קרוב הוא! אם לא יאזור כגבר חלציו ויתנער בכח ובאומץ מהרגליו - עלול הוא להמשיך בדרכו הרעה והמזיקה משום ההרגל שהורגל בה!! ולכן כאשר מתנוצץ ניצוץ בלבו של אדם לשוב למוטב או להתעורר למעשה טוב כל שהוא - עליו להזדרז ללבותו מיד ככל האפשר, פן ישוב וינחם על רצונו הטוב וכל רשפי התעוררותו יכבו וייעלמו במעבה חשכת החומר, עד שלבסוף ישאר בהרגליו הקודמים וישכח הכל - כי קרוב הוא!! לאחר שהבנו את היסוד האמור נמחישו במעשה נורא אשר יואר ויובן היטב לאור האמור, ואף ישוב ויבהיר לנו באור יקרות את אשר למדנו כבר מן הפסוק. את המעשה שמעתי מגיסי הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצוק"ל, וכן מחמותי הרבנית אויערבך, כפי אשר שח "חלוץ" אחד את כל פרטי המעשה הנרגשים להגרש"ז, וכך היה המעשה: ר' שלמה זלמן זצוק"ל היה אז בחור, ובית חמי זצ"ל בנסיבות התקופה אשר היתה עת מלחמה וקושי, עבר לגור ב"נחלת צדוק" - שכונה בירושלים. שם, בדירתם החדשה, וגם זה בנסיבות העיתים - נותרו עדיין בא' מן החדרים "חלוץ" ואשתו לגור. ("חלוץ" - כינוי לעולים באותה עת שהיו חניכי התרבות החילונית). בהמשך הזמן כמובן שעברו למקום אחר, אולם בנתיים היה צורך להגיע עם החלוץ ואשתו להסדר על פרטים שונים באשר לחיים בשיתוף, שכן גם אם היו נכנסים ויוצאים בכניסה נפרדת כמובן - עדיין היו אי אלו תקלות. בין היתר היה ענין שמירת השבת, שלגביה היתה רגישות מיוחדת. נכנסה איפא חמותי ז"ל אל החלוץ ואשתו, ודיברה על לבם, עד שהגיעו להבנה בכל הענינים, וגם על שבת הבטיחו והתחייבו לא לחלל שבת. אלא שכבר בשבת הקרובה התברר שבפועל הינם מחללים שבת, ולא מקיימים את הבטחתם. התייבשה חמותי בדעתה, ושלחה את בנה ר' שלמה זלמן שבר חכים הוא לה, לעשות כחכמתו. ואכן העננה הוסרה במהירות כאשר בשיחה קצרה ועדינה התברר שלא ידעו בכלל מהו חילול שבת, ומשעמדו על הדברים - הבטיחו כמובן לא לפגוע בקדושת השבת. סביר להניח שאותו "חלוץ" ניחן בחושים חדים, כפי שאכן יתברר בהמשך המעשה, וכנראה שמשפטים קצרים ששח עמו ר' שלמה זלמן - בעודו בחור - כבר הספיקו לשובות את לבו בקסם חכמתו של הגרש"ז, ומיד ניצל החלוץ את הענין והחל לגלגל שיחה עם הבחור שלמה זלמן. "הימים היו ימים טרום מלחמת העולם הראשונה" - פתח החלוץ את דבריו, לא לפני שביקש את ר' שלמה זלמן לצאת אל החורשה הסמוכה, מקום נוח לשיחה - "על יהדות לא ידעתי דבר, עם הורים רפורמים, וסבתא שמדליקה נרות בליל שבת - מה כבר אפשר לדעת... ואפי' על עצם היותי יהודי בקושי ידעתי. ככה הייתי נראה אז, כמו היום, עם קשר אפסי לכל היהדות כולה, אלא שבנתיים - בא-

"העם" דרך המדבר וכו', והביאור דהכל היה רק מפני הערב רב שיסיתו את ישראל לחזור למצרים כשיראו מלחמה, אבל בני מעצמם לא היה עליהם החשש הזה מפני שבטחו בהקב"ה בבטחון גמור. ואולי מש"כ אח"כ (י. ה.) ויגד למלך מצרים כי ברח העם, היינו הערב רב שלא נתן להם רשות לצאת לגמרי ממצרים אלא רק ללכת ג' ימים ולפיקך רדף אחריהם, ואח"כ בפסוק (ח) נאמר ויחזק ה' את לב פרעה וירדף אחרי "בני יש" - ראל", שרדף אחר ישראל על שלקחו אתם את הערב רב כנגד רצונו. ולפ"ז ויהי שכתוב כאן הוא לשון צער, והיינו משום שיצאו הערב רב שבסופו של דבר התחילו המריבה עם משה ועם ה', וקלקלו את בני ישראל.

"ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלש" - תים כי קרוב הוא כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושוב מצרימה" "ויהי בשלח פרעה" אותיות ישר (אות שניה), הפעם דיבורו של פרעה היה ישר- ושלח את בני ישראל. ישר ראשי תיבות שקבל (פרעה) י' (מכות) רעות. ויהי בשלח העם= 446 בגימטריא מות= 446, בני ישראל נגאלו ע"י הקב"ה כי היו על סף המוות. (שמות פרק א' פסוקים י"ג י"ד) "ויעבדו מצ" רים את בני ישראל בפרך וימררו את חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך". (ושבו) מצרימה= 385 בגימטריא שפה= 385 שפה ראשי תיבות שיעבד פרעה היהודים. ידוע הדבר שהקב"ה מוריד מים (גשמים) מהשמים ולחם מן הארץ, ואילו עם בני ישראל נהג הקב"ה להיפך- לחם הוריד להם מן השמין (מן) ומים העלה להם מן האדמה.

ויהי בשלח פרעה את העם, ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא, כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושוב מצרימה (יג, יז) מזבא בלב שלום הייתכן?! וכי בגלל קושי מלחמה ישנו חשש שיחזרו לגיא צלמוות?? אם היה הכתוב אומר: פן תשבר רוחם בראותם מלחמה - הדבר היה מובן, שכן לאחר כל התלאות שעברו בני ישראל - יש חשש שעוד מלחמה תשבור את רוחם. אבל אטו משום כך ישובו מצרימה - למקור הסבל והרדיפות?! אכן על כך באה התשובה בפסוק עצמו, המגלה לנו את חולשתו הגדולה של האדם, באומרו: "כי קרוב הוא!!" ואין כוונת הפסוק לומר שקרובה דרך ארץ פלשתים למצרים, אלא עדיין קרובה מאוד יציאתם של בני ישראל זה עתה ממצרים, וטבע האדם להימשך ולהיגרר אחרי הרגליו הנושנים!! וכאימרת העולם שעדיף לאדם להישאר עם הצרות שכבר הורגל אליהם מלהסתגל לצרות חדשות - גם אם החדשות יהיו קלות יותר, כך קושי השיעבוד של מצרים שכבר הורגלו והושרשו בו בני ישראל - יהיה עדיף להם על פני מלחמה, שמשמעה: צרה חדשה!! למחלה רעה זו קראו בעלי המוסר: "השרשה ראשונה", ואם בגשמיות כך, שנוח לו לאדם בצרות שהורגל בהם מלהתרגל בצרות חדשות קלות יותר, וכפי שלמדנו בפסוק זה - ק"ו שברוחניות כך הוא הדבר!

מצע הדרך - משהו עבר עלי, נתוודעתי אל קיומו של בורא ומנהיג לעולם - ובע"ז אני היום כמו אז, נשארתי אותו הדבר". הייתכן?! - אמנם כן!! הכיצד?! - הבה ונאזין: "כשפרצה מלחמת העולם הראשונה" - ממשיך החלוץ בדבריו - "הייתי כבר בחור בגיל הגיוס, נתגייסתי עם בני גילי לצבא, חלקם היו אפי' מוכרים לי מסביבות מגורי כיהודים ששמרו תורה ומצוות, מעשיהם היו אמנם תמיד נראים לי מוזרים ומשונים ועל כן לא היה לי כל קשר עמם, אבל בכל זאת - זה עושה משהו טוב בלב כשאתה מכיר כמה מהחברים בתוך הקרבות, ושהם יהודים כמוך. "נכנסנו לעובי המלחמה, ואט אט התקדמנו אל החזית עצמה. שם, - פולט החלוץ אנחה כבדה מג' - רונה - "אתה פשוט שוכב בתוך גומחות חול, כשמטרים ספורים שוכבים חברים כמוך, באותה צורה, רוב חלקי גופך מכוסים עד כמה שאפשר, עיניך מבצבצות מבין המחילות כעטלף, הרובה גם הוא משתחל מבין החרכים כשקנהו מכוון לאי שם, ואתה עושה כל הזמן פעולה אחת - יורה ויורה. "ובדיוק כמו שאתה עושה פה - נעשה מולך אי שם בצד השני, אצל האויב שכנגדך... "אויב" הכוונה לאיזה קיסר שהסתכסך אולי על רקע קטנוני בהחלט עם הקיסר שלנו, ולשם כך מעמידים הם כל אחד את חייליו המשמשים כמטרה לחץ... "כאילו שאיכפת לי שימות אי שם איזה חייל שאינני יודע עליו דבר... וכאילו שאיכפת לו שאני לא אשאר בחיים... אבל שנינו משתדלים לפגוע כל אחד בדיוק בראשו של זולתו - ועל כן אנו יורים ללא הרף אחד על השני. למה? מדוע? - ככה! זוהי התשובה המתסכלת כל אדם בר דעת. "תבין" - הוא ממשיך - "אתה מזיע ומתייגע, מסתכן ומתאמץ, וסבל את הפחד משריקות הכדורים שחולפים לא אחת ליד אוזןך ומניפים את שערות ראשך בחולפם על פניך, עם החברים זבי הדם שנופלים כזבובים מכל עבריך, ואתה לא יכול להסביר לעצמך מדוע בכלל נקלעת אל התופת הזו?! ועל מה ולמה אתה רועד ביום וערב בלילה, סובל עייפות ורעב, את כאב השכיבה, ואת מאמץ המלחמה?! שאלות אלו הופכות אותך לכדור אש של כאב צורה המלא מועקה עד אין סוף. "והנה" - ממשיך החלוץ ומספר - "באחת ההפוגות הנהוגות בשדה הקרב, בשעה שהייתי חסר מעש והתכנסתי יותר בתוך הכאב של עצמי, ראיתי לא הרחק ממני את אותם חברים יהודים שעליהם דיברתי קודם, והם מוציאים מכיסם איזה ספר קטן, לוחשים דבר מה בהתלהבות, ראשם נע הלך ושוב, עיניהם שופעות דמע, וניכר בעליל על פניהם איך שזה עושה להם טוב ממש כמים קרים על נפש עיפה... ממש כך!! לאחר כמה דקות הם היו נראים כה רעננים וטובי לב - כאילו זה עתה יצאו לקרב... "לא יכלתי להתאפק, ולאחר כמה ימים כשהיתה הפוגה ארוכה יותר נגשתי אל אחד מהם, וביקשתי לדעת: הכיצד אינו כאוב כמוני? ממה הוא מתנחם ומתעודד? "לא כ"כ הבנתי את כל מה ששח עמי, אולם דבר אחד הבנתי באופן ברור: בעוד שאני סבור כי נקלעתי לכאן, וסתם אני יורה - אצלו הכל מובן ומוסבר! הוא הסביר לי שמישהו הביא אותו לכאן עם מטרה מסוימת המופנית

אליו באופן פרטי, הכל נעשה עמו באופן מושגח במיוחד, ולכל כדור יש מסלול ידוע מראש!! "הוא לימד אותי שאותו מישהו שמסובב את הכל נקרא "הקב"ה", שהוא זה שברא את הכל ומשגיח על הכל, ושכל יהודי יודע זאת ומתחנך על זה ללא פקפוק וספק כלל. "שמעתי את תוכן הדברים פחות או יותר, שבת למקומי, הקרבות חזרו לשיאם, אני יורה ויורה, מחשבותי מעיקות ולבי נצבט שבעתיים. הרי גם אני יהודי!! הנה לחברי היהודים יש עולם מופלא ומענין, שגם אם אינני מאמין בו אבל לא היתה לי הזדמנות לבחון אותו, ואולי זה נכון ואמיתי? "כך הרהרתי נוגות במצבי המדוכדך, דמעות רותחות זלגו מעיני טיפה אחר טיפה ללא הפוגה, ובכאב מהול בכעס הרהרתי לעצמי: מדוע אבי לא לימדני יהדות? וכך נכנסתי למתקפת רגשות של רחמים עצמיים, וככל שהדקות נקפו - כך זרם הדמעות הלך וגבר, ואני יורה ובוכה, בוכה ויורה... "כך המשכתי, עד שנוצר סדק קל בלב וניצוץ ראשון התנוצץ בלבי, וכה נשאוני מחשבותי באותה עת: "רבונו של עולם" - אמרתי בלבי - "אני פונה אליך באם אכן הינך קיים: אם אכן חברי היהודים צודקים בדבריהם ויש מישהו שרואה הכל ומשגיח על הכל - הרי שאתה שומע גם אותי, ואני פונה אליך בתחינה ובקשה: תראה לי שאתה קיים!! "וכך, ספק מהרהר ספק מדבר, המשכתי במחשבותי ואמרתי לעצמי: רבונו של עולם, הרי לא היתה לי אפשרות להכירך, ומדוע שלא אהיה זכאי לדעת על קיומך? א"כ מבקש אני ממך, רבש"ע תוכיח לי כעת את קיומך!! "ובמה יוודע איפוא שאתה קיים? הנה אינני מעונין במלחמה חסרת הבנה, וא"כ עזור לי שאצא מן הקרבות ע"י שיפגע בי כדור בדיוק באצבע, שלא אוכל יותר לירות וישחררו אותי מכאן, ובזה אדע שאתה קיים... "עודני מדבר עם לבי בכנות ובפשטות, והכדור של האויב בא גם בא, ועמה האמונה שחדרה אלי לעצמות... בדיוק באצבע פגע בי רסיס, רק אצבעי נפגעה ותו לא, וכמובן שיותר לא הייתי בקרב - הכל בדיוק כפי שרציתי... כפי שביקשתי - ראיתי את הקב"ה כביכול עין בעין!! "והנה" - פתח החלוץ את ידו והראה באצבע "זה קלי ואנוהו" - "הנה לך האגודל הפצוע שלי לאות ולמופת על הכרותי עם מנהיג העולם!!" ואנו נסיים את מה שהוא לא ידע לסיים, ונכריז בשבילנו: "אצבע אלוקים היא!" "כמובן, - ממשיך החלוץ בשטף דבריו - "עומק השכנוע שלי בבורא העולם היה נורא ומבהיל, קשה לתאר עד כמה. גמרתי אומר שמיד כאשר תסתיים המלחמה - אלך ואלמד יהדות". וכאן, אחרי אתנחתא מלווה באנחה רוויית כאב - המשיך החלוץ ועבר אל החלק השני של סיפורו. וכך המשיך לספר: "המלחמה נגמרה ב"ה ויצאתי ממנה בשלום, רגלי הוליי - כו אותי לבית המדרש ללמוד יהדות כפי שהחלטתי, אלא שלא ידעתי את כוחות האדם - ונפלתי במלכודת. "מה היה? ובכן, לפני המלחמה כמעט השלמתי לימוד אגרונומיה (חקלאות), ונותרו לי רק כשלושה חודשים לסיום ולקבלת תואר. מעתה סברתי בדעתי, שלהפסיד כעת את הכל - אין זה הגיוני, ובו-דאי שצריך פרנסה, וע"כ נתיישבתי איפוא בשכלי והחלטתי

ה' ירחם, כאשר העניינים מבקשים מהעיוור ההולך ראשון "תן לנו מה שמגיע לנו" והוא משיב "אין לי כלום?" העיוורים שאים רואים ממחרים להאשים אותו, הם משוכנעים שאכן, כן נתן לו עשר דולר אלא שהוא, הכניס את כל הכסף לכיסו, והעיוור משיב להם בצער: "לא קיבלתי כלום, אולי הוא נתן את הכסף לחברי העיוור העומד לידי מאחור". השני שאחרי, גם מבטיח שלא קיבל כלום, "כנראה הראשון קיבל אלא שהוא משקר וגונב וכו'". אחד חושד ומאשים את חברו: "קיבלת! ונטלת לעצמך את שלי ושל אחרים - גנב!" והאחר צועק לעור-מתו בכאב "אין לי כלום, לעצמי לא קיבלתי, קל וחומר שלא לקחתי את שלך", אינם מאמינים זה לזה. והמריבה עולה וגואה... כל אחד משוכנע שהשני קיבל ולקח את הכסף השיך לו. כך נראים רוב אנשי העולם - כאותם עיוורים, אמר פעם המגיד מדובנא: פלוני חושב שלשכן ממול יש פרנסה. הוא קיבל מהשמים פרנסה בשפע, ולא עוד אלא שהוא קיבל פרנסה על חשבוננו, כביכול לקח ממני. והאמת, מה האמת? שניהם עניינים מרודים, אין להם כלום. לראובן יש חובות ופיתולי עסקים ושמעון עני מרוד שנראה כעשיר, אחד חושד בשני ללא סיבה. מריבות וקנאה של עשרות שנים - בין שני עניינים מסכנים, שכל אחד משוכנע שהשני קיבל עשירות... "שיעמול תחת השמש" תשמעו פשוט נפלא, שאמר המגיד מדובנא זכר צדיק וקדוש לברכה. שלמה המלך כתב בקהלת "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש" כלומר - מה נותר לו מכל מה שעמל בחייו, בעולם הזה תחת השמש. וקשה מאד, הרי הנוסח היה צריך להיות "בכל עמלו שעמל" (לשון עבר) ולמה נאמר "שיעמול" בלשון עתיד. הרי עוסקים אנו ביתרון - של העומד בסוף עמל חייו, בימים האחרונים עלי אדמות, שעליהם אמר שלמה המלך ע"ה: מה נותר לאדם בכל עמלו שעמל. א"כ מדוע אמר קהלת "בכל עמלו - שיעמול"? תירץ הדובנער על פי משל. מתוק מדבש: יושב לו בחנותו ה'בוק קיפר' (בעל חנות ספרים - ספרים געשעפט) ושנות עבודה רבות מאחוריו. ארבעים שנה שהוא כבר בחנות. גילו נושק לשנות השישים, בתחילת ימי הזקנה. הוא מוצא לו שעה פנויה. מתיישב וחושב: "מה נשאר לי ביד, מכל אותן ארבעים שנות עבודה - רכשתי לעצמי דירה פרטית לא גדולה במיוחד. חיי-תנתי שלושה ילדים, ועוד קצת ממון שהשארתי בצד, כמו שאומרים, לימי הזקנה. זה כל היתרון שלי. לא יותר. לא כואב הלב? ארבעים שנה של עבודה מאומצת ואלו התוצאות". והוא ממשיך להרהר תוגות: "מידי ערב אני חולף בין מנחה למעריב, בעברו השני של הרחוב, ליד המוסך של השכן. בעל מוסך ותיק, שנים רבות. שם, מידי יום, מצטופפים קליינטים, זה נכנס וזה יוצא. הוא עושה כל יום - גיוואלדיג כסף". הקנאה שורפת בלב: "מסתמא הוא כבר השקיע בבנק כסף רב, אולי חצי מליון והחשבון פשוט, כי הוא עובד כך במשך יותר מעשרים שנה, ללא הפוגה, חנות מלאה עד השעות המאוחרות". הצער כובש את בעל חנות הספרים: "מה לי נותר מהשנים שישבתי בחנות? אינני מתלונן על הקב"ה ח"ו, ב"ה יש לי

שקודם אסיים את הלימוד, ומשאתפנה, ואהיה עם מקצוע ביד - אלך ואלמד יהדות. "אולם חשבון שכלי לחוד - ותחושות לב לחוד!" את הסוד הזה לא ידעתי!! לא הבנתי שלרגשות האדם חוקים משלהם, ולא כל מה שהשכל מבין - גם הלב מרגיש!! לא ידעתי שבשעה שהלב עירני ורוצה לפעול - אין להחמיץ את ההזדמנות בשום פנים ואופן, כי אם יתקרב הלב - הכל ירד לטמיון!! "זוה בדיוק מה שקרה אתי... סיימתי את לימודי כעבור כמה חודשים, ובנתיים הלב התקרב... וכשהלב קר - הוא יותר דומה לאבן מאשר ללב בשר... "הופתעתי לגלות איך שבפועל אכן צעדתי לבית הכנסת לפגוש יהודים שיד-ריכו אותי בלימוד יהדות - אולם לבי בל עמי!! השכל אומנם הוביל אותי בתחילה - אך עד מהרה נחנק... הלב הרוחני דמם... לא הרגשתי כל טעם, ולא יכולתי להתקדם כלום!" "זכו-רני שאפי' צעדתי ביום כיפור הקרוב לביהכנ"ס, אך לא הצלחתי לעשות מעבר לכך מאומה! מילה אחת לא הצליחה לצאת מפיי!! "וכך נשארתי כפי שעיניך הרואות - עכשיו כמו אז!! נשארתי במצב בו אתם צריכים לסכם עמנו על שמירת שבת, ובסוף אנחנו לא יודעים אפי' על מה בדיוק אתם מדברים...!" כך סיים החלוץ כשהוא עוצר בעד עיניו לבלתי יפרצו עליו פרץ, ואמר: "אילו תפסתי אז את הרגע - הרי שבטח היום הייתי אני מלמד אותכם שבת מהי - ולא ההיפך... "ולפיכך אני מספר לך כל זאת: דבר ראשון - כדי שתדע שה' מנהיג את העולם, כפי שספרתי לך. ודבר שני - כדי שאתה ששומר מצוות הינך - תהיה זהיר לעשות עם הידיעה הזו משהו, ולא תאבד את עולמך כמוני!! שתדע כשהלב חם - אז הזמן לעשות, ולא להשען על הבנת השכל!!", ובכך חתם את דבריו. על זה ועל כיוצא בו אומרת התורה: "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא" - שכן על אף שכל בר דעת מבין שעדיף קושי מלחמה מאשר לחזור מצרימה, אבל הבנה לחוד - והרגשה לחוד... ההרגשה בלב היא - והלב עדיין במצרים... ולמה - כי קרוב הוא... ומכאן יש לנו ללמוד בק"ו לרוחניות, שאם באים להשתנות - צריך להתרחק הרבה, שמא ישוב הלב להרגליו - "כי קרוב הוא!!" אם מתעוררים לעשות שנוי והתחדשות - חלילה מלאבד את חום הלב, וזה מה שלימדונו חז"ל (אבות, ד'): "זאל תאמר לכשאפנה אשנה - שמא לא תפנה".

כמה עיוורים יש בעולם? רבי שלום שבדרון "שבשעה שאמר ירמיה לישראל מפני מה אין אתם עוסקים בתורה אמת לן אם אט עוסקים בתורה במה נתפרנס, באותה שעה הוציא להן צנצנת המון(אמר להם...) (מדרש תנחומא) לץ רע מעללים הלך ברחובה של עיר, ופגש בחבורת עיוורים מסכנים. היה קשה להם ללכת ברחוב, הם החזיקו איש ביד רעהו, פסעו באיטיות, צעד אחר צעד פסיעה אחרי פסיעה. ממשיך רבי שלום את משלו, בדרשה בהיכל בית הכנסת ב"זכרון משה". ניגש אותו לץ לעיוור שהלך ראשון ואמר לו בקול רם: "ר' יהודי, קח עשרה דולר ותחלקם ביניכם בשווה - לכל אחד דולר. והאמת שהוא, הלץ, לא נתן לו מאומה. תדמו בנפשכם, מה קורה עתה,

"ויהי בשלה פרעה את העם" "העם" יכונה במשמעות לערב רב, והיינו ששלח גם את הערב רב, הללו התערבו עם בני ישראל והשפיעו עליהם לרעה, ולכן אמר "ויהי" הרומז על וי, לשון צער. ויאמר הלוואי אילו לא שלחם פרעה, כי הם המכשילים את ישראל במעשה העגל, והם הסיבה לתלונתם ותרעומתם, או לעורכי המלחמה נגדנו. (אליהו זוטא)

ויהי בשלה פרעה את העם. "ויהי" - לשון צער, ויי-הי. ומי הצטער? פרעה שפתאום קלט מה הוא הפסיד. המדרש מביא משל: לאחד שמצא אבן טובה ונתן אותה מתנה לחבי-רו. לימים התברר לזה שמצא את האבן שהאבן הזו שווה הון... והצטער על כך מאד. והנמשל" כך פרעה שהוציא את בני ישראל הוציא עבדים ופתאום גילה שענני כבוד מלווים אותם ואיש על דגלו... הצטער פרעה ואמר: ויי-הי.

שאל אבא של ר' זבולון גראס את בנו ר' זבולון (שהיום דיין ברחובות) מה הקשר בין המשל לנמשל? הרי כאן במשל האדם לא ידע את שווי האבן ונתן אותה ואילו פרעה היה חייב לשחרר אותם מה הקשר בניהם? ותירץ לו: אתה הולך ליש-בה אתה חייב לדעת את זה. פרעה השתמש בבני ישראל כעבדים ופתאום גילה שהם עם השגחה אלוהית פרופסורים יכולתי לשים אותם. לא חבל שבזבזתי אותם על בניה ועבודות פשוטות יכולתי להרים אימפריה של ממש עם אלו. מה שמתי אותם חוטבי עצים ושואבי מים?! על זה צעק ויי-היי. אמר לו אביו גם אתה הולך לישביה תדע שאתה יכול לבזבז את הזמן ולצאת משם כלעומת שבאת ומאידך תוכל לצאת גאון - "גדול הדור" הכל תלוי איך תנצל את הזמן שם... רק שלא תצעק אח"כ ויי-היי. אותו הדבר לגבינו בסוף נבכה למה לא התפללנו כמו שצריך הרי ממילא אנחנו בביה"כ יכולנו לכוון יותר טוב ולהרוויח תפילה איכותית יותר כן לגבי לימוד תורה.

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלישתים כי קרוב הוא (יג, יז). מובא בשפת אמת מן השמים רצו, שיוכלו בני ישראל אי-פעם לעבור דרכים שאינן כה חלקות וישרות, שיוכלו למצוא עצה לעצמם ולהחזיק מעמד בתקופות מאוחרות, אפילו כאשר הדרך תהיה משובשת, עקלקלה ורחוקה.

ולא נחם אלוקים (יג, יז). מובא בעיריין קדישין תליתאה בשם הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע הקב"ה אינו חפץ להנהיג את ישראל במדת הדין וביסורים "אלוקים" כי בעקבות היסורים עלולים הם חלילה לחזור לסורם "ושבו מצרימה".

ולא נחם (יג, יז). מובא בקדושת אהרן להרה"ק רבי אהרן מס-דיגורה זי"ע ברש"י: "ולא נהגם". הקב"ה אינו רוצה להיות מנהיגם של הללו ההולכים בדרכם של פלשתים "דרך ארץ פלשתים".

פרנסה בכבוד, אבל שנים רבות כל כך, ולא נשאר לי ביד משהו רציני, מכאיב את הלב". השכן, בעל המוסך, מה הוא חושב לעצמו? תשמעו. גם הוא יושב באחד הלילות עם בני הבית ולפתע התאנח, פתח והחל לדבר, על הנושא שכבר שוחח עליו בקצרה כמה פעמים: "אוי הידים שלי, כפות ידי מתקרבות לגיל שהן ירעדו. לצעיר, אני נאלץ לעבוד איתן קשה עם הידים המזדקנות. נכון, אני מרוויח יפה מאד, וגם חסכתי בצד, אבל מה יש לי מלשכב כל היום תחת עגלות (ומכוניות) מה יש לי מלהשתטח יותר מחמישים פעם ביום על הארץ, כאשר הב-גדים והידיים - שחורות ומשומנות. העבודה עצמה מיגעת ומפרכת. לא פעם ולא פעמיים שחטפתי מכה והיד זבה דם, מה גם, שלצער, לפעמים אני נאלץ לרמות פה ושם, לשקר את האנשים קצת - להחליף בורג ישן שלא ביושר, לתקן בחטף וכדומה. כך עשרים שנה מהבוקר עד הלילה. תראו, את השכן שלנו בעל חנות הספרים הולך ברחוב כמו בן אדם, לבוש בהידור יפה ונחמד. חי במנוחת הדעת - פרנסתו ניתנה לו בכבוד, ואף מצליח להסתדר עם הרשויות, עובד לו כמה שעות ושב לביתו, ואני בעל המוסך לא נותנים לי מנוחה - לעבוד לתוך הלילה לסיים תיקונים, קשה" גלגל אנחה כבדה מליבו. אז מה הסיכום? בעל חנות הספרים משוכנע שהעבודה שלו, איננה בעלת יתרון, אלא רק עבודתו ועמלו של השני - לעמל של ההוא יש יתרון, בעל המוסך "המאושר" המסוכניק, בטוח שעבודתו השחורה לא משתלמדת, ובמי הוא מקנה בבעל חנות הספרים. הצד השווה שלהם, ששניהם משוכנעים ששלי לא טוב ושל השני טוב מאד: בעמל שלי אין יתרון אבל היעמול של השני, יש בו יתרון. גיוואלדיג, מגלה להם החכם מכל אדם - שלמה המלך, את סוד החיים: מה שאתה חושב שביעמול של ההוא יש יתרון הבל הבלים: "מהי יתרון בכל עמלו שיע-מול - ההוא, השכן שלך - תחת השמש" כי שניכם צודקים. הוא צודק שהעבודה שלו לא שווה כלום, וגם השני צודק... לכולכם אין יתרון. רק מה אינו הבל? "את האלוקים ירא ומ-צוותיו שמור כי זה כל האדם". אל תחלום על כסף העתיד אפשר להסביר עוד (מסלסל ר' שלום בניגון מתגלגל): "שיעמול" היינו בלשון עתיד. כי רבים חושבים, עכשיו אין לי יתרון, אבל בעתיד, אוהו! בשנים הבאות, עוד יהיה לעמלי יתרון. טעות בידך: "מה יתרון בכל עמלו שיעמול תחת השמש". לא יוצאים מהעולם עם משהו ביד, מלבד עם הטלית. למעלה מן השמש יש יתרון, מה הפירוש "למעלה מן השמש"? עסק התורה - מזה ישאר משהו ביד, רק מזה! וכלשון התרגום שם בקהלת: "מה מותר אית לאנש בתר די ימות מן כל טורחיה דהוא טרח תחוות שמשא בעלמא הדין אלהן למעסק באורייתא לקבלא אגיר שלים לעלמא דאתי קדם מרי עלמא" (מה נותר בידו של אדם אחר שימות, מכל טרחותיו שטרח תחת השמש בעולם הזה, מלבד לעסוק באורייתא, לקבל שכר טוב ושלם לעולם הבא, לפני רבון העולם).

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (יג, יז). מובא בתפלה למשה שמעתי ממורי ורבי איש אלקים קדוש מוהר"ר מנחם מענדיל מרימאנוב נבג"מ, שאמר על ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, שאמרו רבותינו ז"ל (ע"ז יט.) על (תהלים א, א) ובמושב לצים לא ישב, זה פלשתים, שפלשתים ליצנים היו. ואמר, אילו ידע פרעה שעם ליצנות יכולין להכחיש כל העולם, לא היו ישראל יוצאים מתחת ידו לעולם חס וחלילה. ופעם שנית אמר והראה באצבעו דרך חלון ואמר בזה הלשון, רואים אתם שזה שמים, ועם ליצנות יכולין להכחיש שזה אינו שמים. ואחר סעודתו אמר בביתו, אתם סבורים שבבית מדרשינו היום בשעת התפלה לא היו ליצנים, היום התפלל זה, והיו מתלוצצים שמאריך ואין קולו ערב בתפלתו.

דרך ארץ פלשתים (יג, יז). מובא בזכרון אלעזר להרה"ק רבי שלמה מסאסוב זי"ע מאחר שהפלשתים היו ליצנים, לפיכך סכנתם רבה מסכנת מלחמת העמלקים, כי ליצנות מסוכנת מכפירה ומינות "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים".

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (יג, יז). מובא בדברי ישראל - מאדזיץ במדרש אמר הקב"ה איני מתנחם עד שאנקם נקמתי וכו' עד אהרוג לכלן וכו' עד שארדה אותן לים שנאמר וכו' ע"ש, ולפ"ז י"ל בדרך צחות כדוגמא שראיתי בס' אגרא דכלה פ' נשא בשם הרבי מלובלין צוק"ל, עה"כ יאר ה' פניו אליך ויחנך, פי' ויחנך מלשון חונני, שיעשה אותך כחונני המ' עגל ע"ש, וכדוגמת זה י"ל כאן ולא נחם, היינו נחום איש גם זו, שעל כל המאורעות שאירע לו התנחם ואמר גם זו לטובה ע"ש (תענית כ"א), אמנם זאת הוא דוקא להצדיק בשביל עצמו, אבל בשביל ישראל אין לומר כן, כדאיתא בשבחי הבעש"ט ז"ל, שה"ר נחמן הראדיניעקר צוק"ל הי' לו מדה זו שאמר על הכל גם זו לטובה, פעם אחד רצו להעמיד אנשי חיל אצל היהודים, אמר לו הבעש"ט: התפלל שלא יעמדו אנשי חיל אצל היהודים, השיב: גם זו לטובה, אמר לו הבעש"ט: כמה יפה שלא היית בדורו של המן, שהיית אומר על גזירת המן גם זו לטובה ע"ש, ומכ"ש הבורא ב"ה בשבילך ישראל, אף שיישראל בעצמם סבלו השעבוד והגלות, ואמרו גם זו לטובה כנחום איש גם זו, אבל הקב"ה לא אמר כן, זהו ולא נחם אלקים כאומר וכמדרש הנ"ל שלא התנחם עד שנקם נקמתו והורידן לים, אף שישראל מצדם היו מסתפקין ביציאת מצרים לבד, כמ"ש אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים ולא נתן לנו את ממונם דיינו, אבל הקב"ה לא הסתפק בזה עד שהורידן לים, ונתן לנו גם ביזת הים שגדולה מביזת מצרים.

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא (יג, יז). מובא באמרי אמת איתא (תנחומא בשלח א') כששמעו הכנענים שישראל נכנסין לארץ עמדו ושרפו את הזרעים ועקרו את האילנות וקצצו את הנטיעות וסתרן את הבניינים וסתמו את המעיינות, אמר הקב"ה אני הבטחתי את אברהם אביהם לה-

ולא נחם אלקים דרך ארץ (יג, יז). מובא בילקוט השם יתברך לא נחם באופן טבעי, כדרכו של עולם. שהרי נהוג בעולם, כי מים יורדים משמים ולחם עולה מן הארץ, ואילו עם בני ישראל נהג השם יתברך להיפך, לחם הוריד להם מן השמים. ומים העלה להם מן האדמה.

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (יג, יז). מובא בספר זכרון להרב ברוק לפני הגר"א הובאה קובלנה, שהחסידים מג' לים כביכול פנים בתורה שלא כהלכה, בכך שלעיתים הם מפרשים פירושים שונים על פסוקים מן התורה, באופן שלא תמיד אפשר לחבר בין ראשית הפסוק לסופו. ענה להם, 'פלשתים יוכיח'. וביאר, דהנה על הפסוק 'ולא נחם אלקים דרך ארץ'. מפורש במדרש רבה (שמות רבה כ, יא) שהקב"ה לא נהג עם ישראל בדרך כל הארץ (כי בנוהג שבעולם, שאדם קונה עבד שישמשנו, ואילו הקב"ה הוציא את ישראל ממצרים והוא שימש אותם כביכול במדבר). ואם כן, ממשיך הגאון מה נעשה עם התיבה 'פלשתים', שלפי פירוש זה אין לה שום משמעות, אלא לפ' עמים סוף הפסוק אינו מתיישב עם תחילתו, ובכל זאת הפי' רוש אמת.

דרך ארץ פלשתים (יג, יז). מובא במדרש רבה בני אפרים שו' תלח והרגום אנשי גת והיו עצמותיהם שטוחין בדרך חמרים חמרים שכבר היה להם ל' שנה שיצאו עד שלא יצאו אחיהם ממצרים, אמר הקב"ה אם יראו ישראל עצמות בני אפרים שטוחין בדרך יחזרו למצרים, למה"ד למלך שנשא אשה וביקש לילך למדינתו, הושיבה באפריון ולא הספיק ליכנס למדינה עד שמתה אשתו, קברה על פתח המדינה, ואח"כ נשא אחותה, אמר המלך הריני מסבבה שלא תראה קברה של אחותה ותחזור לה, מה עשה סיבבה מאחורי המ' דינה. כך אמר הקב"ה יהיו מסבבים את הדרך כדי שלא יראו עצמות אחיהם מושלכין בדרך ויחזרו למצרים, מה עשה הקב"ה נטל דמם של בני אפרים וטבל בו כליו כביכול שנאמר (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושך אמר הקב"ה איני מתנחם עד שאנקום נקמתן של בני אפרים שנאמר ולא נחם אלקים.

בכסף נבחר אמר טעם פלא, בהטעות של ה"בני אפרים", במה שיצאו שלושים שנה לפני יציאת מצרים, לפי מה שנו' דע, דישראל היו ראויים להיות בגלות ישח"ק וכמו שכתב בתהלים (קה) ישח"ק עם אות שי"ן, אלא הקב"ה החליף את האות שי"ן לאות צדי"ק, והיו בגלות כמנין יצח"ק, והנה שבט אפרים לא יכלו לבטא את האות שי"ן והיו אומרים במקומו סמ"ך, (כמבואר בשופטים יב, ו), שכשרצו לברר על איש אם הוא מבני אפרים, אמרו לו, אמור נא תיבות שיבולת, ואם אמר סיבולת אז ידעו שמי בני אפרים הוא, ולכן חשבו ליקח תחת השי"ן סמ"ך, דהיינו יסח"ק, שהוא בגימטריא פחות שלושים מתיבת יצח"ק, ולכן טעו ויצאו ל' שנה לפני הקץ האמיתי, עכ"ד ופלא.

ומפני טעם זה עצמו אמר הקב"ה למשה, כי יעבדו את האלו-
קים על ההר הזה, אבל לולא זאת אפשר והייתה התורה נית-
נת בארץ ישראל. נמצא כי מטעם זה סיבב ה' את העם דרך
המדבר ים סוף ומטעם זה נבחר הר סיני כמקום מתן תורה.
ואפשר לומר, שהרי הר סיני היה קבוע ועומד, גם ללא טעם
זה, כמקום מתן תורה. אלא שלולי טעם זה היו בני ישראל
נכנסים קודם לארץ ישראל, מתיישבים בה, ורק אחר כך היו
באים להר סיני כדי לקבל את התורה. ואולם כעת, לאחר
שהוצרכו ללכת דרך המדבר, קיבלו את התורה בהר סיני עוד
טרם נכנסו לארץ ישראל.

פלשתים (יג, יז). מובא בשם משמואל טומאת הפלשתים חמו-
רה מטומאת עמים אחרים, בהיותה מקור מושחת
לכל המדות הרעות, דבר הנרמז בשם פלשתים, כי כח הרע
שבהם אינו מוגבל למדה מסויימת, אלא מפולש ועובר מקצה
לקצה בכל המידות הרעות.

ולא נחם וגו' פן ינחם העם (יג, יז). מובא בשל"ה הק' ראה כמה
צריך האדם להתבונן לעשות גדרים והרחקות שלא יבוא
לידי עבירה, שהנה הקב"ה בעצמו עשה הרחקה, "פן ינחם
העם".

ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וגו' ושיבו
מצרימה וגו' (יג, יז). מובא מכ"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע
וקשה למה חשש שישיבו מצרימה, הרי שם סבלו צרות רבות
ורעות. ותימצו דבגמרא אמרינן היכי דמי תשובה באותו מקום
ובאותו זמן וכו', ועל כן חשש הקב"ה שפן יקראנו מלחמה
וירצו לשוב בתשובה וכדי שיהיה באותו מקום כמו שצריך
בתשובה, 'ושיבו מצרימה' על כן לקחם דרך המדבר. ועל פי
זה מובן מה שכתוב לקמן, ופרעה הקריב וישאו בני ישראל
את עיניהם והנה "מצרים" נוסע אחריהם, דבמדרש איתא
שפרעה הקריב לבן של ישראל לאביהן שבשמים, ועל כן
כשרצו לשוב בתשובה עשה הקב"ה נס שכל ארץ מצרים נסע
אחריהם, כדי שיוכלו לשוב בתשובה באותו מקום, ודו"ק.

דרך ארץ (יג, יז). מובא בבית אהרן אם אמנם דרך ארץ קדמה
לתורה, הרי קיימת סכנה שבדרך זו עלול הוא ליפול
לפיתויי היצר - ושיבו מצרימה, לפיכך צריכים להתדבק בתו-
רה עצמה.

דרך ארץ פלשתים, שטענו בני אפרים ויצאו ממצרים שלושים
שנה לפני הקץ ונהרגו על ידי הפלשתים והיו עצמותיהם
שטוחים בדרך, אמר הקב"ה אם יראו עצמות בני אפרים יח-
זרו למצרים ועליהם הוא אומר ולא נחם אלוקים, אמר הקב"ה
איני מתנחם עד שאנקום נקמתם של בני אפרים.

כניסם בארץ מליאה כל טוב, הריני מעכבן במדבר ארבעים
שנה עד שיעמדו הכנעניים ויתקנו מה שקלקלו. וקשה למה
לא נתן הקב"ה במחשבתם שלא יקצצו ויעקרו ויחריבו כמו
שהיה אחרי ארבעים שנה, יש לומר דהנה איתא (ע"ז נ"ג): אמר
רחמנא ואשריהם תשרפון באש, מכדי ירושה היא להם מא-
בותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואי משום הנך דמ-
עיקרא בביטולא בעלמא סגי להו, אלא מדפלחו ישראל לעגל
גלו אדעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים וכי אתו עובדי
כוכבים שליחותא דידהו עבדי. לכן מיד אחר העגל היו צריכים
לקצץ הכל, כי מה שעבדו היה משום שליחותא דישאל עבדי,
אבל אחרי שחזרו ישראל בתשובה ולא עבדו יותר עבודה זרה,
ומה שעבדו הגוים עבודה זרה לא עבדי שליחותא דידהו, אז
אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

דרך ארץ פלשתים (יג, יז). מובא בילקוט מאורי אור פעם הגי-
שו הערלים שבעיר זיטאמיר קובלנא לבית המשפט הג-
בוה שבעיר הבירה פעטערבורג, שהיות שהיהודים מתרבים
מאוד, ועל ידי זה נעשה להם דוחק בעיר, על כן יגרשו את
היהודים מהעיר. כמובן שהיתה בזה עת צרה ליעקב, ושלחו
בני העיר משלחת להרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זצוק"ל
שיעתיר בעדם. השלוחים הגיעו לטשערנאביל בפניא דמע-
לי שבתא, ולא היתה להם אפשרות לכנוס קודם שבת. בליל
שבת קודש פתח הרה"ק ואמר, ויהי בשלח פרעה את העם
'ויהי' הוא לשון צער (מגילה י:), היינו, שהוא צער גדול 'בשלח
פרעה את העם', כשהגויים רוצים לשלח את היהודים מהעיר,
זאג איך (אומר אני) ולא נחם אלקים גם המדת הדין לא יניח זאת,
דרך ארץ פלשתים מדרך הארץ הוא שהגוים ילכו להם. בס-
עודה שניה חזר הרה"ק על דבריו אלו, וכן בסעודה שלישית.
במוצאי שבת קודש נכנסו השלוחים אל הקודש וסיפרו לו
מהצרה שבאה על עירם. ענה להם הרה"ק, הלא כבר אמרתי
לכם. השלוחים נסעו חזרה לעירם, וכעבור זמן קצר הגיעה
תשובה מפעטערבורג, שבאם אין להגויים מקום לגור, יכולה
הממשלה ליתן להם מקום מרווח בארץ סיביר, ואין לגרש
היהודים מהעיר בשביל זה".

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא (יג, יז). מובא
מהחזון איש זצ"ל בפסוק זה נאמר, כי לולא חשש מלחמה
עם פלשתים, היה הקב"ה מכניס את בני ישראל לארץ ישראל
בדרך הקצרה - דרך ארץ פלשתים. רק מפני חשש זה הסיבם
הקב"ה אל דרך אחרת - דרך המדבר ים סוף. טעם זה אינו מובן,
שהרי גם בלא טעם זה היו בני ישראל צריכים לעבור דרך
המדבר, כדי לקבל את התורה בהר סיני, שהרי הר סיני כבר
נקבע מקודם ליציאת מצרים כמקום מתן תורה, וכמו שמצי-
נו כי אמר הקב"ה למשה בסנה "תעבדון את האלקים על ההר
הזה" (שמות ג, יז). מפני מה, אם כן, תלתה התורה את הליכתם
של בני ישראל בדרך המדבר בטעם אחר. ברם, אפשר וטעם
מלחמת פלישתים קודם לבחירת הר סיני כמקום מתן תורה,

אותו וטוענין אותו ומאירין לפניו. אבל הקב"ה לא עשה כן לישראל, אלא לא נחם אלקים כדרך כל הארץ, אלא שהיה מרחיצן וסך אותן והלבישן ונשאן ומאיר לפניהם. מסופר, כי פעם ישב הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע בחברת כמה תלמידי חכמים. כל הנוכחים, מלבד הרבי, השמיעו דברי תורה. ביקשו מן הרבי שישמיע אף הוא מדברי תורתו, אך הרבי היה שקוע בשרעפיו ולא פצה פיו. כשתהו על מה ולמה אין הוא משמיע דברי תורה, אמר להם "די במה שאנו יושבים יחדיו ושלום בינינו" ... משלא ירדו לסוף דעתו, הסביר: הלא זו משנה מפורשת באבות (ג. ב): "שניים שיושבין ו'אין' ביניהם דברי תורה". כלומר, אם שניים יושבים ואין ביניהם ריב וק"ט טטה נחשב הדבר לדברי תורה" ... הקשה אחד הנוכחים: והלא המשכה של המשנה אומר: "הרי זה מושב ליצים!" הסהו הרבי: "דרך ארץ פלשתים!" ... עד כאן המעשה הנ"ל. ובדאי שתורה היא, וללמוד אותה אנו צריכים, למה התכוון הרבי מקוצק באומר דברים אלו, הרי בודאי אין זה כפשוטו.

כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראותם מלחמה (יג, יז). מוזבא בשארית מנחם – ווישאווא י"ל דהנה האדם צריך לאזור חלציו ללחום נגד היצה"ר ולעמוד בקשרי המלחמה וכמאמר רס ז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה"ר, ומי שאינו לוחם בתמידות עם היצה"ר ודאי שבסוף יפול ח"ו ברשתו, והנה פן ינחם העם בראותם מלחמה הוא ר"ת בפיה"ם, וי"ל דקאי אמלחמת היצה"ר, וזה יש לרמוז בתהלים (מ"ט י"ד) זה דרכם כסל למו ואחריהם בפיהם ירדו סלה, בפיה"ם, שהוא נוט' פן ינחם העם בראותם מלחמה, והמתנחם שהוא בחינת ניסה בא לידי נפילה ודרכם כסל למו רח"ל, יה"ר שנזכה לה- רגיז יצ"ט על יצה"ר.

פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבנו מצרימה, ויסב אלוקים וגו' (יג, יז - יח). מוזבא בגנזי יוסף יש לפרש "פן ינחם העם בראותם מלחמה" של היצר הרע שפתה אותו מקודם, ושבנו מצרימה, שישוב לחטוא הואיל בפתח זה יצא לכך "ויסב אלו- קים את העם", שהקיפן ליעול בפתח שלמעלה, שהקב"ה מסייע אותן כמו שנאמר פותחים לו, דהיינו שפותחין לו פתח מצד אחר.

ויסב אלוקים את העם דרך המדבר (יג, יח). מוזבא ברבינו חננאל ז"ל הולכים דרך המדבר לסבה אחרת, והיא, כדי להרבות להם אותות ומופתים, כי אילו הולכים דרך ארץ פלשתים הקרוב, ויתן הקב"ה בלב פלשתים שיתנו להם רשות לעבור דרך ארצם ושלא יעכבו אותם כלל, היה האות קל, ועל כן חייבה החכמה להסב אותם דרך המדבר, להיות האותות רבים וגדולים בירידת המן ועלית השלש והוצאת מים מן הצור, כי כפי מה שנתרחקו מן הישוב, יגדל האות והמופת שיעמוד מין האדם במקומות ההם, וכן דרך ד' יתברך בעשותו אותות ומו-

ולא נחם אלקים (יג, יז). מוזבא בדברי ישראל יש לומר בדרך צחות ונו' "ולא נחם", היינו שלא הי' הקב"ה "נחום איש גמזו" ..., שלא הסתפק הקב"ה במה ששילם למצרים קצת ממעשיהם, וישראל יאמרו על זה "גם זו לטובה", ונדרך נחום איש גמזו, רק לא התנחם עד שנקם נקמתו לגמרי והורידן לים סוף, אף שישראל מצידם היו מסתפקים ביציאת מצרים בלבד, נמ"ש "אילו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים ולא נתן לנו את ממונם דיינו" אבל הקב"ה לא התנהג באותו מנהג של נחום.

ולא נחם אלוקים דרך ארץ. ה' לא נהג את ישראל כמנהג העו- לם שהשתייה מגיעה מלמעלה והאוכל מלמטה, אלא במדבר היה הפוך אוכל מלמעלה "מן", ושתייה מלמטה, בארה של מרים.

ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלו- קים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבנו מצרימה (יג, יז). 'בראותם מלחמה' כגון וירד העמלקי והכנעני (רש"י). צריך להבין מדוע נטה רש"י מפשוטו של מקרא. הרי בפסוק נאמר שלא הולכים הקב"ה דרך ארץ פלשתים שמא ינחמו בראותם מלחמה, והיה לרש"י לפרש כפשוטו שהמלחמה שהיו יראים ממנה היא מהפלישתים עצמם, וכמו שמצינו באמת בגמרא בפרק חלק (סנהדרין צב). שבני אפרים תעו במנין הקץ, ועלו לא"י קודם שנשלם זמן גלות מצרים, והרגום פלישתים בני גת. ומדוע הסב רש"י את הפסוק 'בראותם מלחמה' למלחמת עמלק וכנען. וי"ל, דבאמת לא היה סיבה לחשוש כלל ממלחמת פלישתים. שהרי נשבעו אברהם ואבימלך מלך פלשתים זל"ז שלא יעשו רעה איש לרעהו, ובגמרא בסוטה (י, א) מבואר שנשמרה שבועה זו עד ימות שמשון. א"כ צ"ל, שדוקא בבני אפרים נלחמו הפלישתים משום שעברו דרך ארצם שלא בר- שותו של מקום, אבל בבני ישראל שיצאו בזמן שגאלם ה', ודאי הוא שיקיימו הפלישתים את שבועתם ואין לחשוש ממלחמה איתם. אך קשה, דא"כ שעשו בני אפרים שלא כהוגן, נמצא שעברו בני אפרים על שבועת אביהם אברהם לאבימלך לך שלא יעשה לו רעה, ולכאורה אם עברו בניו של אברהם על שבועתו לאבימלך, הותרו גם בניו של אבימלך משבועת אביהם לאברהם, שכך הוא הדין בשנים שנשבעו זל"ז, שאם עבר אחד על השבועה הותר גם השני משבועתו (שו"ע יו"ד רל"ז ס"ו), והד" רא קושיא לדוכתא מדוע לא יראו בני ישראל מהפלישתים שילחמו בהם. וע"ז אפ"ל, דכיון שלא עברו כל בני ישראל על שבועתם לפלישתים רק בני אפרים לבד שהם מיעוט מבני ישראל, לכן לא נחשב הדבר שעברו בני ישראל על שבועתם, ואכתי מחוייבים הפלישתים בשבועתם הם.

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (יג, יז). מוזבא במדרש רבה (כ. יא): "ולא נחם אלקים דרך ארץ" שלא נהג עמם כדרך כל הארץ. היאך דרך כל הארץ? מי שהוא קונה עבדים, קונה אותם על מנת שיהיו מרחיצין אותו וסכין אותו ומלבישין

פתים עם הצדיקים שהוא עושה להם נס בתוך נס להגדיל האות והמופת.

דרך המדבר ים סוף. מובא במהר"ל הגדה של פסח ארבעה צריכין להודות, אסיר ונשתחרר חולה ונתרפא, ושניהם היו בישראל ששחררו מהשעבוד ונצולו מן המכות שהוכו המצריים, ונחשבו כחולה שנתרפא. ועכשיו הולכים למדבר וקרע להם את הים, כנגד כל הארבעה שצריכים להודות, וכנגד ארבעה אלה תיקנו חכמים ארבעה כוסות, שתיים לפני הסעודה, חבוש וחולה לפני יציאת מצרים, ושנים אחר הסעודה, ים ומדבר אחרי יציאת מצרים.

ויסב אלוקים את העם דרך המדבר ים סוף וחמושים עלו בני ישראל (יג, יח). אמר הרה"ק ר' מענדלע מליסקא זי"ע אביו של הראפשיצער זי"ע יש לדקדק למה כתוב את העם ולבסוף כתיב בני ישראל. ויש לומר דרך מוסר, דהנה יש שני דרכים לבוא לידי דביקות, או בתורה או בתפילה, וזה שאמר הכתוב בדרך רמז ויסב אלוקים את העם, את העם היינו שאינם בעלי תורה, דרך המדבר לשון דיבור, היינו שמקרב הקב"ה את פשוטי העם בתפילה, ים סוף היינו מלכות שנקרא ים סוף, דצריך לעלות בתפילה מקודם למדת מלכות כמו בזאת יבוא אהרן, אבל בני ישראל הם הלומדים, הם יש להם עליה על ידי התורה שהוא חמשה חומשי תורה, וזה שכתוב 'וחמושים' הוא על ידי התורה שנקרא חמושים 'עלו בני ישראל' היינו הלומדים.

ויסב אלוקים (יג, יח). מובא בקדושת יו"ט הקב"ה סיב מהל' כם בצורה כזאת, שלא תעלה על דעתם שיש גם דרך של הצלה טבעית לשוב למצרים, בכדי שיבטחו בו יתברך בבטחון גמור.

ויסב אלקים את העם (יג, יח). מובא בקול ישורר דרשו חז"ל (ב"ר פרשה כ אות יח) על המילה "ויסב" מלשון הסיבה, ואמרו, מכאן סמכו חכמים ואמרו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ויש להבין מה הקשר בין הסבתו של העם דרך המדבר להסיבתו של העני בישראל לשולחן ליל הסדר. המגיד מדובנא זצ"ל הסביר זאת במשל: משרת אחד חרוץ ומוכשר זכה לשם טוב, ועשירים רבים התחרו על העסקתו ובקשוהו שישרת בביתם. להפתעת כולם, ביקש המשרת לעבוד בביתו של אדם אמיד, אך רחוק מעשרם של אותם נגידים. הוא שיגר אליו שליחים, והתחנן ממש שיעסיקו. שאלוהו: "מה ראית לבקש לעבוד בביתו במקום לשרת בארמונות העשירים". נענה ואמר: "תמיהתכם במקומה היא, אבל פרט אחד שכנע אותי, כי מאושר הוא האדם המשרת באותו הבית, כי פעם נשלחתי לשם בשליחות מעסיקי והגעתי בשעת האכילה, בעל הבית הסב בראש השולחן, בניו ובני ביתו מסביב לשולחן, והמשרתים אף הם יושבים לשולחן כבני הבית. התייצבתי

ואמרתי, שנשלחתי לקחת דבר מה. בקש בעל הבית מהמשרת, שיביא את החפץ מחדרו. קם המשרת ויצא את הטרקלין, ואז ארע דבר מדהים: בעל הבית הניח מידי את המזלג, וכולם הניחו את מזלגותיהם. הארוחה נעצרה עד ששב המשרת אל השולחן אז אמרתי לעצמי, בבית זה רצוני לשרת". והנמשל: אמרו במדרש, שבשעה שאמר משה לישראל: "הקב"ה גואל אתכם", אמרו ישראל: "ארבע מאות שנה אמרת לנו, ועדיין לא שלמו" אמר להם: "כבר שלמו" מיד גילו הצדיקים את ראשיהם, שנאמר "הניצנים נראו בארץ". פירוש, שגלות מצרים היתה אמורה להכשיר את הלבבות למתן תורה, שהרי התורה ניתנה על ידי יסורים כדי להתיש את כח היצר ולקרר את האדם לבורא, והקב"ה שיער, שבארבע מאות שנות גלות יהיה כל העם מוכן ולבו פתוח כאולם. לפיכך, כאשר בא משה רבינו לגאלם, אמרו לו שעדיין לא הגיע הזמן, ולא שלמו ארבע מאות השנים. אמר להם: כבר שלמו, כי הצדיקים שבהם כבר הגיעו למעלה הנדרשת. למה הדבר דומה, לניצנים הנראים בשדה עם בוא אביב, על אף ששאר הצמחים טמונים עדיין ברגבי הקרקע. כך נגאלו ישראל לפני תם המועד. אבל הקב"ה ברוב רחמיו, לא הסתפק בכך שהצדיקים שבעם זכו לדרגתם, אלא ביקש שלא ידח ממנו נידח, וכל העם יגיע למעלה נשגבה זו, כמו שנאמר: "טוב ד' לכל" (תהלים קמה-ט). לפיכך, הסב את העם דרך המדבר והולכים בו ארבעים שנה של הנהגה ניסית מופלאה, עד שכל העם כולו התעלה, עד לאחרון שבעם ישראל. זהו שאמרו במדרש, שמהפסוק "ויסב אלקים את העם דרך המדבר", למדו חכמים שאפילו העני שבישראל, ואין עני אלא בדעת, לא יאכל עד שיסב, לפי שגם הוא זכה להיות לבן חורין מבחינה רוחנית ביציאת מצרים, על ידי הליכתו במדבר ארבעים שנה, מסובבים בענני כבוד וה' הולך לפנינו בעמודי ענן ואש ושכינתו חופפת עלינו. והנה כבר אמר הכתוב: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו) והיינו שאף אם היינו ראויים לגאולה זה מכבר, מפאת הצדיקים שבינינו, לא נגאל עד שהאחרון שבעם יהיה ראוי לגאולה, לבל ידח ממנו נידח.

ויסב אלקים וגו' וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים. פירש רש"י וחמושים היינו שהיה להם כלי נשק: והסביר הצ"ח דיק רבי יעקב אבוחצירא זיע"א שוחמושים זה שעלו לקבל חמשה חומשים ואין לך חמוש יותר מזה שעצם זה שאתה הולך לדבר מצוה אתה חמוש גם אם אין לך נשק גשמי יש לך נשק רוחני שהרי דוד המלך נלחם עם גלית הענק שגלית כולו שריון וחרב. ואילו דוד בא עם חמש אבנים כנגד חמשה חומשים ובסופו של דבר ניצח את גלית כי דוד היה חמוש באמת וגלית בא בלי נשק רוחני. ומעשה בזמנינו באיזה אדם שנסע ברכבו ובדרך שמע קלטת של הרב דן סגל שליט"א והרכב שאחריו החל לעקוף אותו וזה לא שם לב וגם החל לעבור לצד השני כשהוא מאחריו ממש נוסע מהר והנה ברגע האחרון הוא שומע את הצופר שמצפצף ומיד חזר למסלול הראשון

בעוד שבכוחם של אנשי המעלה להעלות אפילו דברים גשמיים - עלו בני ישראל מארץ מצרים.

דרך המדבר (יג, יח). מובא במדרש תנחומא (סי' א') "אמר הקב"ה, אם אני מוליכן דרך פשוטה, עכשיו מחזיקין איש איש בשדה ובכרם ומבטלין מן התורה, אלא אני מוליכן דרך המדבר, ויאכלו את המן וישתו והתורה מתיישבת בגופן". בדור המדבר, דור דעה, ניזונו ישראל מן המן, כדי להוכיח לדורות הבאים שהתורה ניתנה לאוכלי המן, שאינם מתפרנסים ממעשה ידיהם אלא מקבלים מחייתם מן השמים. מוכיח מכאן רבינו יונה, שמי שעוסק בתורה ותורתו אִמְנֹתוֹ, מותר וראוי לו לקבל פרס, וכמאמרם של חז"ל במדרש תנחומא: "לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן", דהיינו לאלה שאינם עוסקים במלאכה אלא עמלים בתורה, ונזונים כאוכלי המן מן השמים. מובא בגמרא (יומא ע"ו): שאלו תלמידיו לרבי שמעון בר יוחאי: מפני מה לא היה יורד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, אמר להם: אמשול לכם משל, למה הדבר דומה למלך בשר ודם, שהיה לו בן, וקבע לו פרנסתו פעם אחת בשנה, והיה מקביל פני אביו פעם אחת בשנה. אמר המלך: אקבע לו פרנסתו בכל יום ויום, כדי שייקבל פני כל יום. אף כן ישראל: מי שיש לו ארבעה, חמשה בנים, היה דואג שמא למחר לא יהא המן, ונמצאים בני ביתו מתים ברעב, נמצא שכל ישראל מכוונים לבם לשמים. והדברים נוראים, כלל ישראל, דור דעה, שהיו במדבר וראו את הקב"ה בחוש בכל שעה ושעה, בכל זאת נצרכו לכך שירד להם מן בכל יום מאת השם יתברך, כיון שיתכן שאדם ישכח את ה' אף בשעה שהוא נשא במדבר על כנפי נשרים, הואיל והכל מזומן לו ואינו צריך לבקשה מיוחדת. לכן היתה דרושה בכל יום התעוררות מחודשת, ולצורך זה ניתן המן בכל יום. על אחת כמה וכמה אנו, במצבנו, שההנהגה נסתרת, ואיננו רואים את כבודו יתברך בחוש, ודאי שיתכן שתגבר השכחה עלינו, לכן זקוקים אנו להתעוררות ולהתחזקות מחודשת בכל שעה. ומפני זה ציוה הקב"ה את ישראל לעמוד בתפילה ג' פעמים בכל יום, כדי שנגיש כל הזמן שאנו צריכים לבקש את כל צרכינו מחדש מאת הקב"ה. ובעת שלא נתחזק כל שעה, יתגברו עלינו הכוחות הגשמיים ונשכח את השם יתברך, ונדאג ליום המחר. וכן כל מצות תלמוד תורה היא כדי שנעמוד תמיד בקשר עם השם יתברך, ואז לא נשכח את הקב"ה ונזכה להגיע לאמונה שלימה.

לקח טוב

דרך המדבר (יג, יח). מובא בישועות אברהם להרה"ק רבי אברהם יהושע השיל מביאלא-לובלין זי"ע רמז הוא לאמונה נה כמו שנאמר: לכתך אחרי במדבר, כי באמצעות האמונה ניתן להעלות אפילו אנשים פשוטים את העם דרך המדבר.

דרך המדבר ים סוף (יג, יח). מובא בקדושת ציון להרה"ק רבי בן ציון מבאבוב זי"ע הדרך לצאת מהמיצר שמטיל היצר

ועמד בצד כמה דקות רק להירגע שהוא הבין שעוד רגע ח"ו היה יכול להיות תאונה קטלנית, אבל דבר אחד לא נתן לו מנוח שהרכב שאחריו היה אוטו קטן והצופר היה של משאית ונשאר בצריך עיון. והמשיך לנסוע. וכמובן שממשיך לשמוע את הקלטת של הרב הנזכר. וכשהגיע לאותו ענין שקודם שמע והנה הוא שומע שוב את הצופר של המשאית שנשמע מתוך הקלטת עצמה כשהקליטו לפני עשר שנים ועברה משאית וצפרה וגם זה הוקלט ע"כ ומזה ילמד האדם שאם הוא בנסיעה וכדומה לא ישמע רשת ג' שרוצה לדוג את נשמות ישראל ולא את הגלים למיניהם אלא רק דברי תורה ועושה חדשות בעל מלחמות.

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים. פירש רש"י בפירושו השני אחד מחמשה יצאו וארבעה חלקים מתו בש"ל לושית ימי אפילה. ע"כ. והדברים נוראים, שמונים אחוז לא יצאו אלא רק עשרים אחוז ואנו מייחלים ומצפים לגאולה העתידה כל יום וכל שעה וכל רגע ומה יהיה איתנו כל אחד צריך לשאול את עצמו האם אני ראוי לגאולה שהרי אם לגאולה ממצרים שזה לא הגאולה הנצחית אלא הגאולה הזמנית לא נגאלו 80% עכשיו שזה גאולה נצחית מה יהיה איתי? ואחד הרשעים שאל את רבי אבהו מתי יבא המשיח אמר לו רבי אבהו: כשתראה חושך בעינים תדע שבא המשיח. ולמה זה דומה לתרנגול ועטלף שהיו בלילה ושאל העטלף את התרנגול למה אתה מחכה, אמר לו התרנגול: שהוא מחכה לבוקר שאז השמש תזרח. ואתה למה מחכה, שאל התרנגול את העטלף, אמר העטלף גם אני מחכה לשמש שתזרח. אמר לו התרנגול, אני מחכה לשמש שתזרח כי יש לי עינים לראות את האור אבל אתה עטלף הרי עיוור ובשביל מה לך שמש. אותו דבר אמר רבי אבהו לרשע אתה שאתה עסוק בעבירות כל היום אתה רודף אחר הכסף והתאוות של העוה"ז אתה שרוי בחושך שנאמר ורשעים בחושך ידמו אבל הצדיקים נמצאים באור שעוסקים בתורה ובמצוות וכתוב כי נר מצוה ותורה אור. ולכן כל אחד מאיתנו יבדוק היכן הוא נמצא דהיינו לאן הוא נמשך יותר לשיעור תורה או לארוחת צהרים, היכן הוא אוהב להיות יותר בים הכינרת או בים התלמוד. ומעשה ברבינו הגדול הראש"ל הרב עובדיה יוסף זי"ע א שהיה במצרים ומתחתיו היה גר קראי, ובשבת קודש אצל הקראים כל הבית חושך והיה חור בתקרה של הקראי הנ"ל והיה מגיע לו אור מביתו של הרב, והרב היה יושב ולומד ומניח את רגלו על החור, והיה הקראי צועק לרב מלמטה רגלי חסידיו ישמור, והרב ענה לו את המשך הפסוק ורשעים בחושך ידמו עד כאן. ויהי רצון שנהיה תמיד באור.

את העם דרך המדבר (יג, יח). מובא בכנסת ישראל להרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורה זי"ע פשוטי העם מסוגלים לה- תעלות רק באמצעות דיבורי תורה ותפלה - דרך המדבר -

המצרים במצרים, עלו בני ישראל משם. ואלו "ו" החבור מראה על שש פעמים חמשים, ונמצא שבסך הכל לקו המצרים שלש מאות מכות במצרים ובים.

וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים. ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יח-יט) מובא בתורת הפרשה חכם לב יקח מצוות - זה משה. שבשעה שכל ישראל עסקו בביזה. עסק הוא בעצמות יוסף. (ילקוט) בספרים הקדושים הקשו, שלכאורה יאה יותר לקרוא לזה חסידות, צדקות וכדומה, ולמה זה נקרא חכמה? ויש לומר, שסוחר שהוא חכם וממולח, כאשר מציעים לו סחורה לקנות, אינו מתפעל מהחיצוניות ומהיופי המסנוור, אלא מתעמק במחשבתו היטב וצופה לעתיד, אם יוכל למכור את הסחורה במחיר הגבוה ביותר, ואז לאחר כל החשבונות מסיק את המסקנה אם לקנות את הסחורה. וכן היה משה רבינו סוחר גדול בעניני מצוות, דהיינו שלא הסתנוור מביזת מצרים, אלא היה חכם וידע שהסחורה הטובה והכדאית היא אך ורק התורה ומצוותיה, כיון שהאדם מקבל עליה שכר רב מאד מאד, ולכן נאמר עליו: "חכם לב יקח מצוות".

וחמשים עלו בני מארץ מצרים (יג, יח) מובא בתורת משה' לחת"ס ז"ל ברש"י כתב וחמשים מזוינים. יש לה- בין מה בא הפסוק ללמדנו בזה, מאי נפק"מ אם עלו מזוינים או לא. עוד יש להבין, למה אכן לא השתמשו בכלי הזין שלהם בעמדם על הים, בכדי להילחם במצרים? והרי ידעינן שאין הקב"ה עושה ניסים בחינם "לא עביד קוב"ה ניסא למגנא", ולשם מה קרע את הים וניער את פרעה, בעוד שיכלו ישראל להרגם בכלי זינים? אמנם מוסר גדול לימדנו הכתוב בזה. שאף שיש בידם כלי זיין, אינו מדרך המוסר שהם יהרגו את המצרים בעצמם, שכן "בירא דשתית מיא מיניה לא תישדי ביה קלא", ואחרי שהתגוררו במצרים כ"כ הרבה שנים, מצד הכרת הטוב, עדיף לשנות הטבע, ולקרוע את הים בשביל שלא יל- חמו ישראל בעצמם במצרים. וכדי להשמיענו נקודת מוסר זה הדגיש הכתוב לאמור "וחמשים עלו ישראל", שתדע שאעפ"כ שהיה להם כלי זיין, עדיף לשנות הטבע ושלא לפ- גוע במיטיב לך.

וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). מובא בפרי חיים להרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע מיד כשיצאו מצרים עלו לשער החמשים מנ' שערי בינה "וחמשים עלו".

וחמשים עלו (יג, יח). מובא בדברי משה להרה"ק רבי משה מדולינא זי"ע בשעה שיצאו מצרים החלו בהכנות לקבלת התורה, שניתנה להם ביום החמשים ליציאתם.

וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). מובא באמת ליעקב להרה"ק רבי יעקב יצחק מבלנדוב זי"ע ברש"י:

על האדם, היא באמצעות התורה שזוכה לה זה המשים עצמו כמדבר - דרך המדבר -, אך לימוד התורה צריך להיות בטהרה ים - כים זה שמימיו מטהרין.

וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח) מובא בשי לתור- רה בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב וז"ל, "וכל חד עם חמשא טפלא סליקו בני ישראל מארעה דמצרים". ויעוין עוד בתרגום יונתן בפרשת בא [יב, לז] עה"פ "כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף". ותרגם שם "כשית מאה אלפין גובריא וכו' בר מטפלא חמשא חמשא לכל גברא". וצריך ביאור בדבריו, דהאיך יתכן שלכל אחד ואחד מישראל היה מספר שזה של ילדים "חמשא חמשא לכל גברא"? וביותר תמוה דהא פירש רש"י לעיל "וישרצו שהיו יולדות ששה בכרס אחד" [א' ז'] ומבואר שנולדו לבני ישראל במצרים ילדים רבים, ואם כן מהו שכתב התרגום שיצאו עם "חמשא חמשא לכל גברא"? ראיתי בספר באר יוסף להגה"צ רבי יוסף צבי סלנט זצ"ל, שמבאר הענין עפ"י מה דאיתא במכילתא והובא ברש"י כאן "וחמישים עלו, ד"א חמשים מחומשים, אחד מחמשה יצאו וד' חלקים מתו בשלשת ימי אפילה. [יעוין רש"י י' כ"ב] והנה אף דהם מתו, אבל עכ"פ הילדים של אלו הרשעים נשארו בחיים, כי אלה העוללים ויונקים לא פשעו ולא חטאו. וא"כ היו ארבעה חלקים של ילדים קטנים מכלל ישראל שנשארו ללא הורים. וכיון שיצאו כל בני ישראל ממצרים הרי בודאי היו מוטלין כל אלו הטפלי ילדים ארבעת החלקים שמתו - על החלק החמישי שיצא ממצרים שלקחו אותם עמם, והעלו אותם יחד בצאתם ממצרים. והיינו שכל אחד מישראל לקח עמו מלבד ילדיו הוא, ואנשי ביתו, ג"כ עוד ארבעה משפחות של ילדים מאלו שהוריהם מתו. נמצא שהלכו וכלם עם "חמש טפלא", היינו חמש משפחות של ילדים. ולפי"ז נראה דזהו כוונת דבריו של התרגום יונתן כאן ובפרשת בא, שאין כונתו על חמש ילדים, אלא שלכל אחד ואחד מישראל הלך עם "חמשה טפלא", היינו חמש משפחות של ילדים. שמלבד ילדיו וב"ב, לקח עמו עוד ארבע משפחות של ילדים מאחיהם שמתו במצרים.

וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח) ב"הגדה של פסח" הובאה מחלוקת תנאים כמה מכות היו במצרים: רבי עקיבא אומר שחמישים מכות לקו המצרים, שנאמר: "ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים", הרי שכל מכה הייתה מורכבת מחמש מכות, ונמצא שהיו חמשים מכות במצרים. וכמה מכות היו על הים? אם במצרים לקו באצבע ["אצבע אלקים היא"]. ובים הייתה זו יד ה', שנאמר "וירא ישראל את היד הגדלה" - נמצא שעל הים לקו פי חמש, והיינו מאתיים וחמשים מכות. כלומר, לדעת רבי עקיבא לקו המצרים בסך הכל שלש מאות מכות. דבר זה - אומר רבנו יוסף חיים זצ"ל בספרו "אדרת אליהו" - מרומז בלשון הפסוק: "וחמשים עלו בני ישראל" - לאחר חמשים מכות שנחתו על

תוכנה של ההצגה לרבו הגדול מרן הגר"ח מבריסק, הגיב, השחקנים צודקים. כך זה אמנם עשוי להיראות, אלא שפרט אחד הושמט מן ההצגה, שני הזקנים הללו אמנם ניצחו במל-חמה.

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). הנה עמל הפ-
רנסה הוא אחד מהדאגות הגדולות הסובבים ומעי-
קים את האדם במשך ימי חיותו על ידי אדמות, לא מועטים המה
הרובצים תחת עול כלכלת ביתם למצוא טרף ולחם חוקם.
מבחינת עין הגשמי קשה מאוד להתמודד עם דאגה גדולה זו
כי רבה היא, אך מצד הרוחני מצאנו נוחם לנפשינו להתגבר
ולהחזיק מעמד בכל מצב שהוא, והוא על פי מה שהאריכו
בספרים הקדושים בעצה היעוצה להיפטר מעול הפרנסה,
וזה על ידי קבלת עול התורה ביתר שאת וביתר עוז. וכדברים
האלו איתא בישמח משה (בפרשתינו) וזה לשון קדשו: "הנה
נקנס על האדם בזיעת אפיק תאכל לחם, ועל כן צריך לבלות
בזה זמנים טובא למצוא טרף לביתו, אולם באמת קאי מה
שאמר הכתוב בזיעת אפיק תאכל לחם גם על לחם התורה,
שנאמר לכו לחמי בלחמי, שהרי להבין בתורה צריך יגיעה
רבה, והיגיעה נתחדש אחרי החטא, כי מקודם הי' כותנות
או"ר שלא הי' מסך המבדיל בין אור התורה לבין האדם, ואח-
רי החטא נעשה כותנות עו"ר והוא מסך המבדיל וצריך ליגי-
עה רבה, וא"כ אף שהגזירה והקנס נקנס על כל בני אדם, הנה
אותם שמתייגעים בתורה ותורתם אומנתם שוב אין צריכים
שום השתדלות לטרפם, לפי שנתקיים בהם הגזירה בעמל
התורה", עכדה"ק. היוצא מדבריו הקדושים, שהמקבל עליו
עול תורה מעבירים ממנו עול הפרנסה, והקב"ה הזן ומפרנס
לכל יהא בסעדו להמציא טרף לפיו מבלי שום יגיעה ועמל,
אך בתנאי זאת שיתייגע בעמל התורה ביגיעה רבתה. ויתכן
להעמיס זאת בדברי חכמינו ז"ל (פסחים ק"ח:): קשים מזונותיו
של אדם כקריעת ים סוף, על פי מה שכתב בספר עיר בנימין
על הפסוק וחמושים עלו בני ישראל, שעלו בחמשה מיני
זינון, שהוא כנגד חמשה חומשי תורה, והיא שעמדה לאבו-
תינו לקריעת הים לפניהם, ולפי זה כי היכי שהמה בכוח התו-
רה יכלו לעבור בתוך הים ביבשה אף על הקושי שבדבר, כך
אנן יכולים להתגבר על מזונותיו של אדם בכוח התורה, וזה
לעומת זה עשה הקב"ה.

מובא באילה שלוחה סו"פ בשלח שמעתי מפה אדמו"ר הקדוש
זללה"ה מהרי"א זללה"ה מזידיטשוב שאמר בדרך הלצה,
ששמע בשם הרב רשכב"ה הקדוש מ' אלימלך מליזענסק,
פעם נתאכסן באכסניא אחת, ושמע שסיפר הבעל אכסניא
לאשתו בהתנערות ממשנתו, ואמר לה בזה"ל "וויא לאנג נאך
וועליך מיר נאך בידעווינג היינו מיר ועליך נאר עסין קאשי
לאזין מיר שוין עסין אמאל לאקשין". ואמר מורי הקדוש זללה"ה
פירוש על שיחת תלמיד חכם הנ"ל: היינו מיר זאליך נישט
אים גיין תמיד מיט קאשיות נאר עס זאל שוין זיין "לאקשין",

"אין חמושים אלא מזויינים". רק כאשר האדם חמוש ומזויין
נגד היצר הרע, בכחו לעלות מהארציות "עלו בני ישראל מארץ
מצרים".

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). מובא באור מלא,
הרה"ק רבי יהוסף מקאסאני זי"ע ברש"י: מזויינים
בכדי לזכות לקבלת התורה ביום החמשים, צריכים לספור
תחילה ז' פעמים ז', אין חמושים אלא מזויינים.

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). מובא בתורת
שמעון יערוסלאוו ותרגם אונקלוס ומזרזין. הורה
לנו, שעל ידי הזריזות עלו בני ישראל ממצרים, וכן ידוע שעל
ידי הזריזות יכולין להנצל מיצר הרע הנקרא מצרים וק"ל.

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). מובא בחמדה
גנוזה ברש"י אין חמושים אלא מזויינים. צריך לה-
בין מה השמיענו התורה בזה. והענין, כי התורה משמיענו
איך תיקף הראו ישראל להמצרים שלא ישוּבו עוד אחר ג' ימים
למצרים. כי נראה כשאנשי ישוב נוסעים על ימים נוראים
לעיר לעבוד שם הבורא יתברך, אז מה הם לוקחים אתם, ספרי
קודש, סידורים, מחזורים, סליחות, אבל לא כלי זיין. אם כן,
כשראו המצרים שכל ישראל לוקחים אתם כלי זיין, אז הבינו
תיקף שאינם נוסעים לעבוד הבורא יתברך ולשוב אחר כך,
שאם כן לא היה להם ליקח רק ספרי קודש ולא כלי זיין, רק
הם הולכים ובורחים לגמרי ממצרים והם מוכנים לתפילה
ולמלחמה. וזה שמספרת לנו התורה הקדושה וחמושים עלו
בני ישראל בארץ מצרים, שבצאתם ממצרים לקחו כל ישראל
אתם כל מיני כלי זיין, ומזה הבינו המצרים שלא ישוּבו עוד
והם מוכנים למלחמה.

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). פירש רש"י
שלקחו עמם כלי זיין. רבי ברוך בער מקמניץ זצ"ל
סיפר, על הצגת תיאטרון שקיימו חוג משכילי בריסק, ואשר
תוכנו היה העמדת הצבא העברי באור מגוחך. סיפר הגאון, כי
לפני היציאה למלחמה הכריז השחקן המפקד, 'מי האיש אשר
בנה בית חדש ולא חנכו, ילך וישוּב לביתו, פן ימות במלחמה
ואיש אחר יחנכנו', לאחר הכרזה זו קמו אלף חיילים, הצדיעו
ועזבו את שדה המערכה. ואז קם מפקד שני, אשר כקודמו,
חזר גם הוא והודיע. 'ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך
וישוב לביתו פן ימות בלחמה ואיש אחר יחללנו', לאחר הכ-
רזה זו קמו עוד אלפיים איש, אשר עזבו גם הם את שדה המ-
ערכה. כך קרה שוב ושוב, לאחר הכרזתו של המפקד השלישי,
אשר ציוה על חזרתם של הארוסים, ולאחר הכרזתו של הר-
ביעי אשר שיחרר מחובת המלחמה את האיש הירא ורך הלבב.
על הבמה נשאו שני חיילים, היו אלו הגאון מוילנא ובעל
שאגת אריה, אשר החלו לפלפל ביניהם מי קודם למי במצוה
זו של מלחמה באויב. סיפר רבי ברוך בער, כי כשסיפרו על

את העובדה שגם לאחר כל עשר המכות וכל הניסים שהתלוו אליהן עדיין היו כ"כ הרבה אנשים מבני ישראל שהרשיעו את דרכם ולא חזרו בתשובה, עד שלא זכו לצאת ממצרים? ומה שיותר קשה שהשי"ת הכביד רק את לב פרעה, אבל ליבם של ישראל לא הוכבד, ומדוע אם כן לא לקחו מוסר ממה שראו אצל המצרים? ונראה שאפשר ללמוד מכאן שכאשר המכות נחתות על האדם שממול, אין זה מדבר אל האדם עצמו, והוא ממשיך לחשוב "שלו זה לא יקרה". נכון שהשי"ת היכה את המצרים וגרם להם לסבל ולעינויים קשים אבל כל זמן שהאדם אינו מרגיש זאת על גופו הוא, קשה לו לחוש את האמת שבמכות הללו. וזה גופא צריך האדם לשים אל ליבו ולחשוב כיצד יוכל ללמוד מוסר ממה שקורה אצל השני! הרי הרשעים מתוך בני ישראל שהיו במצרים שראו את עשר המכות ולא לקחו מוסר- נענשו! כי לא ירצה הי במות המת כי אם בשובו מדר- כו וחיה. הקב"ה אינו מעוניין להעניש את הרשעים אבל הוא דורש שיתבוננו בנעשה סביבם, וילמדו מכך מה הם נתבעים לעשות, ובמה צריכים לשפר מעשיהם. תלמיד ישיבה הלומד בהונגריה היה הולך כל בוקר ממקום לינתו אצל אחד הבעלי בתים להיכל הישיבה. בדרכו זה היה עובר תמיד ליד שדה. מדי יום דרכו של הגוי הייתה לחרוש את השדה בשני שוורים. פעם בחלפו ליד השדה מצא את הגוי יושב ובטל מעבודת החרישה. הוא ניגש אל הגוי ושאל מדוע לא עובד היום, הגוי השיב שאחד השוורים שלו חלה. ומדוע אינך עובד עם השור השני? תשובתו של הגוי הייתה מפתיעה: השור השני, בראותו את חברו חולה, איבד את החשק לעבוד לבדו וא"א להקימו מרצו. (כעין התחשבות בצער חברו) כששמע זאת התלמיד אמר שעכשיו הוא מבין מדוע המשילו חז"ל את הגויים לעם הדור- מה לחמור. "לחמור" ולא לשור, משום ששוורים שהם בהמות טהורות מרגישים האחד בצער חברו, וכאשר אחד חולה, אין חביון מסוגל לעבוד, ואילו כשיחלה החמור ימשיך רעהו לעבוד כרגיל... ולכן נמשלו הגויים לחמור דהיינו שכמו רשעי עמ"י שהיו במצרים ולא לקחו מוסר מהמכות שניחתו על שכניהם המצריים, גם החמורים אינם מתחשבים בסובב אותם, מה שאין כן בשוורים...

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים אפשר לרמוז על תיבת "וחמושים", כי ידוע שישראל הגיעו במצרים לאר- בעים ותשע שערי טומאה, ואלמלא היו נכנסים אפילו קצת בשער החמישים של הטומאה היו נטמעים שם, ולא היו יוצאים משם לעולם. לכן נאמר בפסוק: "ולא יכלו להתמהמה", כדי שלא יכנסו בשער החמישים של טומאה. והקב"ה ברוב רחמיו הופיע עליהם, לפני שנכנסו לשער החמישים, והוציאם מה- חושך לאור במקום הטומאה והדביקם בקדושה ובטהרה. (פיתוחי חותם)

וחמושים עלו בני ישראל ממצרים (יג, יח) מחמושים, אחד מחמשה יצאו ממצרים, וד' חלקים מתו בשלשת

ונ"ל כי קשין מזונותיו של אדם, כי ר"ל תמיד האדם מתרעם ונקשה לו על מידותיו ית"ש מפני מה לזה כך ולזה כך. והתי- רוץ על זה כקריעת ים סוף שראתה שפחה על הים וכו' כי בכל עת ובכל שעה רואים בני אדם נפלאות תמים דעות בעסק פרנסתו אשר לפי מיעוט ערכו ופחיתתו והשי"ת זן ומפרנסו ומזמין פרנסתו לפי העת והשעה כמו שהי' בקריעת ים סוף אשר הישועה היתה לפי הצורך השעה ובעתיקא תליא מלתא וע"ז אמרו בזה"ק ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא וכו' רעו- תא ורחמי חנא וחסדא וכו' ויתיהב לנא מזונא טבא וכו'.

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). מובא במענינות איש (ע' מ"א) כשעלה הרה"ק מבעלזא זי"ע לארץ אחר המלחמה, היה זה שבת שירה והיה אז בחיפה, ואמר: לכאורה איך שייך להודות לה' על שניצלנו, אחר שכ"כ הרבה יהודים נהרגו ונשרפו על קידוש השם. אלא דכן מוכח מפרשת השבוע דכתיב ווחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים. ופרש"י, אחד מחמשה וארבעה חלקים מתו במצרים בג' ימי אפילה, ובמדרש יש עוד דעות שאחד מחמישים, וי"א אחד מחמש מאות, ובכ"ז הנותרים נצלו אמרו שירה, וכן לדידן אע"פ שנה- רגו כ"כ הרבה מבני ישראל בשואה, בכ"ז על הניצולים להודות ולומר שירה.

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). מובא בקטורת סמים אעפ"כ ששלח פרעה את בני ישראל למרות רצונו, עקב אותות ומופתים ויד חזקה, בכל זאת "התחפשו בני ישראל" בכלי הזין, כדי להוליך שולל את אומות העולם, שלא יגלו את סוד גבורות ישראל, שהם מנצחים בעזרת ניסים ונפלאות, אלא יהיו סבורים שזוהי מלחמת גבורה רגילה וממילא יבואו להילחם בהם בכח של רכב וסוסים וכלי זין- כי אז נצ- חונם של ישראל בטוח מראש. זוהי גם כוונתו של הפסוק: "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותיך"- ישועתך היא רק מאלקים, שהוא מגןך ועזרך, ואם לפעמים מתגאה אתה בחרב, הרי זה רק משום "ויכחשו אויביך לך"- למען יכחישו אויביך את ישועתך האמיתית, ולמען "ואתה על במוותימו תדרוך".

וחמושים עלו בני ישראל וגו' (יג, יח). מובא בתורת משה בני ישראל עלו חמושים, ומה היה כלי זינם? "עצמות יוסף", שכן זכותו של הצדיק מגינה על העם, ו"גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם".

וחמושים עלו בני ישראל ממצרים" מפרש רש"י: "וחמושים" - "אחד מחמישה יצאו, ודי חלקים מתו בשלשת ימי האפלה." דהיינו שרק חמישית מתוך כלל בני יצאו ממצרים, וכל השאר שהיו אף הם רשעים, מתו. נשאלת השאלה: כיצד יתכן שכל האנשים הללו מבנ"י, לא חזרו בתשובה, בראותם את מה שעשה השי"ת לפרעה ולמצרים? היאך אפשר להסביר

קבורים ועשו מצרים כלבים של זהב בכשפים שאם יבא אדם לשם יהיו נובחים וקולן הולך בכל ארץ מצרים מהלך מ' יום ושתקן משה שנאמר (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, התחיל משה צווח יוסף יוסף הגיע השעה שאמרת (בראשית ג) "פקוד פקוד אלהים אתכם", מיד נתנדנד הארון ונטלו משה שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף והיו עצמותיו של יוסף מחזרין עמהם במדבר מ' שנה.

בתוס' שאנץ' (סוטה יג) איתא דבר פלא, שלקחו עצמות יוסף, ושמו אותו בעור של כבש, ונכנס בהעור רוח חיים, וטייל עמהם עד בואם לארץ ישראל, והיינו דכתיב (תהלים פ, ב) נוהג כצאן יוסף.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא בכלי יקר בני ישראל עסקו בביזת מצרים וצבירת זהב, ואילו משה עסק במצוות. לפיכך הרי זה "עמו", לפי שמצווה אדם לוקח עמו, ואילו זהב וכסף אין אדם לוקח עמו, אלא הם נשארים כאן "לא ירד אחריו כבודו".

ולכאורה למה כתיב ענין עצמות יוסף כאן בפרשת בשלח ולא בפרשת בא בענין יציאת מצרים. ומובא בספר דברי שלום (מהרב ר' יצחק בן ר' שמואל אדרבי). כי כשמלך יוצא למלחמה חמה יוצא בד' דברים. א. מסתכלים אם על הדרכים אין מוקד שים. ב. כלי נשק. ג. לוקח אתו ברזלים ואניות שאם חלילה נשבר כביש או גשר שיהיה לו כלים איך לעבור. ד. וכן מרגלים לרגל את המקום.

וכן אצל עם בני ישראל יצאו למדבר שמסביבם גוים שרוצים ללחום עמם, לקח הקב"ה את עם בני ישראל תחתיו, וגם שמר על הד' דברים. א. "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים" לא לקח אותם במקום מוקשים. ב. "וחמושים עלו בני ישראל", עם כלי נשק. ג. לקחו ברזלים כדי לא ליכשל בנחלים וימים ובזה עברו את הים כדאיתא במדרש על הפסוק בתהלים "הים ראה ויננס", מה ראה ראה ארונו של יוסף. ד. "וד' הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש", זה היה המרגל איפה כן ללכת ואיפה לא. ואם כן מובן למה בפרשתנו נזכר יוסף ויקח משה את עצמות יוסף וגו', שאנו רוצים לומר ד' דברים שעזר להם בעת יציאתם.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל כו' (יג, יט). מובא בנועם אלימלך כי הנה רז"ל אמרו בגמרא ויבא הביתה לעשות מלאכתו חד אמר כו' וחד אמר לעשות צרכיו ממשי נכנס אלא שראה דמות דיוקנו של אביו כו' והדבר תמוה הלא חוש השכל אינו כך שכשאדם רוצה לעשות עבירה ח"ו וכי יזכה להיות לו מדריגת הראיה כזה הלא צריך לזה קדושה ופרישות גדול ואיך שייך שאם הוא הלך ח"ו לעשות צרכיו שיזכה לראיה כזאת לראות את אביו, ועוד תמיה גדולה וכי יוסף הצדיק יסוד עולם שבזכותו אנו חיים וקיימים

ימי אפילה. (רש"י) מי היו אלה שלא זכו לצאת ממצרים? על איזו עבירה נענשו? ומבואר ע"פ החתם סופר בשלשת ימי האפילה, כשהמצרים לא היו מסוגלים לנוע, עמד עם ישראל בפני נסיון קשה ביותר. מצד אחד, ידעו כולם, שעשרת המכות טרם הגיעו לקיצן, ועדיין לא ניתן האות לצאת מעבדות לחי-רות. ומאידך, הרי כל העם המצרי משותק, מוטל לפניו חסר אונים, כצאן לטבח. מה איפוא יותר קל מלגייס את כל היהודים, לצייד אותם בנשק ולהרוג את כל המצרים, אנשים נשים וטף, ללא כל סיכון, כדרך שעשו שמעון ולוי בשכם? מי מנע זאת בעדם? כאן נבחנו בני ישראל בפעם הראשונה, האם מאמינים הם בלב שלם בהנהגתו של משה רבינו. האם מסוגלים הם לציית בעינים סגורות, גם כאשר דרושה הבלגה; האם ימתינו בסבלנות לגאולה כפי שנצטוו, או שמא יעדיפו לגאול את עצמם בכח הזרוע. ולא כולם עמדו בנסיון... אדרבה, רובם - אותם שמונים מתוך מאה שלא זכו לצאת - נטלו את נשקם, וניסו לעשות שפטים באויב המצרי. הם העדיפו להיות "אדונים על גורלם", לעשות כפי שהכתיב להם "החוש הבריא והטבעי", במקום להזדקק לחסדיו של הקב"ה. ובאותם אנשים, בו במקום, פגעה יד ה'. לא משום שעברו עבירה כל שהיא - אלא משום שהם הראו שאינם ראויים ומסוגלים להמנות על דור יוצאי מצרים, שמהם היתה דרושה בראש ובראשונה - אמונה שלמה ותמימה בה'. בפזיזותם גילו, שיש בלבם פקפוק בגאולה המובטחת - ולכן היה עדיף שימותו זכאים, בטרם ימרדו במשה רבינו.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו וגו' (יג, יט). מובא במכילתא ומשה מהיכן היה יודע היכן היה קבור יוסף, אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור והיא הראתה למשה קבר יוסף (בילקוט שמעוני בזאת הברכה כתיב אמרה לו בוא עמי הוליכו לנהר נילוס, אמרה לו במקום הזה עשו ארון של עופרת של חמש מאות ככרים ונתנוהו בתוכו וחתמוהו והשליכוהו בתוך הנחל, שהחרטומים אמרו לפרעה רצו-נך שלא תצא אומה זו מתחת ידיך עשה שלא ימצאו עצמות יוסף ולא יצאו מכאן לעולם שכך השביען, מיד עמד משה על הנחל ואמר יוסף יוסף אתה ידעת היאך השבעת את ישראל פקד יפקד תן כבוד לאלהי ישראל ואל תעכב גאולתן של ישראל, מעשים יש לך בקשר רחמים לפני בוראך ועלה מן התהום, מיד התחיל ארונו לפעפעע ועולה מן התהום כקנה אחד, נטלו על כתפו וסבלו וכל ישראל אחריו מסובלים כספם וזהבם), אמרה לו במקום הזה שמוהו עשו לו מצרים ארון של מתכת ושקעוהו בתוך נילוס בא ועמד על נילוס נטל צרור וזרק לתוכו וזעק ואמר יוסף יוסף הגיעה השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו שהוא גאל את בניו תן כבוד לי' אלהי ישראל ואל תעכב את גאולתך כי בגללך אנו מעוכבים ואם לאו נקיים אנחנו משבועתך, מיד צף ארונו של יוסף ונטלו משה.

ובמדרש רבה (כ, יט). ומנין היה משה ידע היכן היה יוסף קבור י"א סרח בת אשר הראה אותו והיה קבור בנילוס מה עשה משה וכו' וי"א בתוך הפלטרין היה קבור כדרך שהמלכים

ובזה ניצולו ישראל ונמתקו בזה כל הדינים שהיו בים סוף כמו שאמרו חז"ל שטען השר של מצרים הללו עובדי עבודה זרה והללו כו' כי לא היה עוד פה לקטרג כי כבר נמתקו כל הדינים ונתהפכו לרחמים וחסדים וק"ל.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא באהבת שלום יש לפרש על דרך משל למלך שהיו לו שני שרי צבאות, האחד ממונה על האוצרות שיספק לבעלי מלחמתו לחם ומזון ושאר הצטרכויות וסיפוק המלחמה, ואחד ממונה להיות מנהיג המלחמה עצמה ולהורות תכסיסי המלחמה בהשכל הנצרך, ולערוך אותם מערכה מול מערכה כדרך אנשי המלחמה. והנה אותו שר הצבא השני הממונה ללמד הנהגת המלחמה, נתיישב בדעתו ועלה מורא בלבבו אולי שר צבא הראשון שון הממונה להכין סיפוק המלחמה אינו עושה התמנותו בשלימות הנצרך, ויהיה זה חסרון בהתמנות שלו שלא יוכל להנהיג החיילות שלו בטוב וכראוי וכנכון כיון שלא יהיה לו כדי הצטרכותו, ולזה עלה בלבבו עצה הגונה להצטרף עם שר צבא הראשון ולסייע בהתמנותו למען לא יעלה מורך בלבבו ויוכל להנהיג אותם בהתמנות המיוחדת לו. והנמשל מובן מאליו, כי יש ב' מיני צדיקים שמינה אותם השי"ת, האחד הוא להדרכת המון העם לעבודת השי"ת בהשכל ודעת, ואחד להשפיע להם די הצטרכותם בבני חיי ומזוני, וצריך אותו הצדיק הממונה להדריך להם לעבודתו ית"ש להשתתף עם אותו צדיק הממונה להשפיע להם כל טבין בעלמא, כי באמת העדר הפ"רנסה הגשמי זהו מניעה גדולה לעבודתו ית"ש. וזהו סוד ויקח משה את עצמות יוסף עמו דייקא, כי משה רבינו ע"ה היה כללות הדעת של כל ישראל, והשפיע תורה ויראת שמים ומצות ומעשים טובים לישראל, ויוסף השפיע לישראל הש"פעות גשמיות על דרך הכתוב (בראשית מז, יב) ויכלכל יוסף, ועל דרך הכתוב (שם מב, ו) יוסף הוא השליט וגו' הוא המשביר, ומשה רבינו ע"ה תיכף ומיד בהשקפה ראשונה בראותו שני תמנה להיות רעיא מהימנא לישראל ולהשפיע להם חכמה ובינה ודעת, לזה לקח גם את בחינת יוסף עמו בכדי שיוכל להשפיע לישראל גם בני חיי ומזוני, ודו"ק.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא באמרי אמת איתא (מכילתא בשלה בהקדמה) בא ועמד על נילוס, נטל צרור וזרק לתוכו וזעק ואמר יוסף הגיעה השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו שהוא יגאל את בניו, תן כבוד לד' אלקי ישראל ואל תעכב את גאולתך, כי בגללך אנו מעוכבים, ואם לאו נקיים אנחנו משבועתך, מיד צף ארונו של יוסף ונטלו משה. קשה למה באמת עכב אותם יוסף ולא יצא מיד. יש לומר דיוסף לא ידע את הק"ץ, היינו שהקב"ה ימרה את הגאולה בק"ץ שנים, אלא סבר שיהיו במצרים לבד ת' שנה.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא באמרי אמת איתא בגמרא (סוטה י"ג) בא וראה כמה חביבות מצוות על

בגלות המר הזה לומר עליו שח"ו ירצה לעשות כזאת. אלא נראה שאמת הדבר כך הוא שאבות הקדושים היו כל אחד ואחד על מדרגתו כנודע אברהם בחסד יצחק בגבורה יעקב בתפארת. והנה יעקב אבינו עליו השלום היה עובד השם יתברך במדתו שהוא תפארת וכל דבר שהיה רואה או שומע או עושה ואוכל לקח ממנו התפארות להבורא ברוך הוא למשל אם היה אוכל איזה דבר הטוב לחיך חישוב בדעתו זה המאכל הוא נברא ומי נתן טעם הטוב בזה המאכל הלא הבורא ברוך הוא ואם זה המאכל הוא כל כך טוב טעם הלא בוודאי שכל טוב הטעם הוא בבורא ברוך הוא יתברך שמו אין קץ ותכלית וכך הוא חושב בכל דבר. ובזה הוא מובן הפסוק וישק יעקב לרחל גם הוא תמוה שיעקב אבינו עליו השלום יעשה כזאת, אלא הפירוש הוא כך כאשר כתבנו שכל דבר הטוב שראה יעקב אבינו עליו השלום בא מכח דבר ההוא אל הדיקות יתברך שמו ויתעלה, ובכאן שראה את רחל שהיתה יפת תואר עד מאוד הדיק עצמו בו יתברך על ידה כנ"ל. וזהו הפירוש וישק יעקב לרחל שה"דביקות נקרא נשיקה התדבקות רוחו ברוחו ומלת לרחל כמו בשביל רחל, ויוסף הצדיק היה רוצה להתנהג עצמו במדת אביו וזהו לעשות צרכיו דהיינו לראות בלבד ואם תאמר הא"ך הכנים עצמו בסכנה גדולה כזו שמא יכשל ח"ו, התיירוץ הוא להוציא את הקדושה מבין הקליפות עשה זאת כדלקמן ולא כיון רק לראותה שעל ידי זה יבא לדיקות בבורא יתברך כנ"ל. והפעיל באמת פעולתו שבא לדיקות גדול וזהו וראה דמות דיוקנו של אביו רוצה לומר שבא למדריגתו של אביו כנ"ל, וכאשר פעל יוסף הצדיק זה ועשה המתקת הדינים מאוד כי הוציא יקר מזולל על ידי מחשבתו הטהורה ודבקותו ועיקר מחשבתו היה בזה כדי להביא הגאולה לישראל להוציא הקדושה מהטומאה. וזה הוא כלל גדול כשרוצה צדיק לעשות טובה לאיזה איש אז צריך מקודם להכניס במקבל הטובה אמונה שיאמין בזה שיהיה לו טובה על ידי זה הצדיק. וזהו פירוש כי השבע השביע כו' לאמר פקוד כו' מלת לאמר אינו מובן אך הפירוש הוא כי השבע מלשון שביעה רוצה לומר שהוא הכניס בהם אמונה כל כך עד שהיו שבעים ורגיל בפייהם מאוד ואמרו זה לזה פקוד יפקוד כו' וזהו לאמר וידוע כי הדינים הם נקראים עצם הקשה וכשממתיקים את הדינים הם עצמם מסייעים אל הרחמים ואל החסדים, וזהו פירוש הגמ"רא עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל איסור פירוש על ידי הביטול אזי יומתקו הדינים והם מצטרפים אל הרחמים הגמורים ולזה נקבר יוסף במצרים כדי שיהיה להם זכותו כנ"ל ולזה לא היה צריך יעקב להקבר במצרים כי ממילא היה להם זכותו על ידי יוסף הצדיק הנקבר שם שהוא הלך במדתו של אביו כנ"ל וזהו ויקח משה את עצמות יוסף עמו רוצה לומר המדריגה של יוסף שהמתיק את העצמות היינו הדינים כנ"ל, לקח עמו כלומר עם הפעולות שלו להמתיק הדינים למען יגאלו ישראל ממצרים. וזהו הים ראה וינוס מה ראה ארונו של יוסף ראה פירוש משה גם הוא הדיק עצמו במדרגתו של יעקב כמו יוסף וזהו ארונו של יוסף פירוש מדרגתו של יוסף

לות, בעוד שמשנה העדיף לעסוק בקבורת עצמות יוסף. בכך בחר לו משה את המצוה הקלה, שכן את המצוה של "ושאלה אשה משכנתה" קשה היה מאוד לקיים לאמיתה, כלומר לכוון בזמן עשייתה שכל רצונו הוא לקיים את מצוות הקב"ה שה' בטיח לאברהם אבינו, קל בהרבה היה לכוון לשמה בקבורת עצמות יוסף, ובכך שמשנה בחר את המצוה הקלה הוכיח שראוי הוא להגדרת חז"ל "חכם לב".

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא בדברי ישראל
ואמר במדרש עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצות שכל ישראל היו עסוקים בכסף וזהב ומשה היה עסוק בעצמות יוסף. ולכאורה מהו החכמה הלא גם עסק כסף וזהב היה מצוה אשר צוה אותם ד', ועוד ביקש אותם והזהיר אותם על מצוה זו יותר מכל מצות שבתורה כמו שנאמר דבר נא בבקשה ממך הזהירם על כך. ואיך ביטל משה רבינו עליו השלום מצוה זו והפריש עצמו מן הצבור שלא לקיים מצוה זו בתוך כלל ישראל. אתמהא. אלא יש לומר היינו כמו ששמעתי מפי אאמו"ר זצוק"ל שפעם אחת דיבר עמי מענין אותן הצדיקים שיש להם דרך עבודה לקבל ממון. וכך אמר לי ידעתי בני גם ידעתי הדרך הזה לקבל ממון. אבל מה אעשה שדוד המלך ע"ה אמר טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף פי' מאלפי לשון לימוד ר"ל טוב לי לימוד התורה מהלימוד זהב וכסף עכדה"ק. וזהו כשהיו ישראל עוסקים בכסף וזהב אף שגם זו מצוה. אף על פי כן בחר לו משה לעצמו במקומו מצוה אחרת לא של עסק כסף וזהב. אלא עוד בהפכו היינו חסד שעושים עם המתים שהוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול והוא החכמה שעליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצות כאמור וד"ל.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט) מדרש רבא: במחיצתו.
הדא הוא דכתיב: "חכם לב יקח מצוות", שואל הכרם צבי: לשם מה צריך משה את העצמות במחיצתו? שישים מישהו אחראי וכי חסר אנשים שיסחבו?! ועוד מה הקשר לחכם לב מהי החכמה של משה כאן? ותירוץ: משה לקח אתו את העצמות כיוון שיש הרבה אנשים שמחפשים את הרב בכל הזמנות ולפעמים יכולים להוציא את הרב מדעתו ומה עושים במצב כזה?! צריך תכונות ותעצומות, נפש משה ידע שתכונות אלו נמצאו אצל יוסף שלמרות כל מה שעשו לו אחיו אמר: "אני יוסף אחיכם" חכמת משה היתה להיצמד לעצמות יוסף כדי לזכור בכל רגע הגם שמנסים להכעיסני עדיין אחיי הם ויוסף יזכיר זאת בכל מצב שיקלע אליו... ויוכל להתגבר וזהי חכמה גדולה של מנהיג!....

ויקח משה את עצמות יוסף (יג, יט). מובא בקרבן העני להרה"ק רבי יעקב קטינא זי"ע בעל "רחמי האב" ולכאורה קשה מאי שייכות עצמות יוסף לכאן, לעיל בפרשת בא הוה ליה לספר זאת וי"ל דהכתוב אומר דג' תקנות עשו שלא ייראו ממלחמה וישובו, א' הסיבם. ב' שחמושים עלו פי' מזוינים

משה רבינו שכל ישראל התעסקו בביזה והוא התעסק בעצמות יוסף שנאמר חכם לב יקח מצוות, ויש להבין מהו "מצוות" לשון רבים, הרי התעסק רק במצווה אחת לקחת את עצמות יוסף. ויש לומר ע"פ הגמ' (סוכה כ"ה) עה"פ "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח" וכו' ואמר ה' להם לעשות פסח שני, וא"כ מצווה זו של לקיחת עצמות יוסף הביא לעוד מצווה של פסח שני, ולכן כתיב לשון רבים, חכם לב יקח "מצוות".

ויקח משה את עצמו יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקד אליהם אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם (יג, יט). מנין היה יודע משה היכן יוסף קבור, אמרו לו שרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור, הלך ושאלה. אמרה לו שהמצרים עשו ליוסף ארון של מתכת ושקעוהו בנילוס, ואז ממילא כשלא יוכלו לקים את צויו יוסף לא יוכלו לצאת ממצרים. מה עשה משה. עמד על נילוס נטל טס וחקק בו "עלה שור" וצווח ואמר יוסף יוסף, הגיעה השעה שהקדוש ברוך הוא גואל את בניו, והשכינה וישראל וענני כבוד מתעכבים בגלל, אם אתה מגלה את עצמך מוטב, ואם לאו אנו נקיים משבועתך, מיד צף ועלה ארונו של יוסף. ואז לקח משה את ארונו של יוסף ממצרים בכדי לקבורו בארץ ישראל. מדרש תנחומא ושמות רבה ועי' בדברים רבה פ' וזאת הברכה ובפי' עץ יוסף שם לוקט מלבוש יוסף

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא בפרדס יוסף
איתא במדרש על זה "חכם לב יקח מצוות, זהו משה שב-שעה שעסקו כלל ישראל בלקיטת הרכוש עסק הוא בליקוט עצמות יוסף." וצ"ב דהרי זהו מגדרי צדקות וחסידות ולב טוב, וכי איזה חכמה שייך לומר בכאן? ויש לומר, דהנה משה רבינו הי' לו דין של כהן, ולא הי' אפשר לו בכל הזמן ללקט עצמותיו של יוסף הצדיק, אך עכשיו שכל ישראל היו טרודים בלקיט ביזת מצרים, היו לו להעצמות דין של מת מצוה, שאכן מותר הוא ללקטם, וזה החכמה שבדבר, שהרגיש מיד בחכמתו החידוש שענשו הזמן גרמא ללקטם.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא בקובץ תורני "מזריה"
"בא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצוות, שנאמר (משלי י') 'חכם לב יקח מצוות וגו'' (סוטה יג). לכאורה, התנהגותו זו של משה רבינו מצביעה על היותו צדיק וירא שמים, ומה עניינה לחכמת לב. אלא היה הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, בעל "חזון יחזקאל" אומר, כאשר יצאו בני ישראל ממצרים, היו להם עוד שתי מצוות מלבד קרבן פסח: האחת לשאול מהמצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות, כדי שתתקיים הבטחת הקב"ה לאברהם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", והשני ניה להעלות את עצמות יוסף ואחיו, שהשביעום לעשות כן. כל בני ישראל בחרו לעסוק בשאלת כלי הכסף, הזהב והשמי-

ויקח משה את עצמות יוסף שהראה להם שאף שליוסף היה כל הכסף וזהב שבעולם כמו שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף. מכל מקום לבסוף אין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים בלבד, וכמו שנאמר במדרש שהיה ארו-נו של יוסף מהלך עם ארון חי עולמים, והיו אומות העולם אומרים מה טיבו של מת מהלך עם ארון חי עולמים, והן אומרים להם המונח בזה קיים מה שכתוב בזה. הרי ראו בחוש שאין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב, אלא התורה והמצות המונח בארון חי עולמים, הוא שהלך עמו ומלוה אותו. והוא החכמה שאמרו במדרש עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצות, שכל ישראל היו עסוקים בכסף וזהב ומשה היה עסוק בעצמות יוסף. פירוש עשה בחכמתו בכוון, שבשעה זו שהיו ישראל עסוקים בכסף וזהב עסק הוא בעצמות יוסף, להראות להם זאת בחוש שאין מלווין לא כסף ולא זהב וכו', כדי שלא יפלו בחמדת זהב וכסף בשעת עסקם בהם וד"ל.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו' פקד יפקד אלהים אתכם וגו' (יג, יט). מובא בשארית מנחם בהקדים דברי המדרש הים ראה ויננס מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה, וכן במד"ר מה ראה ראה ארונו של יוסף, הנה ר' ישמעאל סובר בסוטה (ג' ע"ב) דהא דכתיב גבי עבד כנעני (ויקרא כ"ה מ"ו) לעולם בהם תעבודו, הוא רשות וא"כ היה מותר לאאע"ה לשחרר את הגר, ומסתמא שחררה לפני שנשאה, וא"כ ישמעאל מיוחס אחריו, וגם עליו חלה גזירת כי גר יהיה זרעך, נמצא לפי"ז שישראל יצאו בזמן ממצרים שכבר גמרו חלקם, ע"כ כיון שראה ברייתא דר' ישמעאל דלדידי' יצאו בזמנם, ע"כ וינס. ולשיטת ר"ע שם דלעולם בהם תעבודו הוא חובה, יש לומר דמשום מצוה שחררה, (עיין ברכות מ"ז ע"ב) דקאמר הגמ' לדבר מצוה שאני מותר לשחרר, ונוכל לומר דהוי מצוה להציל ישראל משעבוד גדול והוי מצוה דרבים כבגמ' שם, ואפשר לומר דגוף הדבר דמצוה דרבים דוחה איסור ילפינן מיוסף שדיבר לה"ר על אחיו ומשמים נסתבב עי"ז שירד למצרים ולא בשלשלאות כנודע (עיין שבת פ"ט ע"ב), ועי"ז היה להם עליה לקבל התורה, ועל כרחך דמצוה דרבים דוחה עבי"ה של לה"ר של יוסף, וזש"א ארונו של יוסף ראה, דמיניה ילפינן דמשום מצוה מותר לשחרר, וא"כ שפיר יוצאין בזמנם כנ"ל, ולכך וינס, ואין לומר ח"ו שיוסף מחמת קנאה עשה זאת דהלא עצמותיו לא היו רקובין ומי שיש בו קנאה עצמותיו מרקיבין (עיין שבת קנ"ב ע"ב). ועפי"ז יתבאר הפסוק ויקח משה את עצמות יוסף עמו, וקאמר הטעם משום פקד יפקד, פי' פקד במילוי "ואו" גימ' ק"ץ, יפקד מלשון חסרון, היינו שיחד-סיר מספר ק"צ מת' שנים, ולא תיקשי דיצאו לפני הזמן, דיש לתרץ כנ"ל שזמן השעבוד נחשב מישמעאל, דעל כרחך גם על ישמעאל חל גזירת השעבוד שהוא זרע כשר, שאברהם אבינו שחרר את הגר קודם שנשאה כנ"ל, ואין לומר כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני כדאי' בתמורה (ד' ע"ב) ולא מהני שחרורה, ע"כ אמר והעליתם את עצמותי מזה

בכלי זיין. ג' שלקח משה את עצמות יוסף. דמצוה לקיים דברי המת ובפרט יוסף הצדיק וזה יהיה להם שמירה בדרך כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. עוד איתא במדרש דנקט ויהי למי היה וי למשה שצפה ברוח הקודש שלא יכניסם לארץ ישראל כמו שכתב רש"י על "תביאמו ותטעמו" ועל "שלח נא ביד תשלח" אף שלא ידע בבירור מכל מקום לב יודע מרת נפשו על כן לקח עצמות יוסף להגן עליו, כי המתחיל במצוה אומרים לו גמור.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא במי השילוח להרה"ק רבי מרדכי יוסף מאיזביצא זי"ע לאחר שהקב"ה הסב מעליהם את הדרך, בניגוד להבנת האדם, דבק משה רבינו במדת היראה של יוסף הצדיק "ויקח משה את עצמות יוסף" בגדר של יראת חטאו הקודמת לחכמתו.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא באוהב ישראל, הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע משה דבק בבהירות אורו של יוסף "עצמות" מלשון כעצם השמים לטוהר.

ויקח משה את עצמות יוסף (יג, יט). מובא בקדושת ציון להרה"ק רבי בן ציון מבאבוב זי"ע בעוד שאחרים היו להוטים לאסוף כסף וזהב כמטרה לעצמה, בחר משה להתקשר בעצם הכונה של יוסף, עצמות יוסף, שליקט את כל הכסף והזהב למצרים, אך ורק בכדי להכין את האפשרות לקיום הבטחתו יתברך לאברהם אבינו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.

ויקח משה את עצמות יוסף (יג, יט). מובא בליקוטי אש בשם הרה"ק רבי ישראל מגור זי"ע לאחר שבני אפרים שהיו מצאצאי יוסף נכשלו כשיצאו ממצרים לפני הזמן, רצה משה רבינו לצאת רק בהסכמת יוסף, שכבר הגיע זמן הגאולה.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא בדברי ישראל - ברכת משה

הנה לכאורה צריך להבין אומרו דבר נא באזני העם וישאלו כלי כסף וכלי זהב. מאי וישאלו הלא לקחו לחלוטין והוה ליה למימר ויקחו. אלא כי באמת כל עושר כסף וזהב של אדם הוא רק לו בדרך שאלה לימי חייו. כי בעת פטירתו אין לוקח עמו כלום. כמו שנאמר באבות (פ"ו מ"ט) שבשעת פטירתו של אדם אין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו' אלא תורה ומעשים טובים בלבד ולזאת כשבא הקב"ה לקיים ואחר כך יצאו ברכוש גדול וחשש שלא יהיו משוקעים בחמדת זהב וכסף לבלות ימיהם בזה. זהו שאמר דבר נא באזני העם וישאלו כלי כסף וכלי זהב. וישאלו דייקא שיזכרו שהעושר זהב וכסף בעולם הזה הוא רק בדרך שאלה ולא ירד אחריו כבודו. וזה שפירש רש"י דבר נא בבקשה ממך הזהירם על כך כאמור. וזה שעשה משה עוד יותר והראה להם זאת בחוש לעיניהם. זהו

לד דמי וע"כ שנתגירו מב"נ לכלל ישראל, ומזה למד יוסף שיש להם דין ישראל, וזשה"כ ויקח משה בשעה שעסקו בביזה שהוא משום שכר עבודה, וקשה הלא העבודה היתה מוכרחת מגזירת בין הבתרים ומדוע מגיע שכר ע"ז, ועל כרחך דהבי-זה הוא משום קושי העבוד, ומה שיצאו לפני הזמן לא היה משום קושי השעבוד, אלא משום זכות אבות חשב הקב"ה על הקץ כנ"ל. ועל כרחך דיש להם דין ישראל דאל"כ ל"ש זכות אבות דהא אין להם חיים, וע"כ לקח משה עצמות יוסף שלא הרקיבו עמו להראות שלא משום קנאה הביא דבתם רעה רק משום דהלכה כמותו דהיה להם דין ישראל ולא היה להם לקרותן עבדים.

כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקד (יג, יט). מובא בנועם אלימלך יוסף הצדיק חזר והחדיר בלבם של ישראל עד כדי שביעה "השבע השביע" שיאמרו איש לרעהו "לאמר" שעתיד הקב"ה לפקוד אותם "פקוד יפקוד אלהים אתכם".

כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקוד יפקוד אלקים אתכם וגו' (יג, יט). מובא במזקנים אתבונן, להרה"ק רבי אב-רהם מסלאנים זי"ע בעל בית אברהם צריך להבין מהו כפל הלשון פקוד יפקוד, אלא שיוסף השביעם שכל אחד יאמר לעצמו וכן שיאמר לחבירו שה' יפקוד אותם לגאולה. וזהו הפירוש לאמר פקוד יפקוד, היינו שיאמרו איש לרעהו, וכל אחד יחזור לעצמו דברי חיזוק באמונה ובטחון שה' יפקוד אותם, (כדי שלא יתיאשו מן הרחמים) ועי"ז יקרבו את הגאולה.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקוד יפקוד גו' (יג, יט). מובא ב"בית פנחס" להגה"צ רכי פנחס הורוויץ מקאסוב זצ"ל כתב האור החיים הקדוש וז"ל: טעם הכפל, להצדיק אמונת הדבר, וזה שיעורו, פקד, פירוש הפקידה שהבטיח ה' ודאי יפקוד, עכ"ל הקדוש. יתבאר לפי עניות דעתי דברי קדשו עם מה שכתב השל"ה הקדוש בתורה שבכתב פרשת בשלח בשם ספר ברכת אברהם, [ובספר הקדוש ווי העמודים פרק כ"ז מביא שאליהו הנביא זכור לטוב גילה זאת לבעל המחבר ס' ברכת אברהם, יעוש"ה] על המדרש (שמו"ר כג, ה) תשורי מראש אמנה (שה"ש ד, ח), עתי-דין ישראל לומר שירה לעתיד לבוא כו', ודקדק על כפילת הלשון "עתידין" וגם "לעתיד לבוא", הלא די בעתידין או בע-תיד לבוא, ומבאר זאת וז"ל הענין הוא מדת צדיקים הוא מיד שהובטחו לדבר טוב, לומר שיר ושבח להשי"ת מיד, אף שע-דיין לא נתקיים, כי זה מצד האמונה שמאמינים בדבריו ב"ה וב"ש עכ"ל הקדוש. ועיין בווי העמודים שהאריך בזה כדרכו בקודש. ובזה אמרתי בהנוסח שאומרים קודם קידוש בליל שבת קודש מודה אני לפניך כו' על כל החסד שעשית עמדי ואת אשר אתה עתיד לעשות עמי כו' שהקשה בקו' בוצינא דנהורא [בזמירות לשבת] למה לו להודות כעת על החסד הע-תיד [יעו"ש דברי קדשו זי"ע], ועל פי הנ"ל יש לפרש שנותן

אתכם, דמזה ראייה דמצוה דרבים דוחה עבירה. ועפי"ז מובן הגמ' (בסוטה י"ג ע"א) ת"ר בא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבינו שכל ישראל עסקו בביזה והוא נתעסק במצוות עצמות יוסף, והוא עפי"מ דמובא בפרשת דרכים (דרך מצרים דרוש חמישי) שביזת מצרים היה מגיע להם מטעם הענקה, ומכיון דקיי"ל בקידושין (ט"ז ע"ב) דעבד שברח אין מעניקין, על כן עסק משה עם עצמות יוסף להראות שיצאו בזמנם כנ"ל, וא"כ אין להם דין בורח ושפיר מגיע להם ביזת מצרים. ובגמ' (סוטה ס"ט) מפרש הפסוק חכם לב יקח מצוות דקאי על משה שלקח עצמות יוסף, וא"ש "מצוות" שהוא לשון רבים, והוא משום מצוה דרבים כנ"ל. ובזה גם א"ש המשך הפסוק וה' הולך לפ-ניהם וכו', ואין להקשות הא מלך אינו יכול למחול וכקושיית הש"ס קידושין (ל"ב ע"א) על פסוק זה, די"ל דמצוה דרבים שאני וד"ל.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט). מובא בשארית מנחם ועיין בסוטה (י"ג ע"א) עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצוות שישראל עסקו בביזה ומרבע"ה בעצמות יוסף, וי"ל בדרך דרוש, דהנה הפר"ד (בדרך מצרים דרוש חמישי) מקשה האך לקחו הביזה הלא אין אדם מת ומשלם, וגם בבני נח אמרינן קם ליה בדרבה מיניה (עיין תוס' ע"ז ע"א ע"ב ד"ה בן נח בשם רש"י), רק אי אמרינן שהממון היה משום כפרה שפיר חייב לשלם ולא אמרינן קם ליה בדרבה מיניה משום דהוי כמיתנה לחד ותשלומיו לחד (עיין תוס' כתובות ל' ע"ב ד"ה זר), אבל אי אמרינן דהביזה היה שכר עבודה ולא משום כפרה וכמש"א גביהה בן פסיסא לאלכסנדרוס מוקדון כדאי' בסנהדרין (צ"א ע"א) שפיר קשה קושית הפר"ד. והנה המפרשים הקשו הלא העבודה היתה מוכרחת משום גזירת בין הבתרים ומדוע מגיע שכר ע"ז, ומתרצים דמשום קושי השעבוד מגיע הביזה, אבל אכתי קשה הלא קושי השעבוד השלים הזמן של ארבע מאות שנה דלא היו אלא רד"ו, וא"כ שוב עמדה הקושיא אמאי מגיע להם שכר על העבודה, ותירצו דמשום זכות אבות חשב הקב"ה על הקץ לעשות וזה אשר השלים לת' שנים ולא בגלל קושי השעבוד, ולכך שפיר מגיע השכר בשביל הקושי. וכ"ז אם נאמר דהיה להם קודם מתן תורה דין ישראל, אבל אם נימא דהיה להם דין בני נח א"א לומר כך דהא אין להם יחוס אחר אבותם. (עיין ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו ובטור י"ד סימן רס"ו). והנה ידוע שמחלוקת יוסף עם אחיו השבטים היה בדבר זה יוסף סבר שיש להם דין ישראל ומשו"ה הקפיד על שקראו לבני בלהה וזלפה עבדים, ואחיו סברו דיש להם דין ב"נ, והנה מזה שהיו עצמות יוסף קיימים יש ראייה שלא משום קנאה הביא דבתם רעה, דא"כ היו עצמותיו מרקיבין (עיין שבת קנ"ב ע"ב) דכל מי שיש בו קנאה עצמותיו מרקיבין. והנה שרו של ים טען הללו והללו עובדי עבודה זרה, ובאה התשובה שישראל היו שוגגין ועיין מס' מכות (ט' ע"ב) דהחילוק בין שוגג ומזיד הוא דוקא בישראל ולא בב"נ. והנה מיעקב אע"ה ג"כ יש ראייה דהיה דינם כישראל, מהא דנשא שתי אחיות והוא מטעם דגר שנתגייר כקטן שנו-

בזה כי מחל להם מה שפשעו בו, בעד חסד זה שנשבעין לו, וכפי זה הנה הם נשבעים על דעתו בשביל טובה שעשה להם.

והעליתם את עצמותי מזה אתכם (יג, יט). מובא באך פרי תבואה להרה"ק רבי הערשעלע מליסקא זי"ע ברש"י "השי" ביעם לכשיגאלו ויצאו משם שיביאווהו". מתוך שידע כי עתיד להתעורר עליהם קטרוג, בעמדם לפני ים סוף, השביעם שי-קחו עמם את עצמותיו, והרי: הים ראה ארונו של יוסף וינוס.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו' והעלי-תם את עצמותי מזה אתכם (יג, יט). העירוני בזה, שהרי חנטו את יוסף ככתוב בפרשת ויחי (ג, כו), וא"כ כל גופו נשאר קיים ולמה זה נקרא עצמות יוסף אחר שכל גופו היה קיים, והנה בתוס' שאנץ (סוטה יג, א) איתא שהניחו עצמות יוסף בתוך עור של כבש ונכנס באותו עור רוח חיים, וזהו דכתיב נוהג כצאן יוסף, שהיה נוהג בתוך הצאן עכ"ד, משמע שבאמת כלה בשרו והעצמות נתגלגלו בתוך הצאן. יעוין במנחות קנאות (סוטה שם) שע"י שחונטין אדם נשאר בשרו קיים, ובהגהות חשק שלמה על אהללות (פ"ב מ"א) כתב דדרך החנטה הוא רק לקיים את העור והעצמות, אך הבשר מתייבש לגמרי, מ"מ העלה שם בסוף דבריו לקיים דברי המל"מ (פ"ג מהלכות אבל ה"א) דיוסף שלא היה צר עין לא נתייבש בשרו כלל וכולו היה קיים, והוא ע"פ הא (דבשבת קנ, ב) יעוין"ש, ושוב צ"ע למה נק"ראו בשם עצמות יוסף. והנה יוסף ציוה לבני ישראל (בפרשת ויחי) והעליתם את עצמותי מזה אתכם, ואיתא (בסוטה שם) מפני מה נקראו עצמות יוסף בחייו, (שקרא על עצמו עצמותי בחייו), מפני שלא מיחה בכבוד אביו כאשר אחיו אמרו לו עבדך אבי-נו, (וביאר המהרש"א שעצמות הוא מן האב), אכן לכאורה כ"ז בא ליישב רק מה שאמר יוסף על עצמו בלשון עצמות, אך עדיין צ"ב למה נקראו כאן עצמות, הרי חנוט ושלם היה. אשר נראה בזה, דהלא כל הכתוב כאן הוא להשמיענו דמשה קיים את שבועתו של יוסף, ומאחר שלמעשה לא השביע יוסף אלא להעלות את עצמותיו, (וכמש"נ שהיה זה עונש שקרא לעצמו עצמו משום שלא מיחה בכבוד אביו), אשר על כן כתוב כאן שמשה העלה את העצמות, ואמנם ודאי לקח גם את הבשר שהיה עם העצמות, אך בתורה לא הוזכר רק זאת שמשה קיים את השבועה של יוסף, והוא זה שלקח את עצמות יוסף. ויעוין בחת"ס (יו"ד סי' שלז) בענין עצמות יוסף ולא הבנתי כוונתו. ויעוין (תענית ה, ב ובש"ו"ת צ"פ סי' כ') ובמדרש איתא שאלו תלמידיו של רבי מפני מה קברו את יוסף בשכם, והשיב משכם גנבוהו לשכם החזירוהו, (וכ"ה בסוטה שם), ולא נתקררה דעתם עד שהביא להם שכתוב והעליתם את עצמותי מזכ, וביאר בחנוכת הת"ר רה דטענו שלא נתקיימה השבת הגזילה כעין שגזל, שגנבוהו חי והחזירוהו עצמות, והשיב להם דאף מחיים נקרא עצמות, יעוין"ש.

הודאה על העתיד בזה גורם על ביאת החסד אחר כך. וכאשר שמעתי מכ"ק אדמו"ר הקדוש מגארליץ זצוק"ל, שכאשר אביו הקדוש מרן זצוק"ל היה פעם אחת מונח בחולי גדול [ט"ו שנה קודם הסתלקותו] שהרגיש בשעת אמירת נשמת שיהיה לא-ביו רפואה, היינו שאמר בזה הלשון: "דעמאלט בשעת איך האב געזאגט נשמת, האב איך געפילט אז איך גיב איין שבח והודיה צום באשעפער וואס דער טאטע ווערד געזונד ווערין, ואז [היינו בעת שנתוודע לו שמרן אביו זצ"ל נחלה היינו בשנת תרל"ו] האב איך אפילו ניט געקאנט מתפלל זיין פאר איהם", עכ"ל הקדוש. והיינו כנ"ל שמה שנותן הודיה על העתיד נת-חזק האמונה ובא החסד, [ואין כאן מקומו להאריך]. וכן בקר-נטרס שיחות הצדיקים בשם הרבי הר"ח מקאסיב זצוק"ל דלכן יאמרו הספרדים רננו צדיקים קודם אמירת הלל הגדול, היינו שנותנים תודה, בבטחונם על הישועה שיעזור להם השי"ת.

פקוד יפקוד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם (יג, יט). בשם צדיקים, ידוע שבחינת יוסף היא בחינת היסוד, ושרשו הוא השתוקקות בעבודת ה'. וזהו פקוד יפקוד אלהים אתכם, היינו כשיפקוד ה' אתכם בהארה או השגה כל שהיא בעבודת ה', עליכם להעלות גם את עצמותי, היינו העצמות שלי שהיא בחינת יסוד, שהיא מדת ההשתוקקות, והוא לעורר את מדת ההשתוקקות בעת שעושה העשיה. ואז תעלו מעלה מעלה. וד"ל.

פקוד יפקוד אלוקים אתכם (יג, יט). מובא בדברי שלמה להרה"ק רבי נחום מרדכי מטשורטקוב זי"ע פקידה כפולה, גאולת הגוף וגאולת הנפש.

והעליתם את עצמותי (יג, יט). מובא במדרש שכל טוב חסר' י', רמז שלא נתעסקו בו שאר בני השבטים אלא משה לבדו.

והעליתם את עצמותי (יג, יט). מובא בשפתי כהן (עה"ת) דייקא עצמותי, דיוסף בגלל שהיה מלך היה צריך לעדן גופו, ועל כן ביקש שלא ישאר ממנו אחר מיתתו רק עצמות.

והעליתם את עצמותי מזה אתכם (יג, יט). באור החיים הקדוש מבאר טעם אומרו "מזה", כי רצה לרמז להם בשעת השבועה, מה שהמלאך אמר לו בשעת שהלך לחפש את אחיו בשכם בפסוק נסעו מזה, נסעו מהאחה, שהוא מנין "זה", והוא שרמז להם כאן בשעת השבועה באומרו "מזה" אתכם, פירוש כי באמצעות חסד זה שהם נשבעים לו מה שהם הפרידוהו מזה, ונסעו מאחותו, ועשו מה שעשו לו, עכשיו יתוקן הדבר ויהיו לאחדים, והוא אומרו אתכם, יהיו חונים מהנסיעה להיות אתם עמם, ונעקר העון ההוא והרי הם יחד באחה, והכוונה

אבד"ק קוטנא בע"ס זית רענן ובימים אחדים אח"כ נאסף אל עמיו הרה"ג מו"ה יוסף שווארץ בע"ס תבואות הארץ וש"ח. ויקח אחד ממספידיו לנושא הספידו את הכתוב "ויקח משה" את עצמות "יוסף עמו".

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני"י (יג, יט). ויש אומרים שקברוהו בפלטרין שלהם, בתוך בית הקברות של מלכים, והחביאוהו. ועשו המצרים 'כלבים של זהב' בכשפים, שאם יבוא אדם לשם יהיו נובחים וקולם נשמע בכל ארץ מצרים, ושתקן משה. עמד בין הארונות והתחיל צועק: "יוסף, יוסף, הגיעה השעה להגאל... מיד נתנדנד ארו-נו, ונטלו משה. (ועיין סוטה יג. "מדרש רבה" בשלח פ"כ. "מכילתא" "מדרש הגדול" ועוד)

ויקח משה את עצמות יוסף עמו וגו'. הובא במסכת סוטה תנו רבנן בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולו נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצוות שנאמר חכם לב יקח מצוות וכו' והובא במדרש שמשה רבינו ע"ה יגע וחי-פש שלושה ימים ושלושה לילות ולא מצא עד שפגעה בו סרח בת אשר והראתה לו היכן הארון של יוסף ולמה דוקא ג' ימים וג' לילות רוצה לומר שזה מעל הטבע האנושי שהגמרא אומרת שאי אפשר לאדם להיות ער שלושה ימים ושלושה לילות ומי שנשבע להשאר ער ג' ימים וג' לילות מלקים אותו מיד, ומשה רבינו מרוב תשוקתו למצוות עבר את גבול הטבע והמשיך לחפש. ומספרים על רבי לוי יצחק מברדיטשוב סניגורן של ישראל שבמצו"ש לא היה ישן והיה אומר שהיד שלו כואבת מאוד כיון שיום שלם היא לא הניחה תפילין וכל רגע היה יוצא לראות אם הגיע הזמן שהוא כבר יכול להניח תפילין. וכן ידוע המעשה שרבי לוי יצחק מברדיטשוב הגיע לאחת העיירות בערב יום כיפור ועלה חזן לכל נדרי וערבית ובסיום התפילה לא ירד מהתיבה אלא החל באמירת תהלים מילה במילה כמו-נה מרגליות ויהלומים עד אור הבוקר סיים את התהלים והחל בברכות השחר ושוב פעם היה החזן וכן במוסף מנחה נעילה וערבית ולא ירד מהתיבה אפילו פעם אחת עד שאנשים שלא הכירו אותו התחילו ללחוץ זה אדם או מלאך. ומישהו הזמין אותו להבדלה ואחר ההבדלה הרב נפל וכמעט שהתעלף. העירו אותו מיד והביאו לפניו אוכל ושתייה אבל הרב אמר אני מבקש שתביאו לי גמרא מסכת סוכה יום שלם לא למדתי גמרא אני זקוק לג.מ.ר.א. והביאו לו גמרא והיה מישהו שהתחבא שם וסיפר שהרב לא נגע באוכל, ולמד את מסכת סוכה בעמידה כל הלילה, והלואי ונזכה לידבק באבק רגליהם.

מובא בנועם אלימלך ויחנו באתם (יג, כ). ישראל התדבקו במדת האמת אותיות אתם.

וד' הלך לפניו יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה (יג, כא). מובא בילקוט

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (יג, יט) "בא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצוות, שנאמר חכם לב יקח מצוות" עכ"ד המדרש. ביאר הג"ר יחזקאל אבראמסקי זצ"ל ותמוה וכי מינה מוכח החכמת לב של משה רבינו, הלא אינה מוכח ממנו כי אם גודל היראת שמים שלו ושהמצוות חביבות עליו וכמו שהתחיל לשון המדרש, ולמה אם כן הביא פסוק המוכיח על גודל החכמה שאינה מוכח כאן כלל? ואפ"ל דמצוה הלזו של ליקח עצמות יוסף עמו באמת כפי הערך היי מצוה קלה לקיימה לשם שמים, בעוד שמצוות ביזת מצרים קשה מאוד לקיימה לשמה, כי נפש האדם תאוה לממון, וממילא רואין כאן חכמתו של משה רבינו ע"ה, שבזמן שהי יכול לבחור באחד מן השנים, בחר לו את המצוה הקלה לקיימה, מאחר שלא יהי בו שום פניי של שלא לשמה.

ובתכלת מרדכי ביאר: ויש לתרץ בהקדם להקשות עוד דהרי באמת קיים משה רבינו רק מצוה אחד, ולמה נקוב בלשון הפסוק בשם "מצוות", דמשמע מינה שהמה בי מצוות. ויש לומר, דהנה יש לנו סתירה בדברי רז"ל, דבמקום אי איתא "חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה", אך מצד אחר איתא במס תמורה, "דאי עביד מהני ואי לא עביד לא אהני", וצ"ע בדבר זה האם חישב לעשות מצוה ולא עשאה האם נחשבת כמעשה או לא. אך יש לומר, דחילוק יש בין כלל המצוות, דהיינו בין מצוות שבין אדם לחבירו ובין מצוות שבין אדם למקום, דבו בזמן שעל המצוות שבין אדם לחבירו איתא דאי עביד אהני ואי לא לא, והיינו טעמא, דמילתא דמסתברא הוא דחבירו הרי אכן נצרך לחס-דו וטובו עמו, והיאך יצא ידי חובתו במה שחושב לעשות המצוה בלבד, אבל במצוות שבין אדם למקום, דרחמנא ליבא בעי בעלמא, שם סגי במחשבה בעלמא... ועל כן יעלה ויבא על נכון גם לענינינו, דהרי כשיצאו ישראל ממצרים, היי בידם ובחלקם בי מצוות לעשות, מצוות ביזת מצרים ומצוות לקיטת עצמות יוסף, אך לא היי להם פנאי רק על מצוה אחד בלבד, וחישב משה בדעתו עצה טובה, ומים עמוקים ידלם איש תבונה שיעלה על ידי זה בידו לקיים בי המצוות ביחד! כי הוא עסק בעצמות יוסף שזהו מצוה שבין אדם לחבירו, וזה אכן יש הכרח וצורך לקיימה במעשה ממש, ומצד השני חשב בדעתו שהי' רוצה באמת לעסוק גם במצוה של ביזה שזהו מצוה של בין אדם למקום בלבד, ובזה הועיל מחשבתו בעל-מא מה שחשב לעשותו ולא עשאה... והשתא א"ש הכל על מכונו, שז"ש, "חכם לב", זהו משה רבינו, "שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה", ולא הי' להם כי אם מצוה אי, "והוא נתעסק במצוות", שבמצוה אחד בלבד קיים את שניהם, ושפיר הוכיח חכמתו הגדולה שעל ידי זה יהיו שניהם באמתחתו...

ויקח משה את עצמות יוסף. בשנת תרכ"ה נפטר בעה"ק ירושלים תוב"ב הרב הגאון מוהר"ר משה יהודא ליב זצ"ל

בלילה. ועל דרך המדרש ללכת יומם ולילה, הולכים לקבל תורה שכתוב בו (יהושע א, ה) והגית בו יומם ולילה.

וד' הולך לפניו יומם (יג, כא). מובא בדברי ישראל יש לרמז, דאיתא בילקוט (יתרו רעא) שם"ה מצות לא תעשה כנגד ימות החמה, כל יום ויום אומר לאדם בבקשה ממך אל תעשה בי את העבירה הזאת ע"ש. זה הפירוש "וד' הולך" היינו ההולך בדרכי ד', "לפניהם יומם" בקשת הימים עומדים לפניו ולא יעברו.

לנחותם הדרך (יג, כא). מובא בדברי יעקב משל נאה אמר הרה"ק ר' ברוך מקוסוב זצ"ל על דרכי הצדיקים והרשעים בעניני עולם הזה. הנה אדם הולך בקומה זקופה, והבהמה הולכת בקומה כפופה, לכן, אדם יכול לראות למרחק גדול יותר מאשר הבהמה. כאשר האדם רוכב על בהמה ראייתו רחוקה עוד יותר. רוכב על סוס הגיע לשתי דרכים שהן נפרדות בתחילתן ומתאחדות אחר כך. דרך אחת היתה בתחילתה מלאה רפש וטיט, אולם לאחר כמה פסיעות היא חזרה והשתפרה, ואילו הדרך השנייה היתה בתחילתה ישרה ורחבה כדרך המלך, אולם לאחר מכן היא היתה מלאה עד סופה ברפש וטיט. הסוס הרואה לפניו דרך בלתי מתוקנת ובעצירה דרך טובה, פונה מיד לדרך הטובה, ולעומתו הרוכב הרואה למרחוק, יודע כי דרך זו טובה רק בתחילתה, אבל לאחר כמה פסיעות אפשר לשקוע בה ברפש, ולכן, הוא מכריח את הסוס שיפנה לדרך המתחילה ברפש. חושב הסוס, אוי לי שנמסרתי לרוכב סכל ושוטה שאינו רואה את הטיט שבדרך ומכריחני ללכת בדרך זו, בשעה שלפניו מצויה דרך סלולה ונקיה. אולם יש לדעת שרק הסוס מקוצר ראייתו חושב כך, ואילו אדוניו רואה למרחוק, ויודע איזו היא הדרך הטובה באמת. כמו כן אמר הרה"ק הנ"ל, זהו ההבדל בין דרכו של הצדיק לדרכו של הרשע בעניני העולם הזה. תחילתה של הדרך בעניני עולם הזה היא מישור, אוכלים, שותים ונהנים הנאה מרובה, ואך סופה היא שוחה עמוקה, כי ההולכים בה יפלו ח"ו בגיהנום לבאר שחת וטיט היון. הרשע אינו משכיל להבין שסופו ליפול לבור עמוק. הוא אינו רואה אלא מה שנמצא לנגד עיניו. לעומתו הצדיק רואה למרחוק, ולכן, הוא בוחר בצום ובתפילה, ובשכר כל זאת באחריתו הוא יורש את כל תענוגי העולם הבא לנצח נצחים. בכל מעשה ומעשה שבא לפני האדם עליו להביט לסופה של הדרך, האם היא אמנם תביא אותו לתכלית הנרצית והאמיתית או שמא חס וחלילה סופה קוצים וברקנים. אין ללכת שולל אחר היופי והנוחות של תחילת הדרך בלבד. באופן זה יצליח האדם ללכת כל ימיו בדרך ד' ולזכות לכל הטוב הצפון לצדיקים.

וד' הלך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם (יג, כא). מכאן לומדים אנו את יחסו של ד' לישראל בתחילת התהוותו לעם. ונבאר דבר זה על פי משל

מעם לועזי וזה משל למלך שהיה יושב ודן ובניו עומדים על ידו. בלילה נטל את האבוקה והלך לפניו כדי להאיר להם את הדרך. באו גדולי המלכות וביקשו ליקח ממנו את האבוקה ואמרו: בשבילנו נאה ללכת לפני הבנים להאיר להם. אמר להם המלך: זה שלקחתי האבוקה בידי אין זה מפני שחסרים לי עבדים, אלא כדי להראות את חובתם של בני פני כולם, כדי שכולם יחלקו להם כבוד. וכן כאן ביקש הקב"ה להראות לכל אומות העולם עד כמה הוא מחבב את בני ישראל כדי שיתיראו מהם ויבאו לחלוק להם כבוד. כי הקב"ה הוציאם למסע זה כדי ללכת עמם במדבר והוא ית' עמהם. וזה היה בשכותו של אברהם שליווה את המלאכים בשעה שיצאו מביתו, כי כן אמר הכתוב: ואברהם הולך עמם לשלחם.

וה' הולך לפניו יומם בעמוד אש וגו' ללכת יומם ולילה (יג, כא). למה הלכו היהודים גם ביום וגם בלילה, וגם מהו הכפל הלשון ללכת יומם ולילה. א. הרשב"ם מסביר שהלכו גם ביום וגם בלילה שכשישמע פרעה יאמר בורחים הם וירדפו אחריהם. ב. ובאבן עזרא מבאר הטעם ללכת יומם ולילה. בעבור כי המחנה היה גדול ולא יכלו ללכת רק מסע מעט. על כן היו הולכים מקצת יום גם מקצת לילה ואלה השנים עמודים היו לפניו עד שבאו אל הים. ג. וברבינו בחיי מבאר על דרך הפשט מפני שאין לשון הליכה והעתקה נופל בהקב"ה ביאר הכתוב כאן מה שעמוד ענן הולך לפניו יומם לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם היה אות וסימן שהשם המיוחד עמהם ביום ובלילה ושני עמודים אלה שהיו הולכים עמהם ביום ובלילה היו להם לעינים בדרך המדבר ולמגן ולהצלה מן המצרים, ועליהם אמר הכתוב (שמות יט, ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים, ולפי שהיו להצלת ישראל והמצרים נידונו בהם כענין שכתוב (שם יד, כד) וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן על כן דרשו חז"ל (ילקוט רמז רלה) והמים להם חומה חמה כתיב חומה לישראל חמה למצרים, וכן דרשו בחילו של סנחריב והיה אור ישראל לאש (ישעיה י, יז) אור לישראל אש לסנחריב.

ועל דרך הקבלה וה' הולך לפניו היה ה' שוכן בתוך עמוד ענן והולך לפניו ביום ובית דינו שוכן בתוך עמוד האש והולך לפניו בלילה, וזהו שאמרו (שמות רבה יט, ו) הוא ובית דינו וביאורו הרחמים והשכינה, וזהו זרוע תפארתו (ישעיה סג, יב) וזהו חומה לישראל חמה למצרים, וזהו שדרשו בפסוק ימינך (שמות טו, ו), היתה ידו אחת מצילתן וידו אחת משקעתן (מדרש תהלים יח), וזהו בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל (שמות יב, כז), כי היד הגדולה היא המכה בהם וכח הרחמים שבה הוא מציל, וכל זה כטעם כי עין בעין נראה אתה ה' וענגך וגו' (במדבר יד, יד).

ללכת יומם ולילה. על דרך הפשט מרוב חפצם וזריזותם לקבל התורה ביום חמישים היו ממהרים את דרכם והיו הולכים כים ביום ובלילה לא כשאר הולכי דרך שהם יגיעים ביום ונחים

מה זה שהזכירו בשם אביו בן עמרם. אמנם כתיב (שמות יד, לא) ויאמינו בה' ובמשה עבדו, וכן אמרו ז"ל (מכילתא בשלה יד, טו) כדאי הם וזכות אבותיהם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרוע להם הים, דהנה ידוע שבזכות האמונה נגאלו ממצרים, ובפרט בים הוצרכו להתחזק יותר באמונה גדולה עד מאד. והנה במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם נאמר (אבות פ"ו מ"ו) באמונת חכמים, ושורש אמונת חכמים להאמין בדבריהם של צדיקי הדור אשר רוח ה' נוססה בהם, וכל הענין שיאמרו ויעצוהו אף בדבר הר"ש שות, ואף שהוא נגד השכל הפשוט, ואף כי יאמר שאינו מפי ה' כמו הנביא, כי בזה עדיף מנביא, כי הנביא אשר ידבר דבר בשם ה' כה אמר ה' אינו שייך האמונה בו זולת בדבר הי אשר דבר ויאמינו בקול ה' על ידי נביאו, אבל אמונת חכמים הוא האמונה כדברי החכם עצמו אף שהוא נגד השכל ולא מפי ה', אף על פי כן נהנין ממנו עצה ותושיה וכאשר יגזר אומר כן יקום בכל דבריו גם בדברי עולם הזה ועצות אנשים בעולם הזה במשא ומתן וכיוצא. ובדרך הזה יהיה הגאולה במהרה בימינו כימי צאתך מארץ מצרים (מכילתא, טו), ומי שאינו מאמין בכל זה הנה הוא מעכב הגאולה וגורם גלות כו'. על כן כאשר הוצרכו בני ישראל לעבור כו' לזכות לגאולה על ידי דרכי האמונה, נתן הש"י להם על ידי משה הנסיון שלא על דרך השכל הישר, ויצום משה רבינו ע"ה וישוּבו ויחננו וגו', אשר לכאורה נראה דבר זה זר בעיניהם כי איך נתקרב אל רודפינו, אף על פי כן נתחזקו ישראל באמונתם ואמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם, רצ"ל דברי בן עמרם, אף על פי שאינו משה רבן של כל הנביאים, ואף אם יאמר דבר זה מלבדו ולא על פי נבואה נשמע לו, וזהו ויאמינו בה' ובמשה עבדו בשתי האמונות האלו עברו, וזכו לקריעת ים סוף לנס הגדול הזה השייך לקבלת התורה, וגם שם נאמר (שמות יט, ט) וגם בך יאמינו לעולם, וזה דרך קניות התורה באמונת חכמים כנ"ל.

וידבר ד' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל וישוּבו גו' (יד, א - ב). מובא בשפת אמת - גור (תרל"ה) ויש לדקדק כי על פי הענין היו הולכים, ולמה הוצרך לצוות למשה רבינו ע"ה, אל מקום שהענין ילך ילכו בני ישראל. אבל נראה כי הש"י רצה שיאמינו בני ישראל למשה רבינו ע"ה לחזור לאחוריהם, ולא הראה להם על ידי הענין, רק האמינו למשה רבינו ע"ה, כמו שכתב רש"י להגיד שבחן, ולכן הרהרו אחר כך אותן שאמרו המבלי אין קברים כו', שסברו שמה רבינו ע"ה אמר כן מד-עתו, אף על פי כן הואיל והאמינו מתחילתו בכל לב, לכן זכו אחר כך לישועה וחזרו והאמינו במשה גם כן.

דבר אל בני ישראל וישוּבו ויחננו וגו', ואמר פרעה וגו', נבכים הם בארץ (יד, ב-ג). מובא בליקוטי יהודה שמעתי מכ"ק אדמו"ר ה"אמרי אמת" זצ"ל מגור שאמר, בשפת אמת מדקדק הלא על פי הענין היו הולכים, ולמה הוצרך לצוות שישובו, אל מקום שהענין ילך ילכו בני ישראל. ומתרץ כי השי"ת רצה שיאמינו בני ישראל למשה רבינו ע"ה לחזור לאחוריהם, ולא

שמובא באהל יעקב: הורים מתענגים על מעשיו של תינוקם הקטן למרות שהוא עושה מעשים פעוטים ביותר, הוא מס-תכל עליהם, מחייך, משמיע קולות ותו לא. דברים אלו יקרים הם בעיני ההורים והם רוויים מהם רוב נחת. והנה, כאשר הילד גדל ומתחיל ללמוד תורה, הנחת והעונג שיפיקו ממנו הוריו יבואו מידיעותיו בתורה, מברכותיו וממעשי מצוותיו. ילד שיכשל בכל אלו ובכל זאת ירצה לשמח את לב הוריו לא יוכל לעשות זאת על ידי מעשים תינוקיים, חיוך, השמעת קולות וכדומה. כולם יבוזו לו וידרשו ממנו לנהוג כפי הראוי לבן גילו מבלי להוריד את רמתו. משל זה מבאר את יחסו של הקב"ה לבני ישראל ביציאת מצרים ובמדבר סיני. בתחילה, זכותן של שתי מצוות עמד להם כדי לצאת ממצרים, דם פסח ודם מילה, וד' הלך עמם ושכינתו חפפה עליהם, וכפי שנאמר, "וד' הולך לפניו יומם בעמוד ענן ולחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם". מכיון שבתחילה במצרים הם היו שקועים במ"ט שערי טומאה, הרי שכל זכות קטנה שהיתה להם נחש-בה לענין חשוב וגדול והיא סייעה להם לצאת ממצרים. לעו-מת זאת, כאשר הם התעלו ועמדו לפני ה' סיני וקבלו את התורה הקדושה, באותה שעה גדלה התביעה עליהם וחסאיהם היו בעוכריהם. לכן, כאשר הם חטאו בעגל, אמר להם ד', "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך", מאותה שעה ואילך שלח, הקב"ה שליח והוא עצמו, כביכול, לא הנחה אותם בדרך. הם גדלו, גם התביעות מהם גדלו, ולכן החטא גרם לירידתם הרוחנית ולהתרחקותם מד'.

ולילה בעמוד אש להאיר להם וללכת יומם ולילה (יג, כא). ביאר כ"ק בעל ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע אם רוצים שה-לילה יאיר בקדושה, שלא יהא חס וחלילה בלילה נגדך, העצה לזה ללכת בגימ' תלמוד, ד, להגות יומם ולילה בתורה.

ולילה בעמוד אש להאיר להם (יג, כא). מובא בבית ישראל - גור אף אם חלילה יהיו ישראל בבחינת חושך ואפילה "ולילה", גם אז יאיר להם הקב"ה "בעמוד אש להאיר להם".

מובא בחסד לאברהם להרה"ק רבי אברהם ישכר מרומסק זי"ע ללכת יומם ולילה (יג, כא). היתה זו הכנה לזהגות בו יומם ולילה.

לא ימיש עמוד הענין יומם ועמוד האש לילה (יג, כב). מובא בדברי צדיקים להרה"ק רבי דוב בער מאושפצין זי"ע כאשר איש ישראל נמצא במדרגה נעלית "יומם" עליו להשפיל עצמו בבחינת ענין, אך בהיותו בשפל המצב "לילה" שומה עליו לחזק עצמו בבחינת "ויגבה לבו בדרכי ה'", ו"עמוד האש לילה".

וישובו ויחננו לפני פי החירות (יד, ב). פירש רש"י להגיד שבחן של ישראל כו' אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם. מובא בתפארת שלמה לכאורה למה לא אמרו אלא דברי משה

וחלילה במצולות ים, 'לפני בעל צפון', דבלשון הרע ורכילות הוא ח"ו כמו עובד עבודה זרה כמו שכתוב (תהלים יב, ה) שפ' תינו אתנו מי אדון לנו (ועי' ערכין טו:).

דבר אל בני ישראל וישבו ויחננו לפני פי החירות גו' (יד, ב).
מזבא במבשר טוב, רימנוז מצאתי ראיתי בכתבי קודש של מרנא הקדוש והנורא מוהרמ"מ זללה"ה מראמאנאב אשר היו תחת יד של בנו הצדיק מו"ה נתן יהודה ז"ל, ושם נאמרה פרשה זו ברמז בשם הרב הקדוש מו"ה אברהם יהושע העשיל מאפטא זללה"ה, וזהו להיות התורה נצחיית ומה מרמז לנו תורה הקדושה בפסוקים הללו לדורות, אך ידוע מפי ספרים וסופרים שקודם כל לימוד וקודם כל תפלה צריך להרהר בתשובה לפניו יתברך, כי אם לא ישוב מקודם יהיה ח"ו בכלל הכתוב (תהלים נ, טז) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי רח"ל. [וכמו ששמעתי מפורש יוצא מפי כהן גדול אדמו"ר [מהרצ"ה מרימנוז] זללה"ה, שבשעת אמירת תורה פירש לנו הברכה החמישית שבשמונה עשרה המתחלת השיבנו אבינו לתורתך, שפירושו שצריך לשוב בתשובה קודם הלימוד וקודם דם התפלה, וזהו השיבנו אבינו לתורתך, פירוש קודם לתורתך, קודם שאלמוד תורתך הק' תסייעני לשוב בתשובה, ובעל תשובה נקרא קרוב וידיד, ועבודה זו תפלה (תענית ב, א), וזהו וקרבונו מלכנו - על ידי תשובה שאתקרא קרוב, לעבודתך - בעת שאבא לעבוד עבודתך זהו תפלה]. וזהו שרמזה התורה הקדושה דבר אל בני ישראל וישבו, שיעשו תשובה, ויחננו פירוש מלשון חנייה ושהיה [כמו שאמרו ז"ל (ברכות ל, ב) חסיי דים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם התפלה] להתיישב בדעתם לפני מי יושבין ללמוד, וזהו לפני פי החירות, פירוש קודם לימוד תורה שנקראת פי החירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, כמו שאיתא בפרק קנין תורה. בין מגדול ובין הים, פי' בין בשעת הלימוד שנקרא מגדול עוז שם ה', וכל התורה שמתיו של הקב"ה (זוה"ק יתרו פז, א), ובין הים שהיא תפלה הנקראת ים של שלמה המלך שהשלום שלו, צריכין הרהורי תשובה אלו. וזהו לפני בעל צפון, פירוש שידעו שיושבין ועוסקין בתורה ובתפלה לפני הקב"ה שהוא בעל צפון היודע צפונות מחשבותם. נכחו תחנונו על הים, פירוש בעת התפלה שנקראת ים כנ"ל תחנונו בישוב הדעת נגדו, דעו לפני מי אתם עומדים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ע"כ וכור אזכור אשר ראיתי אז והוא רחום יכפר.

דבר אל בני ישראל וישבו (יד, ב). **מזבא בנצוצי אורות (עמ' ד')**
 שמעתי מכ"ק אדמו"ר מלובלין זצוק"ל בני ברק שהרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין ז"ל היה לו עולם גדול תיכף בשבת ראשונה שנהג, כי גם כשהיה נוסע להרה"ק ה"תורת אמת" ז"ל מלובלין כבר היה עולם סביבו וכו', ולא רצה לומר תורה, והפצירו בו מאוד, אז אמר בשם רבו הרה"ק מאיזביצא ז"ל שאמר בפסוק דבר אל בני ישראל וישבו, היינו שיעשו תשובה, ויחננו מ'אזל זיך איבערלייגין", לפני פי החירות "אייד-

הראה להם על ידי הענן, רק האמינו למשה רבינו ע"ה כמו שכתב רש"י ז"ל להגיד שבחן ששמעו לקול משה וכו', ואמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם, עיין שם. והוסיף ואמר, שזה פירוש הפסוק ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר, שפרעה ראה הענן עומד ובני ישראל הולכים, ואמר בוודאי יש עירבוביא אצלם, נבוכים הם וגו'. ושמעתי שאמר עוד, מכאן משמע שאם מלאך אומר כך, ורבי אומר כך, צריך לשמוע לדברי הרבי.

דבר אל בני ישראל (יד, ב). **מזבא בשפת אמת מאחר שיציאת מצרים היתה שלא בהדרגה ובחפזון, הרי אין זה דבר של קיימא, לפיכך נצטוו "וישבו".**

וישבו ויחננו לפני פי החירות (יד, ב). **אמר הרה"ק רמ"מ מוואר-קא זי"ע - מי השילוח לימדו מוסר: להיזהר ולבל תבהל על פיק, אך לשבת ולהתבונן בטרם תפתח ותיתן חרות לפה.**

דבר אל בני ישראל וישבו (יד, ב). **מזבא בשם משמואל עד עתה היו ישראל נתונים להנהגה של למעלה מדרך הטבע, אך מטרת הבריאה היא להעלות דוקא את הטבע ולקדשו, לפיכך "דבר אל בני ישראל וישבו", שישבו להנהגה טבעית, וכשיי-קדשו גם את הטבע יהיו זכאים גם במדת הדין.**

וישבו ויחננו לפני פי החירות (יד, ב). **מזבא בזרע קודש - רוי פשיץ עבודה זרה של מצרים נקרא פי החירות, שפה שלהם בחירות, שמדבר כל מה שרוצה, הדא הוא דכתיב (תה-לים יב, ה) אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. ואמר כאן לישראל שמי שחטא בפיו שהיה חירות אצלו ולא שמר פיו ולשונו מיראתו יתברך שמו, ישוב ויחנה את פיו שלא ידבר רק מה שצריך לעבודתו יתברך שמו.**

דבר אל בני ישראל וישבו ויחננו לפני פי החירות (יד, ב). **ביאר הרה"ק ר' משה מקוברין זי"ע משה נצטווה "לדבר אל בני ישראל" לעשות תשובה "וישבו", ועיקרה של התשובה לעשות חנייה על ידי הפה, שלא לתת לפה יותר מידי חירות.**

מזבא במשמרת איתמר, הרה"ק רבי ישראל מקאז'ניץ זי"ע וישבו (יד, ב). **על האדם ליישב עצמו לפני שנותן חרות לפיו - לפני פי החירות.**

ויחננו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים לפני בעל צפון (יד, ב). **מזבא בצמח צדיק פירוש שיעשו חנייה אפילו בדברים שהם חירות לדבר, שאינם לשון הרע ורכילות אלא דברי רשות, גם בזה יעשו חנייה כמאמר חכמינו ז"ל (יומא יט:) ודברת במ ולא בדברים אחרים. 'בין מגדול ובין הים' פירוש ענין זה גדול מאד, דאם שומר פיו ולשונו הוא מגדל עוז, שעושה תיקונים בעולמות העליונים, וחס ושלום להיפך הוא הים, שנופל חס**

דמי בעל תשובה באותו מקום, והיינו שצריך לשוב בתשובה באותו מקום שחטא, וזהו 'וישובו' לשון תשובה, והיכי דמי בעל תשובה באותו מקום, ולכן הולכים הקב"ה 'לפני פי החי' רות לפני בעל צפון' כדי שתהיה התשובה באותו מקום.

וישאו בני ישראל והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, ב). מובא ב"ש משמואל" (סוכטשוב) והגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה שלא יראו מזרוע בשר, שהרי כבר ראו בעיניהם נסים מפליאים ומכת בכורות שברגע אחד מתו רבים, והשי"ת יכול לעשות גם עם כל ההמון הזה להמיתם ברגע, אבל הפחד היה מפני שראו את מצרים נוסע אחריהם שפירש"י בלב אחד כאיש אחד, שזה ענין של קדושה, כי הסט"א הם ענפין מתפרדין, וכאשר ראום כאיש אחד חשבו שיש להם עתה כח מן הקדושה ומזה נתייראו, ובאמת כן היה. אבל הכוונה בזה היתה לעורר לבב ישראל לתשובה ע"כ ניתן בהם כח קדוש, ודפח"ח.

ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ (יד, ג). מובא בבית אהרן להרה"ק רבי אהרן מקרלין זי"ע היצר הרע "פרעה" מסית את האדם שאין לו תקנה ולא יוכל לשוב בתשובה, מאחר שהוא שקוע בארציות וגשמיות "נבוכים הם בארץ".

נבוכים הם בארץ (יד, ג). מובא בדברי בינה להרה"ק רבי יצחק יעקב מביאלא זי"ע שרויים הם במבוכה וספיקות באמונה בהשגחתו יתברך בארץ.

מובא בתפארת שלמה נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר (יד, ג). "נבוכים הם בארץ" בארציות, ועי"ז סגר עליהם המדבר, הדיבור של תורה ותפילה.

ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר (יד, ג). "לבני ישראל" אלו דתן ואבירם שנשארו במצרים (תרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל). ויש לשאול והלא דתן ואבירם שניהם היו רשעים, ואם כן מדוע לא מתו יחד עם שאר הרשעים במכת חושך. ותמוה אתמה בשנים, כי אמרו חז"ל שלא חר מכן נבקע הים במיוחד עבור דתן ואבירם ובכך נצטרפו לכל עם ישראל במדבר, ואם כן מהי הזכות הגדולה שהיתה להם שמלבד שלא מתו במכת חושך גם נבקע להם הים, אלא דתן ואבירם היו משוטרי ישראל שהוכו בגלל שלא רצו להכות את עם ישראל, וכל מי שנענש בגלל עם ישראל זכותו גדולה שמלאך המות לא יכול לו, והים נבקע לפניו. והיכן נענשו ומתו דתן ואבירם, במחלוקת קרח ועדת שנבלעו באדמה, שחמורה מחלוקת שאפילו יונקי שדים מתים בגינה (מהרי"ל דיסקין זצ"ל). אלא שעדיין צריך ביאור, מדוע אם כן האדמה יכלה לשלוט בדתן ואבירם מאחר שזכות גדולה היתה בידם שלא מתו במכת חושך והים לא יכל עליהם, ברם מכיון שהיה צד לומר כי מה שדתן ואבירם לא היכו את בני ישראל במצרים זה מתוך

ער מ'לאזט דאס מויל פריי". ועם כל זה אמר תורה. והיה אומר אז בכל שבת עשרה מאמרים תורה, ג' מאמרים בסעודת ליל ש"ק, וג' מאמרים ביום ש"ק, וד' מאמרים בסעודה שלישית.

וישובו ויחנו לפני פי החירות (יד, ב). מובא באור לשמים על ידי התשובה "וישובו" זוכה להיות בן חורין "החירת".

בין מגדל - לפני בעל צפון (יד, ב). מובא בבית אברהם יסודות התשובה הן שתיים - בין מגדל - על גאווה וגדלות מחד, ועל תאוות הלב הצפונות - בעל צפון - מאידך.

לפני בעל צפון (יד, ב). מובא בילקוט מעם לועז בעל צפון נשאר מכל אלהי מצרים להטעותן. (רש"י) והיתה עליו דמות כלב זועם. ("ילקוט ראובני") והיה ממונה על הנכסים, כי העשיית רות באה מהצפון "זהב מצפון יאתה" (ש"ר) ולכן ה' השאירו כדי שיטעו בו, וילכו המצרים ויבקשו ממנו על הרכוש שנטלו ממנו ישראל.

מובא באוהב שלום להרה"ק רבי שלום מקוז'ניץ זי"ע לפני בעל צפון (יד, ב). ברש"י "הוא נשאר" מכל אלהי מצרים. גם לאחר שבוטל יצרא דעבודה זרה, נותרה עדיין גם כיום העבודה זרה של תאוות ממון "בעל צפון" מצפון זהב יאתה.

לפני (יד, ב). מובא באך פרי תבואה כל עוד לא שבו בתשובה, עדיין הם שבוים בידי יצרם ואינם בני חורין - לפני פי החירות.

מובא באמת ליעקב להרה"ק רבי יעקב יצחק מבלנדוב זי"ע לפני בעל צפון (יד, ב). ברש"י "הוא נשאר" מכל אלהי מצרים. מגדרי התשובה הוא שתהיה במקום החטא, ומאחר שחטאו בע"ז, לפיכך: וישבו - לפני בעל צפון - הוא נשאר מכל אלהי מצרים.

וישובו ויחנו (יד, ב). מובא באוהב ישראל בטרם היותו עוסק בתורה שעל ידה הוא בן חורין - פי החירות - עליו להתבונן בעצמו מתוך ישוב הדעת - וישבו - ואז תורתו מעלה חן - ויחנו.

נכחו (יד, ב). מובא בבית אהרן בכל עת שאיש ישראל רוצה לשוב בתשובה - וישבו - עליו לזכור ולדעת כי יעמדו לו מנגד-נכחו.

דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות בין מגדל ובין הים לפני בעל צפון (יד, ב). ביאר כ"ק אדמו"ר מהרש"ן מלעלוב ב"ב זצ"ל הנה איתא במדרש (שמות רבה כא, ז) שהיה על ישראל קטרוג דהללו עובדי ע"ז והללו וכו', והוצרכו ישאל ראל לעשות תשובה ע"ז, והנה אמרו בגמרא (יומא פו:): היכי

והמצרים התעקשו להחזיק בם, התגלה למפרע, שלא פעלו בשליחותו של הקב"ה ולא חשבו כלל לקיים את גזירתו. כל מחשבתו היתה להשתעבד בהם ולענותם לצרכם וכרצונם, לכן נענשו ונדונו ביד חזקה ובשפטים גדולים.

גם הגאון רבי ראובן בנגיס זצ"ל (הגדת חכמי ירושלים) שאל מדוע לקו המצרים, מאחר שקיימו את רצון ה' לשעבד את עם ישראל. ואמר, שלדעתו, הקושיא מופרכת מתחילתה. משל למה הדבר דומה, לאדם שביקש לבנות בנין, והיה עליו להביא למקום לבנים רבות. מה עשה, הכריז ואמר: "כל הרוצה יבוא לביתי ויאכל וישתה בלא הגבלה כאות נפשו. אך בתנאי שלא-חר מכן, יקח מכסת לבנים עד למגרש הבניה". היו אנשים עניים ורעבים, שמיהרו ועלו לביתו ואכלו כדי שבעם. מש-כילו לאכול, הנחם בעל הבית אל מחסן הלבנים וביקש מהם לשאתן. פתח אחד מהם ואמר: "אמנם גמלת עמי חסד, ואני מכיר על כך טובה, אבל מדוע תשתעבד בי עתה כעבד נרצע". נפגע בעל הבית ואמר: מה תלין עלי, הלא כך התניתי מראש. הכרזתי ואמרתי, שכל המוכן לעבוד מזומן לסעוד. בעלותך לביתי לאכול, הבעת את הסכמתך לשאת גם בתוצאות". הוא הדין כאן. הלא הקב"ה הודיע מראש: "גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום ועינו אותם, וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי". ומעתה, מי שהשתעבד בעם ישראל קבל על עצמו גם את תוצאת ההשתעבדות, את המכות ואת הדינים. על מנת כן התרצו, ובדין הוא שיטלו את עונשם.

וידעו מצרים כי אני ה' וגו' (יד, ד). אמר הרב הקדוש מבארדי-טשוב זי"ע, אקליניקייט איז דען וידעו מצרים כי אני ה', איך וואלט זיך דאס געוואונטשעוועט [הייתי מברך א"ע לידע את ה'].

מזבא במשכיל לדוד ויעשו כן (יד, ד). ופירש רש"י להגיד שבחן ששמעו לקול משה וכו', אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם. לכאורה קשה, דמכיון שמגיד שבחם, אם כן מה שבח הוא זה שהזכירוהו בלשון גנאי בן עמרם, אפשר דלרבותא קאמרי הכי, דאפילו אם לא היה לו חשיבות מצד עצמו רק זה שהוא בן עמרם, שהיה גדול הדור, גם כן נשמע לו.

מזבא בכאר מים חיים ויגד למלך מצרים כי ברח העם (יד, ה). כשנאמר לפרעה שגם הערב-רב נמשך אחרי ישראל "כי ברח העם" העיז לרדוף אחרי בני ישראל.

מזבא בכלי יקר (מסעי) כי ברח העם (יד, ה). למה נקט "העם", אלא "העם" אלו הערב רב שברחו ממצרים, כי בני יש-ראל, הרי יצאו ביד רמה.

ויגד למלך מצרים כי ברח העם וייהפך לבב פרעה וכו' (יד, ה). מזבא בטעמא דקרא קוראו פעם פרעה ופעם מלך מצרים.

רחמנות שהיתה בהם לעם ישראל, לכן לא מתו במכת חשך ונצלו בקריעת ים סוף, אבל לאחר שנתגלה סרחונם של דתן ואבירם במחלוקת של קרח ועדתו שאמרו למשה רבנו "כי תשתרר עליו גם השתרר", התברר שהם לא סבלו שררה, ומ-תוך כך הבינו כל עם ישראל את הסיבה האמיתית שלא הוכו במצרים רק בגלל שלא סבלו את שררת הנוגשים ולא שהגנו על עם ישראל לשם שמים, או שריחמו על עם ישראל, ואין להם שום זכות, לכן נענשו מיד ונבלעו באדמה.

ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר (יד, ג). כי המדבר סוגר עליהם ואינם יכולים ללכת בחד-זרה ולא לפניהם, והם סגורים בארץ כי בעל צפון בילבל דעתם וסגר דרכם. וכך לא היה אף עבד אחד יכול לברוח ממצרים, כי אותה עבודה זרה היתה מכשפת בכל מיני כישופים כדי שאיש לא יוכל לעבור דרכה בלי רשות. ואם תשאל שהרי בפרשת בא הבאנו בארוכה זה שאירע לבני אפרים שיצאו ממצרים שלשים שנה לפני המועד, והרגו אותם הפלשתים. כיצד היו יכולים לצאת ממצרי והרי בעל צפון זה אינו נותן רשות לעבור דרכו. דע כי בני אפרים לא היו בכלל השיעבוד, כי הם היו מזרע המלוכה, ומפני כבודו של יוסף לא העיזו המצרים להשתעבד בהם ולהעבידם בחומר ובלבנים כמו שעשו לשאר בני ישראל. ולכן לא מנע אותם בעל צפון מלע-בור דרכו, כי לא עיכב רק את העבדים.

ואכבדה בפרעה ובכל חילו (יד, ד) מזבא בכוכב מיעקב שאלו המפרשים, מדוע נענשו המצרים, והלא קיימו את רצון ה' לשעבד ולענות את עם ישראל. הדבר יובן במשלו של המגיד מדובנא זצ"ל: מעשה במלך אדיר, שבנו יחידו חלה. התפנה המלך ממלחמתו הממושכת בעם השכן, נזעק למיטת בנו והבהיל אליו את גדול רופאי הממלכה. קבע הרופא: "הרקב פשט ברגלו של הנסיך, והוא מרעיל את כל הגוף. הכרחי לק-טוע מיד את הרגל". אמר המלך ההמום: "עשה כהבנתך, רק הצל את חיי. יקר הוא לי מכל". קטע הרופא את רגל הנסיך, מצבו הוטב והוא קיבל את שכרו ביד נדיבה. לימים, שב בן המלך וחלה. נקרא אליו הרופא בשנית, ורשם בעבורו מרקחת סמים. הלכו לבית המרקחת, והרוקח עיין במרשם וקרא: "הן זהו סם מות". שאלו ברופאים ואמרו פה אחד: "רעל". הובא הרופא לפני המלך, אסור בנחושתיים. אמר לו המלך: "עתה ידעתי כי פעלת בשליחות אויבי, שביקשו להרוג את בני ולהורידני אחרי ביגון שאולה. על כך, הייתי גוזר עליך מיתה. אבל עתה הובהר למפרע, כי גם כאשר כרת את רגלו, לא ביי-קשת להבריאו, אלא לעשותו לקטע בעל מום. הואיל וכך, יכרתו ממך איברים, וכך תומת". והנמשל: אמת, נכון הדבר שהקב"ה גזר על בני ישראל שיהיו גרים בארץ לא להם, ועב-דום וענו אותם. והמצרים יכולים היו להתנצל ולומר, שקיימו את גזירת הקב"ה. אבל כאשר שלח הקב"ה את משה רבינו להכריז ולומר בשמו: "בני בכורי ישראל, שלח עמי ויעבדוני",

לשמעון, וישתמש בו. משא"כ אם הזמן פרעון של שטרו מאוחר מן הזמן שלוה הממון משמעון אין ראייה שהשטר מזויף, דא-פשר לדון ולומר דדלמא היה זקוק למעות טרם זמן הפרעון והלך ולוה משמעון. וא"כ הכא נמי כן, שהרי היו המצריים חייבים שכר עבודה לישראל על כל שני עבודה שלהם, ויש-ראל הלכו ושאלו כלי כסף וזהב ממצרים, והיי קשה לפרעה דאם באמת עתה הזמן המיועד לישראל לצאת, למה שאלו, היה להם לגבות שכרם וכיון ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף עבודה, עכצ"ל שעתה אין הזמן לישראל עדיין לצאת, ולכן בדין לא היו יכולים לגבות מהם, שאין זמן הפרעון כעת, ולכן שפיר הוזקקו לשאלו, ומכוח עצה עמוקה זו החליט פרעה לרדוף אחריהם, דהיה לו הוכחה דאין הזמן כעת לישראל לצאת. וזהו שאמר הכתוב, "מה זאת עשינו כי שלחנו את יש-ראל מעבדנו", והא לא הגיע זמן לישראל לצאת, וע"ז מביא רש"י שפיר ראייה לכך, דהא השאלו את הממון, ואם עתה היה זמנם לצאת הרי היו יכולים לגבות מהם שכרם, וכיון שלא לקחו מן הדין רק שאלו, זה סימן ברור שאפילו ישראל עצמם יודעים שאין עכשיו זמנם לצאת.

ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו (יד, ה). לכאורה קשה איך פרעה ועבדיו מתחרטים ששלחו את ישראל, הרי כל מצרים סבלו כבר עשר מכות נוראות, וכי היו רוצים עוד מכות? המ-שיל המגיד מדובנא את משלו לבאר את הענין: עשיר אחד ביקש לערוך בביתו משתה גדול. נתן העשיר מבחר מאכלים גדול למבשלת מומחית כדי שתתקין מהם מטעמים מיוחדים ונפלאים, וסיכם עמה שכאשר הכל מוכן היא תודיע למשרתים שבחצרו והם יבואו ליטול את המאכלים אל ביתו. דרכה של המבשלת היה לבשל את המאכלים לאט ובמתינות, והסיבה לזה בהיות שהיתה ענייה הרי כשהמאכלים מתעכבים בידה "זוכה" היא ובני ביתה לטעום את המאכלים והתבשילים... באותו היום הוצרכה המבשלת לעזוב את ביתה לזמן קצר, על כן הפקידה את כל המלאכה ביד בתה. הבת שרצתה להראות לאמה שהיא חרוצה וזריזה, הבעירה אש גדולה עד שחיש קל סיימה לבשל את כל המאכלים ואף קראה למשרתי העשיר שיבואו ויטלו את התבשילים כי הכל מוכן לסעודה... כאשר שבה האם לבית כבר לא היה זכר למטעמים... ובמקום לשבח את חריצות הבת, הרימה את קולה בגערה וצעקה: מה מיהרת בהכנת המאכלים?! הרי לא נשאר לנו מאומה לאכול: כן הוא גם הנמשל: הקב"ה נתן את בני ישראל ביד המצרים כדי שי-זדככו ויטהרו על ידי השעבוד ויהיו מוכנים וראויים לקבלת התורה. והנה כל זמן שהיו בני ישראל במצרים התברכה הארץ בגללם, והצליחו המצרים בכל מעשיהם. אמנם פרעה הכביד עולו, ומה שהיו ישראל צריכים לעבור בתקופה של ארבע מאות שנה, קיצר הקב"ה למאתיים ועשר שנים מחמת קושי השיעבוד. והספיקו בשנים אלו להזדכך וכבר לא היה צורך להשאירם במצרים, על כן הוציאם הקב"ה ביד חזקה. אז הבי-

נראה שבמקום שהוא בא לטובת עמו ולצרכי עמו נקרא מלך מצרים ובמקום שבא לטובת עצמו או לשגעוונותיו ועקשנותו נקרא פרעה. ויאמר מלך מצרים למילדות, שחשב שזה טובת עמו שלא ירבו בני ישראל נקרא מלך מצרים, וכשמחזק את לבו, שהבין שאין המכות לטובת עמו ורק מצד גאותו ועקש-נותו לא רצה לוותר, נקרא פרעה, וכן בשלח פרעה, לא שלח עבור טובת עמו אלא שפחד לעצמו שהוא בכור שלא ימות, כדאיתא במכילתא, וכאן נאמרו שניהם, ויוגד למלך מצרים, הוגד לו שברחו עבדיהם, וייהפך לבב פרעה, מצד עצמו, נפגע בכבודו שרימו אותו וברחו ממנו.

ויהפך לבב פרעה ועבדיו, ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו (יד, ה). מובא בדברי מאיר ותמוה, וכי מה היה להם לעשות, הלא היו מוכרחים לשלחם. אמנם, פרעה מכשף גדול היה וידע שישראל צריכים להיות במצרים ארבע מאות שנה, ואך מחמת קושי השעבוד הוקדם הקץ ויצאו אחר רד"ו שנה, כידוע. וזהו שאמרו: "מה זאת עשינו" שהקשינו עליהם את עול השעבוד, כי בזה "שלחנו את ישראל מעבדנו", ובלא קושי השעבוד היו בני ישראל עדיין במצרים.

ויוגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמר מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבד-נו (יד, ה) מובא בתורת הפרשה יש להבין, איך פרעה ועבדיו אמרו "כי שלחנו את ישראל מעבדנו", והרי הדבר לא היה תלוי בהם, כיון שהם לא שילחו את ישראל מרצונם הטוב, אלא רק לאחר שקיבלו מכות נוראות? ויש לומר, שהנה הקב"ה אמר לאברהם "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", אבל לבסוף נשתעבדו במצרים רק מאתים ועשר שנים, כיון שהמצרים העבידו אותם ביתר שאת ויתר עוז, וכפי שאמרו רבותינו שקושי השיעבוד השלים המנין, ולכן נחשב הדבר כאילו נשתעבדו ארבע מאות שנה. וזהו שאמר הכתוב: "מה זאת עשינו" - עשינו טעות שגרמנו לישראל שיצאו לפני הזמן שנקבע להם, "כי שלחנו את ישראל" - שלחנו אותם מהר, וזאת בגלל "מעבדנו" - שהעבדנו אותם יותר מדאי, ועל ידי כך גרמנו להם שיצאו לפני הזמן המיועד להם.

מובא בשארית ישראל ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו (יד, ה). וכתב רש"י "שנהפכו לרדוף אח-ריהם בשביל ממונם שהשאלום". לכאורה קשה למה כתב רש"י בשביל ממונם שהשאלום, דמהו החילוק אם "שאלו" ממונם או "לקחו" ממונם, והיה לו לכתוב "בשביל ממונם?" ויש לומר, דהנה איתא בשו"ע חושן משפט סימן פ"ה ובנו"כ שם, דאם ראובן הוציא שטר חוב ששמעון חייב לו ממון ושי-מעון הוציא שטר חוב שראובן חייב לו ממון, אנו רואין אם הגיע זמן הפרעון של שטר דראובן קודם שלוה הממון משמ-עון, אז נוכל לידע בודאי ששטרו מזויף, והשכל מחייב כן, כי למה לו ללוות ממון משמעון, היה לו לגבות הממון שהלוה

איתא במיכלתא שלוש דיעות בסכום החיילות שלקח עמו פרעה, דחד מ"ד ס"ל, שלקח על כל אחד מישראל שלשה אנשים, ויש אומרים, שלקח שלושים אנשים על כל אחד מי-שראל, וי"א פי שלוש מאות, ועוד יותר מבואר בילקוט שמ-עוני, שפרעה לקח אנשי צבא, לפי חשבון של ישראל שהיו כתובין בפנקסו, ולא ידע שרובן מהן כבר מתו בהשלושת ימי אפילה. ומבאר הרבינו בחיי לפי זה, חשבון נפלא בזה, שיש לומר שהג' דעות במכילתא אזלינן לפי שיטתם, בענין חשבון המתים שמתו מבני ישראל במכת חושך, דהיינו דכולי עלמא סבירא ליה, שפרעה לקח עמו תשעים אלף ריבוא מצרים, והמאן דאמר דסבירא ליה שלקח שלשה על כל אחד מישראל, סבירא ליה דבמכת חושך נשאר בחיים רק אחד מחמש מאות אנשים, ואם כן נמצא שבני ישראל היו מתחילה שלשים אלף ריבוא ואם כן היו מהמצרים שלשה על כל אחד ואחד מישראל (היינו גם נגד היהודים שמתו), דהיינו תשעים אלף ריבוא, והמאן דאמר דסבירא ליה שלקח פרעה שלושים כנגד כל אחד מי-שראל, סבירא ליה שאחד מחמישים מתו במכת החושך ואם כן היו בני ישראל לפני מכת חושך (רק) ג' אלף ריבוא, ואם כן בהכרח שפרעה לקח שלושים נגד כל אחד מישראל (שאם לא כן לא תגיע להמספר של תשעים אלף ריבוא מצרים, שעל מספר זה אין שום חולק כנ"ל), ומאן דסובר שלקח שלש מאות נגד כל ישראל ס"ל, שאחד מחמשה מישראל יצאו מצרים (ורק ארבעה חלקים מתו), ולפי זה היו בני ישראל לפני מכת חושך שלש מאות רבוא ואם כן בהכרח שלקח שלוש מאות על כל אחד ואחד מישראל.

ויקח שש מאות רכב בחור (יד, ז). שאל הגאון רבי חיים רפפורט זצ"ל, יש להבין מדוע שלח פרעה דווקא שש מאות רכב בחור לרדוף אחר בני ישראל. אלא תירץ הרב, נאמר בתורה בפרשת האזינו (דברים לב, ל) איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה, דהיינו כאשר בני ישראל מסורים ביד אויביהם, חלילה, אז שני גויים בלבד מניסים עשרת אלפים איש מישראל. עוד דרשו חז"ל המשיך הרב, על הפסוק וחמושים עלו בני ישראל ממצרים, שאחד מחמשה יצאו וארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפילה, אך כידוע הארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפילה כדי שהמצרים לא ידעו מזה ולא יאמרו שגם בני ישראל לוקים. אם כן נערוך חשבון, בני ישראל יצאו ממצרים שש מאות אלף נפש, ואם כן במצרים היה מספרם רב פי חמשה, דהיינו שם מנו בני ישראל שלושה מליון נפש. ועל כן כשפרעה היה סבור שהם עדיין מונים שלשה מליון נפש, שלח אחריהם שש מאות רכב בחור, כי לפי חשבוננו עלה שאם כל שניים מהם יניסו עשרת אלפים, אם כן לשלושה מליון צריך שש מאות רכב.

שש מאות רכב בחור (יד, ז). באחת מאגרותיו של המהר"ם שיף (מכתבי קודש) סיים בפסוק מפרשת "בשלה" הערוך בצורת חידה "ויקח שש מאות רכב (נותר) בחור". לאחר ניסיונות מייגעים, פוענחה חידה מבריקה זו בדרך הבאה: "ויקח שש"

נו המצרים שמחמת ריבוי השעבוד השתחררו מוקדם וניטלה מהם הברכה. משום כך נהפך לב פרעה ועבדיו והצטערו ואמרו: מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו.

ויאסור את רכבו ואת עמו לקח עמו (יד, ו). מובא באור לשמים על פי מה ששמעתי מאדמו"ר ממעוזעבוזש שיחי', כי הסיגופים שאדם מסגף עצמו לזכך נשמתו, הגם שאין כוונתו בלתי לד' לבדו, אף על פי כן עושים רושם ודבריו נשמעים אפילו להרע ח"ו, אבל אין זה דרך ישר שבחר ד', וצריך האדם להיות כוונתו בלתי לד' לבדו, ולהרגיל את עצמו למשוך טוב על ישראל. וזה פירוש הפסוק "ויאסור את רכבו", דהיינו שאסור עצמו הנאת הגוף, ורכבו נק' הגוף שמורכב לנשמה, ובמה יודע שכוונתו לשמים, ולזה אמר הכתוב "ואת עמו לקח עמו" אם מסגף עצמו, ואף על פי כן אוהב את ישראל ומבקש טובתם, זה סימן שכוונת הסיגופים לתקן נשמתו.

ויאסור את רכבו ואת עמו לקח עמו (יד, ו). מובא ביוסף חן אפשר לרמז, עפ"י מה שאמרו חז"ל: "שכל אדם חובה עליו לעבור בפתח גיהנם אפילו הוא צדיק". הטעם לכך, כי לפעמים התגבר עליו יצרו בזה העולם, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, או כדי שיעלה עמו נשמות שעדיין לא נתקנו. וזהו שאמר: "ויאסור את רכבו" פירושו, אם בא האדם לשאול בשביל מה הצדיק חובה עליו לעבור בפתח גיהנם, ויהי כמשיב "ויאסור את רכבו", כלומר כדי לאסור את רכבו שהוא יצה"ר שרכב עליו לפעמים, לכך עובר בפתח גיהנם כדי למרק עוונותיו. ועוד "ואת עמו לקח עמו", פירושו של דבר - את עמו שהם הנשמות שעדיין לא נתקנו, דהיינו שאר העם לקח עמו, שמעלה אותם עמו לתקנם על ידו.

ואת עמו לקח עמו (יד, ו). מובא בפאר ישראל שגור היה על פיו של כ"ק מרן אדמו"ר ה"בית ישראל" מגור זצוק"ל, משם צדיקים תלמידי הבעש"ט זי"ע: "ומה פרעה הרשע, שהיה קליפה גדולה מסטרא דשמאלא, כתוב בו "ואת עמו לקח עמו", אם כן הלא על פי הכלל ש"מדה טובה מרובה", כל שכן שאיש צדיק מסוגל לקחת עמו את כל המסתופפין בצלו, כל הנפשות המקושרים והנכנעים אליו, ולהעלותם למדרגות בקודש".

שש מאות רכב בחור (יד, ז). משמע קצת שהשש מאות רכב בחור אלו לא היו ממצרים (מדלא כתיב שש מאות רכב בחור ממצרים), ומבאר בלקח טוב, שהשש מאות רכב אלו היו משאר מקומות, ועמהם לקח שאר רכב מצרים, ובזוהר הק' מבואר, שהשר של מצרים שלמעלה השאיל מהס"ם שש מאות מקט"רגין (שתחת כל אחד ממקטרוגין אלו, היה עוד שש מאות מקטרוגין), שיבואו ויקטרוגו על בני ישראל, (מדייק כן, מדמשמע שהשש מאות לא היו שייכין למצרים, וכנ"ל, ועל כן פי' שהשאילן מהס"מ).

יתברך שמו] את אבותינו ממצרים [רק שהיה פרעה שומע לקול משה רבינו ע"ה והיה שולח את ישראל] הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו כו', היינו נהי ששלח מחמת יראת העונשים, עם כל זה אם היה שולח נהי שהיה בכל כרחו, עם כל זה היינו מחוייבים להחזיק לו טובה על זה, אבל אחר שסייב רב וסבל כל הצרות והיה עומד בעקשנותו שלא לשלוח, רק השי"ת הוציאנו ממצרים, לא נשאר עלינו שום שעבוד להחזיק לו טובה, עכתוד"ק.

והנה מבואר בפרשת בא אחר מכת בכורות (יב, ל-לא) ויקם פרעה וגו' ויקרא למשה ואהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי וגו', אם כן, לפי זה לכאורה נשאר עלינו קצת שיעבוד, כיון דסוף סוף אמר ששולח מעצמו, ובאמת היה רצון של השי"ת שנהיה חפשים לגמרי שלא יהיה עלינו שום שיעבוד אפילו כל שהוא, לכן שפיר ביום השני ליציאתך חזקת ה' את לב פרעה להתנחם באמת מעומקא דלבא על אשר אמר קומו צאו מתוך עמי וגו', ואמר מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדינו (יד, ה), וסיכך את נפשו ורדף אחריהם, אם כן אחר שהתחרטו על קצת טובה שעשו מקודם במה שאמר קומו צאו כו', אם כן שפיר נשאר יציאת מצרים חפשים משום שיעבוד. וזה שנאמר ובני ישראל יוצאים ביד רמה, וכפירש"י בגבורה גבוהה ומפורסמת, והיינו בלי שום קבלת טובה חלי-לה מפרעה, כי רק השי"ת הוציאנו ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה.

מובא בבאר משה להרה"ק רבי אריה לייבוש מאופלא-אוז' רוב זי"ע ביד רמה (יד, ח). ברש"י "בגבורה גבוהה ומפורסמת יציאת מצרים היתה מכחו ובזכותו של יעקב אבינו, ובעוד שהיה אולי מקום לחשוש מקטרוגם של ישמעאל ועשו על זכות אברהם ויצחק, בטענה שיש גם להם איזו אחיזה, הרי בנוגע ליעקב אין להם שום שייכות, לפיכך יצאו ישראל ביד רמה - בגבורה גבוהה ומפורסמת.

מובא בדגל מחנה אפרים ובני ישראל יוצאים ביד רמה (יד, ח). ובני ישראל יוצאים ביד רמה, ותרגומו ובני ישראל נפיקין בריש גלי וכו', או יאמר על פי מה שאמר הרב הקדוש המפורסם מהר"ר ליפא מחמעלניק, ועל דרך דאיתא באגרת הקודש של א"ז זלה"ה, ששאל למשיח אימתי אתי מר, והשיב כשיתגלה תורתך ויפוצו מעינותיך חוצה. עיי"ש. וזה יש לומר שמרומז בפסוק ובני ישראל יוצאים מן הגלות בריש גלי, בריש ראשי תיבות רבי ישראל בעל שם, גלי, היינו כשיתגלה תורתנו ויפוצו מעינותיו אז יפקון מן גלותא.

מובא במי השילוח ובני ישראל יוצאים ביד רמה (יד, ח). בתר-גום בריש גלי יציאתם של ישראל היתה אמנם ביד רמה, אך לא חלילה בגאווה וגדלות, אלא ללא כל מורא ופחד "בריש גלי".

כשאתה לוקח (מפחית) מספר "שש" מאות רכב" מאותיות "רכב" שהן בגימטריא 222, נותר "בחור" - נותר בדינו 216 מספר העולה לגימטריא של בחור.

ושלישם על כלו (יד, ז). מובא בישמח משה המצרים היו גדולי המדע בעולם בשלשת החכמות הנדרשות לניהול מלחמה: חשבון, הנדסה ותכונה, "ושלשם" ולמרות הכל הרי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד'.

ויחזק ד' את לב פרעה וירדוף אחרי בני ישראל (יד, ח). מובא באור לשמים ונראה לי דהנה האדם שרוצה להעלות עצמו משפלות עולם הזה, צריך לקבוע בלבו אמונה שלימה וחזקה שחלק השי"ת שוכן בכל דבר, ואין לך דבר שאין בו ניצוץ הק', כי לולא זאת לא היה יכול להתקיים, וכשמאמין האדם בזה, בוודאי לא יתירא משום דבר אפילו מיצר הרע, כי בהעלותו השי"ת שוכן בקרבו, בוודאי לא ישמע אל דברו, ואת הטוב יקבל וזה פירוש הכתוב "ויחזק ד' את לב פרעה וירדוף אחרי בני ישראל", דהיינו הניצוץ הק' שהיה בפרעה הוא רדף אחרי בני ישראל כדי להעלותו, וזה שאמר משה רבינו ע"ה לישראל התייצבו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום, שלא תתייראו כלל, כי עיקר הכוונה כדי להעלות הניצוצות וכשיהיה עליה להניצוצות הקדושה בודאי יפלו הקליפות, ובני ישראל יוצאים ביד רמה.

ובני ישראל יוצאים ביד רמה (יד, ח). ביאר השבט מיהודה להרה"ק רבי אברהם מלובלין זי"ע כשם שאברהם אבינו מסר הכל לשמים באמרו: הרימותי ידי לד', כך גם ישראל כשיצאו ממצרים הרימו ידיהם לשמים, באמונה, שהכל הוא מידינו יתברך "ביד רמה".

מובא בבית פנחס להגה"צ רבי פנחס הורוויץ מקאסוב זצ"ל ובני ישראל יוצאים ביד רמה (יד, ח). פירש רש"י בגבורה גבוהה ומפורסמת. יש לפרש על פי מה שיש לדייק הלא פסוק זה שישראל יצאו ביד רמה היה לכאורה יותר נכון שיהיה כתוב בפרשת בא אחר דכתוב שם (יב, ז) ויסעו בני ישראל מרעמ-סס סכותה, הוה ליה למימר גם ביד רמה. ואולי יש לומר על פי הידוע מה שכתוב בספר מעשי ה' לפרש על מה שסידרו לנו בהגדה, ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים, דקשה מה זה הלשון משועבדים, הוה ליה למימר עבדים, כמו שהי' תחיל עבדים היינו. ומפרש דלשון משועבד שייך אם אדם מקבל איזהו טובה מחבירו נעשה משועבד לו להחזיק לו טובה, והנה אם היה פרעה שומע תיכף והיה שולח את ישראל אז היה נשאר עלינו שיעבוד להחזיק לו טובה, אולם אחר שסייב רב לשמוע בקול ה' ולא רצה לשלוח בשום אופן, אם כן אנח-נו חפשים ממנו שאין עלינו שום חוב ושיעבוד להחזיק לו טובה. וזה פירוש ואלו לא הוציא הקב"ה [בכבודו ובעצמו

ופרעה הקריב (יד, י). מובא באך פרי תבואה פרעה גרם לקרבן של ישראל להקב"ה כי לעומתו כולם צדיקים.

ופרעה הקריב (יד, י). מובא בקרבן העני להרה"ק רבי יעקב קטינא זי"ע בעל "רחמי האב" איתא בבעה"ט ב' במ-סורה ופרעה הקריב, הקריב את קרבנו, ונ"ל דהנה בקרבן היה העיקר, הוידי והחרטה, מאחר שצייר בנפשו שלו היה ראוי לעשות כזאת שעושיין לקרבן, ועי"ז עשה תשובה כדאיתא בס'. והכי נמי איתא בזוהר ופרעה קרב הוה ליה למימר, מאי הקריב אלא הקריב לב ישראל לאביהן שבשמים.

ופרעה הקריב (יד, י). ובמדרש הקריב את לבן של ישראל לא-ביהם שבשמים, ביאר הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע לכאורה קשה האיך אפשר לומר על פרעה הרשע שהקריב את לבן של ישראל לאביהם שבשמים, אלא הפירוש שפרעה אמר לישראל שהם יכולים לפנות מיד לאביהם שבשמים ולא צריך את התיווך של הצדיקים, וכך הביא חלילה לכפירה באמונת צדיקים, והאמת היה שבקריעת ים סוף כתיב ויאמינו בד' ובמשה עבדו.

ופרעה הקריב וגו' ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, י). דרשו חכמינו ז"ל (תנחומא ח', שמו"ר כא, ה) מלמד שהקריב לבם של ישראל לאביהם שבשמים. שאל הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא זצ"ל, היתכן שפרעה מקור הטומאה יקרב לבם של ישראל להקב"ה. גם מה שכתוב אח"כ 'מה תצעק אלי', תמהים המפרשים, וכי למי יצעק אם לא להשי"ת בעת צרה כזאת. ותירץ, כי ידוע שהמקטרג טען בשעת קריעת ים סוף, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, מה נשתנו אלו מאלו. והנה הסניגור בשמים לימד עליהם זכות, כי ראויים הם להגאל בזכות האמונה כמו שכתוב 'ויאמן העם'. אך טען המ-קטרג, גם המצרים האמינו, כמו שנאמר פרעה 'ד' הצדיק', וגם מצינו 'הירא את דבר ה' הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים'. השיב הסניגור, אין ראייה ממה שהאמינו בשעה שראו אותות ומופתים לעיניהם. כי גדולת ישראל היא, שאף בשעה שבא אליהם משה רבנו, בשר ודם כמותם, ואמר להם קומו צאו למדבר, מקום שממה אשר אין בו לחם ומים, גם כן לא שאלו שום שאלות אלא תיכף ומיד קמו הם ונשיהם וילדיהם, אלפים ורבבות, וגם צידה לא עשו להם, ויצאו אחרי משה רבנו, דבר שלא נשמע כמותו מאז בריאת העולם, לכך הנם ראויים לגאולה. כאשר ראה השטן המקטרג כי בזכות אמונתם בצדיק, במשה רבנו זכו לגאולה. מיד נתאמץ לעשות פירוד בינם לבין משה הצדיק, שלא יאמינו בצדיק הדור. זה מה שאמרו חז"ל שפרעה קירב לבם של ישראל לאביהם שבשמים, הכונה לשוב לד', וטען להם מה לכם ללכת אחר משה שהסית אתכם שתצאו ממקום כה טוב ויפה, מסיר הבשר וכל טוב מצרים, למדבר שממה להמית את כל הקהל ברעב. למה לכם ה'סרסור' הזה ביניכם לבין אביכם שבשמים, אתם יכולים להתקרב אליו

ללא סרסור וללא מנהיג. ואכן הצליח מעשה שטן, וזה מה שכתוב 'ויצעקו בני ישראל אל ד'', באמת צעקו לד' מלב שלם, אבל למשה טענו 'המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר'. לכן אמר השי"ת למשה 'מה תצעק אלי', 'אלי' בדו-קא, הרי בי הם מאמינים, וכל הקטרוג מחמת שאבדו את האמונה בך. לכן 'דבר' אתה, 'אל בני ישראל ויסעו', שיסעו על פי דיבורך אל תוך הים, על ידי זה ימשכו לבות בני' אחריו, אזי תוכל להרים מטף על הים ולבקעו, וכך היה, נחשון בן עמיני-דב קפץ לתוך הים במסירות נפש, אחריו נמשכו כל ישראל, 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו', כך נתבטל הקטרוג ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. (כעי"ז כותב הרמב"ן, שהאמינו בהקב"ה, רק שנכנס להם ספיקות במשה רבנו ע"ה).

ופרעה הקריב וכו' ויצעקו בני אל ד' (יד, י). מובא באבכת רוכלים (פ"י) בני ישראל צעקו שאותה היראה שהיתה להם אז מפרעה וחילו, תהא להם תמיד יראה כזו מהשי"ת, כמאמרם (ברכות כח), יהי מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם.

ופרעה הקריב וגו' ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, י). מובא בדברי בינה לאחר שפרעה עורר בישראל הרהורי תשו-בה "הקריב" כך שנתקרב לאביהם שבשמים "ויצעקו בני ישראל אל ה'" על כך שאותו רשע יש לו חלק בתשובתם.

אמר כ"ק בעל ה"ישועות משה" מויז'ניץ זי"ע ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, י). וברש"י פירש, "הקריב עצמו ונתאמץ לקדם לפניו". מובא בספרים לפרש את לשון התפילה "והסר שטן מלפנינו ומאחרינו", דהנה דרך בעל הבית כשמקבל פני אורחיו, שהוא הולך לפניו ומכבדם. ולהיפך, בשבוי, השומר הולך מאחוריו, לשומרו שלא יברח. ושניהם כאחד הם דרך היצר הרע, קודם העבירה מתראה לאדם כאוהב נאמן וכמבקש טובתו, וכמי שהולך לפניו לכב-דו, ואחרי העבירה נעשה לו לאויב ומקטרג עליו. ועל כך אנו מבקשים והסר שטן "מלפנינו" ו"מאחרינו", כי ע"י שתשמור אותנו מלפנינו, ממילא לא יגיע הבעל דבר מאחרינו. ועל דרך זה יש לומר, "ופרעה הקריב", פרעה רומז לשטן המראה עצמו כאוהב, וזה שפירש רש"י נתאמץ לקדם לפניו, כדרך האוהב. אמנם "וישאו בני ישראל את עיניהם", בהבטה עמוקה, ויחד-רדו לראות שעוד מעט "והנה מצרים נוסע אחריהם", אותו אוהב נהפך לשונא ומקטרג עליהם, והולך מאחריהם כדרך השומר את השבוי, ויראו מאוד. והעצה לכך היא "ויצעקו בני ישראל אל ד'", להתפלל ולהתחנן לפני השי"ת שיצילני מידי הבעל דבר בכל האופנים.

וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאוד ויצעקו בני ישראל אל ד' ויאמרו אל משה המבלי וגו' ד' ילחם לכם וגו' (יד, י - יג). מובא בחשבה לטובה מהרבי

מזבא בדברי שמואל - סלונים וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו מאד וגו' (יד, י). יש עבירות שאף כי בעיני האדם אינן חמורות כל כך, מכל מקום הן פוגמות מאד, במיוחד שייך ענין זה בהסתכלות אסורה, שהוא חושב וכי מה עשיתי וכו', אולם השי"ת ברצותו להעמידו על האמת, מזמין לו אחר כך עבירות כאלו שהן חמורות גם בעיניו, כדי שיתן דעתו על מה ולמה נזדמנו לו ענינים קשים כאלו, אין זאת אלא כתוצאה מן ההסתכלות הקודמת, ועל דרך שאמרו חז"ל (גיטין מג.) אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן. וזהו שאמרו "וישאו בני ישראל את עיניהם", פירוש שפגמו בעיניהם, "והנה מצרים נוסע אחריהם", מצרים היא ערות הארץ, רצונו לומר שנכשלו בענינים קשים וחמורים יותר. והעצה עבורם היתה "וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ד' כמאמר א"ז מרן הס"ק מסלונים זי"ע על הפסוק (משלי לא, ל) שקר החן והבל היופי אשה וגו', שכל מי שנכשל בענינים אלו, עצתו יראת ד' היא תתהלל, להתמסר לקנות לו מדת היראה, וכן לצעוק ולבקש מהשי"ת.

מזבא בשיח שרפי קודש בשם הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע והנה מצרים נוסע אחריהם (יד, י). ברש"י: "בלב אחד כאיש אחד" זו היתה עיקר הגלות, מה שהמצרים גזלו מישראל את המדה המיוחדת להם והיא אחדות "בלב אחד כאיש אחד".

מזבא בשם שמואל בשם אביו הרה"ק רבי אברהם מסוכוטשוב זי"ע והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו (יד, י). ברש"י: "ראו שר של מצרים נוסע מן השמים". למרות שיצאו ממצרים, נוכחו לדעת שעדיין לא נשתחררו לגמרי מטומאת מצרים, כך ששר של מצרים רודף אחריהם, לפי שלא ניתקו עצמם ממנו.

ביאר כ"ק אדמו"ר מהרשנ"ג מלעלוב ב"ב זי"ע והנה מצרים נוסע אחריהם (יד, י). וברש"י הק' בלב אחד כאיש אחד, דבר אחר, והנה מצרים נוסע אחריהם ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים, ע"כ. ויש לומר דשני הפירושים לדבר אחד נתכוונו, ומוסר השכל הוא, דמפני שנסעו מצרים באחדות ובצוותא בלב אחד כאיש אחד, אזי קבלו סיעתא ושר של מצרים בא לעזור להם. וכדמצינו בדור הפלגה (בראשית יא, ו) ויאמר ד' הן עם אחד ושפה אחת לכולם וכו' ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, וברש"י הק': הן עם אחד, כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם.

והנה מצרים נסע אחריהם ויראו מאד (יד, י). מזבא בצמח דוד להרה"ק רבי דוד מדינוב זי"ע רדיפתם של המצרים גרמה לישראל יראת העונש, שמא יוכלו המצרים לפגוע בהם בגלל

ר' העניך מאלכסנדר זצ"ל כשהיו במצרים, מחמת שהיו משורקעים, לא ראו בעצמם "דאס גימיינקייט", אבל כעת כשיצאו ממצרים וישאו בני ישראל את וגו' והנה מצרים נוסע אחריהם, "דאס גימיינקייט גייט נאך נאך זיי", ויראו מאד ויצעקו וגו' המבלי וגו' במצרים, כי הם היו חושבים כשיצאו ממצרים יהיו "גאר פארטיג", וכשראו שהם "געמייך", ויצעקו וגו'. ויאמר משה אל העם אל תיראו, התיצבו, "שטייטס", וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום, כי אשר ראיתם את מצרים היום, מה שאתם רואים היום "דאס גימיינקייט ביי זיך", זאת היא הישועה. וכעת אשר אתם רואים לעצמכם "געמייך", ד' ילחם לכם, "וועט אייך השי"ת העלפין פון דעם געמיינקייט, ואתם תחישון, שווייגט'ס, איהר זענט שוין געהאלפען".

ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה' (יד, י). מזבא במשמרת איתמר להגה"ק רבי איתמר מקאנסקיוואלי זצ"ל וגם על דרך מה דכתיב (תהלים לו, ג) כי החליק אליו בעייניו למצוא עונו לשנוא וגו', ומה שאיתא בשם הבעש"ט על זה כי כל רעיונות היצר הרע הוא להכשיל ח"ו ומסיתו בטענתו שעושה מצוה. וכמו ששמעתי בשם הרב מוה"ר משה ליב [מסאסוב] נ"ע על הכתוב בפרשת ויקרא (ד, כב) ועשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, היינו מצות אשר לא צוה ה' אותם להעשות. וכמו ששמעתי מפה קדוש של הרב המגיד [מקאזניץ] נ"ע על הכתוב בפרשת ואתחנן (ד, ג) לא תוסיפו על הדבר גו' כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור וגו', והקשה מאי הוא נתינת טעם על זה, ואמר בדרך זה, כי היצר הרע אינו שוטה להסית ולפתות את המשכילים לעשות עבירה כי אם לעשות מצוה כנ"ל, ועבודת פעור היה שפערו לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי וכפירש רש"י פרשת בלק (כה, ג), והיה ההסתת היצר הרע שעושיין בזה מצוה, ועל דרך מה שאמרו חז"ל (סנהדרין סג, ב) כל ליצנותא אסירי חוץ מליצנותא דעבורי דת כוכבים כדי לבזותו, ואף על פי כן נענש שאין לחדש מצוה חדשה מה שלא נאמרה בתורה ואין להוסיף ולגרוע, ובזה ניחא שפיר הנתינת טעם כי כל האיש וגו', ודפח"ח. ועיין שם בזוה"ק (עי' זוהר חדש לך כד, א) על הפסוק ואם הימין ואשמאילה וגו'. וכן אמר לי אדמו"ר [הרבי מלובלין] נ"ע בזה הלשון שעיקר נסיעה לצדיקים הוא לזה לזכות ולידע ולהכיר בין מצות לעבירות ולהבדיל ביניהם, כך השיב לי על התנצלותי לפניו בד"ד, וצוה עלי לספר לפניו בפרטות כמה ענינים והשיב לי כנ"ל ודפח"ח, ורחמים וחסדים גדולים צריכים לזה. וזה רומז בהכתוב ופרע"ה היינו היצר הרע כנודע, הקריב דהיינו שהקריב את עצמו לגבי אדם ומסיתו שרוצה לקרבו לה' ית"ש, וכמו שאיתא בזוה"ק (בשלח מז, א) שהקריב את לבם לשמים כנ"ל, ובאמת והנה מצרי"ם נוסע אחריהם, ועל זה ויראו מאד ויצעקו וגו' לפתוח עינים עורות להבדיל בין קודש לחול ובין אור לחושך.

שהרי כבר הובטחו להינצל. אלא, אמר אמר המגיד מדובנא זצ"ל, הדבר יובן במשל: מעשה בעשיר אחד, בעל חנות לחיפוף ומעילים, שהיה נוהג לתת בכל שנה, בפרוס הפסח, חליפה נאה לעני מסוים. אם היה אותו עני זקוק לחליפה נוספת, לעצמו או לאחד מבניו, היה קונה אותה בכסף מלא. פעם, בעיצומו של חורף, נזקק העני למעיל בעבור ילדו. לא היו ברשותו מעות, והוא קנה את המעיל בהקפה. עברו ימים אחדים, וחג הפסח קרב ובא. נכנס העני אל החנות לקבל את החליפה, כמידי שנה. אמר לו העשיר: "טרם שילמת לי בעבור המעיל". לא היתה בידו ברירה, לזה כספים, אסף את הסכום הנדרש ושלחו אל החנות. קיבל בנו של בעל החנות את הכסף ואמר לאביו: "מדוע שלח כסף, הרי רגיל אתה לתת לו בחינם". ענה לו האב: "את הכסף תיקח, ואת החליפה יקבל בחינם". והנמשל: הקב"ה עונה שועה ושומע תפילה. אבל בני ישראל, בהיותם במצרים, לא התפללו לה' ולא התחננו לישועה, הם רק נאנחו מן העבודה ותו לא. כמו שנאמר: "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו" (שמות ב, כג), והקב"ה נהג לפנים משורת הדין והושיעם, אבל ישראל היו "חייבים" לו תפילה. מה עשה, לאחר שנושעו, הורם, שישבו על עקבותיהם, והמצרים ירדפו אחריהם. ואמנם, הקב"ה אמר שיושיעם, והיה מוכן להושיעם גם בלי תפילה, בתור מתנה בעלמא, אבל זאת רק לאחר שישבו את החוב הישן, יצעקו אליו ויתפללו לפניו.

ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, י). צעקו בני ישראל אל ד' אחרי התבוננות שלא נותר להם למי לצעוק אלא אך ורק אל ד'. היה עובדא אצל ר' אהרן ד'ר גארדיא, הרופא למלך פרוסיה שנהפך לבעל תשובה מובהק, תלמידו של המגיד הגדול ממזריץ', שנכנסה אליו בבהלה נערה יהודיה וקראה לו בקול נפחד שיבוא להציל את אביה, שהוא חולה אנוש. קם הרופא והוציא את בגדו מן הקמטר בנחת, במתינות, ניקה את הבגד במברשת ופנה לאחריה וצחצח את מנעליו, כמי שאינו ממחר ללכת. ידעה העלמה שכל רגע יקר וגורלי, פכרה ידיה מרוב צער, ולבסוף בגודל ייאושה קראה בנהמת לב. 'רבונו של עולם, גם הרופא אינו נחפז לבוא, אם כן הושיעה אתה לבדך'. מיד אמר לה רבי אהרן, לכי לשלום, שכבר הוטב לאביך ויבריא. וכך היה. אחר כך הסביר רבי אהרן למקורביו, מדבריה הכריזתי שהמצב לאחר יאוש, ורק לד' הישועה, עשיתי פעולה לשבור את לבה עוד יותר עד שתצעק מעצמה אל ד' ותמשיך ממרום הישועה.

ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, י). מובא בחשבה לטובה ברש"י "תפשו אומנות" ישראל הכירו בכך שיש להם אבות והם בנייהם - תפסו אומנות אבותם - וזו היתה תפלתם, שיושעו בזכות היותם בני אברהם יצחק ויעקב.

מובא באמרי אלימלך להרה"ק רבי אלימלך מגרודז' יסק זי"ע ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, י). ברש"י "תפשו אומנות

חטאיהם, ועל כך "ויצעקו בני ישראל אל ה'" בתפלה שיתע-לו מיראת העונש ליראת הרוממות ממנו יתברך.

מובא באמת ליעקב לרבי יצחק מבלנדוב והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו (יד, י). ברש"י: "בלב אחד." אותה אחדות ששררה בין המצרים "בלב אחד כאיש אחד" היא שה-טילה מורא בלבם של ישראל.

וייראו מאד ויצעקו (יד, י). מובא בחידושי הרי"ם צעקתם היתה על זה גופא שנתייראו מבשר ודם.

וייראו מאד (יד, י). מובא בקדושת ציון חששו ונתייראו מה-קירוב של פרעה, יותר ממה שיראו ממלחמתו בהם.

ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, י). מובא בדברי שלום להרה"ק רבי שלום מבראהין-קוידנוב זי"ע תפלתם וצעקתם היתה אך ורק על צער השכינה "אל ה'".

ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, י). אמר הרה"ק ר' מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל צעקו בני ישראל אל ד', אחרי הת-בוננות מי גרם להם כל זה, שכאשר ראו שבא עליהם פרעה, עמדו והתבוננו מי הוא השולח אותם. ויש להבין זאת על פי משל: שאם מצליפים בשוט על גבו של סוס, מתחיל הסוס לרוץ, הוא חושב לברוח מפני הצליפות ואינו יודע שהמצליף נוסע עמו, אבל כשמצליפים באדם שומה עליו להחזיר את פניו ולהתבונן מיהו המצליף, בשבטו של מי הוא מתייסר, הלא בשבט שאמר עליו דוד (תהילים כג-ד) 'שבטך ומשענתך המה ינחמוני'.

ויצעקו בני ישראל אל ד' (יד, י). מובא בשערי ארמון ובקול ישורר על הפסוק בשיר השירים (יד-י). "הראיני את מראיך, השמעני את קולך", אמרו במדרש (שמות רבה כא-ה), שהכתוב מדבר בקריעת ים סוף. משל למה הדבר דומה, למלך שהיה בא בדרך, והיתה בת מלכים צועקת לו: "בבקשה ממך, הצילני מיד הליסטים". שמע המלך והצילה. לאחר ימים, ביקש לישא אותה לאשה. היה מתאוה שתדבר עמו, ולא היתה רוצה. מה עשה, גרה בה את הליסטים. צעקה ואמרה: "בבקשה ממך, הושיעני" אמר לה המלך: "לכך הייתי מבקש ומתאוה, לשמוע קולך". כך היו ישראל משועבדים במצרים וצעקו אל הקב"ה ושמע הקב"ה קולם והצילם. כיון שנושעו, לא פנו אליו. מה עשה, גרה בהם את המצרים ורדפו אחריהם. נשאו ישראל קולם והתפללו. אמר הקב"ה: הן זאת הייתי מבקש לשמוע קולכם, שנאמר: "השמעני את קולך" אותו הקול שכבר שמתי במצרים. ויש להבין, הרי לפני קריעת ים סוף, הודיע הקב"ה מראש למשה רבינו שישב את העם לכיוון מצרים, כדי שהמצרים ירדפו אחריהם, והקב"ה יפגד בפרעה. בחילו ובפרשיו. אם כן, לא היו ישראל זקוקים לתפילה ולשועה,

כי טוב לנו עבד את מצרים ממותינו במדבר (יד, יב). מובא בה- שבה לטובה אין אנו חפצים בהנהגה של למעלה מדרך הטבע, בה השי"ת מנהיג אותנו "במדבר", כי היינו מעדיפים עבודה ויגיעה לבטל את כח הרע, וזה "כי טוב לנו עבד את מצרים" מהנהגה נסית שאינה כרוכה בעבודתנו אנו.

אל תיראו וגו' וראו וגו' (יד, יג). מובא בכאר משה להרה"ק רבי אריה יהודה ליבוש מאוז'רוב זי"ע אותה יראה שנתיראתם מהמצרים נהפכה מיראה ל-ראיה, ולפיכך: אל תיראו, אלא - וראו את ישועת ה'.

אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום" (יד, יג). משל למה הדבר דומה, אמר המגיד מדובנא זצ"ל: לבן עניים שנלקח לחתן בביתו של עשיר מופלג. כשפנה החתן לברר על אודות חותנו לעתיד, ציינו הכל שיש ברשותו אוסף נדיר של אגרטלים וכלי סעודה, קערות וצלחות, סכינים ומזלגות עשויים מזהב, משובצים פנינים ומגולפים מעשה אמנות אוצר יקר, שאין ערך לשויו, והעין לא תשבע לראותו. השידוך קם והיה, והעשיר החליט לערוך את מסיבת הנישואין בביתו, בהשתתפות קומץ מוזמנים, כדי להראות לחתנו את כבוד עשרו ויקר תפארת גדולתו. הוא הורה לערוך את השו"לחן בכלים היקרים אשר לו, ולהגיש בהם את מעדני הסעודה. אבל כאשר ראה החתן, שהיה כאמור בן עניים ורעב תמיד ללחם, את המעדנים המוגשים לסעודה, לא הבחין האם הצלחת היא מזהב או מבדיל, והאם בקצה המזלג קבוע צדף או משובצת פנינה. הוא גחן לצלחת ואכל. ככלות ימי המשתה, אמר החתן לחותנו: "שמעתי עליך לאמור, כי ברשותך אוסף נדיר של כלי אוכל עשויים מזהב, משובצים ומגולפים מלאכת מחשבת". אמר לו החותן: "שמעת, הלא הכלים היו למראה עיניך, הרי החזקת את המזלג והכף בידך, ואכלת מתוך הצלחת המגולפת". ענה החתן הנבוך: "מה אומר ומה אדבר, לא הסתכלתי בקנקן, אלא במה שיש בו". והנמשל: הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו וכוחו וגבורתו מלא עולם, הוציאנו ממצרים ולקחנו לו לעם. והואיל וידע וצפה את כל הנסיונות שיבואו עלינו, הראנו במצרים ועל הים את רוב גבורותיו והמוני נסיו. אבל בני ישראל היו כה מבוהלים על הים, שהרי מצרים רדפו אחריהם והם נסו מפניהם, ולא היה להם פנאי להתבונן סביבם, ולא ישוב הדעת כדי להבין ולהשכיל, לראות ולקלוט. אמר משה רבינו לבני ישראל: "אל תיראו, התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום". כלומר, שילטו ברוחכם, המנעו מבהלה ופחד, כי היראה מונעת את ההתבוננות השלוה. התיצבו בלב בוטה, ועל ידי כך תוכלו לראות ולהתרשם מהמון הניסים ולהתפעל מגבורותיו של הקב"ה.

מובא בחתם סופר התיצבו וראו את ישועת ה' וכו' כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, ה' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד יג-יד) קשה מהו התי-

אבותם" אם כי הם עצמם לא ידעו כיצד צריכים להתפלל, סמכו עצמם על אבותם, ותפלתם היתה על סמך שגם אבותם התפללו.

ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר (יד, יא) מובא בכתב סופר אפשר לפרש, כי חשבו כעת ישראל בראותם כי היותם בצרה גדולה כעת, והיה נראה המיתה עומד לנגדם, חשבו לנפשם דלמה אם כן עשה הקב"ה את כל הנסים האלו להם בהיותם במצרים, מאחר שב-מילא עתידים המה למות כולם במדבר, ועכצ"ל, שלא עשה כל הנסים האלו להם רק כדי שיצאו משם לזמן קט ועוד יקחו עמם את עצמות יוסף והשבטים עמם. וא"ש "המבלי אין קברים במצרים", האם מחמת הטעם שאין לקבור במצרים, היינו שלא ישהו ויותירו את העצמות במצרים, על כן "לקח-חתנו למות במדבר", ואנו אין לנו שום תקומה מיציאה זו רק לצורך הקברים, והרי אם אין לנו טובה מזה אם כן למה עשית לנו כן.

ויאמרו אל משה המבלי אין קברים וגו' ואתם תחרישון (יד, יא-יד). מובא בשימח ישראל בשם הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע בעוד שכלל ישראל נתיראו מהשי"ת ועמדו בתפלה וזעקה, הרי כת הערב רב התלוונו "המבלי אין קברים במצרים", ועל כך קיבלו תשובה ניצחת ממשה "ואתם תחרישון" לכם יפה השתיקה.

המבלי אין קברים במצרים (יד, יא). מובא בצמח ה' לצבי להרה"ק רבי צבי הירש מנדבורנה זי"ע בלי מדת "אין" נשארין קבורים במצרים.

לקחתנו למות במדבר (יד, יא), ובמדרש לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן שמא יגרום החטא ויתקיימו לרעה, דור המדבר אמרו לקחתנו למות במדבר וכך נגזר עליהם, במדבר הזה יתמו ושם ימותו.

הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמור וגו' (יד, יב). מובא בכלי יקר יש מפרשים דרך הלצה, הלא זה הדבר אשר דברנו עכשיו, במצרים היה לנו לומר כן ולא עכשיו כי עבר זמנו, וז"ש 'במצרים לאמר', ר"ל שם היה לנו לאמר חדל ממנו כו' ולא אמרנו.

כי טוב לנו עבד את מצרים ממותינו במדבר (יד, יב). מובא בדברי משה להרה"ק רבי משה מדאלינא זי"ע מאחר שלא השלמנו את ארבע מאות השנים שהיה עלינו לעבוד את מצרים, הרי שלא נוכל להתעלות אלא רק במסירות נפש בפועל "ממתנו במדבר".

פסת רק בחיים, או גם לאחר מיתה? זה אומר בכה, וזה אומר בכה. פתח בעל ה"תורה תמימה" ואמר: יש לי הוכחה מפסוק מפורש. כתוב בפרשה: "אשר ראיתם היום את מצרים לא תוסיפו לראתם עוד עד עולם", ואחר כך כתוב: "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים". הקב"ה נשבע שהם לא יראו, והם כן ראו אחרי מיתה. על כרחך שאחרי המיתה - הראיה אינה נחשבת כעברה על השבועה. [בכרם חמד הובא מעשה זה שבעל ההוכחה היה הנודע ביהודה זצ"ל בילדותו]

לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (יד, יג). ובגמ' סנהדרין (כא, ב) ת"ר לא ירבה לו סוסים יכול אפי' כדי מרכבתו ופרשיו וכו', ופרש"י ז"ל הסוסים באים ממצרים לארץ ישראל וצריך לשלוח שלוחים לקנות לו סוסים, ועוברים בלא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, עכ"ל. ומבואר ברש"י שהאיסור דלא תוסיפו לראותם אינו רק בישיבת קבע, אלא הוי גם ירידה לצורך קנין בלבד, וכן משמעות הסוגיא שם מדמייתי שעבר שלמה על הלאו שנא' ותצא מרכבה ממצרים וכו', משמע שבקנין במצרים כבר עוברים, והקשה הרמב"ן מירושלמי סוף סנהדרין דאיתא התם לישיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה לפרקמטיא ולכבוש את הארץ. וכן קשה על רש"י מהא דאיתא ביומא (לה, א) דניקנור הלך להביא דלתות ממצרים, וכתב הגבול"א דודאי לא עבר באיסור שא"כ לא הוי מתרחשא ליה ניסא, וכ"כ שם בתו"י שלא עבר, והביא הספרי כד' הירושלמי דלסחורה ומלחמה מותר לשוב למצרים. ויש ליישב שיטת רש"י, ובהקדם דברי הבה"ג שמנה שני לאוין באיסור השיבה למצרים לאו דלא תוסיפון לראותם דפ' בשלח ולא דלא תוסיפו לשוב דפ' שופטים, והק' הרי אין מונים לאו שחוזר על עצמו כמה פעמים, ותו דא"כ ימנה גם הלאו שבפ' כי תבא, שכן איתא בירושלמי (סוכה פ"ה ה"א) בג' מקומות נצטוו ישראל שלא לשוב למצרים. ונראה דאפ"ל בטעמא דהבה"ג שמנה שני לאוין באיסור וישיבה למצרים, שהם אכן שני ענינים נפרדים, וי"ל שהלאו דלא תוסיפו לראותם הוי על הישיבה במצרים, וע"ז נאמר המיעוט שרק ישיבה אסורה ולא לסחורה, ובזה אין חילוק אם בא מא"י או משאר ארצות. אבל האיסור דלא תוסיפו לשוב, הוי על הישיבה בדרך, וזה רק מא"י למצרים ולא משאר הארצות ובזה הוי איסור גם על סחורה. אלא שק' ע"ז דבגמ' שם שנענשו אנשי אלכסנדריה מבואר שעברו על לא תוסיפו לשוב ולא על הלאו דלא תוסיפו לראותם, וזה דלא כמש"כ, ועוד הרי המיעוט דלישיבה אי אתה חוזר אבל לפרקמטיא אתה חוזר נא' בהך קרא דלא תוסיפו לשוב וזה דלא כמש"כ. אכן נראה בזה ע"פ מש"כ המהרש"א שם בח"א לבאר מדוע לא הביאו הקרא דפ' בשלח, וכתב דמהקרא דפ' שופטים דכתיב שם ו-ה' אמר לכם מוכח שהקרא דפ' בשלח זה ציווי ולא רק הבטחה, ועפ"ז נראה שהקרא דפ' שופטים מתפרש בתרי אנפי, א' וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב, וכאן יש התייחסות למה שנאמר בפ' בשלח לא תוסיפו לראותם, וכאן זה נאמר בלשון לא תוסיפון לשוב, והיינו לא תשובו למצב

צבו. ונראה כמיותר. עוד יש להבין דאמרו רז"ל (במכילתא כאן) דהאי "לא תוסיפו לראותם" הוא אזהרה, ולכאורה מהו ענין האזהרה דוקא לכאן. ונראה דהנה טביעת מצרים בים סוף היה מדה כנגד מדה על מה שהם זרקו את ילדי בני ישראל בנילוס, ולכאורה לפי זה היה צריך להטביעם בנילוס ממש, והא דלא הטביעם שם הוא מחמת דכיון דנכון לשבח את הקב"ה על כל נס שעושה עמנו, כאומרם (ברכות נד.) "הרואה מעברות הים מברך", ואילו היה הנס בנילוס לא היה אפשר לברך, שהרי אסור לחזור למצרים, וע"כ הוציאנו משם אל הים, ושם הטביעם למען נוכל לשוב ולתת שבח והודאה על הנסים... ועל כן כאשר טענו בני ישראל למה הוצאתנו ממצרים, כלומר למה הצרכת להוציאנו בכדי לעשות לנו נסים, ולמה לא עשית כן במצרים בנילוס, ששם הטביעו הם את ילדינו, על זה השיב להם משה: "התיצבו" היינו פה דוקא אצל הים, "וראו את ישר"ע"ת ה' אשר יעשה לכם היום" דוקא אצל הים, ולא אצל הנילוס, והיינו טעמא, "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם", שאתם מוזהרים ע"ז, ממילא מאחר ש"ה' ילחם לכם", הרי יש לתת שבח והודאה, ואם יהיה הנס אצל הנילוס זה אי אפשר, "ואתם תחרישון", אתמהה.

התיצבו וראו את ישועת ד' (יד, יג). מובא באילנא דחיי, דברי שלום להרה"ק מקודינב זי"ע "התיצבו" מלשון אמת ויציב, רצונו לומר קחו לכם אל האמת ותתרחקו עצמכם מן השקרים 'וראו' פירושו אזי תראו את ישועת השי"ת.

אשר יעשה לכם היום (יד, יג). מובא בייטב לב להרה"ק רבי יקותיאל יהודה מסיגוט זי"ע בזכות אברהם אבינו שבי"קש בעת העקידה - היום בהר ה' יראה.

כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (יד, יג). מובא בבעל שם טוב הק'. זה שראיתם אותם היום היא שתכניע אותם לנצח, שלא תוסיפו לראותם עוד עד עולם.

כי אשר ראיתם את מצרים היום וגו' (יד, יג). מובא במשמרת איתמר להרה"ק רבי איתמר מקונסקוולי זי"ע על איש יש"ר ראל להתבונן כי גם המיצר והצער אינו אלא חסד והטבה, כך שאותו המיצר "מצרים" הוא בעצם "היום" אור כאור היום, ובכח אמונה זו יוצאים מהצרה לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם.

כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (יד, יג). פעם ישב בעל ה"תורה תמימה" בחברת רבנים גדולים ובאה לפנייהם שאלה: יהודי היה שותף עם חבר. הם הסתכסכו, והגיע הריב עד כדי כך שהוא נשבע שלא יראה אותו לעולם. כעת השותף נפטר והוא רוצה ללכת להלווייתו ולבקש מחילה, והשאלה הייתה האם מותר לו ללכת להלוויה אחרי שנשבע שלא יראה אותו. כלומר, האם שבועה כזו תו-

ומשבחים למי שהמלחמה שלו, פתחו ישראל פיהם ואמרו אשירה לד' כי גאה גאה, ד' ילחם לכם, לא בשעה זו בלבד אלא לעולם ילחם כנגד אויביכם. ואתם תחרישון, וקל וחומר שיי- לחם לכם כשתהיו נותנין לו שבח. ד' ילחם לכם, כשעושינן רצונו של מקום הוא נלחם להם וכשאין עושינן רצונו של מקום הוא נלחם בם.

מזבא באברבנאל ד' ילחם לכם ולא באתם למות במדבר, "ואתם תחרישון", והלואי והייתם מחרישים ולא מדברים דב- ריכם המבלי אין קברים במצרים.

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד) **מזבא במשך חכמה לא בשעה זו בלבד ילחם לכם אלא לעולם ילחם לכם כנגד אויביכם** (מכילתא). לאו דוקא בשעה זו, כאשר בידכם טענה צודקת, כי הרי הוצאתיכם ממצרים והולכתיכם למדבר וחייב אני איפוא להושיעכם, כי אם אפילו בשעה של "ואתם תחרי- שון" כאשר תהיו נאלצים להחריש מבלי למצוא מילים בפני- כם, לאחר שתהיו חוטאים לפני ולא תוכלו לומר אלא "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים", גם אז אלחם לכם נגד אויביכם ואצילכם מידיהם.

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). **מזבא במורא מקדש על כל קטרוג שהשטן מקטרג,** הקב"ה במדת רחמיו משתיק לו. למשל שהשטן אומר ישראל גנבים או גזלנים הם, הקב"ה משיב לו מן יימר שאם האומות היו מקבלים התורה שלא היו גנבים וגזלנים יותר מישראל. אבל אם מקטרג ואומר שישראל אין להם יראה ומדברים בבית הכנסת, לזה אין להקב"ה תירוץ כביכול, כי עכשיו ראינו בעוונותינו הרבים אומות העולם עומדים בבית תפלתם באימה וביראה, ומיד נותן הקדוש ברוך הוא רשות למשחית לחבל העולם, וזהו דבר רח"ל, אל תקרי דבר אלא דיבור שהיה מדבר בבית הכנסת וברא מלאכים מש- חיתים, הם המה הממיתים אותו בשעת הדבר רח"ל. ונ"ל דרך הלצה לרמוז בפסוק **ה' ילחם לכם** נגד השטן, "ואתם תחרי- שון", ר"ל אם אין אתם מדברים בביה"כ.

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). **מזבא בפאר ישראל בשנת תשכ"ז** קודם פרוץ מלחמת ששת הימים, היתה מתיחות רבה בארץ. אף היו כאילו שברחו לחוץ לארץ ברוב פחד. קרא ה"בית ישראל" זצ"ל מגור לחסיד ר' יוסף קונסס ז"ל, שהיה רגיל לעורר ולהזהיר על שתיקה בשעת התפילה, והראה לו את הקונטרס 'מורא מקדש' (להרה"ק ר' יעקב יוסף מאוסטרא זצ"ל, נדפס בספרו רב ייבי), שם (אות יז) מביא מספר 'דרך משה' (נדפס עם ספר הגן) שכותב שעל כל מה שהשטן מקטרג הקב"ה במידת רחמיו משתיקו, למשל כשהשטן אומר: ישראל גנבים או גז- לנים הם, משיבו הקב"ה: מי יאמר אם האומות קבלו התורה שלא היו גנבים וגזלנים יותר מישראל, אבל אם מקטרג ואומר,

הקודם, וזוה דריש הירושלמי לשיבה אי אתה שב אבל אתה שב לפרקמטיא. אכן נאמר כאן עוד לאו לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד, וזה איסור בפנ"ע על השיבה בדרך היציאה, ועל זה הוא שכתב היראים שהאיסור הוא רק מא"י למצרים ולא משאר הארצות. וא"כ מבואר מה שהגמ' בסוכה הביאה הך קרא דפ' שופטים, שכן גם בקרא זה מבואר האיסור דפ' בשלח, וכמש"כ המהרש"א. ובמעשה דניקנור שירד להביא דלתות ממצרים, י"ל שהלך למצדים דרך הים ואין זה הדרך שנאסרה בה השי- בה גם לסחורה.

התייצבו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום וגו' ד' ילחם לכם וגו' (יד, יג). **מזבא בתרגום יונתן בן עוזיאל** ארבע כיתות היו, אחת אומרת ניפול לים, אמר להם משה התייצבו וראו את ישועת ד', אחת אומרת נחזור למצרים, אמר להם משה אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד, אחת אומרת נעשה עמם מלחמה, אמר להם משה ד' ילחם לכם, ואחת אומרת נצוח כנגדם, אמר להם משה ואתם תחרי- שון.

מזבא בחתם סופר ה' ילחם לכם (יד, יד). **וברש"י -** בשבילכם, צריך להבין מה חידש רש"י בזה, יותר ממה שכתוב בפסוק, ויש לתרץ, כי חז"ל אמרו שמי שנושע בזכות אחרים אין רשאי לראות במפלת שונאיו, וא"כ איך כתוב כאן התייצבו וראו את ישועת ה', לכן פירש רש"י בשבילכם, אתם נושעים בזכות עצמכם, כדאיתא 'בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים' (מכילתא בשלח), ואז אתם רשאים לראות במפלת מצרים.

ה' ילחם לכם (יד, יד). **מזבא בבגדי אהרן יש לבאר עפ"י דאיתא** (רש"י פי וירא יט, יז) דמי שניצול בזכות עצמו זוכה ורואה במפלתו של שונאיו וכל שאינו ניצול רק בזכות אחרים אין רואה במפלת שונאיו. והנה אצל הים ניצולו ישראל בזכות האמונה. וז"ש "התייצבו וראו" לראות במו עיניהם מפלת השו- נא, והטעם "ה' ילחם לכם", שבשבילכם הוא עושה ולא בזכות אחרים ולכן רשאים אתם לראות... (דרשות חת"ס ועיין לקמן מזה מהג"ר יהודה אסאד זצ"ל) ובבחינה הנ"ל יתפרש ג"כ הכתוב "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים", ושלא יקשה איך ראו במפלת שונאיהם, לזה אמר "ויאמינו בה", ר"ל דכדאי האמו- נה שהאמינו בי, וכיון שהיה בזכות עצמם שפיר ראו במפלת השונא.

ד' ילחם לכם (יד, יד). **מזבא בדברי שמואל להרה"ק הרבי ר' שמעלקע מניקלשבורג זי"ע** מלחמת השי"ת בשונאיהם של ישראל, היא בגלל מדת הרחמים ה"ה" מתוך שמרחם על ישראל.

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). אמר להם משה לישראל המקום עושה לכם נסים וגבורות ואתם עומדים ושותקים, אמרו לו מה עלינו לעשות, אמר להם הווי מפארים ומרוממים

ואתם תחרישון (יד, יד). מובא בדברי שמחה להרה"ק רבי שמחה ישכר דוב מצעשינוב זי"ע מלחמת השי"ת בשונאיכם, מותנית בכך שלא תעלו את שמם על דל שפתותיכם "ואתם תחרשון" כי בזה שהנכם מזכירים את שמם, אתם מוסיפים להם כח.

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). מובא באמרי שפר להרה"ק רבי יהודה פסח מליפקס זי"ע עליכם להלחם אך ורק עבור כבוד שמים "ה", ואילו על ענייניכם הפרטיים "ואתם" אין לכם אלא להחריש "תחרישון".

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). מובא באך טוב לישראל נרמז בכתוב מה שאמרו רבותינו ז"ל: הנעלבים ואינם עוברים, שומעין חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושמן חין ביסורין, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. והטעם שזכו הנעלבים והשומעים חרפתם לשכר זה, כי שתקו ולא השיבו למדבר בעדם, והניחו דינם מסור ביד הקב"ה, שהוא יפרע באותו אדם שדיבר סרה על חברו, והקב"ה הוא הנלחם להם. אולם אותם שהשיבו ועשו דין לעצמם, ודאי שלא יזכו לשכר זה. וזהו שרמז הכתוב "ה" שהוא בעל הכרם, הוא ש"ילחם לכם" לאמץ הנעלבים וינקום נקמתכם, באופן שאמרו יבוא בעל הכרם, ויכלה את קוציו. וחזר ושנה, ואימתי תיעשה עמכם הטוב הזה ותראו במפלת אויביכם, אם "אתם תחרישון" ולא תשיבו על עלבונכם וחרפתכם.

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). מובא בדברי מאיר הרה"ק ר' מאיר מפרימישלאן זי"ע אמר פעם בדרך צחות, ד' 'ילחם' לכם, הוא יתברך הנותן 'לחם' לכל בשר ומספק לכל איש ואיש די פרנסתו, ואמרו חכמינו ז"ל (ביצה טז.) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים, ולבסוף "ואתם תחרישון" מלשון הכתוב (איוב ד, ה) כאשר ראיתי חורשי און, כלומר, ואתם חושבים מחשבות כל היום איך לרדוף ולהשיג פרנסה.

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). מובא בדברי מאיר מעשה בכפרי אחד, שהגיע לחצרו של הצדיק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע וביקש להתקבל בדחיפות על ידי הרבי. האיש לא ידע קרוא וכתוב, ולכן פנה אל אחד החסידים בבקשה שיכתוב למענו פתקא ובה בקשה לרבי, שיעניק לו ברכה שהקציר בשדותיו יעלה יפה. רבי מאיר קיבל את הכפרי, כדרכו, בסבר פנים יפות, ולאחר שעיין בפתק שהאיש הושיט לו, בירך אותו במילים הבאות: "יהי רצון שהקדוש ברוך הוא ישלח ברכה והצלחה במעשה ידיך". שיסע הכפרי את דברי הצדיק וקרא בהתרגשות: רבי קדוש, לא במעשה ידי אני צריך ברכה אלא בשדות שזרעתי. התבונן רבי מאיר בחביבות בפני הכפרי התמים, ואמר: בעצם נכוחים וצודקים דבריך, והנך ראוי שבקשתך תתמלא במהרה מפי אדון הברכות, הלא כתוב מפור-

שישראל אין להם יראה ומדברים בבית הכנסת, לזה אין להקב"ה תירוץ כביכול, כן עכשיו ראינו בעוזנותינו הרבים, שהאומות עומדים בבית תפלתם באימה ויראה, וכן כתב בספר חרדים שלא מצינו שום אומה שיבואו לבית תפלתם וידברו באמצע תפלתם. ומיד נותן הקב"ה למשחית לחבל העולם, וזהו דבר רח"ל, אל תקרי דבר אלא דיבור, שהיה מדבר בבית הכנסת וברא מלאכים משחיתים המה הממיתים אותו בשעת הדבר בר מינן. והוסיף ה"בית ישראל" זצ"ל ואמר נראה לי דרך הלצה לרמוז בפסוק ד' ילחם לכם נגד השטן, "ואתם תחרישון" רוצה לומר אם אתם תחרישון ולא תדברו בבית הכנסת וקל להבין. עכת"ד. וציוה ה"בית ישראל" לר' יוסף קונסס ז"ל שיראה לכל הציבור בבית המדרש בגור את הקטע הנ"ל, ושיראו להיזהר בזה ולפרסם את חומר האיסור, ואכן, נתקיים בעזרת השם יתברך 'ה' ילחם לכם' וזכינו לנסים ונפלאות, כן יתן ה' וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות אכ"ר.

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). מובא בדברי יעקב המגיד הידוע, ר' יעקב יוסף מוכיח זצ"ל, מחשובי תלמידי המגיד ממזריץ', נהג לנסוע מעיר לעיר לעורר את העם לתשובה ולמעשים טובים בדרשותיו המופלאות. פעם הגיע במסעו לעיר אחת וראה שבני העיר עצובים. "מדוע הנכם עצובים" שאלם ר' יעקב יוסף. צרה מתקרבת אלינו - אמרו לו - הפריץ מבקש שנביא לו סכום כסף גדול ואין לנו, חוששים אנו מזעמו של הפריץ. בדרשתו, פתח ר' יעקב יוסף ואמר: יהודים יקרים! יודע אני שעת צרה היא לכם, אולם מביטח אני לכם כי אם תקבלו על עצמכם שלא לדבר בבית הכנסת דברי חולין, תסור כל צרה מעליכם! שהרי כך אומר הפסוק: "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" - "ה' ילחם לכם" ויצילכם אם "ואתם תחרישון"...

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). מובא במהרי"ל דיסקין בסימן שאלה, אתם רוצים שד' ילחם לכם ואתם שותקים, אלא תתפללו גם אתם אליו.

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). מובא בבאר משה נראה ברמז הכתוב דהנה בוודאי שהשי"ת ב"ה הוא הלוחם תמיד מלחמותיהם של ישראל ונוקם להם מכל צריהם, ועם כל זה מגודל אהבת ישראל הוא תולה כביכול בהם שהם בצדקתם ובכוחם החזק הם לוחמים מלחמותיהם, וזהו "ד' ילחם שה" בטיחם משה רבינו ע"ה שהשי"ת ילחם בעדם מלחמתם, אף על פי כן "לכם" יתלה המלחמה בכם שאתם הם הלוחמים. אך שעם כל זה "ואתם תחרישון" אתם תשתקו מלומר זאת שלא להתפאר בעצמיכם שאתם בכוחכם לוחמים מלחמות ד', כי הוא כביכול רשאי לומר זאת ולא אתם, אך שתחזרו העטרה לו ית', שלו הכח והממשלה, והוא הוא הגבור ואיש מלחמה וק"ל.

מקבלים שכר על כל מלה. אלא, משמע מכאן שגם בשתיקה מקבל שכר כפול על כל מילה ומילה שרצה לדבר ומונע את עצמו מלאמרה ושוקת. ושפיר אמרו חכמינו ז"ל מלה בסלע משתוקא בתרין.

מה תצעק אלי (יד, טו). בתרגום יונתן מה תצעק אלי שאין לך כבר צורך להתפלל, כי תפילת בני ישראל כבר הקדים לתפילתך. בספורנו כי אמנם הוא היה בכלל ויצעקו בני ישראל אל ה', אמנם צעקת משה לא היתה מיראת פרעה וחילו, כי כבר הגיד לישראל את מפלת המצרים ומיתתם כאמרו לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, ה' ילחם לכם אבל היתה צעקתו על שרי ישראל שהעיזו פניהם באמרם המבלי אין קברים וחשב בשביל זה שלא ישמעו לו להכנס בים, לפיכך אמר לו מה תצעק אלי בזה, כי אמנם אתה חושד בכשרים. יש אומרים כי משה היה צועק אל השם. וזה איננו נכון כי כבר דבר לו ואכבדה בפרעה. רק נאמר על משה שהוא כנגד כל ישראל. בעבור שצעקו בני ישראל אל ד'.

ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי וגו' (יד, טו). מובא באהבת שלום, ליקוטי יהודה ולכאורה יש לדקדק דהרי לא נזכר בכאן צעקת משה רק ויצעקו בני ישראל אל ה'. ויש לומר דהכתוב בא להשמיענו גודל ועוצם חסד השי"ת עלינו שא"פילו בשמעו רק ספורי דברים בעלמא בין יראי השם הוא ית"ש מחשב אותם לתפלה, כמו בכאן שאמר משה לישראל (יד, יג-יד) התיצבו וראו את ישועת ה' וגו' ואמר להם ה' ילחם לכם, וחשבו הכתוב לתפלה וצעקה, וזהו על דרך הכתוב (מלא-כי ג, טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, פירוש דיבורים בע"למא, ויקשב ה' וישמע. ועל דרך זה שמעתי לפרש מאמר נעים זמירות ישראל (תהלים קטז, א) אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני, פירוש אף כשמעו רק קול דברים בעלמא אף על פי כן הוא ית"ש מחשיב אותן לתחנונים, והטעם כי הטה אזנו לי, פירוש שאף שכפי הנראה הן רק דיבורים פשוטים, אף על פי כן בפנימיות המחשבה גנוז בתוכן דברי תחנונים ותפלות ובקשות וכביכול הוא ית"ש מטה אזנו לשמוע הפנימיות הגנוז בתוכן.

ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי וגו' (יד, טו). מובא בנר ישראל בשם הגה"ק רכי מרדכי פייבוש מהוסיאטין זצ"ל, זרע קודש ויש להבין איפוא מצינו שמשה רבינו ע"ה צעק, שה' אמר לו מה תצעק אלי, אלא הענין הוא דכשהצדיק מברך לאיש ישראל שהשי"ת יעזור לו וכו', נעשה על ידי ברכה זו רעש בכל העולמות, והנה בפסוק י"ג כתיב: ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה', נעשה רעש גדול בעו"לם העליון, ועל זה אמר לו השי"ת מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו.

רש הוא: "ד' ילחם לכם" – ד' ישפיע לכם לחם לשובע, בתנאי שתקיימו את המשך הכתוב: "ואתם תחרישון", אם אתם תחרישון בשעת החריש ותזרעו בשעת הזריעה, תזכו גם לקצור בשעת הקציר.

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (ד, יד). ביאר כ"ק אדמו"ר מס' קאליע זצוק"ל (ניצוצי אורות עמ' א') ידוע מפי ספרים וסופרים שש"י שהאדם שומר פיו ולשונו בעת התפלה מלדבר דברי אחרים זוכה לפרנסה. וכלשונו של המי שבירך מהתוספות יו"ט ז"ל. וזהו ה' ילחם לכם, שה' ישפיע עליכם לחם לאכול, בתנאי ואתם תחרישון בעת התפילה.

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון (יד, יד). ביאר כ"ק אדמו"ר מהר"א ט"ב מסאטמער שליט"א במדרש ד' ילחם לכם ואתם תחרישון מלומר שירה. וצריך ביאור למה לא יאמרו שירה קודם הנס. ואפשר לומר על פי מה שמבואר בספרן של צדיקים, דכל מעשה המצוה אשר יעשה אותם האדם בעוד אשר הנפש לא מטוהרה היא, לא יעלה לרצון לפני אדון כל, כי באים החיצונים וחוטפין המצוה והתורה והתפילה. והעצה לזה היא, לקבל עליו ד' מיתות ב"ד, למסור נפשו על קדושת שמו יתברך באמת בכל לבבו, ואז יחשב לו כאילו כבר מת ומתכפר מיד, ומעתה אין לו שום אשמה ורשע, ולכן אין רשות להחיצונים והסטרא אחרא לחטוף ממנו התורה והמצוות. והנה הים טען מה בין אלו לאלו הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, ואף שהיו להם כמה זכותים כמבואר בדברי חז"ל, אך הים טען כיון שעבדו גם ע"ז ונכתמה הנפש בעוון מר וגדול כזה, ע"כ אין להם שום תרופה חס וחלילה, כי כל המצוות והזכויות אשר הם עושים באים החיצונים ולוקחים בע"כ עד שלא נשאר להם כלום. וע"כ אמר השי"ת למשה ואתה הרם את מטך ויבואו בני בתוך הים במסירת נפש על קדושת השם, וכמבואר בחז"ל שקפץ נחשון לתוך הים, ובזה יהא נחשב להם כאילו מתו ממש ונתכפר להם מכל וכל, כנ"ל דע"י מסירות נפש מתכפר הכל. ולפי זה שפיר מהאי טעמא אמר להם משה ד' ילחם לכם ואתם תחרישון, דמקודם שקפצו למים עד צווארם במסירות נפש היה חשש לומר שירה, פן ח"ו יחטפו החיצונים השירה, אבל לבסוף אחרי שמסרו נפשם שפיר אמרו שירה.

ואתם תחרישון (יד, יד). מובא באוצר אפרים פעם כאשר הלכו קבוצה אל הגאון ה'חזון איש' זצ"ל, ביקשו ממנו שיאמר לפניהם דברי תורה. ענה להם כי אין בכחו לומר כעת דברי תורה, היות ושוכב במיטתו ולא חש בטוב. לאחר מכן פתח החזון איש ואמר, איתא במסכת מגילה (יח.) אמרי במערבא, מלה בסלע משתוקא בתרין [אם תרצה לקנות הדיבור בסלע תקנה השתיקה בשתיים. רש"י] ומשמע מכאן שהשתיקה חשוד בה יותר. אולם לכאורה החשבון אינו מדוקדק, משום שעל השתיקה מקבלים שכר פעם אחת, מה שאין כן על הדיבור

ראיתי ושמעתי מה שאמר משה לישראל אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום וכו', ד' ילחם לכם ואתם תחרישון, שהנה בדברים האלה השריש בישראל מידת הבטחון בודאות גמורה, אם כן אין ישראל נתונים כעת בצרה ולא צריך אפילו להתפלל כמו שכתב במדרש פנחס הנ"ל, א"כ דבר אל בני יי"ע ויסעו. וכן מתפרש מה שכתב רש"י ד"א עלי הדבר תלוי וכו', כי ע"י מידת הבטחון הגמורה אין על האדם לעשות שום דבר כ"א לבטוח בד', וכעת נזכרתי מה ששמעתי מכ"ק אדמו"ר מהר"א זי"ע, בסעודת ר"ח בביתו של ראמ"ק שהיתה, אדמו"ר זי"ע א"ס ספר המעשה מר' שמואל לאנר, שבאה פתאום קעמיסא [משטרה] בביתו ע"י מסירה שהלשינו עליו שעושים בביתו יי"ש בלי רישיון. מה עשה ר' שמואל. שתה כוס יי"ש ושכב לישון. והזכיר אדמו"ר זי"ע מאמר חז"ל על חזקי' בעת שסנחריב צר על ירושלים, אמר אני אין בי כח ללחום ולא לרדוף ולא להתפלל אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה מל' חמה. כעת עיינתי באוה"ח הק' בפסוק מה תצעק אלי וראיתי שמקשה קושיא הנ"ל, ובתירוץו כמעט שנכלל הרעיון הנ"ל עיי"ש.

ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי (יד, טו). ביאר כ"ק אדמו"ר מטאלנא שליט"א שמעתי מפי הרב קרול. הוא עבר את מוראות השואה, והשתמש באימרה זו כתשובה לכתבים שרצו לראיין אותו על אימי השואה. כאשר הגיעו ישראל לים אמר הקב"ה למשה רבינו, "מה תצעק אלי" (שמות י"ד, טו). וידועה התמיהה, הלא מצב הדברים היה כלאחר ייאוש, הים מצד אחד והמצרים החמושים מצד שני ובני ישראל לכודים בתווך, ומדוע שמשה רבינו לא יתפוס את אומנות אבותיו ויתפלל, ומה התביעה של "מה תצעק אלי". אלא, אומר הרב קרול, הצעקה מבטאת את הכאב, וככל שכואב יותר צועקים יותר. אולם, ישנו כאב שהוא כל כך חזק ששום צעקה בעולם לא תוכל לבטא אותו, ולכן במצב של כאב כזה עדיפה כבר הש"ת תיקה, כי הצעקה תמעיט בעוצמת הכאב. כך גם היה המצב של עם ישראל במצר שבין הים והמצרים. על משה רבינו, איש האמת, היתה קפיידא, כי בצעקתו היה משהו שבמשהו מן הסטייה מהאמת הצרופה. שהרי במצב כה נורא אין כל צעקה אשר יכולה לבטא באמת את גודל הצרה. וכלפי מה היו הדברים אמורים, אותם כתבים רצו לשמוע מניצולי המחנות מה עבר עליהם שם. ענה להם הרב קרול: אילו ננסה להכניס את המוראות שעברו עלינו במחנות ההשמדה לתוך מילים, הרי שנחטא לאמת ונגמד את עוצמת הכאב. מסכת הייסורים שעברה עלינו אינה יכולה להיות מבוטאת במילים, והשתיקה עכשיו יפה מן הצעקה. רק אחרי כמה שנים של רגיעה והשקט ניתן יהיה אולי לפתוח את סגור לבנו.

מה תצעק אלי (יד, טו). מובא בדברי ישראל בשם הרה"ק רבי שמואל אליהו מזוואלין זי"ע ברש"י: "שישראל נתונין בצרה". ככל שישראל הם בדיוטא התחתונה למטה בעולם

מה תצעק אלי (יד, טו). מובא בשפת אמת (גור) תרל"א ואבן עזרא ורמב"ן מקשים על צעקת משה רבינו ע"ה. הלא הקב"ה הבטיחו שאכבדה בפרעה כו'. וצעקת בני יי"ל שלא ידעו מזה כי אין מפורש שמרע"ה הגיד להם וי"ל שא"ל רק שישובו. [ומה שלא אמר להם. נראה כי לשון מאמר ה' ואמר פרעה לבני יי"ל כו' משמע שזה נאמר לו, והפסיק הציווי של אמירתו לישראל וישובו ע"ש]. אבל מרע"ה למה צעק. אך נראה כי מדרך הצדיק לצעוק אף על מה שנבטח, שמאמר הש"י הוא אחר שלימות פעולותיו של האדם, ותפילה וצעקה בכלל פעולת אדם השלם לאלהיו, ולזאת מה שיהי' נושע ע"י תפילה וצעקה, הוא הישועה שנבטח עליו, ונראה שאין מבטיחין באמת, רק למי שיוודע זה, שצריך צעקה גם אחר ההבטחה. [וז"ש אין הבטחה לצדיקים. וי"ל שלכך לא נאמר לישראל ההבטחה שלא היו צועקין, והש"י רצה שיצעקו כמ"ש במד' השמיעיני את קולך. אבל מרע"ה אף שנבטח צעק, ולכך נאמר לו ההבטחה כנ"ל].

ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי (יד, טו). מובא בבשם הגר"י מסלנט זצ"ל ולמה באמת צעק וכי לא בטח בד' אלא שאין להיות בעל בטחון על חשבון ישראל.

מה תצעק אלי וגו' (יד טו). מובא במזקנים אתבונן, להרה"ק רבי אברהם מסלנא זי"ע בעל בית אברהם מ'ה ת' צעק א'לי ר"ת אמת. ואיתא במדרש (שמו"ר כא, ה) דבר אל בני יי"ע ויסעו, יסיעו דבר מלבן. הכוונה כדאמרי אינשי 'א ווארט מער א ווארט ווייניגער, העיקר עם זאל זיין מיט א אמת'. וזהו מה תצעק אלי, יסיעו דבר מלבן. מוטב דיבור אחד אמיתי מן הלב, מצעקות כל היום ולבו בל עמו. די הארץ דארף שרייען.

מובא בעבודת פנים ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי (יד, טו). ברש"י למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפילה שישראל נתונין בצרה. דבר אחד מה תצעק אלי עלי הדבר תלוי. נזדמן לי לראות בספר אחד מביא בשם הרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע בזה"ל: שמעתי משמו, כשבא על אדם ח"ו איזה צרה רח"ל וצר לו מאוד, אז העצה שיבטח בחסד עליון בל ימוט ולא יעשה שום דבר ושום רפואה כלל רק לבטוח, ואפילו שלא להתפלל ולא לילך למקוה וכדומה רק לבטוח עכלה"ק. הגם שזו מדריגה גדולה, אבל יש ללמוד מזה גודל כח מידת הבטחון שגדולה יותר מתפילה. ואמרתי רמז בזה, תפילה עושה מחצה, אבל בטחון פועל כל הישועה. אגב, עלה ברעיוני לפרש בזה לשון רש"י ז"ל בפרשת בשלח על הפסוק מה תצעק אלי, למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפילה עכ"ל. ואינו מובן, הלא אדרבא בשעה שכלל ישראל נתונים בצרה בודאי צריך לזעוק ולהתפלל להש"ת ולהאריך בתפילה עד שתהיה הישועה. ושאלתי לכמה אנשים דבר זה ולא ידעו להשיב. אך פתאום באמצע קריאת התורה עלה ברעיוני כש-

ותירץ על פי מעשה (הובא גם בתפארת יונתן פרשת לך) שהיה מלך שהיתה לו בת יחידה כלילת המעלות, אולם בנות המדינה קנאו בה. כאשר עמדה ללדת היה מצבה קשה עד שהרופאים התיאשו ממנה. הגיע למלך חכם אחד ואמר שיש לו רפואה בעבורה: יפרסמו בכל המדינה שבתו ילדה למזל טוב, הבטיי- חו שעל ידי כן תלד מיד, וכך היה. שאל המלך את החכם מה מקום להמצאה זו, והסביר כי לבתו ישנם שונאים רבים, ונשים מכשפות עשו פעולות להפריע לה. אולם כאשר נודע שילדה חדלו מכשפיהם והתינוק נולד. כן היה ביציאת מצרים, חז"ל אמרו (חולין 2:): למה נקרא שמן כשפים שמכחישים פמליא של מעלה, החרטומים והמכשפין עשו כל טצדקי שבעולם לה- פריע יציאת ישראל ממצרים, מלבד זה היו הרבה מקטרגים כמ"ש חז"ל שקטרגו על ישראל שאינם ראויים ליגאל. לכן כאשר צעק משה רבנו לפני השי"ת אמר לו, 'מה תצעק אלי' הלא ע"י צעקתך ידעו שעדיין לא נושעו, אדרבא 'דבר אל בני' ויסעו', וכאשר יראו המצרים והמקטרגים שמשה רבינו ציוה שיסעו יפסיקו לכשף ולקטרג. ספרו חסידים, כי קודם שנכ- נס הרבי מבעלזא לשלחנו לסעודת יו"ט (בשביעי שלפסח) ראה את הרבי רבי אלימלך מליזענסק זצ"ל, ושאלו: הלא רבינו הבטיח שבחיי תלמידיו יבוא משיח, וכל תלמידיו כבר הלכו לעולמם, אמר לו רבי אלימלך שאל איזה קושיא ואני אייש- בה, ובכך תהיו תלמיד שלי. ושאלו את הקושיא הנ"ל, ורבי אלימלך תירץ כנ"ל. {בספר אם הבנים שמחה מביא סיפור זה עם אביו של המהר"י הרה"ק ר' שר שלום זצ"ל ששאל את הרבי ר' אלימלך זצ"ל שאלה זו בחלום, והשיבו כנ"ל}.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא בחמד שלמה יש להבין מה שאמר הקב"ה למשה מה תצעק אלי, הלא אין כוחינו אלא בפה ומה נעשה אם לא לצעוק אל השי"ת. אלא אפשר לפרש על פי מעשה שהיה בקהל פעזינג, שהרב דשם גייר גר צדק אחד, ואחר המילה לא נפסק הדם לזוב והיה לגר יסורים קשים ומרים, וגם היה בסכנה גדולה. ולא היה באפשרות לקרוא לרופא, כי שמה היה חק שאסור לגייר שום נכרי בלי רשות הממשלה, ולהרב דשם לא היה רשות. והיה פחד גדול לכל היהודים הסמוכים לשוב הנ"ל, אם ימות הגר צדק ויתוודע הדבר, שלא יתהווה מזה סכנה לכל היהודים היושבים בערים הללו. ונסע הרב דפעזינג לה' חתם סופר' זצ"ל. ואמר הגאון זצ"ל שאין שום עצה, רק שהוא והגר יקחו עגלה ויסעו לנהר דונא ושניהם יפלו להנהר על קידוש השם. הרב והגר שמעו והסכימו לעצה זו, ובהיותם כבר באמצע הדרך סמוך להנהר פגע בהם איש זקן אחד ושאל אותם, היכן הם נוסעים כאן, והלא כאן הוא סכנה מחמת הנהר השוטף והסוער, ולרוב ההפצרות סיפרו לו עצת הגאון זצ"ל. וענה להם הלה, כי בשביל זה אינם צריכים לעשות כן, כי הוא מוהל מומחה ויש לו עפר שזורקים על מקום המילה ויפסוק הדם והיסורים שיש לו מחמת המילה. וכך עשה ותיכף נתרפא הגר. ורצו לקחת את הזקן על העגלה אך נעלם מתחת ידיהם, והבי-

הזה, כך הם חשובים יותר ויותר למעלה בשמים, לפיכך לא עתה להאריך בתפלה, משום שכפי היותם נתונים בעומק הצרה, הרי לגודל חשיבותם למעלה אינם זקוקים לתפלתך.

מובא בצמח ה' לצבי להרה"ק רבי צבי הירש מנדבורנה זי"ע מה תצעק אלי (יד, טו). ברש"י: "לא עתה להאריך התפלה" (יד, טו). אריכות התפלה כרוכה בסיכון מסויים, שלא יתלה הזכות בעצמו שהוא ראוי שתפלתו תתקבל, ומאחר שישראל שקועים בצרה, לא יוכלו להשתחרר מצערם הפרטי ולבקש עבור צער השכינה, ולכן - לא עתה להאריך בת- פלה.

מובא במשירי אהודנו ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). פירש רש"י לא עתה להאריך. כששאלו את הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע, עצה בענין שידוך אם להמתין עוד או למהר הדבר. והשיב, הנה אמרו חכמים (סנהדרין כב.) וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, ונח- זי אנון מה נאמר בקריעת ים סוף, 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו' ופירש רש"י לא עתה אתה להאריך.

ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי וגו' (יד, טו). מובא בארץ צבי להגה"צ רבי אריה צבי פרומר מקוז'יגלוב זצ"ל אונקלוס תרגם קבלות צלותך, שכל את ידיו ליישב קושית הרמב"ן. [וכן הוא בזוה"ק], דמה שאלה היא זו מה תצעק אלי, הרי לעת צרה וצוקה כזאת האם החרש יחריש, על כן תרגם אונקלוס קבלית צלותך, נראה שמפרש הקרא מה שתצעק כבר הגיע אלי, וזה קבלית צלותך. גם מרומז בזה דעיקר התפילה היא הכנעה וכובד ראש, ולפי מה שעומד בהכנעה, בשפלות רוח ושבירת הלב לפני מלך הכבוד ב"ה, לפיהו תתקבל תפילתו, וכדאמ- רינן בפ"ק דסוטה (ה, א) אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים לבו כבשר, וזה מה תצעק אלי שה"מה" שבכם [מה אני ומה חיי] צועק אלי, וממילא נשמע, קבלית צלותך.

מה תצעק אלי וגו' (יד, טו). מובא בכאריה ישאג בתרגום קבלית צלותיך, שמעתי מידידי בשם רב אחד ספרדי שאמר הת- רגום למד דבר זה מהטעמים, דאם הפירוש כפשוטו היה צריך להיות ה"טפחא" על תיבת מה, ואז היה מתפרש "מה" "תצעק" אלי, אבל כעת שהטפחא הוא על תיבת "תצעק", אז הפירוש הוא "מה תצעק" "אלי" והיינו שמה שתצעק הגיע אלי וקבל- תי את צעקתך.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא בהגדה של פסח אמרי קודש שאל הרה"ק ר"י מבעלזא זצ"ל, לכאורה קשה, בעת צרה כזו כאשר הים לפניהם ומצרים לאחריהם מה למשה לעשות מלבד לצעוק אל ה', גם מה הכוונה 'דבר אל בני' ויסעו', כיצד יסעו כל זמן שהים עומד בפניהם, היה צריך לומר 'הרם מטך וגו' ובקעהו', ואח"כ 'דבר אל בני' ויסעו'.

בכחו להמשיך ישועה מחוץ לדרך הטבע. וז"ש מה תצעק אלי במצב כזה אין עצה רק דבר אל בני ישראל ויסעו לתוך הים, שישרישו בקרבם מסירות נפש, ועי"ז יוכלו להמשיך ישועה למעלה מדרך הטבע.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). ביאר כ"ק אדמו"ר מנדבורנה ב"ב זי"ע אמר המקום למשה, משה, בני נתונים בצרה, הים סוגר, ושונא רודף, ואתה עומד ומאריך בתפילה שנא' מה תצעק אלי, אמר משה לפני הקב"ה ומה עלי לעשות, אמר לו ואתה הרם את מטך (ילקו"ש רלג). נראה לבאר מה טעם אמר לו הקב"ה למשה שיבקע את הים במטהו ולא יאריך בתפילה. דהנה כתיב (תהלים קיט, פט) לעולם ה' דברך נצב בשמים, והיינו דדיבור שיצא מפי הקב"ה הוא נצחי ואי אפשר לשנותו, וכל בריאת העולם הוי ע"י דיבור ה' כדכתיב בדבר ה' שמים נעשו, ומאותו דיבור יש קיום לעולם, כי דבר ה' קיים לעולם. והנה משה רבינו היתה שכינה מדברת מתוך גרונו, ולפיכך אילו היה משה פועל את ישועתם של ישראל ע"י שהיה מתפלל בפיו שיהא הים נבקע, לא היה באפשרי שהים יחזור לקדמותו, באשר הדיבור היוצא מפיו הוא דבר ה' וקיים לעד. והלא אי אפשר לים שלא יחזור לקדמותו, והלוא לפיכך אמר לו הקב"ה שיבקע הים במטהו, שזה הוי מעשה בשר ודם, ומעשה בו"ד אינו נצחי, וממילא יוכל הים לשוב לאיתנו.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא בבית אברהם אחד מקריניק נכנס לפני בעל יסוד העבודה זי"ע, ואמר ד' יעזור לי שאהיה יהודי כשר, ואמר לו הוא ז"ל, ומה תעשה אתה, השי"ת מצדו מוכן תמיד לעזור לך את חלקו, אבל העיקר שאתה תעשה את חלקך, וזהו מה תצעק אלי שאני אעזור לך, דבר אל בני ישראל ויסעו, שיעשו את המוטל עליהם, ואז יוכלו לצעוק לד' ולעזרתו.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא בצמח דוד ידוע שהרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זצוק"ל, היה ביי דידות גדול עם ה'צמח דוד' [בנו של בעל הבני יששכר] זצוק"ל. פעם אחת נסע ה'דברי חיים' לה'צמח דוד', ועם רב הלכו כנגדו למרכבה. אמר ה'דברי חיים' מה זה שבאים אצלי אנשים, מה אני. ענה ה'צמח דוד' הנה איתא בפסוק 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו', 'מה' הוא מלשון ונחנו מה (ז-ז) היינו ענוה, וקאמר הפסוק דברי ענווה ושפלות שאין אני כלום, 'זאת תצעק אלי' להקדוש ברוך הוא, אבל 'דבר אל בני ישראל ויסעו', לבני ישראל דבר שיעשו להצדיק. [בספר תהלת חיים נכתב שה'דברי חיים' הוא זה שאמר במאמר בפסוק הנ"ל]

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא בקדושת היהודי הרה"ק מפאריסאזו זי"ע נסע אחרי פטירת רבו

נו כי הוא היה מלאך הברית אליהו הנביא זכור לטוב. ובבואם לבית הגאון החתם סופר לספר לו על הנס, שאל ממנו הרב הנ"ל למה היה צריך לצוות להם לילך ולהשליך עצמם לנהר דונא, והלא את אליהו הנביא היה יכול לשלוח ישר לביתם. קפץ החתם סופר ואמר, כי בלי מסירות נפש אתה רוצה את אליהו הנביא, זה אי אפשר, רק אחרי שהסכים למסור נפשו על קידוש השם אפשר להשפיע ולשלוח אליו את אליהו הנביא זכור לטוב. ע"כ. ובזה יש להבין גם כאן שזה מה שאמר הקב"ה מה תצעק אלי, קודם אני רוצה לראות את המסירות נפש של בני ישראל ואחר כך תבוא הישועה.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא באהל יעקב לכאורה צריך להבין מדוע אומר ה' למשה "מה תצעק אלי", הרי משה לא יודע מה לעשות, לכך עומד וצועק לה' בתפילה שיושיע את ישראל? ותירץ המגיד מדובנא כדרכו במשל: לעשיר אחד היה בן יחיד ענוג ומפונק שלא הורגל מימיו בכל עבודה. מה יהיה בסופו? חשב העשיר בלבו, הן אינו יודע לעסוק במאומה, חובה עלי ללמדו מסחר שידע לכלכל את חייו. אמר ועשה, קרא לבנו ואמר לו: מהיום והלאה תצא בכל יום לשוק ונסה את כוחך במסחר, והיה אם תצליח ותרוויח במשך השבוע סך של שישה זהובים, אתן לך שלושים זהובים! הסכים הבן, קיבל את עצות אביו ויצא לשוק. ביום השישי מנה הבן את הסכום שהרוויח ומצא כי יש לו שישה זהובים, חסרה פרוטה אחת! חשב הבן בלבו ומה היא כבר פרוטה אחת, ודאי לא יעכב אבי מלתת לי שלושים זהובים בגלל פרוטה אחת... אבל האב סירב בכל תוקף, עליך ללמוד את ערכו של הממון! דין פרוטה כדין מאה, היה עליך לעמול עוד מעט קט ולהרוויח את הסכום במלואו כפי שהתנינו ביינינו, ומחמת שהתעצלת לא תקבל. כן הוא הנמשל: אין דרכו של הקב"ה להקדים את הנס רגע אחד לפני שמוכרח. והנה אחר שבאו בני ישראל עד שפת הים נדמה היה בעיניהם כי כבר מיצו את כל דרכי הטבע, ועתה ממתינים לנס מהשמים, וכאשר ראו את הים גועש וסוער כדרכו צעקו בני ישראל ומשה רבינו שיושיעם ויעשה להם נס. אבל באמת עדיין לא תמו דרכי הטבע, שהרי היו יכולים להיכנס וללכת במים עד חרטום. והיה נדמה בעיניהם כי בגלל דבר קטן זה לא ימנע מהם השי"ת את הנס. על זה השיב הקב"ה למשה "מה תצעק אלי" הרי עדיין נשאר לישראל עוד חלק קטן שעליהם לעשות שזה מעכב את הנס. ותורה לבני ישראל לנסוע לתוך הים ולעשות את המקסימום שהם יכולים, ואז הם יזכו לראות את ישועת ה' וניסים גדולים ונפלאים.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). עם ישראל היו צריכים אז לנס מחוץ לדרך הטבע, ואין בכח אדם לפעול נסים כאלו ע"י תפלה וצעקה, אולם כשאישי ישראל מקבל עליו מסירות נפש הרי זה למעלה מטבעו, כי הגוף אי אפשר לו לסבול מסירות נפש, וכיון שמתעלה למעלה מן הטבע יש

ובקשו את המגיד מזילנה, רבי מאיר נח לוינ' זצ"ל, לשאת בו דברים. פתח ואמר, "עתה נתבארה לי כונה חדשה בפסוק 'לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים', כי הנה אמרו חז"ל (יבמות ע"ט.) ששלושה סימנים באומה זו, רחמנים, ביישנים, גומלי חסדים. נמצא, שמצות צדקה נטועה בנו מעת היותנו לעם, מושרשת בנו מן השמים. אבל בשנים קדמוניות, הדרו בה אבותינו לתת מתן בסתר, שהנותן לא ידע למי נתן והמקבל לא ידע ממי קיבל. מה שאין כן עתה, אין נותנים אלא בפרסום ובפומבי גדול, וכדי כלימה ובזיון. וזה פירוש הכתוב: 'לך ה' הצדקה'. מידת הצדקה הושרשה בנו על ידך. אך 'ולנו בושת הפנים', כיצד אנו מקיימים אותה".

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא באמרי אלימלך להרה"ק רבי אלימלך מגרודזיסק זי"ע למה הנך צועק על כבוד שמים "מה תצעק אלי", בעיני עדיף כבודם של ישראל "דבר אל בני ישראל" כי גם כאשר הנני מוחל על כבודי, הרי לעולם אינני מוותר על כבודם של ישראל.

דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא בכנסת ישראל בשם הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורה זי"ע כל רצוני הוא שיאמינו גם כן, שהרי בי הם כבר מאמינים, ולפיכך דבר אל בני ישראל ויסעו.

דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא בדובר שלום להרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע כנגד טענת שר של מצרים: הללו והללו עובדי ע"ז, נצטוו למסור נפשם ולנסוע לתוך הים, בתור תשובת המשקל, על שלא מסרו נפשם בהיותם במצרים שלא לעבוד ע"ז.

ואתה הרם את מטך (יד, טז). ביאר הנצי"ב מוואלוז'ין בזמן שעמד בתפילה לא החזיק מטהו בידו.

ואתה הרם את מטך (יד, טז). מובא בלקוטי מהרי"ל להרה"ק רבי יהודה ליב מזקילקוב זי"ע אם אמנם מדתך היא הכנעה "מטה", אך כעת אין השעה כשרה לנהוג בענוה, אלא אדרבה עליך להתרומם "הרם את מטך".

ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו (יד, טז). ביאר הרה"ק ר' שמשון מאוסטירפולי זי"ע בני שלשים להגה"ק ר' יוסף מקאסאן זצ"ל בספרי קבלה איתא, שמשנה בקע את הים עם השם צ"א, ולפי זה הכי אמר לו הקב"ה, הרם את מטך, שתרום האותיות מ' ט' ק', ותחת זה הם האותיות נ' י' ל' ונטה את ידך, שתטה אותיות י' ד' ק', ותלך למעלה מהם, ותמצא האותיות ט' ג' י', על ה"ם, שתרים האותיות י' מ', ולמטה מהם הם האותיות כ' נ', וביחד הגימטריא של אותיות אלו (נ' י' ל' ט' ג' י' כ' נ') עולים למספר קפ"ב 182, ובקעהו, שתבקע

הרה"ק מקאזניץ לבן דודו הה"ק ר' נתן דוד משידלאווצע זצ"ל להסתופף בצל קדשו, ונסיעתו היתה על שבת קודש קודם ר"ה, והיה בדעת הרבי מפאריסאוו להישאר שם על ר"ה. והנה פתאום שלח הה"ק משידלאווצע אחריו שיתן לו ברכת הפרידה באמרו כי בביתו ממתנים הרבה אלפי ישראל אנשי שלומו. וענה אותו הה"ק מפאריסאוו בענות רוחו, מי אנכי לנהל עדה קדושה צאן קדשים, רצוני להישאר אצליכם על ר"ה. אמר לו הה"ק משידלאווצע, הנה מצינו שאמר השי"ת למשה מה תצעק אלי, וקשה וכי למי יצעק אם לא להשי"ת, אך הענין כי משה רבינו ע"ה בענוותנותו לא רצה לקבל התמנות באמרו מי אני לעשות טובה לישראל, וע"ז אמר לו השי"ת מה (היינו בחינת ונחנו מה) תצעק אלי פירוש אם בבחי' ענווה אתה צועק אלי, "דבר אל בני ישראל ויסעו" שכן ינהיג את ישראל, וברכו שיוושעו כל האנשים הדופקים על פתחו ברו-חניות ובגשמיות ויסעו אליו בני ישראל.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). מובא בשיח שרפי קודש פעם אחת בא להרה"ק מקאצק זצוק"ל איש אחד שהיה מתלמידי הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשע זצוק"ל, שאל אותו הרה"ק מקאצק, מה שלום רבך, אני אוהב אותו מאוד, אבל מה הוא צועק תמיד להקב"ה שיביא את המשיח, ולמה אינו צועק לישראל שיחזרו בתשובה, הלא זה מה שאמר הקב"ה למשה רבינו "מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל".

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו) המגיד מקו-טנא זצ"ל הגיע פעם לעיר אחת, לעורר את העם לתשובה, ועמו הגיע לשם חזן אחד להשמיע מנעימותיו. את פני החזן קבלו בהתלהבות רבה, ואלו למגיד לא שתו את לבם, עד כדי כך, שבלי שבת, לאחר התפילה, לא הזמינו איש לסעוד על שולחנו, בעוד שעל אירוח החזן היו קופצים רבים. למחרת היום, עלה המגיד להשמיע את דרשתו, ואמר: "הכתוב אומר מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו. כאן בקהילתכם, נפקחו עיני לראות את הפסוק באור חדש 'מה תצעק' כשמגיע לעיר חזן. שצועק ומסלסל בקולו, כל אחד אומר לו, אתי תבוא, אבל כשמגיע מגיד משרים, שתפקידו ל'דבר אל בני ישראל' אומרים לו ויסעו, גש הלאה, איש אינו חפץ בו". מכיון שכך, ראה המגיד שמחובתו לעוררם על מצות החסד וקיום המצוות שבין אדם לחברו, ואמר, "כתוב: 'לך ה' הצדקה, ולנו בושת הפנים'. וביאורו, 'לך ד' בדברים הנוגעים לך, בדברים שבין אדם למקום, יתכן שיצאנו ידי חובתינו. אנו מתפללים, לומדים, שומרים שבת וכשרות. אבל, 'ולנו' בדברים שלנו, שבין אדם לחברו, בושת הפנים, בושנו וגם נכל-מנו.

מובא בתולדות ישראל

באותו ענין מובא בשערי ארמון ומסופר, שפעם באחד מלילות החורף ערכו בוילנה נשף גדול ומפואר למטרת צדקה,

המספר קפ"ב לחצי, ואז תעלה לך החצי צ"א 91, ועל ידי זה יבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה.

ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו (יד, טז).
 מצינו מחלוקת באופן הבקיעה, דהרבינו בחיי סובר דלא נבקעו כל המים בבת אחת, אלא מעט מעט, באופן שתמיד היו המים לפניהם, והטעם לזה כדי להרגילם במידת הביטחון שיהיה להם תמיד בטחון בד', ושיהיו עיניהם תלויות תמיד לרחמי שמים, אבל הש"ך (ד"ה וישבו המים) כתב, שכל המים נבקעו בפעם אחת, כדי שלא יפחדו שלא יטבעו במים, ולכך לא ראו מים כלל אלא דרך סלולה לפנייהם וחומה בנויה מימנם ומשמאלם, ובספר עשר אורות (דף סב) הביא מהגה"ק מאפטא זי"ע, שפירוש דרך מפורש בזה, שקודם נבקע רק הצד הראשון של החצי העיגול, ואחר כך כשגמרו להלוך באותו צד, והתחילו הצד השני, נבקע הצד השני, והצד הראשון חזר על המצריים וכו'.

ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו (יד, טז). מובא בנר ישראל שאלו פעם ב' משכילים מהרה"ק מרוזין צצוק"ל, מהו החידוש של קריעת ים סוף, הלא כתיב "הרם את מטך", ומסתמא המטה היה של סנפרינון, ומדרך הטבע שמים נקרעים לפני סנפרינון. השיב להם הרה"ק מרוזין, אין אתם יודעים פירושם של הדברים דפירוש הפסוק כך הוא, ואתה הרם את מטך, הרם הוא מלשון הרמה והפרשה מלשון הרומו מתוך העדה והיינו תרים ותפריש את המטה ותשים אותו בצד, ונטה את ירך על הים ובקעהו, ותבקע את הים עם ירך. ולפלא לציין שכעין זה מובאר במדרש: אמרו המצריים לא היה יכול משה לעשות כלום כי אם במטה, בו הכה את האור, ובו הביא את כל המכות. כיון שבאו ישראל לתוך הים והמצרים עומדים מאחוריהם, אמר הקב"ה למשה השלך את מטך כדי שלא יאמר וילולא המטה לא היה יכול לבקוע את הים, שנאמר ואתה הרם את מטך, ודריש תיבת הרם מלשון השלכה כמו רמה בים.

ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו וגו' (יד, טז).
 מובא בצפה הים (הנדפס בסוף תהלים שערי פרנסה טובה, מזמור מ"ד), שבימיו פנתה ממשלת רוסיה לממשלת אשכנז (שקנתה לה שם בעולם אז למקור החכמה והמדע), שהיות שמצאו באחד מהארמונים איזה אבן יקר מאוד, ואינם יודעים מה טיבה, על כן אנו משלחים לכם את האבן אולי תמצאו פעולתה, אבל גם חכמי מדינת אשכנז לא הצליחו לפתור את טיבה של האבן, ולפני שהחזירו את האבן, שלחו לשאול משכיל אחד אולי בידיעתו בתלמוד ימצא הפתרון לזה, אבל הוא גם כן לא ידע, אך אמר להם שיאמרו לממשלת רוסיה, שלמה להם להביא ממרחק לחמם, בו בזמן שבמדינתם בעיר ווילנא נמצא חכם אחד והוא הגר"א, שהוא בוודאי יפתור להם את טיב האבן (וכוונתו היה בזה לבזות את הגר"א, כשגם הוא לא היה בידו מענה), וכן עשו ממשלת רוסיה, ושלחו את האבן להגר"א, ובמשקל הרא-

שון גם הגר"א לא ידע את טיבו, אך הניחו במקום המשתמר, לעיין בו אחר שיגמור את לימודיו, ובאמצע לימודו נכנס איזה ילד קטן לחדרו של הגר"א, ושחק עם האבן שעל השולחן, וזרקו לתוך כוס מים שעמד על השולחן, ואחר שגמר הגר"א את לימודיו, ורצה לעיין עוד הפעם בהאבן, נבהל לנפשו כשראה, שהאבן שניתן לו מהממשלה איננו, והתחיל לחפשו, ומצא אותו בכוס של מים, והנה המים שבכלי נתבקעו, וחזר הגר"א את האבן להממשלה, ומענה בפיו, שנתברר לו, שפ"עולת האבן הזה, הוא לבקוע מים, והוא האבן סנפירינון, אשר אמרו חז"ל עליו שטבע שלו הוא לבקוע מים, ונתגדל מאוד כבודו של הגר"א, והמשכיל הנ"ל, שלא היה קץ למפלתו הנורא, ניסה לצער את הגר"א, והקשה להגר"א, מה היה הנס בקריעת ים סוף, שהלא אמרו חז"ל שהמטה של משה היה מהאבן סנפירינון, ואם כן מה החידוש שהיה ביכלתו של משה לבקוע את הים, הלא זהו הטבע של האבן סנפירינון, ושלח לו הגר"א, שהלא כתב להיפך ואתה "הרם" את מטך, שהקב"ה ציוה לו שישליך את המטה ויכה את הים עם ידו, כדי שלא יאמרו אנשים כמותך, שהים נבקע על ידי הכח שיש בהאבן הסנפירינון. ובאבן עזרא אמר דרך מפורש בזה, שבאמת אחז המטה בידו, ורק מאותו רגע שנטה ידיו לצד המים, כבר נבקע הים מבלי שיצטרך להניח אותו על הים, ובספורנו כתב, שעם המטה פעל שיתחיל הרוח קדים לנשוב ועם ידו פעל שיבקע הים. ומבואר בזוהר הק' שבקיעת הים נעשה על יד ימינו, והחזרתו לאיתנו נעשה עם יד שמאלו.

ויסע מלאך וכו' ההולך לפני מחנה ישראל (יד, יט). מובא בקרבן העני להרה"ק רבי יעקב קטינא זי"ע בעל "רחמי האב"ה' הולך לפני מ'חנה י'שראל ר"ת "מילה" שבזכות מצות מילה נגאלו ונבקע להם הים כידוע בכל המדרשים.

ויסע מלאך האלוקים ההולך לפני מחנה ישראל ויעמוד מאחריהם (יד, יט). מובא בקדושת לוי דידוע דהמלאכים הם יותר גבוהים מישראל מחמת קדושתם, אפס כשהשם יתברך מראה אהבתו לעמו ישראל ואוהב את ישראל, אז ישראל הם למעלה מכל מלאכי מעלה. והנה בעת קריעת ים סוף הראה הקב"ה אהבתו לישראל, והיו ישראל למעלה מכולן, וזהו ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל ויעמוד מאחריהם, פירוש שהמלאכים שהולכים לפני מחנה ישראל, שהם למעלה ממדריגת ישראל, אז בקריעת ים סוף עמדו אחר מדריגת ישראל, שישראל היו למעלה מן המלאכים, שהשם יתברך הראה להם אהבתו.

מובא בדורש טוב להרה"ק מרדכי מאטיל מסטריקוב זי"ע וילך מאחוריהם (יד, יט) ברש"י: "ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים". הקב"ה הגן על ישראל מחצי הכפירה ומחשבות זרות שניסו המצרים להחזיר בהם, חצים ובליסטראות של מצרים.

חני של אחד. אותו תלמיד חכם היה צריך לחזור עם תשובה, אלא שהבירור לא היה עם בשורה טובה. כיון שכך, חכך בדרך עתו אם ומתי לומר זאת? אמר לו הרה"ח רבי אברהם יוסף אירנשטיין שלא יאמר כלום בחג הפסח, אלא יחכה עד לאחר החג. ביום טוב "שביעי של פסח" קרא לו ה"בית ישראל" ושאלו: מדוע לא נכנס כל הזמן לומר תשובה על השליחות? השיבו שרבי אברהם יוסף הציע לו שיחכה עד לאחר החג. אמר ה"בית ישראל": 'יש לו טעות, בדיוק הפוך, עכשיו הזמן המתאים לדבר על זה. כתוב שבקריעת ים סוף עשה הקב"ה למצרים בוץ בים וטבעו, ומאידך גיסא, בני ישראל יצאו מהים ומהבוץ. אם כן יום זה מוכשר הוא לצאת מבוץ, מכל הדברים האלו, על ידי שתאמר ונסדר את הדבר נעזור לאותו אדם להיחלץ מהבוץ.

ויט משה את ידו וגו' ויבקעו המים (יד, כא). מובא בזכותא דא־ברהם איתא בחז"ל שכאשר בא משה לקרוע את הים, לא קבל עליו להקרע, אמר לו הים מפניך איני נקרע, אני גדול ממך, שאני נבראתי בג' ואת נבראת בששי. ותמוה וכי אם הים הוא יחוס, לכן צריכים עם ישראל דעטרינקען ווערין (להיטבע). והשיב כל זמן שישראל האבען גיזיכט עצות, האט דער ים אויך גיזיכט עצות מיט יחוס {כל זמן שישראל חיפשו עצות, אז גם הים חיפש עצות עם יחוס}, אך כאשר שישראל לא חיפשו עצות והאמינו בד', כן הים לא חיפש יותר עצות אפי"ל מיטן יחוס כמו שאמר זקיני היהודי הקדוש זי"ע על הפסוק (תהלים יג, ג) "עד אנה אשית עצות בנפשי יגון בלבבי יומם", כי כל זמן שאדם מדמה בדעתו ובנפשו שיש לו עוד עצה ומבוא להושע, זה סימן שעדיין הוא רחוק מהישועה, עד שיתוודע לו שאין לו שום עצה ומבוא רק שהשי"ת יעזור לו, אז הוא קרוב להישועה, וזהו "עד אנה אשית עצות בנפשי", כי כל זמן שאני אשית עצות בנפשי רחוק אני מהישועה ועדיין יגון בלבבי יומם, לכן קח נא ממנו כל העצות ואזי אהיה קרוב להישועה עכ"ד. והאמר חכמינו ז"ל (שבת קמג) דתניא ר' שמ"עון בן אלעזר אומר נותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר, פירוש כי כמה גדול כח השטות, אשר האדם חושב ונותן עיניו כי פרנסתו יבא מצד זה, ועושה הקב"ה שהוא אוכל מצד אחר אשר לא חשב על זה כלל. ובזוהר הק' איתא הים ראה ויגוס, מה ראה שמו של הקב"ה, פירוש די יודען האבען נישט גימיינט זיך נאר דעם כבוד פיין השי"ת, אין דאס האט דער ים גיזעהן ולכן נקרע אפילו מיטן יחוס, {היהודים לא התכוננו את עצמם אלא את כבוד השי"ת, ואת זה הים ראה ולכן נקרע אפילו עם יחוס}.

מובא בבית אהרן להרה"צ מפאטיק זצ"ל, ויבקעו המים (יד, כא). פרש"י (מהמכילתא) כל מים שבעולם, ולכאורה למה נחוץ נס זה לבקוע כל מים שבעולם, ופירש המגיד הקדוש מקאזניץ זצ"ל, שהכוונה שבכל הדורות כשיהיו ישראל בעת צרה ח"ו יבקע לפניהם הים מכחו של משה שבקע הים, והיא

ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה (יד, כ). מובא באמרי פנחס אותו האור שהאיר לישראל, הוא עצמו החשיך עיניהם של המצרים מאחר שלא יכלו לסבלו.

ויאר את הלילה (יד, כ). מובא במאור ושמש אורו יתברך האיר אפילו במקומות האפלים ביותר, "ויאר את הלילה", כך שנתבטלה שליטת כחות הרע.

ולא קרב זה אל זה כל הלילה (יד, כ). מובא במדרש אבכיר רצה גבריא להרוג את המצריים אמר לו הקב"ה המתן להם עד אותה שעה שפעל אביהם עמי, שנאמר וישכם אברהם בבוקר, כיון ששמע גבריא כך לא נגע בהם כל הלילה, שנאמר ולא קרב זה אל זה כל הלילה.

ולא קרב זה אל זה כל הלילה (יד, כ). מובא במאור ושמש [כך מובא גם בחנוכת התורה להרבי ר' העשיל מקראקא זי"ע] הנה איתא במס' מגילה (י:): אמר ר' יוחנן מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להם הקב"ה מעשי ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה ע"כ. וכבר האריכו בזה המפרשים. ובמאור ושמש מביא בשם הרה"ק הרבי ר' שמעלקא זי"ע, דידוע שהקב"ה משלם לכל אחד ואחד מדה כנגד מדה כידוע, והנה מחנה סנחריב פתח ד' את אננם לשמוע שירת המלאכים ועל ידי זה מתו כולם, וגם כאן בקשו מלאכי השרת לומר שירה, שישמעו מצרים ויצאו נשמתם, והשיב להם הקב"ה מעשי ידי טבעו בים, כלומר המה טבעו בני בים, וצריך לשלם להם גם כן כמידתם, והאיך אתם מבקשים לומר שירה ועל ידי זה להמיתם ודו"ק.

ולא קרב זה אל זה כל הלילה (יד, כ). מובא באור פני משה - מאחר שאין האחד מתקרב לרעהו כתוצאה משנאת חנם "ולא קרב זה אל זה" לפיכך שרויים ישראל בגלות "כל הלילה".

ולא קרב זה אל זה כל הלילה (יד, כ). מובא בקדושת יום טוב רק אם יתרחקו ישראל מהגוים ולא יתחברו עמהם "ולא קרב זה אל זה" במשך תקופת הגלות שנמשלה ללילה, יזכו לישועה.

ויולך ד' את הים ברוח קדים עזה וגו' (יד, כא). מובא בקדושת לוי לאחר שהים העיז לעמוד כנגד משה בטענה: אני גדול ממך שנבראתי תחילה "ברוח קדים עזה" לפיכך "וישם את הים לחרבה" שנהפך לגמרי מים ליבשה, נשברה גאותו "ויבקעו המים".

וישם את הים לחרבה (יד, כא) - הקפיא טיט קרקע הים. בכבודות' - מכח הטיט. (ספורנו). האדמו"ר ה"בית ישראל" מגור זי"ע שלח תלמיד חכם מופלג ממקורביו לברר על מצבו הרור-

שכשהשדכן ניגש להציע לבחור שידוך, אף שהשידוך הגון מכל הבחינות בכל זאת הבחור דוחה אותו ובשום אופן אינו מוכן לשמוע. כעבור שנה או שנתיים שוב מציעים לבחור זה את אותו השידוך, הוא כבר רוצה בזה והכל נגמר למזל טוב. כך גם קרה בקריעת ים סוף, עם ישראל כבר התקדמו לכיוון הים סוף, אך שבו על עקבותיהם (כמו שנאמר דבר אל בני ישראל וישובו), ושוב חזרו והתקדמו לכיוון ים עד שחצו אותו, ולכן שפיר השוו חז"ל את זיווגו של אדם לקריעת ים סוף.

ויבקעו המים (יד, כא). מובא בחידושי הרי"ם איתא בגמרא פסחים (קח.) קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. פירוש, שכמו שבקריעת ים סוף חשבו היהודים על כל מיני אפשרויות שהקב"ה יעשה להם, אך על האפשרות של קריעת ים סוף לא חשבו, ובסוף נס זה עשה להם הקב"ה, כמו כן במזונותיו של אדם, אדם חושב שהפרנסה תבא לו מן המקום הזה או אחר וכדומה, אך לבסוף הפרנסה יכולה לבא ממקום בלתי צפוי כלל. וכן יש לפרש במה שאמר קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף.

וישם מת הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא בגדולת יהושע שמעתי מדודי זקני רבינו הק מנאסאד זי"ע, ששמע מרבינו מרן הקדוש משינאווא בעל דברי יחזקאל זיע"א, שפעם באה אליו אשה זקנה בת קדושים נכדת רבינו הקדוש נועם אלימלך זיע"א, ושאל אותה הרה"ק משינאווא זיע"א, האם היא זוכרת איזה עובדא מזקניה הקדוש ר' אלימלך מליזענסק זי"ע, וענתה שזוכרת בעת שהיתה ילדה קטנה היתה אצל זקנה הקדוש, והיה אז פרשת בשלח, ושאלה את זקנה הקדוש זיידע, ווי אזוי איז געווען קריעת ים סוף, (סבא, איך היה קריעת ים סוף). וצוה זקנה הרה"ק שיביאו קערה עם מים לפניו, ושם את ידו הקדוש בתוך הקערה, ונבקע המים שבתוך הקערה לשנים, ונעשה באמצע הקערה מקום יבש וחלוק ממים, ואמר לה הרבי ר' אלימלך, "זעה מיין קינד אזוי האט אויסגעזען קריעת ים סוף". (ראי בתי כך היה נראה קריעת ים סוף).

גם הרה"ק ר' איציקל פשעווארסקער זי"ע סיפר. מובא בי"ג אורות ששמע מזקינתו שהיתה נכדת הרה"ק ר' אלימלך זי"ע, שפעם בשבת פרשת בשלח קרא לנכדיו ואמר להם אתם רוצים לראות היאך נקרע הים, והביאו לפניו קערה מליאה מים, והרים את ידיו הקדושות מעל המים, ונקרע המים בקערה, ואחר כך עשה בשתי ידיו שיחזרו המים, וחזרו המים לקדמותם.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא בבית יעקב מעשה מהבעל שם טוב זיע"א, שבא אחד אצלו ורצה לשאול אותו, היות כי למד חכמת הטבע והפילוסופיא, ועל פי חכמות הללו יצא לו שבאותה שעה שנבקע הים לפני בני ישראל היה צריך הים אז להיבקע על פי הטבע של הים, ואם

ע"ד שפירוש הצה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיבוז זצ"ל בספר בוצינא דנהורא מאחז"ל (בחולין ז') ברבי פנחס בן יאיר שהלך לפדין שבויים ובקע שלש פעמים את נהרא גינאי, אמר רב יוסף כמה נפיש גברא משה ושיתין ריבוון דאילו התם חד זימנא והכא תלתא זימנא, ולכאורה איך יכול להיות גדול משה (או אפילו כמשה) הלא כתיב ולא קם כמשה, אך הכוונה "ממשה", דמכח שבקע משה הים בפעם הראשונה, נשאר מזה הכח לרבי פנחס בן יאיר לבקוע שלש פעמים. וזהו הכוונה ויבקעו המים - כל מים שבעולם, דכל בקיעת מים שבעולם שיהיה באיזה דור ע"י צדיק הכל הוא מכחו של משה שבקע הים אז וכנ"ל. (וכ"כ בנועם אלימלך בליקוטי שושנה וזלה"ק: וכמו"כ פירש עה"פ הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל" (תהלים סו, ו), שמדקדק: א. פתח בלשון יחיד "הפך ים ליבשה" וסיים בלשון רבים "בנהר יעברו ברגל". ב. פתח בלשון עבר - "הפך", וסיים בלשון עתיד "בנהר יעברו". ומתרחץ עפ"י מה דאיתא בגמרא (חולין ז'): רבי פנחס בן יאיר הוי קאזיל לפדיון שבויים, פגע ביה בגינאי נהרא, אמר ליה חלוק לי מימך, ונחלק שם הנהר ג' פעמים. אמר רב יוסף כמה נפיש גברא משה ושיתין רבבן וכו', אלא כמשה וכו', "והפירוש הוא כך, שכל דבר ודבר בתחילתו לפעול איזה נס הוא קשה מאד, אבל כיון שכבר נעשה פעם אחת, כבר יכולים הצדיקים שיהיו אחר כך לעשות כזאת אפילו כמה פעמים, כיון שנפתח השער. והפירוש בגמ' הוא כך: כמה נפיש גברא, כלומר, מהיכן בא לו זה שהיה יכול לפעול דבר גדול כזה (לב-קוע את הנהר), ומפרש, משה ושיתין רבבן, שהם פתחו השער, והיה זה יכול לפעול וכו'. והפסוק ממילא מובן: "הפך ים ליבשה", פי' משה רבינו ע"ה הפך פעם אחת ים ליבשה, ופעל במעשיו הקדושים ש"בנהר יעברו ברגל", שרבי פנחס בן יאיר עבר ברגל תלתא זימני" וכו').

ביאר הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע ויבקעו המים (יד, כא). פירש רש"י כל מימות שבעולם. וצריך להבין מה היה צורך לנס הזה, ולא עביד קודשא בריך הוא ניסא בכדי. ויש לומר דהנה בשעת קריעת ים סוף היו ישראל בצרה גדולה מאד, ולא ידעו מאי יהיה מקום מוצא הנס, ופתח ד' שער עליון להושיע את ישראל ויבקעו המים (זה"ב נב:), ועל ידי זה נפתח גם פתח שבכל זמן שישראל יהיו בצרה יהיה השורש מאז להושיעם. והנה הצרות מכונים בשם מים זדונים, וכן אמר דוד המלך ע"ה (תהלים סט, ב) הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש, וכן היה בשעה שירדו ישראל לים כמבואר במדרש, ובאה תשועת ד' כהרף עין, ולכך נבקעו גם כל מימות שבעולם, לרמז בזה שגם לעתיד בכל עת שישראל יהיו בצרה חס וחס לילה, יהי כבר פתוח השער, וזה השורש וההכנה להבקיע אותם המים הזדונים ולהציל את ישראל.

ויבקעו המים (יד, כא). הגמרא במסכת סוטה דף ב' אומרת, קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף. בספר "עולמו של אבא" מאיר את מאמר הגמ' באופן הבא: פעמים קורה

היה זן ומפרנס משפחת יעקב שמונים שנה לחם לפי הטף, ובכן הסיר מהם דאגת פרנסה שקשה כקריעת ים סוף על כן מדה כנגד מדה נקרע להם הים בזכותו. באופן אחר יש לומר על פי מה שפירש היעב"ץ ז"ל את הברכה כה "רוקע הארץ על המים", דלכאורה מה שייך ברכה זו לברכות השחר שהם מסודרים לתועלת האדם, כמו פוקח עורים, זוקף כפופים. אלא דעל פי הטבע צריך להיות הארץ למטה והמים מלמעלה, כמו שאנו רואים אם משליך רגב אדמה לתוך המים תרד למטה. אולם לתועלת הבריאה שינה השי"ת הטבע ורקע הארץ על המים, וזה כל תפקיד האדם בעולם לכבוש את הטבע להתגבר על כל תאוותיו לכבוש את יצרו. ועל כן בברכות השחר, תיכף בקום האדם ממטתו, מזכיר תפקיד זה שידע להתנהג בו כל היום. והנה יוסף הצדיק התגבר על כל הטבע, שעמד בנסיונות גדולות, נסיון העוני בעבדות, ונסיון העושר במלכות, ועמד בצדקו, וגם במדותיו כבש הטבע, שבעד הרעה שגמלוהו האחים שילם להם ברב טוב. על כן יוסף צדיקא הוא הסמל של התגברות לשנות הטבע. ובקריעת ים סוף שטען שר של ים שעל פי הטבע צריך להיות כאן מים שכך הטביע בו הבורא עולם, הראו לו ארונו של יוסף שבכל חייו התגבר נגד הטבע לעשות רצון הבורא יתברך שזהו עיקר תפקידו של אדם, ומפני זכותו וצדקתו הוכרח הים להיבקע לטובת ישראל.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). ביאר הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זי"ע במדרש הים ראה וינס, מה ראה, ראה ארונו של יוסף. וצריך ביאור, ואפשר לומר בהקדם דברי האור החיים הק' על הפסוק "והעליתם את עצמותי מזה אתכם" וזה לשון קודשו טעם אומרו מזה כו', על דרך אומרם ז"ל בפסוק "וישב נסעו מזה" נסעו מהאחזה שהוא מנין ז"ה, והוא שרמז להם כאן בשעת השבועה באומרו מזה אתכם, פירוש כי באמצעות חסד זה שהם נשבעים לו, מה שהם הפרידוהו מזה ונסעו מאחוזתו ועשו מה שעשו לו, עכשיו יתוקן הדבר ויהיו לאחדים, והוא אומרו אתכם, יהיו חונים מהנסיעה להיות אתם עמם, ונעקר העון ההוא והרי הם יחד באחזה עכלה"ק. הרי שיוסף הצדיק השביע שיתעסקו עם ארונו בכדי שיתוקן עון הפירוד שביניהם ויתעלו למדריגת האחדות והשלום, ועל ידי זה כל הקיטרוג ומדת הדין בטילה מהם. ואתי שפיר מה ראה הים וינס, ראה שעל ידי התעסקות עם ארונו של יוסף היו בני ישראל באחדות ולא שלטא ביה כל שולטני רוגזין ומארי דדינא. ובאמת כן כמבואר באור החיים הק' בד"ה ויאמר ר' לאמר, וזה לשון קודשו פירוש שאמרו זה לזה. לאמר פירוש שיאמרו שירה יחד בלא בחי' ההשתנות וההפרדה עד שיהיו כאיש אחד הגם היותם רבים, ונתכוונו יחד ועשו כן ואמרו אשירה לשון יחיד כאילו הם איש אחד, שזולת זה היו אומרים נשירה עכלה"ק. ועל פי זה אפשר לומר, מכאן לתחיית המתים, כי הדביקות בד' מזכה אותם לחיי עולם כמו שאמרו חכמינו ז"ל "ואתם הדבקים" וכו' מה היום אתם חיים אף לעתיד כו'.

כן מה זה הרעש מהנס בקריעת ים סוף שאנו מאמינים, ועם זו הקושיא הלך במבוכה גדולה, ונסע להבעל שם טוב. וכאשר בא שמה, קודם שהוא שאל זאת מהבעש"ט, הלך הבעל שם טוב לבית הכנסת וציווה לקבץ את בני העיר ודרש לפניהם, בהיות כי יש שוטים בעולם ואפיקורסים שהוקשה להם כנ"ל, אמנם עינים להם ולא יראו כי כתיב בראשית ברא אלוקים כו' אלוקים גימטריא הטבע, והטבע בעצמו גם כן ברא הקדוש ברוך הוא, וזהו שדרשו חכמינו ז"ל לאיתנו לתנאו מלמד שה' תנה הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית כו', ומאז הטביע הקדוש ברוך הוא בטבע הים שיתבקע לפני בני ישראל לאותה שעה, וממילא הנס יותר גדול, כי בראשית בריאת העולם עשה הקדוש ברוך הוא טבע זו לצורך ישראל, ובראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית נברא טבע זו, ובאם לא היו ישראל צריכים לזה הנס לא היה הקדוש ברוך הוא עושה טבע זו בים.

ויבקעו המים (יד, כא). מובא בתפארת עוזיאל איתא בגמרא פסחים (קח). קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. ו"ל דהנה איתא על מזונותיו שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, וכן היה בקריעת ים סוף כמו שנאמר "זימרו על ים בים סוף", שהללו אומרים נתנה ראש, ולכך היה קשה כי מידת הדין היתה מקטרגת, ואף על פי כן הציל אותם, וכן במזונות להחוטאים הוא קשה, מה שאין כן לצדיקים.

הים ראה וינס (תהלים קיד, ג) מובא באמרי יהודה מה ראה, ברייתא דר' ישמעאל ראה (מדרש פליאה). במראה הסנה נאמר (לעיל ג, יב): "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" (ג, יב), ופירש"י: "וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים וכו' הרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה". נמצא שיציאתם ממצרים היתה על שם סופם שיקבלו התורה. והנה המדה הי"ב מי"ד מדות ברייתא דר' ישמעאל היא: "דבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופו". וידוע ששרו של ים היה מקטרג מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז וכו' (שמו"ר כא, ז), ולכן מתחילה לא רצה הים להיבקע. אולם לאחר שראה ברייתא דר' ישמעאל והמ"ד הי"ב שבה – "דבר הלמד מסופו", שעל שם מדה זו יצאו ממצרים, מיד: "וינס" – בראותו שאינם נידונים אלא על שם סופם שיקבלו התורה. ומטעם זה נקרע הים לי"ב גזרים, לרמז שאת המדה הי"ב שבברייתא זו, ראה וינס.

מובא בבית אהרן, להרה"צ מפאטיק זצ"ל במדרש פליאה "הים ראה וינס". מה ראה, ארונו של יוסף. וי"ל על פי המשנה (סנהדרין דף כ:): מלך פורץ לעשות לו גדר, ואין ממחין בידו. כי השר של ים טען שמיום שנברא אין כאן דרך יבשה לעבור, וע"כ הראו לו ארונו של יוסף, יוסף מלך הוא וצריך לעבור, ומלך פורץ לעשות לו דרך, והוכרח לעשות דרך יבשה לעבור. "ובשם גדול אחד שמעתי לפרש". על פי אמרו ז"ל (פסחים קיח). קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, וכאשר יוסף

דומה, למלך שמינה שומר לשמור על פירות הפרדס, והנה בא חביבו של המלך, היתכן שיקטוף השומר מהפירות ויתן לו. למעשה, זוהי שאלת הכתוב: "מה לך הים, כי תנוס", והתשובה, אין ישראל דומים לחביבו של מלך, בניו הם, בניו יקיריו, ובעבור בן המלך נותנים מפירות הפרדס. ואמנם זוהי תשובת הכתוב: "מלפני אדון, חולי ארץ, מלפני אלוק יעקב". והיינו מכיון שייחד הקדוש ברוך הוא את שמו על עם ישראל, והם כבניו, הרי זה כאילו קטפו מן הפירות בעבור המלך עצמו. אך השאלה עדיין בעינה עומדת: אם יש בפרדס עץ אחד, שהמלך הודיע מפורשות, שאיש לא יקטוף ממנו אלא הוא עצמו האם מותר יהיה לשומר הפרדס לקטוף מפירות העץ בעבור בן המלך. ולעניינינו: הניסים הם ענינו של הקדוש ברוך הוא, הוא עושה נפלאות גדולות לבדו, והכיצד מלאו לבו של הים לקטוף בעצמו מעץ הניסים ולהיקרע לפני בני ישראל. אך השומר משיב: אמנם, נכון הדבר שכך נצטויתי, שעץ זה שמור למלך לבדו, אבל במו עיני ראיתי את המלך קוטף מעץ זה בעבור בנו ולמדתי שכך רצונו. וכך משיב גם הים: הן ראינו שהקדוש ברוך הוא הפליא עמם פלאות ועשה להם ניסים ביד רמה "ההפכי הצור אגם מים" בעבורם, "חלמיש למעינו מים", אם כן, רצונו הוא שאבקע בפניהם.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא באבני אל על הפסוק "הים ראה ויננס" (תהלים קיד-ג), נאמר במדרש, "מה ראה, ברייתא דרבי ישמעאל ראה". ופירושו של דבר פשוט הוא, שהרי בסנהדרין (ע"ג) מצינו ברייתא של רבי ישמעאל, כי חובה להציל אדם הבורח מפני אויבו הרודף אחריו, ואפילו אם יהיה הכרח להרוג את הרודף. בשל הלכה זו חייב היה הים לעשות הכל כדי להציל את בני ישראל הנרדפים על ידי המצרים, ואף אם המצרים קיפחו את חייהם על ידי כך.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא בקהלת יצחק איתא במדרש, הים ראה וינס (תהלים קיד, ג). מה ראה, ברייתא דר' ישמעאל ראה. והוא פלאי. יש לומר דהנה לכאורה צריך להבין מדוע בים כתיב הים ראה וינס לשון עבר ואילו בירדן כתיב הירדן ישוב לאחור לשון עתיד. אבל יש לפרש דכוונת הכתוב דהים ראה שלעתיד הירדן ישוב לאחור בפני יהושע, נשא קל וחומר בעצמו אם בפני התלמיד כך בפני רבו משה לא כל שכן ע"כ וינס. אבל עדיין לא ידענו אם הלימוד על ידי קל וחומר הוא מדין תורה או סברא בעלמא, שהרי אמרינן בכמה מקומות מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. אך כיון שראה ברייתא דר' ישמעאל שאמר בשלוש עשרה מידות התורה נדרשת ואחד מהם הוא קל וחומר, אם כן מוכח שהוא מן התורה, לכן וינס.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא בדברי בינה איתא במדרש "הים ראה וינס", מה ראה, ראה ישראל באים ורכוש של מצרים בידם. יש לפרש משראה הים את

לכם חיים, וכיון שכאן נתאחדו בני ישראל על ידי יוסף הצדיק והיה שלום ביניהם וזכו לאמר שירה בלשון יחיד כאיש אחד בלב אחד, זכו על ידי זה להיות דבוקים בד' ששמו שלום, מכאן, היינו מכח זה זכו לתחיית המתים, היינו להיות חיים לעתיד לבוא על ידי הדביקות.

ולא קרב זה אל זה כל הלילה (יד, כא). מובא בישועות מלכו במסכת ערוכין, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. יש לומר בשעה שרופאים מבצעים ניתוח בגופו של חולה מסוכן, אף כי נחוץ הדבר מאוד, בכל זאת אין משמיעים קול שירה בשעת מעשה, שכן ניתוח מכאיב הוא זה. רק לאחר שהניתוח עובר בשלום יש מקום לשמוח ולשיר. הוא אשר אמר הקב"ה, עכשיו כאשר 'מעשי ידי טובעים בים' בשעת ביצוע ניתוח מסוכן, כשאנשים טובעים בים, אף כי נחוץ הדבר מאוד להעניש את הרע, בכל זאת הרי זה ניתוח קשה ומכאיב ואין השעה כשירה לשירה. לעומת זה, לאחר הניתוח 'באבוד רשעים רנה', אפשר לשיר לשם תועלת.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא בהדרש והעיון במדרש איתא הים ראה וינס (תהלים קיד-ג), מה ראה, ארונו של יוסף ראה. יש לומר הביאור בזה, דלכתחילה לא רצה הים לצייט ולהיבקע, שכן טען כלפי משה, גדול אני ממך, שאני נבראתי ביום השלישי, ואתה האדם, רק ביום השישי. אלא, משראה את ארונו של יוסף, נוכח לדעת, כי הקשישות איננה סימן ליתר גדלות, כי הנה יוסף צעיר מאחיו, ובכל זאת היה הוא המושל עליהם, עד שהוכרחו לכרוע ולהשתחוות לפניו, ומתוך שמירה על פקודתו בתור מלך לקחו אתם את ארונו. ארונו של יוסף הוכיח, כי אף על פי שהאדם צעיר הנהו מן הים, בכל זאת יכול הוא לצוות עליו ולא לצו שייבקע.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא ברב פנינים בספר תהלים כתוב: "הים ראה וינס". מה ראה הים שנס. הגאון רבי רפאל ברדוגו זצ"ל הסביר זאת בדרך משל: מלך שכועס על אחד מעבדיו, ימהרו הכל להתרחק ממנו ולהתנכר לו, בחששם לעורר עליהם את הקפדת המלך וכעסו. ככתוב: "ומפניך אסתר והיה כל מוצאי יהרגני". אבל כאשר חפץ המלך בכבודו של אדם ומקרבו, ביחוד אם שלח גדודי צבא לחלצו משביו, ועשה בשביו נקמה חרוצה, קרבו אליו ונשאו ורוממו על כל השרים, מובן שיחפצו הכל בקרבתו ויטיבו עמו, בידעם שבכך מקיימים הם את רצון המלך. וזה שנאמר: "הים ראה" ראה את כל הניסים שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל ואת אשר גדלם המלך, ועל כן "וינס".

אך עדיין נשאלת כאן שאלה, הים לא גמל עם ישראל טובה משלו, מנכסיו. הוא שינה בעבורם את טבעו אשר הטביע בו הבורא יתברך, ולמעשה, מעל בתפקידו. משל למה הדבר

בני ישראל שיטבילו חלה וממילא יתייבש הים. ויענהו העני:
כנראה שכבודו שכח שזה היה בפסח.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא במקור ברוך במדרש, הים ראה ויננס (תהילים קיד-ג) מה ראה, ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם. אפשר לפרש בהקדם קושית הרמב"ן מדוע היה הנס על ידי קריעת ים סוף ולא על ידי מלחמה שינצחו את בני ישראל את המצרים. ואפשר לתרץ דהנה המשנה למלך (פרשת דרכים דרוש חמישי) הקשה איך דן הקב"ה את המצרים בממון ומיתה והלא קיימא לן (גיטין נב:) קם ליה בדברא מיניה ואם כן כיון שהמצרים נתחייבו מיתה איך נתחייבו גם כן ממון. ותירץ משום דקיימא לן כרבנן (כתובות ל) דקם ליה בדברא מיניה הוא רק אם המיתה בידי אדם, אך אם בידי שמים אין אומרים קם ליה בדברא מיניה. ובזה מתורץ קושית הרמב"ן מדוע היה הנס על ידי קריעת ים סוף דוקא, והיינו כדי שיהיה מיתה בידי שמים ויוכל להיות ממון ומיתה. וזה פירוש המדרש, הים ראה ויננס, מה ראה, פירוש מפני מה היה צריך לקריעת ים סוף דוקא, ותירץ ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם, ואם יהיה על ידי מלחמה, הלא אמרינן קם ליה בדברא מיניה, ולא יהיה להם רכוש, לכן נבקע הים.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). ביאר כ"ק אדמו"ר מדאראג שליט"א איתא במדרש פליאה (הובא בסה"ק ישמח משה פרשת בא ד"ה או"י הטעם) הים ראה ויננס (תהילים קיד-ג), מה ראה, ישראל באים ורכוש מצרים בידם. ונראה לפרש על פי מה שכתב בספר המקנה (למסכת קידושין בהקדמה) שבשעת יציאת מצרים קידש השי"ת את בני ישראל בקידושין, וכסף הקידושין שנתן להם היה רכוש מצרים. ובזה נראה לבאר את מה שאמרו חז"ל (ברכות ט) דבר נא באזני העם וגו', אמרי דבי רבי ינאי, אין נא אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכס שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב. ויש לומר שהטעם שאמר זאת השי"ת בלשון בקשה ולא בלשון צווי, הוא משום שאמרו חז"ל (קדושין ב:) שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה. ועל כן אמר השי"ת בלשון בקשה שיקחו את רכוש מצרים שהוא כסף הקידושין לדעתם, ולא בלשון ציווי. והנה בשעת קריעת ים סוף אמרו חז"ל (ילקוט ש"ר רמז רל"ד) שקיטרג המקטרג שאף בני ישראל חטאו ועבדו ע"ז במצרים, ולא רצה הים להקרע לפני בני ישראל. אולם להנ"ל יש לומר התשובה לזה דכיון שביציאת מצרים קידש השי"ת את בני ישראל, נמחלו להם כל עונותיהם כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי ביכורים פ"ג) שחתן מוחלין לו כל עוונותיו, וממילא היה הים צריך להקרע בפניהם. וזהו הים ראה ויננס, מה ראה' להבקע בפניהם הלא היה עליהם קטרוג מה נשתנו אלו מאלו 'ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם' שזהו הכסף קידושין שנתקדשו בו ישראל, ועל ידי זה נמחלו להם עונותיהם, ונקרע הים בפניהם.

הדבר המופלא הזה "ישראל באים ורכוש של מצרים בידם" שבני ישראל נעשו עשירים כל כך בכסף ובזהב, ואף על פי כן הם צועקים אל ד', ולא שכחו את היושב במרומים, נתפעל מכך מאוד, ונתמלא דרך ארץ בפניהם, "ויבקעו המים".

ויבקעו המים (יד, כא). כשעמדו ישראל על הים, היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים... קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחלה (סוטה לז ע"א) בחול המועד פסח נכנס אברך לבית כנסת בין מנחה למעריב. הגבאים הבחינו בו ומיד פנו אליו בבקשה שידרוש דרשה קצרה לפני הציבור. סרב הלה ואמר: "לאו איש דברים אנכי...". אבל הגבאים לא ויתרו, הפצירו בו עד שנע"ת לומר כמה מלים. העלוהו אחר כבוד אל ה'בימה' והוא פתח ואמר כך: "רבותי! עוד כמה ימים יחול 'שביעי של פסח', בו קוראים אנו בתורה את פרשת קריעת ים סוף. נתבונן מעט מה ארע שם. "כולם ודאי יודעים כמה נורא היה מצבם של עם ישראל באותה עת. מאות אלפי יהודים צועדים עם נשותיהם וילדיהם הקטנים, מאחוריהם שועטים מיליוני פרשים מצריים, ולפניהם - ים סוף. אין לאן לברוח! "באותם רגעים נצרך מעשה של מסירות נפש שיציל את עם ישראל ויגרם לכך שהים יבקע. ללא מעשה של מסירות נפש - לא היו יכולים להינצל!" היה שם יהודי אחד - ממשיך הדרשן - "בשם גרשון בן עמינדב...". כל הקהל מתחיל ללחש 'נחשון בן עמינדב', אבל מיודענו הדרשן עושה עצמו כאילו שומע וממשיך לתאר במלים ציוריות את התלבטויותיו הקשות של גרשון בן עמינדב, מה עליו לעשות בעת הזו: מצד אחד נצרך מעשה של מסירות נפש לקפץ למים, מצד שני - מה יהיה על אשתו וילדיו הקטנים, מי ידאג להם כאשר ימות בטביעה? ואף על פי כן, החליט גרשון בן עמינדב, יש למסור נפש, בלי להתחשב בשקולים אחרים כלל! בינתיים נגשים לגבאי כמה מתפללים זועמים והטיחו בו: "הרי היהודי אמר שאינו איש דברים, למה לחצת עליו לעלות לדבר?!...!" "ובכן" - המשיך הדרשן - "היה ברור לו שללא מסירות נפש לא יזוז דבר. החליט אפוא גרשון בן עמינדב שהוא קופץ לתוך המים. אלא שלהפתעתו המרובה, את מי הוא פוגש שם? את נחשון בן עמינדב שהקדימו בכמה רגעים...!" "אם לא היה נחשון מקדים את גרשון - עד היום היה הנס נקרא ע"ש גרשון!" כך מפסיד אדם זכות עולמית של קדוש ה' בעקבות השתהות ותהיות" - סיים הדרשן. "כשיש לך רעיון טוב - הזדרז לקפץ ולבצע אותו מיד. קנה את עולמך לפני שיקדימוך אחרים!"

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא בכינה ודעת עני אחד שאכל אצל בעל הבית, אכל ושתה הרבה מאוד, ולבסוף נטל כוס יין וטבל בה פרוסת חלה רכה שספג את כל היין ואכל אותה, וכן כוס שני ושלישי. חרה הדבר לבעל הבית, אבל לא רצה לפגוע בעני, ולכן אמר לו ברמז: למה משה רבינו היה צריך לעשות נס בכדי לייבש הים, יכול היה לצוות על

לא אמר לי אלא עד הנץ החמה, מתוך שהיו עומדים צהובין ננער אביהן, אמר להן בניי מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לכבודי, אף אני לא אקפח את שכרכם, מה שכן נטלו שבטו של בנימין שירד תחילה לים ששרתה שכינה בחלקו שנאמר וכו', ומה שכן נטלו שבטו של יהודה זכה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין רגמתם אלא מלכות שנאמר באדין אמר בלשצר והלבישו לדינאל ארגוונא (דניאל ה).

ובפשטות הכוונה הוא שכיון שראה ד' צערם, שלא עלתה בידם לירד לים בראשונה עד כדי כך, שרגמו את שבט בנימין באבנים, על כן נתן להם שכר על זה, ובילקוט מעם לועז מבאר, שהטעם ששבט יהודה רגם שבט בנימין באבנים היה, משום שלפי דעתם לא היה זאת ציווי השי"ת, ואם כן הרי הם נחשבים כמאבד עצמם לדעת, וחייבים סקי-לה, ומכיון שהיה כוונתם בזה לשם שמים, על כן קיבלו שכר על זה.

ובפנים יפות מבאר אמאי נתקנאו דוקא שבט יהודה בבנימין, ומבאר דהנה בעת נסיעתם של השבטים היו שבט יהודה הולכים בראשונה, כמו שמבואר בפרשת בהעלותך אצל הדגלים, ושבט בנימין היו כמעט לבסוף (שהיו בסוף דגל אפרים, שהיה הדגל השלישי בהמסעות), וכשאמר הקב"ה ביום השישי לשוב ולחנות לפני פי החירות, שחזרו לאחוריהם לצד מצרים, יצא שיהודה היה ביותר קרוב למצרים, ושבט בנימין היה כמעט היותר קרוב להים סוף, וכיון שאמר השי"ת שישע עו לתוך הים, תבעי יהודה שיעמוד וימתין בנימין עד שישע הוא לחזור ולבוא בראשונה לילך כסדרן, ששבט יהודה הולך בראש, אבל בנימין לא רצה להמתין, ואמר, כיון שאני סמוך לים, אקפוץ תחילה לתוך הים, וכן עשו.

ובזה מתרץ בעל הגבולות בנימין הגה"ק ר' בנימין הכהן רא"פפורט זצ"ל למה מביא המכילתא משל מענין של ג' שעות בין הבן הגדול להקטן, ויש להבין ע"פ הגמרא שמחנה ישראל היו י"ב מיל עם המשכן, ואם כן בלי המשכן היה י' מיל, ומיל לוקח כפי כמה פוסקים ח"י דקות, ואם כן י' פעמים ח"י נמצא מאה ושמונים דקות וא"כ הוא ג' שעה. ובזה יש להבין מה המשל מהג' שעות של המכילתא כי משבט בנימין עד שבט יהודה הוא י' מיל וזהו לוקח ג' שעות ע"כ היה שבט בנימין ג' שעות קודם שבט יהודה.

ויבוא בני ישראל בתוך הים ביבשה (יד, כב). ביאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל בתוספתא ברכות פרק ד' איתא ר"ע אמר מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שקידש שם שמים, ע"י שקפץ נחשון משבט יהודה לים, ולכן "ישראל ממלכותיו". ויש להבין הרי המסירות נפש היתה של נחשון לבדו, ולא של יהודה, ומה שייך ליהודה, ויש לומר שנחשון למד מסירות נפש מיהודה שמסר את נפשו להציל את בנימין בזה שאמר לאביו 'אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאתיו אליך וכו', והסכים להיות נדחה מכלל ישראל הן בעוה"ז והן לעוה"ב אם

מובא במדרש רבה ויבוא בני ישראל בתוך הים ביבשה (יד, כב). אם בים למה ביבשה ואם ביבשה למה בים, מכאן אתה למד שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד חוטמן, ואחר כך נעשה להם יבשה.

ויבוא בני ישראל בתוך הים ביבשה (יד, כב). במסכת סוטה (לז). לדעת ר"מ מבואר, שכשעמדו ישראל על הים, היו השבטים מדיינים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחילה לים, וזה אומר אני יורד תחילה לים, קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה, שנאמר שם בנימין צעיר רודם (תהלים סח) אל תיקרי רודם אלא רד ים, והיו שרי יהודה רוגמים אותם באבנים, שנאמר (שם) שרי יהודה רגמתם (מחמת שנתקנאו בהם - רש"י בתהלים שם), ולפיכך זכה בנימין הצדיק, ונעשה אושפיזן לגבורה וכו', ומבואר שם בסוטה, דאמר ר' יהודה לר' מאיר לא כך היה מעשה, אלא זה אומר אני יורד תחילה לים, וזה אומר אני יורד תחילה לים, קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה שנאמר וכו', וכן איתא במדרש רבה (במדבר פ' יג) בשם ר' יהודה בר אלעאי ורשב"י, ור' עקיבא ס"ל (בפרקי דר' אליעזר פ' מב), ששבט בנימין רצו לכנוס תחילה בים, ושבט יהודה התחילו לגרום אתם, וקפץ נחשון לים, (שהיה משבט יהודה), ואחריו קפץ כל שבטו.

והנה המפרשים נתקשו (לדעת ר"מ שכל אחד רצה ליכנס תחילה לים), שלכאורה הים הוא מקום רחבת ידים, והיה מקום לכולם לקפוץ לתוכם, ומה היה צריכין להתווכח על זה. ובר"ף (על העין יעקב) פירוש, שכיון שהיו יודעים שהים יקרע בזכות ארונו של יוסף, וכמו שדרשו חז"ל (מדרש תהלים קיג) הים ראה וינוס, מה ראה ארונו של יוסף ראה, לכך כל שבט רצה לרדת לים עם ארונו של יוסף, עד שבא שבטו של בנימין, וקפץ לים, בלי ארונו של יוסף, ובזכות שקפצו בים, ובטחו בד', עזר להם ארונו של יוסף, שייבקע לפניו אף שלא לקחו אותו עמם בהיכנסם לים. ובילקוט מעם לועז הביא מספר עץ החיים ואבק סופרים, שהשבטים היו מחולקין בביאור דברי השי"ת כשאמר דבר אל בני ישראל ויסעו, שרוב השבטים היו ס"ל, שאין הכוונה שירדו תיכף ומיד, רק הציווי היה שיכנסו לתוך כו כשיבקע הים, ועל כן התחילו לפלפל מי יכנס תחילה לים כשיבקע, כי יהיה רק שביל אחד באמצע הים שיהיו יכולין ליכנס בתוכו, ואי אפשר לכל השבטים לירד כאחד, אבל שבט בנימין פירשו פי' אחר בציווי השי"ת, כי הכוונה היא לירד תיכף ומיד, ולכן לא המתינו כשאר השבטים עד שייבקע הים, רק קפצו תיכף ומיד.

ובתוספות מסכת סוטה (לז). מובא והיו שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן - כך שנויה ברייתא במכילתין משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן, אמר לקטן העמידני עם הנץ החמה אמר לגדול העמידני בג' שעות, בא הקטן להעמידו עם הנץ החמה, ולא הניחו גדול, אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות, והקטן אמר

הפחותים בעם, בנים לא אמון במ, "הלכו ביבשה בתוך הים" – תחילה ביבשה, ולא נכנסו אל תוך הים עד שראו יבשה, ולהם היו המים חימה עזה, כי מחוסר אמונתם היו נתונים בדין אם להנצל אם להטבע.

ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם (יד, כב). ביאר כ"ק אדמו"ר ר' חיים מרדכי מנדבורנא זי"ע הנה כאשר הנשמה יורדת מעולם העליון לעוה"ז הרי היא באה אל תוך ים של דאגות וצרות ויסורים הממלאים את כל העולם כלו רח"ל, וז"ש 'ויבואו בני' בתוך הים ביבשה, 'ביבשה' רמז לעוה"ז, ורצ"ל שביאת הנשמה לעוה"ז כביאתה לים הגדול המלא צרות ויסורים ל"ע, אמנם העצה היעוצה להנצל מזה בעזה"י היא 'והמים להם חומה מימינם ומשמאלם', כארז"ל (ב"ק י"ז). "אין מים אלא תורה", בעניני עבודת ה', והן 'משמאלם' היינו במילי דעלמא. ו'חומה' לרמז שתהיה התורה במילואה דהיינו לשמה.

והמים להם חומה, מימינם ומשמאלם (יד, כב). מובא במדרש אגדה לפי שעתידין ישראל לעשות מזוזה בימין ות-פילין בשמאל.

והמים להם חומה (יד, כב). מובא בשבט מיהודה להרה"ק רבי אברהם מלובלין זי"ע אם אמנם מים מגדלים תאוות, הרי בקריעת ים סוף נהפכו המים להיות מסייעים לישראל להתרחק מתאוות, כך שהמים עצמם מהוים חומה בצורה נגד היצר.

וירדפו מצרים ויבואו אחריהם וגו' אל תוך הים (יד, כג). אמר המגיד מדובנא זצ"ל: לא כדרכי אדם דרכי הקב"ה. אדם, המבקש להפר עצת שונאו, חושב מחשבות כיצד להניאו מלפעול, וכיצד לסתור את כל תוכניותיו. לעומת זאת, הקב"ה מעודד את האיש לפעול, ופעולתו זו הופכת לו למוקש ולפח, כשם שפרעה התפתה לרדוף אחר בני ישראל, והגיע שם לא-בדנו, והמן הכין את העץ למרדכי, וסופו שנתלה עליו. זהו שנאמר: "עוונותיו ילכדונו את הרשע, ובחבלי חטאתו יתמך" (משלי ה-כב). כלומר, באותם חבלי רשע, אשר בהם רצה לתמוך את חטאיו בהם ילכד, כמו שנאמר: "טבעו גויים בשחת עשו, ברשת זו טמנו נלכדה רגלם" (תהלים ט-טז). משל למה הדבר דומה, לגנב שפרץ לחוילתו של אדם עשיר ועקר מן הקיר את הכספת הכבדה על כל הכסף והזהב, היהלומים ואבני החן שהיו בה. לא היה סיפק בידו לפרוץ את הכספת ואת מעוליה. מה עשה, נטל עמו את הכספת הכבדה אל אורוות הסוסים, רתם ארבעה סוסים אבירים למרכבתו של העשיר, הניח את הכספת במרכבה ויצא לדרך. לא הספיק הגנב להרחיק, ואחד ממשרתי העשיר הבחין במרכבתו של אדוניו ובאדם הזר הנוהג בה. הבין המשרת, שהמרכבה נגנבה. מה עשה, בקש מהגנב לעצור ואמר לו: "רואה אני שאתה עשיר ונכבד, ואין זה מכ-

לא יחזיר את בנימין, ונטע מסירות נפש זו בכל צאצאיו, כי בדרך כלל מדות האב בא בירושה אל צאצאיו.

ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה (יד, כב). שנינו (סוטה לו סוף ע"א): תניא, היה רבי מאיר. כשעמדו ישראל על הים, היו שבטים מתנצחים זה עם זה. זה אומר: אני יורד לים תחילה, וזה אומר אני יורד לים תחילה. קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחלה. אמר לו רבי יהודה, לא כך היה מעשה, אלא זה אומר אין אני יורד לים תחילה וזה אומר אין אני יורד לים תחילה. קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה. וידוע, שב-ענייני אגדה אין מחלוקות, אלא אלו ואלו דברי אלוקים חיים (ערובין יג, ע"ב) ואף כאן, כתבו בעלי התוספות (שמות יד, טו) שנחשון קפץ תחילה, ושבט בנימין אחריו, לפני שבט יהודה ושאר השבטים. כך שאלו ואלו דברי אלוקים חיים. אך זאת יש להבין, איך יכונן יחדיו שתי הדעות, שהיו השבטים מתנצחים, זה אומר אני יורד לים תחילה וזה אומר אני יורד לים תחילה, ורבי יהודה אומר לא כך היה מעשה, אלא זה אומר אין אני יורד תחילה וזה אומר אין אני יורד תחילה. ועוד, מה יש להם להתנצח, זה אומר אני יורד תחילה - ירד, ודי! שמי עתי רעין מוסרי שהיו מתנצחים זה עם זה וכל אחד אמר אני יורד תחילה. ורבי יהודה אומר לא כך היה מעשה, כלומר כשבא למעשה, תעשה ואל תדבר כי בדיבור בלבד, הוברר שזה אומר שלמעשה אין אני יורד תחילה, וזה אומר אין אני יורד תחילה...

ויבוא בני ישראל בתוך הים ביבשה (יד, כב). ביאר הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע קשה זווגו של אדם כקריעת ים סוף. (סוטה ב.) י"ל דלשון "קשה" הוא מלשון "היקש", והיינו שהזווג הוקש לקריעת ים סוף, דכמו בקריעת ים סוף מבואר בתוס' (ערכין טו.) שישראל לא עברו את הים מצד זה לצד זה, אלא באותו צד עצמו שנכנסו אל הים באותו צד יצאו, ונעשה בים י"ב דרכים ל"ב שבטים, וכל דרך היה כחצי גורן עגול, ואם כן נמצא דשבט אחד הלך בים דרך ארוכה ושבט אחד דרך קצרה, כן הוא גם בזווגו של אדם, דלאחד יבוא בנקל, ולאחד יתמהמה.

ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה וגו' (יד, כב). מובא בכלי יקר [י"א זאת בשם הגר"א מזילנא] כאן הקדים תוך הים ליבשה, ובסמוך (פסוק כט) אמר להיפך: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים"; גם כאן נאמר "חומה" – מלא וי"ו, ושם נאמר, והמים להם חמה" – בלא וי"ו. ובילקוט (רמז רלח) מסיק שהוא לשון אף וחימה, לפי שהיו ישראל נתונים בדין אם להנצל או אם להטבע עם המצריים. ואם כן למה נאמר כאן "חומה". אלא שהיו בישראל כיתות כיתות על הים. הטו-בים מישראל באו תיקף אל הים באמצעותו, אף על פי שלא ראו עדיין יבשה, כי האמינו בה' והלכו קודם "בתוך הים" ואח"כ "ביבשה", ולהם היו המים לחומה – להגן בעדם. אבל

וסיפר שגם לאחר מבצע סיני רבתה השמחה, ומרן הגרי"ז הלוי מברייסק זצ"ל הביע דעתו שאדרבה, יש עתה לחשוש שבעתיים מן הקטרוג עקב הקטנת הזכויות בעטיים של הניסים. היה שם הגאון רבי יוסף לייס זצ"ל, והוסיף שבכך יובן מאמרם ז"ל, שבקריעת ים סוף התעורר קטרוג על בני ישראל, מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, וענה הקדוש ברוך הוא למקטרג שלא עבדו ישראל עבודה זרה אלא מתוך השעבוד וטירוף הדעת. ומכל מקום, יש להבין, מדוע לא התעורר הקטרוג עד עתה. ולפי האמור לעיל, יובן, שבאמת היו להם זכויות שלא שינו שמם ולבושם ולשונם, והיה להם זכות שבט לוי שעסקו בתורה, וזכות אבות. אבל נתמעטו זכויותיהם בעשר המכות, ועל כן נתעורר הקטרוג בים סוף. וענה מרן הגרי"ז זצ"ל, שאילו היתה כאן קושיה, אכן היה זה התירוץ. אך באמת הקושיא מעיקרא ליתא, שעד עתה לא עמדו ישראל בסכנה והמכות באו רק על המצרים, שהיו ראויים להן. אבל כאן עמדו ישראל בסכנה כמצרים, שהרי שניהם עברו בתוך הים ביבשה, ומצאה מידת הדין לקטרג מה נשתנו אלו מאלו, שאלו ינצלו ואלו יטבעו. וענה להם הקדוש ברוך הוא, שאין לדון אונס כרצון ושגגה כזדון, והעבירנו ים סוף בחרבה ושיקע צרינו בתוכו. ליל הסדר נשאל פעם ה'אבי עזרי' זצ"ל, מה הענין שלקו המצרים במצרים עשר מכות, ועל הים לקו חמישים מכות. והשיב, שהנה מכות מצרים היו כדי להודיעם יד ה', כמו שנאמר: "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ" (שמות ט-יד). וגם המכות על הים היו לשם כך, כמו שנאמר: "ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ד'" (שמות יד-ד). ולכאורה מדוע זכו המצרים לראות את יד ד', אלא משום שעל ידם זכו ישראל להכיר את כוחו יתברך, כמו שנאמר: "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם, וידעתם כי אני ד'" (שמות יב-ב). והדין נותן, שאם על ידם זכו ישראל, יזכו גם הם. וסיפר, שרבה של ירושלים, הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, אמר בשעתו לרבי בניתי: כשתבואי לבית דין של מעלה, ודאי תדרשי חלקך בגן עדן, שהרי כל ימך עזרת לבעלך, שהוא תלמיד חכם, ויש לך חלק בתורתו. אבל יצחקו שם ויאמרו לך: וכי גם לזה יקרא תלמיד חכם. ותעני: אשה פשוטה אני, ואיני יודעת ללמוד. יודעת אני שאנשים החשיבוהו ואת תורתו, ועל כן כבדתי אותו. ישקלו בדבר, ויאמרו שהצדק אתך. בתום לב כבדת אותו, ואחר כוונת הלב הם הדברים, ויתנו לך גן עדן. לאחר מכן, אבוא אני ואטען: אמת, שאיני תלמיד חכם ולא מגיע לי גן עדן בעבור לימודי, אבל הן זיכיתי את אשתי בגן עדן, ומגיע לי דמי תיווך. כך סיכם מרן זכו המצרים להכיר את יד ד', ככל שהרבו לזכות בכך את ישראל. ומעתה, במצרים זכו ישראל ל"מזרא גדול זה גילוי השכינה", ובעבורו זכו המצרים להכיר את יד ה' בעשר מכות. אבל בקריעת ים סוף זכו ישראל לה' שגות יותר מרוממות, עד שראתה שפחה על הים מה שלא

בוך לנהוג בעצמך בסוסים. אני, ברצוני להגיע לעיר פלונית. אם תסכים, אנהג את הסוסים, ואתה תשב במרכבה פנימה" הסכים הגנב, והמשרת עלה על דוכן העגלון. הגנב שמח ועלו על שמלאכתו נעשית בידי אחרים, ועל כך שבכל רגע הוא מתקרב לעירו, ונמנם בשביעות רצון. באותה העת, היה המשרת מוליך את הסוסים סחור סחור בחזרה אל בית אדונו. לאחר כשעה, הכריז המשרת העגלון בשמחה: "הנה הגענו". הגנב התעורר בחיוך, בטוח היה שהגיע לביתו. והמשרת חיך, בידעו שהושבה הגניבה לבעליה. מעתה נבין את סיפור הג' מרא (שבת קיט) ביוסף מוקיר שבת, שגר בשכונתו גוי עתיר נכסים, אמרו לו החוזים בכוכבים, שיוסף מוקיר שבת יזכה בכל נכסיו. מה עשה, מכר את נכסיו, קנה בהם מרגלית יקרה, ושבצה בכובעו. כאשר עבר על הגשר, הפריחה הרוח את כובעו מראשו והטילתו לים. בא דג ענק ובלעו. בערב שבת, לפנות ערב, עלה הדג ברשת. אמרו הדייגים: "מי יקנהו עתה" אמרו להם: "הביאוהו ליוסף מוקיר שבת". הביאוהו אליו, וקנאו. פתחו ומצאו בו את המרגלית. מכרה וקנה במחירה שלד-שה עשר כדים מלאים זהב. פגשו זקן אחד, ואמר לו: "מי שמד לזה לשבת השבת פורעת לו". ויש להבין מדוע הגמרא מספרת את כל הסיפור. אילו רצו להורות לנו מה רב שכרם של מוקירי השבת, די היה לספר, שיוסף מוקיר שבת קנה דג לשבת בדמים מרובים ומצא בו מרגלית יקרה, והשבת החזירה לו את הוצאותיה בכפל כפלים. מדוע ספרו על אותו גוי עשיר שהתגורר בשכונתו. אלא השמיעונו חז"ל את דרכי הקב"ה עם המבקשים להתחכם כנגדו. הקב"ה ביקש להנחיל ליוסף מוקיר שבת את נכסיו אותו הגוי. ברם, כיצד ינחילו את הארמון והנחלות, את השדות והכרמים ואת המון המיטלטלין. הלא בדרך הטבע, רחוק הדבר מהתגשמות וביצוע. ועל כן עשה הקב"ה שלאותו הגוי נודעה התוכנית מפי החוזים בכוכבים, והוא ביקש להתחכם כנגד הגזירה, ואז נתן הקב"ה בליבו, שימכור את נכסיו ויקנה בהם מרגלית, כדי שיוכל להגר מן המדינה ולברוח מיוסף מוקיר שבת, ובכך הכין ליוסף את העושר, שהגיע אליו עד לביתו. זה שאמר הכתוב: "כי פועל אדם ישלם לו וכאורח איש ימציאנו" (איוב לד-יא). לו זו בלבד, שעצת ה' היא תקום, וכפועל אדם ישלם לו, אלא הקב"ה מסובב, שהאדם עצמו יבצע את תכניתו של הקב"ה על ידי אורחותיו ומעשי.

ויבואו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים (יד, כג). מזבא בקנין תורה לאחר מלחמת ששת הימים, כאשר הכל צהלו על הניסים והפלאות, נענה ה'אבי עזרי' זצ"ל, ואמר, ודאי שיש להודות על הניסים, אך אין מקום לשמוח עליהם. שהרי שנינו (בשבת לב) שהעושים לו נס מנכים לו מזכויותיו, ולמדוהו מן הכתוב "קטנתי מכל החסדים" (בראשית לב-י) הוקטנו ונתמעטו זכויותי בשביל החסדים אשר עשית עמדי (רש"י).

נתארך יותר זמן לצאת משם, וכיון שעדיין לא יצאו כל ישראל אי אפשר להשיב את הים על מעמדו, ועל כן כדי שלא יוכלו המצרים לצאת ליבשה דרך העיגול הפנימי הראשון, הסיר הקב"ה את אופן מרכבותיהם שיגררו העגלות על האדמה, ויתארך זמן ארוך על אדמת הים ויאחרו לשהות שם עד שישוב הים על איתנו עליהם. וא"ש לשון הפסוק "וישקף ה' אל מחנה מצרים", וראה שהמה ממהרים לצאת מן הים ועוד מעט ויק- דימו לקראת ישראל שכבר יצאו משם, ועל כן "ויהם את מחנה מצרים", וזה עשה באופן של "ויסר את אופן מרכבותיו".

כי ד' נלחם להם במצרים (יד, כה). מובא בקדושת לוי המצרים אמרו כי מלחמתו של השי"ת בנו היא אך ורק "להם" בגלל ששיעבדנו את ישראל וענינו אותם.

כי ד' נלחם להם במצרים (יד, כה). מובא בקול שמחה אם בשעה שלקו עשר מכות במצרים תלו את הכל במקרה, הרי כעת הודו בפה מלא ואמרו שכל מה שעבר עליהם היה בהשגחה פרטית כי "ה' נלחם להם במצרים".

אנוסה מפני ישראל כי ד' נלחם להם במצרים (יד, כה). הים נבקע כדי שלא יגרם חילול השם החיד"א מביא (חומת אנך בשלח, ובמדבר קדמות מערכת ק' אות ג' ועוד) את דברי רבי יוסף קובו (ב"זרוע ימין" כותב עליו החיד"א: הרב הגדול חסידא קדישא מר קשישא כמהר"ר יוסף קובו זלה"ה אשר היה אב"ד ור"מ בעיר גדולה לאלו- קים שלוניקי יע"א בדור שלפני פנינו). הרי בני ישראל המרו על הים והיה ראוי להטביעם, ורבי יוסף קובו מביא מרז"ל שבני יש- ראל ניצלו כדי שלא יגרם חילול השם, כי אם ימותו, יאמרו הגוים שאם הקב"ה הורגם מדוע הוציאם, ולכן הצילם. והחיד"א מסביר בזה את הפסוקים בתחילת השירה, אשריה לה' כי גאה גאה, גאה במצרים שנתן להם עשר מכות, וגאה בים שניצלו שם ישראל, כי אם היו נטבעים בגלל שהמרו על ים סוף היה חילול השם, וזהו עזי-תוקפי, שהביא המכות עבור ישראל, גם זמרת י-ה שלא יהיה חילול השם, וזהו, ויהי לי לישועה. גם את היסוד הזה מביא החיד"א בהרבה מקומות ומסמיך לזה פסוקים ומאמרי חז"ל. ב"יוסף תהלות" (קו) מסביר בזה החיד"א את סמיכות הפסוקים (תהלים קו, ז-ח) וימרו על ים בים סוף. ויושיעם למען שמו וגו'. שהקב"ה הושיע את בני ישראל בים סוף למען שמו, כדי שלא יהיה חילול השם (ובמראית העין, פסחים ק"ח, מרחיב עוד בענין), ב"פני דוד" (בשלח כ') מסביר בזה החיד"א את הפסוק, ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים ולכאורה המלה במצרים אין לה ענין כאן (וכנ"ל). אמנם לפי דברי רבי יוסף קובו ההסבר הוא, אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים בעשר המכות, ולכן מוכרח עתה להצילם שלא יהיה חילול השם, ולכן אמרו המ- צרים שצריך לנוס.

ראה יחזקאל בחזונו, מן הדין איפוא, שיזכו המצרים לחמישים מכות.

מובא בזכרון מנחם להרה"ק רבי מנחם מנדל מסולודובצה זי"ע ויהם את מחנה מצרים (יד, כד). ברש"י "ערבבם נטל סג- ניות שלהם" (יד, כד). מדה כנגד מדה, כשם שבמצרים היתה הדעת בגלות, כך ביציאת מצרים מדד למצרים כמדתם ונטל מהם את שכלם וערבבם.

ויסר את אופן מרכבותיו (יד, כה). מובא בשפת אמת (גור), מקור ברוך לכאורה יש לדייק על אומרו אופן לשון יחיד דהוה ליה למימר ויסר את אופני מרכבותיו. ויש לומר בדרך צחות, כי אם מסירים כל האופנים אפשר להחליק על הדרך כבעגלת חורף, [שקורין לזה שליטן]. ורצונו יתברך היה שתקשה עליהם הנסיעה לכן ויסר את אופן מרכבותיו, הסיר השי"ת רק אופן אחד ואז הנסיעה קשה ביותר.

ויסר את אופן מרכבותיו (יד, כה). מובא בדברי שלום להרה"ק רבי שלמה חיים מקוידנוב זי"ע מפלת טומאת מצרים היתה בשלימות, כך שהוסרו ונתבטלו כל האופנים שזממו לפגוע בקדושתם של ישראל.

ויסר את אופן מרכבותיו וינהגו בכבוד (יד, כה). מובא בבישוישים חכמה מעשה שבא איש אחד לפני הרה"ק רבי לוי יצחק מארדיטשוב זצ"ל, והתלונן לפניו שפרנסתו הזדמנה לו ממה שהיה נוסע בכפרים ועיירות, ועתה אין בכר- חו עוד לצאת לדרכים. השיב לו הרה"ק זצ"ל: כתיב "ויסר את אופן מרכבותיו", דהיינו, אם הוסר ממנו האופן, שאין לו שוב כוח ליסוע, "וינהגו בכבוד", אני הקב"ה ינהיג אותך בביתו בפרנסה בכבוד.

ויהי באשמורת הבוקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים ויסר את אופן מרכבותיו (יד, כד - כה) וצ"ב דלמה נצרך להסיר את אופן מרכבותיהם לפני שנטבעו בים, ועוד צ"ע על הלשון "וישקף ה'", למה נצרך להשקיף בהם, ומה ראה בהשקיפם בהם. ואפ"ל דהנה ידוע מספה"ק ערבי נחל ועוד, שבני ישראל נכנסו לתוך הים ויצאו בצד אחד, רק שנכנסו בעיגול ויצאו אחר כך באותו הצד, וכל שבט הי' לו עיגול מיוחד שבו נכנס ויצא, והיו עיגול בתוך עיגול, י"ב עיגולים כמו שבילין קצרים, שהנכנס לתוך העיגול הראשון יצא בקירוב יותר ממי שנכנס לתוך השני, וכן הלאה עד עיגול הי"ב. והנה לא שב הים לאיתנו עד שיצאו האחרון שבישראל מהים להיבשה, ולכאורה לפי זה היה מקום לחשוש שהמצריים שיכנסו לרדוף אחרי שבט ישראל בתוך העיגול הפנימי הראשון יצאו לתוך היבשה למקום שם עומדים ישראל היוצאים עתה מהים, מאחר שעדיין לא יוכלו הישראל של עיגול החיצון לצאת מתוך המים, שהרי בעיגולים החיצונים

ותשבחות והתענוג הגדול שהיה להשי"ת כשנבקע ים סוף, משום הכי רצו גם הם להראות אהבתם לבורא ב"ה ולהיבקע. מה שאין כן ים סוף, שלפני היבקעו עדיין לא ראה את תענוג הבורא מהשירות ותשבחות, הרי זה רבותא שנבקע. והפטיר מרן זי"ע, והדברים קל וחומר, ומה הים, הדומם, היה לו מסיי-רות נפש והיה מוכן להתבטל לגמרי ולהיות יבשה בכדי שיהיה מזה תענוג להשי"ת, על אחת כמה וכמה איש יהודי, שיש בו דעת ושכל, כמה עליו למסור נפשו ולהיות בטל במציאות בכדי לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו.

וישב הים לפנות בקר לאיתנו וגו' (יד, כז). מובא בעיריין קדישין תנינא בשם הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע ביטול הטבע הוא חשקו של כל נברא החושק לשוב לשרשו, לפיכך: תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית שהים יחזור לאיתנו, כי החזרה לטבע יותר קשה מביטולו, ועל כך נזקק לתנאי.

וישב הים לפנות בקר לאיתנו וגו' (יד, כז). מובא באמרי נועם דרשו רז"ל (ב"ר ה, ה) אל תקרא לאיתנו אלא לתנאו, כי תנאי התנה הקב"ה עם הים בעת שנברא שיקרע לפני בני ישראל. ומקשין המפרשים, דאם כן היה תיבת לאיתנו צריכה להכתב למעלה אצל הבקיעה שזה היה התנאי, ולא הכא כשהים שב לקדמותו והטביע את מצרים. ורש"י כתב לאיתנו לתקפו הראשון. ולכאורה מלת הראשון מיותרת, והיה די לומר לת-קפו. ונראה כי הנה התנאי היה בעת שאמר הקב"ה יקוו המים ותראה היבשה, שאז נברא הים, והתנה שיקרע לפני בני יש-ראל ביציאת מצרים. ולפ"ז אם לא יתקיים התנאי, אז צריך הדבר לחזור לקדמותו, שלא יהיה ים ויבשה, אלא כל העולם יהיה מים. והנה כתבו הפוסקים שאם אחד התנה עם חבירו שיפרע לו ביום פלוני, ובבוא היום לא רצה לפרוע לו, רק הוא תפס ממנו בתקיפות, אז אונסא כמאן דלא עביד ולא נתקיים התנאי, כי כוונתו היתה שיפרע לו מרצונו ומדעתו. ולפי זה כאן הלא הים לא רצה להבקע לפני ישראל, אלא אמרו במדרש (שמו"ר כא, ו) שהקב"ה נתן ידו על יד משה והים ברח מחמת אימה מהקב"ה, ואם כן לא קיים הים התנאי אלא באונס הפחד, וכיון שלא נתקיים התנאי הרי צריך העולם לחזור לקדמותו למים. ולכן שפיר אמרו כאן אצל החזרת המים על המצרים ששב הים לתנאו הראשון, כלומר שהואיל ולא קיים תנאו להבקע לפני ישראל מרצונו, לכן הזכרח לחזור לתקפו הראשון כלשון רש"י, שימלא את כל העולם מים. אלא שאעפ"כ לא שטף את כל העולם, כי ידוע במשפטי התנאים שאם אחד צריך לתת לחבירו סך מסויים, ולא נתן לו אלא חלק ממנו, יכול המקבל לומר הריני כאלו התקבלתי סך הכל כי המותר מחול לך, ואז נחשב כאלו קיים התנאי במלואו. והכא נמי מאחר שנטבעו המצרים, אמר הקב"ה כביכול, הריני כאלו התקבל-תי כל התנאי וכאלו כל העולם שטוף, ואז רשאי הנותן למנוע מלקיים את כל התנאי, ועי"ז היה קיום לעולם.

את זעקתם שמעת על ים סוף החיד"א מסביר בזה גם את הפ-סוקים בנחמיה פרק ט', הנאמרים בתפלת שחרית. ותרא את עני אבותינו במצרים ואת זעקתם שמעת על ים סוף. ותתן אותות ומפתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו כי ידעת כי הזידו עליהם ותעש לך שם כהיום הזה. והים בקעת לפניהם וגו'. ולכאורה, אחרי שהזכיר הפסוק ואת זעקתם שמעת על ים סוף, מדוע חזר לזאתן אותות ומפתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו שזה היה לפני קריעת ים סוף, ואחרי זה שוב חזר לים סוף - והים בקעת לפניהם וגו'. ולפי הנ"ל הרי הסיי-בה שהקב"ה שמע את זעקתם על ים סוף זה מפני שנתן אותות ומפתים בארץ מצרים ואם לא היה מצילים בים סוף היה חיי-לול השם. וזהו גם ותעש לך שם כהיום הזה והים בקעת לפניהם (רוח חיים דרוש י"ח במהדורה המצויה, חומת אנך נחמיה ט'). בתהלים (ע"ה) נאמר, נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה צען. בקע ים ויעבירם ויצב מים כמו נד. וינחם בענן יומם וכל הליל-לה באור אש. והחיד"א ב"חומת אנך" שואל, הרי לכאורה היה צריך להיות כתוב לפי הסדר, ענן ביום ואור אש בלילה לפני קריעת ים סוף שהרי העננים קדמו. ומיישב לפי דברי רבי יוסף קובו, שאחרי שכתוב שעשה פלא בארץ מצרים נזכר מיד קריעת ים סוף כי בגלל שעשה פלא במצרים נבקע הים כדי שלא יגרם חילול השם. גם את הנאמר בהגדה, אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בחרבה בתוכו דיינו - מסביר החיד"א ב"זרוע ימין" שאמנם לדברי רבי יוסף קובו הקב"ה היה חייב להצילם למען שמו, אבל הרי ודאי הוא לא היה צריך להעביר את בני ישראל בחרבה, וזהו דיינו.

ויאמר ה' וכו' נטה את ירך על הים וישבו המים (יד, כז). מובא בקרבן העני להרה"ק רבי יעקב קטינא זי"ע בעל "רחמי האב" ולעיל בשעת הבקיעה כתיב הרם את מטן ונטה את ירך, יש לפרש, דלענין הבקיעה שהיתה מלאכה גדולה לשנות הטבע היה צריך תרתי הרמת המטה ונטיית היד אבל להשיב המים שהיה דרך הטבע היה די בנטיית היד לחוד.

וישב הים לפנות בוקר לאיתנו וגו' (יד, כז). מובא ברשימות של הרה"ג ר' יעקב לאבין שליט"א בליל שביעי של פסח תשנ"ו אמר כ"ק אדמו"ר ה"ישועות משה" מויוז'ניץ זי"ע, כי הרה"ק מבארדיטשוב ביאר את הכתוב "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו", דהיינו לאחר שהים ראה את גודל תענוג השי"ת מהיבקעו, שעל ידי זה אמרו ישראל שירה לד', לא אבה לשוב לאיתנו, כי חפץ להיות תמיד יבשה בכדי שיאמרו בני ישראל תמיד שירה. לכן נאמר "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו", היינו שהיה מוכרח לשוב לתנאו הראשון שעליו להיקרע רק למען משה רבינו ע"ה, אבל אחר כך עליו להיות ים כמקדם. ובזה תירץ ה"קדושת לוי" את קושיית ה"אור החיים" הק', דמאי רבותא דקריעת ים סוף, והלא גם הירדן נבקע, וכן גינאי נהרא נבקע לרבי פנחס בן יאיר (חולין ז), אך לפי מה שנתבאר מתור-רץ, כי הירדן וגינאי נהרא נבקעו לאחר שכבר ראו את השירות

בעצמותו להפוך ים ליבשה. אכן מה שנעשה נס לישראל כשעברו את הירדן, הנה לא היה הנס להפוך את הירדן ליבשה, אלא הנס היה בזה שנקרע הירדן ועברו בו, וזהו הא דכתיב בנהר יעברו ברגל, שגוף הנס היה שעברו בתוך הנהר, (והוא מבואר ע"פ דברי האוה"ח, דאחר מתן תורה אין צריך תנאי מששת ימי בראשית להפוך ים ליבשה, כי בכח התורה בלבד אפשר לבקוע את הירדן יעו"ש, (ועיון בפיה"מ אבות פ"ה מ"ז) דכל הניסים שבעולם נקב"עו בביה"ש שלאחר יום השישי, נס קריעת ים סוף ושעברו את הירדן עכ"ד, אכן עכ"ז נראה דחלוקים המה נס קריעת ים סוף מהנס שעברו ישראל בירדן, כמ"ש"נ). והנה אחר מעשה קריעת ים סוף אמר הקב"ה למשה נטה ירך על הים וישבו המים על מצרים וגו', ומפורש במדרש שמות (כב, ב) דכיון שעלה אחרון שבישראל מן הים ירד לתוכו אחרון של מצרים, הרי דחזרת המים על המצרים נעשה רק אחר שכבר יצאו כל ישראל מן הים, ויש להעיר למה היה צריך למעשה זה של נטיית היד על הים, הלא כל מה שנבקע הים לישראל היה זה רק למען יעברו ישראל בים סוף, א"כ בשעה שניתק כף רגלי ישראל מן הים מן הדין שישובו המים ממילא כטבעם, וכמו שכתוב כן במעשה דיהושע (ד, יח) נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישובו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו. הלא לפי מה שנתבאר ניחא עד מאד, דהלא תנאי התנה הקב"ה עם ים סוף שבאותו מקום שישראל עוב"רין יהא נעשה ליבשה, וא"כ נמצא דמה שאין המים חוזרין ושוטפין את אותו המקום שעברו, אי"ז מחמת ישראל, אלא משום שנהפך ליבשה, ולכן היה צריך נס מיוחד להחזיר את המים על אותו מקום, להפוך את היבשה להיות כים, וזהו שאמר הקב"ה למשה נטה ירך על הים וישובו המים, (ועיון ברמב"ם פ"ח יסוה"ת ה"א). אכן במעשה דיהושע, הרי כל מה שנקב"עו הירדן היה זה נס למען יעברו בו ישראל, וא"כ כל נס זה לא היה אלא לשעה שהיו ישראל בתוך הירדן, ולכן מיד כשעלו ישראל מן הירדן ונתקו כפות רגלי הכהנים מן הירדן מיד חזר הירדן לאיתנו, והנה באמת בכתובים ביהושע מבואר דנס הירדן היה מפני הארון, וכ"ז שהארון היה בתוך הירדן היה הירדן בקוע, ואך שעברו ישראל בתוך הנהר.

ומצרים נסים לקראתו (יד, כז). מובא בליקוטי מוהר"ן מהותה של ארץ מצרים היא הניגוד הגמור לנסים "ומצרים נסים לקראתו" בעוד שארץ ישראל היא שורש הנסים, ולכן רצופה הדרך אליה בניסים.

וינער ה' את מצרים בתוך הים (יד, כז) בילקוט שמעוני (שמות פי"ד, רמז רלה) האריך בדברים נפלאים עה"פ (שמות יד, כד) ויהי באשמורת הבוקר וישקף ה', שבלילה רצה גבריאל להרוג את המצריים, אמר לו הקב"ה המתן להם עד אותה שעה שפעל אביהם עמי, שנאמר (בראשית יט, כז) וישכם אברהם בבוקר. כיון ששמע גבריאל כך, לא נגע בהן כל הלילה, שנאמר (שמות יד, כ) ולא קרב זה אל זה. ובשעת קריעת ים סוף עשו

ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו (יד, כז). חז"ל (שמות רבה כא, ו) פרשו שחזר "לתנאו הראשון שהתנה עמו". וקשה מדוע לא הזכר תנאי זה בשעה שנקרע הים, אלא אם הים לא היה רוצה לשמע, ולא היה מקיים את התנאי, הרי בני ישראל היו עוברים ביבשה, כי הים היה מתבטל מאליה עקב אי רצונו לשמוע בקול משה. לכן, קריעת ים סוף אינה מהווה הוכחה שהים קיים את התנאי. רק כאשר שב הים לאיתנו, להיות ים - זוהי ראייה מוכחת שבתחילה הוא שמר על התנאי, לכן ענין התנאי רמוז בסוף ולא בהתחלה.

וישב הים לפנות בוקר לאיתנו. (יד, כז) מובא בכאריה ישאג דרשו חז"ל לתנאו הראשון שהתנה עמו, שיקרע לפני בני ישראל, ונתקשו המפרשים מדוע התנאי נכתב כאן כשהים שב בחזרה ולא בעת הבקיעה, ונראה ליישב דהקב"ה התנה עם הים שיקרע לפני בני ישראל, וכעת אחר שהים קיים את התנאי ונבקע, וכעת שב בחזרה, היה מקום לומר שהתנאי נתבטל, ואם יצטרכו בני ישראל שוב שיבקע הים לא יקרע, וע"כ כעת כששב הים נכתב וישב הים לתנאו הראשון, שעדיין קיים התנאי, שכאשר בני ישראל יצטרכו הים שוב פעם יבקע, ובאמת איתא בס' שהורצן וכן נהר גינאי שנחלק בפני רפב"י הכל היה מכח קריעת ים סוף, ויש לומר שהכל היה מכח התנאי הראשון ודו"ק.

וישב הים לפנות בקר לאיתנו (יד, כז). מעשה שהיה והגר"א נתקשה בביאור מאמר חז"ל דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית שיהא הים נבקע לישראל כאשר יצאו מצרים, דצ"ע היכן מרומז תנאי זה עם מעשה בראשית, ובאותה שעה נכנס מוהר"ח מוולאז'ין אל הגר"א יחד עם בנו מוהר"ר מוולאז'ין בקטנותו, ואמר מוהר"ר שהיה מרומז בכתובים בפרשת בראשית, דכתיב יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה, וקשה דמאחר שנקוו המים אל מקום אחד בוודאי שבצד השני תראה היבשה, אכן נרמז בזה דאף בתוך הקוואת המים תראה היבשה, וזהו בזמן קריעת ים סוף שבתוך הקוואת המים נראתה היבשה, קם הגר"א ונשקו על ראשו. והנראה בזה בביאור הכתובים בתהילים (סו, ו) דכתיב הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל, ופשוטו של מקרא הוא שהקב"ה הפך את הים ליבשה בזמן קריעת ים סוף, וסיפא דקרא בנהר יעברו ברגל קאי על מה שעברו ישראל את הירדן בכניסתן לארץ, וכמו שביאר באבן עזרא שם, ויש להעיר למה לענין קריעת ים סוף כתוב שנהפך ים ליבשה, ואילו במה שעברו ישראל את הירדן כתוב בלשון זה שעברו בנהר. אכן לדברי מוהר"ר ניחא מאד, דחלוק הנס של קריעת ים סוף שהיה תנאי עם מעשה בראשית שתיראה היבשה, ונמצא דבאותה שעה שעברו ישראל בים סוף נהפך בריאת הים לבריאת יבשה, ומה שלא חזרו המים על מקום היבשה הוא ככל גבולות הימים שאין שוטפין את כל העולם, כדכתיב השם גבול לים שאין כח לבריאת הים לעלות על היבשה, ולכן הוצרך תנאי מיוחד עם מעשה בראשית

עד אחד (יד, כח). מובא באור פני משה עד שהודו ואמרו : ה' אחד ושמו אחד.

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים (יד, כט). מובא בנועם אלי-מלך בני אדם מתפעלים רק כאשר הם רואים נסים גלויים. אין הם מבינים, כי הטבע עצמו אינו אלא נס אחד גדול, שיש לראות בו תדיר את גדלות הבורא ולהתפעל ממנו. רק לכש-רואים נס גלוי מתחילים להאמין, כי גם בחיים הטבעיים הפשוטים קיימת השגחה עליונה ומתרחשים נסים מופלאים, אף כי הכל רגילים להם ואין משגיחים בהם. זהו שאמרה תורה, 'ובני ישראל' כיון שראו נס גלוי כזה, שהלכו בים כעל היבשה המוצקה, הרי נס נפלא, הלכו ביבשה כאילו היו הולכים על הים.

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים (יד, כט). מובא באהבת שלום איתא בספר הק' "נועם אלימלך" (בלקוטי שושנה) לבאר זה הכתוב דישראל הלכו כל כך ברוממות קל ביבשה, וראו גם שמה נסיו ונפלאותיו ממש כמו בהליכתם בתוך הים, כי בודאי אז בקריעת ים סוף ראו גודל עוזו ופלאי גבורתו, וכמו שיש צדיקים ההולכים תמיד בדביקות, ואף שלא בשעת קריעת ים סוף רואים תמיד נפלאותיו עד אין קץ בכל דבר הנמצא בעולם. על דרך זה גם לאידך גיסא, שישראל התעצמו אז כל כך בבטחונם בהשי"ת, עד שהלכו בתוך הים באמונה גדולה כמו אדם ההולך ביבשה, וזה פירוש הכתוב "הלכו ביבשה בתוך הים", שבאותו בטחון שהולכים ביבשה הלכו הם בתוך הים, והיא בחינת אמונה גדולה ופשוטה, עד שנחשב בעיניו כמזומן לפניו.

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים (יד, כט). ויש להבין הפלא בנס קריעת ים סוף, צייר נפלא ואומן במלאכתו פתח לו חנות גדולה במרכז העיר בין שאון האנשים ומדי יום ביומו היה מראה להעוברים ושבים את פרי עטו מצויריו הנפלאים מרהיבי עין כדי שכולם יראו את יופי ציוריו ואת אומנותו הנפלאה. ביום אחד העמיד הצייר צורת סוס יפה מאוד שהיה נראה ממש כסוס אמיתי, הצייר התחבא מאחורי הסוס כדי לראות ולשמוע את תגובתם וחווות דעתם של האנשים, אך לדאבון לבו נכח לדעת שאנשים עוברים ושבים אין איש שם על לב להסתכל על ציורו הנפלא, משפקעה סבלנותו יצא ממחבואו ועצר אחד ושאלו, איך אינך מתפעל מן הציור היפה, ענה לו האיש, אכן הציור שעשית הוא כלילת יופי וכל רואיה יאמר שזה סוס אמיתי ולכן לא מתפעלים ממנו, כי כמה סוסא איכא בשוקא, שאל לו הצייר. ואלא מה עלי לעשות, ענה הלה. עצתי הוא שתחתוך את הצורה לעיני כולם ותשים זה שלא לצד זה, ודבר זה יעורר תמיהה גדולה בין ההמון בראותם חצי סוס עומד ברחובות קריה, ואז יכירו וידעו כולם את יופי ואיכות הציור. על פי משל זה מבואר בספרים הקדושים. ענין קריעת ים סוף שעשה הקב"ה נס ופלא שקרע לנו את הים

המצריים כשפים והיו עולים מן הים, ראה כך הים ואמר: פקדון שהפקיד לי הקב"ה, היאך אניח אותו?! מיד היו המים רצין אחר כל מצרי ומצרי ומורידן לים, שנאמר (שם, כז) ומצריים נסים וגו', לקראתם לא נאמר, אלא לקראתו של כל מצרי ומצרי. עוד נאמר שם בילקוט, שהיו שני מכשפים במצרים ושמן יוחני וממרא ועשו לעצמם כנפים ע"י כישוף עד שה-צליחו לפרוח באויר ונתלו ברומו של עולם. כשראה זאת גב-ריאל, אמר: "ברוב גאונוך תהרוס קמין!". מיד אמר הקב"ה למיכאל: "לך ועשה בהם דין!". תפסן מיכאל בציצית ראשן וקעקען על פני הים, ועל זה נאמר (תהלים עד, יג) אתה פוררת בעזך ים, שברת ראשי תנינים על המים, ופלאי הוא!

וינער ד' את מצרים בתוך הים (יד, כז). מובא בקדושת לוי מקנא אנכי במצרים. איזה קידוש השם גדול נצמח על ידי טביעתם. גם אני הייתי קופץ לים, אם הייתי יודע שבזה ית-גדל ויתקדש שמייה רבא.

וינער ד' את מצרים בתוך הים (יד, כז). המצרים שקידשו את ד' על ידי שמתו בענשם, באו תיכף על שכרם, וכי מה רוצה יהודי נאמן על סף חייו. שלושה דברים הוא מבקש, שיוציא נשמתו בקרב 'מנין' יהודים, ויטבילוהו לטהרה, ושי-חלקו את ממונו לצדקה. והמצרים זכו בשלשתם. יצאה נשמתם בים סוף במעמד שישים רבוא מישראל, כולם הוטבלו בים, וכל כספם וזהבם נפל בידיים כשרות. הרה"ק מרדכי חיים מסלונים זיע"א

וישובו המים, ויכסו את הרכב ואת הפרשים וגו' לא נשאר בהם עד אחד (יד, כח). באבן עזרא מבאר "עד אחד" אין הפי-רוש שאחד נשאר רק אפילו אחד לא נמלט. וכן מבואר בתהלים ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר (קו, יא). וכן הוא דעת ר' יהודא במכילתא. אמנם בפרקי דר' אליעזר (פ' מג) ובמכילתא בשם ר' נחמ' (במדרש שכל טוב ובילקוט שמעוני. ספר הישר, מדרש ויושע, ש"ך עה"ת), שאף שכל המצריים נטבעו בים ומתו אחר כך, מכל מקום פרעה אף שירד לים ונטבע שם לא מת שם, משום שעשה שם תשובה, ובא מלאך והעליהו מתוך הים, והוליכו לגינוה כדי לספר שמו של הקב"ה בכל הארץ, ומלך בנינוה לכמה מאות שנים, (ת"ק שנה לדעת המדרש שכ"ט, וד' מאות שנה לדעת ספר דברי הימים למשה), וכשבא יונה ומסר את התראת השי"ת שעוד ארבעים יום יתהפך גינוה, עמד פרעה מכסאו, וקרע את מלבושו וילבש שק ואפר, והכריז בכל עמו, שיצומו שלשה ימים וכו', כמבואר כל זמן בפרקי דר' אליעזר (פ' כג) ובילקוט שמעוני ביונה עיי"ש באורך ואין כאן מקום להאריך.

לא נשאר בהם עד אחד (יד, כח). מובא בדעת זקנים אבל אחד נשאר, הוא פרעה. והא דכתיב בספר תהלים (קו, יא) אחד מהם לא נותר, היינו מכל עמו.

ועברו ישראל בתוכו בחרבה, ובאמת כאשר יתבונן האדם על הנסים שהקב"ה עושה לנו מדי יום ביומו כאשר רוקע הארץ על המים, לא יתפעל כל כך כי נדמה לו שעולם כמנהגו נוהג ואין שום נס בדבר זה שהאדם מתהלך לו על האדמה כיון שכך אמנם צריך להיות שתהיה קרקע שניתן ללכת עליה, ואין איש שם על לב לעיזוז נפלאותיו של בורא עולם על נסיון שבכל יום עמנו. אכן כאשר ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים או אז המה ראו כן תמהו איך זה שהים יוכל להקרע לשתיים, או אז הבינו שגם כאשר ישוב הים לאיתנו חייבים הם להכיר בנסים שהם על פי דרך הטבע. ובזה ביאר הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע בליקוטי שושנה מאמר הכתוב ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, כי ישראל היינו רום המעלה, ובעיני אנשי המעלה אף הטבע היום יומי, גם זה נס אצלם ומוזרים ומשבחים להשי"ת על נסיו שבכל יום עמנו ועל נפ" לאותיך וטובותיו שבכל עת, וזהו "ובני ישראל" בעיני רום המעלה הלכו ביבשה גם ההליכה ביבשה נחשבת בעיניהם לנס, כי אף הטבע הוא נס וכאילו בתוך הים, וזהו הלכו ביבשה וכאילו בתוך הים.

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים (יד, כט). מובא בנהר שלום - אמרי שמואל קבלנו מאא"ז הרה"ק ר' צבי הירש מליס-קא זצ"ל, שהר"ר שמעלקא מניקלושבורג זצ"ל, לא שכב מעור-לם על המיטה והיה ישן רק על כסאו, וכשהיה שם הרבי ר' אלימלך זצ"ל, תיקן הוא בעצמו לו את המיטה, ובתחבולות גדולות השכיב את הרבי ר' שמעלקא על המיטה, לישן עליה בלילה ההוא, והיה למחרת בדעת צלולה כל כך, עד שבשעה שאמר שירה הרים את בגדיו, כי היה נדמה לו שעובר בתוך הים, ואף על פי כן לא שכב על המיטה גם מאז והלאה. ובזה פירש את הפסוק, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, דהיינו שהיו בהתלהבות גדול, עד שאפילו כשהיו ביבשה היו סבורים שהולכים בתוך הים.

והמים להם חמה מימינם ומשמאלם (יד כט). בתורה נכתבה המילה "חמה" בכתוב חסר - "חמה". המדרש מספר כי בשעה שעברו ישראל את הים עמד מלאך אחד וקטרג עליהם, הכיצד זוכים עובדי עבודה זרה לנס שכזה?! מיד ציווה הקב"ה על שר הים, הממונה על הים, ונתמלא הוא חימה! שאל הקב"ה: "וכי ברצונם עבדו ישראל עבודה זרה? והרי מחמת השעבוד ששעבדום מצרים?! מיד שפך שר הים חמתו על המצרים. המגיד מדובנא זצ"ל ממשיך זאת במשל נפלא: לשני סוחרים, ראובן ושמעון, שהיו חנויותיהם בשכנות. פעם אחת פיתה שמעון את אחד המשרתים בחנותו של ראובן, שייגנוב סחורה מאדונו וימכור לו. המשרת, שהיה איכר פשוט, נכשל בחלקות לשונו של שמעון, ועשה כאשר פיתוהו, גנב סחורה מאדונו ומכרה לשמעון. כיון שאיש לא שם לב למע"שה, שב המשרת וגנב מדי פעם בפעם ומכר לשמעון. לימים הרגיש ראובן כי גניבה מתרחשת בחנותו, התקין מצלמות,

ולאחר מעקב קצר גילה מיד מי הוא האיש בדבר, עם זאת כיון שחכם היה, לא גילה לאיש דבר אלא, תבע את משרתו לדין. הגיש ראובן אל הדיינים רשימה מפורטת של הסחורה הגנובה ועד מהרה הוציאו פסק דין כי המשרת חייב לשלם לאדון-ניו על כל הסחורה הגנובה כמו שיעריכה סוחר מומחה. הזמין ראובן את שמעון שכנו אל בית הדין ואמר לדיינים כי אין מומחה כמותו להעריך סחורה. שמעון, בצביעותו הרבה, עשה עצמו כידידו של ראובן, וכדי לשאת חן בעיניו הגזים בהערה-כתו את הסחורה ועל כל פריט נקב מחיר כפליים משוויה האמתי. כשסיים שמעון בהערכת הסחורה, מיהר ראובן להציג את הרשימה המפורטת לדיינים ואמר: מורי ורבותי! כעת ברצוני לתבוע את הגנב האמתי הלא הוא שכני שמעון, שפיי-תה את משרתי לגנוב ממני, ועתה עליו לשלם לי ככל אשר העריך בעצמו את שווי הסחורה!... והנמשל הוא: המקטרג ביקש להזיק לישראל, ומשום כך, העליל עליהם שעבדו ע"ז, עד שנתמלא שר הים חימה, ולבסוף את אותה חימה שפך על ראשי מצרים...

ויזשע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים (יד, ל). מובא בבית הלוי בפרשת קדושים כתוב 'ולא תחללו את שם קדשי וכו' ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' המוציא אתכם מארץ מצרים', ואיתא במדרש שם, הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתמסרו עצמכם לקדש שמי, וצריך להבין מה שייך מצוות קידוש השם ליציאת מצרים, ויש לומר שבברית בין הבתרים נגזר עליהם להיות במצרים ד' מאות שנה, והיו במצרים ציאות רק רד"ו שנים ויצאו באמצע הזמן, כי על ידי שכלל ישראל קבלו התורה נתקדשו בקדושת הגוף, ומשום הכי פקע מהם השעבוד, כי הקדש חמץ ושחרור מפקיע מידי שעבוד, וא"כ מצוות קידוש השם היתה סיבה ליציאת מצרים, כי רק משום שנתקדשו בקדושת הגוף פקע הד' מאות שנה שנגזר עליהם בברית בין הבתרים.

ויזשע ד' ביום ההוא (יד, ל). מובא בזרע קודש ההוא ראשי תיבות א'ת ה'שמים ו'את ה'ארץ, תיכף מאז כשברא העולם שמים וארץ, היה ברצונו ית"ש להיטיב לנו ולהושיענו.

ויזשע, ויאמינו (יד, ל - לא). מובא בשיחות קודש אשה אחת באה פעם אל כ"ק מרן מהר"ש מבבל זי"ע בגין איזה דבר ישועה ורחמים שהיתה זקוקה לכך. כשנכנסה אל הקודש שאל אותה מרן האם יש לך אמונה. ענתה האשה, רבי, קודם כתיב ויזשע ד' ואחר כך כתיב ויאמינו בד', תחלה צריכה לבוא הישועה, ואחר כך תבוא האמונה. הפטיר מרן, צודקים דבריה. ואמנם עד מהרה נתמלאה משאלת ליבה ונושעה.

ויזשע ד' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים (יד, ל). מובא ביי-רחון צאנז (גליון שי"ט) מספרים על הרה"ק רבי אורי מסטרעליסק זצוק"ל, שכל תלמידיו היו עניינים ואביונים,

להעשות להם ישועה רק על ידי המדת הדין למצרים וע"כ היה הצווי ואתם לא תצאו, כי היו צריכים שמירה נגד מדת הדין ששלט במצריים. אבל הנס בקריעת ים סוף היה ההיפך, שהנס שינוי הטבע נעשה לישראל שהשליט השי"ת את הים סוף לפניהם, אבל מה שנטבעו המצריים הוא הטבע לטבוע בים סוף, כי אחר שקיימו שתי המצות "דם פסח" ו"דם מילה", כבר זכו לנס לישיבתם. וע"כ במצרים מפחד המדה"ד ששלט במצריים באו למדרגת היראה ובנס של קריעת ים סוף ששלט מדת הרחמים לישראל באו למדרגת אהבה והיא שלימות האמונה ויאמינו בד'. ומדויק הלשון "ביום ההוא" כי הנס של קריעת ים סוף גדול מהנסים שמקודם כנ"ל. ובזה ניחא גם כן מדוע ביציאת מצרים כתיב "מדת הדין" ולא נחם "אלקים", כי אמר "אלקים", ויסב "אלקים", ואצל קריעת ים סוף כתיב "מדת הרחמים", וישועה הוי"ה, את השירה הזאת להוי"ה, אשיי-רה להוי"ה כי גאה גאה. ובזה גם ניחא מדוע לא אמרו שירה בצאתם ממצרים רק על ים סוף, כי שירה יכול לומר רק על ישועת עצמו לא על פורענות שונאו, כדכתיב בנפול אויבך אל תשמח. ובזה מדויק הלשון אשירה לד', כי עזי וזמרת, ויהי לי לישיועה, הנס היה "לי", ע"כ אשירה, ועל פי זה מובן סדר הפסוק (בתהלים יג, ו) ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישיועתך, אוכל לשמוח באיזה אופן שתבוא הישיועה, אבל אשירה לד', - לומר שירה - זהו רק "כי גמל עלי", אם היתה הישיועה בעי-בורי אז אוכל לומר שירה אבל לא על מפלת השונא.

וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים (יד, ל). מובא במדרש שים שבני ישראל זכו בביזת הים בכל רכוש מצרים, שהיה נתון באוצרותיו של פרעה. ויש להבין, מדוע קבלו בני ישראל את כל רכוש מצרים, והלא הבטיח להם הקב"ה "רכוש גדול" בלבד. וגם הרכוש הגדול הובטח להם, רק לאחר שיהיו במצרים ארבע מאות שנה, והרי הם יצאו לאחר מאתיים ועשר שנים. הדבר יוסבר במשל: מעשה במושל העיר, שהתקנא בוילה המפוארת שבנה לו אחד העשירים במקום היוקרתי ביותר בעיר, וחמד אותה. מה עשה, הגיע לביקור נימוסין בוילה. חרד לקראתו העשיר, קבלו בכבוד גדול, כבדו במיני מאכלים ואמר לו: "עונג הוא לי וכבוד רב שבא המושל לביתי, יראה נא אדוני את עצמו כבתוך ביתו". אמר לו המושל: "חן-חן". אכל ושתה, נפרד ממנו לשלום והלך הישר אל משרדי ה"טבו", שם הורה להעביר את הוילה על שמו. הוא הביא את מלויו כעדים, שבעל הבית העניק לו את הוילה במתנה, שהרי כך אמר לו: "יראה נא אדוני את עצמו כבתוך ביתו." לאחר מכן שלח את השוטרים לפנות את העשיר מן הוילה, ולהכניס לשם את רהיטיו. נבהל העשיר ונחרד, מה פשעו ומה חטאתו, האם זלזל בכבוד המושל. מיד קם ועלה אליו, ושאל ברעדה: "יאמר נא אדוני, האם חטאתי לכבודו". אמר לו: "חלילה, להיפך, הפרזת בכבודי". שאל אותו: "אם כן, למה גרשתני מביתי". אמר לו: "וכי ביתך הוא, הלא נתת לי במתנה בפני עדים". תמה העשיר "אני נתתיו למעלתו". אמר לו: "ודאי, הלא במו

והעניות היתה עד אין לשער, פעם לחצה עליו הרבנית למה אינו דואג שהחסידיים לא יהיו כאלו עניים מרודים, ענה לה הרה"ק כי תלמידיו אינם רוצים בזה, אמרה לו הרבנית, תנסה ותשפיע להם שפע. פעם כשהתפללו, ובסטרעליסק היו מתפללים בקולות וברקים למעלה מן הטבע, והם התפללו כל כך חזק שכשהרה"ק מסטרעליסק התחיל וישועה ד' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, הרימו כולם את בגדיהם מהמים בחשבם שהולכים המה בים. ואחר התפילה הסתובב הרה"ק ואמר 'מי שרוצה פרנסה בריווח שירים את ידו ואתן לו כמה שירצה', ולא היה בין מאות האנשים אחד שהרים את ידו, אחר כך נכנס לרבנית ואמר לה, 'ראי שהם לא רוצים'.

וישועה ד' ביום ההוא (יד, ל). מובא באור ישוע להרה"ק רבי אשר ישעיה מראפשיץ זי"ע היום עצמו המליץ טוב על ישי-ראל כי בריאתו היתה רק בגללם, לפיכך "וישועה ה'" נושעו ישראל באמצעות טענת היום וזה "ביום ההוא".

וישועה ה' ביום ההוא את ישראל וגו' וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים (יד, ל - לא). מובא בקרבן העני פירוש אז האמינו למפרע שכל הנסים שנעשו במצרים יד ה' עשתה זאת.

וישועה ד' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל וגו' אז ישיר (יד-ל, טו-א). מובא בניבת נחום קשה למה לא אמרו ישראל שירה תיכף שיצאו ממצרים, יש לומר דהנה איתא (קדושין ט"ז): תניא מניין לבורח שחייב להשלים ת"ל שש שנים, אבל אם מת האדון תוך שש אינו צריך העבד להשלים והנה ידוע שבני ישראל יצאו ממצרים קודם תשלום הזמן של ת' שנה, אם כן דינם כעבד הבורח לפני שש וצריכים להשלים, אך כשראו שמתו המצרים, אז נשתחררו לגמרי. ולכן שפיר לא אמרו שירה תיכף בשעת היציאה, וזהו שנאמר וישועה ד' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים דווקא ביום ההוא ולא בשעת היציאה ובמה היתה הישיועה ביום ההוא ולא בשעת היציאה, משום "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" ואז נהיו פטורים מלהשלים, ולכן רק "אז ישיר משה" ולא קודם.

וישועה ד' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וגו' אז ישיר משה וגו' (יד, לא-טו א). מובא בבית אהרן להרה"צ מפאטיק זצ"ל ראוי להתבונן מדוע לא אמרו שירה בצאתם ממצרים, רק על הנס של קריעת ים סוף. גם דיוק הכתוב "וישועה ד' ביום ההוא" שנראה שראו הישיועה "ביום ההוא" דוקא, הלא גם מקודם במצרים ראו הישיועה. גם במה יוגדל הנס של קריעת ים סוף יותר מכל הנסים שעל ידי זה באו לשלימות האמונה דכתיב כאן ויאמינו בד'. והנה מצאתי בספר בית הלוי שמעורר על חילוק נכון שיש בין נסי מצרים לנס קריעת ים סוף, כי במצרים היו הנסים לענוש המצריים ומזה נצמח ממילא ישועה לישראל, כי היו עוד ערום ועריה בלי מצות ולא זכו עוד

הצר הרודף אחריהם לכבשם בשנית לעבדים וכדכתיב (לעיל פסוק י) "וישאו בני ישראל את עיניהם, והנה מצרים נוסע אחריהם, וייראו מאוד, ויצעקו" במצבם זה, מה יכולים היו לראות, הכיצד היו יכולים להתבונן. אך אותה עת נעשה להם נס, ונפקחו עיניו של כל אחד מהם לראות הכל, להבין ולהת-רשם, כאילו היה שם לבדו, באין מפריע. וזהו שנאמר: "ככל אשר עשה לכם ה' אלקיכם" בלשון רבים, אך "לעיניך", בלשון יחיד. כאילו היית שם לבדך והתבוננת במנוחת הנפש ובשלוה.

וירא ישראל את מצרים מת וגו' ויאמינו (יד, ל-לא). מובא בבית אהרן להרה"צ מפאטיק זצ"ל באופן אחר יש לומר דהנה ענין מסירת נפש של בני ישראל היה כדי שיהיה להם זכות עצמה שעל ידי זה יזכו לראות במפלת שונאיהם, כענין הצלת לוט מסדום שאמר לו המלאך (פ' וירא) אל תביט אחריך, דמ-חמת שניצול בזכות אברהם לא היה לו רשות לראות מפלת אנשי סדום, וכאן הוצרכו לראות מצרים מת על שפת הים כדי לחזק האמונה, ע"כ היו נחוצים לזכות עצמם. ועל פי זה יובן דיוק נכון בדברי רש"י ז"ל בפסוק ד' ילחם לכם, פירש"י "בשבילכם" וצ"ב, דהלא מובן ממילא כי בשביל ישראל נלחם ד' במצרים, אך להנ"ל מיושב, שמדייק רש"י "בשבילכם", פירש בזכות עצמכם, והיה הנס של קריעת ים סוף בכדי שת-זכו לראות במפלת השונאים ככתוב וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, ויאמינו בד' ובמשה עבדו באו לשלימות האמונה וזכו לומר שירה.

וירא ישראל את היד הגדולה וגו' וייראו העם את ד' (יד, לא). מובא במלוא העומר ישראל (הם אנשי המעלה) ראו בחוש, אבל "העם" קנו יראה מצד הנשמה המרגשת, אבל לא זכו ל-י-ראה חושית כישראל.

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים וייראו העם את ד' (יד, לא). מובא באור ישע להרה"ק רבי אשר ישעיה מראפשיץ זי"ע על ידי שאנשי המעלה ישראל, ראו ונתעלו, נתעוררה יראה גם בלבם של פשוטי העם, וייראו העם את ה'.

וירא ישראל וגו' ויאמינו בד' (יד, לא). מובא בחידושי הרי"ם גם לאחר שרואים בחוש יש מקום עדיין לאמונה.

וירא ישראל את היד הגדולה וכו' ויאמינו בד' (יד, לא). מובא בדברי ישראל

אמר אאמו"ר זצוק"ל וז"ל וכי אחר שראו בעיניהם היו צריכים לאמונה. אלא כי אחר הידיעה הגדולה ובחי' ראייה ממש העיקר היא האמונה הפשוטית ותמימות, כמו ששמעתי מאאמו"ר זצוק"ל מקאזמיר על הכתוב ומבשרי אחזה אלוק, למשל באדם הרי אנו רואים שיש בו חיות מהנשמה בכל גופו ואבריו וגידיו, ומרגישים החיות שממלא כל הגוף, ואף על פי כן אין אנו משיגים מהות הנשמה, רק אחר ההרגשה והראיה

פיך אמרת לי לראות את עצמי בביתך כביתי". אמר לו העשיר: "לא התכונתי אלא למליצה בעלמא, כדרך העולם, לא ברצי-נות דברתי". כעס המושל ואמר: "דום ואל תוסיף דבר, וכי עם המושל חומדים לצון ומדברים בשחוק". כלפי מה הדברים אמורים, כאשר הודיע יוסף הצדיק לפרעה, שאחיו באו אליו, הזמינם פרעה לבוא למצרים, ואמר להם: "ועיניכם לא תחוס על כליכם, כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא, ויעשו כן בני ישראל" (בראשית מה, כ-כא). פיו של פרעה הכשילו, והוא אמר בעצמו, שטוב כל ארץ מצרים שייך לבני ישראל, ומשום כך הכריחו הקב"ה לקיים את דיבורו. ואין להשוות את אמירתו של פרעה לדיבורו של בעל הוילה שבסיפור. ומדוע, משום שבעל הוילה אמר את הדברים בגלל חוקי הנימוס, ולא חשב כן ברצינות, רק המושל הוא זה שאחז בערמה וניצל את דבריו. אבל פרעה מי הכריחו ומה אלצו לומר את הדברים, אין זאת אלא שהבין, שיוסף הצדיק הציל את כל ממלכתו מחרפת רעב ומגיע לו, ועל כן אמר זאת מתוך הכרת טובה אמיתית. הוא העניק את רכוש מצרים לבני ישראל, והם זכו בכולו.

וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים (יד, ל). מובא בויזכור יוסף הגאון רבי יוסף משאש זצ"ל מתלמסאן, כתב בהיותו בן עשרים וחמש שנים, פירוש נפלא בהגדה של פסח על הפ-סוק (דברים ד-לד): "ככל אשר עשה לכם ד' אלקיכם במצרים לעיניך". הוא שאל שאלה: מדוע פתח הכתוב בלשון רבים וסיים בלשון יחיד. ותירץ תירוץ נפלא, בהסתמכו על משל מוחשי: בנוהג שבעולם, אדם העולה לראות מלך בפיו בא-רמון מלכותו, אם ילך בגפו, וזמנו בידו, והרשות ניתנת לו, יזין עיניו ביופי הארמון ובשכיות החמדה הגנוזות בו, יחרוט במוחו את כל הפלאות, יתפעל מכל החמודות ויתרשם התר-שמות כוללת. אבל אם יעלה לארמון המלך ביום החג, עם ההמונים העולים באותה עת, דוחפים ודוחקים, זורמים כנהר אדם מתערבל וגועש, נכנסים לארמון מצידו האחד ונדחפים אל צידו האחר במהירות, וישאלוהו מה ראה וכיצד התרשם, מה יענה, מה יאמר ומה ידבר, כמעט לא ראה מאומה. עינו קלטה פרט פה ופרט שם, ותו לא. על אחת כמה וכמה שהדבר כן, אם כל אחד מהבאים הביא עמו את אשתו ואת ילדיו, וחייב היה לטפל בהם ולהשגיח עליהם, וההמולה כה רבה. ועתה, הבה נתבונן: אם בהכנס כולם לארמון המלך, אירעה מפולת, קירות עמדו לקרוס, והכל נתקפו בהלה ופחד, פתחו במנוסה חפוזה, האם יוכל להתרשם מיופי הארמון, מנפלאותיו, מש-כלוליו, ודאי שלא. כלפי מה הדברים אמורים, כלפי בני ישראל על שפת ים סוף. אמת, חשף ד' זרוע קדשו, וגילה את כוחו וגבורתו בניסים רבים ומופלאים עד שאמר רבותינו, שעל הים לקו המצרים במאתים ומחמישים מכות, אבל מי יכול היה לראות, להתבונן, כאשר עמדו שם שש מאות אלף איש, לבד הנשים והטף, עם רב כחול אשר על שפת הים. ובודאי היה שם לחץ ודחוק, כי בחיפזון יצאו ממצרים, ובמנוסה נסו מפני פרעה וחילו. ולכך הצטרף הפחד הנורא מפני נפילה ביד

ישראל את היד הגדולה וגו', ויאמינו בד' ובמשה עבדו, הלא ראי' ואמונה הם שני הפכים, ואמונה היא בלא ראי', ובראי' אין צורך לאמונה, וענה לו אביו הרבי מנחם מנדל מווארקא בזה"ל: "לדעתי שראו בני ישראל שהוא אין סוף ואין תכלית לזה האמינו". ואמר לו הרבי מקאצק "טוב טוב".

וירא ישראל וגו' ויאמינו בד' (יד, לא). מובא בדברי ישראל בשם הרה"ק רבי שמואל אליהו מזוואלין זי"ע לאחר כל הנסים שראו וההשגות הנעלות שזכו להשיג, השליכו הכל ובחרו באמונה פשוטה שהיא למעלה מכל ההשגות.

ויראו וגו' ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). ביאר הרה"ק הרבי מקאצק זצ"ל מכאן נלמד כי קורטוב של יראת שמים אמיתית, שקולה יותר ממופתים רבים. הרי בני ישראל ראו במצרים נפלאות גדולות, עשר מכות. ולא מצינו שם 'ויאמינו בד' ובמשה'. אולם רק במעמד קריעת ים סוף שהגיעו ל'יראו העם את ד', אז הגיעו לאמונה, כי על ידי מעט יראת שמים אפשר להגיע יותר מכל דבר.

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים (יד, לא) דרש הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל מג'רבה: יש בפסוק זה, כבכל פרשיות התורה, הוראה נצחית לעד. בכל דור חייב אדם לומר לעצמו: אבותינו ואבות-אבותינו היו נתונים בעול שעבוד רע ומר, נגישות ורדיפות, ושמרו על התורה ועל מצוותיה בחרוף נפש, במצור ובמצוק, בחוסר כל. והלא דברים קל וחומר: אם אבותינו, שהיו בצער נורא, והבטיחו להם האומות עושר וכבוד, נוחות ורווחה, אם אך יבגדו בעמם ויסורו מאמונתם, אף על פי כן סבלו הכל כדי להעמיד התורה על תילה והמצוות על בורייך כל שכן אנו, שחמל עלינו הבורא יתברך ושלח לנו זמנים של חסד, כדי לאפשר לנו לקיים מצוותינו ולשמור חוקי דתינו, ונתבטלו רוב הגזרות והאפליות. ודאי מוטל עלינו להשתדל כפליים ביראת ד' ובחינוך ילדינו על ברכי התורה והמצוות. ואפשר לומר שרעיון זה רמוז בפסוק: "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים: ויש לשאול, שהרי "הגדולה" היא מידת החסד, והיה ראוי לכתוב: "היד החזקה". אלא הכוונה היא לחסד ה' עמנו בהיותנו במצרים, בגלות ובשפלות, בצרות ובעינויים, כאשר עם ישראל התקיים בנס ושמר על דתו ועל יהדותו. על אחת כמה וכמה, שבעת רווחתו עליו לקיים: "וייראו העם את ה' ויאמינו בד' ובמשה עבדו", וללכת לאור מנהיגיו הרוחניים. מסופר, שהרב הגאון מרן החיד"א זצ"ל התיצב בפני הקיסר נפוליון בונפרט, שהעניק שויון זכויות ליהודים, אבל ביקש לכפות עליהם התבוללות ונישואי תערובת, רחמנא ליצלוך. שאל בונפרט את רבינו החיד"א: "כיצד יתכן, שנביאי ישראל התנבאו על כל העתיד להיות, ולא רמזו עלי, שאני עתיד לעשות גדולות ונצורות ולכבוש כמעט את כל העולם כולו". ענה החיד"א על אתר: "חכמינו אמרו, כי אין לך דבר

מוכרחים אנו להאמין באמונה ברוחניות הנשמה המחיה את הגוף, זהו מבשרי אחזה אלוך והבן. וזהו הענין "וירא ישראל את היד הגדולה" בחי' ראייה והרגשה ממש ואחר כל זה כתיב "ויאמינו בד'". כי העיקר היא אמונה, כי אמונה היא למעלה מכל השכליים והחקירות. וקבלתי מאמו"ר זצוק"ל שזה היה בבחינת ומדריגת אברהם אבינו ע"ה שבן ג' שנים הכיר את בוראו, וכתב אחר זה "והאמין בד'" שהשליך כל החקירות והדיעות וההשגות ואחז באמונה לבדה שהיא למעלה מכל השכליים. וכשאדם מאמין שאין מקרה בעולם רק הכל בהשגחה פרטית מן השמים, וכל ההווה ומתרגש בעולם אפילו תנועה קלה ואפילו צעדי רגליו ספורים בהשגחה, ואפילו עשרת אלפים צעדיו והליכו של אדם הכל הוא בהשגחה פרטית, כמו שאנו מברכין בכל יום בשם ומלכות ברכת המכין מצעדי גבר, וצריכין להאמין בזה מאד שלא יהי' חלילה ברכה לבטלה, אזי על ידי אמונה זו ניצול ממרה שחורה ועגמות נפש אם אינו מתנהג בענייניו כרצונו ודעתו, כי על ידי שמאמין ששום דבר בעולם אינו נעשה על ידי רצונו של אדם רק הכל בהשגחה מן השמים ממילא לא יכעוס ולא יתקצף ולא יהרהר, כמו שמצינו באברהם אבינו ע"ה שקודם העקידה נאמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע ואחר כך צוה הקב"ה להעלהו לעולה ולא הרהר, רק האמין שאתמול היה רצון הבורא יתברך כך והיום כך ולא הרהר כלל. כן הוא עיקר האמונה ליזהר מלהרהר חלי-לה על שום דבר שהוא במקרה והזדמן.

וכמו כן בעניני העבודה העיקר הוא האמונה להאמין שכל העבודות ותורה ותפילה ומעשים טובים ותשובה הכל הוא בעזר הבורא יתברך שמו ובלעוד לא היה אפשר להתחיל, כמו שאמר הרב המגיד זי"ע מקאזניץ, על הכתוב "כי ממך הכל ומידך נתנו לך" הכפול, רצונו לומר אפילו הידיעה זו שיודעים "כי ממך הכל" גם זה "מידך נתנו לך" בכוחו ובעזרתו יתברך. ואז על ידי אמונה זו לא יהיה לאדם שום גאות וישות מהעבודה, כי כיון שמאמין שאין זה מכוחו רק הכל מה שנותנים לו מן השמים כנ"ל עכ"ד אמר זצוק"ל.

עוד אמר אמר זצוק"ל על המאמר ודעת זו טהרות. וז"ל מקוה היא סגולה לאמונה. ובמדינות שממעטין במקוה נתרבה האפיקורסות. ומכל שכן מי שלומד בספרי קבלה בלא מקוה, זה הלימוד הוא לאדם סם המות ממש שמתרבה אצלו האפיקורסות וקרוב להשתמד ר"ל עכ"ל. והבט נא וראה דבר פלא איך דבריו הקדושים שאמר מקוה היא סגולה לאמונה, הוא מפורש מרומז בפסוק, "ויאמינו בד'" עולה בגימטריא "מקוה" ודוק:

וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ויאמינו בד' (יד, לא). מובא בהיכל הבעש"ט (ע"י ב) שמעתי מבני הרה"צ הקדוש ר' שמעון שליט"א [זי"ע] מסקערנוויץ, שבעת שנסע אביו [הרה"ק רבי מנחם מנדל מווארקא זי"ע] לקאצק אחר פטירת אביו הרה"צ הקדוש אלוקי ר' יצחק זלה"ה זי"ע בפעם הראשון, שאל אותו הרבי מקאצק בזה הלשון "מענדיל, מה זאת וירא

לשנות את המינון, ונשקף סיכוי להדביר את המחלה. שאל הסטודנט: "מי היה הנפטר". אמרו לו: "אסיר מבית הכלא, שהיה שפוט למאסר עולם". קרא הסטודנט: "ומפושע נתעב זה תלמדו לגבי אנשים הגונים וישרים, הלא תבושו להביא ממנו ראייה, ללמוד ממנו גזירה שוה". לעגו לו והסוהו: "דום, אויל, הלא תדע כי כל בני האדם בכל הארצות, ובכל הדורות לבנים ושחורים, צהובים ואדומים שווים הם בתכונת גופם ותולדתם, וניתן ללמוד וחובה ללמוד מן הפרט על הכלל". הוא הדין לעניינינו, יכול כל אדם להיות כמשה, ויכול כל אדם להבדיל להיות כפרעה. כי זה כמו זה בני אדם היו, ושניהם מחייבים את כולם. זה ללמוד הימנו ללכת באורחותיו, וזה לברוח מדרכיו כמפני אש.

וירא ישראל את מצרים מת וגו' ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, ל-לא). הקשה ה'חפץ חיים' למה דווקא על ידי נס זה באו לידי אמונה בה' ובמשה עבדו יותר משאר כל הניסים שנעשו עד עכשיו, ומתרץ כי כאן ראו ישראל שלא נענשו כל המצרים שווה בשווה, אלא בשלשה סוגי מיתות, הרשעים נתייסרו קשה בהאבקם עם גלי הים עד ששקעו, הבינונים ירדו כמו אבן ולא נתייסרו כל כך, והטובים צללו כעופרת וטבעו מיד, וכשראו ישראל את ההבדלים הבינו שה' מנהיג העולם ושופט כל אחד לפי מעשיו, ואז ויאמינו בה' ובמשה עבדו.

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים וגו' ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא בלב אריה ויש לומר לפי הגמרא במסכת סוטה (יב:), שמבאר הפסוק "ותרא את התיבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה" שנתארכה ידה של בתיה, והוציאה את משה רבינו מהמים, ואולי זהו "וירא ישראל את היד הגדולה" ועכשיו הבינו שמבלי משה לא היו יוצאים ממצרים וזהו "וירא ישראל את היד הגדולה".

ויראו העם את ד' ויאמינו בד' וגו' (יד, לא). מובא במזקנים אתבונן האמונה היא היסוד, ובעת שבונים בנין כל מה שבונים גבוה יותר צריכים להרחיב ולהעמיק את היסוד, לכן כאן שישראל באו למדריגה גדולה ביראה, היו צריכים להוסיף על היסוד והוא האמונה, ולכן ויאמינו בה'. מרן הרמ"ח זי"ע היה אומר בשם הקאברנינער זי"ע: איתא בגמ' (תמיד כה) תניא רבי אומר איזו דרך ישרה שיבור לו האדם וכו' יחזיק באמונה יתירה. כלומר, העכער ווי ער האלט. ר"ל שבענין אמונה מותר להתחזק אף שהיא גבוהה ממדריגתו.

וירא ישראל את ד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא באבן עזרא שהוא אמת. והאמינו במשה שהוא עבדו ולא יעשה רק מה שיצונו.

הרבינו אפרים מפרש חלילה שהאמינו בבשר ודם, אלא שהאמינו שמשה הוא עבדו של הקב"ה.

שלא רמוז בתורה. אף הקיסר ירום הודו רמוז בה, ושלמה המלך התנבא עליו בחכמתו: 'כי לקח טוב נתתי לכם, תורתו אל תעזבו'. 'לקח טוב' תרגומו בצרפתית 'פרטי בון', והואיל וסדר המילים בשפה העברית הוא הפוך, הרי כאן 'בונפרטי'. הקיסר הוא לקח טוב, שכן הכריז על חופש וחירות, ביטל את גזירת האינקוויזיציה והגביל את סמכויות האפיפיור". התפ"ע על הקיסר מן הדברים, והתגאה עד מאוד בכך ששמו רמוז בתנ"ך. "אבל", המשיך הרב החיד"א, "יש לפסוק זה המשך, אמנם 'לקח טוב נתתי לכם' קיסר של חסד, אבל 'תורתו אל תעזבו' דוקא בעת כזו, נדרשים אתם לדבוק בתורה ביתר שאת וביתר עוז". הבין הקיסר, שהחכם היהודי מוכיחו ברמז על פעולותיו להטמעת היהודים, ומתריע שהחופש לא יהא מאיץ ל"חפשיות".

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים וייראו העם את ד' (יד, לא). מובא בגנזי פראנקפורט למה טורח הכתוב להדגיש "אשר עשה ד' במצרים", וכי לא ידענו שד' עשה כל זאת. אלא כתב הגאון רבי אהרן גרוטוואל, מחכמי פראנקפורט ומיץ הקשו המפרשים: איך לקו המצרים גם בממונם וגם בגופם, והרי הדין הוא "כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות". אלא, אמר הגאון הנ"ל, צריך לומר שאין זו קושיא, משום שקיימא לן שכלל זה של "משום רשעה אחת" אינו אלא לגבי בית דין של מטה ולא לגבי בית דין של מעלה. [עיין לעיל בפסוק וישם את הים לחרבה ויבקעו המים]. מעתה, יובן היטב מדוע הדגיש הכתוב "אשר עשה ד' במצרים" כי מה שלקו המצרים גם בגוף פס וגם בממונם היה משום שד' עשה זאת, ובית דין של מעלה יכול לדון גם משום שתי רשעיות.

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ד' (יד, לא). מובא באור יהל, בני ישראל ראו את קשיו חות לבו וקשיות ערפו של פרעה, את התפתלויותיו, את הפ"כפכפנותו ואת המכות שהביא עליו בעקשנותו, ולמדו את הלקח, ויראו את ד'. הם לא אמרו: פרעה הוא מפלצת, שטן בדמות אדם. פרעה הוא רשע, לבו לב אבן. אין מביאים ממנו ראייה, אין למדים ממנו גזירה שוה. אין לנו עמו מאומה. הם לא אמרו כך, כי ידעו, שפרעה אף הוא אדם על חולשותיו ועל הרוע שבו. וכשם שחייב אדם לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבוי-תי אברהם יצחק ויעקב, כמו כן חייב הוא לפחוד שמא יגיעו מעשיו למעשי פרעה. על מי שאינו סבור כך, נשא הגאון הצדיק רבי יהודה ליב חסמן זצ"ל את משלו, משל לתלמיד במכללה לרפואה, שצפה בגדולי הרופאים, אשר התכנסו סביב גוייתו של נפטר. הלה חלה במחלה אנושה, וקיבל תרופה נסיונית. התרופה לא הצילה את חייו, יתכן שלא היה בה ממש, יתכן שניתנה במועד מאוחר מדי או במינון קטן מדי, ועתה נקבצו סביב גופתו וערכו בה ניתוח. והנה בשורה. הוברר, שהתרופה החלה לפעול את פעולתה, רישומה ניכר היטב. יש

ועגמת הנפש על איבוד החפצים, המזכרות והמכתבים האישיים היו גדולים מאד. "מה זה עשה ה' לנו?" כך הגיעו הפליטים, בעירום ובחוסר כל והתאקלמו באוסטרליה. לפני שנים מספר, עשרות שנים לאחר הגירוש ההוא, מצא יהודי אחד יומן של קצין גרמני ששרת בשנות המלחמה בצוללת. באחד הפרקים המתארים את שנות המלחמה הוא כתב על אותה אניית מסחר בריטית שנקלטה בראדר של הצוללת. הפלגה ללא ליווי צבאי הייתה בימים ההם כהתאבדות. ניתנה הוראה לירות על האניה, אך לא היה ברור אם אכן היריות פגעו במטרה. כיוון שנקלט בראדר שמזוודות וחפצים פזורים סביבות האניה, נשלחה סירה למשות אותם מן המים. בבדיקה גילו מכתבים בגרמנית של אזרחים גרמניים. רושם הוא: "שמחנו שלא פגענו באניה עם גרמנים כמותנו. בהוראה שקיבלנו מהפירר בעצמו [היטלר ימ"ש] הופקדנו ללוות את האניה עד לאוסטרליה בכדי להגן עליה מפני תוקפים בריטים אפשריים". לאחר שנוסעי האניה ירדו והיא חזרה לאנגליה, זיהו הגרמנים שהיא שייכת לאנגלים ופוצצו אותה. נתבונן בעומק המעשה, ארבעים שנה יהודים בכו והצטערו על אובדן המזכרות והמכתבים האישיים, אולי אפילו התמרמרו על מדת הדין שפגעה בהם, והנה מתברר למפרע גודל החסד שעשה עמם השי"ת, ובנס ממש איפ"ש להם להגיע בשלום לחוף מבטחים. מתוך מצב של חוסר סיכוי להינצל, זימן להם ה' מלחים באניה, פושעים ואכזריים, שזרקו את חפציהם למים ובכך ניצלו חייהם, עד כאן דברי הרב. עצה נוספת לזה שרוצה להודות לה' גם בשעת הקושי היא, שידע נאמנה כי לכל צער נקצב מראש הזמן המדוייק שאז ינטוש הצער הזה אותו עצמו ויזכה לשערי שמחה וברכה, כי הכל מונהג בהשגחה פרטית מדוייקת.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא במגיד תהלות להרה"ק רבי יחיאל מיכל ממעליץ זי"ע להגיד שבחם של יש"ר ראל שלא זחה דעתם עליהם ממה שזכו לראות, אלא תלו הכל בזכותו של משה, והוסיפו להתחזק באמונתם בו.

ובמשה עבדו (יד, לא). מובא באילנא דחיי בשם הרה"ק רבי יעקב יצחק אלחנן מפרשיסחא זי"ע על ידי אמונת השי"ת ויאמינו בה"ז זכו ונתברר להם שמשה רבינו הוא עבד נאמן ו"במשה עבדו" כי אמונת חכמים קשורה באמונת ה'.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא בדברי חיים ומקשה בזוה"ק וכי עד השתא לא האמינו, והא כתיב ויאמן העם, אלא האמינו בההוא מלה דאמר להם משה ד' ילחם לכם. וקשה דבקרא כתיב סתם ויאמינו בד', ומנא ליה שזה קאי דוקא על האי דאמר ד' ילחם לכם. ונראה דהנה מבואר ברש"י בפ"רשת וירא דהיכא דהנס אינו בא מחמת זכות האדם אלא בזכות אחרים, אין האדם רשאי לראות במפלת הרשעים, ולכן נאמר בלוט "אל תבט אחריו", כי הנס בא בזכות אברהם ולא בזכותו של לוט. והנה ישראל חשבו שאינם ראויים לנס בזכות עצמם.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא בקדושת לוי מאחר שכבר זכו להתעלות, האמינו שניתן להיות ברום המעלה כמשה רבינו.

ויאמינו בד' (יד, לא). מובא בשפת אמת (גור) אם בהיותם במצרים קדמה האמונה "ויאמן העם" לידיעת השי"ת, הרי כעת לאחר שכבר זכו לדעת גדולתו יתברך, באו לשלימות האמונה שהיא הידיעה שאי אפשר להשיג גדולתו יתברך כלל.

עוד במדרש ויאמינו בה' אז ישיר. מובא בשפת אמת (תרנ"ט) הה"ד נודע ה' משפט עשה. ששילם למצרים מדה במדה. בפועל כפיו נוקש רשע. לכן הגיון סלה. ע"ש. פי' כי האמונה זו ה' לדורות ע"י שראו משפט ה' בפועל כפיו נוקש שכל מה שעשו המצריים הכל ה' הכנה למוקש ומפלה שלהם. וזה נודע ה' שנודע עתה שכל הגלות והשיעבודים ששיעבדו עמנו. ה' הכל הנהגה מאת ה'. א"כ הגיון סלה. ויש לנו להודות לה' בכל עת אפי' בעת צרה וגלות. ולהאמין כי הכל הכנה מאתו ית"ש. ומזה נתברר לבנ"י על הים האמונה בשלימות. אז ישיר ויאמרו לאמר לדורות".

מדבריו הקדושים נמצאנו למדים, שבעת ששוררו בני ישראל את שירת הים, באו להכרה מלאה כי כל מעשי המצריים היוו הכנה למפלתם. ומאותו מעשה נחלנו את המסר, כי עלינו להודות לה' בכל עת, גם בשעת צרה וקושי, ולהאמין כי כל הניסיונות והדאגות הינם רק כהכנה מהשי"ת לקראת ישועתנו הממשמשת ובאה.

והנה, יש כאלה שיתמהו "וכי כיצד בדיוק אודה להקב"ה ואשורר לו שירה, בזמן שיש לי צרות ר"ל, אבל על האדם לידע כי עצם זה שהאדם חי עלי אדמות, הוא דבר הדורש מיידית הודאה לה' - על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה, קבעו חז"ל. ויותר מכך, על האדם לקבוע בלבו ולחקוק בעצמותיו כי גם הניסיונות הרודפים אחריו הם נטו לטובתו האישית, גם כשכעת אינו רואה כלל שהכל לטובה, ויתכן, שגם לא יראה שאכן כך הוא הדבר עד סוף ימיו - ובמילה אחת: "אמונה!". רק בכדי לשבר את האוזן, עד היכן פועל הקב"ה לטוב כל

יהודי, גם כשנראה שהדברים פועלים לרעתו, מוגש הסייפור הבא, כפי שסיפרו הגר"ש פינקוס (מובא בספר 'שיחות הגר"ש פינקוס'): "מעשה נורא שמעתי על קבוצה של ארבע מאות יהודים, שהיו אזרחים גרמניים והתגלגלו בשנות המלחמה לאנגליה. הבריטים לא יכלו להחזיק בתוכם פליטים גרמניים, החשודים כמרגלים בזמן מלחמה, ולכן אספו את כל הקבוצה ושלחו אותם באניית מסחר לגירוש באוסטרליה. הם שחררו אסירים ופושעים מבתי כלא, כדי שישמשו כמלחים על האניה. אך יצאה האניה מהנמל באנגליה התחילו המלחים להתעלל בקבוצת היהודים. גנבו מהם את מזוודותיהם ובזזו לעצמם כרצונם, את הנותר השליכו באכזריות אל תוך הים. הצער

לב גס כזה. לבסוף הוצרך לפייס אותה, ואחרי רוב דברים הסכימה להתפייס עמו בתנאי שיתן להיהודי את בית המזי-גה במתנה לעולם, לפיוס. והישועה היה לו בזכות האמונה של האשה.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא בבית ישראל, אמרי חן הרה"ק רבי אהרן מקארלין זי"ע בעמח"ס 'בית אהרן', סיפר ששמע ממחותנו הרה"ק מרוז'ין זי"ע שאמר לו בוא ואספר לך עד היכן גדול כח האמונה בצדיקים להיות נושע בה'. שני אנשים כפריים שגרו בשני כפרים סמוכים זה לזה, נזקקו שניהם בחדא זימנא לישועה פרטית, וגופא דעובדא הכא הוי, כפרי אחד נחלה מאוד ודרש ברופאים ועסק ברפואה, הכל כמו שנצטווה מפיהם, אך ללא הועיל, ואילו השני שהיה מחזיק ב'קרעטשמע שתחת בעלותו של האדון בעל הכפר, הגיע זמן פירעון השכירות, ולא היה לו כסף לשלם, והאדון דוחק. והנה הכפרי הזה שנחלה היה מאמין בצדיקי אמת, אך אשתו לא האמינה, וכל הזמן הפציר והתחנן שיסעו לאיזה צדיק ויזכירוהו לפניו לרפואה וישועה, וקמה אשתו, אף שלא הייתה מאמינה, אך כדי לעשות רצון בעלה, שכרה לה עגלה כדי לנסוע לרבינו זי"ע, ועברה דרך הכפר השני שבתוכו היה גר הכפרי שהיה דחוק בכסף ואימת האדון עליו, ואצלו היה להיפך, הוא לא האמין בצדיקים, ואשתו כן האמינה, ועתה כשראתה שחברתה מהכפר הסמוך נוסעת לרבינו לרוז'ין, החישה גם היא את צעדיה להצטרף אליה בנסיעתה. כאשר באו לחצר הקודש ברוז'ין פנו מקודם לגבאי שכתב פתקאות שיכין להם פתקאותיהן כנהוג, הגבאי שמע מה בפיהם, ואח"כ כתב לכל או"א פתקא ורשם את הדבר המבוקש, אך בעת מסיי-רת הפתקאות לידיהן נתחלפו בטעות זו בזו, וממילא יצא דהכפרי שהיה זקוק לרפואה, החזיקה אשתו פתקא שהיה רשום בתוכה שהאדון דוחק, ואילו השני שפקד עליו אימת האדון היה כתוב בהפתקא שביד אשתו שהוא זקוק לרפואה, אך למעשה היה זה שפחד מאימת האדון, נתן לה רבינו עצה שיעמידו לו 'באנקיס' דהיינו כוסות רוח, שמושכות הדם, כמובן שהאשה הזאת לא הבינה איך מסוגל 'באנקיס' לעזור כשהאדון דוחק ולוחץ, אך בכל זאת נתנה אימון מלא בתשובת הצדיק שזה כן שייך לבקשתה, והשי"ת יעזור שע"י ה'באנקיס' תוכל לשלם דמי שכירות. כשהיא הגיעה הביתה שאל אותה בעלה איזה תשובה יש בפיק? ותען ותאמר, רבינו אמר שס-גולה הוא להעמיד כוסות רוח, ויתפלאה איש מאוד, אך אמר כנראה שהלוא דבר הוא, ויהי כאשר הגיע היום האחרון לת-שלומי השכירות ולרש אין כל, ויאמר אנסה א"כ עצת הרבי, ויעל על מיטתו ונתן על לבו וגופו הרבה עלוקות מוצצות דם ו'באנקיס' הרבה הוכה ופצוע. והנה מגיע שוטר אחד מחצר האדון ובפקודתו, וצעק והתרה שיביאו היום את דמי השכי-רות ובאם לא ישליכו אותו וכל אשר לו מהכפר, אבל הנה הוא רואה שבעל הבית המחזיק ב'קרעטשמע' מוטל המטה מת-בוסס בדמו, וחזר לאדונו ויספר לו ממה שראה בביתו של זה,

ולכן צעקו אל השי"ת שירחם עליהם בחסד חנם. אמר להם משה, ד' ילחם לכם, פי' רש"י בשבילכם, כי כדאי זכות האמו-נה שלכם שעיי"ז תזכו לנס. ולכן כשראו ישראל את מצרים מת על שפת הים, ובמו עיניהם ראו במפלת אויביהם, אז נוכחו לראות שהנס בא בשבילם. ושפיר אמר הזוה"ק דמדכתיב ברישא דקרא וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, ולא-חר זה כתיב ויאמינו בד', משמע דקאי ארישא והאמינו בזה שאמר להם משה ד' ילחם לכם כלומר בזכותם.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). במדרש בפסוק ויאמינו בד' ובמשה עבדו אם במשה האמינו בד' לא כל שכן אם כן למה נאמר ובמשה. הקושיא ידוע דהוה ליה להקשות למה נאמר בד'. ובספר אוצר שיחת חכמים מובא שאמר א"ז הגה"ק ר' אליעזר הלוי איטינגא זצ"ל אבד"ק העלישוי הנקרא עד היום בשם ר' אליעזר הקדוש, דהנה איתא בילקוט דבשביל איוב נבקע הים דכתיב את ד' ויאמינו בד' ר"ת איוב. ולפי זה אין מקום להקשות למה נאמר בד' דאיצטריך לי' כדי שיהי' אותיות איוב. לכך מקשה המדרש למה נאמר ובמשה. כלומר למה נאמר בד' ולפי זה צ"ל במשה בוי"ו העיטוף. לא לכתוב בד' וא"כ יוכל לכתוב במשה בלא וי"ו ויהי' מרומז אותיות איוב וז"ש המדרש למה נאמר ובמשה בוי"ו. ובאמת הקושיא הוי רק על בד'.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). כח של אמונה פשוטה, יש ללמוד מסיפור המובא בספר מפיהם ומפי כתבם (הלך א' עמוד נח) מפי מהר"י מפשעווארסק זי"ע, שפעם באו שתי נשים בקובלנא לפני הרבי ר' אלימלך, אחת היה מתאוננת שאין לה לשלם שכר בית המזיגה לאדונה הפריץ, והשניה התאוננת שבעלה אינו בקו הבריאות וצריך ישועה, אמר הרבי ר' אלימלך להאשה השניה שתשים "פיאווקעס" (מין חיה שמו-ציא דם) על בעלה. והאשה הראשונה חשבה שהרבי ר' אלימלך דיבר אלי', ע"כ חזרה לביתה ואמרה לבעלה מה שאמר הרבי, בעלה לא הסכים על זה כמובן, אמנם היא באחת שמצוה לקיים דברי הצדיק, ובאין ברירה הסכים בעלה לזה, והשכיב את עצמו במטה, ונתנו עליו "פיאווקעס" והדם התחיל לזוב ממנו. בתוך כך נכנס שליח מן הפריץ וביקש ממנו שישלם החוב, התיישב היהודי ואמר להשליח, הנה תראה, הייתי בעיר ללוות הסכום, ואכן כבר היה בידי כל הסכום, אמנם על הדרך קפצו עלי גזלנים והכו אותי ופצעוני וגזלו ממנו את כל הכסף. הלך השליח ממנו ומסר את דבריו אלה לאדונו הפריץ, וגם העיד השליח שאכן ראהו מונח במטתו ומתפצל ביסוריו מרוב דם. אמר לו הפריץ שאינו מאמין לכל זה, שהיהודים ידועים בש-קריהם ובוודאי עושה היהודי משחק, כי זה דרכם כסל למו, על כן צוה עליו הפריץ שיביא אליו את היהודי עם מטתו, וכן עשה השליח. אמנם באותו פרק נשא הפריץ אשה חדשה שהיה עדינה ממנו, ובראותה מה שצוה בעלה להביא איש חולה לפניו במצב כזה אמרה לו שעוזבתו, שאיננה רוצית לדור עם

אותו דור שראה את מכות מצרים הגיע לדרגת ידיעה מוחשית. אבל הפסוק: "ויאמינו בה", מתייחס לדורות הבאים, שיעמדו בפני נסיונות אחרים, כגון: נסיונות בריאות ופרנסה, הם לא יצטרכו עוד לאותות ולמופתים, אלא יסתמכו על לקחי מכות מצרים וגאולתה כדי להאמין בכל מקריהם, כי יד ה' לא תקצר. משל למה הדבר דומה? אדם חלה, וחליו הכביד. הז' עיקרו למיטתו את גדולי הרופאים. זה איבחן מחלה זו, וזה מחלה אחרת. זה נתן תרופות אלו, וזה נתן אחרות. לפתע בא אדם זר, נדחק וקרר למראשות המיטה, הביט בחולה ואמר: "כולם טעו, ותרופותיהם רפואות אליל הן. לא די שלא יועי-לו, אלא אף יזיקו ויש להפסיק לקחתן. הניחוני ואקייז לו דם וירפא". הביטו בו הרופאים האחרים בבוז וקבעו נחרצות: "אם לא יטול את תרופותינו, ימות. אם יקייז דם יחלש ולא יקום עוד ממיטת חליו". בני המשפחה שהיו כמובן נבוכים ואובדי עצות מה יעשו, שאלוהו מדוע סבור הוא שהקזת דם תועיל בשעה שהחולה כה חלש ותשוש. שתק האיש, אך הוציא מתי-קו מכתבים המעידים, שהוא מומחה מאין כמותו, וכבר ריפא חולה פלוני, שנחשב חשוך מרפא, וחולה אחר שהגיע עד שערי מות, ושמו ידוע מסוף העולם ועד סופו, וכל פה מלא תהילתו. אז ידעו בני המשפחה, שיש לסמוך עליו בלא פקפוק, ואין צורך שיסביר את מעשיו ויפרט את נימוקיו. יש להפקיד את החולה בידי מתוך ביטחון מוחלט. והנמשל: לאחר שראינו בעינינו את נפלאות הבורא ואת שליטתו המוחלטת בבריאה, נאמין, כי הטבע בידו כחומר ביד היוצר, ונסמוך עליו בכל מאורעות חיינו, נאמין בו וביכולתו בלא פקפוק ובלא היסוס.

ויראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא ביגדיל תורה מסופר על שני אברכים שהתידדו זה עם זה, האחד היה חסיד שנסע לצדיק, ואילו השני לא היה מן החסידים. השפיע החסיד על חברו שיסע עמו לרבו. בשבתם אצל שלחן הרבי התפעל אותו מתנגד מהרגשת הקדושה החוץ-פפת שם. החסיד שם לב שהחבר זוכה להרגיש יותר ממנו עצמו, וחלשה דעתו. נכנס למחרת לרבי, וטען, היתכן, אני נוסע לכאן פעמים כה רבות, ולא זכיתי לראות ולהרגיש, מה שאותו מתנגד זוכה בפעם הראשונה. השיבו הרבי: אכן, כך צריך להיות. מתנגד צריך לראות. אולם חסיד צריך להאמין. וכמו שכתוב בפסוק 'ויראו העם את ה', העם כידוע רומז על הפשוטים והפחותים, הם צריכים לראות. אבל הם בני העליה 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו, הם האמינו.

ויראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא במדרגת האדם גם בתחילת שליחותו של משה רבינו נאמר: "ויאמן העם" (שמות ד-לא), אך מה רב המרחק בין האמונה שם לבין עומק האמונה לאחר ניסי עשר המכות ויציאת מצרים. בתחילת שליחותו, ביקש משה רבינו מזקיניו להלוות אליו אל פרעה, אך הם נשמטו אחד אחד, ומשה ואהרן התייצבו בפני פרעה לבדם. ועתה, לאחר שנה של חיזוק האמונה, נכנסו לתוך הים

ולא האמין לו וציווה למשרתיו שיביאו אותו אליו אפילו כשהוא מוטל במיטתו, כדי שיוכל לעמוד על האמת, ויעשו כן עבדיו וינטלו וינשאו אותו עם מיטתו והובילוהו לאדון, וכאשר ראתה אותו האדונית כשהוא מתגולל בדם פצעים, נכמרו רחמיה והתחילה לספק כף אל כף, ותשאל אותו מה לך ואיזה רעה קרה לך, וישלח ה' את דברו בפיו ויען ויאמר: אתמול בראותי שהזמן קצר והמלאכה מרובה, נסעתי העירה לנסות ולהשיג הלוואה בשביל לשלם את הסכום הנדרש, וחפץ ה' בידי הצליח שאחרי הרבה עמל ויגיעה, עלה בידי לקבץ את הדרוש ורציתי לנסוע הביתה, ומאחר שכבר פנה יום לא מצאתי שום עגלה שיסע לכפר שלנו, והוכרחתי ללכת ברגל באישון לילה ואפילה, והנה באמצע הדרך פגעו בי לסטים וגזלנים, את הכסף בזזו איש לו, ואותי הכו במכות נמרצות, ובחמלת ה' עלי נשארתי בין החיים. ותאמר האדונית לבעלה, אם כן אשמים אנחנו, בזה שהיינו הגורמים למכותיו ומכאוביו, ומעתה מוטל עלינו ראשית דבר לרפאותו ולהחזיקו ולהחיותו, וכמובן שדמי השכירות שחייב לנו נמחול לו, אולם הלו נעשה ע"י בעל חוב גדול, ולכן לדעתי צריכים ליתן לו את ה'קרעטשמע' לשלש שנים הבאים בחינם אין כסף, והאדון הסכים לכל זה. אחרי סיפור הדברים האלה, אמר הרה"ק מרוז'ין זי"ע למחור-תנו הרה"ק רבי אהרן זי"ע: תאמינו לי מחותני, כי בעת שעי-מדה לפני אשת הכפרי שהיה זקוק להינצל מאימת האדון לא היה לי במה לעזור לה, רק היא בעצמה מגודל אמונתה המ-שיכה לה ישועה ממרום ותינצל נפשמ.

ויראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). סיפר הגה"צ ר' אליהו כץ זצ"ל אב"ד ראסלאוויץ עובדא שהיה עד לה. מעשה בחסיד אחד שנסע לשבות שבת שירה אצל רבו הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע"א, ובדרכו בישבו ברכבת, נט-פלו אליו משכילים מליצני הדור שהשמיעו בפניו דברי לצון והיתול על חשבונם של הנוסעים לרביים, ומאמינים בהם אמונה עיוורת. אותו חסיד נפל ברוחו מדבריהם, שפעפעו בו כארס של עכנאי, ועלו בלבו ספקות והרהורים על אמונת צדיקים. באותה שבת בשעת קריאת התורה, כאשר הגיע הרה"ק למילים 'ויאמינו בד' ובמשה עבדו'. הדגישם בקול עז ודבי-קות עצומה, ולפתע הפסוק וקרא לעברו של אותו חסיד, 'אין נישט אזוי ווי זיי זאגן'. (ולא כמו שהם אומרים).

ויראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו" (יד, לא). מובא בהולך תמים תמה הגאון רבי אברהם הדיין זצ"ל, מג' דולי רבינו ארם צובא: אמונה שייכת בדבר שטרם ראינו בעי-נינו, טרם נוכחנו באמיתותו, ואנו מאמינים בקיומו על פי מסורת האבות. אבל כאן ראו ישראל במו עיניהם את יד ה' וגדלו, ראו את מכות מצרים ואת קריאת ים סוף, דהיינו, היו בדרגת ידיעה ברורה ומוחשית, ולא רק בדרגת אמונה. וכמו שנאמר: "וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים" ומדוע נאמר: "ויאמינו בה", ולא: "וידעו". והשיב:

על נפשו, והם זכו בכל מאה ושלושים אלף השטרות. וכאן נשאלת השאלה: מדוע ברח האיש מפני השוטרים, הרי ידע, שהשטרות מזוייפים זיוף מעולה, בחן וניסה, ושני פקידי מנוסים וחדים עין לא גילו את הזיוף, ואם כן היה עליו להכחיש ולעמוד על דעתו, שהשטרות אינם מזוייפים. אדרבה, שיק-חווה למעצר, יבדק את השטרות, ותצא צדקתו לאור, ואנו יודעים, שאם היה עושה כן היה זוכה, אם כן מדוע לא עשה כן, משום שאף על פי שהאמין שהזיוף מושלם, והיתה לו הוכחה מוצקת, משני פקידי הבנק שלא הבחינו בזיוף, אף על פי כן בסתר לבו קינן עדיין החשש, התפתלה תולעת הספק, ובעצמו לא היה בטוח בצדקתו. וכאשר עצרוהו ה"שוטרים" חשש שהצדק עמו, ובידם ההוכחה. הוא העדיף להפקיר את כספו, את השטרות הטובים והמקוריים, ולהמלט על נפשו, ועוד שמח על שנפטר מהם בלא עונש מאסר. כזאת היתה דרגת האמונה של בני ישראל בבוא משה רבינו לגאלם. ראוי ישראל את האותות שעשה "ויאמן העם", אבל בשעת מבחן, על סף ארמונו של פרעה, נשמטו אחד אחד. רק לאחר שנה של חישול אמונה, כשהגיעו לדרגת "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיה ב, ב), "וגם צידה לא עשו להם" (שמות יב, לט) עמדה אמונם במבחן הנסיון, והם נכנסו לתוך הים בבטחון גמור.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא בבית אברהם הרה"ק הרבי ר' מנחם מענדיל מרימנוב זי"ע אמר כי בכל חג מתעוררות אותן המדרגות שזכו ישראל בימים ההם בזמן הזה, ומסוגל להשיג את זה, כמו בשבועות ענין קבלת התורה. בפסח יציאת מצרים. והנה בשביעי של פסח שזכו למדרגת ויאמינו בה' ובמשה עבדו, הזמן מסוגל מאד לזכות לאמונה טהורה בה' ובמשה עבדו, אמונת ה' ואמונת צדיקים. אמונת חכמים גבוהה יותר מאמונת ה', כמו שמצינו שהקפיד ה' על כבוד עבדיו יותר מכבוד עצמו. וכן מרומז בפסוק הללו עבדי ה' ואח"כ הללו את שם ה'. בשם צדיקים אמונת ה' מזכך את הנשמה, ואמונת חכמים מזכך את הגוף. ולכן מדרגת אמונת חכמים גבוהה יותר, היות והוא קשה יותר להשיגה, וכל הקשה יותר חשוב יותר. שעל ידי זה שמספרים מצדיקי אמת איך היו עובדים להשי"ת ואף שהם בשר ודם נתעלו למדרגה כל כך גבוהה שאין למעלה הימנה, מזה יבין וירגיש שגם בכחו להתעלה לה', על ידי שישבר תאוותיו ותשוקותיו הגשמיים ויכניע לבו להשי"ת, ומשפיע לזכך את גופו, מה שאין כן אמונת ה' שהוא למעלה מכל מושג ולא ישיגוהו משיגי הגוף, מזכך את הנשמה. ובאופן מיוחד מה שיושבים גם יחד בש"ק ומספרים מצדיקי אמת, ורוצים בזה לעורר את הלב, השי"ת שולח נשמות קדושות ועזרה מקודש להאיר ולהעיר להם, כמו המלך ששלח את בניו למרחקים, שולח להם תמיד עזרה ואנשים לקרבם שלא יתרחקו. וג"כ מתעורר ביום הקדוש הזה הענין שצעקו בני ישראל אל ה' והושיעם וקרע להם את הים, משום כן הזמן מסוגל מאד שכל אחד יתפלל לה' בענינים

בבטחונם בד'. אך אף שהאמונה בתחילה לא היתה מושלמת אף על פי כן הכתוב מעיד, שגם הדרגה הראשונה דרגת אמון-נה היא. הסבא מנובהרדוק זצ"ל נשא את משלו וסיפר מעשה שהיה: מספרים, שבורשה פעלה כנופיית נוכלים, שהיו מרו-ששים את קורבנותיהם מכל רכושם בדרך מחוכמת וערמומית. הם היו פונים לאדם, ומציעים לו הצעה שאין לסרב לה: יש להם מכונת דפוס, המזייפת שטרי כסף. השטרות מזוייפים באיכות מושלמת, ואין אדם בעולם המסוגל להבחין בזיוף. והם מציעים לו מאה אלף שטרות מזוייפים, תמורת שלושים אלף שטרות אמיתיים. מובן, שהאיש היסס וחשש. אמרו לו: הנה הכסף המזוייף. בחר לך שלושה שטרות אילו שתמצא ולך עמם לבנק. תאמר, שמישהו שילם לך בשטרות אלו, ותבקש לפרטם לכסף קטן. אין לך "מבין" הבקי בשטרות מזוייפים יותר מפקיד הבנק. אם הוא לא יבחין בזיוף איש לא יבחין בו. האיש החששן הוציא שלושה שטרות ופנה לבנק. הציג את השטרות בפני הפקיד, וביטח את עצמו בסיפור. מישהו קנה ממנו חפץ, שילם לו בשטרות אלו והוא מבקש להמירם במטבעות. הפקיד העיף עין בשטרות והמירם כרצונו. פנה האיש מהבנק שמח וטוב לב, הוציא את כל כספי חסכוניותו, אף לזה כספים ובא אל הנוכלים. הם שמחו לבואו והציעו לפניו את מאה אלף השטרות המזוייפים. האיש חשש אולי החליפו בינתיים את השטרות, אולי השטרות הראשונים היו מקוריים ועכשיו יתנו לו שטרות מזוייפים מאיכות ירודה, אמר להם: "אקח את שטריכם אל הבנק ואחליף שוב שלושה שטרות, אם יחליפם הפקיד אתן לכם את הכסף". הם הסכימו לכך. הלכו עמו לסניף אחר, האיש הציג שלושה שטרות, והם הוחלפו מיד, בלי לעורר חשד. שמח האיש על האוצר שנתגלגל לידו, להרויח שבעים אלף בעסקה בטוחה, נתן להם את השלושים אלף, לקח את המאה אלף בניכוי ששת השטרות והם נפרדו ממנו לשלום. הלך האיש ברחוב שמח ועליז, ולפתע עצרוהו שני שוטרים. "היי, אתה, פתח את האמתחת". בלב הולם פתח בפניהם את אמתחת הכסף, נטלו השוטרים את השטרות, הביטו בהם וקראו: "הרי אלו שטרות מזוייפים, אתה עצור, בא עמנו". נפנו לרגע לסגור את האמתחת ולחתום אותה בחותם הרשות, והאיש ניצל את הרגע וברח מהמקום. השוטרים רדפו אחריו, אבל הפחד העניק לו כוחות עלומים, והוא חמק מהם ונבלע בסמטאות העיר, כשהוא מודה על הצלתו ומבכה את אבדן כספו. האמת היא, שהשוטרים נמנו אף הם עם חברי הכנופייה, והתחזו כשוטרים כדי להשלים את התעלול השפל. ומה היה סוד התעלול, כיצד לא גילו פקידי הבנק את זיוף השטרות. פשוט מאוד: השטרות לא היו מזוייפים, אילו היו מזוייפים היו הפקידים חושפים זאת, אבל השטרות היו אמיתיים, מקוריים, והוא אמנם עשה עסקה שאין דומה לה, החליף שלושים אלף שטרות מקוריים במאה אלף, ומה הרויחו הנוכלים בכך שמכרו לו מאה תמורת שלושים, הם הרויחו בהמשך התעלול, שכאשר עצרוהו ה"שוטרים" באשמת החזקת שטרות מזוייפים, השאיר את השטרות בידיהם ונמלט

עלף. נרעש וקרא: "קום, מוחל אני על החוב". ואמר רבי עקיבא: "איני פתי המאמין לכל דבר – אך כאן ראיתי במוחש, שהמאמין בצדיק באמונה תמימה נעזר מן השמים.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא, טו, א). ביאר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע לכאורה יש כאן קושיה עצומה, דאמרו חז"ל "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי" ולפי זה לא היו זקוקים לאמונה, שאמרו נה שייכת רק בדבר שלא רואים במוחש, וכאן הם ראו בחוש. על כך היה אמרו חז"ל "אז ישיר" מכאן לתחית המתים מן התורה, וזו היתה אמונתם בזמן קריעת ים סוף שהאמינו שע"ת תידים הם לומר שירה בתחית המתים. כי יהודי לא יכול לה-תקיים ללא אמונה.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא בקדושת לוי משראו את עלייתם הרוחנית של האנשים הנחותים ביותר, כי "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא" החלו להאמין, כי אדם בשר ודם מסוגל להגיע למדרגה גבוהה כזו של משה רבנו.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא באמרות ד' קשה מדוע האמינו עתה יותר ממה שהיו צריכים להאמין אחר העשר מכות שהיו במצרים, יש לומר שהמצרים ורשעי ישראל אמרו שמושה עושה מעשהו בכישוף, והנה איתא (סנהדרין ס"ז): מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא, ופירש רש"י כל מילי מכשפות נבדקין על מים חיים ונמוחין, ועכשיו שני בדק משה במים על כרחם הודו כולם שאין זה כישוף, לכן עכשיו "ויאמינו בד' ובמשה עבדו".

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא) מובא במעשה-רב, בית יש-ראל סח הגאון רבי עקיבא סופר זצ"ל: כשנתמנה אבי הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל, לרבה של קראקא, רגיל היה במבטאם של בני פרשבורג ולא הבין לאשורה את שפתם של בני קראקא. באה לפניו אשה בוכיה, ילדה חולה ומבקשת היא ברכה. הבין שהמדבר ב'בן' וב'חולה', אך לא הבין מה רצונה. חשב שמנהג המקום, שמבקשים מהרב סגולה. נענה ואמר: "תני לו עלי חרובים". חשב: אם לא יועיל – לא יזיק, ובינתים תניחני לנפשי. עשתה כן – והילד הבריא. פשטה הרנה בקראקא: הרב מחולל מופתים. כיון שכך, בא לפניו אדם ומרר בבכי: הפריץ הזהירו שאם לא ישלם את דמי החכירה במועד, ישליכהו החוצה ויכרת מקור פרנסתו. אין בידו פרוטה לפורטה, ואנה הוא בא, במבטא גליצאי דבר האיש, ובכיו עיות עוד יותר את הדברים. לא הבין הרב דבר, אך דמה ענין לענין וחשב: 'ודאי אף הוא בא בסגולה'. נענה ואמר: "יקח עלי חרובים". לא הרהר האיש אחר רבו, קטף עלי חרוב וחלט מהם משקה. שתה את המשקה ויצא לרחוב. תקפוהו מחושי מעים עזים עד שנפל מתעלף... ובאותו הרגע עבר שם הפריץ. כיון שראהו מתמוטט ומאבד הכרתו, הבין שמפחדו ומוראו הת-

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא, טו, א). ביאר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע לכאורה יש כאן קושיה עצומה, דאמרו חז"ל "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי" ולפי זה לא היו זקוקים לאמונה, שאמרו נה שייכת רק בדבר שלא רואים במוחש, וכאן הם ראו בחוש. על כך היה אמרו חז"ל "אז ישיר" מכאן לתחית המתים מן התורה, וזו היתה אמונתם בזמן קריעת ים סוף שהאמינו שע"ת תידים הם לומר שירה בתחית המתים. כי יהודי לא יכול לה-תקיים ללא אמונה.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא בקדושת לוי משראו את עלייתם הרוחנית של האנשים הנחותים ביותר, כי "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא" החלו להאמין, כי אדם בשר ודם מסוגל להגיע למדרגה גבוהה כזו של משה רבנו.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). מובא באמרות ד' קשה מדוע האמינו עתה יותר ממה שהיו צריכים להאמין אחר העשר מכות שהיו במצרים, יש לומר שהמצרים ורשעי ישראל אמרו שמושה עושה מעשהו בכישוף, והנה איתא (סנהדרין ס"ז): מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא, ופירש רש"י כל מילי מכשפות נבדקין על מים חיים ונמוחין, ועכשיו שני בדק משה במים על כרחם הודו כולם שאין זה כישוף, לכן עכשיו "ויאמינו בד' ובמשה עבדו".

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא) מובא במעשה-רב, בית יש-ראל סח הגאון רבי עקיבא סופר זצ"ל: כשנתמנה אבי הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל, לרבה של קראקא, רגיל היה במבטאם של בני פרשבורג ולא הבין לאשורה את שפתם של בני קראקא. באה לפניו אשה בוכיה, ילדה חולה ומבקשת היא ברכה. הבין שהמדבר ב'בן' וב'חולה', אך לא הבין מה רצונה. חשב שמנהג המקום, שמבקשים מהרב סגולה. נענה ואמר: "תני לו עלי חרובים". חשב: אם לא יועיל – לא יזיק, ובינתים תניחני לנפשי. עשתה כן – והילד הבריא. פשטה הרנה בקראקא: הרב מחולל מופתים. כיון שכך, בא לפניו אדם ומרר בבכי: הפריץ הזהירו שאם לא ישלם את דמי החכירה במועד, ישליכהו החוצה ויכרת מקור פרנסתו. אין בידו פרוטה לפורטה, ואנה הוא בא, במבטא גליצאי דבר האיש, ובכיו עיות עוד יותר את הדברים. לא הבין הרב דבר, אך דמה ענין לענין וחשב: 'ודאי אף הוא בא בסגולה'. נענה ואמר: "יקח עלי חרובים". לא הרהר האיש אחר רבו, קטף עלי חרוב וחלט מהם משקה. שתה את המשקה ויצא לרחוב. תקפוהו מחושי מעים עזים עד שנפל מתעלף... ובאותו הרגע עבר שם הפריץ. כיון שראהו מתמוטט ומאבד הכרתו, הבין שמפחדו ומוראו הת-

צערה וסבלה של אמה. סוליקה גמרה אומר בנפשה להסגיר את עצמה לידי המושל ובלבד שאמה תשתחרר ממאסרה. האם שוחררה והנערה סוליקה הובאה למשפט בפני השופטים המוסלמים. העלילה שהעליל עליה המוסלמי הייתה שסוליקה קיבלה על עצמה את הדת המוסלמית כדת וכדין, ולאחר מעשה חזרה בה ושבה ליהדותה...מעשה זה נחשב בעיני המוסלמים לחטא גדול, ובררה נתנה בידה לשוב לדת האיסלם, או שתוצא להורג. בגאווה ובעוז נעורים הגיבה סוליקה לשופטים "מעולם לא התאסלמתי. יהודיה הייתי ויהודיה אשאר לעולם... לא המוות ואף לא הענויים ירתיעו אותי, מוכנה אני למות על קידוש השם ובלבד שלא להפנות עורף לאמונת אבותי..." דבריה התקיפים של הנערה הצעירה הדהימו את השופטים המוסלמים. הם לא שיערו בנפשם שהנערה תעדיף לההרג ובלבד שלא לבגוד באמונתה. השופטים דחו את משפטה למועד אחר וסוליקה הוחזרה אל הכלא. משהמשיכה סוליקה להתעקש שלא לעבור לדת האיסלם חרצו השופטים את גזר דינה להיהרג בחרב, והיא הועברה לעיר פס מקום מושבו של המלך, שם היו מוציאים להורג את הנידונים, לאחר שהמלך היה מאשר בחתימת ידו את גזר הדין. אחד מבני המלך שראה את הנערה הבטיח לה עושר וכבוד אם תסכים להתאסלם ולהינשא לו. "כבוד מלכים יפול בחלקך" העתיר בן המלך בחלקת לשונו "לא אמנה ממך את כל אשר תחפצי, ואת תהפכי למלכת מרוקו..."

אין הכסף והזהב, הכבוד והשלטון, השיבה סוליקה אל בן המלך, יכולים להשתוות בערכם לאמונה באלוקי האמת ובתורתו הקדושה, ושום דבר שבעולם לא יפתני לבגוד בעמי ובאמונתי. כשראה בן המלך כי דבריו נופלים על אזנים אטומות, קרא אליו את רבה של העיר פס וציווהו לדבר על לב הנערה שתמיר את דתה לדת האיסלם כדי שתוכל להנשא לו. הוא רמז אף שאם הנערה תתמיד בעקשנותה הוא יתנקם ביהודי מרוקו כולם. השמועה על הנערה הנמצאת במאסר בארמון המלך ומתעקשת שלא להמיר את דתה עשתה לה כנפיים, ובכל מקום שוחחו האנשים על גבורתה ואומץ ליבה של הנערה הצעירה. רבה הישיש של פס הובא אל מקום מאסרה של סוליקה, ואמר לה: "הידוע לך כי גזרות קשות מרחפות על יהודי מרוקו, ובכוחך להציל הרבה יהודים", "כן", השיבה הנערה בענוות חן, "אף הנסיך הודיע לי זאת. בחפץ לב הייתי מוסרת את דמי, את כל חיי, כדי להציל את אחיי היהודים. אולם, לא אחטא לאלוקי, אפילו כדי להחיש ישועה למשהו. אמור נא לי כבוד הרב", הוסיפה סוליקה ושאלה, "המותר לו ליהודי לרמוס את מצוות התורה, לבגוד בעמו ובאלוקיו למען הביא תועלת למישהו", הרב הישיש היה גאה לנוכח אמונתה הזכה והטהורה של בת ישראל זו, הוא השיב ואמר: "בתי היקרה, הנה אסתר המלכה נישאה למלך אחשוורוש, וכפי שמסופר במגילת אסתר, שע"י כך באה ישועת ישראל". "כבוד הרב", השיבה סוליקה, "נכון אמנם שאסתר נישאה לאחשוורוש, ואולם אסתר לא נדרשה לבגוד בה' אלוקי ישראל. הרי במגי-

ולאמונה זו אמונה בחוש, הגיעו בני ישראל בקריעת ים סוף, כמו שנאמר "וירא ישראל את היד הגדולה" וכפי שאנו אומרים בהגדה "ובמורא גדול" זה גילוי שכינה. ופירוש הדבר שכל כך גדולה הייתה קירבת ישראל לשכינה וקירבת השכינה אליהם עד שראו בעיניהם את כבוד ה' והדר גאונו. על כוח האמונה שאליו ניתן להגיע נלמד מהמעשה שאירע עם הנערה בשם סוליקה ע"ה. ליד קברותיהם של שני הצדיקים ר' יהודה בן עטר ור' אבנר הצרפתי בעיר פס, נמצא גם קברה של נערה צעירה שנהרגה על קידוש ה' סוליקה הקדושה, מפי רבני מרוקו מקובל, שעל שלשת הקברים הסמוכים זה לזה שוכנת השכינה, וכל המתפלל על קברותיהם, מובטח לו שיתמלאו כל משאלותיו. ואכן, יהודי מרוקו היו נוהרים בהמוניהם להשתטח על קברות הצדיקים הללו. על כל צרה שלא תבוא היו באים לשפוך שיחם על קברה של "סוליקה הקדושה", אגדות של אותות ומופתים סופרו מדור לדור מפי יהודי מרוקו על רבים שנושעו באופן פלאי לאחר שהתפללו על קברה של הקדושה.

מי הייתה הנערה סוליקה, על מה ולמה נערצה דמותה בקרב יהודי מרוקו, בעיר טנג'יר שבמרוקו התגוררה משפחה יהודית בשם חג'וואל. אבי המשפחה היה יהודי כשר וירא שמים ועוסק במלאכתו באמונה. בתו הצעירה סוליקה, הייתה יפת תואר עד מאוד. "כל כבודה בת מלך פנימה" היה אביה נוהג לומר לה "ככל שתמנעי לצאת מהבית אל הרחוב כך ייטב לכולנו" ואכן, סוליקה הצנועה והחסודה קיבלה את דברי אביה באהבה ונמנעה ככל האפשר מלצאת אל הרחוב. בין יהודי טנג'יר התפרסמה הנערה סוליקה בטוב ליבה וביופי מידותיה שהאפילו אף על יופיה הנדיר. בנוסף לחוכמתה ופקחותה נודעה גם כבעלת יראת שמים נדירה. לא יפלא איפוא שכל משפחה יהודית בעיר טנג'יר התברכה בליבה בבת מופלאה כסוליקה. באחד הימים, התרגשה ובאה צרה על משפחת חג'וואל. אחד מבני השכנים ראה במקרה את הנערה סוליקה, וגמר אומר בנפשו שרק את הנערה הזו ישא לאשה. אך כיצד יוכל המוסלמי להתחתן עם נערה יהודיה, הרי חוקי המוסלמיים אוסרים זאת, באיפוא אביו של הנער אל משפחת חג'וואל והודיע שאם ביתם סוליקה לא תתאסלם כדי שתוכל להנשא לבנו, רע ומר יהיה גורלם, פחד ובהלה תקפו את בני המשפחה, עולמם חשך בעדם. הם ידעו שאימוניו של המוסלמי אינם איומי סרק, ומאומה לא ימנע מידו לבצע את זממו. עד מהרה החביאו את סוליקה בביתם של ידידים, ומיום ליום גבר פחדם מהצרה העומדת להתרגש עליהם. ואכן, לא עבר זמן רב, וחיילי המושל הגיעו לבית חג'וואל. ובידם פקודת מאסר נגד בתם סוליקה. "סוליקה ברחה מן הבית" אמר לחיילים "ואינני יודע היכן היא נמצאת" החיילים 'הפכו' את כל הבית בחפשם אחר הנערה, ומשלא נמצאה אסרו את אמה כבת ערובה. כשהגיע דבר המאסר של אמה לאזניה של סוליקה, לא נתן לה הדבר מנוח. היא ידעה על תנאי המאסר הנוראיים של היהודים שנאסרו בפקודת המושל. ולא יכלה לתת מרגוע לנפשה על

הפסוק שלפנינו. שהרי הפסוק אומר: "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים וייראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו" הרי שעד עתה לא היו חזקים באמונה, ורק "אז" לאחר שראו את טביעת המצרים "ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לד'", ולכן המתין משה ולא הקדים את השירה, כדי לזכות בה את כלל ישראל.

וירא ישראל את היד הגדולה. ויאמינו בד' (יד, לא). מובא באמת מקצת תצמח מספרים על הרבי מקוצק, שמקורביו סיפרו לו על אחד מגדולי האדמו"רים בזמנו, שאמר: כי הוא רואה את האושפיזין בסוכתו. אמר להם הרבי מקוצק: אני איני רואה אותם, אולם מאמין אני שהם נמצאים בסוכתי. ואמר על זה תלמידו הגדול, בעל "חידושי הרי"ם": כי זהו הפירוש של: "וירא ישראל... ויאמינו" בראייה לחוד לא סגי, תפיסת הדברים על ידי אמונה היא יותר חזקה ויותר עמוקה מאשר על ידי ראייה.

בספר "שבעים שנה בירושלים" מסופר אודות מברק שהגיע בחודש תמוז תרס"ה לבית הראשון לציון הר"י אלישר זצ"ל. למברק, שהיה ארוך מאד והיו בו מאה ושלוש עשרה מלים, צורף תשלום גם עבור תשובה. במברק נאמר שהרב מנאוואמינסק (פולין) מבקש בשם כל העדה שם עזרה דחופה מאנשי ירושלים. המדובר הוא בעדות שקר שהעידו שני יהודים אשר שהו בעבר בנאוואמינסק ונמצאים כיום בירושלים. עדות שקר זו סייעה להאשמת חמישה נוצרים בעוון רצח, ובפסקי-דין נגדם. אם אכן יבוצע גזר הדין צפויה לכל יהודי המקום סכנה גדולה, כתוצאה משנאת הגוים שתגבר מאד בעקבות הוצאת הנאשמים להורג. בקשתנו היא איפוא, מסיים הרב את מברקו, לדרוש מהעדים - הנמצאים עתה בירושלים - לחזור בהם מעדותם ולהודיע זאת בהקדם לקונסול הרוסי. על החתום: רבינר רבינוביץ נאוואמינסק, מחוז ורשא. חקירת שני האנשים העלתה שאמנם עדותם, שניתנה בזמנו בחוץ לארץ גרמה להרשעת הגוים והיא אמינה ואמיתית, אך יחד עם זאת הם אמרו שאמנם קיים חשש לפוגרום שעלול להתחולל שם בעקבות הוצאת הגוים להורג. בהיות הנושא חמור וקשור לדיני נפשות התכנסו כל טובי העדה בירושלים כדי לטכס עצה ולהחליט כיצד להתחסם למברק זה. לאחר דיון ממושך קם הרב אלישר הישיש על רגליו והעלה צד חדש לגמרי: "לדעתי, אמר הרב, המברק מזויף! יתכן שהרב רבינוביץ אינו יודע כלל ממנו ויתכן שאולץ לחתום עליו. מכל מקום, נראה לי שהמברק נשלח על ידי משפחות הרוצחים הרוצים להציל את קרוביהם, ולפיכך אם יודע שהיהודים, כביכול, חוזרים בהם מעדותם, דווקא עובדה זו עלולה לחולל פרעות. על כן נראה שיש להתחמק, באיזו שהיא עילה, ממתן תשובה ישירה בנידון". כאשר סיים את דבריו המפתיעים, שלח הרב אלישר שליח מיוחד אל הגאון רבי שמואל

לה נאמר במפורש 'לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה' ואילו אני אמרה סוליקה כשהיא פורצת בבכי תמרורים נדרשת לבגוד בעמי ובאלוקי, הרי בן מלך דורש ממני להתאסלם. "היה לא תהיה, קראה סוליקה בהתרגשות מוכנה אני למות על קידוש השם ובלבד להשאיר יהודיה", עמידתה האיתנה של הנערה הצעירה ודבריה הנרגשים, הביא את הרב לכדי דמעות, הוא ברך את הנערה ויצא. גזר דינה של סוליקה נחרץ. היא קיבלה זאת בשוויון נפש ובשלווה גמורה, והכינה עצמה לרגע בו תקדש שם שמים ברבים. לפני הוצאתה להורג, שוב ניסה הנסיך לדבר על ליבה: "שווי נא בנפשך" אמר לה הנסיך "מה תהיי מאושרת כאשר תקבלי על עצמך את דת האסלם. את תהיי המושלת בכל מדינת מרוקו, וכל חמודות לא אמנע ממך". סוליקה אטמה אזניה משמוע את דבריו, ודחתה אותו מעליה בשאט נפש. חמתו של הנסיך היהיר בערה בו והוא ציווה לבצע מיד את גזר הדין. סוליקה השיבה את נשמתה ליוצרה בקדושה ובטהרה. מאותו היום הפכה הנערה סוליקה לסמל של קדושה ומופת ליהודי מרוקו. על כל צרה של תבואה היו משתטחים על קברה של סוליקה ומיד נושעים. וידוע סיפורה המפורסם של סוליקה כאשר קשרו אותה על זנב סוס וגררו אותה. ולפני כן ביקשה בקשה אחרונה סיכות, וקשרה את בגדיה לבשרה משום צניעות...זכותה תגן עלינו אכ"ר.

וירא ישראל את מצרים מת וגו' וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים וייראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, ל - לא). פנינה נפלאה בעניינה של אמונה זו, נאמרה בחלום לילה מופלא, שהוביל לכתיבתו של הספר "ברכת אברהם" בענייני ברכות, ספר הילכתי חשוב, שזכה להסכמתו של הגאון ה"בית יוסף" (נדפס בוונציה, שנת שי"ב והוצא לאור מחדש בירושלים בשנת תשכ"ה). בליל שבת פרשת בשלח בשנת ר"ג, חלם המחבר, רבי אברהם טריויש הצרפתי את חלומו, כפי שתואר בהקדמת ספרו הנ"ל: "איך הייתי בעליה אחת, והיא ממש על גבי בית המדרש אשר הייתי לומד ומלמד בתוכו וכו' ושם כנגדי יושב על ראש הספסל האחר אצל ראש השולחן אדם זקן מאוד ובעל זקן לבן בשערות ארוכות וכו'. וישאלני הזקן: "בני, מי היה גדול בנביאים". אמרתי אליו: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. אמר אלי: אם כן, למה לא עשה משה כשאר הנביאים, שהיו אומרים בנבואתם הנחמות קודם זמן קיום הנחמות, כך היה ראוי למשה לומר השירה קודם טביעת המצרים בים, וזה היה לו לכבוד ולתפארת להראות לישראל נבואתו האמיתית, שהיה יודע שיטבעו המצרים בים, כמו שעשו שאר נביאים שלא היתה מעלתם כמוהו. אמרתי אליו: כי ידע משה על רוב עם ישראל שלא היו חזקים באמונה. אמר בדעתו: אם אשיר את השירה קודם שיראו ישראל מיתת המצריים בים לא ישירו עמי את השירה, על זה אמתיך שיראו ישראל מפלת המצריים, כדי שיזכו כל ישראל לשורר את השירה עימי. ושתק הזקן וקיבל תשובתי בשמחה. בעל "ברכת אברהם" מוסיף ומדייק את תשובתו בחלום בלשון

שליט"א, די ש להעיר מהא דאיתא במכילתא (בשלה ס"פג) "ד' ילחם לכם, רבי מאיר אומר ה' ילחם לכם, הוא יעשה לכם נסים וגבורות ואתם תהיו עומדין ושותקין, אמרו ישראל למשה רבינו, משה מה עלינו לעשות, אמר להם אתם תהיו מפארים ומרוממים ונותנין שיר ושבח וגדולה ותפארת למי שהמלח-מות שלו וכו', באותה שעה פתחו ישראל פיהם ואמרו שירה, אשירה לד' כי גאה גאה", משמע מדברי המכילתא שאמרו שירה לפני שנעשה הנס, ולפי זה צריך עיון יסודו של מרן הגר"ח דאיך אמרו ישראל שירה קודם שנעשה להם התשועה. ונראה, דהנה מרן הגר"ח זצ"ל אמר דכל דברי הגר"ח הן רק היכא שבטוח שיעשה לו נס על פי "מידת הביטחון" שיש לו, אבל אם "יאמר נביא" שיעשה לו נס, אפשר לומר שירה כבר קודם שנעשה הנס, ואם כן אתי שפיר, דהא כשעמדו ישראל על הים היתה נבואה של משה רבינו שיעשה להם הקב"ה תשועה במה שאמר להם (יד-יד) "ד' ילחם לכם", ולכן שפיר אמרו שירה אף קודם שנעשה הנס.

וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וגו' אז ישיר משה ובני ישראל (יד-ל טו-א). מובא בכך איש חי יש להבין, מדוע חיכו בני ישראל עד עתה ולא אמרו שירה בזמן שקבלו המצרים את עשר המכות. הדבר יובן על-פי משל: לאחד שהיה בבשרו כיב של מוגלה, והרופא קבע שיש לחפור בבשר החי ולהוציאה. מובן, שהדבר כרוך בכאבים עזים, ואי אפשר לע-שותו בפעם אחת. בכל יום היה הרופא בא, חותך מעט, ומח-ליף את התחבושות. בכל יום היה החולה מתחנן לפניו שירפה ממנו ולא יכאיב לו עוד, ובכל פעם היה הרופא מנחמו: "הנה אנו מסיימים, הנה גמרנו", אבל למחרת היה בא וממשיך במ-לאכתו, עד שהחולה פסק להאמין לו, שיהיה סוף וקץ לעינויו ומכאובו. יום אחד ראה הרופא שהפצע מנוקז כולו, הולך ומחלים, והיום יהיה הטיפול האחרון. ביקש לשמח את לב החולה, ואמר לו: "היום הוא באמת היום האחרון", וכדי שיאמין לדבריו, שבר לעינויו את סכין הניתוחים. כך היו בני ישראל משועבדים במצרים, וראו את המכות נחתות על המצרים, ועדיין לא נגאלו. כאשר כבר יצאו ממצרים, רדפו אחריהם המצרים להחזירם. ועל כן, כשחצו את ים סוף, עדיין היה בליבם חשש: "כשם שאנו יוצאים מצד זה, כן המצרים יוצאים מצד אחר", ויחזרו להשתעבד. רק כאשר ראו את מצרים מת על שפת הים, ידעו שגאולתם הושלמה ושוררו את השירה.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו. אז ישיר משה (יד, לא, טו, א). מובא בספר הזכרון לגר"ב ז'ולטי ומפני מה עד עתה לא אמרו שירה, קושיא זו נשאלה כבר בירושלמי (פרק ערבי פסחים הלכה ו') "בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ד'" כשהקב"ה עושה לכם ניסים, תהו אומרים שירה. התיבון: הרי גאולת מצרים (הקשו: הרי גאולת מצרים לא נאמרה שירה אלא על הים). שנייא היא, שהיא תחילת גאולתן" (הענין שם שונה הוא, שהיציאה ממצרים היתה תחילת גאולתן ולא היתה גמר הגאולה עד שעברו את הים). ועדיין

סלנט וביקש להעיר אותו משנתו ולבקשו שיחווה דעתו בנו-שא, ומראש הודיע כי כל מה שיאמר רבי שמואל סלנט כך יעשה. מיד כששמע המרא דאתרא את תוכן המברק, אמר שלדעתו יש כאן זיוף, והציע להשיב דברים סתומים שאינם מביעים מאומה, ובלבד שלא לשתף פעולה עם מעלילי עלי-לות שוא. משנודעו דברי רבי שמואל סלנט הוכפלה ההפתעה - ממש שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד. עשו כעצת שני גדולי התורה והודיעו שהרב אלישר הינו נתין טורקי ולכן אין הוא רשאי להתערב במה שמתרחש בארצות אחרות. תשובה סתמית שאינה קובעת עמדה. שבועות אחדים לאחר מכן נתפרסם בעיתונים העבריים: "הודות לפקחותם של רבני ירושלים נכשלו שונאינו בנסיונם ללכדינו ברשתם על ידי מברקים מזוייפים שנשלחו אליהם, כביכול, בשם הרב שלנו. על ידם נצלו מפרעות, שכן אילו היו הרבנים בירושלים הול-כים שולל אחרי המברקים, כי אז לא היה גבול למה שהיינו סובלים פה".

ויאמינו בה' ובמשה עבדו (יד לא). בני ישראל - אמר פעם ר' ירוחם ליבוביץ, המשגיח ממיר - הגיעו לדרגה הגבוהה ביותר של אמונה בה' - אמונה פשוטה בלי שום פקפוק. מסו-פר בעניין זה: אדם אחד שמע פעם את דרשתו הנלהבת של ר' ישראל סלנטר, שאמר כי אדם הבוטח בה' בכל ליבו יספק לו ה' כל צרכיו. נכנסו הדברים לליבו של האיש ועזב את מלא-כתו. ישב בביתו והאמין שה' יתן לו 10,000 רובל כסף. לאחר זמן משלא הגיע הכסף, פנה האיש לר' ישראל ושאל - עשיתי כאשר אמרת והכסף בושש מלבוא... אעשה אתך עסק אמר ר' ישראל אקנה ממך את 10,000 הרובל שאתה עתיד לקבל משמים ותמורתם אתן לך עתה 5,000 רובל. הסכים האיש בשמחה לעסקה המוזרה. רואה אתה השיב ר' ישראל - אם הסכמת לעסקה סימן שאינך מאמין באמת שתקבל את הכסף כי מי מסכים לקבל 5,000 רובל ולתת בעבורם 10,000 רובל? אמונתך אינה אמונה שלמה!.

וירא ישראל וגו' אז ישיר משה (יד, לטו-א). מובא בתורת חיים מרן הגר"ח זצ"ל מבריסק היה אומר, האדם שבוטח בהשי"ת שיתן לו איזה דבר, צריך להיות בדעתו כאילו הדבר כבר מונח בכיסו. אך אם כן יש לעיין אמאי בשירת הים איתא שאמרו השירה רק אחרי קריעת הים, היו צריכים לומר השי-רה קודם. וביאר, דבשירה יש דין מיוחד, שאין שירה רק דוקא אם רואה הדבר בעיניו בשר, ולכן שרו רק אחרי קריעת הים וכמאמר הכתוב "אז ישיר". וכן מוכח מהפסוק בתהילים (יג-ו) "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בשועתך אשירה לד' כי גמל עלי", פירוש "ואני בחסדך בטחתי" היינו שיש לו כבר בטחון גמור שיעשה לו הנס, אך זהו רק לענין "יגל לבי בשועתך" די ש לו כבר את השמחה כאילו נושע, אבל "אשירה לד'" לע-נין שירה, זהו רק היכי "כי גמל עלי", והיינו דוקא לאחר שגמל עליו, שזכה להישועה בפועל ממש. והוסיף בזה הגרמ"ד

הפלטת אמירתו בכל יום הוא כדי לזכור ולספר בתמידות גודל גבורותיו ונפלאותיו אשר עשה לכל עם קדוש הישראלי במצרים ועל הים. ובעת הסיפור יגיל וישמח וכו'.

נמצא בספרים שצריך האדם לדמות בעצמו בשעת אמירת שירה זו כאילו הוא יצא ממצרים ועומד על שפת הים ומזמר שירה זו עם כלל ישראל, אז בודאי בוער לבו בקרבו ממילא אל ההודאה עצומה בשמחה עצומה להבורא ית'.

איתא במדרש שמי שאומר את השירה בכל יום בשמחה רבה ובדקדוק התיבות והטעמים ומכוין כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים ועובר הים והקב"ה מצילו, מוחלין לו כל עוונותיו. הובאו הדברים במשנה ברורה (סימן נ"א ס"ק יז)

בליקוטי מהרי"ח (סדר פסוקי דזמרה דף נז) כתב, הנה מנהג קצת מקומות לומר השירה פסוק בפסוק וקצת מקומות אומרים כל השירה הכל ביחד.

על ידי אמירת ויושע בשמחה מכפרין עוונותיו בלי סיגוף. מובא ביוסף אומץ ויושע יש לנגן. וכתוב בספר חרדים בעשר סגולות שכתב עליהן שמכפרין כל עוונותיו של אדם בלי סיגוף ועינוי, שאחת מהן היא מי שקורא ויושע בשמחה ובניגון כמו שאמרוהו ישראל בשמחה יתירה בשעת קריעת ים סוף. ומפני זה נהגתי בעצמי לאומרו בניגוני הטעמים כקורא בתורה.

מובא בעבודת הקודש - להחיד"א הפליגו בזוהר הקדוש באמירת שירת הים וכו' ועל כן צריך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה, ויציר בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים והמצרים נטבעים והוא ניצול.

בכל יום אנו אומרים שירת הים מובא במאור עינים וצריך לצייר בדעתו כאילו אומר השירה על הים כבאותו פעם, ונעשה באמת למעלה בחינת קריעת ים סוף כנודע כשאומרים בכוונה שלימה, כאמור בזוהר הק' מזה, ואחר כך מקבל החיות כאמור כל אחד לפי בחינתו,

מובא בסידור יעב"ץ השירה צריך לאמרה בשמחה גדולה, והוא תיקון גדול לנפש וז"ל הזוהר וכו'.

מובא במאור ושמם במה שאנו אומרים שירת הים אנו מחברים עולם היצירה עם עולם הבריאה שהוא עולם הכסא כידוע למביני דעת, ואח"כ בברכת יוצר אור אנו מדבקים עצמינו עם שרפי מעלה וחיות הקודש שהם עולם הבריאה וכו'.

מובא בדברי משה אמירת השירה מסוגל לאחד הי' כוחות שבנפש בקדושה עליונה. והנה זה נודע כי כל המכות

עלינו לבאר: מה היה הסימן שהיה בידם שקריעת הים היא גמר הגאולה. זאת, אמר הגאון רבי בצלאל ז'ולטי זצ"ל, רבה של ירושלים, למדנו מסמיכות הפסוקים: "ויאמינו בד' ובמשה עבדו אז ישיר משה". כאשר הגיעו ישראל למצב של אמירה נה בד' ובמשה עבדו זהו גמר גאולתן, ורק אז הגיע הזמן לומר שירה.

אמירת השירה בכל יום בשמחה רבה. מובא בתרגום זוה"ק בשלה (נ"ד): בזוהר הק' (בשלה נד ע"ב) למדנו שכל אדם שאומר שירה זו בכל יום ומכוין בה, שאז נחשב כאילו הוא משורר אותה להקב"ה במקום השכינה, כלומר כאילו השכינה מדברת מתוך גרונה, הוא יזכה לאמרה לעתיד לבוא כי יש בה שבחים על הניסים שעשה הקב"ה לישראל בעולם הזה כמו הניסים של ים סוף. ויש בה מעשיו של הקב"ה שיעשה בעולם הבא בתחיית המתים ויש בה קשרי ויחודי הספירות הנקראות אמונה, שעל ידי זה יכולים בני ישראל להתחזק בגלות, ויש בה מעשיו של הקב"ה שיעשה בימות המשיח. וכל השירות ותשבחות האחרות שאומרים עליונים ותחתונים שכולם כלולות בשירה זו.

ויאמרו לאמר פירושו שיאמרו אותה לדורי דורות כי לא תשכח מהם לעולם, שכל מי שזוכה לומר שירה זו בעולם הזה, יזכה לאמרה לעולם הבא בעת תחיית המתים ויזכה לשבח בה בימות המשיח בעת שתשמח כנסת ישראל עם הקב"ה, דכתיב לאמר שפירושו לאמרה בעת קריעת ים סוף, ולאמרה בארץ ישראל בזמן ששכנו ישראל בארצם לבטח, לאמר בגלות לאמרה בעת גאולת ישראל ולאמרה לעולם הבא בתחיית המתים.

שם פ' תרומה דף קלא: ושבח זה משובח מכל שאר תשבחות של העולם. באותה שעה כששירת הים נאמרת, מתעטרת השכינה בכתר ההוא שהזמין הקב"ה לעטר למלך המשיח. משום זה צריך האדם לשום רצונו בשירה הזו (לפי שחביבה עליו כשישראל אומרים בכל יום שירת הים ברעותן דלבם באמונה ובטחון, דמשי"א).

מובא בשל"ה הק' מסכת יומא, יכוון בשירת הים שאומרים בכל יום לאמרה בקול ובשמחה רבה כאילו אותה שעה יוצא ממצרים וכו'. והנה אחר שציונו השי"ת לומר שירה זו בכל יום כדכתיב ויאמרו לאמר, וכדכתב רשב"י שרוצה לומר שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה כשעה ראשונה שאמרנו אותה, אם כן ודאי כח סגולת כל יום הוי כשעה שאמרנו אותה.

מובא ביסוד ושורש העבודה הנה עיניכם הרואות... שכל הפלטת הזוה"ק באמירת השירה וכו' אינו במי שאומר רק התיבות של השירה בפיו ובשפתיו לבד ולא שם לבו כלל אל ההודאה ושבח להבורא יתברך, אין זה כי אם בוודאי גודל

במעונו "ס'זאל גיין אלעס כשורה" [שהכל יתנהל כשורה].
 דהכוונה בזה, דהנה הדרגה הגדולה ביותר של שמחה דקדושה
 לה זכו ישראל מימות עולם, היתה בעת קריעת ים סוף, עת
 אשר ראו בעיניהם מחזות אלוקיים כנודע, ואז, מעוצם רוח
 הקודש ששרתה עליהם מתוך רוב שמחה דקדושה, עלה בלב
 משה רבינו ע"ה לומר עימם שירה והודיה לד'. על כן אנו
 מאחלים "ס'זאל גיין אלעס כשירה", שהשמחה ידמה באפס
 מה לאותה דרגה של התעלות עילאית לה זכו ישראל במעמד
 ה'שירה'.

מזבא בתנחומא (צו) אז ישיר משה (טו, א). שר לא נאמר אלא
 ישיר, מכאן שכל האומר שירה בעולם הזה זוכה לומר
 שירה בעולם הבא.

אז ישיר משה (טו, א). מזבא ברבינו בחיי יש בשירה שמונה
 עשר פסוקים כנגד שמונה עשר חוליות בשדרה, שעתידיים
 להתחדש בתחיית המתים ולומר שירה, וכן יש שמונה עשר
 פסוקים בפרק כ"ו בישיעי' המדבר בתחיית המתים.

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת וגו' (טו, א). במס'
 סוטה (ל) ארבעה שיטות באופן אמירת השירה, לדעת ר"ע,
 אמר משה אשירה לד' ובני ישראל ענו אחריו אשירה לד',
 משה אמר כי גאה גאה, והם ענו אחריו אשירה לד', וכן להלאה
 אצל כל ענין ששר משה, ענו בני ישראל אחריו אשירה לד',
 ולדעת ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי, אמר משה אשירה
 לד', משה אמר כי גאה גאה, והם ענו אחריו כי גאה גאה, וכן
 אצל כולן, לדעת ר' נחמי' לשיטת רש"י, אמר משה ובני ישראל
 ביחד את כל השירה ברוח הקודש (שידעו לכוין לאותו שיר שאמר
 משה עיי"ש במהרש"א וכ"כ בזה"ק) ולשיטת תוס' לדעת ר' נחמי'
 (בשם התוספתא, וכ"ה דעת ר' אלעזר בן תדאי במכילתא), אמר משה
 אז ישיר משה וגו', וישראל אמרו אשירה לד' כי גאה גאה וגו',
 משה אמר עזי וזמרת קה וגו', ובני ישראל אמרו זה קלי ואנוהו
 וגו', וכן כל השירה ובמדרש רבה איתא דעה חמישי בזה,
 שמשה אמר מקודם את כל השירה, ובני ישראל חזרו ואמרו
 אחריו את כל השירה (בלי שום שינוי, ובלי שום הבדל, ואף על פי שלא
 שמעו אותו רק פעם אחת - יפ"ת).

ויאמרו לאמר. תנו רבנן בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו
 ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו
 שירה כגדול המקרא את הלל והן עונין אחריו ראשי פרקים
 משה אמר אשירה לד' והן אומרים אשירה לד' משה אמר כי
 גאה גאה והן אומרים אשירה לד', רבי אליעזר בנו של רבי יוסי
 הגלילי אומר כקטן המקרא את הלל והן עונין אחריו כל מה
 שהוא אומר משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה'
 משה אמר כי גאה גאה, והן אומרים כי גאה גאה רבי נחמיה
 אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחי'
 לה והן עונין אחריו. ובחזקוני מזבא "ויאמרו לאמר", אמרו

שהיה במצרים היה בבחי' נגף ורפא ר"ל נגף למצרים ורפא
 לישראל, ודאי כמו"כ היה העשר מכות האלו אשר לקו על הים
 ג"כ נגף ורפא, ור"ל כאשר בא מכה אחת על המצרים נשתבר
 כח א' של הטומאה, ועי"ז נתקדשו ישראל להמשיך עליהם
 כח א' מהקדושה, וכן היה עשר מכות, ובזה נמשך בישראל
 עשרה כוחות הקדושה... ולזה כיון שאמרו כל ישראל ונתקד'
 דשו כאחד כנ"ל, לזאת הקדושה הזאת עומדת לעד שגם עתה
 כשאומרים השירה הזאת אנו ממשיכין גודל כח העשר קדושות
 הנ"ל, כמו שכתוב בזהוהר ואית ביה קישרי דהימנותא, וזהו
 שכתוב ויאמרו לאמר ר"ל שאמרו כולם כאחד בקדושה רבה
 שיהיה כח הקדושה הזו לדורות לאמור, ר"ל שכל מי שיאמר
 אותה יתקדש, והעולה מזה שענין השירה היא ליחד עשר
 כוחות הקדושה ולהיות מקודשין ולהמשיך עליהם קדושה
 עליונה, כמ"ש והתקדשתם והייתם קדושים כל המקדש עצמו
 מלמטה מקדשין אותה מלמעלה, ולהיותם מרכבה לקדושה
 עליונה.

**מזבא בבית אהרן (השמטות) אמירת שירת הים מסוגל לבטל
 מחשבות רעות, מהקדוש ר' שלמה מקארלין, סגולה
 למחשבה זרה תיקון לאה. מכבוד א"א מו"ר הרה"ק ר' אשר
 הזקן מסטאלין לומר אביי סדר המערכה. ובהבדל לעניית
 דעתי שירת הים, כי כל השירה על שם המחשבה נאמר.
 ובסדר היום כתב וז"ל, ולפי דעתי שירת הים הוא תיקון המ'
 חשבה, כי על שם המחשבה נאמר ישיר, לכן נאמרו
 ביודין, ישיר, עזי, נאדרי, כי ה'יוד' על שם המחשבה נאמר.**

עמידה בשעת אמירתה. נוהגים לעמוד בשעת אמירת השירה,
 ובקצות השולחן (סי' פ"ד) מביא סמך לדבר ע"פ המש'
 נה (סוטה כז:), שכתב שבעת שאמר משה את שירת הים היו
 ישראל עונין שירה כקוראין את ההלל, והלל מצוה לקרותו
 בעמידה.

מזבא בחידושי הרי"ם השירה שיש בה שינוי בדרך כתיבת
 הפרשה בתורה, שהיא כתובה אריח על גבי לבינה עושה
 רושם בנפש גם כן.

מזבא בשפת אמת (גור) בענין השירה על מה שנאמר לעיל
 פרשת ויחי שיש פרשיות מיוחדין לגלות לכן היא סתו'
 מה, וכמו כן יש פרשיות מיוחדין לגאולה וחירות, לכן בשירה
 יש פרשיות בכל פסוק ובכל שורה. וזה הוא התגלות אור התו'
 רה כמ"ש ז"ל למה הפסקות משמשות ליתן ריוח להתבונן בין
 פרשה לפרשה. וגאולתן של ישראל עושה רושם בתורה ומ'
 תפתחין גנזי תורה. וזהו שנאמר אז ישיר כו' הזאת. שהגיע
 הזמן שיתגלו הארות הללו בתורה.

פעם בדרך שח כ"ק מרן ה"אמרי חיים זי"ע בדרך צחות, על
 מה שמאחלים ליהודי כאשר עומד הוא לקראת שמחה

"משה ובני ישראל", שכן באותה שעה נתעלו לדרגתו של משה, אשר היה בקביעות במעלת "שכינה מדברת מתוך גרונו". ולכן "אפילו עוברין שבמעי אמן אמרו שירה". אף שלא נשלמו בהם אברי הדיבור. מכל מקום יכלו העוברין לומר שירה, וכמו משה רבינו שנאמר בו "ואני ערל שפתים", שכלי הדיבור שלו לא היו כהוגן, ומכל מקום מחמת ששכינה דיברה מתוך גרונו, היה נשמע דיבורו כהוגן. אף עוברים אלה, מתוך ששכינה דיברה מגרונם, יכלו לומר שירה כאחד האדם. נמצינו למדים, שעצם ה"שירה" כשלעצמה, אינה נחשבת לזכות ולמעלה לישראל, שהרי "שכינה דיברה מתוך גרונם", אלא כל השבח של ישראל בשירה זו היה הערכת ליבם שעלה בליבם לשיר, וכפי הערכת ליבם. באותה מידה היתה שכינה מדברת מתוך גרונם.

מזבא בשארית מנחם אז ישיר משה ובני ישראל וגו' (טו, א).
וברש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה וכו'.

וכן עשה, ויאמרו לאמור אשירה לה', אפשר לומר הכוונה שאז כשראה הנס ועלה בלבו לשיר שירה, הבין שכן הוא הרצון העליון לשיר שירה, ועל כן ויאמרו לאמור אשירה לה', וזה שאמר דוד המלך (תהלים ק"ג א') לדוד ברכי את ה' וכל קרבי את שם קדשו, פי' שדוד המלך ע"ה שהחזיק עצמו בע"נוה שאינו ראוי לומר שירה כאמרו ואנכי תולעת ולא איש, ע"כ אמר בלשון שאלה לדוד ברכי את ה', וכי אני ראוי לכך, וע"ז בא כמשיב כיון שוכל קרבי את שם קדשו והנפש התעורר לשיר שירות ותשבחות להשי"ת, סימן הוא שיש לה קצת שייכות עם השי"ת (ואינה כבן הכפרי שאין לו השגה כלל לקחת את בת המלך, עיין אבן עזרא עה"פ לא תחמוד), ועל כן ברכי את ה'.

מזבא בנאות הדשא בשם הרה"ק רבי חנוך העניך מסוכוטשוב זי"ע אז ישיר משה (טו, א). ברש"י: "עלה בלבו שישיר". נאמר בלשון עתיד "שישיר" להורות שנטע בלבב ישראל באמצעות שירתו, את התשוקה לשיר ולהודות לו יתברך.

מזבא באמרי חיים אז ישיר משה וגו' (טו-א). פירש רש"י, "עלה בלבו לומר שירה" - ליבו עלה על גדותיו, ס"איז איהם איבער געגאנגען דאס הארץ, צו זאגן שירה".

אז ישיר (טו, א). פירש רש"י עלה בלבו שישיר שירה, ידוע שהיה ק'ארלינער חסיד שהגיע לאיזה עיר ונכנס לבית הכנסת אמרו לו שמסכימים שיבוא להתפלל כאן אבל בתנאי שלא יצעוק כמנהגם, והנה האברך הנ"ל הסכים והתאפק, ופתאום באמצע התפילה לא יכול עוד להתאפק והתפלל בקו"ל קולות. אחרי התפילה ביקש מחילה, אמר הרב, אתה לא צריך לבקש מחילה, כי זה מה שרציתי, שלא סתם תצעק כי כך הנוסח, אלא מתוך הלב.

לאמר לדורות להנהיג שיאמרו שירה זו תמיד בכל יום. וברו-קח מבאר שלומר לבניהם, ובניהם לדור אחר, כי גאה גאה, שהסיר גאות פרעה ופרשיו. ובמדרש תהלים מובא לומר לדור-רות כשאתם נכנסים בצרה אל תאמרו אנו עושין מלחמה אלא ד' ילחם לכם ואתם אומרים שירה.

ויאמינו בד' וגו' אז ישיר (יד, לא - טו, א). מזבא בקדושת אהרן להרה"ק רבי אהרן מסאדיגורה זי"ע רק "אז" לאחר שהאמינו בה' ובמשה עבדו היו מסוגלים לומר שירה.

אז ישיר משה וגו' את השירה הזאת (טו, א). מזבא בקרבן העני פירוש אז, דוקא שר משה את "השירה הזאת", שהיא לשון נקבה לפי שלא היתה גאולה שלימה, אבל לעתיד לבא ישיר "שיר" שהוא לשון זכר, כדכתב (תהלים צו א) שירו לה' שיר חדש.

מזבא בקרבן העני אז ישיר (טו, א). ופירש רש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר, נראה לפרש הלשון כשראה הנס, דהנה מצינו באשתו של לוט ותהי נציב מלח, ופירש רש"י, לפי שלא ניצלה רק בזכות אחרים, לא היה לה להביט במפלת אחרים, ובזה שמעתי לפרש (תהלים קיח ז) "ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי", פירוש שביקש דוד המלך ע"ה שהנס יהיה בזכותו, שיהיה יכול לראות במפלת שונאיו, והכלל ידוע דכ-שאין הנס בזכותו לא שייך לומר שירה כמובא לעיל בשם הגאון מהר"מ באנעט על פסוק אשירה לה' כי גמל עלי, דייקא. והשתא ניחא דקאמר אז כשראה במפלת שונאיו ממילא מוכח דבזכות ישראל נעשה הנס בזכות קבלת התורה שעתידין לקבל כדפירש רש"י (בשמות) על כן עלה בלבו שישיר שירה, שמי-עתי.

מזבא בקרבן העני אז ישיר (טו, א). אז ישיר, פירש רש"י עלה בלבו שישיר וכן עשה. וקשה מאי בא לאשמעינן בזה הלא כל דבר שאדם עושה מחשב מקודם. וי"ל דבא להגיד לנו גודל דביקות והתלהבות להשי"ת שהיה למשה רבינו ע"ה שמיד שראה הנס עלה בלבו שישיר אחר שתגמר הדבר ויצאו מן הים וינוחו ומגודל בהירות והשתוקקות לא יכול להתאפק עוד ושר מיד.

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת (טו, א). מזבא בשם משמואל "אז" כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה, (רש"י) דקדקו המפרשים מה בא רש"י להשמיענו הרי ודאי אי אפשר שיהיו אומרים שירה אם לא יעלה על לבם תחילה. אלא כל ענין השירה שאמרו כל ישראל יחדיו, בודאי היה זה בבחינת "שכינה מדברת מתוך גרונם", ולכן כיוונו כולם כאחד מלה במלה, שהרי אפילו בנבואה אמרו חז"ל (סנהדרין פט.) "אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד". וכיון ששכינה דיברה מתוך גרונם, על כן הישווה הכתוב את בני ישראל למשה רבינו,

אז ישיר משה (טו, א). פירש רש"י דבר אחר מכאן רמז לתחיית המתים, ויש לפרש הרמז לתחיית המתים מכאן, הוא, כד- פירש הבני יששכר (חודש מרחשון) את הפסוק בתהילים (פ-ג) לבני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישוע- תה לנו. לכאורה הזכירו הג' שבטים הללו שלא כסדר תולדו- תם ולא כסדר הדגלים. אלא הפסוק מתייחס לג' החדשים לפי סדר חינוך הבית המקדש. והנה חינוך הבית הראשון היה בתשרי לשבט אפרים, השני היה בכסלו לשבט בנימין והש- לישני בנין בית המקוה יהיה במרחשון בקרוב לשבט מנשה, ובזה מובן סדר הפסוק בנין הראשון הוא שבט אפרים בחודש תשרי ובנין השני בכסלו לשבט בנימין והשלישי הוא בחודש מרחשון לשבט מנשה. ע"כ. ואם כן בני ישראל יצאו ממצרים בחודש ניסן, ומחודש ניסן עד מרחשון הוא ח' חדשים, א"ז בגימטריא ח' וזהו א"ז בעוד ח' חדשים ישיר משה יהיה ביאת משיח ותחיית המתים.

אז ישיר משה (טו, א). ביאר כ"ק אדמו"ר מצאנז שליט"א שמ- עתי מיהודי ששמע מהרה"ק מבעלזא זי"ע בשבת הרא- שונה שהגיע כאן לארה"ק והיה אז שבת שירה, בחיפה, ואמר התורה בטיש על הפסוק אז ישיר משה וגו', וברש"י מכאן לתחיית המתים מן התורה, ולכאורה מה עניין לתחיית המתים הכא. ואמר, הנה בני ישראל יצאו ממצרים, ונאמר וחמושים עלו בני ישראל, ובחז"ל דרשו אחד מחמישה, וי"א אחד מחמש מאות, וי"א אחד מחמשת אלפים, דהיינו שנשארו שם במצרים רוב רובה של כלל ישראל, ורק חלק מועט זכו לצאת ממצרים, וא"כ האיך יכולים לומר שירה ולשמוח על גאולת מצרים, ולזה אמר רש"י מכאן לתחיית המתים מן התורה, ולכן שפיר יכולים לומר שירה.

מובא באמרי חיים אז ישיר משה (טו, א). פירש רש"י, מכאן רמז לתחיית המתים, רצונו לומר, אף אלו שהינם בלא חיות לדברים שבקדושה, בבחינת מתים רח"ל, מכל מקום מכאן על ידי השירה לד' יתברך, יכולים הם להחיות את עצמם ולהיות בבחינת חיים.

מובא בשיר ושבחה אז ישיר משה (טו, א). איתא בחז"ל (סנהדרין צא ע"ב) שר לא נאמר אלא ישיר, פירוש מי שסובר בד- עתו אשר כבר שר, היינו שכבר אמר שירות ותשבחות לפני השי"ת, זה "לא נאמר", זה סימן שלא אמר עדיין אף אות אחת, אלא "אז ישיר", בזאת יתחזק האדם, "ישיר", שעוד יאמר שבחים לפני הקב"ה. השי"ת יזכנו שנשיר שירות ותשבחות לפניו יתברך.

מובא בתפארת שלמה אז ישיר (טו, א). יש לפרש על פי מה שנאמר "דרשו ד' ועוזה בקשו פניו תמיד", רצונו לומר כי בדרך העולם האדם אשר יחסר לו מאומה הן בענין הבריאות או בפרנסה חס וחלילה, הוא שופך נפשו בתפלתו ותחינתו

ובזה הבנתי גם מה שאיתא בגמרא ובמדרש "בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר להם הקב"ה מעשי ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה", ולכאורה למה בני ישראל כן אמרו שירה. אלא אם המלאכים באים ומבקשים לומר שירה בלשון אמירה "ואתם אומרים" אז מעשי ידי טבעו בים וכו' ועכשיו אין הזמן לומר שירה, כי שירה צריך לבוא מתוך הלב, עלה בלבו שישיר שירה. ולא שיחשבו, זה צריך לצעוק מתוך הלב.

מובא בחלקת יהושע אז ישיר (טו, א). ברש"י עלה בלבו שישיר, לרמזו כמ"ש בקדושת לוי על מראה כבוד ד' כאש אוכלת (פ' משפטים), שהמבחן של תורה ומצוות הוא, אם יש לו הת- להבות דקדושה בלב, וזה עלה בלבו, אם נתעלה הלב, ויש לו התלהבות, זה סימן שצריך לשייר.

מובא בחידושי הרי"ם אז ישיר משה (טו, א). ברש"י: שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה. כל בריאתו של היהודי "שהיו"ד" היא שיקדש את המחשבה.

מובא ביגדיל תורה אז ישיר משה (טו, א). שר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה (רש"י מחז"ל סנה- דרין צא): היה אומר ה' בית ישראל' זצ"ל מגור ששמע מדודו הרה"ק רבי מנדלי מפילץ זצ"ל שהיה רגיל לומר אמרה זו בשם הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זצ"ל (נלב"ע י"ז שבט תרט"ז), מדוע נכנס פה דייקא רמז לתחיית המתים. וביאר, כי יהודי בלי אמונה אין לו חיים, אינו יכול להתקיים אף שעה קלה, האמו- נה היא היסוד של היהודי. במעמד של קריעת ים סוף שהכל נגלה לעיניהם, התגלות השכינה, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים, לא היו צריכים לאמונה. לכך היו צריכים לומר להם את ענין תחיית המתים שיהיה להם דבר התלוי באמונה. כי כוחה של האמונה מלווה את בני ישראל עד ביאת הגואל, כמו שאמרו חז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת 'וצדיק באמונתו יחיה'. כדאיתא במכילתא 'אף הגלויות אינן מתכנ- סות אלא בזכות האמונה, שנאמר תשורי מראש אמנה'. ה"בית ישראל" הוסיף דאפשר לומר להיפך, לפי מאמר החידושי הרי"ם המובא בשפתי צדיק, בדברי הגמרא בשבת (לא) 'אמו- נה זה סדר זרעים', ומבארים התוספות בשם הירושלמי דלכך נקרא סדר זרעים אמונה לפי שמאמין בחי עולמים וזורע. וביאר החידושי הרי"ם שכל אדם יודע שאם זורעים צומח, כטבע העולם, אבל המאמין אף שרואה בעיניו כי הזרע צומח אינו תולה זאת בטבע, אלא בהשי"ת שמכוחו צומח. כמו כן כאן, אף על פי שראו הכל בעיניהם, עם כל זאת האמינו, שאף כשלא רואים, השי"ת משגיח ופועל הכל. כי ליהודי צריכה להיות אמונה אף בזמן שלא זוכים לראות התגלות אלקית, כמו בזמן הגילוי. כמו שמסופר על הרבי מקאצק זצ"ל שכשאמרו לו כי רבי פלוני אמר שהוא רואה את האושפיזין בסוכתו. הגיב: אני איני רואה, אולם אני מאמין שהם פה, ואמונה היא מדרי- גה גדולה יותר.

אנו מזכירים התואר "אבינו", השיבנו אבינו... סלח לנו אבינו, כי שם מבקשים על התשובה ועל סליחה ומחילה, וזהו מגיע לנו ע"י שאנו בחינת בנים למקום והוא לנו בחינת אב. והנה המצוה המבדלת בין ישראל לעמים שעל ידי זה קראו ישראל בנים, הוא מצות מילה, שבמצוה זו נאמרו י"ג בריתות בין הקב"ה לישראל. וזהו כוונת מאמר הפרקי דר"א ובעלי התוספות הנ"ל דבזכות מילה זכו לקריעת ים סוף, כי בזה נדחה טענת שר של מצרים מה נשתנו, כי ישראל עשו תשובה ותשובה מועלת רק בישראל שנקראו בנים (ולא במצרים שנקראו עבדים) ועי"ז זכו לקריעת ים סוף.

מובא בבית אהרן להרה"צ מפאטיק זצ"ל אז ישיר (טו, א). במד"ר (בפרשתן) "אמר משה לפני הקב"ה יודע אני שחטאתי באז שנאמר ומאז באתי אל פרעה, לכך אני משבחך באז הה"ד אז ישיר משה". וצ"ע כוונת המדרש, כי איזה חטא נשמע בתיבת "מאז" הלא החטא היה במה שאמר למה הרעותה. גם צ"ב מה תיקן בזה שאמר "אז ישיר". וי"ל כי שלימות האמונה שלא להתחשב עם ההוה שהיא לעינינו, רק להאמין דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד אע"פ שהוא רע ח"ו לעת עתה, וזה כוונת המדרש (פ' שמות) "ותתצב אחותו מרחוק", ע"ש "מרחוק ד' נראה לי" (ירמיה לא ב) כי ידעה מרים שמשה יהיה הגואל צדק להוציא את ישראל ממצרים ונתנבאה על זה כאמרו ז"ל, ורא"ת תה עכשיו כי משה נמצא בסכנה גדולה, ותתצב לראות מרחוק במעשי ד' מה יהיה בסופו, כאשר אמר ירמיה מרחוק ד' נראה לי, שדרכי ד' אינם מובנים לעיני בשר ודם, עד מרחוק. היינו עד שיגיע לסופן. וזה מרומז בפסוק (פרשת תשא) שאמר הקב"ה למשה וראית את אחורי לפני לא יראו, שתבין את מעשי ה' לאחור, לבסוף, ולא מקודם. ואולי מטעם זה המנהג שמכסים את העינים בשעת קריאת שמע, להתבונן שלא להתחשב עם מה שנראה לעינים, רק להאמין דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד. והנה בשליחות משה להוציא את ישראל אמר לו הקב"ה מקודם, ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך וכו' ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים, ומשה בעוז אהבתו לישראל עד מסי' נ"לא יכול לסבול בשום אופן היסורים של ישראל, וע"כ אמר "ומאז" באתי אל פרעה, פירש אע"פ שידע אני שלבסוף ביד חזקה ישלחם, אבל "מאז" פירש עכשיו לא אוכל לסבול בשום אופן צרתן של ישראל שהרע לעם הזה. וזה נחשב לו לחטא שנטה מעט משלימות האמונה, שהתחשב עם ההוה, ועכשיו באמירת השירה תיקן חטא זה, שמשבח ומקלס להשי"ת לא רק בעד הנס של קריעת ים סוף, אלא גם בעד הנסים הע"תידיים לבוא, ואמר: תביאמו ותטעמו בהר נחלתך כו' מקדש ד' כוננו ידיך, היינו מרחוק ד' נראה לי, שכבר משבח על הע"תיד. ובזה אתי שפיר מה שחטאו היה תלוי בתיבת "ומאז" ויפה תיקן באז ישיר משה.

אז ישיר (טו, א): במדרש (כג, ד) הסמיכו לכאן את הפסוק (משלי לא, כו) 'פיה פתחה בחכמה'. ביאר הרה"ק הרבי ר' בונים

לפני בעל הרחמים, וכאשר נשלח עזרו מקודש להוושע, אז נחה ושקטה דעתו, כי איננו צריך להתפלל עוד על דבר זה. אמנם לא כן מי שהוא דואג על צער גדלות השכינה ומפצה על גדלות הבורא ב"ה להרים עוזו ותפארתו, וכן להשגת הבורא ברוך הוא שהוא אין סוף, צריך להתפלל על זה תמיד, כי הוא בלי תכלית וסוף, וזהו שמאמר הכתוב דרשו ד' ועוזו בקשו פניו תמיד, על זה תבקשו תמיד, כמו שנאמר וראיתם את אחורי לפני לא יראו, כי כל מה שהאדם משיג הוא בחי' אחור, כי תכלית הידיעה לידע אשר לא ידעוך, וכל מה שמשיג הוא רק בחי' אחור, לפני לא יראו, אף על פי שכתוב פנים אל פנים דבר ד' עם משה, מכל מקום אין סוף להשגה, וצריך לבקש תמיד כי הכל רק התחלה. וזהו שאנו אומרים וקדושים בכל יום יהללוך סלה, פירוש שהקדושים מבקשים תמיד להללו ולשבחו יותר ויותר. וזה הרמז בפרשת ואתחנן אל ד' בעת ההוא לאמר אתה החילות וגו'. בעת ההוא רומז לעתיד כמו שנאמר ביום ההוא וגו' בעת ההוא אביא אתכם וגו', כי אז יהיה התגלות האלקות, ועם כל זאת יהיה הכל בחי' התחלה כמו שנאמר אתה החילות. וזה גם כן בשירת הים שנאמר אז ישיר לשון עתיד, כי כל זה היה רק התחלה, כי היו מצפים לשבח ולפאר יותר, והיו מצפים לומר השירה הזאת בבחינה גדולה יתר שאת ויתר עז.

מובא בבית אהרן להרה"צ מפאטיק זצ"ל אז ישיר (טו, א). איתא בדעת זקנים מבעלי התוספות, אז בגימטריא שמונה לומר בזכות המילה שנתנה לשמונה קרע לנו הים. גם (בפרקי דר"א פמ"ב) איתא: ויט משה את ידו על הים ולא קבל להתבקע והראהו ברית מילה. וצריכים להבין איזה שייכות יש בין זכות ברית מילה לקריעת ים סוף. וי"ל עפ"י פרש"י על הפסוק ויסע מלאך האלוקים, בכל מקום הוא אומר מלאך ד' וכאן מלאך האלוקים מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל אם לאו, וכאמרו ז"ל שהיה טוען שר של מצרים מה נשתנו אלו מאלו, הללו והללו עובדי ע"ז. והתירוץ ע"ז כי ישראל עשו תשובה כדאיתא במד"ר ופרעה הקריב, שהקריב לבן של ישראל לתשובה, ועוד אמרו רז"ל שם ויצעקו בני ישראל אל ד', שעשו תשובה, ותשובה מועלת אפילו על חטא ע"ז, וכמו שרמזו בספה"ק בפסוק תשב אנוש עד דכ"א ר"ת ד"ם כ'פירה א'שה", הם הג' עבירות חמורות עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים. אמנם שר של מצרים היה יכול לטעון שגם המצריים יעשו תשובה כדי להנצל, אולם ידוע דבעכו"ם אין מועיל תשובה. והטעם, כי לכאורה קשה איך מועיל תשובה בכלל, הלא קיימ"ל דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (כתובות יז), אלא דישראל נקראים בנים למקום, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול כדאיתא שם, אבל הגוים אינם בבחינת בנים כמאמר הכתוב "מלך אלקים על גוים", על הגוים השי"ת הוא בבחינת מלך, אבל ישראל אומרים "אבינו מלכנו" שהוא להם לאב גם כן, על כן מועיל תשובה לישראל ולא לעכו"ם. ועל פי זה מובן הענין דבשתי ברכות בשמו"ע

שבבנין בית גשמי בנין האבנים הוא למחסה ומסתור מזרם ומטר, כן על ידי דיבורים קדושים אדם בונה לו בית להנצל מזרם ומטר כשימטיר על רשעים פחים. וזהו שאמר הכתוב ואם מזבח אבנים תעשה לי, היינו שאם תעשה מזבח להשי"ת בתורה ותפלה הישמר והזהר שלא תבנה אתהן גזית, היינו לראות ולהסתכל שיהא ראוי ונכון בעיני הבריות שיהיו הדיבורים כזויות מחוטבות ובלשון צח למען יהנו מהן בני אדם וכן פניות אחרות, הישמר מזה: כי חרבך הנפת עליה ותחלליה שחיללת קדושת המזבח, וזהו גם, "ולא תעלה במעלות על מזבחי" שתאמר בלבך שיש לך מעלה שהתפללת בכוונה וכדומה בעניני המעלות והגבהות, אלא צריך לעשות הכל בשביל כבודו יתעלה עכ"ל. ובזה אפשר לומר פירוש המ"כילתא את השירה הזאת לד' היינו לכבודו יתעלה בלבד, ולא לבשר ודם. היינו לאיזה פניה שהיא, כי זה הוא מום הפוסל בקדשים.

אז ישיר משה ובני ישראל (טו, א). החיד"א בספרו "חומת אנך" (בשלה אות ט') מביא את דברי מהר"ם בן חביב, שכשיצאו בני ישראל ממצרים, אמרו הגוים שכל המכות שהיו במצרים לא נעשו בשביל בני ישראל, אלא הכל היה בגלל חרון אפו של הקב"ה על שפרעה הטיח דברים בה' באומרו מי ה' אשר אשמע בקולו... לא ידעת את ה' (שמות ה', ב) וכיוצא בזה (ובשמות רבה ח' י"ח, שפרעה התלונן שלא כבודו הקב"ה ושלא שלח לו דורון). אבל, בקריעת ים סוף שהמצרים טבעו בים מדה כנגד מדה, על מה שגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכהו, הוכח גם שהמכות היו בגלל ששעבדו את בני ישראל. ולכן, אז אמרו בני ישראל את השירה.

בזה הוא מתרץ את השאלה מדוע בני ישראל לא אמרו שירה מיד כשיצאו ממצרים אלא המתינו שבעת ימים עד קריעת ים סוף. וההסבר הוא כי עתה בקריעת ים סוף נודע שהכל היה בשביל ישראל. ובזה מתבארים הפסוקים: אז ישיר משה ובני ישראל וגו', אז כשנודע שהכל עבור ישראל (ולא קודם לכן) הם שרו לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים, גאה עתה, שסוס ורכבו רמה בים ומזה נודע שגאה גאה, ומפרש, עזי כתר גוים אונקלוס תוקפי, וזהו שעתה ניכר תוקפי שהכל היה עבורינו בני ישראל וזהו זמרת י-ה השבח לה' שלא עשה לכבודו. את היסוד הזה מביא החיד"א בכמה מקומות בספריו הקדושים, וכדרכו מרחיב בענין ומבאר על פי זה פסוקים ומאמרי חז"ל. ב"פני דוד" פרשת בשלח (אות ב') על הפסוק ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים (שמות י"ד, כ"ה), מביא החיד"א את השאלה שהרי לכאורה המלה במצרים אין לה ענין כאן. ולפי הנ"ל, שאוה"ע יכלו לומר שבגלל שפ"רעה התריס כנגד הקב"ה הוא הביא את המכות, אולם עתה שממשיך להטיב להם, זה הראיה שגם המכות במצרים היו בעבור בני ישראל. וזהו אנוסה מפני ישראל, כי עתה ידענו כי ה' נלחם להם - היינו בעבורם, גם במכות שעשה במצרים,

מפרשיסחא זי"ע בספרו 'קול שמחה': כשאדם אומר לחברו דבר חכמה, אין רואים מיד את העומק שבדבריו עד ששומעים את כל מה שרוצה לומר, אמנם כשאדם משורר שירה תיכף כשפותח פיו ניכר היופי והשמחה שבשירתו, אף שעוד לא שמעו את כולה. וזה מה שדרשו על השירה 'פיה פתחה בחד כמה', כי מיד בפתיחת הפה רואים את החכמה. מענין לענין, אומרים בשם 'אשת חבר' של גאון אחד שפירשה, כי הנה איתא בגמ' (שבת ל, ב) על רבה שקודם הלימוד היה אומר 'מילתא דבדיחותא', וטעם הדבר כי כשאדם ניגש ללמוד בא היצה"ר ורוצה למנעו מלימוד התורה, לכן נותנים לו חלקו במילתא דבדיחותא ואז מניח ללמוד. אמנם נשים שאין להם מצות תלמוד תורה, אם רוצות ללמוד אין היצה"ר בא להפריעם כי אינם 'מצווה ועושה', ע"כ אינם צריכות לפ"תוח במילתא דבדיחותא להשתיק אותו... וזה נרמז בפסוק: 'פיה פתחה בחכמה' האשה יכולה לפתוח מיד בחכמה היינו התורה, והטעם 'ותורת חסד על לשונה', כי התורה שלה היא 'חסד' שאינה מצווה על כך, לכן אין לה הפרעות...

אז ישיר משה וגו' ויאמרו לאמר (טו, א). מובא בקרבן העני "אז ישיר" ומדקדק רש"י דאז לשון עבר, ישיר לשון עתיד, וכן ויאמרו לשון עבר לאמר לשון עתיד. וי"ל עפ"י הזוהר וז"ל תנינן כל בר נש דאמר שירתא דא בכל יומא ומכוין בה זכי למימריה לזימנא דאתי דהא אית בה עלמא דעבר ואית בה עלמא דאתי ואית בה קשרי מהימנותא ואית בה יומא דמלכא משיחא עכ"ל, ע"כ נקט לשון עבר ועתיד.

מובא בזרע קודש אז ישיר משה ובני ישראל (טו, א). לשון הפ"עיל, כי משה רבינו ובני ישראל עוררו בשירתם את הבריאה כולה, עליונים ותחתונים כאחד לומר שירה.

מובא בקדושת לוי את השירה הזאת לד' (טו, א). ישראל בשי"תתם גרמו לכך שגם השי"ת כביכול שורר עמם.

מובא בשפת אמת (גור) את השירה (טו, א). שירה היא מלשון יושר, שהרי רק אם הלב הוא ישר ניתן לומר שירה, ועצם מהות שירה וניגון הוא יישורם של העלויות והירידות שבתנועות הנגינה.

את השירה הזאת לד' (טו, א), ביאר הרה"ק ה"שר שלום" מב"עלזא זי"ע איתא במכילתא (א, ה) את השירה הזאת לד', לד' אמרוה ולא לבשר ודם, ואפשר לומר על פי ששמעתי מהמגיד זללה"ה (הר"ש לוצקר) על הפסוק (שמות כ, כב) ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית, דיודע כי אבנים מרמ"זים על דיבורי תורה ותפילה, כדאיתא בספר יצירה (פ"ד) דאותיות נקראו אבנים, וכשאישי ישראל אומר דיבורים לא יאמר אותם בשביל בני אדם להתפאר בפניהם וכו'. וזה מר"מז במזבח אבנים, דהנה טעם שנקראים האותיות אבנים דכמו

לישועה – בשבילי, והראיה היא מזה שמרכבות פרעה וחילו ירה בים, וזהו שגם אחרי יציאת מצרים הקב"ה עושה עמם נפלאות.

אז ישיר משה (טו, א). בימי הרב הקדוש ר' שמילקא מניקלש-בורג ז"ל יצאה פעם אחת איזו גזירה רעה על בני העיר. נסע ר' שמילקא עם תלמידו הרב הקדוש ר' משה ליב מסאסוב ז"ל לווינא, לחצר המלך, להשתדל שם על ביטול הגזירה. הדבר היה בזמן הפשרת שלגי, וכשהוצרכו לעבור את נהר דונאי, התרוצצו על הנהר גושי קרח בשטף גדול, ואי אפשר היה לעבור את הנהר בשום ספינה. והיות שהזמן היה דחוף, כי קרבו ימי צאת הגזירה לפועל, ביקש הרבי ר' שמעלקא מספן אחד שיתן לו עריבה קטנה, שיותר משני אנשים לא יוכלו לשבת בה. הספן נתן לו את העריבה. נכנסו לתוכה הר"ש ותלמידו הרמ"ל. עמד ר' שמילקא ואמר שירת הים שבפרשת "בשלה", ותלמידו ענה אחריו. מיד עברה הספינה הקטנה בין גלי הכפור בשלום, בלא שום מכשול. ואנשי עיר ווינא עמדו מעבר הנהר, וראו כן תמהו על הפלא הגדול הזה. נעה רעש גדול, עד שהגיעה השמועה גם לחצר המלך. כשראו המלך והשרים את גודל מעלתו וקדושתו של ר' שמילקא, מילאו מיד את בקשתו בדבר ביטול הגזרה מעל בני עירו.

מזבא בחיים ושלוש אז ישיר משה ובני ישראל וגו' (טו-א). א'ז י'שיר מ'שה ו'בני י'שראל א'ת ה'שירה ה'זאת, ראשי תיבות בגימטריא מזל"א, על דרך שכתבו הספרים הק' כי על ידי השירה נמשך חיי בני ומזוני רויחי, בינת הים וכל הישוד-עות, וכל זה תלוי במזל"א כמאמרם ז"ל (מועד קטן כ"ז), ע"כ שפיר נרמז דבר זה בר"ת הנ"ל.

מזבא בקדושת לוי אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לד' ויאמרו לאמר (טו, א). על דרך שביארנו במקום אחר, שעקר התענוג והשמחה, הוא שזכינו לעבוד את בוראינו, בורא עולמות עליונים ותחתונים עד אין קץ, וכל העולמות עובדים אותו, שרפים וחיות ואופנים, ואף על פי כן יעקב בחר לו י-ה, שיהיו עובדים אותו ונמצא שהעבודה שאנו עובדים את בוראינו הוא עצמו תענוג גדול לנו, ועל זה לבד אנו חייבים לשבח ולפאר את שמו ית' על שיש לנו הזכיה להתפלל אליו, וזהו אז ישיר משה ובני ישראל, ומפרש המקרא מה היה שירתם וש-מחתם, ואמר את השירה הזאת לה' פי' על שזכינו לאמר שירה לפני המקום, וזהו ויאמרו לאמר, ר"ל שכל אמירתם היה על שזכו לאמור.

מזבא בקרבן העני אז ישיר וכו' ויאמרו לאמר (טו, א). פירש בזוהר דהאי לאמר לשון אימרא פירוש לבוש, כמו (איכה ב'ז) "בצע אמרתו", דבשירה זאת תקנו כביכול לבוש להש"י והיה אותו לבוש קיים עד החורבן אז בצע אמרתו כדמתרג-מינן (איכה רבה שם) בצע פירפרא דיליה, ואפשר שזה מסיים זה

והמכות במצרים לא היו מפני שפרעה התריס כנגדו אלא בגלל ששעבדו את ישראל.

בדומה לזה מביא החיד"א מכתב יד קדשו של רבי חיים ויטאל, שאומות העולם היו מסתפקים האם כל המכות שעשה הקב"ה במצרים היו בגלל ישראל או שהם היו עונש לפרעה (ויתכן, שאם פרעה היה מכבד את הקב"ה ומפייסו אולי היו נשארים אצלו בתנאי שלא ישתעבד בהם יותר מדאי וכדומה) וכנ"ל. ורבי חיים ויטאל מביא ע"ז משל מרז"ל. משל למלך גדול שבנו היה שבוי אצל מלך אחר קטן ממנו, והמלך הגדול שלח את עבדו נאמן ביתו לומר למלך שישחרר את בנו. אולם המלך הקטן לא די שלא קבל את בקשת המלך הגדול אלא עוד התריס כנגדו ובזהו. והמלך הגדול שלח את שלישי ונלחמו והוציאו את בן המלך. וכששמעו כל מלכי הארץ את הדבר, חקרו ביניהם האם הכל נעשה בגלל חיבת המלך לבנו, או שאם המלך הקטן היה מכבד את המלך הגדול ומרצה אותו, אף שהבן היה נשאר שם, הוא לא היה נלחם בו, ורק מפני שזלזל בו עשה אתו מלחמה. ונמ-נו וגמרו שבזה יבחן הענין, אם מעתה ואילך יניח המלך את בנו ולא יפנה אליו, הרי זה סימן שעשה הכל מחמת הזלזול בכבודו. אבל, אם מעתה ואילך המלך יטה אליו חסד ויאכל תמיד על שלחנו וכל אשר למלך יתן בידו, זה ראייה שהכל נעשה מחיבת הבן. והנמשל הוא שביציאת מצרים היו שאמ-רו שהכל בגלל שפרעה התריס דברים כלפי הקב"ה, והמבחן הוא מה קורה לבני ישראל אחרי שיצאו ממצרים אם יפגעו בהם פגעי המדבר אז כנראה שהקב"ה עשה הכל לכבודו, אבל אם הקב"ה ימשיך להטיב להם זה יהיה ראייה שהכל היה עבור חיבת ישראל.

ורבי חיים ויטאל פירש בזה את הפסוק בתחלת יתרו (שמות יח, ה) ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצילם ה'. משה רבינו סיפר ליתרו את כל אשר עשה ה' לפ-רעה ולמצרים – על אודות ישראל, שהכל היה עבור ישראל, והראיה, שגם מכל התלאה אשר מצאתם בדרך (אחר שיצאו הצילם ה') (חומת אנך שיר השירים ג, שמחת הרגל פסקא אלו הוציאנו ממצרים, זרוע ימין פסקא מה אשיב).

גם את הפסוק בתהלים (ס, ו) נתת ליראך נס להתנוסס, מבאר החיד"א בדרך רמז, שקריעת ים סוף, המן, הבאר וענני הכבוד, הראו לכל שכל מה שעשה הקב"ה לפרעה ולמצרים היה בעבור ישראל ולא בעבור כבודו, וכנ"ל. והקב"ה עשה נס יציאת מצרים לבני ישראל, ואח"כ עשה עוד נסים כדי להת-נוסס שכולם ידעו שהכל הוא עבור יראיו (חומת אנך).

בהערות "שפת החומה" על חומת אנך להחיד"א, לרבי ישכר בער רוטנברג מואידיסלב, הוא מסביר בזה את סדר הפסוקים: וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וגו'. אז ישיר משה וגו'. ויהי לי לישועה וגו'. מרכבות פרעה וחילו ירה בים. שכשראו את המצרים מתים על שפת הים הבינו כולם שהכל (קודם) היה עבור ישראל, והראיה שהמצרים מתו בים מדה כנגד מדה, לכן אז שרו בני ישראל, וזהו ויהי לי

מזבא בקול שמחה סוס ורכבו רמה בים (טו, א). כשם שבכל מכה ומכה היה נגוף למצרים ורפוא לישראל, שאותה מכה עצמה שהוכו בה המצרים היתה משמשת רפואה לישראל, כך גם בעת קריעת ים סוף כאשר סוס ורכבו רמה בים, נתרפאו ישראל מחולי הגאווה שהוא המייחד את הסוס.

סוס ורכבו רמה בים (טו, א). בספר שם משמואל נתקשה בזה, דבמאי חטאו הסוסים שהגיע להם עונש כזה, ואומר השם משמואל דבר פלא, דהנה היו הרבה מצרים שעינו את ישראל במשך גלות מצרים, וכבר מתו בשעה שיצאו בני ישראל ממצרים, וכדי שגם להם יגיע העונש, על כן נתגלגלו בהסוסים, ועל ידי קיבלו את עונשם המגיע להם, וכתב ה"ישמח משה" במקום אחר, שיש חילוק בין נשמה שנתגלגל עוד פעם באדם, לנשמה שנתגלגל בבהמה, שגלגול הנשמה בהאדם אינו יודע כלל שהוא מגולגל, מה שאין כן כשנתגלגל בבהמה, אז הנשמה מרגישה זאת, ויש לה צער גדול.

מזבא בקדושת לוי עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה (טו, ב). דהנה אנו בני ישראל בתפילתנו ובמעשינו הטובים מעוררים רחמים ורב טוב ושפע וברכה לכל העולמות מהשם יתברך, וזה הוא רצונו שעל ידי מעשינו הטובים יהיה נמשך טובו יתברך לכל העולמות. אך להבין דהא מה שאנו עושים רצון יתברך גם כן הכל מאתו יתברך, כמו שאמר חכמינו ז"ל איל-מלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לעמוד נגד היצר הרע, ואם כן הכל הוא ממנו יתברך, מה שאנו יכולים לעשות רצונו יתברך ולהמשיך טובו הוא הכל ממנו יתברך, ואם כן מה הוא זה שרוצה השם יתברך שאנחנו במעשינו הטובים נמשיך שפע וטובו יתברך שיהיה על ידי מעשינו, הלא הכל הוא ממנו יתברך, והוא יתברך העוזר לנו לעשות רצונו ולהמשיך טובו יתברך על כל העולמות, והוא יתברך הוא המטיב והכל ממנו. אך זה היה מרגלא בפומיה דמו"ר הצדיק מ' דוב בער נ"ע להבין זה, שהוא למשל כמו אב שמנסה את בנו, מנסה ומקשה לו איזה קושיא, והנה אף על פי שאין בנו עומד בשכלו על הדבר בעצמו, עוזר לו אביו שיבין הדבר ויש לו נחת רוח מזה, הגם שבנו לא הבין בעצמו ובשכלו רק אחר שעזר לו הוא בעצמו, על כל זה יש לו נחת רוח מה שנקרא על שם בנו שמבין בשכלו הדבר הזה, כן הוא הענין בו יתברך הוא אבינו, הגם שכל מעשינו הוא בעזרתו יתברך ואילמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו חס ושלום אין יכול לו, ובעצמנו אין אנו יכולין לעשות רצונו רק שהוא ית' עוזר לנו רצונו יתברך שיקרא על שמינו שאנו עושים הדבר להמשיך שפע ורב טובו, ויקרא שאנחנו עושים הדבר עכ"ד. ולפי זה נראה לי פירוש הפסוק עזי וזמרת קה. שהעוז והחוזק והזמרת מה שאנו יכולין לעשות רצונו ית' ולהודות ולהלל ולזמר לפניו ית' ולהמשיך רב טובו יתברך עלינו ועל כל העולמות הוא הכל מהשם יתברך, ואף על פי כן ויהי לי לישועה שהשם יתברך קורא את הישועה על

אלי ואנוהו פירוש, שניבאו שלבוש זה יתקיים כל זמן שיהיה ניהו אצלינו דהיינו עד החורבן.

מזבא בייטב לב אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לד' ויאמרו לאמר אשירה לד' (טו, א). יש לפרש על פי מה שפי' הר"מ אלשיך ז"ל ואתחנן אל ד' בעת ההוא לאמר, על דרך שאומרים קודם התפלה אד' שפתי תפתח, ענינו, כי בעמדו להתפלל יראה ורעד יבא בו וחיל ורעדה יאחזנו, עד כי מגודל הפחד והבושה מי אנכי שאזכה להתפלל ולהודות כו', בלתי אפשרי לפתוח שפתיו, עד כי מוכרח לבקש רחמים אד' שפתי תפתח וכו'. וזהו שנאמר ואתחנן אל ד' וגו' לאמר, היינו שיהא בכוחי ויכולתי לאמר אתה החילות וגו', עיי"ש באורך. וזהו שנאמר כאן אז ישיר וגו' שעלה בלבן של משה וישראל לשיר, אך מגודל היראה והפחד ובושה עמדו ולא יכלו דבר דבר, על כן "ויאמרו" תחלה, שבקשו רחמים "לאמר" שיהא בכוחם ויכולתם לאמר הנאמר אחר כך.

מזבא בתפארת שלמה ויאמרו לאמר (טו, א). בקשתם של ישראל היתה שיזכו לומר שירה זו תמיד, באותה התלהבות שאמרו בשעת קריעת ים סוף "ויאמרו לאמר".

ויאמרו לאמר (טו, א). מזבא בבית אברהם להרה"ק רבי אברהם מסלונים זי"ע אמירת השירה חייבת להיות באופן זה שיעורר את הבריאה כולה, שתאמר עמו שירה, "ויאמרו לאמר".

סוס ורכבו רמה בים (טו, א). מזבא בבית ישראל בשם הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורה זי"ע שירתם היתה בעיקר על מפלת כחות הרע "סוס ורכבו" ואילו על הצלתם הם לא חשבו כלל.

אשירה לד' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים (טו, א). ביאר הרה"ק ר' אורי השרף מסטרעליסק זי"ע תיבת כי פירש רש"י ז"ל לשון אף על פי, והכוונה לרמז, שצריך להתחזק עצמו בשירה ותפילה, אף על פי שבאמצע בא לו מחשבת גיאות רחמנא ליצלן, מכל מקום אחר כך יעזור לו השם יתברך להיות סוס ורכבו רמה בים פירוש שישפיל את הגיאות.

כי גאה גאה (טו, א). מזבא בדברי משה להרה"ק רבי משה מדא-לינא זי"ע כפל הלשון - גאה גאה, מורה על הנס הכפול שהיה: קריעת ים סוף לפני ישראל, וטביעת המצרים בחזי-רתו לאיתנו, בעוד שישראל המשיכו ללכת בתוך הים ביבשה.

מזבא בקדושת לוי סוס ורכבו רמה בים (טו, א). רש"י: "מלמד שהיו עולין לרום ויוררין לתהום". בכדי שירדו לתהום הכניס הקב"ה בלבם גאווה, שיחשבו כי ביכלתם לרדוף אחרי ישראל "עולין לרום" ועלייתם זו היא שהורידה אותם תהומה.

שמינו, וזהו "ויהי לי" שהגם שהכל הוא מאתו יתברך, ויהי לי, השם יתברך קורא אותו על שמינו.

עזי וזמרת קה ויהי לי לישועה (טו, ב). מובא במעגלי צדק על דרך הרי זה משובח, להשתבח בתהילתך, שכל מה שמור-דים יותר להשי"ת אז משפיע השי"ת לו טובות יותר עד אין תכלית, וזהו כשהשם יתברך עזרי ואני מזמר לו, זה עצמו ויהי לי כו', שיהיה לי לעולם לישועה על ידי שאני משבח. וגם יש לומר כל מקום שנאמר ויהי צרה, ונודע כי מהצרה עצמה באה התשועה, וזהו ויהי לי לישועה.

ויהי לי לישועה (טו, ב). מובא בזרע קודש אמרו רז"ל כל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צער, ואנו משבחין אותו יתברך שמו שהצער בעצמו שהיה לנו לישועה, וזה פירוש הכתוב (תהלים קיח, כא) אודך כי עניתיני [בעינינו] ותהי לי לישועה, ותהי קאי על העינוי עצמה היה לי לישועה כמו שפירשתי במקום אחר.

ביאר כ"ק אדמו"ר מהרא"ש מלעלוב זי"ע עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה (טו, ב). "עזי וזמרת" כשהאדם מתאזר בעוז ובשמחה, הרי זה גופא היא לו לישועה, וזהו כי "עזי" היינו עוז והתחזקות, "וזמרת" היינו שמחה, אז ויהי לי לישועה.

ביאר הגאון ר' חיים מוואלאזין זצ"ל זה קלי ואנוהו אלוקי אבי וארוממנהו (ט"ג) וברש"י מובא המדרש "ראתה שפחה על הים מה שלא ראהו יחזקאל הנביא". לכאורה צ"ב, דמנין להגמ' חידוש גדול כל כך שאף שפחה כנענית תהיה יכולה לראות דברים נפלאים כל כך. ואפ"ל דמתוך ההכרח אמר כן, דתנן במשנה (ביכורים פ"א מ"ד) "הגר מביא ביכורים ואינו קורא מפני שאינו יכול לומר "לאבותינו", וכמו"כ עבד ושפחה פטורים מהקריאה מטעם זה. והנה חכז"ל היה קשה להם השי"י נוי שבקרא, שקודם כתוב "זה קלי ואנוהו", היינו האלוקי שלי בעצמי, ואח"כ מסיים "אלקי אבי וארוממנהו", שמדבר מא-לוקי של אבותיו, ולמה פתח בזה וסיים באחר, ועל כרחך צריך לומר דהרישא דקרא אמרו העבדים ושפחות, שאינם יכולים לומר על אבותיהם, והסיפא אמרו סתם ישראל, וא"כ נמצא שהשפחות אמרו "זה קלי", והראו באצבע, וממילא הם היו עדיפים מכלל ישראל.

מובא ברבינו שמעון סופר (ח"א עמוד ט"ז) זה קלי ואנוהו (טו, ב). וברש"י מובא המדרש "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא". כשהי' הכתב סופר זצ"ל ילד קטן ישב אצל אביו בשעה שביאר לתלמידיו את דברי המדרש הנ"ל, שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא, והקשה החתם סופר דלכאורה תמוה היא, ששפחה תראה כמו עיניה מה שלא היה יכול יחזקאל הנביא להשיג, הלא דבר הוא, ואמר הכת"ס זצ"ל לאביו, שלדעתו נראה הביאור פשוט, שהרי תציר

בדעתך, באם אתה רוצה לשלוח מכתב של סוד לאחד, אם תמסרנו ביד המשרת שאינו יכול לקרות בלשון הקודש אז אינך צריך לחתום האגרת ולהשגיח שלא יוכל לקרותו, שהרי ממילא אינו מבין, משא"כ אם תמסרנו ביד אחד מתלמידיך המובהקים, אז בוודאי תחתמנו בשתי חותמות שלא יוכל להביט בה... וכמו כן אצל הים הראה הקב"ה להשפחה כל הסודות, שהרי ממילא אינה מבינה מה שראתה... התלמידים הנזכרים התפלאו על מוחו החריף של הקטן ונתמלאו שמחה וחדוה על אמרותיו המחוכמות, ומיד לקח החת"ס את הקאפל הקטן של הילד והפכו כסגולה נגד עין הרע...

מובא בכמוצא שלל רב זה קלי ואנוהו אלוקי אבי וארוממנהו (טו, ב). איתא במדרש (שיר השירים רבה פרשה ב) "שהיו ישראל מראין באצבע ואומרים זה קלי ואנוהו". כך היה האדמו"ר הקדוש רבי אהרן מבעלזא זצ"ל אומר: אין אמונה מוחשית יותר מאשר מצב זה של "מראין באצבע ואומרים: "זה קלי", ועל כך אומר הפסוק "ואנוהו" מלשון נוי ויופי, ובכל זאת מוסיף הפסוק ומלמדנו שיש מצב נעלה יותר, וזהו "אלוקי אבי וארוממנהו", כי להאמין באמונה פשוטה ותמימה, כפי שנמסרה לנו מאבותינו, הרי זו דרגה נשגבה יותר מראייה מוחשית, הוראה באצבע ואמירת "זה קלי". ואמנם, החסיד יעב"ץ הביא שבימי האינקוויזציה דוקא פשוטי העם הם אלו שמסרו נפשן להריגה.

מובא בפנים מאירות זה קלי ואנוהו אלוקי אבי וארוממנהו (טו, ב). יש לפרש בדרך צחות, "זה קלי" אם אדם עמל בעצמו כדי להגיע לידי הכרת השם יתברך, "ואנוהו" הרי זה נאה ויאה. אבל אם 'אלוקי אבי' כאשר אדם סומך על ייחוסו ואומר אב גדול לי, אזי 'וארוממנהו', הרי זה סימן של גאווה, של התרו-ממות בעיני עצמו.

מובא בבני יששכר עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלוקי אבי וארוממנהו (טו, ב) בגמרא (שבת קלג, ב) "זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה וכו', אבא שאול אומר ואנוהו הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום". ובמסכת בבא קמא (ט, ב) "אמר ר' זירא בהידור מצוה עד שלישי במצוה". שיש להוסיף בהידור מצוה עד שלישי משווי כל המצווה. יש להבין מה השייכות של 'הידור מצוה' לשירת הים, ועוד, מאי טעמא רק עד שלישי? בספה"ק "בני יששכר" (מאמרי השבתות, מאמר ב) כתב בזה דבר נפלא, על פי מה דאיתא בתרגום יונתן על הפסוק (שמות יד, ז) "ויקח שש מאות רכב בחור ושלשים על כלו", ותרגם "ומוליתא תליתאה על כולהון", מה כוונת התרגום? ונראה לפרש על פי הירושלמי כלאים (פ"ה ה"ב) הובא בפירושו הר"ש למשניות (כלאים פ"ה מ"ב) וכן הוא במדרשים (מכילתא פ"א ז) והוא שמנהג העולם היה תמיד לנסוע בעגלה המחוברת רק לסוס אחד בלבד. עד שבא פרעה שהיה בימי יוסף, והנהיג

ונוצצים עולה על עשרה שקלים דהויים, וכי אפשר לקנות בהם חפצים שערכם עולה על הערך הנקוב" שאל. "כן", השיב רבי יודל'ה במפתיע. וכשהפקיד נעץ בו עינים תמהות, הוסיף ואמר: "אני מתכוון לקיים מחר מצות מתנות לאביונים, ורצוני להדר את המצוה הזו ולקיים רצון בוראי בשטרות כסף מבריקים ומצוחצחים".

ובהקשר לכך, סיפר הרב זילברשטיין: בקשוני פעם לקבוע מזוזה בחנות נעליים, ולאחר האירוע ברכתני את בעלי החנות שיזכו למכור נעלים צבעוניות. האנשים שנכחו במעמד לא ידעו למה כוונתי, ואז ציטטתי את דברי התרגום על הפסוק (שיר השירים ז-ב) "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב" "כמה שפירן רגליהון דישראל כד סלקן לאתחזאה קדם ה' תלת זימנין בשתא בסנדלין דססגונא". הרי לנו שעם ישראל נהג לעלות לרגל בנעליים ססגוניות, צבעוניות, ומן הסתם עשו זאת כדי לחבב את המצוה המתקיימת במקרה זה על ידי הרב גליים. משל למה הדבר דומה, לאחד הנכנס למסעדה יוקרתית וכל מבוקשו הוא לשנות כוס תה, לא יותר מזה. ברם, מחירה של אותה כוס יהיה גבוה מאוד. במונחים של היום, יתכן מאוד שיתקרב לסך של עשרות שקלים. מדוע, מה ההבדל בין כוס תה ששותה כל אדם בביתו ובין אותה כוס תה במסעדה, האם יש הבדל בטעם. לא ולא. עילת המחיר היא השירות האקס-קלוסיבי הניתן במסעדה. תחילה יגיע לשולחן מלצר המעור-טר בבגדים נאים, ענוב עניבת פרפר ססגוניות, ועוד בטרם יגיש את כוס התה, יניח על השולחן מפיות ממפיות שונות, כלי שתיה מפוארים וכל יתר האביזרים הנהוגים במסעדות יוקרה. על 'יופי' שכזה משלמים הרבה כסף. נמצאנו למדים שהיופי וההדר מיקרים את הפעולה ואת המעשה. זו בדיוק הסיבה שחז"ל חייבונו להדר את המצוות וליפותן.

מובא בשפת אמת - ברעז'אן זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו (טו, ב). אפשר לומר על פי ששמעתי מפה קדוש ישראל אדמו"ר הגאון הקדוש מו"ה שלום זל"ה מבעלז, שהכריז בעת סעודה שלישית באמצע הזמירות ואמר, כל אחד מישראל מחויב לראות שבניו אחריו יהיו יכולים לומר אלקי אבי עכ"ל. ששמעתי מפיו הקדוש. ויש לומר שזה כוונת רש"י ז"ל גם על פסוק אלוקי אבי לא אני תחלת הקדושה אלא מוחזקת ועומ-דת לי הקדושה מאבותי, וזה יש לומר גם כן כוונת אמרם ז"ל ואנוהו אני והוא היינו חלק אלקי ממעל וחלק אבי יחדיו הם שוים בקדושה.

זה אלי ואנוהו (טו, ב). מלמד אחד מעיר גוריי הסמוכה ללובלין היה רגיל לנסוע לרבי מלובלין ז"ל "החווה". פעם אחת אמר לו הרבי: בעירך נמצא נצוץ קדוש אחד, ראה נא לחקור אחריו ולהביאו אלי. בבוא המלמד לביתו, התחיל לחקור ולחפש למי מבני עירו נתכון הרבי. פשפש ולא מצא. ובאותה עיר נמצא אז בחור צעיר אחד בשם מנדיל, והוא הוא שברבות הימים נתפרסם בשם הרב הקדוש ר' מנחם מנדיל מקוצק ז"ל, ולו

ליסוע במרכבתו בשני סוסים, ("מרכבת המשנה"), ואחר כך פרעה שרדף אחרי בני ישראל, היה אוסר שלשה סוסים בכל מרכבה, וזהו הפירוש "ושלישים על כולו", שהוא הוסיף שלישי על הסוסים, דהיינו סוס שלישי. וזה ג"כ כוונת ה'תרגום יונתן' "מוליתא תליתאה" (היינו סוס, כענין מוליתות של בית רבי בגמרא שבת נב, א), ואם כן הוסיף פרעה 'הידור' שלישי בעבירה, לרדוף אחרי ישראל, והנה השי"ת לקח ממנו נקם סוס ורוכבו רמה בים ומבחר שלשיו טבעו בים סוף, על כן שוררו לפניו 'זה אלי ואנוהו' אתנאה לפניו במצות, שלקחו ולמדו מההידור של פרעה שהיה הוספה של שלישי בעבירה, ולמדו ממנו להדר במצוות עד שלישי. ובספרו "אגרא דפרקא", (אות שע"ה), הוסיף לבאר עם זה את מאמר חז"ל (פסחים ק"ח, ב, ערכין טו, א) שהקב"ה שילם לים על מה שפלט את המצרים, ושילם לו הקב"ה כנגד אחד ומחצה שבהם, שבמצרים היו שש מאות רכב ובסיסרא היו תשע מאות רכב, ולמה הוסיף הקב"ה משש מאות לתשע מאות? אלא דהקב"ה הרי מקיים את התורה, ודייקא כאן על הים שנתחדש העניין של הידור מצוה עד שלישי, כאמור, לכן שילם לו הקב"ה תוספת שלישי על מעשהו.

בספר "פרדס יוסף", הביא לבאר את המחלוקת הנ"ל בפסוק "זה אלי ואנוהו" אם לומדים "התנאה לפניו במצוות" או לאבא שאול לומדים ש'מה הוא רחום אף אתה רחום' וכו', שמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. כלומר: דרך אנשים שבמצוות שבין אדם למקום הרי הם מדקדקים בקלה כבחה מורה, ומוסיפים להדר עד שלישי ויותר ואילו ב'בין אדם לח' בירו' אינם מקפידים לצער זולתם. זה מה שאבא שאול בא להוסיף, שגם אם הנך מהדר במצוות "התנאה לפניו במצוות" תזכור גם כן להדר ב'בין אדם לחבירו' שכן מה הוא רחום אף אתה רחום". והוסיף לבאר בזה באופן נפלא את מה שאמר דוד המלך בתהילים, "ואנכי תולעת ולא איש", שדוד המלך התאונן על רודפיו שמקפידים על מצוות שבין אדם למקום ואינם מקפידים על בין אדם לחבירו, וטען כך: הרי בכל דבר מאכל הנכם בודקים את המאכל שלא יהיו בו תולעים, אז אם הנכם מקפידים שלא לאכול תולעים, הקפידו גם כן שלא 'לאכול' אנשים, וזה שאמר "ואנכי תולעת ולא איש" החשיבו אותי לפחות כתולעת ואל תאכלו אותי.

זה קלי ואנוהו (טו, ב). מובא בטובך יביעו הגמרא אומרת, "הת-נאה לפניו במצוות" (שבת קלג). אחד מחשובי העיר נכנס לבנק לפני התקדש חג הפורים, ופגש שם את הרה"צ רבי יודל'ה מדז'יקוב, שהיה חתנו של האדמו"ר ה'אמרי חיים מויז'ניץ זצ"ל. ר' יודל'ה היה ידוע כבן מעלה מיוחד במינו, ולכן היתה בכך הפתעה לפגשו ליד דלפקי הבנק. עד מהרה התברר, שסיי-בת בואו לבנק היתה כרוכה אף היא בעבודת ה' גדולה. הצדיק הזה ניגש אל הפקיד, וביקש ממנו להחליף את שטרות הכסף שהיו בידו לשטרות חדשים ומבריקים. הפקיד הביט בלקוח בעינים מזורות מה. "וכי ערכם של עשרה שקלים מבריקים

הש"י כביכול לדחות השר של מצרים, "ויושע ד' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים".

ד' איש מלחמה ד' שמו (טו, ג). ביאר הרה"ק ר' אברהם יעקב מסאדיגורה זי"ע גם כשבאים על האדם יסורים חס ושלום, צריך להבין שהכל מהשי"ת והוא לטובתו, וזהו אף על פי שד' איש מלחמה, היינו שההתנהגות אתך נדמה לך שהוא בבחינה "איש מלחמה", מכל מקום תד' שד' שמו, שהכל בחינת רחמים וחסדים.

מוזבא בדעת זקנים מבעלי התוספות וברוח אפך נערמו מים וגו' נשפת ברוחך כסמו ים. מי כמוכה וגו' (טו ח י-יא). הנה מדרך העולם על ידי חוס וברוח האף שהוא חס, המים הקפויים בקרח מתלחלים ונעשים צלולים, ועל ידי רוח הפה שהוא קר נקררים ונעשים גליד. וכאן על ידי רוח אפו של הקב"ה נערמו המים ונקרחו וקפאו, ועל ידי נשיפת רוח פיו כסמו ים ונצללים, הרי לך שני נסים גדולים. ולכך כתיב מי כמוכה שני פעמים.

מוזבא בנפלאות חדשות וברוח אפך נערמו מים (טו, ח). בתר-גום חכימו מיא, וצריך להבין מה היא החכמה, שמעתי שהמים הבינו שיעמדו כמו חומה משני צדדים ולא כמי היר-דן שנכרת כולו מצד אחד.

ד' איש מלחמה (טו, ג). ביאר כ"ק אדמו"ר מהרש"נ מלעלוב ב"ב זי"ע איתא במדרש (מכילתא שירה, ד) דהשי"ת נגלה על ד' הים כבחור וגבור מלחמה, ובסיני נגלה כזקן מלא רחמים. הנה פשוט דהשי"ת אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף. אלא הענין בזה הוא, שהשי"ת נגלה להם לישראל במידותיו, שבעת מלחמה על הים נדמה להם כבחור וגבור מלחמה, ובסיני בשעת קבלת התורה נדמה להם כזקן מלא רחמים, לרמז ולהורות על דרך העבודה, שבשעה שעוסק האדם בסור מרע ובמלחמת היצר עליו להיות כבחור וגבור מלחמה להיות כובש את יצרו, אבל בשעה שעוסק האדם בעשה טוב דהיינו תורה מצוות ומעשים טובים, עליו להיות רך כקנה כזקן מלא רחמים, שכך היא דרכה של תורה. וכן מצינו בגמרא (מועד קטן טז: ז) גבי דוד המלך ע"ה, הוא עדינו העצני (שמזאל ב כג, ח) כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת, ובשעה שיוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ.

וברוב גאונך תהרוס קמיך (טו, ז). ואיתא בזוהר הק' קמיך זה גוג ומגוג, וכתב בצרור המזר (הובא בצידה לדרך), שראה כתוב בספר אחד, כי אלכסנדר מוקדון הסגיר לגוג ומגוג בהרים גדולים וגבוהים שאין להם מוצא אלא ממקום אחד, ובאותו מקום (שהיו יכולים לצאת משם) בנה בנין חזק מחומת ברזל, בע"נין שלא יוכלו לצאת, ובאותו חומה עשה בחכמה גדולה אנשים מברזל שהם מכים תמיד בהחומה במיני פטישים וקרדומות,

באמת נתכוון הרבי מלובלין, אבל לא עלה על דעתו של המלמד שזהו ה"ניצוץ" המבוקש, כי היה מתנהג אז כאיש מבוהל, וגם לא ראוהו מעולם כשהוא לומד. נמלך המלמד לישון בבית המדרש, אולי ימצא שם אחד מבני העיר, שיוכ לשום עינו עליו. ויהי בחצי הלילה, ראה המלמד כי הבחור מנדיל בא יחידי לבית המדרש ולומד גמרא בהתלהבות עצומה, כשהוא עומד על רגל אחת. התחיל המלמד לשקול בדעתו, אם לבחור הזה כיון הרבי, או שמא מקרה הוא, עד שראה בכמה לילות רצופים שהבחור עושה כן. פעם התחיל המלמד להשתעל ולפהק. הרגיש הבחור שאיזה איש נמצא כאן. מיד סגר את הגמרא, והלך למקום התנור, והכה את ידיו זו בזו, וכדומה מעשים מוזרים, כדי שיחשבוהו למבוהל. פנה אליו המלמד ואמר: יודע אני שכל "שגעונך" הוא כדי לרמות בני אדם, אבל אותי לא תרמה, כי הרבי הקדוש מלובלין ציוה עלי להביאך אליו. לא איחר הבחור, ונסע מיד ללובלין. כשראה אביו, שהיה מן ה"מתנגדים", שבנו איננו, ונודע לו שהוא בלובלין, נסע מיד אחריו ללובלין. וגער בו: למה אתה מניח מנהג אבותיך, השיב לו בנו הלא מקודם כתוב: "זה אלי ואנוהו" (כפי השגתי בלימוד התורה ובהשקפת עבודת השם) ואחר כך "אלקי אבי ואר-ממנהו".

מוזבא במזקנים אתבונן זה אלי ואנוהו אלוהי אבי וארוממנהו (טו, ב). וברש"י: לא אני תחלת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי. חשבתי לדייק בדברי רש"י על דרך החסידות, 'לא אני' דאס איז תחילת הקדושה. היינו אפילו שהגיע למדרגות בעבודת ה', לא יתלה הדבר בכוחות עצמו, אלא בזכות אבותיו.

ד' איש מלחמה ד' שמו (טו, ג). ולכאורה למה אומרים ד' בלשון רחמים כשיש מלחמה ובאור החיים הק' מבאר וז"ל: ד' איש מלחמה פירוש גם במדת הרחמים עשה מלחמה, ולא שיש-תנה מפני זה ח"ו, אלא ה' שמו, על דרך כי אני ד' לא שניתי (מלאכי ג, ו), או ירצה כי בזמן עצמו שעשה מלחמה עם המצריים, בזמן עצמו היה מתנהג במדת הרחמים עם ישראל.

מוזבא באגרא דכלה ד' איש מלחמה ד' שמו (טו, ג). שמעתי מכבוד מחותני הרב החסיד המקובל המפורסם מהר"צבי הירש מרימנוב זי"ע הפירוש הוא כך, ד' איש מלחמה" הינו לוחם במלחמות עם המקטריגים על ישראל, ומזכיר זכותם, וכביכול משתיק המקטריגים בדין, ומראה להם ששורת הדין הוא להיטיב עם ישראל. וכאשר חס וחלילה אין מקום לדחות טענות המקטרג, הנה "ד' שמו" רצה לומר הנה השם יתברך אומר ד' שמי, שאני מהווה כל הויות, ורצוני להיטיב עם ישראל ומי ימחה בידי עכ"ד. והנה ראויין הדברים למי שאמרם, ודברי רז"ל מסייעין לו שאמרו ז"ל שהיה קטרוג הגדול אצל הים הללו עובדי עבודה זרה וכו', עד שהוצרך

ובספר "תורת המגיד" להמגיד הגדול רבי דוב בער ממעזריטש זצוק"ל (ליקוטים, א"צ כט), כתב: "תביר הוא אותיות ברית", ללמדך כיצד בא האויב לרדוף אחר האדם - מתוך שפוגם בברית קודש חלילה. וכך אפוא מתפרש הכתוב: "אמר אויב" - הוא פגם הברית, האויב הגדול של האדם. "ארדוף אשיג" - בכוח חטאים אלו רודף השטן אחר האדם ומשיגו רח"ל. "אחלק שלל" - בפגה"ב חוטפים הסטרא אחרא מן האדם את כל שללו בתורה ומצוות, שכל שכרו הולך אל החיצונים. "תמלאמו נפשי" שמזה מתמלאים השטן וחיילותיו, כנודע בסוד הכתוב (איוב כ, טו) 'חיל בלע ויקיאנו, מבטנו יורישנו קל'.

"אריק חרבי תורישמו ידי" - בעבירות אלו ממיטים אסונות בעולם רח"ל, כמבואר בפסוקי התוכחה שבתורת כהנים (ויקרא כו, כד-כה): "והבאתי עליכם חרב, נוקמת נקם ברית וגו', והלכתי אף אני עמכם בקרי, והכיתי אתכם וגו'". ברם, ממשיך הכתוב ומגלה העצה היעוצה כנגד יצר מר זה: "נשפת ברוחך כסמו ים, צללו כעופרת במים אדירים". ברוח אלקים המרחפת, נושף השי"ת בכל האויבים הללו, ובתגבורת הרוח כנגד הגשם, יכסו מי הדעת, אין מים אלא תורה, את כל אדי-רי הטומאה שבעולם, ויתגדלו כוחות הקדושה בישראל, בסגולת ימי השובבי"ם הנעלים הללו, לקרבנו לתשובה השלמה במהרה בימינו, אמן.

אמר אויב ארדוף אשיג וגו' תמלאמו נפשי (טו, ט). מובא בייטב לב עיין רש"י נלחץ בזה. ואפשר לומר על פי הידוע דצ"דקה מהפכת מידת הדין למידת הרחמים ומצלת מן אויב ומכל דבר רע, והטעם כי בנפשו יביא לחמו, ואם תפריש מהונו ולחמו הרי נותן ממה שהביא בנפשו והוא היקר בעיני ד'. וזהו שאמר "אמר אויב ארדוף אשיג", אז אני "אחלק שלל" לצדקה אשר "תמלאמו נפשי" לאותו שלל "אריק חרבי" זו תפלה על דרך יהיב פרוטה והדר מצלי, ועל ידי זה "תורישמו ידי" להאויב.

מובא בדברי יואל ד' איש מלחמה ד' שמו (טו, ג). פירש רש"י ז"ל "אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו אוחז הוא במדתו לרחם על ברואיו" וכו' עיין שם, ונראה לפרש עפ"י מאמר הכתוב בסוף הפרשה "ויאמר כי יד על כם קה מלחמה לד' בעמלק מדור דור", ופירש רש"י ז"ל "ידו של הקב"ה הור"מה לישבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית, ומהו כס ולא נאמר כסא ואף השם נחלק לחציו, נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם וכסאו שלם". ובספרים הקדושים פירשו בזה הפסוק (תהילים כ) "ימלא ד' כל משא-לותיך", שיתמלא השם ויהי שמו שלם, זה יהי' כל משאלותיך... והאלשיך הקדוש האריך לבאר שעיקר מלחמת עמלק היינו מלחמת היצר הרע, כי עוונותינו מוסיפים כח בשרו של עמלק הוא ס"מ הוא השטן וכל אחד מישראל צריך ללחום מלחמה זו עכתו"ד, והנה זה אי אפשר רק בעזר השי"ת, דאלמלא הקב"ה

בענין שיסברו האנשים מבפנים, שלעולם בונים אותו, ומחזיקים הבנין באופן שלא יצאו משם לעולם, ולעתיד לבוא עתיד הקב"ה להרוס אותה בנין, כדי שיתקדש שמו יתברך לעיני כל הגוים, וזה מה שנאמר הזוהר הק', וברוב גאונך תהרוס קמייך זה גוג ומגוג.

מובא באלף כתב (ח"א אות ר"ז) אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל (טו, ט). רבינו הש"ך ז"ל בעת שאכל מזונות אצל חותנו הגביר, פ"א בא אליו חמיו וחמותו שהיה יומא דשוקא, ואמרו לו להש"ך ז"ל, קח שק עם מעות, ותלך אל השוק ותקנה סחורה מה שיזדמן לך, ונראה אם יש לך הצלחה בעוה"ז. והש"ך שמע להם והלך אל השוק, ונזדמנה לו מציאה גדולה שקנה סחורה בזול, ושמחו מאוד שראו שיש לו ג"כ הצלחה. ושוב היה יום שוק אחר, ובאו ג"כ לש"ך שילך אל השוק לסחור, והתיישב הש"ך ואמר הפסוק "אמר אויב", זה השטן, "ארדוף", אותו, "אחלק שלל" אתן לו ריוח גדול עד שיסחור כ"כ זמן מרובה שישכח תלמודו, ואח"כ כשישכח תלמודו, אז "תוריי" שמו ידי", אקח ממנו המעות ג"כ, ויהיה ריק מכאן ומכאן, ולא רצה לילך שוב לסחור.

ביאר הרה"ק מקוברין ז"ע אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל וגו' נשפת ברוחך כסמו ים וגו' (טו, ט-י). היצר הרע אומר "ארדוף את האדם אשיג, אחלק שלל" גם את התורה והמצות שלו אחלק ואביאם ליד: ובאיזה אופן, "תמלאמו נפשי" אמלא אותו ברצונות שלי מכל תאות וחמדות עולם הזה, ואחר זה "אריק חרבי" כי הוא היצר הרע הוא מלאך המות, "תורישמו" איך וועל איהם פאר ארימען {ארושש אותו}, במה ידי אשים כל כוחותי עליו אז איך וועל איהם פאר ארימען, זה מאמרו של היצר הרע. אך "נשפת ברוחך" כאשר יהיה לאדם איזה רצון ורוח טהרה בלבו לעבודתו יתברך, "כסמו ים" יכסה וישטוף כל תחבולותיו, "צללו כעופרת" יוצלל הכל "במים אדירים" בתוקפו של תורה ועבודת השי"ת.

אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל וגו' (טו, ט). מובא בשיח זקנים סיפר לי הרה"ח ר' משה אהרן לעזוי נ"י. פעם אחת נסע הרה"ק ר' שלמה דוד יהושע מסלאנים צ"ל לעיר בריסק על שבת פרשת בשלח (היה שם בית החסידים (שטיבל) דחסידי סלאנים) ונסעתי גם אני עם עוד כמה בחורים לבריסק על שב"ק, וזוכר אני שאמר בעת עריכת השולחן, אמר אויב, אויב היינו אויבו של העולם היצר הרע, ארדוף, איך וועל אים נא-כיגן, אשיג, איך וועל אים געבן גרויסע השגות, אחלק שלל, איך וועל אים קלאר מאכן אין ש"ס (של"ל בגימטריא ש"ס), אריק חרבי, אפגום אותו בחטא, תמלאמו נפשי, וועט ער זיין אינ-גאנצן מיינס.

אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל וגו' נשפת ברוחך וגו' (לו, ט-י). בטעמי המקרא נגינת תיבת "אויב" הוא בסימן 'תביר',

מעם ישראל להתנקם מהם ח"ו ולענוש אותם ולהרוג אותם ח"ו, אבל על זה לא חשב שאפשר למלא עם ישראל עם רצונו, כי זה בלתי אפשרי, אך ורק אפשר ח"ו לפעמים למלא רצונו מהם להתנקם ח"ו מהם זה אפשרי. וזה אפשר לתרץ לא לפי פשוטו, שפרעה אמר שאז באם ח"ו יתגבר על הים בים סוף יצליח להחדיר דעתו ונפשו בעם בני ישראל ח"ו, מה שלא הצליח במשך רד"ו שנים, כי זה מגמתם של אויבינו תמיד, וזהו תמלאמו נפשי, אמנם לא היתה כזאת כנ"ל. השי"ת ברוב רחמיו יצילנו מידם תמיד אמן כן יהי רצון.

תמלאמו נפשי (טו, טז). מובא בדברי שמואל שמעתי בשם מרן הקדוש מהרי"ד מבעלזא זצ"ל, שעוד בהיותו בן שש שנים פירש הפסוק "תמלאמו נפשי", דקשה מדוע כתב תמלאמו היה צריך לכתוב תמלאני, ופירש: דמבואר בספרים דישראל היו אז במ"ט שערי וכו', ואילו היו שוהין עוד רגע ח"ו לא היה להם חלילה המלטה, ועל כן אמר פרעה הרשע, שנפשו שהוא מקור הטומאה חלילה תמלא אותם, וממילא יהיו בכל החמישים שערים ולא יצאו עוד לחירות ח"ו. וד' ישמרנו ויצילנו.

נשפת ברוחך כסמו ים וגו' (טו, יז). מובא בסתרי תורה להרה"ק ר' בערצי מנדבורנה זיע"א ונ"ל דהנה ידוע אשר בעת ביאת משיח צדקנו בב"א אזי ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ויבוטל הס"מ וכל כוחות הטומאה ויפלו לנוקבא דתהומה רבא. והנה איתא בספר מגלה עמוקות שמשה הוא כלל ב' משיחים משיח בן דוד ומשיח בן יוסף וידוע אשר אתפשוט-תא דמשה בכל דרא ודרא ובכל דור ודור יש צדיקים גדולים שיש בהם ניצוץ נשמת משיח והם מתישים ומכניעים כח הס"מ בשם הוי' ב"ה, וזהו מרמז הכתוב "נשפת" לשון הפחה והוא ע"ד ויפח באפיו נשמת חיים רומז אל הנשמה הקדושה. "ברוחך" רומז אל בחינת המשיח וכמ"ש ונחה עליו רוח ד', "כסמו" הוא כ"ו ס"מ פי' אותם הצדיקים שיש בהם ניצוץ נשמת משיח מכניעים ומשברים כח הס"מ ומורידים אותו לנוקבא דתהומה רבא בשם הוי' ב"ה שגימטריא שלו כ"ו וממילא צללו כעופרת הס"מ וחיילותיו במים אדירים.

מי כמוכה באלים ד' מי כמוכה נאדר בקודש (טו, יא). ברבינו בחיי מובא שתוספת הה"א שבשניהם רמז למדת הדין, ה"א של מי כמוכה הראשון היא מדת הדין רפה, ועל כן הוא ברפה ומקבלת ממדת הדין של מעלה שהיא מדה קשה, ולכך מי כמוכה השני בדגש והוא מקבל מן הקודש, ולכך אמר נאדר בקודש, והבן זה. והרא"ש עה"ת מבאר ד"מי כמוכה" הראשון רפה והשני דג"ש תיקון סופרים הוא דלא לישתמע בקריאת השי"ת מיכה ובשביל כך קורין מי כמוכה בדג"ש.

מי כמוכה באלים ד' (טו, יא). מובא בדעת זקנים מבעלי התוספות בספרים מדויקים באלים חסר יו"ד, דרוש בו באלמים

עוזרו אינו יכול לו כמו שאמרו רז"ל, נמצא הקב"ה הוא הלוחם מלחמת עמלק בכל דור ודור, והתכלית מזה שיהיה שמו שלם כשימחה שמו של עמלק כולו. וזהו פירוש הפסוק "ד' איש מלחמה" שהקב"ה הוא בעל מלחמה כמ"ש מלחמה לדי בע-מלק מדור דור, ותכלית מלחמה זו "ד' שמו", שיהיה השם שלם, שאין השם שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, ולזה הקב"ה מסייע לכל איש מישראל ללחום עם שרו של עמלק הוא הס"מ הוא היצר הרע כדי שנזכה לבחינת די שמו...

ביאר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל וגו' (טו, טז). וקשה איך היה פשוט בעיני פרעה כל כך שישגים ויחלק שללם. ואמר הוא ז"ל, שפרעה נודע לו הסוד שישראל נגאלו בזכות שלשה דברים שלא שינו את שמם ולא את לשונם ולא את מלבושם, ועצתו היתה שירצה לפתות את בני ישראל שיסורו מדרכם הטובה, ובזה ידע בבירור שאם יעלה בידו להסירם מגדרם אז בוודאי ישיגם. וזה כוונת הפסוק: "אמר אויב ארדוף אשיג" באיזה אופן, "אחלק שלל" - הוא ר"ת ש'ם ל'שון ל'בוש, אם יכניס פירוד ביניהם שעל כל פנים קצתם יתרצו לשנות שמם ולשונם ולבושם, אז בודאי ישיג אותם, אבל לא עלתה בידו.

יש ששואלים לכאורה קודם מתחילים מלחמה ואח"כ כשמי-נצחים אז מחלקים שלל ואיך יכולים לחלק שלל לפני שמסיימים מלחמה, אלא אמר פרעה שמעתי ממשה רבינו שנערינו ובזקנינו ובנינו וכו' בצאנו ובבקרנו, ולכאורה הבה-מות ילכו מאחוריהם א"כ כשאנחנו נרדוף נגיע קודם לרכושם ועל כן בואו ונרדוף לפחות נרויח את השלל, ואחר כך נלך למלחמה.

מובא בים של שמואל - ריעמ"ק תמלאמו נפשי (טו, טז). פירש רש"י ז"ל תמלאמו תמלא מהם נפשי רוחי ורצוני, ואל תתמה על תיבה המדברת בשתיים תמלאמו תמלא מהם, יש הרבה כלשון הזה כי ארץ הנגד נתתני כמו נתתי לי, ולא יכלו דברו לשלום כמו דבר עמו, בני יצאוני כמו יצאו ממני, מספר צעדי אגידנו כמו אגיד לו, אף כאן תמלאמו תמלא נפשי מהם, עד כאן דברי רש"י ז"ל יעו"ש. נראה בעליל מדברי רש"י ז"ל שקצת קשה לפרש תמלאמו תמלא נפשי מהם. לכן משתדל רש"י הק' לתרץ לפי פשוטו, ומביא ראיות שזה כמו הפסוקים האלו שהם גם כן שתי מילים במילה אחת. אבל רש"י ז"ל ברוח קדשו לא רצה לפרש ח"ו תמלאמו נפשי תמלא אותם נפשי, אם כי פירוש הפשוט נוטה לפרש ככה, כי לא היתה כזאת, כי תמיד עמדו בני ישראל חזקים נגד כל לחץ הן של היוונים והן נגד לחץ הרומאים, והצלבים, וספרד (שפניה) וארצות ואומות אחרות, שרצו למלא את עם ישראל עם נפשם ועם דתותיהם אמנם תמיד עמדו חזק ולא נכנעו הלכו על קדוש השם על חרב היוונים, עם תליה של הרומאים, עם מוקד אש של השפנאים (ספרד) ולא הצליחו למלא את עם ישראל עם נפשם. לכן מביא רש"י ז"ל ארבעה פסוקים להוכיח שפרעה חשב למלא רצונו

(גיטין נו:), כביכול שהקב"ה שותק כאדם אלם, ושותק למכעי-סיו ומאריך להם אפו עד שישובו.

מי כמוכה באלים ד' מי כמוכה נאדר בקודש (טו, יא). ביאר הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל חכמינו ז"ל אמרו באלם כתיב מי כמוכה ד' באלמים. וצריך ביאור ואפשר לומר בהקד"ם מה שכתב בתרגום יונתן על הפסוק ד' ילחם לכם ואתם תחרישון, ואתון יהיבו יקר ותשבחתין וכו'. וצריך ביאור בהוספת דבורים אלו. ונראה לעניות דעתי שאפשר לומר דהנה חכמינו ז"ל אמרו שהיו כתות שונות אצל הים, בתוכניות שונות, ומשה רבינו ע"ה השיב לכל אחד מהן על דבריו, עי' בתרגום יונתן. והנה ידוע מה שכתבו בספרים הק' שפיו של אדם דומה לכלי שרת, שבו מביא פרי תנובתו בתורה ותפלה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואזי לו למי שמנבל פיו בדבורים גרועים ואסורים, ביחוד בעת התפלה וקריאת התורה, שדומה כמביא דורון למלך בשר ודם בכלי מטונף, ומכל שכן כשמטנפו בעמדו לפני המלך, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר למלך מלכי המלכים הקב"ה, ולא רק שמטנף תפלת עצמו, רק מבלבל בפטופוטיו שאר הקהל החפצים בלב ונפש להתפלל כראוי. וזהו שאמרו הכתוב ויצעקו בני ישראל אל ד', הבני ישראל כנוי לבני עליה צעקו אל ד' כאומנות אבותיהם, הקול קול יעקב ואין כוחם אלא בפה, אבל העם כמ"ש בתרגום יוני"תן רשיעי דרא אמרו בהבליהם ותרעומתם חדל ממנו ונעבדה את מצרים, ובלבלו תפלות הכשרים. על זה אמר משה רבינו ע"ה התיצבו וראו וכו' ד' ילחם לכם, רצונו לומר השי"ת ילחם בעבורכם. אבל ואתם תחרישון, שהמפטטים יפסיקו לבלבל, וישתקו, וזהו שנאמר מי כמוכה באלם ד' לשון אלמי, היינו כשנשתקים מלפטפט בעת התפלה, אז מי כמוכה נאדר בקודש, אזי יהיבו יקר ותשבחתין וכו' כתרגום יונתן הנ"ל, משובח יקר וגדולה וכבוד יתנו למלך יוצר כל, ונאדר ד' בקודש.

מי כמוכה באלים ד' וגו' (טו, יא). מובא בדברי יחזקאל, קרבן העני סיפר הרה"ק משינאווא זצוק"ל בזה"ל, פעם בא נגיד אחד חסיד ממרחקים להבעל שם טוב זי"ע, וכאשר נסע בח"זרה לביתו, אמר אליו הבעל שם טוב אתה נוסע לביתך דרך עיר פלוני, אבקשך שתהיה אצל רבי בערל ותמסור לו פריסת שלום ממני. הבטיח האיש למלאות בקשתו וכאשר בא לעיר שאל האיש את בני העיר היכן דר ר' בערל, הוא צייר לעצמו שמסתמא הוא מחשובי העיר כיון שהבעל שם טוב פורס בשלומו, אבל אף אחד לא ידע ממנו. ענה אחד, אולי כוונתו על בערל מלמד, והלך שם ומצא שם חדר קטן ומלמד לומד ברכי נפשי עם ילדים, ובאמצע כאשר הגיע לפסוק "מה רבו מעשיך ד' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייך" שאל את הילדים למה הפסיק דוד המלך באמצע דבריו שסידר סדר הבריאה ונפלאותיו, היה לו להמשיך "זה הים גדול ורחב ידיים", ולבסוף לומר "מה רבו מעשיך ד'", אלא התירוץ הוא, שכש"סידר דוד המלך שבחו של מקום על סדר הבריאה ונפלאותיו,

הגיע להתלהבות גדולה, ותיקד בקרבו כאש בעצמותיו שלא היה יכול להתאפק לגמור שבחי השי"ת בסדר הבריאה, והיה מוכרח להפסיק ולצעוק בקול "מה רבו מעשיך ד'", ושוב היה יכול להמשיך הלאה שבחי השי"ת בסדר הבריאה. וכאשר ראה ושמע החסיד איך המלמד ר' בערל מדריך הילדים ודבריו הלפידים פלחו ללבו, הבין מדוע שלח אליו הבעש"ט הק' פריסת שלום. והמלמד היה הרבי ר' בער מלא מקומו של הבעל שם טוב הק'. ועל פי דברים האלה אמר הגה"ק משינאווא זי"ע לפרש הפשט בשירה, כי גם כאן קשה כי משה ובני יש"ר ראל התחילו לסדר שבחו של מקום על גודל הנסים שעשה עמהם אם כן למה הפסיקו באמצע לומר "מי כמוכה באלים" וכו' היו צריכים להמשיך השירה על גודל הניסים והנפלאות ולומר "נטית ימינך" ולבסוף לומר מי כמוכה באלים ד'. אכן בני ישראל אמרו השירה בהתלהבות ודביקות ושמחה עד שבאמצע היו מוכרחים להפסיק ולצעוק מנהמת לבם מי כמוכה באלים ד', כי לא יכלו עוד להתאפק, כדברי הרבי ר' בער על דוד המלך בברכי נפשי.

מובא בתורת משה להאלישיך הקדוש נורא תהילות עושה פלא (טו, יא). אנו יראים מלומר שאתה עושה פלא. כי הנה כל כך נקל בעיניך לשנות הטבעים, שאינו בעיניך כעושה פלא, כי אם כטבעי וכבלתי טבעי הכל שוה לפניך. כמאמר הכתוב (תהלים קז) יודו לה' חסדו, שיודו אותו לפועל חסד ולא לעושה פלא. כי הלא ונפלאותיו הם לבני אדם, כי בעיניהם יתייחסו לנפלאות. וזהו אומרו נורא כו', כי אתה נורא שיראו מלהלך שאתה עושה פלא, כי לפניך אינו פלא. וזהו נורא תהלות עושה פלא.

נטית ימינך תבלאמו ארץ (טו, יב). ביאר הגה"צ רבי אלחנן הייל-פרין זצ"ל שמעתי מפ"ק כ"ק אדמו"ר מוה"ר יעקב'לי מפשעווארסק אנטוורפן זי"ע, שפעם אחת שבת הרה"ק מהר"א מדזיקוב זי"ע בצלא דהרבי ר' הערש זי"ע שבת פרשת בשלח. וכידוע שכל דברי תורה שאמר הר"ר הערש התחיל מפרשת בראשית בריאת העולם וסיפר כל השתלשלות הדברים עד שהגיע לענין שרצה לדבר בפרשת השבוע. וכך היה בשבת ההיא, וכשהגיע לפסוק "נטית ימינך תבלעמו ארץ", התלהב ואמר דער באשעפער הייבט אויף זיין רעכטע האנד {הקב"ה מרים את יד ימינו} {כמו"ש מימינו אש דת}, און די גאנצע ארציות, די גאנצע גשמיות זינקט איין {וכל הארציות כל הגשמיות טובעת}. וכשסיפר הדזיקובער רב מזה, התרגש ואמר הייתי נותן חצי תורה שלי לשמוע עוד הפעם תורה זו מפ"ק של הר"ר הערש.

מובא במכתב קודש הגה"ק בעל אמרי אמת מגור זצוק"ל נהלת בערך (טו, יג). ברש"י לשון מנהל ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית. אמרתי כבר

לאחד שהיה מנהל בצרכי ציבור על מה שכתב רש"י בפרשת בשלה על הפסוק נהלת בעזך לשון מנהל ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל, ואפשר לעניות דעתי ליישב האונקלוס כי הכל אחד, כי מנהל צריך שיהיה נושא וסובל.

מזבא בנהרי אש (אות עו) נחית בחסדך עם זו גאלת וגו' שמעו עמים וגו' אז נבהלו וגו' תפול עליהם וגו' תביאמו וגו' (טו, יג-יה). הרה"ק ר' שמעלק'ה מזעליחוב זצ"ל הי"ד אמר, בשירת הים אני מתפלל עבור התלמידים, שמן השמים יעזור להם ליכנס להקדושה עליונה ולעבודת ד' באמת לאמיתו. ישנם הרבה קליפות והרבה מיני טומאות, ועל כולם הגיאות הטבעי שאדם נולד בו, המניעים לב אדם מישראל ומפרידים אותו מן הקדושה והעבודה, להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ חיים, ועל זה הבקשה שרחמי השי"ת יתגוללו עליהם להביאם לתכלית הנצחי אל נוח קדשך. בכללם הם ארבע קליפות טומאות השורים על לב האדם, בהטומאות הללו מושרשים ארבע אומות כלליות בעולם הזה שהם פלשת, אדום, מואב, כנען, המונעים ליכנס אל ארץ הקדושה, שזאת בשורשה הקדושה העליונה שהאדם מישראל נברא ליכנס בתוכה לעלות נפשו שמה. כח עליון יבטל ויכניע ארבע קליפות כוחות הטומאה הכוללים המעכבים, והתלמידים יזכו ליכנס להקדושה שכל נפש מישראל יש בכוחה ליכנס, לפי ערכו ולפי שרשו בסדר הנשמות. על זאת נאמר בשירת הים, "נחית בחסדך עם זו גאלת" חסד עליון ירד מן השמים ויתפ- שט על נפשות ישראל לגאול אותם מן כוחות הטומאה הסובבים אותם, "נהלת בעזך אל נוח קדשך", הקב"ה ינהל וידריך אותם בעוזו וכוחו הגדול לבוא אל הקדושה, משכן ד' שישכון בתוך לבם, "אל נוח קדשך". "שמעו עמים ירגזון", העמים וכוחות הטומאה הסובבים יתפחדו וירגזו מן כח עליון הבא לעזור להנפשות, "חיל אחז יושבי פלשת" זאת כל מיני ליצנות ורי- קנות הסובבים הנפש הנכללים בקליפת פלשת. "אז נבהלו אלופי אדום", זאת הקליפה הגדולה של גיאות הטבעי שאדם נולד בזה, וכל חפצו ומגמתו להיות נכבד ולתפוס מקום, ולזה הולכים כל מה שיעשה בעולם, וזאת "אלופי אדום", יתבהלו ויתפחדו אלופים הללו מפני כח הקדושה הבאה לעזרת הנפ- שות. "אילי מואב יאחזמו רעד", זאת מין טומאה כללית אחרת הסובבת הנפש (שכחתי מה שפירש רבינו בזה) וגם טומאה זאת של אילי מואב יאחזמו רעד. "נמוגו כל יושבי כנען", זאת טומאה של תאוות גופניות הנכללת בכנען, היא כוללת מאד, כי נקראת ארץ כנען קודם ירושת בני ישראל את ארץ הקדושה "נמוגו כל יושבי כנען", והוסיף רבינו לכפול, נמוגו שלא ישאר זכר מהם כלל. "תפול עליהם אימתה ופחד" על כולם שלא יכשי- לו בדרך, שלא יהא להם שום שליטה, "בגדול זרועך ידמו כאבן". "עד יעבור עמך ד' עד יעבור עם זו קניית", ישנם שני העבירות, וזה גדלות ראשון הבאה להנפש לעורר אותן שית- קרב אל עבודת ד' באמת, אחר כך הולך לו התעוררות הזאת מן השמים, והאדם צריך להתאמץ בתורה ועבודה ולבקש

שפלות רוח והכנעה לפני השי"ת, וגם התאמצות הזאת צריכה עזר עליון לבל להתמוטט בהתפשטות הישות ולעבוד את עצמו בתוך כל התורה ועבודה, ועל זה נאמר "עד יעבור עמך ד'" העזר הבא ממעל לבטל הרצונות והמשכות הגופניות, "עד יעבור עם זו קניית", כח הבא גם מן התאמצות בתורה ועבודה זאת בלתי עוברת אלא נשארת בקנין גמור לד' אלקי ישראל. רחמי ד' יפילו אימה ופחד על כוחות הטומאה עד יעברו את הקוצים והאבנים החומות הגדולות העומדים בפני האדם ואינם מניחים ליכנס אל נוח קדשך. "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך", השי"ת יביא אותם ויוליכם ברחמיו, וגם "תטעמו בהר נחלתך" נטיעה חזקה שישארו שמה, "מכון לשבתך פעלת ד'", כי כל העבודה והתאמצות הכל הוא מן עזר השי"ת, ואי אפשר לו לאדם לעשות מכוחו כלום, וכל הקדושה בכל המ- דריגות פעלת ד', "מקדש ד' כוננו ידיך", יש יד ימין ויש יד שמאל שהם חלל הימיני בלב האדם וחלל השמאלי, כשאדם זוכה הוא כופף הרע שבחלל השמאלי שהם פתויי היצר תחת הקדושה השוכנת בחלל הימיני, וכשאדם זוכה עוד יותר יש בכוחו להפוך את רצונות שבחלל השמאלי הנקרא יד שמאל, והרצונות הללו יהיו לו לעזר ולסעד שאין לו עוד שום רצון אל איזה חפץ גשמי, אלא גם הרצונות הללו נתהפכו לגמרי להיות רצון להקדושה כמו שאמר דוד המלך ע"ה לך ד' הגדוד- לה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, וזה מקדש ד' כוננו ידיך, המקדש הגדול בלב האדם שיבנה בשתי ידים כוננו ידיך, ויהי' ד' ימלוך לעולם ועד."

חיל אחז יושבי פלשת (טו, יד). הרה"ח רבי הערשיל לוריא ז"ל חזר לי מאמר מהחסידי הישיש רבי שמעיה הכהן זצ"ל, שאמר 'חיל אחז' עס האט געטאן א ציטער אבער ער איז געבליבן ווייטער א פלשתי. [אמנם רעדו ויראו, ובכ"ז מהותם נשארה פלשת].

מזבא בכארז וכאזוב אילי מואב יאחזמו רעד (טו, טו). תקופה זו "תקופת בנדין" (שהתגורר ה"אגודת אזוב" זצ"ל אביו של ה"אבני נזר" זי"ע בבנדין) היתה לו תקופה של פריחה, והוא נתע- לה אז מאוד בתורתו ובקדושתו, וכל ימיו הי' מזכיר בגעגועים את אותם הימים. הוא סיפר פעם לתלמידיו אירוע מאותה תקופה, שבא לבנדין בחור מישיבת פרשבורג, מתלמידי ה"חתם סופר" שהפליא את כל הסביבה בגודל חריפותו ובקיאיותו. רבי זאב נחום אף אמר בפני תלמידיו קושיא עצומה שהקשה הבחור בשם רבו החת"ס בסוגיא מסויימת בדיני ממונות. וכן דבר אגדה שהביא בשם רבו. החתם סופר שדקדק מדוע כתוב בשירת הים "אילי מואב יאחזמו רעד" ולא כתוב "רעדה" כנא- מר בתהילים (מח-ז) "רעדה אחזתם". ותירץ כי אילי מואב היו בלק ובלעם, והגימטריא של "בלק" (132) והגימטריא של "בלעם" (142) הם יחד 274 כגימטריא של "רעד".

דעה כזו. גם המרדכי בפרק 'לולב הגזול' כתב שנהגו לכפול פסוק 'ד' ימלוך לעולם ועד' בסוף השירה כשם שנהגו לכפול 'כל הנשמה תהלל קה' בסוף פסוקי דזמרה. וגם הפייטן רבנו שמעון ברבי יצחק שהיה בזמנו של רש"י יסד פיוט לשביעי של פסח על סדר פסוקי השירה, וחתם ב'ד' ימלוך לעולם ועד', ולא בפסוק 'כי בא סוס פרעה'. שמח הלמדן הישיש לסיוע, והרצה את חדושו, "אם כן, אין לכתוב את הפסוק 'כי בא סוס פרעה' כדרך שכותבים את שירת הים, על גבי לבנה, שאין פסוק זה מכלל השירה אלא סיכום המאורע שהביא לה, יורה הרב 'לתקן' את כל ספרי התורה שבהיכל ו'להגיה' אותם מן השיבוש', שפסוק זה נכתב כהמשך השירה'. הזדעזע רבנו (מהרי"ל דיסקין) לשמע הדברים, וקרא, "הס, וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. הלא במכילתא מבואר שפסוק זה הוא מכלל השירה. ובמסכת סופרים אמרו שיש לכתבו 'אריח על גבי לבנה'. וכן כתב הרמב"ם בהלכות ספר תורה. וכן דעת האבן עזרא ומחזור ויטרי והכלבו ואברבנאל שפסוק 'כי בא סוס פרעה' הוא מכלל השירה". ומי ישלח ידו בספר תורה וינקה. המעט פוסקים אנו כמסורה וכמסכת סופרים אף כנגד משמעות סוגיות בגמרא". ורבנו החל למנות אחת לאחת דעות ושיטות בחסרות ויתרות, פתוחות וסתומות, כמונה מתוך הכתב. העז הלמדן פניו, ואמר, "מסתבר טעמו של האבודרהם, ויש לעשות מעשה כדבריו" הזהירו רבנו, 'כבודו משחק באש, ספר התורה לא ימחל על עלבוננו'. התחכם הלמדן, 'ממה נפשך, אם כדברי הרב והספר פסול הוא, אין זה ספר תורה כשר, ואין כאן עלבון'. ענהו רבינו, "יעיין מר בדברי מהרש"א במסכת עירובין (דף י"ג), ויראה במפורש שלא כדבריו. מזהירו אני שיחדל להפיץ את רעיונו, ויקבל שכר על הפרישה". לא ציית הלמדן הישיש לדברי הרב הצעיר הזה, והיה הולך ומשכנע את הסופרים הכותבים ספרי תורה שיכתבו את הפסוק האחרון בשירת הים שלא כשאר השירה. בערב שבת הלך הלה למקוה, לטבול כדרכו לכבוד שבת, ובעודו טובל אחזו השבץ ומת במים. ראו בכך הכל עונש משמים, מדה כנגד מדה. "כי דבר אשר זדו עליהם", במים חטא, בפסוק "וישב ד' עליהם את מי הים", ובמים לקה.

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן (טו, כ). מובא ברמב"ן יש לה- בין מדוע כתבה התורה כאן אחות אהרן הרי זה ידוע לכל וגם למה לא הזכיר שהיא אחות משה. ויש ליישב היות כי בשירת הים הכתוב לעיל נזכר שמו של משה רבנו ולא של אהרן, רצה הכתוב להזכיר ולכבדו שאחותו מתייחסת אליו והוא ג'כ נביא וקדוש ה' [ונלמד מזה כמה צריך להזהר בכבודו של כל אחד].

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה (טו, כ). מובא באמרי שפר קשה למה קראה אחות אהרן ולא אחות משה. וגם צריך להבין למה לקחה התף בידה ומשה לא עשה כן. יש לפרש, נבואת משה היתה בלי צורך בהכנה, מה שאין

מובא באז ידבר ד' ימלוך לעולם ועד (טו, יח). בברכת גאל יש- ראל בשחרית אומרים אנו שירה חדשה שבחו גאולים על שפת הים יחד כולם הודו והמליכו ואמרו ד' ימלוך לעולם ועד. והקשה הרה"ח ר' דוד אשר זליג ארליך ז"ל למה האריכות וההדגשה "יחד כולם הודו והמליכו ואמרו". ויש לומר דהנה נחלקו חז"ל במסכת סוטה איך היו ישראל אומרים השירה עם משה רבינו, י"א שחזרו תמיד על הפסוק אשירה לד' כי גאה גאה עיי"ש. ולפי זה יש לומר דכל זה היה במשך כל השירה, אמנם כאשר אמר משה רבינו ד' ימלוך לעולם ועד, אז לא יכלו בני ישראל להתאפק וכולם צעקו ביחד אתו ד' ימלוך לעולם ועד, וזה מה שאנו אומרים יחד כולם הודו והמליכו ואמרו ד' ימלוך לעולם ועד.

ולפי זה יש לומר גם טעם נוסף מדוע אנו אומרים פסוק זה פעמיים בעת אמירת שירת הים בפסוקי דזמרה, משום שפעם אחת אנו אומרים כמו כל הפסוקים, ופעם שניה על אמירת בני ישראל פסוק זה במיוחד יותר משאר הפסוקים וכן"ל.

ד' ימלוך לעולם ועד (טו, יח). מובא בפני מנחם (תשנ"ה ס"ג מאמר ב) איתא שאילו היו אומרים ד' מלך לעולם ועד לא היו נופלים ממדריגתם והיה נשאר כן לתמיד, שהיה נעשה תיקון השלם. גם משה רבינו היה עמהם ואמר ד' ימלוך, אלא שהיה צריך שימשכו עמו כלל ישראל, וראה שנצרך אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, שעדיין איך יכול להיות כן לתמיד, ועוד יארך הזמן לתיקון הגמור, על אף שהיה תביאמו ותטמ' עו, היינו אע"פ שהיה בית המקדש וכו'. ומובא בכאריה ישאג ואולי יש להוסיף לפי זה. מה שאנו אומרים בתפילת שחרית ד' ימלוך לעולם ועד צור ישראל קומה בעזרת ישראל וכו' דבגלל שאמרו ד' ימלוך לעולם ועד עדיין לא היה תיקון השלם ואנו צריכין לבקש צור ישראל וכו', ופדה כנאומך יהודה וישראל.

ביאר השרף מבריסק זצ"ל ד' ימלוך לעולם ועד, כי בא סוס פרעה וגו' (טו, יח - יט). כשהדברים נגעו להלכה ולכבוד שמים היה רבנו הגאון רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל תקיף ללא חת. הגאון רבי נח יצחק דיסקין זצ"ל, אחי רבנו וממלא מקומו בלומז'ה, סח על מאורע שהרעיש את העיר בתחילת רבנותו של רבנו. למדן ישיש נגש אל הרב הצעיר, כשעדיין עוד לא מלאו אז לרבנו (מהרי"ל דיסקין) שלושים שנה, וסח לו חדוש שנתחדש לו. באמירת "אז ישיר" בתפלת השחר אומרים את הפסוק ד' ימלוך לעולם ועד", שנים מקרא ואחד תרגום, וכתב האבודרהם בטעמו של דבר לפי שהוא סוף השירה. וכן כתב בסדור רב עמרם גאון, סוף השירה, ד' ימלוך לעולם ועד. ובפסיקתא זוטרתא אמרו שתקנו שמונה עשרה ברכות בתפלה, כנגד שמונה עשרה פסוקי השירה, עד ד' ימלוך לעולם ועד". ואם כן, הפסוק "כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים", אינו מכלל השירה. הסביר לו רבנו פנים, ואמר: "אכן, מצינו

כן שאר הנביאים היו צריכים הכנה כדכתיב (מלכים ב, ג - טו) 'זיהי כנגן המנגן ותהי עליו יד ד', לכן לקחה מרים התף בידה, ובזה היתה אחות אהרן ולא אחות משה, שמשה לא היה צריך התוף להכנת נבואתו.

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה (טו, כ). מובא במעולפת ספירים (חלק ב' עמוד קמ"ד) והקשה הרה"ק ר' מאיר מפרימשלאן זצוק"ל, למה לקחה תוף, וכי בלי תוף לא היתה יכולה לומר שירה, וביאר שכאשר מרים ראתה את הנס הגדול של קריעת ים סוף והתחיל לבה להתלהב בקרבה לומר שירה בקול גדול, וקיימא לן (ברכות כד.) קול באשה ערוה, לכן לקחה תוף בידה והיתה צועקת שירה והיתה מכה בתוף שביי-דה, כדי שלא יהיה נשמע קולה.

ותען להם מרים שירו לד' כי גאה גאה (טו, כא). מובא בשל"ה הקדוש יש קושיא, בשירת האנשים כתיב 'השירה הזאת' בלשון נקבה, ובשירת הנשים נתהפך מלשון נקבה ללשון זכר, כדכתיב אצל מרים, ותען 'להם' מרים שירו לד' כי גאה גאה, ולהם הוא לשון זכר, דלהן היה לו לומר. ואנשי הצחות והמ' ליצה אומרים שמרים עם הנשים לא אמרו שירה כי הנשים פטורות, רק יצאו בתופים ובמחולות לשמחה, ובאו כמה בחוץ רי ישראל לראות בשמחתם, ואז צעקה מרים ותען להם לכו לאהליכם במקום שאומרים האנשים שירה, וגם אתם שירו לד' כי גאה. אבל רז"ל מנגדים דבר זה שאמרו (סוטה ל:), כמו שאמר משה רבינו ע"ה שירה וישראל ענו אחריו, כן אמרה מרים והנשים אחריה. מכל מקום יש לתרץ קושיא זו עם קושיא אחרת וכו', ובאיזה זכות אומרים ישראל שירה, בזכות אברהם שהאמין בהקב"ה, שנאמר, והאמין בה', היא האמונה שישראל נוחלין בה, ועליו הכתוב אומר, וצדיק באמונתו יחיה, הוי תשורי מראש אמנה. וקשה, עתידין שיאמרו לעתיד לבא הוא כפל, ודי היה בעתידין או בלעתיד לבא. גם זה צריך ביאור מה שאמרו באיזה זכות כו'. הענין הוא, מדת צדיקים הוא מיד שהובטחו לדבר טוב לומר שיר ושבח להש"י מיד אף שעדיין לא נתקיים, כי זהו הוא מצד האמונה שמאמינים בדבריו ברוך הוא וברוך שמו. ומה שמשה רבינו ע"ה איחר מלומר שירה עד שנעשו המעשים, הוא בשביל שעדיין לא היתה אמונה חזקה בישראל, והדא הוא דכתיב (שמות יד, לא), ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז ישיר משה ובני ישראל, כלומר אז באותו פעם שר משה ולא מקודם מיד שהובטח מהקב"ה שיבקע הים, משום שאז האמינו ישראל. כן מצאתי תירוץ זה בספר ברכת אברהם בהקדמה. ועל זה רמזו רז"ל בפרק חלק (סנהדרין צד, א), בקש הקב"ה לעשות סנחריב גוג מגוג, וחזקיה משיח. אמרה מדת הדין, ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותושבחות לפניך ולא עשיתו משיח, וחזקיה שלא אמר לפניך וכו'. וקשה והא מכתב לחזקיה כתיב. אלא לפניך דייקא, כלומר שלא הקדים לומר שירה קודם שעשית בפועל מה שהבטחת אותו, כי היה לו תכף להתלבש באמונה ולומר שירה לפניך קודם

שעושה הדבר. ובזה מבואר המדרש (שמו"ר כג, ו) שעתידין ישראל לומר שירה לעתיד לבא, כלומר עתידין כשיתבשרו להגאולה יאמרו שירה על מה שעתידי לבא, דהיינו על הניסים שיבואו שיתבשרו עליהם יקדימו לשורר מיד, ויהיו בחזק אמונתם כאלו נעשה. וזהו שירו לה' שיר חדש, ואחר כך כתיב כי נפלאות עשה, ואע"פ שעדיין לא נעשה הוא כאלו עשה. וזהו תשורי מראש אמנה, כלומר תתחיל לשורר מראש, דהיינו מקדם אשר געשה, וזה לך מצד אמונה: ובזה מתורץ שהקפיד הקב"ה מעשי ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה, כלומר לאחר שטבעו בים אמרתם שירה, היה לכם להקדים ולשורר קודם הטביעה מיד לאחר הבטחה, להיותכם גבורי כח ואמיץ לב בהאמונה. ומצינו מדה זו היתה בנשים יותר מבאנשים, ובזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים (סוטה יא, ב), כי האמינו בה' ולקחו תופים ומחולות, כי האמינו בתשועת ה' אשר יעשה להם, ונתהפכו הנשים לגבורת האנשים להיותם אמיץ לב, והאנשים להנשים, על כן באנשים כתיב לשון נקבה ובהנשים לשון זכר וכו' [והאריך עוד בזה עיי"ש]

ותען להם מרים וכו' סוס ורוכבו רמה בים (טו, כא). מובא בחתם סופר מדוע הזכירה מרים דווקא שבח זה שגם הסוס טבע בים, ויש לתרץ דהנה קשה הרי הסוסים עצמם לא חטאו ומ' דוע טבעו גם הם, אלא הטעם הוא כיון שעזרו למצרים לרדוף אחרי בני ישראל כדי להחזירם למצרים וא"כ היו מסייעים לדבר עבירה ולכן נענשו עמהם. והנה ענין שכר שהנשים מקבלים הוא כי הם מסייעים לבעליהם ולבניהם בלימוד התורה, ולכן הדגישה מרים דבר זה, כי כאן רואים שהמסייע דינו כמו למי שסייע, ומדה טובה מרובה ממדת פורענות, וא"כ האשה המסייעת ללימוד התורה של בעלה וילדיה תקבל שכר כמוהם עצמם. ומובא בפרדס יוסף ובה פירשו הפסוק בשיר השירים: לסו-סתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי, שזכותה של האשה נלמד מהעונש שקבל סוס פרעה.

ותען להם מרים שירו לד' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים" (טו, כא). מובא במפי ישרים, וידבר יוסף בענין שירת מרים והנשים יש להבין כמה דברים: א. איזה שאלה היתה כאן מצד הנשים, שעליה ענתה מרים. ב. מדוע בחרה מרים מכל שירת "אז ישיר" דוקא את הפסוק "שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים". קושיות אלו מתבהרות בספר "ילקוט מאמרים", בשמו של הרב ישעיה חשין זצ"ל. לדעתו, באמת היה כאן שאלה ותשובה, שאלה עמוקה ותשובה עוד יותר עמוקה בצדה. הנשים שיצאו ממצרים ביחד עם האנשים, גם הם טעמו טעמה של גלות, וגם הן חשו ביציאה מעול השעבוד. אולם בתכלית היציאה ממצרים ובמגמתה, לא דמו הנשים לאנשים, כי היציאה ממצרים לא היתה תכלית לכשעצמה, אלא הקדמה והכשרה לתכלית העיקרית, שהיא מתן תורה. היציאה ממצרים שמה

מדאי, והיה ירא משום וישמן ישורון ויבעט, ואכן מצינו שעשו בני ישראל את העגל מרוב הזהב שהיה להם, וכמו שהוכיחם משה ודי זהב, ופירש רש"י שהוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם.

ובמדרש הנעלם (הובא בצרור המור בשם צידה לדרך וכ"כ המהר"א אשכנזי) תירץ שלא רצו בני ישראל לנסוע מהים סוף, משום שבים סוף השיגו השגות גדולות מאוד, וכמו שאמרו רז"ל, ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, ומשה הסיעם, שלא יחקרו יותר מדאי, במה שהוא למעלה ממדריגתם, עיי"ש.

ובמשכיל לדוד פירש על פי מה שכתב בילקוט שמעוני, שאמר להם משה מה אתם סבורים שבכל יום ויום מעלה לכם הים אבנים טובות ומרגליות, עמד והסיען בעל כרחם, והיינו שחשבו בני ישראל, שבכל יום יוציא הים עוד כסף וזהב ומרגליות.

ויבואו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה (טו, כג). **מובא במאור עינים** מאחר שהיו בעצבות ומרה שחורה, לפיכך לא הצליחו להשיג את התורה הנקראת מים

ויבואו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה (טו, כג). **מובא בפנים** יפות בשם הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע כשם שהחולה נדמה בעיניו המתוק למר, כך גם הם בהיותם מרים בעצמם, ולא יכלו לשתת מים" זו תורה, באמרם כאילו התורה היא מרה, בעוד שלמעשה "כי מרים הם".

ויבואו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם, וילונו העם על משה לאמר מה נשתה, ויצעק אל ד' ויורהו ד' עץ וגו' וימתקו המים (טו, כב - כה). **מובא באילנא דחיי רבינו הק' מלובלין** זי"ע אמר בדרך צחות על אותם הרבנים שנוסעים גם כן אל הצדיק האמת. וזה ויבואו מרתה, רצה לומר אל צדיק הדור שמורה דרך ד' להחפצים בקרבתו. ולא יכלו לשתת מים, אין מים אלא תורה (בבא קמא יז). ממרה, רצונו לומר מהצדיק הדור. יען כי מרים הם, שנדמה להם שגם הם יוכלו לאמר תורה כזה, ועל כך לא ירצו להטות אוזן אל דבריו. ועל כן וילונו על משה, רצונו לומר על הצדיק הדור, לאמר מה נשתה. אך מי שמקיים ויצעק אל ד', בבחינה שכוונתו בלתי לד' לבדו, לזה יאר ד' עיניו, ויורהו עץ, מלשון עצה, האיך ליקח מפיו, ותו-רתו של הצדיק ממתיק הדינים לרחמים. וז"ש וימתקו המים וכו'.

ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם (טו, כג). **מובא ביגדיל תורה** הרה"ק ר' מענדל מרימנוב זצ"ל היה אומר, 'מורא רבך כמורא שמים', כמו שהלבנה מקבלת את אורה מן החמה, וכל מה שהיא מתרחקת אורה גדל ומתוסף, ואילו כאשר היא

איפוא פרוזדור המוליך לטרקלין שהוא הר סיני, שם תהיה קבלת התורה, וישראל יהיה בו לעם של תורה ותרי"ג מצוות. כאשר הציעה מרים לנשי ישראל לצאת בתופים ובמחולות, לשיר ולהלל לה' על כל הניסים והנפלאות שעשה לעמו, תמהו על כך נשים חכמניות, בטענה שמאחר שפטורות הן מתלמוד תורה, ותפקידן הוא לשאת בעול הבית וגידול הילדים, מה להן לצאת במחול על היציאה ממצרים, שהיא פרוזדור לאלה הצועדים לקראת קבלת התורה.

"ותען להם מרים" ענתה ואמרה להם ברוב חכמתה: צאינה וראינה, בנות ישראל, "סוס ורוכבו רמה בים" לא רק את רוכבי מצרים הטיל ה' לים, כי אם גם את סוסייהם. ולכאורה במה אשמו הסוסים. אלא שסייעו ביד רוכביהם לרדוף אחרי בני ישראל. ואם במידת פורענות מרובה עונשם של המסייעים, במידה טובה, שהיא מרובה פי כמה ממידת הפורענות, על אחת כמה וכמה שמרובה הוא שכרם של המסייעים, לכן אמרה להן מרים: אתן הנשים, המסייעות לבעליהן בלימוד התורה ובקיומה שכרן מרובה כשכר בעליהן, כפי שאמרו חז"ל במד' פורש, שזוהי זכותן של הנשים שמסייעות לבעליהן בלימוד התורה. על כן כדאיות וראויות הנכח, לצאת במחול על עיקר תכליתה של יציאת מצרים, כי שוות הנכח לבעליהן בזכות של למוד התורה.

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה וגו' ותען להם **מרים** שירו לד' כי גאה גאה (טו, כא). **ביאר כ"ק מהר"ש מבעלזא** זי"ע היינו מחמת שהיה עיכוב מהמלאכים שביקשו לומר שירה תחילה, ואמר הקב"ה יקדימו בני תחילה, ולכך לא נאמר אז שר אלא אז ישיר, שהקב"ה אמר שישיר משה ובנ"י תחילה, כמבואר במדרש (פ' כ"ג, ח). וזהו שאמר דוד המלך (תהלים ס"ח, כ"ו), קדמו שרים - אלו ישראל, אחר נוגנים - אלו המלאכים שנגנו אח"כ, בתוך עלמות תופפות - הנשים והעלמות אמרו ג"כ קודם המלאכים, וזה שאמר בתוך עלמות ר"ל שהנשים אמרו שירה באמצע בין האנשים והמלאכים, ואחר השירה של האנשים ביקשו המלאכים לומר שירה, ואמר רה מרים לנשים, שירו לה' - היינו תיכף, כי גאה גאה, והמי לאכים אין להם את הכח הזה מה שפעלה השירה של משה וישראל, ולכך אמרו בנ"י קודם השירה. לפני המלאכים.

ויסע משה את ישראל מים סוף (טו, כב). **ופירש רש"י** שהסיען בעל כרחם, משום שרצו עוד לחטוף ביזת הים וכו' וכתב בפענח רזא פ' יתרו שמש"כ שם, וישב משה לשפוט את העם מן הבוקר ועד הערב, היה בשביל שהיו מדיינים הרבה בבזת הים, שהראשונים לקחו המשובח ורוב, והאחרונים טענו שהם צריכין לחלוק עמהם בשוה, וכדומה. והנה לכאורה צריך ביאור למה לא הניחם משה ללקט את האוצרות, שהלא מצינו, שרצה הקב"ה, שבני ישראל ישאלו מהמצרים כלי כסף וכלי זהב, כדי שיתקיים מה שאמר לאברהם ואחר כך יצאו ברכוש גדול, ובצידה לדרך מתרץ, שנתירא משה, שכבר יש להם יותר

ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם וגו' (טו, כג). מובא בשארית מנחם - ווישאווא אפשר לומר בדרך צחות, כי המתמסר ללימוד התורה עפ"י רוב מצפה לשולחן אחרים, וזה מר מאד, (עיין ביצה ל"ב ע"ב) אמר רב כל המצפה על שלחן אחרים עולם חשך בעדו, ע"כ היה קשה להם לשתות ממי התורה, ע"כ (בפסוק כ"ה) ויורהו ה' עץ וגו' וימתקו המים, שתוה"ק עץ חיים הוא ומשפיע למחזיקים בה, וזה ממתיק המרירות, וכיון שבאמת היא יותר משפיע מאשר הוא מקבל, ועי"כ וימתקו המים.

ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה (טו, כג). מובא בתורות ועובדות מבית רבותינו על אותם אנשים המנסים להאשים במיעוט לימודם את זוגתם, המליץ רבינו בעל ה'ויאל משה' זצ"ל מסאטמער את הפסוק הזה באמרו: ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם. הם לא יכלו לשתות מים (אין מים אלא תורה) "ממרה" בגלל האשה הממרת את חייהם, אבל האמת היא "כי מרים הם" הבעלים עצמם אינם רוצים ללמוד, אך תולים את כל העוול באשה, וזה "על כן קרא שמה מרה".

ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם וגו' ויצעק אל ד' ויורהו ד' עץ וישלך אל המים וימתקו המים (טו, כג - כה). מובא בהערות על פרשת השבוע מכתבי הרה"ח ר' אברהם מרדכי לעזוי ע"ה ואמרו חכמינו ז"ל כי היו המים מתוקים ונתמררו. ולכאורה קשה אמאי נתמררו, ורבינו בחיי כתב שהיה כל זה לנסיון וכענין שאמר ושם נסהו ע"כ. ועוד יש לדקדק על מה שכתוב ויצעק אל ד' ויורהו ד' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו, ולכאורה המשך הפסוק אינו מובן כלל. ואולי יש לבאר הענין הכי, דרש"י ז"ל כתב על הפסוק ויסע משה את ישראל וז"ל הסייען בעל כרחם שעטרו מצרים וכו', וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים וגו'. והנה אחר קריעת ים סוף היו בני ישראל במדריגה עליונה כמו שכתב רש"י (ד"ה זה קלי) ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים, ואמונתם היתה חזקה כדכתיב ויאמינו בד' ובמשה עבדו, אבל אחרי כן משהיו טרודין בביזת הים נפלו ממדריגתם והצריך משה לה' סיען בעל כרחם, שלא רצו לילך למדבר ללמוד תורה, דכתיב אחר כך וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים ואמרו חכמינו ז"ל אין מים אלא תורה שנאמר "הוי כל צמא לכו למים", וכיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה ירדו ממדריגתם, כמו שכתב תרגום יונתן וטיילו תלתא יומין במדברא בטילין מן פיקודיאי, ונחלש אמונתם כל כך שלא היו יכולים לקבל את התורה, והשי"ת חשק ליתן להם כמה מצוות מהתורה שנאמר שם שם לו חק ומשפט, מה עשה הקב"ה מירר את המים והצריך משה רבינו להשליך העץ לתוך המים, ותרגום יונתן הוסיף שם וכתב עלוי שמא רבא ויקרא כלומר שכתב על העץ שם המפורש וימתקו המים, וישראל שתו מן המים הקדושים וחזרו למדריגתם הראשונה והיו יכולים לקבל את התורה. ולפי

עומדת קרובה לחמה אורה מתמעט והולך. כן על התלמיד לידע, כי כמה שיעמוד לפני רבו מרחוק באימה ופחד, תגדל השפעת הרב עליו, ויצליח לקבל הרבה יותר מרבו. וכמה שירגיש את עצמו קרוב לרבו, וימעט מוראו עליו, כן תתמעט ההשפעה והתועלת. הוסיף על זה הרבי הקדוש מלובלין זצ"ל, שזה נרמז כאן בפסוק, 'ולא יכלו לשתות מים ממרה', אין מים אלא תורה, לא יכלו לשתות מים 'ממרה', היינו מהצדיק שהוא מרא דאורייתא, 'כי מרים הם', התלמידים היו בעיני עצמם 'מרים' שרים וגדולים. אחר שראו נסי יציאת מצרים וקריעת ים סוף גדלו בעיני עצמם, ולא ביטלו את עצמם לרבם. (לפי תורת בני יששכר האגרא דפרקא ס' ח', ודרך פקודין סוף מצוה ד', וישמח ישראל).

ולא יכלו לשתות מים ממרה, ויורהו ד' עץ וגו' וימתקו המים (טו, כג - כה), מובא באמרות משה פירוש לא יכלו לעשות שום עבודה בבהירות, להרגיש שום טעם ומתיקות בעבודתו ית', ויורהו ה' עץ הוא הצדיק, כשאדם מקשר עצמו להצדיק "וימתקו המים" אז אפשר להרגיש תענוג בעבודתו יתברך שמו.

ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם וגו' ויצעק אל ד' ויורהו ד' עץ וישלך אל המים וימתקו המים (טו, כג - כה). מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל סיפר פעם בליל שבועות, שבזמן שהיה רב ברוסיה. בזמן מלחמת העו"ל לם הראשונה, והיה רגיל לנסוע מפעם לפעם לרבו ר' חיים זצ"ל מבריסק לתקופות ארוכות, (ובאותה תקופה שהה ר' חיים במינסק עקב המלחמה). באחת הפעמים שנסע אליו, ראה ברכבת ספר, אשר בהקדמתו מביא המחבר פסוק מהתורה, וכותב שם הסבר על הפסוק. והרב אברמסקי היה אומר 'איך זאג איך, תדעו שזה לא הפשט בפסוק, אבל הז'רגון' הצלצול (היינו הרעיון שבוארט) 'הוא טוב'. וסיפר שבסגנון זה גם אמר לר' חיים, שזה לא הפשט בפסוק, אבל הז'רגון הוא טוב. ור' חיים נהנה מהדברים. וכאשר לאחר זמן הגיע אליו חותנו של הרב אברמסקי, שיבח לפניו את חתנו על הווארט הזה, וחזר בפניו על דבריו הנ"ל. והווארט הוא, כתוב בפרשת בשלה, ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם, ויורהו ד' עץ וישלך אל המים וימתקו המים וגו', וכן פירש המחבר הנ"ל, 'ויבאו מרתה', לפעמים יש שאדם מגיע ל"מרתה", והיינו, יש זמנים ומצבים שלבן אדם "מר" (מכל מיני סיבות). 'ולא יכלו לשתות מים' אין מים אלא תורה 'ממרה' מרוב מרירות מצבו. 'כי מרים הם' הוא יושב ולומד ולא הולך לו, מחמת מרירות לבו. 'ויורהו ד' עץ' הקב"ה נותן לו ומורהו עצה. ומהי העצה, 'וישלך אל המים, וימתקו המים' "ער וועט זיך אריינווארפן אין לערנען, וועט עהם ווערן זיס". שישליך את עצמו למים, ללימוד התורה. אז ממילא יהא לו מתוק.

כשרים הם. מיד: "שם שם לו חוק ומשפט (שכשרים הם ומתאימים לקבל המצוות) ושם ניסהו (במים המרים).

וילונו העם על משה לאמר מה נשתה וגו' ויורהו ד' עץ וגו' (טו, כד - כה). מובא בשם כ"ק מרן ה"שר שלום" מבעלזא זיע"א בדרך צחות יש לומר עם ישראל התלוננו מתי נוכל לשתות הרבה יין, מיד נאמר "ויורהו ה' עץ" והיינו בעוד כחודש ימים (פורים) יתלו את המן על העץ ואז תוכלו לשתות "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

ויורהו ד' עץ וישלך אל המים וימתקו המים (טו, כה). מובא בתורת משה במדרש הראהו דבר מן התורה שנמשלה לעץ חיים, הקדוש ברוך הוא ממתיק מר במר. תלמיד חכם המקדיש כל עתותיו לתורה הריהו דחוק בפרנסתו ומר לו במובן החומרי. לעומת זה איש עסקים, אשר תמיד הנהו להוט וטרוד אחרי החומריות, מרגיש מרירות במובן הרוחני, איננו שבע רצון בטרדותיו התמידיות, כיון שאין לו כל סיפוק רוחני. אלא, אם איש העסקים תומך בתלמיד החכם ומספק לו את פרנסתו, מתמלא חסרון שניהם. תלמיד החכם זוכה לפרנסה טובה ואיש העסקים זוכה לסיפוק רוחני. זהו פירושו של המדרש כי על ידי 'עץ חיים הוא למחזיקים בה'. כלומר, על ידי החזקת התורה, נמתק 'מר במר' שתי המרירות גם יחד.

ויצעקו אל ד' ויורהו ד' עץ וגו' וימתקו המים (טו, כה). מובא במאמר מרדכי להרה"ק רבי מרדכי מנדבורנה זי"ע כאשר איש ישראל צועק "ויצעק אל ה'" מורה לו הקב"ה שיי-תדבק בצדיק הנקרא "עץ" והלה ממתיק את הדינים והופכם לחסדים "וימתקו המים".

מובא באוצרות השבת שם שם לו חוק ומשפט (טו, כה). וברש"י במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת וכו'. אל ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל הגיע יהודי שלא נזהר בשמירת שבת. הרבי הוכיחו בדברי מוסר, אך הלה הצטדק ואמר: שאם ישמור שבת יהיה לו מר. אמר לו הרבי: "שבת במרה נצטוו (סנהדרין נו, ב). אפילו אם מר מצווים לשמור שבת".

מובא בפני יהושע (ברכות ה') שם שם לו חוק ומשפט ויאמר וגו' כל המחלה וגו' (טו, כה-כו). בגמרא ברכות (ה). אמר ליה ר' יוחנן ה' [דהעוסק בתורה יסורין בדלין הימנו] אפילו תי-נוקות יודעין אותו שנאמר ויאמר אם שמוע כו'. ויש לדקדק לכאורה, מהאי קרא אכתי לא שמעינן שהיסורין בדילין אלא למי שלומד תורה ומקיים כל המצות, כדכתיב והאזנת למצו-תיו ושמרת כל חוקיו, אם כן איצטריך ליה לריש לקיש לאש-מענין דאפילו בשביל עסק התורה לחוד יסורין בדילין הימ-נו כדכתיב ובני רשף יגביהו עוף. ויש ליישב משום דזה הפסוק דוהיה אם שמוע במרה נאמר קודם שקיבלו התורה ומצות, אם כן ע"כ אי אפשר לפרש האי קרא אלא דקאי אקרא דלעיל

הנ"ל מובן שפיר מה שכתב שם שם לו חוק ומשפט שאחר שתיית מים קדושים היו יכולים לקבל את התורה, ורש"י ז"ל כתב במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדומה וכו' ע"כ, ודווקא שבת ופרה ששתייהן עני-נים של אמונה, שבת הוא יסוד האמונה במעשה בראשית ופרה אדומה הוא חקת התורה, ולחק צריכים אמונה, והבן. ואגב יש ללמוד מפרשת מרה, שאפילו הוא מרה לא צריך לפחד כלל, שאחר כך יהי' מתוק, ומה הוא המתוק, תורה שנא' שם שם לו חוק ומשפט, וגם כתיב במשלי (ט"ז) צוף דבש אמרי נעם מתוק לנפש ומרפא לעצם, ורש"י כתב על אמרי נעם דברי תורה.

ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה וגו' וילונו העם וגו' (טו, כג - כד). מובא בקונטרס פרנסה טובה ה"חפץ חיים" עורר מפסוקים אלו להתבונן על דרכי פיתוי היצר, שאף שבני ישראל לא היו רחוקים מאילים, ששם היו 12 מעינות מים, בכל זאת לא המתינו, ומיד: "וילונו על משה לאמור מה נשתה" (שם כד). וכן היום, דרך היצר לפתות את האדם שצריך פרנס-תו מיד תוך זמן קצר, ואין לו בטחון ואורך רוח, אלא ממחר הוא להתלונן. נאמר בירמיה (יז-ז): "ברוך הגבר אשר יבטח בד' והיה ד' מבטחו", כלומר שהבוטח באמת ובלב שלם בהשם יתברך, אזי "והיה ד' מבטחו" ד' יתברך יהיה מבטחו ולא יירא מכל דבר רע. בענין זה מסופר על טייח עני, שהקשיב לדר-שתו של רבי ישראל מסלנט זצ"ל על מעלתה של מידת הב-טחון. לאחר הדרשה, ניגש הטייח אל רבי ישראל, ובתום לבו שאלו: "אם אבטח בד' שאקבל עשרת אלפים רובלים אכן אקבלם". "בודאי", השיב רבי ישראל. "אני ערב לכך". עזב איפוא הטייח את עבודתו, ושיקע עצמו בבית המדרש. שם למד חומש ואמר תהלים, וכל כולו ציפיה לעשרת אלפי הרו-בלים שיבואו. כך חלפו כמה שבועות, והכסף בושש לבוא. מביתו של הטייח כלתה הפרוטה, וילדיו רעבו ללחם. החליט האיש לפנות אל רבי ישראל ולברר, מדוע לא נתקיימה עדיין ההבטחה. שמע רבי ישראל לדבריו והשיב, כי מאמין הוא שהטייח אכן יקבל את הכסף, ואולם המשיך: "אם פקעה סב-לנותך, מוכן אני לערוך חליפין עמך. אתן לך עתה חמשת אלפים רובלים, וכשתקבל את עשרת האלפים תתנם לי". בשמחה רבה הסכים הטייח להצעה, ואז גער בו רבי ישראל ואמר לו: "אם מוכן אתה להחליף עשרת אלפים רובלים בח-משת אלפים, משמע אין בך בטחון מלא שבאמת תקבלם, ואם אין לך בטחון אל תצפה לקבלם".

ויצעק משה אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים (טו, כה). בתרגום יונתן: משה כתב על העץ את שם ה'. הריקנטי מסביר: יצא לעז על עם ישראל ואמרו מצרים ילדיהם שלנו הם. אם בהם שלטנו בנשיהם על אחת כמה וכמה!... אמר הקב"ה למשה מחה את שמי על המים שלא יהיה לעז על בני ולאחר שבאו המים המרים וראו שעם ישראל ונשותיהם

מה שהביאו בספרים הק' (ראה דגל מחנה אפרים פר' ראה; תולדות יעקב יוסף פר' ויקרא, ועוד) "שמקובל מהבעש"ט זצוקלה"ה על מה שאמרו ז"ל (זה"ק פר' נשא ככו): 'בת קול יוצאת מהר חורב בכל יום: שובו בני שובבים', ודקדק בזה דכיון שאין בני אדם שומעין הכרוז, אם כן מה הועילו הכרוזין שיוצאין. ואמר הבעש"ט זצלה"ה שעל ידי זה באים הרהורי תשובה לאדם בכל יום. ואמר שמי שרוצה לשקול בפלס רגליו ולבקש דרך ה', יהיה עומד ומצפה מתי יהיה לו התעוררות דבר ה', אז בוודאי ישמע הבת קול שהם הרהורי תשובה וכו'. ועל דרך זה יש לומר גם כן כאן בפירוש הפסוק: "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך", רצ"ל, אם תצפה מתי יהיה לך ההתעוררות, וזה שאמר: 'אם שמוע' - [זו קבלה שיקבלו עליהם] - רצ"ל שתרצה לשמוע ותצפה אל הכרוז, אזי: 'תשמע לקול ה' אלקיך', רצ"ל אז בוודאי תשמע הבת קול, שהם הרהורי תשובה".

מובא בתולדות אדם אם שמוע תשמע לקול ד' אלוקיך (טו, כו).
איתא בברכות (מ) אם שמוע בישן, תשמע בחדש. פעם ראה מאן דהו את רבי זלמעל'ע מוילנא משנן את תלמודו וחוזר על דבר תורה אחד מאות פעמים. כעבור זמן לא רב ראהו חוזר שנית על לימוד זה עשרות פעמים. ניגש האיש אליו ושאלו. הרי לא מכבר ראיתך משנן ענין זה מאות פעמים, מדוע, אם כן אתה משנן שוב ושוב. השיב ר' זלמן, הנה חכמי מינו ז"ל אמרו (פסחים עב) תני מינייה ארבעין זימנין, ודמי כמאן דמנח בכיסא. ולא תפסו הלשון הרווחת יותר אצל חז"ל כמונח 'בקופסא'. מה ההבדל בין כיסא לקופסא. אלא שנינו (בבא מציעא כא): אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה. כלומר, אף על פי שהוא יודע כי כספו מונח בכיסו, מכל מקום הוא ממשמש ובודק את כספו בכל פעם, כדי לוודא כי לא נשמש ונאבד מכיסו. וזהו לעומת זאת, דבר המונח בקופסא הוא מונח ועומד, ואינו צריך משמוש. לפיכך נקטה הגמרא לשון 'דמנח בכיסא, דהיינו, אף על פי שלמד ענין מסוים ונקבע בזכרונו, מכל מקום הוא לא מסתפק בכך אלא ממשמש, שב ומשנן עוד ועוד, כדי שלא יישכח ממנו.

אם שמוע תשמע לקול ד' אלוקיך (טו, כו). מובא בטללי אורות סיפר ר' לייב מוילנא, שאביו ר' בער זצוק"ל שאל פעם את רבי זלמן מוילנא: שנינו (חגיגה ט): "אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד", אבל יותר מ"מאה פעמים" לא שמענו. בהשיבו רבי זלמן: שיעור זה שהזכירו כאן חכמינו זכרונו לברכה הוא, מן הסתם, כסגולה ואמצעי זכרון. ואולם לחיוב בתורה אין ערך ואין שיעור. "אילו היה מספיק לי הזמן הייתי חוזר על דבר אחד מדברי התורה שנה אחת ויותר", אמר רבי זלמל'ע. וכן סיפר רבינו הגר"ח מוולוז'ין, שבהיותו כבן י"ט שנים בא לפני רבינו הגר"א ואמר לפניו: חזרתי סדר מועד י"ט פעמים, ועדיין הדברים אינם מבוררים אצלי כראוי. השיב רבינו הגר"א בתמיהה: וכי בי"ט פעמים

מינייה דכתיב שם שם לו חק ומשפט, והיינו כמו שדרשו חכמינו ז"ל דהיינו שבת דינין ופרה אדומה, ואפילו דינין דפרה עדיין לא היו מקיימין אותן בפועל עד לאחר מתן תורה, אלא שניתן להם במרה כדי שיתעסקו בהם כמו שפירש רש"י לה-דיא בחומש בפסוק שם שם לו חק ומשפט, נמצא דלפי זה שפיר מדייק ר' יוחנן דאפילו בשביל עסק לימוד התורה כתיב לא אשים עליך, דהיינו יסורין בדילין הימנו, ועדיין צ"ע.

והאזנת למצותיו (טו, כו). מובא באגרא דכלה תעשו אזנים לתורה. והיינו תעשו גדרים וסייגים ודקדוקי מצוות. והוא על דרך שעשה שלמה המלך (קהלת יב, ט) "ואזן וחקר". (עי' עירובין כא:).

והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו (טו, כו). ביאר כ"ק אדמו"ר מגור שליט"א אמרו חז"ל במדכילתא והישר בעיניו תעשה, זה משא ומתן, מלמד שכל הנושא ונותן באמונה, ורוח הבריות נוחה הימנו, מעלה עליו הכתוב, כאילו קיים כל התורה כולה. 'הישר' הכונה למידות טובות, בין אדם לחבירו, וכמו שפירש רש"י (דברים יב, כח) כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך, הטוב לשמים והישר בעיני אדם. התורה הקדימה 'הישר בעיניו תעשה', מידות טובות שבין אדם לחבירו. לפני 'והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו', כי דרך ארץ קדמה לתורה, להתנהג במידות טובות ולהיטיב איש את רעהו זה קודם לתורה.

מובא בתהלים כרם חמד שם לו חק ומשפט (טו, כה). שמעתיה מהגאון מוהרי"י וייס זצ"ל גאב"ד ירושלים, על מה דאיתא (רש"י כאן) דמצות פרה ניתנה במרה, דלכאורה קשה הרי כשהגיעו למרה היה אז הרבה לפני חטא העגל ואם כן איך דרשו חז"ל שבא לכפר על עוון העגל. ותירץ, דהנה על הפסוקים (תהילים פב-ו, ז) 'אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם, אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תיפולו', פירשו בגמרא (ע"ז ה) דבמתן תורה נתברכו שלא ישלוט עליהם מלאך המות, אלא רק על אומות העולם, וכיון שחטאו ישראל בעגל חזרה עליהם גזירת מיתה. והנה כל מצוות פרה נועדה לטהר מטומאת מת, וזה היה שייך רק לפני מתן תורה, ולכן ניתנה במרה ללמוד על טהרה מטומאת מת, אבל לאחר מתן תורה שנתבשרו ששוב אין מלאך המות שולט בהם, נמצא שאם לא היו חוטאים בעגל לא היו צריכים את הפרה לטהר על טומאת מת, ואז היתה מצוותו כדי לתקן דברים גבוהים יותר. אמנם עתה שחטאו בעגל ונגזר עליהם מיתה, הוצרכו שוב למצוות פרה להיטהר מטומאת מת. וזהו מה דאיתא תבוא אמו ותקנח צואת בנה, דע"י העגל שנתהוה מיתה הוצרכו לקנח את טומאת המת.

מובא באמרי יוסף ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו וגו' (טו, כו). וברש"י ז"ל: "אם שמוע - זו קבלה שיקבלו עליהם". נראה לפרש ע"פ

ואין הבריאה חידוש נגד השם יתברך כי טבעו להטיב, אבל יציאת מצרים שהכה השם יתברך את מצרים במכות מופלאות וזה נגד טבעית הבורא ברוך הוא כי מפי עליון לא תצא הרעה, אך מחמת שזה היה הטבה לישראל מה שהכה את מצרים ועיקר הטובה היה לישראל עשה השם יתברך נגד הטבעית להכות אותם וזה חידוש יותר גדול. וזהו כל המחלה לא אשים אך איך הכה אותם הלא מפי עליון לא תצא הרעה. לזה אמר כי אני ד' רופאך ונמצא היה ההכאה הזאת הטבה לישראל אבל להשים חלילה שום מחלה על ישראל זה בלתי אפשר כי מה הטבה יבא מזה וק"ל".

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). **מזבא במלבי"ם, אמרי פנחס** (קאריץ) מסביר המלבי"ם, כאן הבטיח הקב"ה לישראל כי לעולם לא ילקה אותם דרך עונש, כמו שעשה למצרים. אף אם פעם יבוא עליהם איזו צרה או עונש ח"ו, זה רק לרפואתם 'כי אני ה' רופאך', כדרך שהרופא מכאיב לפעמים כדי לרפא, כן תדע כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). **מזבא במאמר מרדכי וקשה** דהרי אם לא שם מחלה הרי אין צריכים לרפואה אלא דהנה ידוע אשר חולי הגוף מרומז נגד חולי הנפש, דהיינו אם יש לאדם איזה מחלה באיזה איבר, ידוע תדע אשר נפגם מחמת חולי הנפש ואח"כ בא לו חולי הגוף. והנה יש רמ"ח אברים וש"ה גידים לאדם, נגד זה יש רמ"ח מצוות עשה וש"ה לא תעשה. ואם עבר על איזה מצוות עשה שלא קיים או על לא תעשה, נפגם עי"ז האבר או הגיד ששייך לזה המצוה ולכן נחלה האבר או הגיד בנו"ג. וכאשר יגיע לאדם איזה חולי בגופו צריך לראות ולתקן האבר בנפש וממילא יתרפא הגוף. וזהו 'כי אני ד' רופאך' פירוש רפואת הנפש, וממילא כל המחלה לא אשים עליך בגשמיות.

כל המחלה אשר שמתי לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). **מזבא באמרי נועם** נראה לי דהנה ב' מיני יסורין יש, האחד, האב המייסר את בנו, דאין תכלית היסורין עצמם להכאיבו ולהדאיבו, כי אם להטותו על ידי זה מדרך הרע לדרך הטוב, כאשר יעשה הרופא החכם שנותן לחולי סמים מרים, ותכליתם שעל ידי זה ירפא החולי מחליו. ב' אדון הרודה את עבדו על מרדו בו, שתכלית היסורין עצמן שירגיש הצער לעונש המרותו בו, וכאשר מצינו בפרעה שענשו הקב"ה במ"כות ויסורין, ותכלית היסורין לא למען ייטיב דרכו, כי הקב"ה חזק לבבו, אלא שירגיש היסורין על שהרשיע והתריס נגדו. אבל בישראל תכלית היסורין שמביא הקב"ה עליהם, הם לטובתם שייטיבו דרכם, וכמפורש (דברים ה-ה). כי כאשר ייסר איש את בנו ד' אלוקיך מיסורך. וזהו כל המחלה אשר שמתי במצרים, דהיינו לנקמה בעלמא, דהיינו לאותן תכלית אשר

אתה רוצה שיהיה מבורר אצלך. שאלו הגר"ח: ואלא בכמה, קרא רבינו הגר"א בקול: "אין לזה שיעור, אלא כל ימיך בעמוד וחזור קאי".

מזבא בנחל קדומים אם שמוע תשמע לקול ד' אלוקיך וגו'. כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). מפרש הרשב"א, כאשר בא חולה אל הרופא, רושם לו הרופא סם פלוני ועשב אלמוני לרפואתו. עוד יאמר לו הרופא, כי לא יאכל דבר זה ולא ישתה דבר זה. ועל הכל יסמוך החולה וישמע בקולו. למרות שאין החולה מבין כיצד סם פלוני יביא מזוזר למחלתו וכיצד משקה פלוני יקרב את קיצו, מכל מקום הוא סומך על הרופא, אשר הוא הבקי, המבין והמומחה לדבר. כך גם בתחלואי הנפש. הרופא הגדול, מלך מלכי המלכים הקב"ה, נתן לנו סדר מצוות וחוקים, אשר יועיילו לרפואת נפשותינו, ואף על פי שאין אנו מבינים כיצד מצוה פלונית או חוקה אלמונית תועיל לתיקון הנפש, מכל מקום מחובתנו לקבל דברי הרופא הגדול, אשר הוא יודע את תחלואי הנפש ואת דרכי הרפואה שלהם. זהו שאמרה התורה 'אם שמוע תשמע בקול ד' אלוקיך והישר בעיניו תעשה'. אף על פי שאולי אין הדברים נראים כשרים בעיניך, והרי הם, לדעתך, דברים בלא טעם, 'והאזנת למצוותיו ושמרת כל חוקיו', הגם שנראים בעיניך כחוקים ללא טעם, אף על פי כן תקיימם ועל ידי זה תזכה ש'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך'. ושמא תשאל, כיצד זה אדרוש לשמור חוקים אשר אין אתה מבין את טעמם. התשובה לכך, 'כי אני ד' רופאך', וכשם שאתה שומע לרופא לכל אשר יאמר, מפני שאינך יודע בהמת הרפואה, ואילו הוא יודע, כן אני לך כמו רופא נאמן, היודע מה טוב לך ומה אינו טוב לך.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך (טו, כו). הרמב"ם היה רופאו האישי של מלך מצרים, ובהשגחתו המסורה הרגיש המלך תמיד בטוב. פעם אחת אמר המלך לרמב"ם: "איך אוכל לדעת אם הנך רופא טוב? הרי אני אף פעם לא חולה, מי אמר שתדע לרפאני כשאהיה אי פעם חולה? ענה לו הרמב"ם: הרופא הטוב ביותר הוא זה ששומר על מטופלו שלא יחלה כלל, ולא זה שמצליח לרפות את החולה. וכך כתוב בתורתנו הקדושה: "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך - אני אדאג שכל המחלות שהיו במצרים כלל לא יבואו עליך - כי אני ה' רופאך!!!"

מזבא בנועם אלימלך כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). רש"י ז"ל הקשה בודאי כאשר לא ישים למה לרפואה, ונראה לפרש דהנה כתיב אני ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ומקשים למה לא אמר אשר בראתי שמים וארץ שלפי הנראה זה חידוש יותר. אך נראה דבאמת זה חידוש יותר שהוציאנו מארץ מצרים דהנה בריאת עולם היה מחמת שהשם יתברך ברוך הוא רצה להטיב לברואים

מדרכך ולעשות הטוב והישר בעיני ה' – מוטב לך, אדם, שת-שמע מיד לקול ה', ואז תמנע מכל נגע להתקרב לאוהלך!

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). מובא במשנה למלך מהרה"ק ר"א מרישא (פ' בא) שמעתי מפה קדוש אדמו"ר מצאנז זללה"ה כמה פעמים, שהיה משבח מפאר מאד המאמר של קדוש ד' כק"ש מוה' דוב בער מראדשיץ זלה"ה, שהיה מפרש הפסוק כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך, ולכאורה קשה באם לא ישים מה צריך לרפואה, וכן רש"י ז"ל גם כן מדקדק בזה. ומפרש שבאם הקב"ה עושה דין באומות העולם שהמה אינם יכולים לקבלם מאהבה, יחשב להם למחלה, אבל אם ח"ו נשלח לבני ישראל איזה צער חס וחלילה, הרי הוא יודע שרק טוב-תו הוא ואין זה מחלה, והיסורים גופא אליו לרפואה, לכן אמר הקב"ה כל המחלה אשר שמתי במצרים היינו כנ"ל אשר להם הוא למחלה לא אשים עליך, והטעם כי אני ד' רופאך, כי אתם ידעתם שהכל הוא טובות וכל מה שהקב"ה עושה הוא רק רפואות. עכ"ל הקדוש של אדמו"ר זלה"ה מצאנז בשם הרה"ק הנ"ל.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). מובא במאור עינים דרשו רז"ל (סנהדרין קא.) ואם אשים כי אני ד' וכו', והקשה המהרש"א כי העיקר חסר מן הספר שאינו כתיב ואם אשים. ויש לומר על דרך הלצה, כי דרך הרופאים שאומרים להחולה אתה בעצמך גרמת לך כי אכלת דבר פלוני או שתית דבר פלוני, והנה האמת הוא כי כל היסורים של אדם הוא בעצמו הגורם לו בעוונותיו, אך השם יתברך ברוך הוא ברוב רחמנותו אף על פי כן הוא רופא אותנו, ואינו אומר לו הלא אתה גרמת לך. וזהו לא אשים עליך פירוש לא אשים אותך לאמר שאתה בעצמך הוא הגורם, כי אני ד' רופאך, וק"ל.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך (טו, כו). מובא בתולדות יצחק להרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז זצ"ל והדיוק מבואר, מאחר שלא ישים מחלה, רפואה למה. ועוד, מהו אשר שמתי במצרים, והלא יש כמה מיני חולאים רח"ל לבר ממה שהיה במצרים. ויש לבאר על פי פשוט, דענין המכות שהרבה במצרים, הוא על שבכל אלה המכות לא הכי-רו ולא הרגישו שיש בורא שמים וארץ, וגם מחמת זה באים כל תחלואי האדם, כי כאשר אינו מאמין וחושב שהכל בא במקרה טבעיית, באים עליו עוד מיני חולאים. וזהו כל המ-חלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, רק כאשר תדע כי אני ה' והכל בא מאתי בהשגחה פרטיית, ואז רופאך, זה יהיה הרפואה שלך, ושלא תבוא עוד עליך שום מחלה. ועוד יש לומר כי אני ה' רופאך, כי ידוע אשר הניצוץ הקדוש שיש בכל אדם הוא חלק אלוה ממעל, וכאשר יש חסרון למטה מגיע הפגם גם למעלה חלילה, כי השכינה שוכנת בתחתונים וצריך

שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך, אצלך תכלית היסורין זה לרפואתך.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). מובא בהגר"א ז"ל קול אליהו (הגדה של פסח אות רמ"ח) אומרים בהגדה של פסח ועל הים לקו חמישים מכות. וקשה מה הנפקא מינה. רק כתיב כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, לכן הראו חכמים שמצרים הוכו במכות הרבה, שעל ידי זה נהיה ניצולים מהם.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך (טו, כו) אם הקב"ה מבטיח שלא ישים על האדם את כל המחלה אשר שם במצרים, מפני מה מסיים הכתוב בהבטחה "כי אני ה' רפאך" – לשם מה לנו צורך ברופא, כשבין כך ובין כך לא נחלה? ב"ילקוט הדרוש" מתרץ את הדברים בשם ה"אבן משה" בעזרת המשל הבא: שני אנשים אשר לא הכירו איש את רעהו הזדמנו לפונדק אחד וישנו בחדר אחד. בלילה הבחין אחד מהם בארנקו התפוח של השני וגנב ממנו אלף אדומים, אולם בטרם הספיק להימלט עם גנבתו, כבר הרגיש בכך הנ-גנב, והוא החזיק בו ותבע ממנו להשיב את הגנבה תכף ומיד. הגנב נסה להכחיש את העניין כולו, ולהצהיר שאין הוא יודע אודות מה הוא שח, אך הנגנב סרב להאמין לו וטען בתוקף: "הלא רק שנינו ישנו בחדר, ואף אחד אחר לא יכול היה לקחת ממני את הארנק!". כשהמשיך הגנב להכחיש את העניין, הזהיר אותו: "מוטב לך להחזיר לי את הארנק תכף ומיד, אלמלא כן אשבור לך את כל השיניים ומאומה לא יישאר מהן". החזיר לו הגנב: "גם אם תצליח להפיל את כל שני – אין העניין נורא כל כך... משום ששמעתי כי בעיר פלונית מתגורר רופא ממחה לשנים תותבות המבקש שכר מועט, כך שעדיף לי שתשבר את שני ואשאר עם אלף האדומים שהנך טוען שהם שלך, אסע אליו לתקון תמורת מאתיים אדומים, ובארנקי יישארו שמונה מאות אדומים כרווח נקי...". הביט בו הנגנב במבט משעשע ואמר: "מה אתה שח? אני הוא המומחה לשיניים שאודותיו שמעת... בידי להפיל את שיניך ובידי גם להחליט, שלא את-קנם עד שתשיב לי את כל מה שגנבת עד הפרוטה האחרונה... ומאחר שבסופו של דבר תהיה מוכרח לבוא אלי, מדוע שת-זדקק לשיניים חדשות, הוצאות רבות וכאבים איומים? – עדיף שתשיב לי כעת את הגנבה ותוכל ללכת ולאכול בשמחה את לחמך בשיניים הבריאות שלך...". כך מייעץ להם הקב"ה ליי-שראל – ממשיך ה"אבן משה" – עשו הישר והטוב בעיני ושי-מעו בקולי בכל אשר אני מצוה עליכם. והנה, אם יעלה בדע-תו של אדם לומר, שהוא ילך בשרירות לבו ואין הוא מפחד מעונשים וממחלות, שכן עולם הרפואה מציע מגוון אפשרויות לרפוי ויש בו אלפי תרופות לכל המחלות הקיימות על פני תבל – בא הכתוב ומסיים: "כי אני ה' רפאך", הלא אני הוא רופא כל בשר, וללא תשובה וקבלת על מלכות שמים – לא תועיל שום רפואה שהיא. ומאחר שסוף סוף תוכרח לשוב

דיק מתפלל לפניו יתברך שמו, ובזכות תפילת הצדיק מתרפא החולה. וזה פירושו הפסוק, שהשי"ת אומר לצדיק: "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים", על האיש הזה, ולמה, "עליך", רוצה לומר בעבורך, משום שאתה מתפלל עליו שלא תבוא מחלה לתוך ביתו. אמנם על הבחינה השנית, שלא בא בתחילה לצדיק, רק דרש ברופאים תחילה, עליו נאמר, "כי אני ה' רופאך", כי רק אחר שנחלה כבר הוא מתרפא, וזאת משום שהשי"ת הוא רופא נאמן ורחמן ומרפא את החולה בזכות תפילת הצדיק, למען יכירו וידעו כי יש אלקים בישראל.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך (טו, כו). מובא באמרות משה הכתוב אומר כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים וכי מחלות אחרות כן ישים חלילה, אלא הפירוש הוא שמחלת מצרים היתה הכבדת הלב, וזאת המחלה אשר הביא את פרעה ועבדיו אל עבר פי פחת, שעל ידי הכבדת לבם לא יכלו לשוב בתשובה, והתורה אומרת שמחלה זו של הכבדת הלב שהיה למצרים לא אשים עליך, היינו שלא אכביד את לבבכם ותוכלו לשוב אלי, אפילו אם תחטאו חס ושלום.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). מובא בתורת משה רופא פרטי שמקבל שכר עבור כל טיפול במחלה, מעונין שיהיו מחלות לחולה, כדי שירויח כסף, לא כן הרופא המשפחתי, שמשלמים לו סכום קבוע בכל חודש, ואינו מקבל שכר עבור כל ביקור, אין לו כל ענין שהלוקח שלו יקבל מחלה, כי כל תפקידו הוא רק לשמור על בריאותו למנוע ממנו מחלה. כך גם השי"ת, נתן לנו מצוות וחוקים ומשפטים, כדי לשמור על בריאות נפשינו ולמנוע מאתנו מחלה. וזהו שאמר הכתוב 'כי אני ד' רופאך' הקבוע, ולכן 'לא אשים עליך'.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). מובא בהוצק חן (עמוד ח) יובן על פי מה שאמר אדמו"ר הזקן מזוראקא זצוק"ל, כשנשלח משמים חולאת, נשלח תיכף רפואת ד' שיוכלו להתרפאות ברפואה הזאת, ואם הרפואה איננה בעולם אזי מוכרח החולאה להסתלק, וסיפר מעשה שבא לרבינו אחד בקובלנא על חולאת, ציוה עליו רבינו הק' לנסוע לוורשא ושם בבית מרקחת פלוני יש זו התרופה, ותקח זה ותשרוף אותו, וכן עשה האיש ונתרפא, ואמר שמזו התרופה לא היה עוד בעולם רק בבית המרקחת הזה, וכיון שנסתלק התרופה הכרח להסתלק החולאה. ובה נראה לפרש 'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך', כי למצרים שלחתי מכות בלי תרופה, אבל דע שאני ד' רופאך, אם לך אשלח, אזי דע שיש תרופה ותבקש ואאיר עיניך ותראה התירופה.

האדם לתקן את הניצוץ הקדוש שלו, שלא יגיע צער ח"ו להשכינה הקרושה כביכול, ובמה יוכל לתקן זאת, בזה שיקבל על עצמו עול מלכותו יתברך באמת, ועל ידי זה תתחבר המלכות עם שם הוי"ה ב"ה וב"ש, וזהו כי אני, אני רומז למלכות הוי"ה רצ"ל שכאשר תתחבר ותייחד המלכות עם שם הוי"ה ב"ה וב"ש, אז רופאך תהיה גאולה להניצוץ הק' שלו, וממילא תבוא הרפואה.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך (טו, כו). מובא בשם הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע וקשה, הרי בלא שימת המחלה אינם זקוקים לרפואה. אלא הפי' הוא שהקב"ה מקדים רפואה למכה. ואפילו שיצטרך לשים חלילה המחלה מחמת חטאם, כבר הכין את הרפואה להמכה. וזהו כי אני ה' רופאך.

כל המחלה אשר במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. מובא בחנוכת התורה והקושיא מפורסמת דאם לא יחלה למה לו רופא, ועיין רש"י. ונראה דאיתא (בבא קמא דף פה) דה"חובל לחבירו צריך לתת לו דוקא שכר הרופא, ואף אם החובל בעצמו הוא רופא, אינו יכול לומר לו אני ארפא לך, אלא צריך לתת לו דמי הרפואה. והנה איתא בדברי חז"ל דכל זמן שיש ראל זכאין באות להם ההשפעות על ידי הקב"ה בעצמו ולא ע"י ממוצע. וזה שאמר הכתוב, אם שמוע תשמע לקול ד' ושמרת כל חוקיו, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, כי אני ד' רופאך, דהלא בזמן שאתה זכאי באות ההשפעות טובות רק ממני בעצמי, וא"כ אי אפשר לרפואתך לבוא כי אם על ידי, ומכיון שעל פי הדין אסור לי לרפאות אותך יען שמתי אנכי המחלה עליך, א"כ כיצד תתרפא, ובע"כ לא אשים עליך המחלה כלל.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך (טו, כו). מובא בפנים מאירים הנה שמעתי בשם הרה"ק ר' מאיר מפרמישלאן, שיש שתי בחינות בנסיעת האדם אל הצדיק. בחינה אחת והיא המובחרת, של החכם עיניו בראשו, אשר בטרם תבוא אליו איזה צרה או איזה חולי ח"ו לתוך ביתו הוא נוסע לצדיק הדור ונותן לו פדיון, באומרו: תודה לה' יש לי פרנסה בהרחבה, וגם בירכני ה' בבנים, ושלום להם בגופם ובממונם, אך מבקש מהצדיק שיתפלל לני הבוורא יתברך שמו שלא ינתק פתיל ההצלחה ח"ו ולא יבוא שום מכשול לתוך ביתו. הנה פדיון כזה מאוד יערב לצדיק, ומתפלל להשי"ת שלא יבוא שום מכשול לתוך ביתו, ותפילת הצדיק מתקבלת ברצון לפניו יתברך שמו. אבל מי שאינו בבחינה זו להיות עיניו בראשו לנסוע אל הצדיק עד אשר לא יבואו ימי הרעה, הנה כאשר בא ח"ו איזה חולי לתוך ביתו, ידרוש תחילה ברו"פאים, ומפזר מעות הרבה על רפואות. וכאשר הוא רואה שלא עלתה ארוכה מהרופאים, אז מוכרח הוא לנסוע מהצדיק, ומבקש מאתו שיתפלל להשי"ת להושיענו מצרת נפשו, והצ-

הרה"ק מאפטא, אכן כך מרומז בקרא דכתיב (תהילים קז-כ) ישלח דברו וירפאם והראשי תיבות הם יד"ו, הרי שבנתינת יד מביאין רפואה, שוב שאל הרה"ק מאפטא את הרה"ק מרוז'ין לחוות דעתו בזה, נענה הרה"ק מרוז'ין ואמר, דמהאי פסוק גופא מוכח גם דסגי במוח כי הס"ת הם מו"ח.

כי אני ד' רופאיך (טו, כו). שמעתי מאמור"ר שליט"א שהיה מרגלא בפומיה דר' יהוד'לע הורביץ זצוק"ל לומר בשם ה'חתם סופר' זצוק"ל, שפירש הקרא בתהילים (קז-כ) 'ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם', כי הקדוש ברוך הוא באמת לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחייה (יחזקאל יח-כג), והרבה שלוחים למקום, ועל כן הוא מצווה לעבדיו הרופאים שירפאו את החולה, והמה בחכמתם על ידי סמים שונים סמי דחיי יפעלו זאת, אבל אין בידם לרפאותו לגמרי שיהיה בריא אולם, כי עוד נשארו הסמים המרים המזיקים להגוף בו ואין כח בידם להעלות ארוכה לזה, כי אם יוסיפו סממנים, גם מאלו לא יסולק כח המזיק, על כן רק הקדוש ברוך הוא בעצמו יוכל להושיע מזה. והיינו ישלח דברו, המה שלוחיו, וירפאם מעיי-קר החולי, אבל וימלט הוא משחיתותם, מה שהשחיתו הרו-פאים, מזה ימלט הקדוש ברוך הוא בעצמו את החולה.

כי אני ד' רופאיך (טו, כו). מובא בעולם החסידות (טבת תשנ"ח) סיפר מהר"ש האניג זצ"ל, כשנכנסתי אצל הרה"ק אהרן צבי טוביב זצוק"ל מברוד, הצעתי כל משאלות לבי לפניו, והשיב לי, בני יקירי הנה אגיד לך ענין גדול כדי שתדע היטב את אשר לפניך בכל ענייניך, הנה אנו מתפללים בתפילת שמונה עשרה 'רפאינו ד' ונרפא הושיעה ונושעה', ולכאורה יש לה-בין מדוע אמרו בכפל לשון רפאנו ונרפא, היה לו לומר רפאינו ד', וממילא נדע שנרפא ברפואה שלימה, וגם בענין הבקשה הושיענו ונושעה', למה נאמר עוד פעם ונושעה והיא פליאה. אלא הענין הוא כי כל הברכות בשמונה עשרה מה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה עמודי העולם ז"ל, כולם בענינים נשגבים העומדים ברומו של עולם, וכאן גם כן איכא כוונה גדולה בת-פילה זו, דהנה כמה פעמים יש חשבונות לאדם הצריך רפואה כי אפשר אשר נכון לחזור אחר רופא מומחה הידוע וכיוצא בזה, והוא בטח יעזור לרפואה, ולזה תיקנו אנשי כנסת הגדו-לה שיתפללו לפני אבינו שבשמים הרופא חולי עמו ישראל, רבונו של עולם, ממך לבד אוחיל הרפואה, ואז אני יודע בטח כי יהיה לי לרפואה שלימה. וזהו 'רפאינו ד', אם אתה תשלח לי רפואה שלימה, אז אני בטוח 'ונרפא', שיהיה לי רפואה שלימה, ולא לבטוח על מחשבות לבו שרופא זה יכול לרפאות, כי הרופא אינו אלא שליח, ומהקדוש ברוך הוא צריך לבקש רחמים ותחנונים שיחוס וירחם לזכות לרפואה שלימה בעז-רתו יתברך שמו, וכן לענין העסקים שמחשב האדם כי אולי זה העסק טוב ובאמת אינו כן, כי רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום (משלי יט-כא). על כן אין לסמוך על מחשבות לבו, אלא להתפלל להשי"ת שיזמין לו עסקים טובים שיצליח,

אם שמוע תשמע לקול ד' וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך (טו, כג). מובא בשאל אביך ויגדך באחת העיירות בליטא נערכה פעם אסיפה למען הקמת בית חולים יהודי, ובראש האסיפה עמד רבינו החפץ חיים זצוק"ל. כמו-בן מאליו, שבין המשתתפים היו כמו וכמה גבירים, שכל אחד מהם התחייב בתרומה, אחד תרם מיטה והיו כאלה שתרמו כמה מיטות. החפץ חיים כיבד מאוד את הגבירים, חיך אליהם והעריך את תרומותיהם כמי שעושים חסד גדול בתרומתם. בין הבאים היו גם כמה תלמידי ישיבות, שאותם קיבל החפץ חיים בכבוד גדול מאוד, ודבר זה היטב חרה לגבירים: היתכן, אנחנו נותנים כסף, והרבה כסף. וגם אותם מכבדים, היו איפוא ביניהם שעמדו ושאלו את החפץ חיים בעקיצה: כמה מיטות תרמו בני הישיבות הללו. השיב להם החפץ חיים: מה אתם מדברים, כל אחד מהם נתן חמישים מיטות. ותמהו הללו ושא-לו: מה הפירוש שנתנו חמישים מיטות, הלא זה סכום עצום, והלוא אנחנו, עם כל כספינו, לא נתנו אלא עשר מיטות לכל היותר, והם נתנו חמישים, חזר החפץ חיים על תשובתו ואמר: כן, כן, כל אחד מהם נתן חמישים מיטות שלא יהיו... כל אחד נותן כך שיימנעו חמישים חולאים, הם תורמים את המיטות שלא יהיו בבית החולים, התורה היא מגנה ומצלא, תורתם תציל אנשים רבים ממחלות ומצרות.

כי אני ד' רופאיך (טו, כו). מובא בחלקת יהושע - ביאלא כידוע מהבעש"ט זצלה"ה, אם יודעים שיש בהסתר כח השי"ת, אז יתפרדו וכו' (תהלים צב). וזה "כי אני ד' רופאיך", באם שתדע שאני ד', אז זה בעצם "רופאיך", המתקה וכל טוב.

כי אני ד' רופאיך (טו, כו). מובא בלימודים טובים רבי רפאל הכהן זצ"ל, רבה של אלטונה, מספר על הט"ז רבי דוד הלוי זצ"ל: מעשה שהיה באשה אחת שבאה אל ר' דוד ובכתה לפ-ניו שימציא תרופה לבתה היחידה הנוטה למות. ויאמר לה הט"ז לא רופא אנכי, אך זאת אוכל להיטיב עמה, היות שהיום תירצתי קושיה חמורה בדברי התוספות, אני נותן לה תרוץ זה לזכותה שיגן עליה. מיד הוטב לה ולאט לאט נרפאה לגמ-רי.

מובא בליקוטי שושנים כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאיך (טו, כו). ופירש רש"י בשם המכילתא, לא אשים עליך, ואם אשים הרי הוא כלא הושמה, כי אני ד' רופאיך. נזדמנו הרה"ק מסווראן והרה"ק מאפטא. והרה"ק מרוז'ין לפונדק אחד ושוחחו על כוס יין, באו לפניהם בשליחות עבור חולה אחד ר"ל הזקוק לרפואה שלימה. הרכין הרה"ק מאפטא ראשו ושאל את הרה"ק מסווראן ואת הרה"ק מרוז'ין מה אתם אומרים לזה, ענה הסווראנער הבה נאמר לחיים על הכוס, ובזה יומתקו הדינים לרחמים, כי יד ליד לא ינקה רע (משלי יא-כא), היינו מה שנותנים יד ליד בעת שאומרים לחיים אין לרע שום יניקה מזה, ועל ידי זה יתבטל הרע, אמר

ליתי על יצועי. בחצות הלילה, והנה ברוך עומד כנגדי. אמר לי: "קום, עמוד על עמדך". אמרתי: "אדוני, איני יכול. זה לי למעלה מעשרים שנה שאני נכה רגלים". אמר לי: "הן הודעתיך שהגיעה עת רפואתך". אמרתי לו: "איני יכול, ואם אין אתה מאמינני בוא וראה את רגלי". העמידני ברוך באמצע הבית. הקיצותי משנתי ומצאתי עצמי עומד בהקיץ, ארכו בותי נוקשות מפחד, כל עצמותי רותתות, והבית כלפיד אש. קראתי לאשתי ואמרתי: "עורי וראי כי נרפאתי". ענתה לי מתוך שנתה: "תמשיך לישון, החלומות שוא ידברו". אמרתי לה: "קומי, הקיצי, אני מדבר עימך בהקיץ ולא בחלום". קמה, ולא יכלה לסבול את תוקף החום, כי היה הבית כלפיד אש. פתחה את הדלתות, וראתה אותי עומד ורותת. מרב עונייני, לא היה לה מאומה לתת לי להשיב את נפשי. קראה בקול גדול, והשכנים באו לראות את מעשה ד' הגדול אשר עשה, והביאו לי מעט קפה ומעט שיכר להשיב נפשי". והעיד רבי שם טוב, שהתבונן בידי וברגליו, שהיו צמוקות ומנוונות, והנה הן בריאות וחסונות כאיברי אדם כבן שלושים, ופניו מאירים ומזהירים כחתן בחופתו. קראו לרופאים שיבואו, בדקו כל איבריו ואמרו פה אחד, שלא ראו דבר כזה מימיהם. סח אלי גאלי לרבי שם טוב, שלא היתה זו הפעם הראשונה שבה ראה את הדמות הפלאית. לפני כן, התגלתה אליו בעת הכיבוש הצרפתי. היתה זו עת צרה ומהומה, עת מלחמה וקרוב, והערבים הצוררים ביקשו לנצל את המהומה ולפרוע פרעות, להשמיד, להרוג ולאבד את בני הקהילה. גדול היה הפחד, נוראה החלחלה. רבץ אלגאלי בבית הכנסת ואמר תהלים כמו נהגו. התנמנם בעת אמירתו וראה את האיש לבוש הבדים עובר ומכריז במבואות העיר: "ד' שומר ישראל". הקיץ משנתו וסיי פר את חלומו, ולא האמינו לדבריו. אכן, כאשר ראה כן היה הצוררים הם שנחלו מפלה איזומה, והם שניתנו להרג ולביזה. כל זאת העיד הגאון רבי רפאל המלאך זצ"ל בשם הגאון רבי שם טוב בן וואליד זצ"ל, וסיים בכתבו: "כל זה סיפר לי החכם הנזכר פה אל פה, שכל המעשה עיניו ראו ולא זר. ואמר לי גם כן, שאחר זה המעשה, עשו לו אנשי העיר במקום שהיה יושב בבית הכנסת כמין חופה, וקבעו בה כוס אחת דולקת כל היום, וקורין לה כוס אליהו זכור לטוב".

ויבאו אילימה ושם שתיים עשרה עינות מים ושבעים תמרים ויחנו שם על המים (טו, כז). מובא בטעמא דקרא להגר"ח קנייבסקי שליט"א ברש"י, ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים. קשה למה דווקא תמרים, יש לומר על פי מה דאיתא (פסחים פ"ז): אמר עולא לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה, ואיתא (ירושלמי תענית כ"ה) אמר רבי חנינא קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל לבבל נטעו תמרים בבבל על ידי שהיו להוטים אחר מתיקה שהיא מרגלת הלשון לתורה, נמצא דתמרים הם סגולה שיעסקו בתורה, על כן שפיר היו התמרים נגד הסנהדרין העוסקים בתורה.

וזה שאנו מתפללים לפני הקדוש ברוך הוא 'הושיענו', אם אתה רבונו של עולם תושיע לי ותזמין לי עסק טוב שיהיה להצלחה, אז אני בטוח 'ונושעה', שיהיה לי ישועה שלימה ולהצלחה בכל ענין.

מובא במזקנים אתבונן כי אני ה' רופאיך (טו, כו). מרן היסוד העבודה זי"ע נסע פ"א למרחצאות לצרכי רפואה, ואמר לאנ"ש התפללו בעדי שאשוב בתשובה שלימה, ובמילא את-רפא. כמו שנאמר (יחזקאל יח, לב) והשיבו וחיו. שמא תחשבו כי עי"ז שאשוב בתשובה אתעלה למדריגה גבוהה ולא ארצה אז להסתכל עליכם, אני מבטיחכם שלא יהיה שום שינוי מציידי, עס וועט זיין אלץ איינס. וכך שמעתי מרבי דוד מרדכי מהורדוק ז"ל שאמר בשם מרן היסוד העבודה זי"ע. רפאנו ה' ונרפא. רפאנו ה', הושיע לנו שנדע שאנו צריכים לרפואה, ועי"ז גופא ונרפא, תהיה לנו הרפואה.

כי אני ד' רופאך (טו, כו). מובא בהקדמת הגר"י משאש ליד רמה סח הגאון רבי רפאל המלאך זצ"ל, בעל "יד רמה": כאשר נדדתי מביתי ושהיתי בגיברלטר, פגשתי בגאון הקדוש רבי שם טוב בן וואליד, בן הצדיק רבי יצחק בן וואליד זצ"ל מטיטואן, וסיפר לי סיפור מעשה שענינו ראו, ולא זר. היה זה בהיותו בעיר והראן, בשנת תר"ג. היה שם אדם ושמו אלגאלי, שמחמת איזה חולי נעשה נכה רגלים, והיה זוחל בכל בוקר לבית הכנסת, כשהוא נסמך על ידי ודוחף עצמו מעט מעט, כמעט שההילדים, וידינו נתונות בתוך מנעלים של עור להגן עליהן. והיה יושב בפתח בית הכנסת מבפנים, ואומר תהלים כל היום כולו, והיוצאים מבית הכנסת היו נותנים לו פרוטה להחיות נפשו ונפש בני ביתו. והואיל וחליו נמשך עשרים וארבע שנים לערך, נחלשו ידיו ורגליו, עד שנעשו כעין קנים דקים ומנוונים, וגם צורת פניו נתכרכמה, לא תואר ולא הדר. ויהי היום, היה זה בראש חודש אב שנת תר"ג, לאחר התפילה, שמע רבי שם טוב שהכל מספרים, כי אלגאלי נתרפא מחליו בדרך נס. הואיל והכירו, לא האמין לשמועה. פנה אל חברו, סניור יהודה הלוי, ואמר: "יהודה, בוא ונלך לחזות בפלא". הלכו, ומצאו את חדרו של אלגאלי הומה אדם כבעת ברית מילה. פילסו דרך וראוהו יושב על כסא גבוה כחתן בחופתו, ופניו קורנות. לא יכלו לדבר עמו מדוחק היוצאים והנכנסים. אמר רבי שם טוב לחברו: "הבה נלך, ונשוב פעם אחרת". הלכו, ושוב לאחר תפילת המנחה. אמר לו רבי שם טוב: "ספר נא לי דברים כהויתם". פתח אלגאלי וסיפר: אתמול, ערב ראש חודש, שרוי הייתי בתענית, כמנהגי בכל ערב ראש חודש, ואמרתי תהלים בבית הכנסת. בתוך כך נתנמנמתי. בחלומי ראיתי, והנה איש לבוש בד עומד כנגדי, עטוי לבן, ואומר: "דע לך, שהגיעה העת שהקב"ה ירחם עליך וירפא אותך". אמרתי לו: "הגידה נא מה שמך". ויאמר: "ברוך" והקיצותי. אמרתי לנפשי, אך חלום הוא, כדרך החלומות. שבת ללימודי עד לאחר תפילת ערבית. זחלתי לביתי ואכלתי מעט לשבור את התענית, ועי-

ומכין פרנסתו, כמו שהוא בוטח בד' שהקל עושה כל צרכיו, כן הקל נותן לנו כל צרכינו. קדושת לוי

פרנסה ועשירות תלוי רק בבקשת רחמים. איתא בגמרא (סנהדרין צב.) כל אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר. ולכאורה קשה שהרי נאמר (קהלת ט-יא) לא לחכמים לחם ולא לנבונים עושר וגו'. ויש ליישב על פי מה שאמרו בפרק ב' דנדה (ע:) מה יעשה אדם ויתעשר, אמר ליה, ירבה בסחורה וכו', אמר ליה הרבה עשו כן ולא הועילו, אלא יבקש רחמים למי שהעושר שלו. וזהו שאמר כל שיש בו דעה לסוף מתעשר, דבת-חילה מרבה בסחורה, ולבסוף שרואה בשכלו ודעתו שלא הועיל לו, גמר בדעתו לבקש רחמים ממי שהעושר שלו, ועל כן מתעשר. וזהו שאמר בהיפך זה, מי שאין בו דעה סוף הוא גולה וכו', דמתוך שהוא מרבה בסחורה ולא הועיל לו, גם אחר כך לפי שאין בו דעת אין מבקש רחמים ונעשה עני, ולבסוף הוא גולה אף ממקומו, שצריך למכור ביתו וכו' מחמת דחקו. **פלאי פלאים**

בקשה על הפרנסה מן השמים. ביהושע (ט, יד) כתיב ויקחו האנשים מצידם ואת פי ה' לא שאלו, ומה שייכות יש לזה שלקחו מצידם או לא. כי האמת שצריך כל האדם בכל יום לבקש רחמים על מזונות כמאמר (תהלים כג, א) ה' רועי לא אחסר, כי על מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח, ג), וזה בחינת מן, שהקב"ה מזמין לאדם פרנסתו בכל יום ובכל שעה בכדי לתקן הנצוצי קדושה שיש בכל מיני מאכל ובכל מיני סחורה, לזה צריך כל אחד לבקש רחמים שיזמין לו השי"ת ב"ה פרנסתו מסטרא דקדושה, כי יש אנשים ח"ו אשר בא להם פרנסתם מסטרא אחרא כדאיתא בספר חסד לאברהם. וזה ויקחו האנשים מצידם, לשון מזון וגם לשון צדו, ונתן הכתוב טעם לזה, כי את פי ה' לא שאלו, לשון בקשה, שלא בקשו רחמים על זה שיבא להם פרנסתם מפי ה' יחיה האדם, שזה בחינת מן שיש בהם נצוצי הקדושה, ואצל הגבעונים היה לחם יבש (יהושע ט, ה) שלא היה נצוצי קדושה בהם, וזה אשר לא מבני ישראל המה (שמואל ב כא, ב).

פרשת המן. הרה"ק רבי מנדלי מרימנוב זצ"ל היה דורש עשרים ושתיים שנה, מידי שבת בשבתו, בפרשת המן, כדי להשפיע פרנסה לישראל.

פרשת המן. החידושי הרי"ם כותב בספר הזכות 'עלה בלבי שיזכני השי"ת לחדש בכל יום ויום דבר בפרשת המן, ממילא תהיה הפרנסה שיזמין לי השי"ת מן התורה הקדושה'.

פרשת המן. בענין המן, הנה אפילו כשירד המן בחוש היה חילוק גדול בין בני מהימנותא ובין דלאו וכו' כמו שנא-

ויאמרו אליהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתינו על סיר הבשר וגו' ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו' והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו וגו' (טז, ג-ד). מובא בישמח משה נ"ל ביאור המקראות האלה, כי לכאורה יפלא מאוד על אומרם מי יתן מותנו וגו', כי אם ימותו מה להם בסיר הבשר. והנ"ל בזה, שיש כוונה פנימות בנעימות דבריהם כתפוחי זהב כמשכיות כסף כי דור דעה היו, והוא, כי כבר ידעו שהשי"ת יעשה להם נסים ונפלאות, כי כבר ראו בעיניהם כמה נסים ונפלאות אשר עשה להם, רק שחשבו הלא ידוע אמרם ז"ל (שבת לב.) אם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו, ואם כן אם מדי יום יום יהיה מעשה נסים, לא ישאר להם מאומה לעוה"ב, ומאן דאכל דלאו דיליה בהית לאסתכולי באנפוהי (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג), ויהיו מרוי חקין ממנו יתברך. על כן עלה ברצונם שיתנהג עמהם על פי הסדר ומנהג הטבעי לבל יצטרכו לנס. וזה שאמרו מי יתן מותינו ביד ה' בארץ מצרים, ר"ל שאז אם מתנו היה ביד ה' ולא מרוחק ממנו, בשבתינו על סיר הבשר וגו' ולא הוצרכנו למעשה נסים. ועל זה בא התשובה הנני ממטיר לכם וגו', ואשר יאמר נא ישראל כי זה מעשה נסים הוא, ואם כל יום ויום יהנו ממעשה נסים יאכלו חלקם שבעוה"ב בעוה"ז, לזה הבטיחם ואמר והיה ביום הששי, ר"ל ביום הששי הידוע שאז יקבלו התורה, וכמו שדרשו (שבת פ"ח.) על הפסוק ויהי ערב ויהי בקר יום הששי (בראשית א, לא), והיינו בששה בסיון שבו יקבלו התורה, (כי אז עדיין לא היו להם תורה ואין להם מה להכין, אבל אחר שיקבלו התורה) והכינו יראו להכין את אשר יביאו עמם לעולם הבא, כי אין מלוין לו לאדם וכו' (אבות פ"ו מ"ט), "והיה משנה", ר"ל שכר כפול דהיינו גם בעולם הבא "על אשר ילק-טו יום יום" בעולם הזה, יהיה עוד שכר בעולם הבא ולא ינו-כה להם.

פרשת המן

האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שלא יחסר מזונו לעולם. קבלה ביד חכמים, כי כל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שלא יבוא לידי חסרון מזונות. **רבינו בחיי**

בתשב"ץ פסקי מהר"ם מרוטנבורג מביא דברי הירושלמי שכל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שלא יבוא לידי חסרון מזונות, וע"ז הוסיף מהר"ם מרוטנבורג "ואני ערב".

פרשת המן הדואג תמיד על פרנסתו גם למעלה יחסר פרנסתו. אם אדם בטוח בד' שהשי"ת יעשה לו כל צרכיו, גם למעלה ממלאין לו כל משאלותיו, אבל אם אדם דואג תמיד על פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, אזי גם למעלה יחסר פרנסתו, ולכן אשרי איש שלא ישכחך ושם בטחונו בד', כי אז ד' צלך

הוציאו את פרנסתם בדוחק, אלא שרצו בעלי הבתים להיטיב עמו, והלכו כולם והיו קונים רק באותה חנות. משנודע על כך לרבי משה, גזר על הרבנית, שבכל יום לאחר שיגיע פדיונה כדי צורכי פרנסתם באותו יום, מיד תנעל את החנות. התורה ציוותה לנו – הסביר לה – "לקטו ממנו איש לפי אכלו", ואסור לו לאדם שיהא מכין לעצמו יותר מכפי צורכו, ומלבד זאת אין זה מן היושר שבגללי, משום שאני רב, יהיו החנוונים האחרים יוצאים חסרים ומפסידים מפדיונם.

דורו של הגאון

לאיזה גובה התנשא ה'מ'ן? איתא במסכת יומא (עו, א): "זכבר היה רבי טרפון ורבי ישמעאל וזקנים יושבין ועוסקין בפרשת המן והיה רבי אלעזר המודעי יושב ביניהן נענה רבי אלעזר המודעי ואמר מן שירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה... תניא איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב". ובבבלי הוידע על אתר ביאר בזה חידוש נפלא: "צריך להבין איך יתכן שיהיה כך, והלא היה יורד לכל בעל הבית עומרים מובדלים לפי מספר נפשות ביתו, ואם יהיה תל גדול עד שיראו אותו מלכי מזרח ומערב, נמצא מתערבין העומרין זה בזה, כי כל עומר אינו אלא שיעור עשירית האיפה. וכן י"ל בזה גם לר' אלעזר דאמר היה גבוה ששים אמה, ובשלמא לר' א"א יש לפרש דעל יום ראשון שירד בו המן איירי שהיה כך, אך לאיסי בן יהודה משמע שכל יום היה בכך". לאור קושייתו, מחדש הבן יהודי, "שבכל יום בבוקר קודם שיכלו ישראל ללקוט היו העומרים נתפחים בדרך גס ויתראה ויתגבר התפח שלהם כל כך עד שיהיו נראין למלכי מזרח ומערב כדי שיהיה בזה קדוש השם, ואחר כך נשקע התפח, וחוזר העומר להיות נראה כשיעור העיקרי שלו שהוא שיעור עשירית האיפה צבור על שטח הקרקע ואז יבואו וילקטו העומרים שלהם. ונראה לי מה שאמר כל מלכי מזרח ומערב היינו אותם שהיו קרובין לאותו המדבר שהיה יורד בו המן".

מה היה שייך מצות גמילות חסדים בזמן שישראל אכלו את המן, הרי כולם קיבלו חלק שזה? אלא שהיו יכולים לטעום במן כל הטעמים שרצו (יומא עה, א), אך העניים הכירו רק טעם של לחם ובצל ולא ידעו יותר, והעשירים גמלו עמם חסד והציעו להם טעמים אחרים.

חידושי הרי"ם

סיפר לי הרב רא"א פּרענקיל נ"י, מה ששמע ממו' וש"ב הרה"ח בנש"ק ר' ב"א הלבֶרשטאם ז"ל שאמר בדרך צחות כד" רכו בקודש, ליישב הקושיא באיזה אופן קיימו אבותינו במדבר מצות צדקה וחסד, ואמר, כיון שהמן היה נחלק לג' אופנים, להצדיקים נפל המן אצל פתח ביתם ממש בכדי שלא יטרחו, ולבינונים קצת רחוק, ולרשעים בריחוק יותר, נמצא שהבעלי גאווה שהחזיקו עצמם לצדיקים, התעקשו מלצאת

מר בזוהר בשלח, ולכן עכשיו שאומרים פרשת המן מובטח לו שלא יחסר לו מזונא, אבל עיקר צריך לצרף לזה האמונה, ולכך כתיב בב"י ובט"ז בש"ע או"ח להאמין שכל מזונותיו באים בהשגחה, כי עיקר אמירת פרשת המן הוא אמונה, כי אפילו בירידת המן גופא היה חילוק וכו'.

אמרי פנחס (קאריץ)

מאכלי שבת זכר למן. המשנה ברורה (בביאור הלכה סוף סי' רמ"ב) כתב אודות המנהג המובא ברמ"א (שם) שנהגו לאכול פשטידא בליל שבת זכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה, כן הפשטידא היא בשר המכוסה בבצק מלמעלה ולמטה. ותמה המשנה ברורה (שם) מה ראו לעשות זכר למן בשבת, הרי בשבת לא ירד המן. ומביא שהתוספות בפסחים (ק"ב ד"ה שאין) כתבו דמכיון שלא ירד בשבת צריכים לעשות לו זכר. ומביא מספר תוספות שבת בשם ספר תורת חיים שכותב כיון דשבת מעין עולם הבא, לכן עושים בשבת כמה דברים זכר ליום שכולו שבת. אוכלים דגים, זכר לסעודת לוי. בשר, זכר לשור הבר. מקדשים על היין, זכר ליין המשומר. בוצעים על לחם משנה, ואוכלים פשטידא, זכר למן לעתיד לבוא, כמו שאמרו בחגיגה (יב): שיש רקיע הנקרא 'שחקים' שבו טוחנים מן לצדיקים לעתיד לבוא, לכן עושים זכר למן שיאכלו. וכך יהיו בני ישראל לעתיד לבוא. בספר דרך צדיקים מהרה"ק רבי מאיר שלום מקאלשין מביא הטעם שנהגו לאכול קוגל זכר למן, דכמו שהמן מבחוץ לא ראו בו אלא מין אחד, אבל בטעם יכלו לטעום בו טעם כל המינים, כן בקוגל מבחוץ לא ניכר רק מין אחד, אבל בפנים כלול בו כמה מיני אוכלים.

ויש להוסיף על דבריו. על פי מה שכתב בקדושת לוי בסוף הספר עה"פ "ואכלתם אכול ושבוע, דהפי' הוא, דכפי מה שאדם אוכל בסעודת מצוה, כמו כן יהיה חלקו בסעודה דל-עתיד עיי"ש, א"כ היות ובשבת עושים זכר למה שנאכל לעתיד כדברי התורת חיים הנ"ל, על כן בשבת יש ענין לאכול ולה-רבות במעדנים כדאי' בשולחן ערוך, דלפי כמה שירבה כן יזכה לקבל יותר בסעודה דלעתיד וכנ"ל.

כאריה ישאג

ויאמרו איש אל אחיו מן הוא (טז, טז): י"א לפי שאותיות מן הם אותיות החוטם, כי כשיסגור האדם החוטם אינו יכול לדבר מ"ם ונו"ן בשפה ברורה, והמן היה בו ריח של כל מאכלים שבעולם אבל בעיניהם לא ראו כ"א זה המן, כמ"ש בלתי אל המן עינינו, וקראוהו מן לומר שכשם שב' אותיות אלו אין הברתם ניכר ע"י סגירת החוטם, כך המן שאין בו כ"א הריח מכל מאכלים בטל שלימותו ע"י סגירת החוטם".

כלי יקר

לקטו ממנו איש לפי אכלו (טז, טז). שעה שנתמנה רבי משה קרמו, זקנו של הגאון מווילנא, לרב בוויילנא, סירב לקבל שכר, והיה מתקיים מחנות קטנה שהיתה לרבנית, וממנה

משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנאמר, כי הוא יתעלה יתן לאוהביו בשעת השנה מה שמשיגים משכימי קום מאחרי שבת, אחרי היגיעה והעמל שעדיין הם מוצאים אחר הטורח נותנו הקב"ה לאוהביו בשעת השנה בלא טורח.

רבינו בחיי

ויאמר ד' אל משה כו' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (טז, ד). פירוש הנני פירושו בדבר ההוא תמיד, כלומר שהשם יתברך אומר מה שאתם אומרים שצריכים לפרנסה, אני תמיד בכל עת מוכן ומזומן לפרנס ולתת לכל איש מידי יום ביומו פרנסתו מהשמים. "ויצא העם ולקטו" כו' פירוש אך כשאדם הוא מחוסר הבטחון ויוצא מהגדר הנכון והראוי לבטוח בה'. "ולקטו דבר יום ביומו" פירוש צריך להתחדש אליו הלוקיטה מחדש, כי אם היה בוטח בלב נאמן היתה פרנסתו מזומנת לו שלא בצער ועבודות כלל כי אם כמטר הזה ההולך שלא ביגיעה וזהו ויצא העם ולקטו וכו'.

נועם אלימלך

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (טז, ד). כי כל אדם ממשיך את לחמו אשר הוא אוכל ממקום שהוא, ולפיכך ישראל עם קדוש בצאתם ממצרים היו אז קדושים מאוד, ולחמם ממילא היה מן השמים, ממש כאשר הם היו מן השמים ולפיכך הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. וזהו ענין השיריים, כי צדיק הדור הוא גם כן בשמים ולפיכך מאכלו גם כן מן השמים. הרה"ק ר' חנוך העניך מאלכסנדר זי"ע

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (טז, ד), רצ"ל הנני מממיר לכם דעת והכרה שתדעו אשר הלחם [זאת הפרנסה] הוא מן השמים.

אמרות משה

הנני ממטיר לכם לחם וגו' הילך בתורתו אם לא (טז, ד). הקב"ה משפיע לישראל מזונם בכל עת ואפילו אם אינם ראויים לכך "הילך בתורתו אם לא" שהרי אין בודקין למזונות. בארות המים בשם הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימינוב זי"ע

הנני ממטיר לכם לחם וגו' יום ביומו (טז, ד). הנה ידוע מזוה"ק שיש ג' מיני השפעות. א', מזון הגשמי אשר ממנו ניזון גוף האדם וכח החיוני. והב' הוא מזון הנקרא לחם מן השמים שהוא מזון מחיות התורה והוא רוחני היורד מן השמים דהוא מרמז לת"ת. וזהו לחם אבירים שנבלע בהאיברים. ויש עוד שפע עליונה שהוא דקה מן הדקה אשר האדם מקבל שפע מן המקור של חכמה עילאה מחשבה סתימא. והנה איתא בגמרא (נדה עג.) תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו. אל תיקרי הליכות אלא הלכות. שורש הדבר הוא דכשהאדם רוצה לידע היאך

החוצה לתור אחר חלקם, ונשארו בבתייהם בלא כלום, והוכרחו לישועת אחרים לעשות עמהם צדקה וחסד להביא להם מזון ומחיה, ודפח"ח. יפה שיחתך

ועוד יש לומר ע"פ מה שכתב בתרגום יונתן שאחר ארבע שעות שעמד המן תחת השמים היה נמס, וא"כ העצלנים שקמו ממיטתם אחר ארבע שעות, ואז כבר לא מצאו את המן ולא היה להם מה לאכול, וראו זאת השכנים שלהם ונתנו להם משלהם שיהיה להם ולמשפחתם מה לאכול וכך קיימו מצות צדקה.

בענין ברכה ראשונה על המן ברמ"ע מפאנו במאמרי שבתות מבואר שברכו על המן המוציא לחם מן השמים, וכיוון לדברי הספר חסידים.

ובספר בני יששכר מאמר ג' סימן ג' כתב, שבחול לא ברכו על המן לפניו, ובשבת ברכו אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול סעודת שבת. ובנשמת אדם כלל קנ"א כותב, שבודאי לא ברכו על המן המוציא לחם מן הארץ. אף שברכו ברכת הזן. ובפתח הדביר ח"ב סימן ר"ג מובא בשדי חמד מערכת כ"ף אות ק', עיי"ש, שסובר גם כן שלא ברכו על המן לפי ניו. ובידי משה (במדרש במדבר פ"ז - ד') כותב, אף שהמן נשתנה לכל הטעמים שרצו, מכל מקום לא היו יכולים לעשות שום ברכה, רק מה שהיו רואים בעיניהם.

והרב הק' המקובל ר' יוסף חיים זי"ע מבגדד בעה"מ "בן איש חי", גם כן נשאל האם בירכו בני ישראל על המן היות וירד מן השמים, ולכאורה לא נצרך לבידור ע"י הברכה, וכן אם בירכו מה ברכה בירכו עליו, ויענה: "הן אמת שע"י הברכה יש בירור למאכל הגדל מן הארץ, אך גם אם לא נצרך לבידור כגון המן שירד מן השמים צריך לברך בעבור הודאה ושבח וע"י זה משתלשל שפע בכל העולמות". ובהדיא איתא בגמ' (ברכות מח) אמר ר' נחמן משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, ונמצא שהיו מברכים ברכת הזן לאחר אכילת המן, וממילא שמעינן שגם ברכה ראשונה היו מברכים מק"ו. ומה ששאלתם כיצד היתה הברכה שלו (שהרי אי אפשר לומר עליו "המוציא לחם מן הארץ"), הנה נמצא במאמרי השבתות להרמ"ע ז"ל שלעתידי בסעודת לויתן יוציאו את צנצנת המן ויאכלו ויברכו "המוציא לחם מן השמים", ונראה לפי"ז שישראל היו מברכים על המן "הממטיר לחם מן השמים", כמו לישנא דקרא דכתיב "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים". תורה לשמה שאלה ס"ג להבן איש חי

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (טז, ד). היה המן יורד בלילה והם יושנים על מיטותם כדי שישכימו בבוקר וימצאו פרנסתם מזומנת. וזה מן ההכנות המושגחות מבעל השגחות יתברך, ומצאנו כן מבואר בפסוק (תהלים קכז, ב) 'שוא לכם

הלואי שאזכה לבא לידי מדה זו, ולעת עתה אינני במדרגה הלזו, ואלו היה שכל טוב להם, היו יודעים שהבל יפצה פיהם במה שאומר שאינו במדת הבטחון, כי האמונה והבטחון מצד מדות ומתאימות יחד בל יפרדו ויחדיו יתלכדו, כי מי שהוא איש אמונה בחיזוק, גם בבטחונו חזק. ומי שאינו בוטח בד' חס וחלילה גם אמונתו חלושה וקלושה מאד, וממילא אינו עוסק בתורה גם כן. וזהו שאמר הכתוב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, כלומר הנני בעל היכולת להמטיר לכם לחם בפעם אחת שיספיק לכם על ימים רבים, ואף על פי כן אינני נותן לכם כי אם ילקטו העם דבר יום ביומו, כלומר לקבוע בלבם מדת הביטחון, אף שיראנו לוקט היום לא ידאג דאגת מחר לומר מי יודע אם יהיה כזה יום מחר, רק יבטח בשם ד' הנותן מן כמו מטר על פני הארץ היום, בודאי יתן גם מחר, ואז כאשר יקבע בלבם הבטחון יבואו גם כן לאמת האמונה שהיא יסוד כל התורה כולה, כמו שנאמר (תהלים קיט, פו) כל מצותיך אמונה. וזהו למען אנסנו, פירוש שלפי מדת הביטחון שלהם אב-חנם הילכו בתורתי אם לא, פירוש אם יהיה באמת בטחונם חזק בי שאוכל למלא די ספוקם, גם יראתם ואמונתם תהיה בי שלימה, ואם אמונתם תהיה שלימה, גם תורתם מהם לא תהיה נעלמה, ע"כ.

ליקוטי מהר"ם מרימנוב זי"ע

ויאמר ד' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וכו' למען אנסנו הילך בתורתי אם לא (טז, ד). נראה לרמז בזה הכ-תוב מה שאמר הרה"ק מרוז'ין זי"ע א, אשר ג' מיני עשירות איתניהו בעלמא, א', עשירות מסטרא דקדושה הבאה לאדם מתוך שפע קדוש, וסימנא מילתא שזו העשירות תהיה תמיד מוצאת על דברים שבקדושה לצד היות כל דבר נמשך אל שרשו ומקורו. ב, עשירות מס' א וגם היא ממקום שבאה לשם תשוב רח"ל. ג, עשירות הבאה לשום נסיון לנסות את האדם אם ילך בדרכי התורה והיראה גם בהיות צינורות השפע פתוחים אליו להוריק לו ברכה. וזה שטמן הכתוב ברמז לומר 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים', יורה על שפע העושר הבא מעילא לתתא ומחמת ג' בחינות יבוא, הא' 'למען אנסנו' היא עשירות של נסיון, הב' 'הילך בתורתי' היא עשירות דקדושה להולך בתורת ה', והג' 'אם לא' היא עשירות דס'א למי שאינו הולך בדרך התורה רח"ל.

"דבר חיים" מנדבורנה זי"ע

ויאמר ד' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא (טז, ד). שמעתי ממרן הרמ"ח ז"ל. פעם היה עשיר אחד שקנה מהפריץ פרדס גדול לנטיעת פירות. ועיבד את הקרקע להכ-שירה לקבל הנטיעות, והשקיע בה ממון ודמים תרתי משמע. וכשנטע השתילים היה זקוק לגשמים מרובים שהשקעתו לא תרד לטמיון. ושנה זו היתה שנה שחונה ולא ירדו גשמים, ובא בשברון לב להרה"ק רבי מאטאלע טשערנאבלער זי"ע שית-

להתנהג בכל יום איזה מצוה יעשה או איזה הנהגה טובה והיאך ידבר ויעשה כל הענינים. יוכל להבין כשיסתכל בששת ימי בראשית בכל יום המעשה שנעשה בו וכל אשר נברא ונמצא ביום זה. מזה יוכל האדם להתבונן בדעתו ושכלו איך יתנהג באותו יום שלכל יום יש התנהגות אחר. התנהגות זה ליום ראשון של שבת. וזה ליום ב'. וכן כולם. והנה ידוע (ב"ר א) שהקב"ה צפה והסתכל בהתורה ובה ברא העולמות כולן. וא"כ בכל יום נגמר יצירתו בשכל התורה. וא"כ גם מן התורה שהאדם לומד בכל יום אז בודאי זה האדם שדבוק בקונו ולומד לשמה יוכל להסתכל בהתורה שלומד בכל יום ולהתבונן ממנה לידע ההתנהגות הצריך לאותו יום כיון שהכל כלול בהתורה כל מיני התנהגות של כל יום ויום. וא"כ ע"כ זה האדם שמבין ויודע מהתורה שלומד בכל יום. איזה התנהגות והליכות של אותו היום. בודאי הוא דבוק ברוחניות של התורה ובעולם עליון הק' הרוחני אשר משם תצא תורה ובה יוכל לידע כל הדברים העתידיים וכל הבא עליו. וא"כ כיון שהוא דבוק בעולם עליון הק'. אז מובטח לו שהוא בן העוה"ב. וזהו פי' הגמרא כל השור-נה הלכות בכל יום. ר"ל שלומד התורה בבחינה זו שיוודע ומ-סתכל בהתורה התנהגות של כל יום ויום אז ודאי הוא קשור ברוחניות התורה, ולכן הוא מובטח שהוא בן העוה"ב. שנאמר הליכות עולם לו. אל תיקרי הליכות אלא הלכות היינו שא"א לאדם לידע הליכות והתנהגות העולמות אם לא ע"י הליכות התורה שמקשר את עצמו ברוחניות התורה ועי"ז ידע איך להתנהג. וזש"ה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. אשפיע לכם לחם ומזון ושפע רוחני שיהא נפשכם ניזון מחיות התורה ורוחניות היורד מן השמים כנ"ל ועי"ז שאתם תהיו קשורים ודבוקים ברוחניות התורה. ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו. ר"ל שהעם ילקטו מזה ויתבוננו וידעו ההתנהגות של כל יום ביומו. היינו שע"י התורה ידעו איך להתנהג בכל יום כמבואר למעלה והבן כ"ז היטב.

אוהב ישראל

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא (טז, ד). גלוי וידוע להזקנים והיודעים, שהרב הקדוש והנודע ר' מנחם מנדל מרימנוב זי"ע דרוש על פרשה זו עשרים ושנים שנה, והמשיך בזה שפע רבה לעולם, ולא זכינו שיכתבון רובי תו-רותיו על ספר. אך זאת אשר ראיתי בספר זכרון תורותיו ביד בנו הרב הצדיק מו"ה נתן יהודא זללה"ה, שמתי אל לבי ואכ-תבם בזה בעזרתו ית'. הקשה הרה"ק הנ"ל וכי במה שיצאו העם וילקטו המן יום ביומו, האם בזה יבחנו אם ילכו בתורתו ית', ומה ענין זה לזה. אך תירץ: כי התורה הק' מלמדת לאדם דעת והנהגה ישרה, כי אם ישאלו לבני אדם אף לפשוטי עם אם מאמין שהקב"ה הוא יחיד בעולמו, הלא בפה מלא ישיב מה זה אתה תשאלנו, הלא כל הנבראים כולם ידעו כי הוא לבדו יחידו של עולם. אבל אם ישאלו לאיש אם יש לו בטחון בבוא ית' שממציא לו כל הצטרכותיו, אז יענה בשפה רפה

בן פורת יוסף

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא: והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום (טו, ד-ה). הנני ממטיר לכם לחם, דהיינו תורה מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו, שיצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום ולקטו אותיות וקטלו, לשון הריגה ליצר הרע. ואם תאמר למה בראתי יצר הרע? לזה אמר למען אנסנו הילך בתורתך אם לא, כמשל הזונה עם בן המלך דמייתי בזוהר הקדוש. ולפי מה שפירשתי בזוה"ק (בראשית קמ). על פסוק (בראשית כב א') והאלקים ניסה את אברהם, דלא שייך נסיון גבי קודשא ב"ה כי הוא צופה עתידות ויודע תעלומות לב. ופירשו דרצונו לומר לשון הרמת נס, יש לפרש גם כן כאז למען אנסנו - ארים ניסי אם ילך בתורתך ואם לא, לפחות והיה ביום הששי, בערב שבת בסוף ימיו, כמו שהוא בן ששים, יתנו לב לשוב והכינו את אשר יביאו ומדרכי התשובה, שאם היה רגיל ללמוד דף אחד ילמד שני דפין, וזה אומר והיה משנה על אשר ילקטו יום יום. ועוד יש לפרש עפ"י דרך הזוה"ק, דרצונו לומר ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו, ארים ניסי בין אם ילך בתורתך מעצמו לשם שמים, בין אם לא, שלבבו פונה מעם ה', על כל פנים היה מפחד שמא למחר אין המן יורד ונמצא הוא וטפו מתים ברעב, והיו מוכרחים לעבוד את ה'. כדאמרו רבותינו ז"ל (יומא עה). שזו הטעם שלא נתן להם המן יום לשנה ומתוך שלא לשמה וכו'.

אלף המגן להרה"ק רבי אליעזר פאפו ז"ל

ויצא העם ולקטו (טו, ד). "כתיב (במדבר יא-ט) 'וברדת הטל על המחנה לילה' וכתוב (כאן) 'ויצא העם ולקטו' וכתוב (במדבר יא-ח) 'שטו העם ולקטו' הא כיצד, צדיקים ירד על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו. כתיב (שמות ט, ו-ד) 'לחם' וכתוב (במדבר יא-ח) 'עוגות' וכתוב (שם) 'וטחנו' הא כיצד, צדיקים לחם, בינונים עוגות, רשעים טחנו בריחים" (יומא עה). בדרך כלל רגילים לפרש זאת בדרך של העדפה לטובה של הצדיקים, שלא היו צריכים לטרוח אלא המן הגיע עד לפתח בתיהם, לעומת הבינונים שהוצרכו לטרוח מסויימת של יציאה מחוץ לבית, ואילו הרשעים נענשו בכך שהיה עליהם לטרוח מדי יום ביומו לצאת אל מחוץ למחנה ולהביא משם את מנת המן שלהם. באופן דומה רגילים לפרש גם את המשכם של הדברים: לצדיקים ירד לחם מוכן לאכילה, הבינונים קיבלו בצק מוכן לאפייה (כך מפרש רש"י בגמרא בד"ה עוגות), ואילו לרשעים לא ירד אלא חומר גלם שהיה עליהם לעמוד ולטחון אותו בריחים או לרוך במדוכה. כך, כאמור, מקובל לפרש. אולם הגאון רבי מרדכי אליהו רבינוביץ, אב"ד ואשי-לישוק ובעל שו"ת "נר למאור", תמה על כך, ובפרט על חלקו השני של המאמר: וכי מטילים קנאה בסעודה, ומשום כך פירש את הענין באופן שונה לחלוטין: כל עניינו של המן,

פלל בעדו על הגשמים שירדו. והוציא רבי מאטאלע חומש ויקרא והתחיל לקרוא בפ' בחוקתי, אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו', לפי דברי הכתוב כשאין הגשמים מצויים מסתמא הסיבה לכך שאין אתה הולך בדרך ה', א"כ אינני יכול לעזור לך. כששמע העשיר את דברי הרה"ק, יצא ממנו בפחי נפש. לאחר שיצא ממנו העשיר, הלך הרה"ק לח"דרו לנוח קימעה. וכשנכנס לחדרו, דפק על הדלת איש זקן שרצה להכנס להרה"ק, ואמר לו המשמש שהרבי הלך עתה לפוש וא"כ להכנס אליו, כשראה הזקן שא"כ להכנס הלך להאכסניא שלו. תוך כדי כך יצא רבי מאטאלע מחדרו ושאל את המשמש מי היה כאן, וסיפר לו שהיה כאן זקן שאינו מכיר, ומכיון שהרבי הלך לנוח לא הכניסו. וצוה הרה"ק לקרוא לו. כשבא הזקן שאלו הרה"ק מהיכן הוא, וענה לו מעיר סאסוב, ושאלו אם הכיר את הצדיק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע. ענה לו שהכירו וגם שמע ממנו הרבה ד"ת, ובקשו הרה"ק שיאמר לו דבר תורה ממנו. אמר הזקן שפעם אמר הרה"ק רבי משה לייב כתוב בתורה (טו, ד) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, און אויך דבר יום ביומו יעדן טאג. למען אנסנו, כדי צו דע-רהויבען דעם איד, הילך בתורתך אם לא, אפילו ער גייט אמאל יא אין די וועגן פון תורה און אמאל נישט [הנני ממטיר וגו' וגם דבר יום ביומו - היינו בכל יום. למען אנסנו - לשון רוממות, לרומם את היהודי. הילך בתורתך אם לא, היינו אפילו שלפ-עמים הולך בדרך ה' ולפעמים אינו הולך בדרכי ה' (בכ"ז ירד הלחם מן השמים)]. כששמע הרה"ק את דבריו צוה לקרוא אליו את העשיר הנ"ל שהיה אצלו מקודם. ואמר לו האסט געהערט וואס דער סאסובער צדיק האט געזאגט אז עס וועט גיין רעגן [שמעת את דבריו של הצדיק מסאסוב, הוא אמר שירדו גשמי-מים]. ויצא העשיר מרבי מאטאלע שמח וטוב לב, בידעו שיי-שזעתו קרובה לבוא, וכן הוה שארובות השמים נפתחו וניצל מהפסד גדול.

תפלה למשה להגה"ק רבי משה מסאמבור זצ"ל

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר וגו' ויצא העם ולקטו וגו' (טו, ד). לא אמר הכתוב לאמר, גם התחיל לדבר נוכח, וסיים נסתר, ויצא העם וגו', יתבאר על דרך אומרים ז"ל (יומא עה) כי המן היה יורד לצדיקים פתח אהלו של כל אחד, ולא היה צריך לצאת אחריו, ולשאר העם היה יורד במקום אחר, והיו יוצאים ללקוט, והוא אומר הנני ממטיר לכם לחם וגו', פירוש באין צורך לצאת ללקוט, אבל העם יצאו וילקטו, כנגד מה שלא בטחו וקדמו לשאול, ישיגוהו בטורח.

אור החיים הק'

הנני ממטיר לכם לחם וגו' למען אנסנו הילך בתורתך (טו, ד). כשהעני הוא ירא-שמים, אין בכך רבותא, שכן העניים מטבעם יראי-שמים הם. הניסיון האמיתי הוא בשעה ש"הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", והפרנסה מובטחת - רק אז אפשר לדעת אם אמנם בני-ישראל הם יראי-ה' באמת.

ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתו אם לא (טז, ד). נראה לפרש על פי רמז, דהנה בוודאי גם עתה לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן, רצונו לומר כי מי שרוצה לקבל עליו עול תורה צריך להיות בעל בטחון בד' שלא לרדוף אחר פרנסה כל היום, רק ממעט בעסק ועוסק בתורה ותפילה, ובוודאי הש"י יזמין לו פרנסתו בכל יום ויום. הגם שנאמר וברכך בכל אשר תעשה, שמעתי הפירוש מהרה"ק מו"ה מרדכי אב"ד דנשיחזי זצוק"ל, שכמו שעקימת שפתיו הוי מעשה לענין מלקות, בוודאי מידה טובה מרובה שעקימת שפתיו בתורה ותפילה הוי מעשה לענין זה שיקוים בו וברכך בכל אשר תעשה, שיתברך לך הפרנסה ע"י עקימת שפתין בתורה ובתפילה... ובוודאי יוכל האדם להיות בטוח בזה שעל ידי עקימת שפתיו בתורה ובתפילה בא לו פרנסתו, וזהו והנני ממטיר לכם וגו' דבר יום ביומו, ר"ל דבורים שלך שתדבר בתורה ובתפילה מזה תלקט לך פרנסה, כי כמו שיהיו הדיבורים שלך בתורה ובתפילה לשמה יותר, אזי יהיה לך פרנסה בריוח יותר. וזהו למען אנסנו הילך בתורתו אם לא, רצונו לומר אם לא ילך בתורה לשמה לא יהיה לו פרנסה ויהא צריך לרדוף כמו קורא בהרים וגבעות וטרחות רבות בשביל פרנסה, אבל אם ילך בתורתו אז ילקוט פרנסתו מדבריו ממש.

מאור ושמש

ולקטו דבר יום ביומו (טז, ד). גם זה שמעתי מכבוד אדמו"ר מרימינוב, איך יוצדק לשון דב"ר על הלקיטה. והנה דבר ברוח קדשו, שבאמת לקטו דיבורים, שהמן היה פועל שידברו דיבורים הנרצים להש"י ולא ידברו דברים בטלים ולשון רמיה וכיוצא, וכל יום היו מלקטים דיבורים הנצרכים לאותו היום, כי אין יום דומה לחבירו. ולי נראה עוד, דהנה לא היה להם במדבר שום מזון ומחיה רק המן הזה, והנה היה למאכל ומשתה דמצוה כגון כזית מצה בפסח שצריכין לברך עליה על אכילת מצה, וקידוש היום על היין בשבתות ויו"ט, הגם שהיה להמן כל הטעמים, אף על פי כן האיך היו יכולים לברך עליו ברכת המצוה הראויה ומחודשת לאותו הזמן, ועל כרחך צריכין אנו לומר שבשעת לקיטה היו מכוונין שצריכין היום לברך על אכילת מצה, והיה ידוע בבירור להם שבוודאי נשפע בו טעם מצה בכוננתם, ושפיר היו יכולין לברך עליו הענין הנרצה במצות היום, אם כן היו לוקטים באמת דבר יום ביומו, הדיבורים והברכות של כל יום מעין ברכותיו נ"ל.

אגרא דכלה

ולקטו דבר יום ביומו (טז, ד). במסכת ביצה (טז). איתא כל מזון-נותניו קצובין לו מראש השנה ועד ראש השנה, ומצינו גם שחז"ל אמרו (ראש השנה טז) אדם נידון בכל יום, ולכאורה שני מאמרי חז"ל אלו סותרים זה את זה. תירץ והסביר המגיד מדובנא זצ"ל את שני המאמרים על פי משל, שיהודי אחד שלח את בנו ללמוד בעיר רחוקה, הבן היה זקוק במשך הזמן לכסף לכלכלתו, והוא ביקש מאביו שישלח לו כסף, כאשר

"לחם שמים", היה כפי שנאמר בפסוק שלפנינו: "למען אנסנו הילך בתורתו אם לא", דהיינו לכוון את ליבם לאביהם שבשמים, וכדרך שפירשו חז"ל (יומא עו.) "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, אמר להם: אמשול לכם משל, למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקבל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים היה דואג ואומר: שמא לא יירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב. נמצאו כולן מכוונים את ליבם לאביהם שבשמים". ואם כן, האמת היא שירדה שכבת מן בכל המחנה וגם סביב למחנה ואף רחוק מן המחנה, כפי שעולה מן הפסוקים השונים. אלא ההבדל היה בהתייחסותם השונה של הצדיקים, הבינונים והרשעים: הצדיקים, בבטחם בד', האמינו שלחמם לא יחסר בכל מקרה, ולכן לא הרבו להשתדל באיסוף המן, אלא כאשר יצאו מפתח ביתם אספו ככל שמצאו, ומה שמצאו הספיק להם ולבני ביתם. הבינונים, לעומת זאת, לא הסתפקו בזה, אלא יצאו גם סמוך למחנה וליקטו ככל שמצאו. ואילו הרשעים לא הסתפקו אף בזה, אלא הפליגו אף הרחק מן המחנה וליקטו עוד ועוד ככל שהשיגה ידם. כאשר שבו כולם לבתיהם, התברר שכולם לקטו מידה שווה עומר לגולגולת, ללמדם שלא בכח יגבר איש ולא כל המרבה בסחורה מתעשר, שהרי לא העדיף המרבה ולא החסיר הממעיט. זו כוונת דברי הגמרא שצדיקים ירד להם על פתח בתיהם, שהיה להם די במה שמצאו סמוך לביתם, בעוד הבינונים לא הסתפקו בזה אלא יצאו מחוץ למחנה, ואילו הרשעים גם בזה לא הסתפקו אלא שטו ולקטו ממקומות רחוקים. כך גם יתבאר המשך המאמר, שהנה המן היה מתהפך לטעמים שונים, כפי רצונו של האוכל. ואם כן, הצדיקים שאינם נכספים למעדנים אכלו אותו כמו שהוא, בלי תבלין ומטעמים. עבורם היה המן "לחם" פשוט. הבינונים הוסיפו תבלין, וזהו "עוגות". ואילו הרשעים, ברוב תאוותם למעדנים, טרחו ויגעו לטחון בריחיים ולעשות ממנו מטעמים כאשר איוותה נפשם, כי בטן רשעים תחסר ולתאוה יבקש נפרד. ההבדל, אם כן, לא היה במן אלא באוכליו.

שו"ת "נר למאור"

ולקטו דבר יום ביומו (טז, ד). הנה מה טוב לעני שזוכה להתפלל יום יום לפני המקום ברוך הוא על מזונותיו, שהיה קדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתו, בעוד העשיר מקבל בבת אחת פרנסתו לכמה וכמה שנים, כמי שאומרים לו 'קח ולך ובלבד שלא ייראו פניך'. את העני זוכר הקב"ה בכל יום, להזמין לו פרנסה מחדש, ואילו את העשיר אינו זוכר בכל יום, שכבר נתן לו די והותר.

רב ייב"י מאוסטראה

יוכל להבחין הכל. וזהו שאמר הכתוב למען אנחנו, שהוא לשון מפעיל, שאתן לפנייהם דבר שיוכלו לנסות ולהבחין דרכם ומעלליהם. ועל כן כשרצו השבטים להרוג את יוסף ישבו לאכל לחם (בראשית לז, כה), ובעת האכילה עברו אנשים מדינים ומכרוהו. ובאמת הדבר היה נכון וטוב, שאם לא כן הוצרך יעקב לירד למצרים בשלשלאות של ברזל רק שזכותו גרם (שבת פט:). הרה"ק ר' מנדל מרימינאווי זי"ע

למען אנחנו הילך בתורתי אם לא (ד, טז). הרה"ק מפשעבורז זצ"ל אמר הפירוש, הנסיון היה שאם ילכו בתורה נראה בטעם המן, כי אמרו חז"ל באבות (פ"ו) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ובתורה אתה עמל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, וקשה מה טוב לך בעולם הזה. אך צריך כל אחד ואחד להרגיל את עצמו בפת ומלח אף שיכול לאכול מעדנים, כדי שלא יבטלו מתורה בשום זמן, כי הרגל נעשה טבע, בין שיהיה עשיר ועני די לו בפת ומלח, לכן זה הנסיון היה במן, אם ילכו בתורה לא היה חושקים לטעום מעדנים, רק בפת ומלח, אף שהיה כל הטעמים במן כי כוונתם היה ללמוד תורה, אך מי שהיה חושק לכל המטעמים שהיה במן, היינו בשר ודגים וכל מטעמים, בטח אין כוונתו לילך בדרך התורה, והבן. שיח שרפי קודש

למען אנחנו הילך בתורתי אם לא (ד, טז). אמר אדמו"ר מרן ר' יצחק אייזיק זצ"ל מזידיטשוב, למען אנחנו, מלשון נסות אתכם (שמות כ"ז ע"ש בפירש"י), כדי לנשאו ולהרים אותו. "הילך בתורתי", בין אם ילך בתורתי ואפילו "אם לא", כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שח"ו שום בר ישראל אין עובר רצון יוצרו להכעיס ח"ו, רק מרוב אולתו שיצרו הרע מסמא עיניו. הגדה של פסח - שלחן הטהור, ד' ע"ב

למען אנחנו הילך בתורתי אם לא (ד, טז). פירש הגאון רי"ש נטנזון זצ"ל, את הכתוב בתורה בענין ירידת המן "למען אנחנו הילך בתורתי אם לא". הנסיון במן היה, שירד מן השמים ולא הוצרכו בני ישראל להתייגע על הכנתו, ולא היתה להם בו שום עבודת דרך ארץ. כאן היה על ישראל להוכיח אם יוכלו להמנע מן החטא גם בלי שיהיה להם עול דרך ארץ. יינה של תורה (אבות ע' ס"ה)

וכעין זה שמעתי מכ"ק אאמו"ר זצ"ל הכ"מ לפרש מאה"כ, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו' למען אנחנו הילך בתורתי אם לא (ד, טז). בהקדם דברי הגה"ק ר' נפתלי כץ בעהמ"ח ספה"ק "סמיכות חכמים" שפירש מאחז"ל (עירובין סה). יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין כו' מאי יכולני לפטור דקא-מר נמי מדין תפלה ע"ש. וקשה דא"כ למה קאמר סתמא מן הדין דמשמע מכל הדין, אכן יוכח על פי מה דאיתא (שם מא:)

ימצא עובר אורח נאמן הנוסע מעירו של אביו למקום לימודיו של הבן. במשך הזמן נזדמנו לאב כמה אנשים ישרים שנסעו לאותו כיון, אולם, לתמהון כל מכיריו, האב סירב להפקיד בידם את הכסף. לבסוף נזדמן קמצן גדול מתושבי העיר שנסע לשם, מסר האב ביד הקמצן הלז, את הכסף וציוה עליו שיע- בירו לבנו. לאנשים שתמהו על מעשיו אלו, הסביר האב, אילו הייתי נותן הכסף לאנשים הקודמים, אמנם הם ישרים והיו מוסרים את כולו לבני, אולם הם היו נותנים לו את הכסף בבת אחת, והוא היה מוציאו ללא חשבון, ותוך זמן קצר שוב היה חסר לו כסף. לעומתם, אותו קמצן ידקדק ויתן הכסף לבני קמעא קמעא, באופן זה ישמר הכסף למשך תקופה ארוכה. לפי זה מובן שני מאמרי חז"ל הנ"ל, המזונות אמנם קצובים מראש השנה ועד ראש השנה, אולם יש עליהם דיון בבית דין של מעלה בכל יום, כמה לתת לו היום, וזהו אדם נידון בכל יום.

משלי יעקב [כעין זה בתורה אור לבעל התניא]

ולקטו דבר יום ביומו (טז, ד). יש לפרש על פי מעשה שסיפר הרבני החסיד המופלג מוהרמ"ל מפרעמישלאן ז"ל, שהרה"ק מוהר"צ הכהן זצוק"ל סיפר בעצמו הדבר, שפעם אחת בא אליו הרה"ק בעמ"ס מאור ושמש ואמר לו שיעשה עליו סעודה, ואמר הרה"ק מור"צ הנ"ל כי תיכף הבין הדברים כי כונתו לשאל מעמו שיגיד לו אופני דרכו בעבודה זו תפילה, והיתה תשובתו כי קבלה בידו מרבו הרה"צ הקדוש מופת הדור מוהר"מ מענדיל זצוק"ל זי"ע בפירוש הפסוק ולקטו דבר יום ביומו, כי כל יום ויום יש לו מאמר מיוחד, ואם כן צריך לה- תפלל בכל יום בכונת המאמר המיוחד לו. (ובס' תורת מנחם וגם בס' אגרא דכלה מובאים גם כן הדברים הללו), (וע' טעמי מצות ע' צ"ג שם תמצא כי הדברים נובעין מוזה"ק ומס' הבהיר) ואף גם זאת אמר כי סידור האריז"ל עם הכונה לא סידר רק על יום אחד, אולם ביום השני יש לסדר כונה אחרת.

הרה"ק הרבי ר' צבי הירש מרימינאווי זי"ע

למען אנחנו הילך בתורתי אם לא (ד, טז). צריך להבין איך שייך בחיקו יתברך לשון נסיון, שידוע כל תעלומות לב ולמה צריך נסיון. ושורש הדבר, כי כשהיינו במצרים היינו מתועבים באכילת דברים אסורים, ולא היינו יכולין לקבל קדושת התו-רה להורות לנו דרך הטוב והישר כמו שעשו אבותינו שהשי-גו כל התורה קודם שניתנה, שידעו בשכלם שצריך להניח תפילין וללבוש ציצית. ועל כן נתן לנו את התורה שבה מצות שמעיות ושכליות. והנה השכליות היינו יכולין להשיג מבל-עדי נתינת התורה, אבל השמעיות לא היינו משיגים, ובעבור זה נתן לנו את המן שהיה אוכל שכלי להזדכך גופינו ושכלינו, והנה בעבור שיצר לב האדם רע, ואיש תהפוכות אינו יודע את מעשיו ודרכיו הטובים המה אם לא, ועל כן העצה טובה היא לשקול ולפלוס כל מעשיו בעת האכילה, שכל שלחן שלא נאמרו עליו ד"ת וגו' (אבות ג, ג), ובענין התורה שבעת האכילה

הנסיגות יעלמו ודרכנו תהיה סלולה לפנינו כמישור להתעלות רוחנית ולעליה בדרך ד'.
קובץ "למען אנחנו"

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנחנו הילך בתורת אלהים לא (טז, ד). פירש"י ז"ל, צורך אכילת יום ילקטו ביומו ולא היום לצורך מחר עכ"ל. וי"ל על פי מה שכתב בסה"ק "חובת הלבבות" בשער הבחינה פ"ג, משל לב' בני אדם שירשו שדה מאביהן אחד חכם ואחד טיפש וחלקוה ביניהם ולא היה בשדה לבד כדי פרנסה לכל אחד ואחד. החכם מה עשה, השכיר עצמו לאחרים כדי שיהיה לו מה יאכל ולעת ערב כשנפטר ממלאכת בעה"ב, הלך אל שדה שלו ועבדה שעה אחת בהשתדלות וחריצות. וכשהיה נותר שכירות ימים כדי מזון יום אחד על מזונותיו או יותר, היה מניח לעשות בשל אחרים בעת ההוא ועושה בשלו בתכלית השתדלותו וחריצותו, ולא סר לעשות כן עד שנגמרה עבודתו כהוגן, ובהגיע עת פירותיה וזמן תבואתה קבצם ואספם והתפרנס מהם בשנה השנית והיה עובד אדמתו כרצונו ומוסיף בה אילנות עד שהיתה תבואתה מספקת לפרנסתו והותירה לו מה שהוסיף בה אדמה על אדמתו עיי"ש. וכל זה נוכל לרמוז כאן בפסוק וברש"י ז"ל, צורך אכילת יום ילקטו ביומו ולא היום לצורך מחר, ור"ל הורה לנו בזה דרך העבודה שאף שמוכרח לכל איש להשתדל בפרנסתו מ"מ בזמן שנשאר לו פנאי, צריך לעסוק בעבודת השי"ת. וכן אם כבר יש לו צורך אכילת יום אחד אינו צריך להשתדל לצורך מחר רק יעסוק בעבודת השם ב"ה, וכמשל החסיד בעל חו"ה וכנ"ל. עוד כתב רש"י ז"ל "למען אנחנו הילך בתורתו". אם ישמרו מצוות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט עכ"ל. ויש להוסיף על דבריו הקדושים עפ"י מ"ש בגמרא (יומא דף עה). ז"ל: כתיב וברדת הטל על המחנה לילה וכתיב ויצא העם ולקטו וכתיב שטו העם ולקטו, הא כיצד, צדיקים ירד על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו כו' עיי"ש, ונמצא דע"י המן נתנסו ישראל מי הצדיק ומי הרשע ומי הבינוני ולכן אמר למען אנחנו הילך בתורת אלהים, ור"ל כי על ידו נתנסו מי הוא ההולך בתורת ה' ומי שאינו הולך בדרכו יתברך.

אמרי יוסף

ולקטו דבר יום ביומו למען אנחנו הילך בתורת אלהים לא (טז, ד). בפרשת המן, מצינו בגמרא (יומא דף עו ע"א): "שאלו תלמידי אבי רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה לא ירד להם ליישראל מן פעם אחת בשנה?". "אמר להם, אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. - אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים, היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר, ונמצאו כולן מתים

ג' דברים מעבירין את האדם על דעתו וע"ד קונו כו' למאי נ"מ למבעי רחמי עליהו כו' (ופר"ח לבקש רחמים שיצילהו הקב"ה מהן ע"ש) וא"כ כיון שפטור מדין תפלה. ומפני שאינו יכול למיבעי רחמי יוכל לבוא ח"ו, לג' דברים האלו, וממילא פטור מכל הדין עכדה"ק וש"י. והנה אחד מהן הוא דקדוקי עניות ר"ל, וא"כ מי שאין לו פרנסה אי אפשר לנסותו דהא עניות מעביר ע"ד קונו ר"ל. ע"כ אמר השי"ת הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שיהיה לכם פרנסה) למען אנחנו וגו' וכאשר יהיה לכם פרנסה אוכל לנסותכם מה שאין כן מקודם והבן.
אמרי יוסף, (הקדמת הסה"ק מאמר החמישי אות י)

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנחנו הילך בתורת אלהים לא (טז, ד). יתבאר כי הנה הקב"ה נתן לנו רמ"ח מצות עשה וש"ס מצות לא תעשה, ועכ"ז הוסיפו חז"ל משמרת למשמרת (מו"ק ה א), וכאמרם ז"ל בפס"ח חים (מ:): לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. והנה בכל זאת נכשל האדם בעצת היצר, כי מדרך העולם כששואלים אדם למה אינך נותן צדקה, יענה "הפרנסה בדוחק, כשירחיב ד' גבולי אזי אתן ביד רחבה", וכן בכל מצוה ומצוה. אח"כ כשמרחיב ד' גבולו ימצא איזה תשובה אחרת. וזהו מה שאמר הקב"ה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנחנו הילך בתורת אלהים לא, עתה לא יצטרכו לעשות שום טירחא עבור הפרנסה, אלא ללקוט המן ולאכלו, והרי כל הטעמים היו במן. עתה נראה הילך בתורת אלהים לא. ומה היה בסופו, ולא שמעו אל משה ויותירו אנשים ממנו עד בוקר. אמר הקב"ה יבוא שבת קודש, שאפי' ללקוט אינם צריכים, ונראה הילך בתורתו. ומה היה, ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו.
הגה"צ ר' יצחק שלמה אונגר זצ"ל

למען אנחנו הילך בתורת אלהים לא (טז, ד). הנה הנסיון אינו אלא דמיון, הסביר זאת הסבא מנובהרדוק זצ"ל בדרך משל. בדרך הלוכו ביום השבת, נתקל אדם במטבע נוצצת אשר נראתה לו כמטבע של זהב. מיד החל לחקור אחרי היתרים שונים כדי לטלטלה, אף על פי שהיא מוקצה, כי הוא חפץ מאד לזכות במציאה זו. והנה, הזדמן למקום חלפן מומחה, בקי בטיבן של מטבעות, הוא התבונן במטבע וקבע באופן ברור על פי ראייה, שאין מטבע זה אלא אסימון שאין לו כל ערך. מיד רווח לו למוצא והוא הסתלק מן המקום. הנסיון שהיה לו לפני שעה קלה נעלם מיד לנוכח דבריו של המומחה. כך גם נסיונות העולם הזה, הנסיון קיים כל עוד אנו סבורים שאמנם מטבע זה מונח לפנינו. בשעה זו תבער בנו אש היצר ונחפש היתרים שונים ומשונים כדי להתיר לנפשנו את תאוותיה. לעומת זאת, אם נסיר את המסווה מעל פני היצר, ונוכיח לעצמנו ולזולתנו שכל הנסיונות הינם דמיון ותו לא. אם נחדיר ללבנו שמטבע הזהב אינה אלא אסימון נוצץ ואין לה כל ערך, מיד כל

הופקד כחוק על הצד הטוב ביותר, בסכום של ששת אלפים כבקשתו. הפקיד המסור אף הוסיף וציין, שהוא בירר גם בסניף הבנק בירושלים בו מתנהל חשבון המשפחה המדוברת, וגם שם ציינו שהסכום במלואו הופקד בחשבון. פליאתו של הגביר גדלה והלכה, מה קרה כאן? להיכן הלך הכסף? שמא ידיהם של מנהלי קופת הצדקה בדבר? אולי סברו הם שזו תמיכה גדולה מדי בשביל משפחה זו, ויש להעביר את האחוזים הנותרים לידיהם? תהה הגביר, הרי כבר יצא שמם כקופה נאמנה ביותר ומסודרת ואחראית בכל פרוטה ופרוטה, ולא היו עושים דבר שכזה בלא לתאם עימו מקודם. - הוא יצר אפוא מיידית קשר טלפוני עם ידידו אבי המשפחה שבירושלים, ושאלו מה קרה עם שלשת האלפים הנותרים שהפקיד בחשבונו. האיש נענה בשמחה ואהדה רבה לטלפון, ולפשר שאלתו של הגביר לא הבין את תמיהתו וחששותיו, הלא כל הסכום של ששת אלפי הדולרים הגיע אכן לחשבוננו במלואו, "הרי שלחתי אליך מיד למחרת מכתב תודה", אמר האיש, שמא לא הגיע אליך המכתב? הרי לפי חשבוני כבר היית צריך לקבל את המכתב לפני כמה וכמה ימים? - אכן קיבלתי את מכתבך הנעים, משיב הגביר, כולל הציונים המתוקים של הקינדערלאך שיחיו. אך דא עקא, ודוקא משום כך שואל אני, כי משום מה לא מופיע במכתב הברכה כי אם סכום של \$3000 בלבד, ואני הפקדתי החודש הזה \$6000! אה! נזכר האיש בטעותו... הרי שלשת אלפים מגיעים זה כבר כמה שנים טובות במסלול החודשי קבוע... לא חשבתי שיש צורך לברך ולהודות גם עליהם, לכן שלחתי את מכתב התודה בעיקר על התוספת שהוספת החודש בלבד... אדם מקבל מהשם יתברך מדי יום ביומו את כל צרכיו, חיים ומזון, בריאות וביגוד וכו' וכו', "שעשה לי כל צרכי!". אך משום מה נדמה לו שזה הכל מגיע לו, הרי זו כבר תמיכה קבועה המגיעה אוטומטית מדי יום ביומו... ורק כשמקבל איזו מתנה מיוחדת, בזמני שמחה וכדומה, אז הוא נזכר שיש להודות לו יתברך על המתנה הייחודית. ואינו נותן אל לבו, שבאמת הוא חייב הרבה אלפי תודות על כל יום ויום מימי חייו ומזונותיו, ובכל מה שזכה להגיע עד הלום! עלינו ללמוד מפרשת המן, שיש לקבל פני המלך ולכוון את ליבנו לאבינו שבשמים מדי יום ביומו! כאשר אומר רים אנו בנוסח ברכת ההודאה שבשמונה עשרה ג' פעמים בכל יום: "נודה לך ונספר תהילתך, על חיינו המסורים בידך, ועל נשמותינו הפקודות לך. ועל נסיך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, ערב ובקר וצהריים. הטוב כי לא כלו רחמיך, והמרחם כי לא תמו חסדיך כי מעולם קיוינו לך".

והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום (טז, ה). נראה לי בעזרת ד', דהנה הצדיקים יש להם פרנסה בדוחק וחי צעיר כל ימיהם, ואימתי יש להם שמחה ביום אחרון, כמו שנאמר (משלי לא) ותשחק ליום אחרון, היינו יום המיתה שמראין לצדיקים קודם מיתה גן עדן שהוכן להם כמ"ש רז"ל (ב"ר ס"ב) כד דמך ר' אבהו הראו לו י"ג נהרי

ברעב. נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים" ע"כ. אחת מקופות הצדקה שבירושלים עיר הקודש, הצליחה לסדר מסגרת תמיכה של צדקה מיוחדת מאחד הנדיבים הגדולים של הקופה, שתורם במסלול חודשי קבוע עבור משפחה מכוונת בירושלים. אבי המשפחה מקבל מדי חודש בחדשו - בהסכם 'יששכר זבולון' הנודע - תמיכה מכובדת בסך של שלשת אלפים דולר, המופקדים ישירות לחשבון הבנק שלו. אותו נגיד - שהוא אחד מיהודיה העשירים של קליפורניה, ומתגורר בלוס אנג'לס, ביקש מאנשי הקופה למצוא עבורו תלמיד חכם נכבד שיוכל לערוך עמו ההסכם הנרצה, והם תיאמו בין השניים. ולאחר שהגיע הנדיב לארץ הקודש, וערך היכרות עם המשפחה מקרוב, ועקב אחר מצב ביתם משפחתם ופרנסתם, מצאו חן בעיניו, וחתם עימהם ההסכם. וכך מדי חודש בחודשו מפקיד העשיר שלשת אלפים דולר, לשתי מחת שני הצדדים. ברבות הימים נוצר ביניהם קשר קרוב ואהוב, היחסים הטובים ביניהם התהדקו והתחזקו. העשיר מצידו מעריך מאד את התלמיד חכם הירושלמי ומשפחתו, שהם אנשים מאד מיוחדים ונעלים, וגם הם מצידם מכירים לו טובה, לקראת החגים הם שולחים לו תדיר מכתב ברכת החג, וכדומה. כאשר הוא מגיע לפעמים לארץ הקודש, הוא תמיד משתדל לבוא אצלם לביקור, שכבר הפך עם השנים למסורת של ביקור חגיגי... גם הילדים שהינם מאד מחונכים ובעלי דרך ארץ, כבר הספיקו להכיר את 'הדוד' הטוב מאמר ריקה, שמביא להם תמיד מתנות... לא מזמן באו הנגיד ואשתו לביקור קצר בארץ הקודש, וכמובן לא פסחו על ארוחת הערב החגיגית והשמחה שבבית המשפחה הירושלמית, מסתתרה ותה ומשמנה של בני קרתא דשופריא. בהיותם בביתם, ערכו הנגיד ואשתו סיור קצר בחדרי הבית, והגבירה ציינה על כמה רהיטים שבבית, שלפי דעתה הם כבר ישנים ובלויים, ואינם מתאימים למשפחה חשובה כמותם! - על אתר הבטיח הנדיב הנכבד לשלוח להם בחודש הבא סכום כפול, כדי שיחליפו את הרהיטים. ואכן עמד האיש בדיבורו, ובחודש הבא הפקיד בחשבון הבנק של המשפחה, סך כפול מהתמיכה החודשית הרגילה, כך שנצברו בידם יחדיו ששת אלפים דולרים טבין ותקילין! מיד למחרת ההפקדה, ישבו אבי המשפחה ואשתו וכתבו מכתב תודה מיוחד על השלשת אלפים דולר שנשלחו להחלפת הריהוט, והודו לגביר ולאשתו מקרב לב על טוב לבם, ועל שנתן דעתם להבחין במה צריך לשפר ולהטיב. - הם אף ציינו שבכוונתם לגשת מיד להחלפת הריהוט המדובר כראוי, לשמחת לב הילדים שיחיו, שאף הם הוסיפו כמה ציורים נחמדים כאות תודה והוקרה... משהגיע המכתב לידי של הגביר, התפלא מאד, הרי הוא הפקיד סך של ששת אלפים ומדוע מופיעה ברכת התודה רק על סכום של שלשת אלפים דולר. - הוא חשש שמא ארעה כאן טעות או תקלה בהעברת ההמחאה הבנקאית, כי הבנקאי בפלורידה שהיה מטפל קבוע בחשבונותיו, היה רגיל להפקיד מדי חודש רק שלשת אלפים דולר בלבד. - אך בירור קצר אצל פקיד הבנק העלה שהכל

מתעסק קצת בתיקונם, ועל כן אני רוצה גם עתה לקיים מנהג-גי. אמר ונטל חתיכת דג, מלח אותה, והלך לו. התלמידים של המגיד הגדול שהיו באותו מעמד, ראו כן ותמהו: וכי מנין לו להאברך הזה, שדוקא חתיכת דג זו תגיע אליו בשעת הסעודה, הלא החתיכה תתערב בין שאר כל החתיכות, וכל החתיכות מחולקות על ידי המשמשים בין כל המסובין. היה שם בין התלמידים גם הרב בעל ה"תניא", לקח חוט, וקשר אותו חתיכת דג בחוט זה לסימן, למען ידע מה יעשה בה בשעת הסעודה. ר' יעקב יצחק, כמובן, לא ראה ולא ידע על הסימן. בשעת הסעודה ראה בעל התניא, שהנה את חתיכת הדג המסומנת בחוט הושיט המשמש לאיש היושב סמוך לאותו "אברך", אך כשרצה אותו איש לקחת את חתיכת הדג בידו לאכלה, אחזתו פתאום רעדה של קדחת, ולא יכול לאכול, וסילק את מנתו לצד, לאותו מקום שר' יעקב יצחק יושב שם, וכך הגיעה הקערה למקומו של ר' יעקב יצחק. לקח ר' יעקב יצחק את המנה ואכל. אז הבין בעל התניא, ש"אברך" זה הוא אדם גדול. **נפלאות הרבי**

והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו (טז, ה). בגמרא אמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת, שנאמר והכינו את אשר יביאו לאלתר, (וכפירוש רש"י והכינו את אשר יביאו לאלתר, בשעת הבאה הכנה והבאה בהשכמה היא דכתיב וילקטו אותו בבקר בבקר ע"כ), ולי נראה דלמד לה מן יביאו ששורשו "בוא" והוא לשון מהירות כמו שאמרו רז"ל ביבמות [מח ע"ב] מפני מה הגרים מעוניים בעולם הזה על שאיחרו ליכנס תחת כנפי השכינה כדכתיב ישלם ד' פעלך וכו' אשר באת לחסות תחת כנפיו [רות ב יב] עיי"ש ברש"י ותוספות לשון ביאה היא במהירות והקדמה, ממילא לפי זה מדכתיב והכינו את אשר יביאו, במהירות ובזריזות והיא השכמה תיכף יכינו, יהיה איך שיהיה הנה הוא נלמד מבנין א"ב, כי הוא נלמד מאבינו הראשון וישכם אברהם בבקר [בראשית כב ג], ועל ידי מדת בנין אב מתעוררים מדת וחנון, וכתיב [שמות לג יט] וחנותי את אשר אחון אף על פי וכו', ויתבאר עוד אי"ה.

ואגב באתי להודיעך מה שנראה לי לדינא מלישנא דרב חסדא אמרו לעולם ישכים אדם וכו', אומרו לעולם, היינו אפילו חל יום טוב בערב שבת, ונראה דדייק מן הכתוב והיה ביום השישי והכינו וכו', הנה תיבת והיה מיותר, דהוה ליה למימר וביום השישי וכו', ואמר והיה לשון שמחה להורות אפילו יארע זמן שמחה ביום השישי היינו יום טוב, אין זה דוחה מצות השכמה להוצאת שבת, כן נ"ל.

והנה באתי עוד לעורר על לשונו של רב חסדא אומרו לעולם ישכים אדם להוצאת שבת, להכנת שבת מיבעי ליה מהו לשון הוצאת, ונראה לפרש עפ"י מה שכתב הרב הגדול חיד"א זלה"ה (בספרו כסא דוד דף מ"ט ע"ב) הזריז במצות (היינו לעשותן בזריזות) לא שייך גבי דידיה למימר טענת מי הקדימני כו', כיון שהוא עושה הקדמה כל מה שאפשר לו בחק המין האנושי וזאת הסגולה הוא לישראל, והנה במצות ענג שבת אשר ישראל

דאפרסמון וכו', אז יש להם שמחה שנפטרים מיסורי עולם הזה והולכין למנוחה. זהו "והיה" לשון שמחה, "ביום השישי" היינו ביום שכל הצדיקים שמחים מלשון שישי ושמחי, אז "והכינו" את אשר יביאו מעולם הזה, מעשיהם שעשו בעולם הזה מכינים להביאו לעולם הבא, "והיה" שהוא לשון שמחה "משנה על אשר ילקטו יום יום", הצער שהיה לצדיק מפרנסתו כבר חלף ועבר, רק מה ששנה ולמד באותו העת שהלכו בני אדם לשוק ולהרויח ללקוט פרנסתם בכל יום ויום זהו שהרויח הצדיק ששנה ולמד על אשר ילקטו יום יום חביריו. **רב ייבי**

והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו (טז, ה). להיות שכל מי שעובד עבודתו לשמים וכוונתו לטוב כל ימי השבוע בכל מה שעוסק או לומד, אז בהיר הוא בשחקים, ביום בא יום השישי נתלהב בקרבו אז הבהירות של יום השבת הבא, אף שלא עשה עדיין הכנת יום, רק המעשה של ימי החול ברכו וקדשו ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו להרגיש את יום השבת קודש מיד בהתקרבו ביום השישי בבוקר, ונמצא זה הדבר סימן טוב על ימי החול ההוא אם היו בקדושה, ואם היתה עשייתו נוח לשמים ונוח לבריות, כשבא בוקר יום השישי מרגיש קדושת שבת טרם בואו. וזהו "והיה ביום השישי והכינו" פירוש כשיהיה לכם ביום השישי הכנה דרבה אצליכם בפנימיות, "את אשר יביאו" פירוש קודם שתכינו צורכי השבת יהיה לכם הכנה עצמיות, זה הוא סימן, "והיה משנה על אשר ילקטו יום יום", פירוש שתדע נכון שכל ימי החול הי' לכם משנה פירוש תורה פירוש עסקיכם מסתמא היה כתורה עצמה, כיון שאתם במדרגה זו הקדושה וק"ל. **נועם אלימלך**

והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום (טז, ה). הנה ד' זמנים יש שהאדם צריך להתעורר לשוב אל ד'. בכל לילה, ערב שבת, ערב ראש חדש ויום הכיפורים. וזהו "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו", שצריך לתקן מעשיו ולפשפש מה שהביא מעשים טובים מכל ימי השבוע, "והיה משנ"ה" אותיות נשמ"ה שעל ידי זה זוכה לנשמה יתירה בשבת קודש. "על" הוא לשון מעלה, ר"ל מעלה גדולה היא "אשר ילקטו יום יום", שיראו לעשות תשובה בכל יום ללקוט המצוות ומעשים טובים, ולא להמתין על ערב שבת קדש בלבד. **צמח צדיק**

והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו (טז, ה). הרה"ק ר' יעקב יצחק "החווה" מלובלין זצוק"ל, היה בימי נעוריו מסתופף בצל המגיד הגדול ממזריטש זצוק"ל, כשבא בפעם הראשונה למזריטש היה זה ביום ערב שבת קודש, ונכנס תיכף לחדר המבשלים, וראה שמתעסקים בהכנת סעודת שבת. אמר להם: הנה אני נוהג, שהדגים שאני אוכל בשבת, אני בעצמי

מרביתם בהוצאות הנה יש להשי"ג"כ על זה טענת מי הקדימי-ני דמהיכן יקח האדם ההוצאות והלא כל ההוצאות הם משל הקב"ה, אבל כיון שהאדם משכים לעשות הכנות להוצאות שבת, הנה זה מיקרי הוצאותיו ואין להקב"ה על זה טענת מי הקדימי וכו', וזהו שאמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת, בכדי שיהיו ההוצאות נקרא על שם האדם המשכים.
בני יששכר (מאמרי השבתות מאמר י אותיות ט-י)

והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו (טז, ה). הרה"ק ר' מנדיל מרימנוב היה חי חיי דוחק ועוני. אירע פעם אחת שכבר הגיע יום החמישי ובבית לא היתה אף פרוטה לצורכי שבת. הרבנית ביקשה מהמשרת ר' הירש שילך להרה"ק וישאל אותו מה לעשות. כשנכנס ר' הירש משרת" לחדרו של הצדיק, וראה את גודל התעסקותו ודבקותו בעבודת השם, לא מלאו לבו להטרידו וחזר לאחוריו. הגיע יום חמישי בערב, והרבנית התחילה להציק לר' הירש משרת", שילך סוף סוף להזכיר להרה"ק שאין כל מאומה לשבת. הלך ר' הירש משרת", ושוב ראה שהוא עסוק בתורה ועבודה בהתלהבות ובדבקות, ושוב הרגיש שאינו יכול להפסיקו ולהטרידו. כשהגיע יום ששי בבוקר, ובבית עדיין אין דגים ולא בשר ולא כלום, נכנס ר' הירש משרת" שוב לחדרו של הרה"ק, ואז אמר לו הרה"ק מעצמו: לך וקח את הקדירה שמבשלים בה דגים, תשים לתוך כה מים, ותשפות אותה על האש, וכך תעשה גם בקדירה של הבשר ושל שאר תבשילי השבת. תמה ר' הירש משרת" ושאל את הרבי: אבל מה נבשל באותן הקדרות, הלא אין דגים ואין בשר, השיב לו הרבי: כתוב בתורה: "והיה ביום השישי והכינו נו את אשר יביאו" אנחנו מחויבים לעשות ההכנה, והשבת כבר תביא בעצמה מה שצריך. הלך ר' הירש משרת" וקיים את מצות רבו, לקח את הקדרות שם בהם מים ושפת אותן על האש. כעבור זמן מה, בא פתאום כפרי אחד, ושאל: האם יוכל לשבות אצל הרבי, כי הוצרך לרגל איזה עניין להיות בעיר בשבת, ורצונו לשבות בבית הרבי, והוא הביא עמו כל צרכי שבת ביד רחבה.

המהר"ם מרימנוב זצוק"ל

והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו (טז, ה). מובא בגמרא במסכת שבת (דף ק"ט). שתבלין יש לנו והוא נותן טעם בתבשילי השבת. ויש לעיין מדוע קראו להארה המיוחדת של קדושת השבת הנמשכת גם לתבשילים בשם, תבלין, מסבירים זאת על פי המבואר בשער הכוונות (דף סא) מדברי האר"י ז"ל, שכל מה שיקנה האדם לצרכי שבת יזכיר ויאמר בפיו 'לכבוד שבת', והדיבור פועל יותר כי הדיבור יוצא מן הלב. ובזה מובן שקראו להארת קדושת השבת, שממנה התבשיל של שבת ריחו נודף בשם 'תבלין'. שהוא אותיות 'תני לב', כלומר שאומרים לאשה העוסקת בתבשילי השבת, תני לב למעשייך לכוון בהם לכבוד שבת, כדי שתחול קדושת השבת על התבשיל, ואל תתעסקי בהם כדרך בימות החול, ללא כוונה. מעשה

בחסיד אחד שהלך לסעוד ביום שבת אצל רעהו, אך מכיון שהלה לא הזמינו אלא הוא בא מעצמו, הביא עמו החסיד את תבשיל הסעודה מביתו. כאשר הגיע זמן הסעודה הגישו לפני בעל הבית את התבשיל שלו ועמו הגישו את התבשיל של האורח. בעל הבית נוכח שמתבשילו של האורח נודף ריח טוב יותר מאשר מהתבשיל שלו. שאל בעל הבית את האורח: מדוע נודף ריח כה טוב מתבשילך, ענה לו האורח, מדבריה של אשתי שנזהרת לומר על כל מלאכה שהיא עושה בתבשיל, 'לכבוד שבת קודש', מהם נתבשם התבשיל וקיבל את ריחו הטוב. ואילו אצלך התבשילים נעשים על ידי משרתיך, והם אינם נזהרים לומר על כל מלאכה ומלאכה שהם עושים בתבשיל, 'לכבוד שבת קודש', לכן אין ריח טוב לתבשילך.
דומה נפשי

והיה משנה על אשר ילקטו יום יום (טז, ה). יש כאן מסורה, כאן כתוב על אשר ילקטו יום יום, וכן כתוב יום לשנה יום לשנה (במדבר יד-לד), וכן ואותי יום יום ידרשון (ישעיה נח-ב). ויש לפרש לפי מה ששאל אחד, איזה חטא היה גדול מחבירו, האם של אדם הראשון ששמע להנחש המסית, או של הנחש המסית. והשיב דהעוון של הנחש המסית היה יותר גדול. ושאל, אם כן אמאי כתיב אצל הנחש (בראשית ג-יד) 'ועפר תאכל כל ימי חייו', ובאדם הראשון כתוב (בראשית ג-יט) 'בזעת אפיך תאכל לחם', ומאכלו בנקל, ונצרך לזה עבודה רבה. ותירץ, דאדרבא קללה גדולה היא לו לנחש, שאין לו עוד לצפות לה-קדוש ברוך הוא על מזונותיו, כמו שאדם אומר לבנו סורר ומורה, הא לך למזונותיך, ואין ברצוני לעסוק עמך הלאה כלל, אבל האדם, ברוב רחמיו יתברך שמו אמר לו הקדוש ברוך הוא בזעת וגו', והבן. ובזה יש לפרש המסורה, דהנה קשה למה היה במן 'אשר ילקטו יום יום', הרי היה יכול להיות יום לשנה יום לשנה, אך התירוץ הוא, 'ואותי יום יום ידרשון', בכדי שיצפו אליו בכל יום, וזה לא יהיה כך כשילקטו יום אחד בשנה לכל השנה ודו"ק היטב.
אמרי דעת

והיה ביום השישי והכינו את אשר ילקטו יום יום (טז, ה). יש לאדם לכוין באכילת השלשה סעודות של שבת קודש כשאוכל פרוסת המוציא בלעיסה ראשונה יכוין שעל ידי האכילה הזאת לא יחסר לו מזונו של יום ראשון הבא עלי-נו לטובה וכן כשלוקח לעיסה שניה לתוך פיו יכוין שלא יחסר לו ביום שני וכן לכל יום מששת ימי המעשה ועל ידי זה ימשך פרנסה לכל ימות החול וזה היה מדרגת שמאי שהיה אוכל כל ימיו לכבוד שבת ר"ל על ידי כבוד שבת היה אוכל כל ימיו שהמשיך פרנסה לכל ימות החול מאכילתו של יום השבת, אבל הילל מדה אחרת היה בו שהיה אומר ברוך ד' יום יום ר"ל שעל זה הדיבור שהיה אומר ברוך ד' יום יום היה בטחונו חזק מאד על ידי זה המשיך את פרנסתו ממקור העליון, אבל לעו-לם עיקר המקור הוא מיום השבת כמבואר בזוהר הקדוש,

דמעות הרבה, עד כי הרטיבו את דפי המחזור שלפניו. בסיום תפילת שמונה-עשרה שומע הוא כיצד היהודי אומר: "עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי", ומתרגם לעצמו: "בחיי עפר, במיתתי לא כל שכן". 'זהו יהודי נאמן וחרד, הוא מתפלל באמת בלב שבור ונדכה', הרהר לעצמו רבי יונתן, ונחפז לסעוד את ה"סעודה המפסקת" ולהקדים לתפילת "כל נדרי", כדי לקבוע לו מקום ליד אותו יהודי. ואכן, בליל יום הכיפורים ולמחרתו, לא הכזיב אותו יהודי והפליג בתחנונים. שמח רבי יונתן שלא שגה, אך שמחתו לא ארכה שעות רבות. לקראת הצהריים, בעת קריאת התורה, נקרא היהודי לתורה ל"רביעי", ומיד פרץ כלפי הגבאי בשצף קצף: "לפלוגי ההדיוט נתת 'שלישי', ולי 'רביעי', וכי אינני יהודי הגון כמוהו". נדהם ומשתומם, עמד רבי יונתן במקומו. אחר שאל את היהודי: "הרי רק אמש אמרת ועפר אני בחיי קל וחומר במיתתי". "למי אמרתי זאת". השיב היהודי, "אל רבונו של עולם כביכול אמרתי זאת, לגבי רבונו של עולם, הנני באמת רק עפר, אבל לגבי אותו הדיוט, אני יהודי הגון ומכובד יותר". מסיים הרב מלובלין זצ"ל ואומר: כשאברהם אבינו אמר לקב"ה, "ואנכי עפר ואפר" אין זו רבו-תא. אבל משה, העניו מכל אדם, אמר, "ונחנו מה" למתלוננים, אפילו לגבי נרגנים אלה ראה עצמו כאפס.

לקח טוב, אמרי חן

ונחנו מה (טז, ח). איתא בחז"ל אמר רבא גדול הנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה (חולין פט). הגדלות היא בכך שאברהם אמר זאת להקב"ה ונגדו ית-ברך אין מציאות לשום אדם. אבל משה ואהרן אמרו "ונחנו מה" נגד ישראל, שהם כאין וכאפס נגד ישראל, ובאמת הם היו הראשונים והגדולים בישראל, וזה חידוש גדול.

כתב סופר

ונחנו מה לא עלינו תלנותיכם כי על ד' (טז, ח). "כששאלו מהרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע, פשר דברי מרן מרוז'ין זי"ע (המובא בס' עירין קדישין) שאמר, 'יש אנשים ששואלים עלי במה אני ג'יטער איד' (בזמנם היה זה כינוי ל'רבי'). האמת הוא, שאין אני ג'יטער איד, ואני בעצמי 'אין', ואף על פי כן מי שמדבר עלי הריהו כמדבר על ד', שלכאורה דבריו סותרים מיניה וביה. השיב להם הרה"ק מאלכסנדר: למה לא תבינו כוונת קדשו, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב, "ונחנו מה" כשהאדם משיג מדת הענוה באמת, והוא יודע בעצמו שהוא אין ואפס, הרי אז, "לא עלינו תלנותיכם כי על ד'", הרי הוא כמדבר על ד'.

נר ישראל

ונחנו מה (טז, ח-ז) שמעתי משם הרב הקדוש ר' מאיר מפרמיי-שלאן זצוק"ל זי"ע שפירש, "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך" (דברים י, יב), היינו, הקב"ה שואל מעמך להיות

כתיב ויברך אלקים את יום השביעי וכו' וכתוב וביום השביעי עי לא יהיה בו כיון דלא אשתכח מזונא ביה מאי ברכתא ביה אלא הכי תאנא כל ברכאין דעילא ותתא ביומא שביעאה תליין כו' עיין שם. מבואר היטב שכל המשכות המזונות של ימי החול היה מן המן שאכלו בשבת, כי המן ירד על שלש סעודות של שבת ועל כל סעודה לחם משנה שהם בכלל ששה סעודות נגד ששת ימי המעשה, והיינו לפי שעל ידי האכילה המשיכו מזונא לכל ימות החול.

דברי מנחם

ערב וידעתם כי ד' הוציא אתכם מארץ מצרים, ובוקר וראיתם את כבוד ד' (טז, ו-ז), ערב, היינו בשעת שהאדם במוחין דקטנות שלא הולך לו בעבודת ה' כראוי וזהו בחינת ערב, אז אל יפול לבבו בקרבו להתיימש חס ושלוש מעבודתו ית' "ויד-עתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים" שהיו שקועים אז במ"ט שערי טומאה ועם כל זה הציל הקב"ה אתכם מידם, ומזה חזינן שאפי' כשהאדם בדיוטא התחתונה, יוכל הקב"ה להוציאו משם, "ובקר" היינו בעת שהאדם במוחין ודעת, שהוא הולך ומתקדם בעבודתו ית' שהוא בחינת בוקר, אל תגביהו אז את לבבכם, "וראיתם את כבוד ד'" שהכל מחסדי ה' ולא שלכם הוא.

אמרות משה

ערב וידעתם כי ד' הוציא אתכם מארץ מצרים ובוקר וראיתם את כבוד ד' (טז, ו-ז), יש לפרש על פי רמז, למה שנאמר בשם הרבי ר' זושא זצוק"ל זי"ע ועכ"י פירוש דברי הרמ"א בריש או"ח, דעל מה שמבואר במחבר יתגבר כארי כו' סיים הרמ"א גם בשכבו על משכבו ידע לפי מי הוא שוכב כו', והק' שה דכאן מיירי מן קימה בבוקר ולמה הביא הרמ"א איך יתנהג בשכבו כו', ומתוך דבודאי מי שילך לשכב כבהמה בלי שום חשבון, בודאי לא יכול לקיים לקום בזריזות ושיתגבר כארי, רק כאשר ילך לשכב ידע לפי מי הוא שוכב, אז כשיעור מש-נתו יקום בזריזות לעבודת הבורא ית' ש וית', וזהו "ערב ויד-עתם" כו' היינו שהולך לישון זוכר נסי מצרים ויתלבש ביראת ד', אז ממילא בבוקר, "וראיתם את כבוד ד'" וכו'.

בית פנחס

ונחנו מה (טז, ז-ח). נאמר במסכת חולין (דף ט'): גדול מה שנא-מר במשה יותר מאברהם אבינו. אברהם אבינו אמר: "ואנכי עפר ואפר" (בראשית יח-כז), אבל משה רבינו אמר: "ונ-חנו מה". הרב מלובלין זצ"ל מבאר בספרו "ניצוצי אור המאיר", כיצד "ונחנו מה" גדול יותר מ-"ואנכי עפר ואפר", על פי הסיי-פור הבא: הרבי ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל בעל "יערות דבש", נוהג היה להתפלל בימים הנוראים ליד יהודי המתפלל בלב שבור ונדכה. באחת השנים, חפש בעת תפילת מנחה של ערב יום הכיפורים אחרי יהודי שליידו יעמוד בתפילת היום. תוך כדי חיפוש, אורו עיניו. הוא ראה יהודי פשוט וזקן, ששפך

"מה", עניו כמו משה רבינו ע"ה, שאמר "ונחנו מה" (שמות טז, ח). אמנם, יש מי שמחזיק עצמו ל"מה" והוא מלא בתורה וב- מצוות; ויש מי שמחזיק עצמו ל"מה" והוא באמת "מה", כי אין בו לא תורה ולא יראה; אך גם זה הוא טוב בעיני ה', אם כי אינו בגדר המעולה, כי גדר המעולה הוא המדריגה הראשונה. וז"ש "מה ה' אלקיך שואל מעמך", הקב"ה שואל מעמך להיות "מה"; אך בדרך זה, "כי אם ליראה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך", ר"ל שיהיה בך כל המדות הטובות הללו ואף על פי כן תהיה בעיניך בבחינת "מה", את זה שואל הקב"ה מעמך, עד כאן דבריו.

פנים מאירים

ונחנו מה (טז, ח-ז). מה אנחנו חשובין (רש"י), התורה מעידה על משה רבנו "והאיש משה ענו מאד" (במדבר יב, ג) וראוי להתבונן כי האות יו"ד ממלת "עניו" חסרה לומר לך שהיה עניו בכל רמ"ח אבריו, כי כשתכתוב ענו במלואה: עי"ן-נו"ן-ו"ו תמצא שהם עולם במספר רמ"ח. ומפני שמה מיעט עצמו, הקב"ה הגביהו ואף קרא את התורה על שמו, שנאמר "זכרו תורת משה עבדי" (מלאכי ג, כב, וראה מכילתא בשלה טו, א). גדלותו של משה באה לידי כך שלא נתפעל מכל ההשגות העליונות שהשיג, אלא נשאר שפל רוח בעיני עצמו, בדומה לאדם פשוט שעומד על גג גבוה אשר לא יעלה כלל על דעתו להתגאות בזה שהוא גבוה, שכן יודע הוא יפה כי מכחו אינו גבוה כל עיקר ורק הגג מגביהו, כך גם משה אף כי ידע את רוב מעלתו, היה סבור שאין המעלות משל עצמו אלא מתנת ה', ולו הו ניתנים לאחר היה הלה מנצלם יותר ממנו. וכל מי שלי- בו שבור בכל יום ורוחו נמוכה ודבורו ממועט בפיו בכל יום, עמו שכינה מהלכת בכל יום. ולא עוד אלא שמעלה עליו הכ- תוב כאילו מזבח בנוי בלבו ומעלה עולות וזבחים עליו לפני הקב"ה. שנאמר: זבחי אלוהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה. ודעו שאם אדם מתלכלך בחטאים באה רוח טומאה ושולטת בו והיא מביאה אותו לידי גאווה. ואם זוכה ומזכה עצמו ושו- בר אותה רוח טומאה, מזכים אותו, וקרבו מתקבל. וזהו שנא- מר זבחי אלהים, רוח נשברה, מתי מתקבל קרבנו של אדם כששובר אותה רוח טומאה.

ומעשה היה ברבי עקיבא שיצא יום אחד לשוק למכור מרגלית אחת. והיה איש אחד עשיר גדול, אבל בעיני הבריות היה מראה עצמו כעני, והיה לובש בגדים בזוים, והיה שפל ביותר, והיה יושב בבית הכנסת עם העניים. וכשראה המר- גלית בידי רבי עקיבא רצה לקנותה ממנו. הלך אחריו רבי עקיבא וחשב שהוא מתלוצץ איתו. כשהגיע לביתו יצאו לק- ראתו עבדיו והושיבוהו בכסא זהב ונתו לו מים ורחצו רגליו. וצוה להוציא ממון ולתת לר"ע דמי המרגלית. וצוה לשחוק אותה עם שש אחרות ולשים הכל ברפואות. וכשראה כך רבי עקיבא תמה מאד. והאיש צוה להכין השולחן לפניו וסעדו ר"ע ותלמידיו עמו. כשסיימו לאכול אמר לו רבי עקיבא אחר שחנך האלקים כל העושר הגדול הזה למה אתה נוהג שפלות

בעצמך ואתה יושב יחד עם העניים. אמר לו, רבי. הכתוב אומר אדם להבל דמה ימיו כצל עובר. והממון אינו עומד לעולם, ולכן רואה אני הישיבה עם העני טובה לי מאד, שבכך לא תגבה נפשי ולא תתגאה בעושר הגדול שחנני יוצרי. ועוד אני חושב שאנו שוים ביצירה שנאמר הלא אל אחד בראנו ואב אחד לכולנו (מלאכי ב) ובזמן שיתגאה האדם יחטא ביותר ויורש גיהנם לפי שהקב"ה שונא את הגאים והגבורים. וכשמוע ר"ע דברי האיש ומענה פיהו וענינו וענותנות, שבחו וברכו וייטב בעיניו עד מאד.

וכן מצינו בשלמה המלך שהיה מתפלל בהכנעה רבה לפני הקב"ה שיעשה משפטו ומשפט ישראל. ועלינו לידבק במידת הקב"ה שאמר ר' יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו. דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים וגו'. וכונת ר' יוחנן כי הע- נוה היא עצם הגדולה עד שאין גדולה ממנה.

בימים שבין כסה לעשור נהג רבי אברהם אבוש לעסוק בצר- כי צדקה. היה עובר מבית לבית ואוסף כספים מכל יהודי העיר. בדרכו הגיע לבית המלון ופגש שם סוחר עשיר שהגיע לעיר לרגל מסחרו. פנה אליו רבי אברהם אבוש ובק- שו לתרום לצדקה. הסוחר, שלא הכיר את הרב, סבר כי לפניו פושט יד טורדן, מאלה שקבצנות היא אמנותם, וגער בו: "לך מפה, כלום אינם רואה שהנני טרוד בחשבונותי", שמע רבי אברהם אבוש חרפתו ולא השיב. הוא סב על עקביו ויצא מה- חדר. לאחר צאתו חיפש הסוחר את מקלו ולא מצאו. בודאי גנב הקבצן הלזה את מקלו", אמר בלבו. הוא קם, יצא את בית המלון והחל רודף אחר ה"קבצן" ברחובה של עיר. כשהשיגו סוף סוף החל ממטיר על ראשו צעקות של זעם: "גנב! החזר לי את מקלי ומיד, בודא רצית לנקום בי על שלא נתתי לך נדבה ולקחת אותו", "חלילה וחס", השיב רבי אברהם אבוש. "חלי- לה לי לגנוב מקלו של זולתי". תשובה זו הגבירה את כעסו של הסוחר, והוא כיבד את העומד מולו בשתי סטירות לחי מצ- לצלות. גם את הסטירות קיבל רבי אברהם אבוש בשתיקה ובאהבה, ולא גילה לסוחר הזועם מי הוא הגיעה השבת, ורבי אברהם אבוש נשא דרשה בבית הכנסת, כנהוג. באו כל בני העיר לשמוע את דרשת הרב, ובין הבאים היה גם אותו סוחר אורח. בהכנסו לבית הכנסת היה המקום מלא מפה אל פה. הכל עמדו והקשיבו באזנים קשובות אל הרב. פלס לו הסוחר דרך בין הקהל כדי להתקרב אל הבמה ולשמוע היטב. סוף סוף כבש לו מקום נוח. הוא ניצב על מקומו והביט אל עבר הרב אז חשכו עיניו והוא צנח ארצה מתעלף. כששבה אליו רוחו החל הסוחר בוכה בדמעות שלישי: "אוי לי, ואבוי לי, את הרב הג- דול הזה העלבתי ואף הכיתי". הקהל ניסה להרגיע את רוחו הסוערת. היו שיעצו לו ללכת אל הרב ולפיסו. "צדיק שכמוהו בודאי יתרצה ויתפיס". קיבל הסוחר האומלל את עצתם. לאחר שנסתיימה הדרשה עשה דרכו אל הרב לבקש אל סליחתו. ומנגד, ראה רבי אברהם אבוש את הסוחר הקרב והולך אליו. "בודאי בא אלי בענין המקל", חשב בלבו. פנה אפוא אל הסו-

עם שני גדולי הדור בתוכה. התרגשותם של בני העיר היתה עצומה, זכיה כה גדולה. שני גדולי הדור שקעו מיד בשיחה בעניינים העומדים ברומו של עולם, וכל אחד חזר על החידושי שים שנתחדשו לו בתקופה האחרונה. כך ישבו שני הגאונים תוך שהם שקועים בדברי תורה ואינם שמים לב לכל המתרחש סביבם. נענה פתאום אחד המלווים ואמר, 'האם זה יאה, שנניח לסוסים הרתומים אל הכרכרה את הכבוד הגדול להכניס את שני הגדולים הללו לעירנו', מיד הסכימו עמו גם המלווים האחרים העומדים סביב לכרכרה. 'הבה ונתיר את מוסרות הסוסים אמרו, ואנחנו בעצמנו נמשוך את העגלה'. אמרו ועשו. קבוצה של אנשים התיירו את הסוסים מהעגלה, והתחילו למשוך במו ידיהם את העגלה. מיד הצטרפו אליהם גם אחרים, ומשכו את העגלה מכל הכיוונים. לפתע הבחין הגאון ר' עקיבא אייגר מחלון הכרכרה כיצד הבעלי בתים מעירו מושכים את העגלה בעצמם, כשפיהם מלא שירה, תנו כבוד לתורה, אשריכם ישראל. הרחר ר' עקיבא אייגר לעצמו מה יפים מעשיכם, כך יאה וכך נאה לכבד גאון גדול כמו ה'חוות דעת'. למי מגיע כבוד כזה אם לא לבעל 'חוות דעת' שהוא גדול הדור. 'אבל היכן אני', המשיך רע"א לטוות את חוט מחשבותיו, 'האם אני פטור מלכבד את גאון הדור'. מיד חמק הגאון ר' עקיבא אייגר בלאט מהכרכרה, והצטרף אל המושכים את הכרכרה כשפיו ממלמל "תנו כבוד לתורה". מרוב ההתלהבות והדחוק לא הרגיש איש שהרב בעצמו הצטרף אליהם. נדמה להם כי עוד יהודי זקן מושך את מושכות העגלה. ה'חוות דעת' אשר ישב בתוך הכרכרה שקוע במחשבותיו, ולא הרגיש בכל המזלחה, התנער אף הוא פתאום ממחשבותיו, והציץ מבעד לחלון הכרכרה לראות מה קול הרעש בחוץ. רק אז הבחין במה שנעשה. "אה" חשב רבי יעקב לעצמו "הלואי וגם אני הייתי זוכה לכבד את רבותי בכבוד כזה שבני פויזנא חר לקים לרבם הגאון רבי עקיבא אייגר, שהוא גדול הדור, עמוד התורה והיראה. הוא באמת ראוי לכבוד כזה. "אבל" ממשיך ה'חוות דעת' במחשבותיו "מדוע שלא אצטרף גם אני אל המלווים, כאחד מאנשי פויזנא, בשעה שמכבדים את רבם בכבוד הראוי לו", פתח ה'חוות דעת' את דלת הכרכרה מהצד השני, ירד לאט מהכרכרה והצטרף אל ציבור המושכים בכרכרה מצד ימין, ונבלע בקרב ההמון מבלי שירגישו בו. כך נמשך מסע המלווים, כשכולם נותנים קולם בשיר, ותהום כל הארץ לקול ההמולה עד הגיעם אל תוככי העיר פויזנא. בהגיע השיירה אל תוך העיר סמוך לבית המדרש הגדול, עמדו שם אנשים נשים וטף, לבושים בגדי חג, ממתינים לבואו של האורח הגדול. כאן יגיע המאורע החגיגי אל שיאו. כל הציבור ממתין בקוצר רוח ובנשימה עצורה לרגע המרגש, בו תפתח דלת הכרכרה, ושני גאוני הדור יופיעו במלוא הדרם. הרגע הגדול קרב ובא. ראשי הקהילה ניגשו בהתרגשות אל דלת הכרכרה, ופתחו אותה לרווחה. אך הכרכרה ריקה. איש אינו נמצא בתוכה. מיד נתעוררה בהלה. מה קרה פה. היכן האורח ומלוויו הרב שליט"א. רבי עקיבא אייגר חמק מביין המלווים, ופניו

חר והחל מפייס אותו בדברים, באזני כל הקהל: בבקשה ממנו, כך אמר רבי אברהם אבוש, "אל יוסיף לחשוך בי כי לקחתי את המקל. לא אעז לעבור על איסור 'לא תגנוב', ומעיד אני עלי שמים וארץ שידי לא היתה בנטילת המקל".
מעשיהם של צדיקים

ונחנו מה (טז, ז-ה). לידי רבה של פויזנא, הגאון רבי עקיבא אייגר זצ"ל, הגיע פעם מכתב מרבה של ליסא, הגאון רבי יעקב לארבערבוים זצ"ל, בעל "חוות דעת". בו מודיע לו ה'חוות דעת', שהוא מתעתד להגיע לפויזנא לביקור, ובהזדמנות זו הוא רוצה להיפגש עמו. הגאון רע"א נתמלא שמחה, וכי מי לתא זוטרטא היא, הנה עומד להגיע אורח כה מכובד, ששמו הולך לפניו מסוף העולם ועד סופו בגאונות וצדקות, ונוסף לכך גם ידידו האישי. מיד הודיע לראשי הקהילה להיות עתודים ליום הזה, שהנה עומד להגיע לעירם גאון גדול מפוסקי הדור, ויש להכין קבלת פנים כראוי לגאון כמותו, וכיאה לכבוד התורה ולומדיה. גם ה'חוות דעת' עצמו, התכונן לקראת נסיעה זו, יותר מהרגלו, אף כי היה רגיל בנסיעות וביקורים בערים שונות, אבל לא הרי ערים אחרות כמו העיר פויזנא, מקום בו שוכן כבוד הגאון רבי עקיבא אייגר, ששמו הולך מסוף העולם ועד סופו, ומלבד זאת הרי הוא גם ידידו האישי. קהילת פויזנא הכינה קבלת פנים כראוי וכיאה לכבודה של תורה. הם גם הכינו כרכרה הדורה וסגורה, רתומה לארבעה סוסים אבירים שבו ישב האורח הנכבד ויכנס ברוב פאר אל תוך העיר. ביום המיועד לבוא האורח הגדול, ציוה הגאון רבי עקיבא אייגר לכל בני העיר, לצאת בשעות הבוקר כברת דרך אל מחוץ לעיר, שם יקבלו את פני הגאון האורח, וילוהו בתופים ובמחולות עד מרכז העיר. התפלאו התלמידים, לשם מה צריכים לצאת אל מחוץ לעיר, הלא די אם נקבל את פניו בהגיעו אל העיר. תמיהני עליכם שאתם שואלים שאלות, השיב להם הגרע"א. ספר תורה חי מגיע אל עירנו, ואנו נשב בחיבוק ידים ונמתין עד שיגיע אל עירנו. ואכן ביום המיועד הוכרז שבתון בכל העיר, ויצאו אל מחוץ לעיר תלמידי חכמים עם סוחרים, בעלי מלאכה עם בחורים, זקנים עם נערים, תינוקות של בית רבן עם רבותיהם. רבי עקיבא אייגר עצמו התיישב אף הוא בכרכרה ההדורה שהוכנה עבור האורח, ויצא יחד עם כל הציבור לקבל את פני האורח הגדול. כאשר יצאו כברת דרך, הבחינו לפתע בכרכרה העושה דרכה אל העיר פויזנא. מיד אזר הגאון רבי עקיבא אייגר מתניו, ובכוחות עלומים קפץ מהכרכרה ורץ אל כיוון האורח. ה'חוות דעת' ירד בצעדים מתונים מעגלתו, וכל הציבור היה עד לפגישה המרגשת של שני גדולי הדור, שהתחבקו בשמחה, כשדמעו של התרגשות חונקות את גרונם. הגרע"א הזמין את הרב מליסא שיעלה אל הכרכרה ההדורה שהוכנה עבורו, ושניהם יחדיו התיישבו בתוך הכרכרה המקושטת שהקהילה הכינה עבור האורח. כל בני העיר נתנו בשיר קולם, בתופים ובמחולות ליוו את הכרכרה אל העיר פויזנא, כאשר בראש השיירה נוסעת הכרכרה ההדורה

ולהפטר מרבו בבוקר. והנה לאחר שהלכו קרא רבי שמעון לבנו רבי אלעזר זכותו יגן עלינו אמן, ואמר לו: "לך רוץ אחד ריהם, ובקש ברכתם כי אנשי צורה הם". הלך ובקש ברכתם, אמרו לו: "יחרב ביתך, ויתבלבל שלחנך, מה שתזרע לא תקצר צור, ולא תראה שנה חדשה, מה שתמכור לא תקנה, ומה שתקנה לא תמכור". חזר רבי אלעזר לאביו עצוב. שאלו אביו: "מה ברוךך?" ענה רבי אלעזר: "לא די שלא ברכו אותי, אלא גם צערוני בדבריהם" ופרט לאביו את ברכתם. אמר לו אביו רבי שמעון: "בני ברכות גדולות ועצומות ברכו אותך, ועליך לשמוח בהם". ופרט לו אביו את ברכתם ואמר: "יחרב ביתך כוונתם לקבר שזהו הבית הקבוע של האדם, והתכונו שתאריך ימים. 'יתבלבל שלחנך' כוונתם שיהיו לך הרבה ילדים ומתוך כך יבלבלו שלחנך כל הזמן. 'מה שתזרע לא תקצור' כוונתם הילדים שיולדו לך לא ימותו בחייך חס וחלילה. 'ולא תראה שנה חדשה' כוונתם לומר שלא תמות אשתך בחייך, ותצטרך להיות מחדש נקי שנה אחת. 'מה שתמכור לא תקנה' כוונתם שבנותיך שאתה מוכר לבעליהם, לא יתגרשו חס וחלילה, ותצטרך לקנות אותם חזרה. 'ומה שתקנה לא תמכור' כוונתם שהכלות שתקנה לבניך לא תתגרשנה חס וחלילה מבעליהן, ותצטרך למכור אותן חזרה להוריהן. אם כן, ברכות גדולות ועצומות ברוךך, ולואי שתתקיימה כולן.

בשו"ת בנין ציון (חתומ"מ סימן ע' והו"ד בספר אמרי שפר פרשה זו) הקשה מספר קושיות על הגמרא: מדוע באו להפרד מרבי שמעון בבוקר, והרי אינו רבם? ועוד אם ראה רבי שמעון עון שאנשי צורה הם, מדוע לא אמר לבנו לבקש ברכה בהיותם בביתו. ואם כבר הלך רבי אלעזר מדוע ברכוהו ברמיזים ותרץ הגאון הנ"ל זכותו יגן עלינו, שהתשובה לכל השאלות אחת היא: "ענוה". הם אמנם לא היו תלמידיו, אך נהגו ברבי שמעון בר יוחאי כבוד כרבם. ורבי שמעון שידע את ערכם רצה "ליקר" את מעלתם, ולכן חיכה שילכו ואז שלח את בנו רבי אלעזר, והם שידעו את ערך רבי שמעון, וחשבו על "מעוט ערכם" ברכו בלשון נסתרת, כדי שרבי שמעון יחזור ויפרש, וממילא נמצא שרבי שמעון ברוך ולא הם.

אם כן נמצינו למדים שלענוה אין סוף, וכמה שאדם ינהג בענוה יותר, יזכה לגלוי השכינה, ומצאתי פרוש נפלא בסי' עתא דשמיא מהגאון הצדיק רבי רפאל מברשיד זכותו יגן עלינו אמן, על הפסוק: "אם יסתר איש במסתרים ואני, לא אראנו נאום ה'", (ירמיה כג'ד) קורה פעמים רבות שאדם מתגאה על כל פנים בחדרי ליבו, עליו יש לקרוא את הפסוק כך: "אם יסתר איש במסתרים 'ואני' לא אראנו נאום ה'" דהיינו אין הקדוש ברוך הוא אתו. אך אם אדם נהג בענוה ואומר: אין בי כלום וכו', עליו נקרא הפסוק באופן אחר: "אם יסתר איש במסתרים 'ואני לא', אראנו נאום ה'", כלומר אותו הקדוש ברוך הוא אוהב, מסתכל עליו ועוזר לו.

כתונת פסים

חוורות. ממצחו ניגרה הזיעה. היכן ידידי האורח, היכן הוא הרב מליסא, שאל בבהלה. רחש עבר בין הקהל, ולפתע החל ה"חוות דעת" פוסע בין ההמון והתקרב אל רבי עקיבא איגר. הרגשת אכזבה חלפה בציבור. זאת אומרת, שבכל הדרך העמיסו על כתפיהם במקום הסוסים עגלה ריקה. באותו רגע קם אחד מחשובי העדה והכריז בקול, רבותי אנו לא גררנו עגלה ריקה, אלא עגלה מליאה. עגלה שהיא מליאה במידות טובות, חלל המרכבה היה מלא במידות היקרות של ענוה, שפלות רוח, אהבת תורה ללא גבול. ולכרכרה יקרה זו נרתמו גם שני גדולי הדור, עמודי התורה הענוה והאמת של דורנו, רבינו האהוב והנערץ, והגאון מליסא. זכינו לרתום עצמנו למרכבה עמוסה במידות יקרות ונאצלות אלו. אשרינו מה טוב חלקנו שזכינו להיות עדים למעמד מרגש זה, מעמד המורה לנו את הדרך בה נלך ואת המידות אשר עלינו לדבוק בהן.

מאורן של ישראל

ונחנו מה (טז, ז-ח). פעם נזדמן לביתו הרעוע והמט ליפול של בעל "קצות החושן", הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות, הנודע בזכות ספריו "בית אפרים", "מטה אפרים", "יד אפרים" ועוד. רבי אפרים זלמן, בנוסף לגדלותו בתורה היה גם עשיר גדול. שעות ישבו שני גדולי התורה הללו ועסקו בתורה. בשעת הפרידה, כשליווה ה"קצות" את אורחו אל דלת הבית, נפלטה אנחה מלבו. חשב רבי אפרים זלמן, שמצבו החומרי הקשה גרם לו לאנחה זו. שאל את ה"קצות" "מדוע נאנח מר". "על כבוד התורה אני נאנח", השיבו ה"קצות". "אילו היה כבודו רק עשיר מופלג בוודאי לא הטריח את עצמו לבוא ולבקר בביתי הדל והעלוב. אולם הואיל וכבודו גם אחד מגדולי הדור, הטריח את עצמו ובא אלי. זאת, משום שלכבודו נדמה שגם אני תלמיד חכם גדול וחשוב, עד כדי כך שכדאי לו לטרוח לבוא אל ביתי. אבל אני היודע את מיעוט ערכי, יודע שכבודו לחינם בא, ועל כך אני נאנח ששר התורה טרח טירחת חינום, ויש בכך משום פגיעה בכבוד התורה".

בשפתי צדיקים

מעשה בבנו של ר' יהושע בן לוי שנטה למות ולבסוף הבריא. שאלו אביו: הרי נשמתך היתה כבר במרומים, ומה ראית שם, השיב: עולם הפוך ראיתי. עליונים למטה ותחתונים למעלה, כלומר, אותם שהם מחשיבים עצמם בעוה"ז נמצאים בעוה"ב במקום נמוך, ואותם שהם ענוים ושפלים בעוה"ז נמצאים בעוה"ב במקום גבוה וחשוב. אמר לו: בני, עולם ברור ראית. בגמרא מסכת מועד קטן (ט) מובא מעשה מעניין מאוד, מסופר על רבי יונתן בן עמסי ורבי יהודה בן גרים שלמדו מסכת נדרים בבית מדרשו של רבי שמעון בר יוחאי זכותו יגן עלינו אמן, כשגרמו המסכת באו בלילה להפרד מרבי שמעון, ובבקר חזרו ונפרדו, שאלם רבי שמעון בר יוחאי, מדוע נפרדו בלילה וחזרו ונפרדו ביום? ענו לו: שכך למדו שתלמיד הנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך לחזור

עליבים אותו ית"ש. והיה משה רבינו ירא שמא יעניש ה' את ישראל על ששלחו ידם במשיחי ה' להתלונן עליהם, לפיכך המליץ על בני ישראל ואמר: "לא עלינו תלונותיכם כי על ה'", כדי שלא יעניש אותם ח"ו, כי הקב"ה מוחל על דיליה. **דברי המוצנע**

בין הערביים תאכלו בשר ובבוקר תשבועו לחם, וידעתם כי אני ה' אלוקיכם" (טז, יב). כשאוכלים בשר בין הערביים ובבוקר אוכלים לחם לשובע ועם זה יודעים "כי אני ה' אלוקיכם" - זו רבותא. **הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע**

בין הערבים תאכלו בשר ובבוקר תשבועו לחם (טז, יב). קשה מה טעם היה הכתוב צריך לומר 'ובבוקר תשבועו לחם', יש לומר על פי מה דאיתא (שבת י). תנו רבנן שעה ראשונה מאכל לודים וכו' ששית מאכל תלמידי חכמים מכאן ואילך כזורק אבן לחמת, ואיתא (שם) אמר אביי לא אמרן אלא דלא טעים מידי בצפרא אבל טעים מידי בצפרא לית לן בה. והנה כאן אמר הכתוב בין הערבים תאכלו בשר, היינו לאחר ששעות, כדכתיב גבי קרבן תמיד 'בין הערבים' ופירש רש"י (פסחים נ"ח). משש שעות ולמעלה שהצל נוטה קרינן בין הערבים, וזהו שנאמר "בין הערבים תאכלו בשר", וכי תאמר הרי זה אחר שש שעות ואז הרי הוא כזורק אבן לחמת, ומתרץ "ובבוקר תשבועו לחם" והוי טעים מידי בצפרא ולית לן בה. **ברית שלום**

ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא (טז, יט). צדיק אחד פגש פעם את הרב הקדוש ר' דוד מלעלוב בשעת חזרתו מלובלין, שאל אותו הצדיק: אילו דברי תורה אמר הרבי "החוזה מלובלין". השיב לו ר' דוד: שהרבי אמר תורה על פרשת המן: "ויאמרו איש אל אחיו מן הוא, כי לא ידעו מה הוא", ואמר הרבי: שכל אחד ואחד אמר על חבירו "מן הוא", כי המן היה מאכל רוחני, לחם מן השמים, ועל ידי אכילתו נתעלו מידי יום ביום יותר ויותר, עד שלמחרת לא היה אחד מכיר את חבירו, והיה שואל "מן הוא" כלומר: מי הוא זה, כי לא הכירו משום שנתעלה במדרגתו הרבה. והוסיף ר' דוד לספר, כי הרבי מלובלין אמר אחרי כן: הנה יש כאן אברך אחד שהולך ומסתובב בין האילנות, ואין שום אחד מכירו במעלתו, ולמחר ישאלו עליו מי הוא. סיים ר' דוד, והלכתי בעצמי לראות מי הוא ההולך בין האילנות, וראיתי שהוא אברך בשם ר' בונם, והוא זה שבמשך הזמן נתפרסם בשם הרבי הקדוש ר' בונם מפשיסחא.

שיח שרפי קודש (א"א אות קט)

מובא בדברי מנחם מאמר הנ"ל בנוסח אחר: יש לתת טעם על שם העצם למה נקרא שמו מן. הגם שמבואר בפסוק ויאמר איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא, עם כל זה

רבותינו ידעו להכיר את הגבול הדק בין גאווה לשפלות ולהישמר ממנו מאוד כפי שיעיד המעשה הבא: פעם סיפר הגאון חכם סלמאן מוצאפי סיפור על אדם, תלמיד חכם בכדי להביא ממנו מוסר השכל, אולם מקרוביו ידעו שהסיפור אירע איתו בעצמו... וכך סיפר: ת"ח זה ניסה לעשות תענית משבת לשבת, ולא תמיד הצליח. בסוף השבוע היה נח ומפסיק לצום. פעם אחת עלה בידו לצום עד יום חמישי. הוא שמח בעצמו שמחה רבה על שהנה הפעם יקיים תענית זו, ועל אף שהיה חלש, החליט לצום עד סוף השבוע. והנה ביום חמישי הזמין אותו רבו לסעודה...מה יעשה, האם יגלה לו שהוא צם, האם שווה כל הצום כשהוא צריך לספר עליו לאחרים, הן הפעם כבר הצליח לצום ולמה יפסיק, שקל בדעתו ולבסוף החליט לאכול ולא לספר לאיש על תעניתו וסיים הרב מוצאפי: "מעלת הפסקת הצום מתוך ענווה הייתה חשובה יותר מצום שבוע שלם".

עד כמה מידת הגאווה יכולה להזיק אילו בפתח גן עדן, אנו לומדים מירבעם בן נבט. כאשר הקב"ה תפסו בבגדו ואמר לו: "חזור בך, אני אתה ובן ישי נטייל בגן עדן." אמר לו ירבעם: "מי בראש?" "בן ישי בראש" "אם כך, אין אני צריך", מבהילו! יכול היה ירבעם לטייל בגן עדן עם הקב"ה למרות כל העבי-רות שעשה והנה בבת אחת בשביל טיפת כבוד זמנית, ארעית, הוא מאבד את כל עולמו, לכאורה, מה משמעות שאלתו של ירבעם "מי בראש?" הרי הקב"ה תפסו בבגדו ואמר לו "אני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן", אלא מבאר הגאון ר"ח שמואלביץ זצ"ל ("שיחות מוסר תשל"ב) כך: "מרוב להיטותו אחר הגאווה ורדיפתו אחר הכבוד, רצה לשמוע זאת שנית, והשיב לו הקב"ה 'בן ישי בראש', ומעתה נידרדר עד כדי טירוף הדעת ואמר 'אם כן, לא צריך לכלום. מוטב לגאווותן זה להתאבד איבוד נצחי ולא לראות את עצמו פחות מזולתו. הדברים צריכים לעורר כל אחד ואחד על חומרת הדבר. על כן אמרו חז"ל "הוי בורח מן השררה" בלי שום חישובים כאלה ואחרים. **אור דניאל**

ונחנו מה (טז, נ-ז). בערב יום כיפור אמר הרה"ק ר' אשר מס' טולין צוק"ל: רבוננו של עולם, הנה לימדונו חז"ל שלא כמידת הקב"ה מדת בשר ודם, בשר ודם כלי ריקן מחזיק, כלי מלא אינו מחזיק, ואילו מדת הקב"ה כלי מלא מחזיק, כלי ריקן אינו מחזיק. ואני מה, הרי מאומה אין לי. אבל הרי אני לפניך ככלי 'מלא' בושה וכלימה, ואם כן הריני כלי מלא ומחזיק. **ממעיינות הנצח**

ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם כי על ה' (טז, ח). לכאורה הסב"ר א נותנת שהיתה תלונת ישראל על משה ואהרן, ולמה אם כן יקטרג משה רעיא מהימנא על ישראל לומר שעל ה' המה מלינים. אולם איתא בזה"ק (בפרשתינו, סד): "בכל אתר קוב"ה תבע עלבונא דצדיקיא יתיר על דיליה", שהשי"ת פורע מן המעליבים את הצדיקים, יותר ממה שפורע מן המ-

ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא (טו, טז). יש לפרש הכוונה עפי"ד בשכר שלשה זכו לשלשה, בשכר ואקחה פת לחם זכו למן. ואיתא במדרש דאברהם אבינו לא הביא את הלחם שפירסה שרה נדה ונטמאה הלחם, ועל כן לא ידעו ישראל למה זכו למן, שלמעשה לא הביאו, וזה"ש "ויאמר ר' איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא", ר"ל שלא ידעו למה זכו למן, דאם בשביל אברהם הלא לחם לא הביא.

נפתלי שבע רצון

ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן וגו' (טו, טז). עיין מס' תע"ג נ"ת (כ"ד ע"א) ברש"י ד"ה אלא שאסור להנות ממעשה ניסים כי מנכין מזכויותיו, ובמס' שבת (לב ע"א) דאמר ואם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו. על כן אמרו (במדבר י"א ו') ועתה נפשנו נו יבשה בלתי אל המן עינינו, הנפש דייקא יבשה לעוה"ב, מטעם בלתי אל ה"מן" ר"ת מעשה ניסים, עינינו, וזה מה שכי"תוב (תהלים קכ"ח ב') יגיע כפיך כי תאכל, ולא ע"י מעשה ניסים, אזי אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב, אבל האמת שבמן אינו כן, יען שע"י המן היה קידוש השם נחחדש זכותם מחדש ביתר שאת, ולזה נצטוו להניח צנצנת המן למשמרת שיהיה קדוש השם, וזש"א (לעיל פסוק ז') ובוקר וראיתם את כבוד ה', שיתקדש ש"ש על ידכם בירידת המן, בשמעו את תלונתיכם על ה', היינו על הנפש מה' יתקבל טענתכם בענין חלק עוה"ב שלא יתמעטו זכויותיכם, ואדרבה יתרבה חלקכם חלק עוה"ב. עוד יש תירוץ במדבר קדמות להחיד"א שדבר שניתן זמן רב בקביעות אין בזה משום מעשה ניסים, וגם כל הצומח אינו מובן בדעת איש ואינו נקרא מעשה ניסים עיי"ש. ואולי זש"ה ויאמרו איש אל אחיו מן הוא"א ר"ל מעשה ניסים כי לא ידעו מה הוא איך נעשה בדרך הטבע, ומשה אמר להם הוא הלחם כמו הלחם שנתן ה' לאכול ואין בו מעשה ניסים. ועפי"ז יש ליתן טעם דביזת מצרים שלא היה בדרך נס לקחו ישראל לעצמן, משא"כ ביזת הים שהיה ע"י נס התנדבו למשכן כדאי' במד"ר.

שארית מנחם

ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא (טו, טז). שמי' עתי מהרה"ח ר' משה רוט שליט"א, ידוע דמצות האמונה, הוא להאמין בבורא ית', והרמב"ם כתב דתכלית הידיעה הוא שלא נדע, וזה יש להעמיס הכוונה בפסוק שאמר בני ישראל איש אל אחיו "מן הוא" האותיות נוטריקון "אמונה", שאמרו, יש לנו אמונה, 'כי לא ידעו מה הוא', כי אין לנו ידיעה, ותכלית הידיעה הוא שלא נדע.

ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו (טו, יח). 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו'. ונבאר זאת על דרך משל, לכפרי שהגיע לעיר גדולה ולעינינו נגלו שכיות

תקשה וכי בשביל שלא ידעו מה הוא נופל עליו שם מן ולא שם אחר. ונראה כי המן היה לחם אבירים והוא מאכל רוחני מאד שהיה מזכך להם את השכל והמחשבה לעבודת הבורא יתברך בכל יום יותר ויותר, כמו שביארנו למעלה. ואם היה אחד מישראל מדבר עם חבירו היום ורואה את מדרגתו שהוא עומד היום, ואחר כך דיבר עמו ביום מחר, לא היה מכיר אותו אם הוא אותו האיש אשר דיבר עמו ביום אתמול מחמת רוב קדושתו הנוסף עליו בלקיטת המן וגודל הזדככות השכל בה"תלהבות הלב להבורא יתב' ביתר שאת, וכן בכל יום ויום עלו במדריגה יותר גבוה על ידי לקיטת המן, עד שלא אפשר לשום אחד מהם להכיר את חבירו שהיה רגיל עמו, והוצרך לשאול עליו מן הוא זה האיש, כמו שמצינו בלשון הגמרא דקאמר מאן תנא כו', רצה לומר מי הוא זה. וזהו שנאמר ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא, רצונו לומר לא ידעו איש את רעהו עד שהיה צריך לשאול עליו מן הוא, לכך קראו את שם המאכל הזה "מן", כי על ידי המאכל הזה באו לשאלה הזאת. **דברי מנחם**

ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא וגו' (טו, טז). צריך לדעת מה כוונת הכתוב בזה, ואולי כי בראותם אותו, הזמין ד' לפיהם במקום שיאמרו מה הוא, אמרו מן הוא, וזה שמו אשר קבע לו ד' ושם שמו בפי ישראל, על דרך אומ"רם ז"ל (ברכות ז'): אשר שם שמות בארץ, שיכוונו לשמות אשר קרא להם הבורא, ואמרו כי לא ידעו, נתן הכתוב טעם המצאת השם לפיהם הוא לצד שלא ידעו מה הוא, ומאמצעות זה נפל אליא בפיהם, ואולי כי מזה נתחכמו בני ישראל וקראו שמו מן, דכתיב (להלן פסוק לא) ויקראו בית ישראל את שמו מן, שהשכילו בתיבת מן, שאינה מן הרגיל בנדבר, ואין זה אלא רוח ד' דיבר, ומלתו על לשונם, כי זה שמו.

ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה (ט"ז, ט"ח). יש לדייק למה קראו שמו "מן", דאיזה פירוש יש למלה זה, ואם לא ידעו המן מה הוא הול"ל "מה", ולמה מן. ועוד יש לדייק על מה שענה להם משה רבינו "הוא הלחם", דמשמע שמדבר מלחם הידוע, והול"ל "הוא לחם" סתם. ואפשר לומר דהנה איתא בגמרא דאין נהנין ממעשה ניסים, וישראל חששו שהמן הוא מעשה ניסים, ונתייראו מליהנות ממנו, ואמר להם משה לבל יחששו, כי הפת הזה אינו ניסים כלל, רק הוא תשלומין מאת הקב"ה לאברהם אבינו, כמ"ש בגמרא "בשכר שלשה זכו לשלשה, בשכר ואקחה פת לחם זכו למן וכוי". וא"ש הכתוב "ויקראו בני ישראל שמו מן", ראשי תיבות מ'עשה נ'סים, 'כי לא ידעו מה הוא', והאם רשאים הם לאכול, "ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה", שענה להם הלא זו הלחם הידוע של שכרו של אברהם מה שלקח אז להמלאכים, במילא ליכא למיחש למידי, ויאכלו ענוים וישבעו.

נחל קדומים

במך כל טעם שרצו, אם כן יכלו לטעום בכל יום הטעם שהיה בשבת. ומתוך, כי בכל שבת היה לו טעם חדש ומשובח יותר, וכל אחד טעם לפי עבודתו להשי"ת. ובימי החול אי אפשר היה לטעום טעם שבת.

מספרים, כי החוזה מלובלין אמר פעם בשבת קודש שמרגיש בדגים טעם מעין עוה"ב. וספרו לו כי רבי נפתלי מרופשיץ אמר 'נשמת' בשעה שהכין את הדגים, לכן הרגיש בהם טעם מעין עוה"ב.

יגדיל תורה

ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה (טז, כב). ופירש רש"י לחם משונה, אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו. ולכאורה אם כן מאי ויהי לשון צער הוה ליה למימר והיה לשון שמחה כמובן. ויש לומר בדרך רמז על פי מה שכתב א"ז זצוק"ל מובא בדברינו בכללים על המאמר לזו עלי ואני פורע, והקרי צור הוא, שהבטחת ואני פורע הוא הבטחה ללוה בשביל צערו ובשת ביגיעה רבה עד שמוצא ללוות לצרכי שבת, מבטיחו הקדוש ב"ה ואני פורע לך בעריבות ומתיקות קדושת שבת ע"ש. וזה שמרמז בכאן ויהי ביום הששי לקטו, ויהי לשון צער, היינו העני הזה כשבא יום הששי והוא בצער שאין לו על שבת וצריך ללוות וללקוט מזה ומזה לצרכי שבת, הקב"ה משלם שכרו בלחם משונה לשבח בריחו וטעמו בגשמי וברוחני, שטועם ומריח קדושת שבת בטעם וריח משונה לשבח. היום השבת עצמו נשתנה לשבח בריחו וטעמו כנ"ל, והבן.

דברי ישראל

שבתון שבת קודש לד' (טז, כג). שמעתי בשם אדמו"ר הקדוש מקאצק זצ"ל למה נקרא שבת שכל דבר שב לשורשו, והדברים עמוקים.

נפלאות חדשות

ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העומר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה (שמות טז, כב). ופירש רש"י בד"ה ויגידו למשה - שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם (לעיל פסוק ה) והיה ביום הששי והכינו וגו', עד ששאלו את זאת, אמר להם הוא אשר דבר ה', שנצטויתי לומר לכם, ולכך ענשו הכתוב, שאמר לו (להלן פסוק כה) עד אנה מאנתם, ולא הוציאו מן הכלל. עכ"ל.

המתבונן בדבריו ישתומם מאוד, שהרי משה לא איחר באזהרת השבת כשיעור שיהיה על ידי זה מכשול של חילול שבת, שהרי לא נצטוה בציווי זה כי אם חמש ימים מקודם לכל היותר, שהרי עדיין היה זה השבת הראשון ליריית המן, ורק אז נתגלה להם החידוש שבערב שבת יורד לחם משנה, וגם עדיין היה לו זמן להזהירם על שמירת השבת משך כל יום השישי, ואף על פי כן רואים כאן כי הקב"ה דקדק עמו והוכיחו על כך, וכל זה על שלא הזדרז להודיעם מיד כששמעו.

החמדה של העיר. מעולם הוא לא ראה אותך, וגם לא תיאר לעצמו שאמנם קיימים דברים כה נאים בעולם. הוא לא הכיר את דרכי המסחר של העיר, כיצד פועלים שם האנשים והמשרדים, ובשכלו הפעוט הוא פירש את מה שראה לפי הבנתו והשגתו הקטנה. בעומדו ליד בית הדואר הוא ראה אדם נכנס, משלם לפקיד סכום פעוט ומקבל חבילה גדולה. הכפרי פנה לאדם שיצא עם החבילה ושאל אותו מה היא מכילה, והלה ענה לו שיש בה סחורה יקרה. והנה, נכנס לבית הדואר אדם נוסף, שילם גם הוא סכום קטן וקיבל תמורתו מזוודה גדולה ויצא. לשאלת הכפרי ענה הלה שהמזוודה מכילה אריגים יקרים. הכפרי חשב לתמו שבושרד זה מחלקים לכל אחד מתנות גדולות תמורת סכומים נמוכים. הוא הוציא מכיסו את כל הכסף שהיה לו, ניגש לפקיד וביקש ממנו חבילות גדולות. הפקיד בראותו שלפניו עומד אדם תמים, צחק והסביר לו, כאן לא מחלקים מתנות. כאן כל אדם מקבל את רכושו הפרטי שלו. אנשים אלו שראית שקיבלו חבילות, את שלהם הם קיבלו. חבילות אלו נשלחו אליהם בדואר והם שלהם. התשלום לא היה עבור החבילות עצמן, אלא עבור השירות שעשו עבורם בהעברת החבילות. הנמשל, מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה. הקב"ה קובע מראש מה ראוי שיקבל כל אדם ואדם. אמנם הקב"ה קבע, "בזעת אפך תאכל לחם" (בראשית ג-יט). דהיינו שהאדם ישתדל ויעמול למען השגת פרנסתו, אך ההשתדלות לא מייצרת את הפרנסה, היא רק מעין תשלום בדואר עבור קבלת החבילה. החבילה עצמה, המזון והפרנסה, נקבעו כבר מראש השנה.

נאמר בפסוק בקהלת, "וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר" (קהלת ט-יא). החכמה והתבונה אין בכוחן להביא לחם או עושר למי שלא קצבו לו זאת מראש.

בפרשת המן גילה לנו הקב"ה יסוד חשוב זה בהנהגת העולם, "ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר, איש לפי אכלו לקטו", כל אחד קיבל את מנתו במדויק, ההשתדלות לא הועילה במאומה. אם נפקח את עינינו נוזכח שכך הוא בענין הפרנסה גם לאורך כל הדורות. ד' המנהיג את עולמו קוצב לכל אחד את המגיע לו, ואותו אדם יקבל את מנתו במדויק.

אוצר המשלים

וחם השמש ונמס (טז, כא). בבית מדרש אחד היה שמש כילי קמצן, שחם על השמן למאור בלילות, ועוד בתחילת הערב היה האור דועך וקהל הלומדים היה מתפזר איש לבייטו. אמר על כך הרב דמתא: זה מה שנאמר בפרשת השבוע: "וחם השמש ונמס", אם השמש הוא בבחינת "חם" שנהרג על פחות משוה פרוטה, הרי "ונמס" הקהל מתמסמס והולך.

אמרים נעימים

ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה (טז, כב). מביא רש"י מדרש אגדה, לחם משנה, לחם משונה, אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו. שואל ה'שפת אמת' (ליקוטים) הרי יכלו לטעום

עלה אל המרכבה, זירז העשיר את אחיו, אין זמן לדיבורים ובירורים, נוסעים אנחנו אל אבינו לחתונת אחינו הקטן... כאשר נשמע הקול בבית האב העשיר כי בניו קרבים ובאים יצא לקראתם הוא ובניו המחותנים וכל המשרתים, וסייעה של מנגנים הלכה לפנייהם כשהיא מנעימה מנגינות שמחות. והנה מן המרכבה ירד האח העשיר ובניו ביתו כשהם לבושים במחלצותיהם, ואחריהם ירד האח העני יחף וקרוע... מי הוא זה? התלחשו בפליאה בני העיר. האינכם מכירים, אמרו חדי העין, הן זה הוא הבן השני... החתונה התקיימה ברוב פאר והדר ולאחר שבעת ימי המשתה בא הבן העשיר אל אביו להיפרד. סע לשלום, אמר האב, ה' ישמור עליכם בדרך. אבל אבא, העיז הבן ושאל, ומה בדבר ההוצאות שהבטחת לשלם? ראה נא מה כתוב באגרת, אמר האב, ביקשתי ממך כי למען כבודי קנה בגדים נאים, ואני אשלם את כל ההוצאות. ואילו אתה המשיך האב, לא עשית דבר לכבודי! את כל הפיזור הגדול עשית לכבודך, שהרי אם היית חס על כבודי היית דואג שאחייך יהיה לבוש כראוי. ראה נא איזה בושא נגרמה לי כאשר בני מתהלך יחף בבלויי סחבות. כך הוא גם הנמשל – אמר המגיד מדובנא – חז"ל לימדו אותנו בגמרא (ביצה טו) שכל ההוצאות שאדם מוציא לכבוד שבת ויום טוב הקדוש ברוך הוא מחזיר לו, וכן הבטיח 'לזו עלי ואני פורע' על כן יש לכל אדם להשתדל רבות לכבוד ולענג את השבת. אלא איך יתכן הדבר שאדם ישב בביתו מקושט ומהודר ויאכל מעדנים, ואחיו האביון ישב בביתו כמתאבל ויאכל זרעונים? משתמע מכך כי כל ההוצאות שהוציא על מעדנים לא היו כדי להתענג על ה' אלא כדי לענג את עצמו! הוצאות כאלה הקב"ה לא הבטיח לפרוע.

המגיד מדובנא

ויניחו אותו עד הבוקר וגו' ולא הבאיש וגו' (טז, כד). למה הבאיש המן בלינה ובשבת לא, דכל דבר הנפרד משרשו אם הוא על כל פנים קרוב לשרשו יכול להתקיים איזה זמן כמו אילן שנעקר מהקרקע, כיון שעל כל פנים מונח על גבי קרקע שהוא שרשו יכול להתקיים איזה זמן, אבל בעל חי שבחיים יש לו שורש למעלה ברוחניות, כשמת נעשה הגוף רחוק משרשו, ולכן מבאיש מהר, ואדם שרשו יותר גבוה, לכן מבאיש יותר מהר במותו מבהמה. והנה המן היה שרשו מאד נעלה, לכך היה מתקלקל מיד, אבל בשבת שאותה הקדושה באה למטה ונתקרב אל השורש, על כן לא הבאיש, והבן מאד.

הרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע

ורימה לא היתה בו (טז, כד). סיפר ר' יוסף לייב פערענץ ע"ה מעיר מאנטריאל, כי הי' לו מסחר של לביבות (לאקשן פאבריק), וכמה פעמים מצא תולעים במסחרו, והי' לו נזק גדול מזה, ופעם כשעלה לתורה בבית מדרשו של רבינו [מסאטמאר] ז"ל בפרשת בשלח, ורבינו הי' הבעל קורא, וסיים לו רבינו את

מכאן רואים אנו את גודל האחריות המוטל על האדם למנוע מכשול מזולתו, ועד היכן עליו להזדרז להוכיח את חבירו בשעה שרואה אותו נכשל בדבר איסור, ולא יעשה חשבון כי אין כעת שעת הכושר לזה, וכמו שרואים כאן שזהו רצון השי"ת, שמיד כשמכיר האדם שחסר מחבירו איזה ידיעה בעבודת השי"ת, מיד יזדרז להודיעו על כך. ואף אם הוא דבר שהשהייה שהשהייה לא יגרום שום מכשול, בכל זאת עליו להזדרז ולהוכיח ולהוכיחו. כי אף אם סבור הוא כי עוד עתיד להפגש עמו בזמן מסוים שאז יהיה לזה שעת הכושר יותר, בכל זאת אין הוא יודע אם אכן יבוא לידי כך, ושמא לבסוף יקרה מקרה שימנע אותו אז מלהוכיח מלהוכיחו, ועל כן מוטל עליו להיות זריז בדבר, ולהוכיח ולהוכיחו מיד בלא שהיות.

ויהי ביום השישי לקטו לחם משנה וגו', ולא הבאיש ורמה לא היתה בו (טז, כב - כד). בגמרא (ברכות לט: שבת קיז:): למדו דיש לבצוע בשבת על שתי ככרות, זכר למן שירד כפול לכבוד שבת. ונפסק בשולחן ערוך (סימן רע"ד ס"א) שדי לברך על ב' ככרות ולבצוע אחד מהם, ואת השני להניח. וכתב בארחות חיים לרבי אהרון מלוניל (דין ג' סעודות ס"ז), כי במה שמברכים על שתי ככרות עושים זכר ל'לקטו לחם משנה', ועל ידי שמניחים את האחד שלם עושים בכך זכר למה שנאמר 'ולא הבאיש ורמה לא היתה בו'. ועיין גם המשנה ברורה שם (ס"ק ד') שכתב שעל כן סגי בבציעת אחת מהם, שהרי לא נאמר לחם משנה אלא בלקיטה, עיי"ש.

מנהגי שבת קודש

את אשר תאפו אפו (טז, כג). שהחלות נאפים לפי הרוח של האשה שאפאה אותו, שאם אפאם האשה בשמחה, אז יוצאים החלות יפים עם טעם טוב, אבל אם בשעה שהיא אופה אותם, נפשה מרה עליה, אז יוצאים החלות מרים בלי שום פנים.

מדרש פנחס (שבת)

את אשר תאפו אפו ואת תבשלו בשלו (טז, כג). לעשיר גדול אחד היה שני בנים שהתגוררו בעיר רחוקה, האחד היה סוחר עשיר כאביו, והשני היה עני ואביון, שנים רבות לא ראו השניים את אביהם. יום אחד הגיעה איגרת מאת האב אל בית הבן העשיר ובו מבשר האב כי אחיהם הקטן, בן הז' קונים, עומד להתחתן, על כן מבקש האב מן הבנים שיבואו אל החתונה. אולם בקשה לי אליך, כתב האב באיגרתו לבנו העשיר, אל תחוס על הממון כלל, אלא למען כבודי קנה בגדים נאים ובוואו לחוג אתנו את שמחת החתונה, ואני אשלם את כל ההוצאות. לקח הבן העשיר את אשתו וילדיו וקנה להם בגדי משי מפוארים כיהא וכיאות למעמדם, ובהגיע המועד הזמין מרכבה הדורה, אלא שבטרם יצאו אל הדרך שלח להבהיל את אחיו שיבוא אל ביתו בדחיפות. הגיע האח העני אל בית אחיו כשהוא יחף ולבוש בלויי סחבות קרועים ושאל לפשר הבהילות.

הפסוק ורימה לא היתה בו, וסיפר ר' יוסף לייב, כי מאותה הקריאה כבר לא הי' לו תולעים במסחרו לעולם.
זכר צדיק לברכה (אות תרצ"ט), תורות ועובדות מבית רבותינו (דף קנ"ג), הרה"ק ר' שלום מבעלזא זיע"א

אכלהו היום כי שבת היום לד' (טז, כה) על הקושיא דאיתא בשפת אמת תיפוק ליה דאסיר להותיר כדכתיב אל יותר ממנו, יש לתרץ לפי שיטת הרמב"ם (פ"ט מהל' טומאת מת הי"ב) דספיקא דאורייתא מדאורייתא לקולא, ורק בלא תעשה, דרק ודאי אסרה תורה, אבל לא בעשה דצריך לעשות בוודאי אפילו מספק (וכ"כ במהרי"ט אלגזי בכורות פ"ג אות לט) ולזה נפקא מינה בעשה על בין השמשות, ודו"ק.
 יכהן פאר מחתנו הגה"צ ר' חנוך צבי לוינ' זצ"ל אבדק"ק בענדין

ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לד' (טז, כה). בדרך מסעו, הגיע רבי צבי הירש 'משרת' מרימנוב לשבות שבת בסטרעליסק, בצילו של ה'שרף' הקדוש, ר' אורי. רבי צבי הירש לא הזדהה בפני איש, כי אם התייצב בינות לחסידי דים הרבים אשר צבאו על שיערי היכלו של הצדיק, והמתין לתורו להיכנס אל הקודש פנימה, מיד עם כניסתו, חרד הצדיק מסטרעליסק לקראתו, הושיט לו ידו והכריז, 'ברוך הבא' והושיבו על כסא לימינו. אל מול מחזה זה, ניצב קהל החסידים כמו נד, שכן, סביבו של ה'שרף' מסטרעליסק נסערה מאוד, כידוע, והיראה מפניו מילאה את החלל. קבלת פנים כה נלהבת וכה נלבבת לאורח אלמוני בלתי ידוע, אשר אך זה עתה נדחק לבין החסידים כאחד מני רבים, הפתיע את החסידים והותירם משתאים. מאוחר יותר, סח הצדיק לחסידיו, מיד עם כניסתו, ראיתי אותיות חקוקות על מצחו 'הושע עבד ד', משרת משה'. גם בשבת, בשעת הסעודה, הושיב רבי אורי את רבי צבי הירש לימינו. במהלך הסעודה נוכח רבי צבי הירש לדעת, כי הצדיק מסטרעליסק ממעט מאוד באכילתו, ומיד לאחר טעימה קלה דוחה מלפניו את הקערה. נענה רבי צבי הירש אל רבי אורי ואמר, מדוע אינכם אוכלים עוד, גם רבי הקדוש מרימנוב היה ממעט מאוד באכילתו בימות החול, אך בשבת אכל יותר, החסידים, אשר נצבו סחור סחור לשולחנו של הצדיק בדומיה רווית חרדת קודש, נדהמו מהעזתו של האורח לשוחח כך עם רבם, כמסיח איש עם רעהו. אמנם, עוד יותר נתמלאו החסידים השתאות ופליאה, לעת פתח ה'שרף' להשיב לאורח על שאלתו, וכי מה אעשה ואינני מסוגל לאכול יותר. רבי הקדוש מרימנוב המשיך לטעון רבי צבי הירש, נוהג היה להתפלל בימות החול תפילה מיוחדת, שיוכל לאכול יותר בשבת. למשמע הדברים, הגביה ה'שרף' את גבות עיניו ונעץ מבטו בפניו של רבי צבי הירש ואמר, אילו היה גם לנו משרת כזה כפי שהיה לרבכם, כי אז יכולים היינו גם אנו לאכול יותר בשבת. פתח רבי צבי הירש והשמיע באוזני ה'שרף' שתי אמרות לאמר, האחת, בפרשת בשלח נאמר ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לד', התכוון משה רבינו לומר, אכלו את

היום עצמו, הכניסו את קדושת השבת אל תוך עצמכם, כשם שהאכילה נכנסת לתוך מעיכם. והשניה, בזמירות של שבת נאמר, מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, לכאורה הרי תרתי דסתרי הם, עולם הבא הוא תענוג רוחני, ואילו בשבת הרינו מצווים לאכול ולשתות, אלא הכוונה היא, כשם שבעולם הבא משיגים דעת ליראה את ד', כך גם ממאכלי השבת משיגים דעת ליראה את ד'. אך סיים רבי צבי הירש את שתי האימרות, שב ה'שרף' וקירב אליו את קערת החמין הדחוייה, ואכלה עד תומה.
 הר"מ גרליץ הי"ו

ויאמר משה אכלהו היום (טז, כה). איתא בבעל המאור ובשו"ע, שכל מי שאינו אוכל חמין בשבת קודש יש לחוש שמא מין הוא. והטעם הוא, כי אכילת שבת מגרשת כל מיני תאוות רעות וכל מיני אפיקורסות. (כי כשאוכל לכבוד שבת ולכבוד השי"ת אשר צוה לענג את השבת, ומקבל כח על ידי האכילה, כח זה הוא כח של קדושה, ולכן מגרשת כל רע) אבל כל מי שאינו אוכל חמין שהוא מאכל הנעשה ביחוד לכבוד שבת, יש לחוש שמא מין הוא. ועל ידי אכילת שבת מקבלים קדושה לכל ימי השבוע כמו שאמרו חז"ל (שבת קיט) חמין במוצאי שבת מלוגמא, שצריך להיות חם עוד במוצאי שבת (ולא שתיכף במוצאי שבת יתבטל), ועל ידי זה גורם רפואה, כי כשמקבל קדושת השבת על כל ימי השבוע, ושבת הוא מקור הטוב ואין רואים בו שום רע על בני אדם כמו שמובא בפרשת בראשית על הפסוק ויברך אל-קים את יום השביעי, ולזאת כשנשאיר מקדושת השבת לכל ימי השבוע, נתבטלו כל הדינים וגורם רפואה וכל טוב.
 תורת יחזקאל

אכלהו היום כי שבת היום לד' (טז, כה). וקשה בלאו הכי היו אוכלין בו ביומו, כדכתיב אל יותר ממנו, ויש לומר הרמז שאכילת שבת צריך להיות לשמו יתברך, לשם עונג שבת, וזהו שאמר אכלהו היום מטעם כי שבת היום לד', כנ"ל.
 שפת אמת (תרנ"א)

ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לד' (טז, כה). שמעתי מכ"ק אדמו"ר הגה"ק מאסטראווצא שליט"א בשם הגה"ק מוה"ר יחזקאל משינאווא זצ"ל עה"פ אכלהו היום, אכלהו את היום כלומר עיצומו של יום, כי שבת קודש היום לד', ועל כן מפני כי קדוש היום, יהיה היום עצמו אכילה וכדברי הת"ר גרם על הפסוק (שמות כד, יא) ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו, והווי חדן בקורבניהון דאיתקבלו ברעוא כאילו אכלין ושתן. והכי נמי מתענגין עם עצם השבת והרי זה שובע כאכילה.
 דברי יחזקאל החדש, י"א בשם הקדושת לוי

ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לד' היום לא תמצאוהו בשדה (טז, כה). מרגלא בפומיה של ה"בית ישראל" זצ"ל מגור בשם הרה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר זצ"ל, 'אכלהו היום',

אכלו. נצלו והכניסו לתוככם פנימה את קדושת השבת, 'היום לא תמצאוהו בשדה', ימים כאלו אינם מסתובבים בשדות. יגדיל תורה

היום לא תמצאוהו בשדה (טז, כה). יש לרמז 'היום לא תמצאוהו' פירוש את היום לא תמצאוהו בשדה. והענין כי למשל ממון ועושר שפנה מן אדם, עדיין באפשרי והוא למצוא ממון אחר אם בדרך משא ומתן או שימצא מציאה או אוצר בשדה כמעשה אבא יודן ע"ש במדרש (ויקרא). אבל היום שפנה מן האדם, אין באפשרי עוד למצוא, וכל יום שפנה בלא תורה על זה נאמר חבל על דאבדין ולא משתכחין. זהו שנאמר היום לא תמצאוהו כאמור.
דברי ישראל

היום לא תמצאוהו בשדה. ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי עי שבת לא יהיה בו (טז, כה - כו). מן הכתובים מבואר דשני ענינים חלוקים נתייחדה השבת, וכמבואר כן במכילתא פרשת יתרו אהא דכתיב ויברך אלוקים וגו' ויקדש אותנו, בירכו במן וקידשו במן, והיינו שמה שלא ירד מן בשבת היה זה קידושו של שבת ויחודו משאר כל הימים, עוד היה בה מופת שירד בערב שבת מן לחם משנה עבור השבת, היה זה ברכה שנת- ברכה השבת שהוכן לה לחם משנה ביום השישי, וזהו כוונת מאמרם קידשו במן וברכתו במן. והנה איתא בברכות (לט, ב) דחייב אדם לבצוע בשבת על לחם משנה זכר למן שירד ביום שישי לחם משנה, ובתוס' (פסחים קטז, א ד"ה מה) הביאו דעת הרי"ף דגם בערב יו"ט ירד מן לחם משנה עבור סעודת יום טוב, ולכן דעת הרי"ף דאף ביו"ט צריך לחם משנה, והקשו בתוס' ממה שאומרים בתפילה וברכו מכל הימים וקידשתו מכל הזמנים, והרי קידושה של שבת היא במה שלא ירד בה המן, הרי דשבת מקודשת מכל הזמנים ויו"ט בענין המן, הרי מוכרח שבשאר ימים טובים ירד המן, (ובביצה ב, בד"ה והיה הביאו שמדרשות חלוקין המה, דבמכילתא בפרשה דידן דריש להדיא שלא ירד המן לא ביום טוב ולא ביום הכיפורים), וצ"ע. והנה כתב בפ"י בביצה (ב, ב) להוכיח דירד המן ביו"ט (ולא כדעת הרי"ף), דהלא כל מה שלא ירד המן בשבת הוא משום שבשבת לא היה אפשר לצאת עם הכלי להביא מן כי הוזהרנו באיסור הוצאה, אך כ"ז דוקא לענין שבת, אך ביו"ט דאין בו מלאכת הוצאה אין שום טעם שלא יהא המן יורד ביו"ט, (ואם משום איסור הכנה, הרי דעת הרא"ש שונים בביצה ב, ב דאין איסור הכנה אם הוכן באותו יום טוב עצמו). ודברי הפ"י צ"ע טובא, דהלא בשבת (פז, ב) נחלקו רבא ור' אחא בר יעקב האם בני ישראל הוזהרו במרה על איסור תחומין, ודעת רבא דלא הוזהרו על תחומין עד סיני, וכתבו בתוס' (ד"ה אתחומין) להכריח דלדעתו אף לא הוזהרו באיסור הוצאה עד סיני, אבל במרה לא הוזהרו על איסור הוצאה, וא"כ לדב"ריו מוכרח שמה שלא ירד המן בשבת אינו מפאת מלאכת הוצאה, וזהו לכאורה דלא כדברי הפ"י, וצ"ע. ואשר לכן נראה בישוב דעת הרי"ף מקושתית התוס', והוא ע"פ מה שנתבאר

דהשבת נתייחדה בשני ענינים חלוקים, חדא ירדת מן בער"ש לחם משנה, והוא אינו מפאת איסור הוצאה (כדמוכרה לעיל מסוגיא דשבת פז, ב), ע"כ דהוא מפני יקרא דשבתא שכל האוכל עבורו מוכן ועומד מערב שבת (או מטעם אחר), ושנית קידושו של שבת שלא ירד בו מן, וזהו היה קידוש מיוחד לעצמו מה שאף המן שבת ביום השבת. והנה יש להקשות איזה קידוש יום השבת היה במה שלא ירד מן בשבת, הלא מאחר שהיה להם ביום שישי לחם משנה לשבת (משום שאסור ללקוט בשבת או משום כבוד שבת) שוב אין שום סיבה שירד מן בשבת, ע"כ דאף שלא היה נצרך לירד מן בשבת מ"מ מן הדין שירד מן בשבת, כמבואר (יומא עו, א) שירד הרבה מן יותר משיעור אכילת כל ישראל, והוא שיראו כל מלכי ארץ הנהגת הבורא לישראל, ומבואר שכך היא המידה שנהג הקב"ה עם ישראל במדבר שכל יום ויום הקב"ה ממטיר להם מן, וא"כ בדין הוא שירד מן בשבת, ומה שלא ירד מן השבת הוא באמת קידוש ויחוד מיוחד שני- תייחדה יום השבת שאין המן יורד בו. הלא מעתה נראה בישוב דעת הרי"ף, דאם כי בערב יו"ט ירד לחם משנה עבור סעודת יו"ט, ומשום כבוד יום טוב או מדינא דהכנה (יעוין בביצה ב, ב), עכ"ז י"ל דאף ביו"ט עצמו ירד המן, ומה שבשבת לא ירד הוא קידוש מיוחד שנתייחדה השבת יותר מכל הזמנים, וא"כ צדקו דברי הרי"ף דאף ביו"ט צריך לבצוע על לחם משנה זכר למן שירד בערב יו"ט לחם משנה, הגם שיו"ט לא נתקדשה בקידוש זה כי ירד המן ביו"ט. ומתבאר לפ"ז נוסח הברכה, וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים, והוא שברכת השבת (מה שירד בערב שבת לחם משנה לכבודה של שבת) היא מעלה מכל ימי השבוע, דאף דביו"ט היה מעלה זו וקדשתו מכל הזמנים, היינו קדושת יום השבת (מה שלא ירד בשבת עצמו) זו היא מעלה יותר מכל הזמנים והימים טובים, דהלא ביו"ט לא נהגה קידוש זו.

ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו (טז, כז). אמר הרה"ק רבי מאיר מפרימשאלן צוק"ל, זה הטעם מה שנוהגים להשליך מזונות לצפרים בשבת שירה, כי בפרשת המן כתיב אזהרת משה רבינו עליו השלום, כאשר לקטו מלחם משנה בערב שבת שאל יצא איש מחר ללקוט כי ביום השביעי עי שבת לא יהיה בו, וכתוב ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו, ויש לדייק לשון לא מצאו כאילו נאבד מאתם דבר, והוה ליה למימר לא היה, מה לא מצאו. אמנם ידוע שהאנשים שיצאו ללקוט היו דתן ואבירים, והם היתה כוונתם לבטל דברי משה רבינו ע"ה, והלכו ושטחו על פני השדה מאשר היה בכליהם מאתמול, ואמרו לישראל בואו וראו שגם היום ירד המן שלא כדברי משה, אבל ד' הפר עצתם כי בין כך וכך אכלו הצפרים את המן אשר שטחו הם ולא נמצא דבר, ומדויקים היטב תיבות 'ולא מצאו', ועל כן המנהג לזרוק לה- צפרים מזונות עבור שכרם, כי אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה. [ועיין לעיל בעניני שבת שירה עוד טעמים לזה].

דבש השדה אות פ"ט

ומעתה יצא לנו בטוב טעם ודעת להבין דעת הרמב"ן ז"ל דכתב דמצוה להזכיר בכל ימי השבוע את יום השבת ביום א' יאמר היום יום א' בשבת וכן בכל ימי השבוע. וכתב דזהו הפשט (שמות כ, ה) זכור את יום השבת לקדשו, לזכור בכל יום שבת עיין שם, דהפעולה היא על ידי שזוכר שבת בכל יום, אם כן מצפה בכל יום ליום השבת לעשותו אז בהגיע השבת ישמרנו כדת שלא לחלל חס ושלוש כיון שחביבה עליו שהיה מצפה עליה. אם כן אם היה משה אומר להם ציווי השבת מקודם היו מצפים כל ימי השבוע והיה נשרש בלבם אהבת השם יתברך ושבת ולא היו מחללין, ובזה שלא אמר להם עד יום וא"ז ששאלו אותו לא היו מצפים כל ימי השבוע על שבת ובפתע פתאום בלי הכנה בא להם מצות שבת מזה באו לידי חילול. ובזה מבואר הכתוב שאמר מאנתם לשמור, אמר תיבת לשמור, משום דשמר לשון המתנה כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית לו, יא) שהוא לשון מצפה ומייחל על הדבר מתי יבוא לידו. וזהו כוונת הכתוב לדעת רש"י עד אנה מאנתם לשמור דייקא שאתה גרמת שלא היו מצפים על מצות שבת במה שלא הגדת מקודם, לכן פירש רש"י ז"ל שעל זה נענש שלא הוציאו מהכלל, כי היה הוא הגורם שלא הגיד מקודם מאנו לשמור להיות מצפים על שבת שלא ידעו כל ימי השבוע שבאם היו יודעים מקודם לא הגיעו לחילול שבת:

הנני עומד לפניך שם על הצור והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם. הקושיא מפורסמת דהאיך שייך אצל הבורא יתברך לומר דעומד שם הלא מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה איך יתכן לומר שיעמוד אצל הצור דמשמע דלא היה עומד רק במקום הזה חלילה. אך שורש הדבר הוא כך, דהנה ידוע דברי חכמינו ז"ל (ברכות ו ע"ב) דאין עמידה אלא תפילה שנאמר (תהלים קו, ל) ויעמוד פנחס ויפלל, דלכאורה אינו מובן וכי לא מצינו יותר עמידה כי אם בתפילה דייקא, אלא ודאי כווננו לאיזה דבר ולא כפי פשט הענין. אך דבאמת חכמינו ז"ל בוודאי לא דברו מן המון עם רק מאנשים חכמים וצדיקים ובאלו לא שייך עמידה כלל דכל ימיהם הם הולכים בשכלם ומחשבתם ממדריגה למדריגה מעולם לעולם, כי כשאדם רוצה לבקש את הבורא בכל העולמות לבוא לעבודת האמיתי ולהיות כביכו"ל אצלו צריך האדם לבקש יומם ולילה על ידי תורה ומצוות ועל ידי צרופי שמות ואותיות ותיבות הקדושים ועל ידי מלאכים הקדושים שבכל עולם ובכל מדה ואי אפשר להיות כלל במעמד אחד. ולזה נקראים הצדיקים מהלכים ולא יצויר כלל עמידה זולת בתפלה דהוא הדביקות כשאדם הולך דרך כל העולמות על השירות ותשבחות שאומר פסוקי דמזמרה אז בכל פעם משיג יותר שכל דרך המדות אבל עדיין לא הגיע אל המלך בעצמו להיות דבוק אצלו ממש בלי שום הפסק ומסך אפילו של קדושה זולת אורות אין סוף הפשט שוט. ולכן נקרא עולם אצילות, שהוא מלשון אצלו, שאדם עומד אצלו יתברך ממש וזהו בתפילות י"ח שאז האדם עומד בעולמות עליונים ובעולם האצילות שאין שום מסך וחלון הקדושה מפסיק ביניהם רק אורות של אין סוף המקיף את

ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו (טז, כז). איתא שדתן ואבירם הלכו ושמו את העומר מן לכלל ישראל בשבת כדי להוכיח שמשה רבינו ח"ו אינו צודק. ובואו ונחשוב חשבון פשוט, שאפילו אם דתן ואבירם חילקו לכל היהודים נמצא שליד כל דלת לא היה אפילו חצי פירור, ולמה שהיהודים יחשבו שדתן ואבירם צודקים הא בכל יום יורד עומר לכל נפש, וגם אם דתן ואבירם לקחו את העומר שלהם וחילקו נמצא שהם היו בתענית, מכאן רואים גם רשעותם, וגם שידעו שכדי לדבר לשון הרע ולעשות מחלוקת אפילו בדבר קטן כבר יכו- לים להבעיר אש מחלוקת, ואולי קיבלו הציפורים שכר עבור שאכלו שם את הפירורים, ועל ידי זה לא דיברו לשון הרע, ולא התחיל מחלוקת, והציפורים האלו גם מטהרים את מי שמדבר לשון הרע.

דברים טובים

ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט (טז, כז). איתא בשבת (ק"ה:) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון וכו', אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהל- כתן מיד נגאלים. וקשה דכאן כתוב ב' שבתות, ולעיל שבת א'. ויש לפרש לפי המבואר בשולחן ערוך חושן משפט (סימן פז סעיף ו') דעד אחד המסייע מועיל רק להחזיק אבל להוציא צריך ב' עדים. וכמו כן שבת מעיד על ישראל, ולכן טרם שהיו בגלות היה סגי בשבת אחת, אבל כשישראל כבר בגלות, אז לגאלם ולהוציאם משם צריך ב' שבתות.

שארית יעקב

ויאמר ה' אל משה עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי (טז, כח). פירש רש"י ז"ל בהדי הוצא כו' שלא הוציאו מן הכלל. להבין מאמר רבותינו ז"ל האיך שייך שיכתוב בתורה דבר שאינו לכתוב על משה רבינו מאנתם לשמור שהוא שמר בוודאי. ונראה להבין מאמר רבותינו ז"ל שלא הוציאו מהכלל על פי דכתב רש"י ז"ל בפסוק ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה וזה לשונו, שלא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם עד ששאלו אותו אמר להם הוא אשר דבר ה' שנצ- טוית לאמר לכם, ולכן ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנ- תם, ולא הוציאו מן הכלל עד כאן. אם כן מבואר דעונשו היה מחמת שלא אמר להם ציווי שבת מקודם. ולהבין למה נענש על זה מה הפעולה היה אם אמר להם מקודם. והענין הוא על פי דמבואר בספרי יראים, דכל מצוה קודם עשותה צריכה הכנה להכין עצמו לעשותה בקדושה ובטהרה ולהכי אמרינן לשם יחוד קודשא כו', קודם עשיית המצוה, שהוא הכנה למ- צוה. והיוצא מזה מחמת שמכין עצמו מגלה דעתו שחביבה מצוה בעיניו ומצפה ומשמח לעשותה ואחר כך בעשותה יעשנה בלב שלם שלא יחללנה ויפגמנה בעשותה שהרי נשרש בלבו אהבה של המצוה ההוא:

שפיר, ד"ראו כי ד' נתן לכם השבת", ואם תאמר מנ"ל, על זה אומר לך שהרי דוקא "ביום הששי", היינו כשהוא ראוי להכניח, אז נותן לך שני ימים מן, אבל באינו ראוי להכניח אינו נותן לך ביום הששי בכפל, ואם כן על כרחך שאין זה תלוי בברכתו של יום הששי רק מפני כבודו של שבת.

דברי חכמים בשם הגאון ר' שאול מאמטערדאם זצ"ל

ראו כי ד' נתן לכם השבת וגו' שבו איש תחתיו וגו' (טז, כט). נראה לי שהתורה מלמדת את האדם, שלא ידמה לאדם שבמה שמכין לשבת דגים בשר ויין כבר קיימים בזה מצות שבת בשלימות, אלא צריך האדם לראות שיהיה לו יראה ואהבה בשבת בתוספות יותר מבימות החול, על זה נתנה לנו התורה סימן "ראו כי ד'" שתראה כפי שנתרבה לך יראת ואהבת ד' ביום השבת, כמו כן נתן לכם השבת, כפי כן קיימת מצות שבת, ואם לאו שלא נתרבה אצלך יראה ואהבה בשבת, אזי לא קיימת מצות שבת עדיין בשלימות במה שאתה מכין מאכלים טובים ומלבושים נאים, "שבו איש תחתיו" פירוש תחתיו קאי על הקב"ה, "אל יצא איש ממקומו" קאי נמי על הקב"ה שהוא מקומו של עולם, היינו, שלא ישכח אדם אפילו רגע אחת יראה ואהבת ד' מעיין החכמה

ראו כי ד' נתן לכם השבת (טז, כט). שמעתי מש"ב הרה"ג ר' שמואל בראך שליט"א הרב מנאנאש, ששמע מכ"ק מרן רבינו הק' מסאטמאר זי"ע, (כשהיה עמו בשערין שפרינג), שסיפר מגדולת מדריגת אביו הגה"ק הקדושת יו"ט זי"ע בהרגשת קדושת השבת, והי' אומר שגם על האבנים הדוממים אפשר לראות ששבת היום. ובהאי לי שנא סיפר כ"ק מרן זי"ע: ב' פעמים שמעתי ענין זה מאבי, פעם אחת כשהייתי עמו בבארדיוב, והלכתי עמו בשבת קודש ברחוב, אמר לי, שגם האבנים המונחים על הארץ אינם נראים היום כמו אתמול, (די שטיינער אויף די יארדע זעהן נישט אויס היינט ווי נעכט'ן). פעם שני היה בעירו סיגוט, ועמדתי עם אבי ליד החלון בעצם יום השבת, וראינו שממולינו עובדים גוים בבנין ובונים בית ביום שבת, אמר לי שגם אבנים אלו אינם נראים היום כמו אתמול, (אפילו די שטיינער זעהן נישט אויס היינט ווי נעכט'ן). והוסיף לי רבינו הק' אז בענוות קדשו, ואמר, אני אינני יודע מה ראה, (איך ווייט נישט וואס ער האט געזעהן). והוסיף לי רבי שמואל בראך שליט"א לספר, שרבי משה ארי' האלבערשטאם מנאסויד ג"כ שמע זאת מכ"ק מרן רבינו הק' זי"ע, והוסיף לו, שעל הסיפור השני הוסיף רבינו ואמר, פלא היא, שגם על אבנים שעבדו בהם בשבת ראה, (אפלא, אפילו אויף דע שטיינער וואס גוים האבן געהארבעט שבת האט ער אויך געזעהן). ולפי זה יש לפרש כוונת הכתוב, שאמר להם משה לישראל שבאותו הדור שהי' דור דעה ובעלי מד-ריגה גדולה, "ראו" בעיניכם כי ד' נתן לכם השבת, שהרי אפשר לראות במוחש בעין ממש, שד' נתן לנו את השבת. אבני חפץ

האדם מכל צדדין ולפני ה' ממש ישפוך שיחו, מה שאין כן מקודם הגיעו להתפלל אף על גב דאצילות היא בכל עולם הוא רק על ידי לבוש אחדות פשוט כל זמן שהאדם עדיין בעולמות התחתונים והוא הולך מעולם לעולם ואינו משיג רק אצילות הוא דביקות דרך אותו עולם שעומד שם אם עדיין הוא בעשיה אז נקראין אצילות דעשיה וכשהולך במחשבתו לעולם המלאכים אז הוא באצילות דיצירה וכן אצילות דבריאה עד אשר האדם מגיע לאצילות דאצילות ומשם אין יכול לילך יותר, כי כיון שצריך לצייר במחשבתו שהוא עומד לפניו יתברך לבדו ומקיף אותו והוא מתחנן אליו כבן המתחטא לפני אביו ומסדר בקשתו ושם לא יצויר הליכה ולכך נקראת השמונה עשרה תפלת עמידה כי שם האדם עומד לפניו יתברך. ושפיר צדקו דברי חכמינו ז"ל דאין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל, וקשה האיך שייך בצדיק כזה לשון עמידה. לזה מתר-צין, שהוא עומד בתפלה ושם לא שייך הליכה כי אם עמידה לפניו יתברך:

והנה בוודאי כפי מה שאנו עושיין למטה מעוררין למעלה הדוגמא, אם כן כשאנו במדריגה של עמידה לפניו יתברך לבד אז גם הוא יתברך מחמת חיבת ישראל כן ירבו עומד לפנינו כמו שאנו עומדין לפניו ומגיע מחשבותינו להיות על נקודה אמצעי שהוא אלהותו יתברך שהוא שורש כל והוא הנקודה הפנימית המחיה הכל כך הקדוש ברוך הוא מצמצם את עצמו ומעמיד את עצמו על נקודת ישראל שהם נקודת מחשבתו אשר בשבילם עלה ברצונו לברוא כל העולמות והכל כדי להטיב לישראל והם עיקר המחשבה ואבן השתיה שממנו הושתת עולם שהם יסוד העולם ועבור ישראל נברא הכל, ולכך נקרא צור ישראל, שהוא צורה של ישראל החקוקה אצלו בכסא, כי הם עיקר הצורה ומחשבה שלו בתחילה. ובזה תבין מה שאמר הכתוב הנני עומד לפניך שם, רצה לומר בשבילך אני עומד שם, רצה לומר כמו שאתה עומד במחשבתך ודבור קה אצלי ממש כך אני עומד שם על הצור רצה לומר הצור של ישראל רצה לומר המחשבה שלי שהוא על ישראל ועבורם נבראו כל הדברים וכל החסדים טובים וכל מיני השפעות טובות וכל העולמות צריכים ליתן שפע לכנסת ישראל. וזהו שאמר הכתוב והכית בצור, שתכה בזה הצור, רצה לומר שת-עורר זו המחשבה עליונה אלהותי לכנסת ישראל ואז ויצאו מים, תמשוך כל השפעות וחסדים לישראל. קדושת לוי

ראו כי ה' נתן לכם השבת, על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים (טז, כט). והקשה הרא"ם דהיאך יש מזה ראי' לקדושת השבת, הלא יש לומר דברכתו של יום הששי מרובה היא, ומנא תימא שזהו משום כבודו של שבת? ויש לתרץ לפימש"כ התוס' במס' ביצה (דף ב), דביו"ט שחל להיות בערב שבת לא ירד המן ביום העש"ק, ועכ"ל שירד המן ביום החד-משי במנה של ג' ימים, וזה יודעים מדכתיב יום חששי, ה' מיותר, לרמז שדוקא ביום הששי הראוי להכניח ולפי"ז מובן

והכלי האגוד לאותו חלק שברשות הקודמת, נחשב כמונח כולו ברשות הקודמת שהיה בו מתחילה. וקשה, דהרי ההלכה היא דרובו ככולו בכל התורה, וא"כ מדוע בהוצאה לא נאמר רובו ככולו, ומדוע לא נאמר שמשעה שהוציא את רוב הכלי ייחשב כמו שהוציאו כולו. ונראה בזה, דהאי כללא ד'רובו ככולו', אין מועיל אלא באופן שאם היה כולו היה מועיל, ואז אומרים אנו שאף כשיש רוב מועיל כאילו היה כולו, אך בהוצאה, גם אם היה מוציא את כל הכלי ועדיין היה נשאר אגוד למקור מו הראשון בחוט במשיחה או בדבר כלשהו, עדיין היה פטור, שאין בהוצאה דין 'שיעור' שאם מוציא את כולו אז מתחייב (שאז היינו אומרים שרובו ככולו), אלא נאמר דין שלא יהיה אגוד למקומו הראשון, ולכך לא שייך כאן רובו ככולו, כי גם אם יוציא את כל הכלי יהיה פטור אם הכלי אגוד בצורה כל שהיא למקומו הראשון.

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי (טז, כט). פעם אחת ביום שבת קודש פרצה שריפה בבית הרב החסיד המפורסם מוהר"ר יוסף לייב כהנא ז"ל, ואכל את כל מחמדי' ל"ע, ובשבת שלאחריו דרש הגה"ק רבינו בעל ייטב לב זיעוכי"א האבדק"ק סיגוט יצ"ו, ונשא מדברותיו בקודש בביהכ"נ דשם, ובין הדברים הזכיר מאמר חכז"ל (מסכת שבת דף קיט:). אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת וכו', וליהוי ידוע לכל שברור הדבר אצלי שאצל הרה"ח הנ"ל לא הי' ח"ו חילול ש"ק, והדליקה נפלה רק בעון של בני העיר שיש ביניהם חילול שב"ק, היינו שיש שאינם נזהרים בהוצאה לר"ש שות הרבים ר"ל, כי בימים ההם עדיין לא הי' עירובי חצרות בעיר סיגוט יצ"ו. והמליץ הגה"ק בעל ייטב לב זי"ע הפסוק (תהלים קמז יד) השם גבולך שלום וגו', היינו אם יהי' עירוב בעיר, אז יהי' עירנו בבחינת רשות היחיד שהוא כענין שלום, כגוף אחד. ומי שיעשה ויפעל לעשיית העירוב, אני מבטיחו חלב חטים ישביעך וגו', כלומר שלא יחסר לו דבר מעולם, ואני נותן לו את העולם הבא שלי. וזקנינו הנגיד הצדיק המפורסם בחסידותו ובפעולותיו הנשגבות מוה"ר משה ארי' פריינד זצ"ל כו', עשה והשתדל והרבה פעלים לצורך הדבר, ולא עלתה בידו, שהמתנגדים לדבר, עמדו בעוכריו ועכבו הדבר להכעיס. וסיפר רבינו האדמו"ר מנאסויד זי"ע שאחר פטירתו של הגה"ק בעל ייטב לב זי"ע, פעל אביו ה"ה זקנינו זצ"ל ותיקן את העירוב, ואמר ע"ז הלא אמרו חכז"ל (חולין ז:). גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם וכו', וע"כ בודאי הבטחתו זו של הייטב לב זי"ע נשארה לעולם.

וישבתו העם ביום השביעי, ויקראו בית ישראל את שמו מן (טז, ל-לא). אמר כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זי"ע [ואולי בשם ה"חידושי הרי"ם] שמכאן רמז למה שנוהגין לקרוא שם לבת הנולדת דוקא ביום השבת, כי גם כאן רק אחר

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי (טז, כט). בימי הרה"ק רבי מנדל מרימנוב זצוק"ל גזרה המלכות גזירה על בני הכפרים, שלא ידורו עוד בכפרים, רק יתקעו אהלם בעיירות, והיה הדבר קשה להם עד למאוד, ונאספו יחד כל בני הכפרים מכל סביבות העיר רימינוב לבוא על שבת קודש להרה"ק רבי מנחם מנדל זצוק"ל, בליל שבת קודש לא אמר להם כלום ולא דבר מזה. אך ביום המחרת בסעודה שניה, והיה אז שבת פרשת בשלח, פתח הרב הקדוש ואמר להם, אתם בני הכפרים באתם אלי להתפלל בעדכם שיהפך לבב המלכות ושריו עליכם לטובה, ויבטלו הגזירה מעליכם. דעו כי מאת ד' היתה זאת ונתן בלב המלכות ויעציו להדיחכם ולגרש אתכם מהכפרים, כי מלבד שאתם מבלים ימיכם ושנותיכם בכפרים, ולא תדעו מתפילה בציבור כל ימות השנה, עוד רעה חולה מזה שתחללו את יום השבת ולא תשמרוה כהלכתה ככתוב בתורה הקדושה, וכל היום תבלו בהבלי הבליים, ולא תשובתו ביום המנוחה, אתם ועבדיכם ואמהותיכם וכל בהמתכם. ואם תשובו בקרב ישראל בעיירות או אז תרצו שבתות וימים טובים, והיו לכם הימים האלו למשמר לעסוק בעבודת ד', איש כפי השגתו, ככל עדת ישראל. מיד געו כולם בבכיה, ואמרו, כל אשר יצוה רבינו הקדוש נשמור לעשות ונקבל על עצמנו, ואך ישא בעדנו רינה ותפילה לבטל מעלינו גזירה קשה הלזו. ענה ואמר להם הרה"ק, העצה טובה לפניכם שתקבלו עליכם ועל בני ביתכם לשמור את יום השבת כהלכתה, אז יהפוך ד' את לבב המלכות ושריו עליכם לטובה. והביטו וראו כי לא מלבי אני אומר לכם, כי אם כן כתוב בתורה הקדושה. 'שבו איש תחתיו, כלומר, שבו, מלשון שבתון, לשמור את השבת כמצ' וזה עלינו, ואז. 'אל יצא איש ממקומו', ואיש על מחנהו ואיש על דגלו תשארו לבטח ואין מחריד.

מבשר טוב

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי (טז, כט). בשבתות וי"ט אוכלים ושותים ושמחים, והולכים לטייל בשווקים וברחובות בחורים וגם בתולות, ויבוא גם השטן בתוכם. הזהרתי כבר והוזכרז אמש בבית הכנסת לבל ישמע עוד כן משום איש ישראלי, וענוש יענשו הוא ומחזיקיו, שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השבת, וכי לא די לנו צרה בשעתה להיות נע ונד כל ימי השבוע לבקש לנו לחם ואגורת כסף, כי אם גם ביום ש"ק לא תמצא נפשנו מנוח מעט מעיפתה לעיין בחומש בלשון אשכנז או בשארי ספרים או להעיר און לשמוע לימודים מלומדיהם.

חתם סופר

אל יצא איש ממקומו ביום השביעי (טז, כט). הקשו, דהנה נפסק להלכה ברמב"ם (פי"ב משבת הי"א) דאגד כלי שמיה אגד, דהיינו שכשמוציא בשבת כלי מרשות לרשות, אפילו אם נשאר רק מיעוט הכלי ברשות הראשונה פטור, דאגד כלי שמיה אגד

ש"וישבתו העם ביום השביעי" נאמר "ויקראו בית ישראל את שמו מן".
פני מנחם

ויקראו בית ישראל את שמו מן (טז, לא): איתא בילקוט (רמז רס"א) שרק 'בית ישראל' קראו את שמו 'מן'. פירוש 'בית ישראל' קאי על הנשים וכן אנשים פשוטים שלא הבינו את המדרגות הגבוהות שיש במן (עי' רמב"ן). לכן קראוהו 'מן' לישנא דמזוני, אבל הצדיקים השיגו באכילתו מדרגות גבוהות ולא כינוהו בשם מזון גרידא. וזהו דאיתא נפשנו קצה בלחם הקלוקל ר"ת נקבה, כי רק האנשים שהיו בדרגה כזו יכלו לומר כך על המן, כי לא הבינו חשיבותו.
תורת משה

והוא כזרע גד לבן וטעמו כצפיהית בדבש (טז, לא). צ"ע דכאן משמע שטעם המן הי' ממש כדבש, ובגמרא ברכות (נ"ז): איתא דטעם הדבש הוא אחד משישים מן המן, והוא סתירה לכאורה. ואפשר לומר על פי מה דקיי"ל, דעד ששים נותן דבר איסור טעם בהיתר, ומשיש נגדו ששים, הטעם של האיסור מתבטל בהיתר. וזהו הפי' בהכתוב, דבאמת הי' בהמן טעם מתוק ביותר מן הדבש ששים פעמים, רק "וטעמו", היינו אם היה נותן "רק" טע"ם המן בתוך אוכל אחר ולא כל עצמו, אז הי' "כצפיהית בדבש", אבל המן בעצמו אכן הי' בו ס' טעמים יותר מן הדבש. הנוכת התורה

ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא כזרע גד לבן וטעמו כצפיהית בדבש (טז, לא). או יאמר והמן כזרע גד הוא. על דרך (מועד קטן כ"ח). בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא והנה גד פירוש מזל כמו (שבת ס"ז): גד גדי וכו', והוא שאמר והמן היינו הפרנסה כזרע גד הוא היינו שתלוי במזל.

או יאמר והמן כזרע גד הוא. היינו כמו גומל דלים (שבת ק"ד). שהוא רק מצד החסד כך הפרנסה שהשי"ת מפרנס לכל בריותיו במידת חסדו וטובו אף שאינם ראויים לכך וקל להבין. או יאמר והמן כזרע גד הוא. על דרך (שם קנ"א): כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וממילא כפי רחמנותו על הבריות כך מרחמין עליו מן השמים וככה הוא מעורר על עצמו רחמנות מן השמים, וזהו "והמן" היינו הפרנסה והשפע הבאה לו מן השמים הוא "כזרע גד" ראשי תיבות ג'זומל ד'לים, היינו כפי מה שהוא גומל דלים ומרחם על הבריות כך מרחמין עליו מן השמים וקל להבין.
דגל מחנה אפרים

מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם (טז, לב). לתמיד, כדי להראות שהכל מהשי"ת ושהוא זן ומפרנס את בני ישראל בכל עת ובכל זמן, כמו שהוא משגיח, הוה ומקיים והכל מאתו יתברך, והוא מחיה את כולם בכל עת בלי הפסק ומשפיע שפע

מטובו לצרכי בני אדם, ולמה ובשביל מה צריכים לדאוג, ולמה צריכים לפחד מחסרון פרנסה, ומפחד על אי אפשרות להשיג לחיונה, הלא מאן דיהיב חיי יהיב מזוני, ומי שרודף אחר פרנסה תוך פחד ודאגה שלא יהיה לו לחם, ואין לו הביטחון בהבורא ברוך הוא וב"ש המשגיח והאמיתי והזן והמפרנס בריוח בלי הפסק כלל, הריהו עושה פגם בהשפע, ומתיש את הכח של מעלה שיהא נפסק השפע באמת, וגורם שיבוא לידי מחסור.
חידושי הרי"ם

ויאמר משה זה הדבר אשר ציוה ד' מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם (טז, לב). הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, הגיע לעיר פשמישל בשליחות ישיבת חכמי לובלין, ונכנס בוידוכ עם המרא דאתרא, הרב שמלקיס. טען רבה של פשימישל כלפיו. מר ראש ישיבה. וצריך להגיד שיעורים טובים, לכסף צריך לדאוג הועד, מה לראש ישיבה ולמגביות ותקציבים. השיבו רבי מאיר, כבר היה הדבר לעולמים, 'מכי אתא רב לבבל' הרי זה מושג (גיטין ו. בבא קמא פ). רב היה המרביץ תורה הגדול ביותר בימיו, ובזכותו הפכה בבל למרכז התורה, ובכל זאת דאג לא רק לרוחניות אלא גם לכלכלת התלמידים, במסכת קידושין (ט). מסופר 'רב זרע משארי [ערוגת ירק] בגינתא', ורש"י מפרש לאכילת תלמידי ישיבתו, רב לא השאיר את המשימה ל'ועד'. גם משה רבינו דאג למן, מצינו 'מן בזכות משה' (תענית ט). ולא תורה בזכות משה, כי התורה לא ניתנה אלא לאוכלי מן (תנחומא בשלה כ), לסמוכים על שולחנו של משה ולא לבחורים רעבים. ובהזדמנות אחרת הוסיף, חכמינו ז"ל (סנהדרין קו): אמרו 'תורתו של דואג משפה ולחוף', תלמיד שצריך לדאוג לכלכלתו ורעב ללחם. ואין מי שדואג בשביל קיומו, כל תורתו משפה ולחוף.
רבי מאיר אומר (עמוד 141)

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ד' מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר (טז, לב). פירש רש"י, 'בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה, מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, ואמר להם: "הדור אתם ראו דבר ד' (ירמיה ב-לא), שמעו ולא נאמר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו". פרנסה ולחם הם מן השמים. ונבאר זאת על דרך משל. אדם עני צעד בדרך ונשא משא כבד על שכמו. המשא הכביד מאד על ההלך העני והוא השתרך לאיטו כשהוא נאנח ומתנשף בכבידות. והנה, עברה באותה דרך מרכבה. היושב במרכבה היה אדם טוב לב ובראותו את ההלך העני ואת החבילה הגדולה שהוא נושא, נכמרו רחמיו עליו. הוא עצר את המרכבה והציע לעני לעלות למרכבה ולנסוע יחד עמו. העני הודה מעומק לבו ובשמחה הוא עלה על המרכבה והם המשיכו לנסוע. לפתע הבחין בעל המרכבה

קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני ד' (טז, לג). לכאורה למה צוה השי"ת להניח צנצנת מן למש-מרת למען יראו את הלחם, הלא הכל יודעים שהשי"ת הוא הזן ומפרנס לכל בכל הדורות. אך הענין כי שתי הוראות גדו-לות יסודי האמונה היו במן שצריך ללמוד לכל דרכי החיים. (א) "איש אל יותר ממנו עד בוקר", ואם הותר נעשה תולעים ויבאש, זאת היתה הוראה גמורה שאל ידאג אדם דאגת מחר ויבטח בד' שנתן לו מזונו היום שיזמין לו מזונו גם מחר. (ב) "לא העדיף המרבה והממעט לא החסיר", כי משה אמר שיהיה עומר לגולגולת, והיו אנשים שרצו לקבץ הרבה ועבדו שעות יותר ולקטו כל היום, וכשבאו לביתם וימודו בעומר ולא הע-דיף המרבה והממעט לא החסיר, זאת היתה הוראה גמורה שאל יעסוק אדם במו"מ יותר מדי כדי להרבות רכושו וימעט על ידי זה מתורה ותפלה, כי סוף כל סוף לא יהיה לו יותר מהקצוב לו מן השמים.

ושמעתי לספר בשם החפץ חיים זצ"ל שעשיר אחד התיעץ עמו, היות שיש בידו לקנות סחורה הרבה במחיר השווה אם יפנה לזה לעשות עסק חדש, כדי להרבות רכושו. הראה לו החפץ חיים חביות יין של מאה לוג וא"ל חושב אתה אם נעשה לחביות הרבה קראנען (גרזים) יוציא יותר יין, לא, כי החבית לא תוציא יותר ממאה לוג, רק העבודה תהיה גדו-לה יותר, כן אתה לא תרויח יותר מעסקים הרבה, רק מה שק-צוב לך מן השמים, ולמה תעבוד בחנם, יותר טוב שתעסוק יותר בתורה ותרויח חיי עוה"ב. וע"כ הניחו צנצנת מן למש-מרת למען ילמדו שתי ההוראות חשובות הנ"ל בדרך האמונה בכל דרכי החיים. בית אהרן להרה"צ מפאטיק זצ"ל

קח צנצנת אחת מן וגו' והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותי-כס וגו'. ויניחאו אהרן לפני העדות למשמרת (טז, לג - לד). "אמר אא"ז (-הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר) צדוק"ל: המן היה שורש הפרנסה לכל הדורות, והציווי היה להניח אותו לפני העדות אצל התורה, להורות שעיקר שורש הפרנסה הוא מכח התורה, ועל כן כל הדבוק יותר בתורה יש בו יותר שורש הפרנסה עכ"ל. וכן היה מרגלא בפיו הקדוש, כשהיה בן תורה מבקש ממנו שיתפלל בעדו שיהיה לו פרנסה, השיב לו: הדבק עצמך בתו-רה ויהיו כל ישראל מתפללין עליך, כמו שאנו אומרים (בקדיש דרבנן): "על ישראל ועל רבנן ועל כל מאן דעסקין באורייתא וכו' יהא לכוון חייך אריכין ומזונא רויחין" וכו'.

דברי ישראל

קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני ד' (טז, לג). כידוע כל השפעת המזונות בא בכח התורה הק-דושה, וכמ"ש במכילתא ותנחומא (סי' כ"א) ובמדרש בפרש-תינו והובא גם ברש"י שבשעה שאמר ירמיה לישראל מפני מה אין אתם עוסקים בתורה, א"ל אם נעסוק בתורה במה נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן וא"ל אבותיכם שעסקו בתו-

שהעני אמנם יושב על הספסל האחורי, אולם הוא ממשיך לשאת את המשא הכבד על כתיפו ואינו מניחו מידו. הוא פנה אליו ואמר לו שהוא תמה על מעשה זה, שהרי הוא יכול להניח את המשא מידו ולפוש מהמאמץ הגדול. ענה לו העני: הנני מכיר לך טובה גדולה על כך שלקחת אותי במרכבה שלך, אולם אינני מעונין להטריח אותך ואת הסוסים לשאת גם את המשא הכבד שלי, די לי בכך שאתה מסיע אותי, את החבילה אמשיך להחזיק לבדי. צחק בעל המרכבה מאד והסביר לעני, מאחר שעלית למרכבה עם המשא שלך, אין כל הבדל אם הנך מחזיק את המשא ביד או שהנך מניח אותה מידך. בכל מצב הסוסים נושאים את משאך. לכן, הורד אותו מכתפך, כי במעשה זה אינך מיקל עלי במאומה והנך גורם קשיים לעצמך, ללא תו-עלת כלשהי לזולת. הנמשל, קיימת תופעה שכיחה אצל כל באי עולם שהם דואגים מאד בנושאי הפרנסה. אנשים חוששים, מה ילד יום, כיצד נתפרנס, מי יספק לנו את מזונותינו, וכדו'. טירדת הפרנסה מקיפה את כל ימי חיינו ואת מחשבותינו. גם אנשים שהינם מאמינים בני מאמינים ויודעים שהקב"ה המ-חיה אותם ואת בני משפחתם, חוששים בענייני הפרנסה מפני העתיד. הז"ל אומרים: "מאן דיהיב חיי, יהיב מזוני". הקב"ה שנותן לנו חיים הוא זה שנותן לנו גם מזונות. האדם דומה בהנהגתו לאותו עני היושב בעגלה וממשיך להחזיק את הח-בילה בידו, כדי לא להכביד על העגלה. הפסוק אומר, "השלך על ד' יהבך והוא יכלכלך" (תהלים נה, כג). חובה עלינו לבטוח בד' שיתן לנו את כל צרכינו. נשליך את יבנו על ד'. אל לנו לדאוג ולהמשיך להחזיק את החבילה בידנו, ד' הנושא אות-נו ואת חיינו, נושא גם את המזונות שאנו זקוקים להם. אוצר המשלים [המשל נאמר ע"י הרבי ר' בונם זצ"ל מפשיסחא עה"פ השלך על ד' יהבך]

קח צנצנת אחת ותן שמה מלוא העומר מן והנח אותו לפני ד' למשמרת לדורותיכם (טז, לג). כדרכו בקודש, משתמש היה רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע בדרשותיו הנמלצות על פסוקי התורה, כדי לפתוח באמצעותן שיערי השפעה מן המבוע העליון, מקור הברכה, לכנסת ישראל ולבניה. צאו וראו, יוצא לו סוחר יהודי לשוק, כשכל רכושו הצרור באמתחתו אינו מספיק אפילו כדי פרנסת שבוע אחד, והוא עושה מסחר, מגלגל את הממון אילך ואילך, מפרנס את משפחתו שנים ארוכות וטובות, ואף משיא את ילדיו בכבוד. היש לכם נס גלוי מזה. הוא שהכתוב אומר קח צנצנת אחת, ותן שמה מלוא העו-ר מר הינה מדה הראויה להתכבד בה. רמזה לנו התורה בכך, כי פרנסה, הינה ענין שמימי מובהק, למעלה מן הטבע. והא ראייה. צנצנת קטנה, מסוגלת להכיל עומר שלם. ואל תאמר שהיה זה ענין לדור המדבר, לאוכלי המן בלבד, לא כי, אלא הנח אותו למשמרת לדורותיכם, כך הן הדברים בכל הדורות ובכל הז-מנים.

ליקוטי דיבורים

רים שנים כשהיינו באסיפת נשיאות מפעל השי"ס בבית הגאון הצדיק רבי יהודה צדקא זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף בעיה"ק ירושלים, ערך לנו על השולחן מין מאכל לבן הדומה במימו- שו לשלג שנתקשה קצת, ואמר לנו שזה מארץ פרס ומלקטים אותו בבוקר בבוקר ברדת שכבת הטל ונקרשים אנלי הטל על האבנים ומלקטים אותו משם וקוראים אותו 'מן' ומברכים עליו שהכל נהיה בדברו, ויהי הדבר לפלא".

ויצא שם העם למים וילך העם על משה וגו' (יז, א), ומה היה חטאם כה גדול שדרשו מים לצמאם, הלא בלי מים אי אפשר לחיות. ואפשר להגיד, למשל, צעירים הסמוכים על שולחן אבותיהם, חושבים שטוב לעסוק קצת במשא ומתן ולהרויח על העתיד, ובאמת מה הם רוצים, הלא לא חסר להם כלום, ועל ידי מעשיהם הרי הם מושכים עליהם עול לטורח הפרנסה, וזה היה גם כן שם, כשבאו לרפידים לא היו צמאים כלל, אלא ראו שאין מים החלו לדאוג לעתיד ויראו מה יעשו כשיצמאו, ועל ידי זה גרמו לויצא שם העם למים. חי' הרי"ם

עוד מעט וסקלוני (יז, ד). האדמו"ר הקדוש מגור ה"פני מנחם" זי"ע, אמר על דברי משה לקב"ה בפרשת מסה ומריבה "עוד מעט וסקלוני", שמשה רבינו התכוון לומר שאם יסק- לוני זה מעט ממה שמגיע לי, כי הרי בני ישראל צודקים, איך יכול להיות שאני אחראי על עם שלם ולא דואג להם למים. כ"ק אדמו"ר מטאלנא שליט"א

הנני עומד לפניך שם על הצור (יז, ו). כאשר נבחר הרבי ר' העשיל זצ"ל לרבנות בקראקא, הוצע גדול ישראל נוסף למשרה זו, ועשו גורל שיכריעו לפי הפסוק שיפתח לפניהם, ופתחו בפסוק זה, 'הנני עומד לפניך שם' ר"ת העשיל, 'על הצור' בגימטריא קרקא, הבינו כי הכוונה שהרבי ר' העשיל הוא הקודם ועומד להיות ברבנות זו, ואכן כך היה, ושם הצליח מאד, וגם מנו"כ שם. ליקוטי יהודה

והכית בצור ויצאו ממנו מים (יז, ו). בתפילת גשם כשמזכירין את משה רבינו אומרים "על הסלע הך ויצאו מים", ונתקשו המפרשים מדוע מזכירים דבר זה שנחשב לחטא למשה רבינו ח"ו, ונאמרו על זה כמה תירוצים, וחשבתי דיש לתרץ דאין הכוונה על מה שנאמר בפרשת חוקת, אלא על מה שהיה כאן בפרשתינו שנצטוו להכות והכה. ולכאורה מדוע לא תירצו כן המפרשים שנתקשו בזה, ואולי יש לומר להיות ובפעם השניה הוי ההכאה חטא, לא היו צריכים להזכיר מעשה הכאה להוצאת המים על מה שהיה כאן בפרשתינו. כאריה ישאג

רה ראו במה נתפרנסו, אף אתם אם תעסקו בתורה הקב"ה יפרנסם אתכם מזה. אכן עיקר השפע של המזונות בא ע"י עסק התורה ודרך צנצנת המן, וע"ז נאמר והנח אותו לפני ד' ופירש"י לפני הארון, והוא מ"ש אם אין תורה אין קמח, והיינו שצנצנת המן מונח תמיד לפני ד'. ועל ידו נמשך שפע המזונות לכל חד מישראל לפי מה שיעסקו בניו בתוה"ק ישיג שפע פרנסתו דרך צנצנת המן המונח לפני ד', ונשלח ברכה במעשה ידי, וישיג פרנסתו בלא יגיעה רבה, ומלאכתו מתברכת, וז"ש במ- כילתא אם תעסקו בתורה הקב"ה יפרנסכם מזה דייקא. אביר הרועים

האם ה'מן' קיים היום?... בתקופה עליה נסוב סיפורינו חי צדיק גדול וירא שמים מופלג בשם רבי ישעיה צבי העלר צצוק"ל, אב"ד פראמפאלא. צדיק זה, מלבד גדלותו בתורה, היה גם חכם ומלומד וידע לדבר היטב בשפת המדינה. מכורח הנסיבות, נזקק אותו צדיק לשוחח מדי פעם עם כומר העיירה, כיון שכל גויי העיירה היו אנשים נבערים מדעת, ואצלם לא מצא הכומר אוזן קשבת, כי אם אצל הרב המלומד, שעמו יכול היה לשוחח על עניינים שונים. באחת השיחות ביניהם אמר לו הכומר: "היודעים אתם רבינער. היהודים הם אנשים חוטאים מאוד". שאל אותו הרב: "וזאת מנין לך?". השיבו הכומר שיש לו הוכחה ברורה לכך, שכן, בזמן שהיו היהודים במדבר והל- כו בדרך הישר והטוב, אזי ירד עבורם מן, שהיה לחם מן הש- מים, וכל יהודי היה משכים בבוקר והיה מוצא את מזונותיו לפניו ללא שום עמל וטורח. ואילו בזמננו, היהודים הם עניים ודלים ולא יורד להם מן, מה שמלמד שחוטאים המה ואינם עושים רצון אלוקיהם. שאלו הרב מפראמפאל: "מנין לך שב- זמננו לא יורד מן?". השתומם הכומר למשמע השאלה ואמר: "הלא הדבר גלוי וברור כאור השמש שהיום לא יורד מן". אמר לו הרב: "וכי משום שאתה אינך רואה את המן, הנך קובע שהוא איננו. בוודאי יורד מן, אלא שבזמן שבני ישראל היו במדבר, היו שם שש מאות אלף יהודים, ואם היה בא גוי לחטוף מהמן, היו מונעים ממנו. אבל אם כאן בפראמפאל היה המן יורד ברחוב העיר, היו הגויים באים וחוטפים הכל וליהודים אפיי- לו אחד מהם לא היה נותר. לכן עושה השי"ת עמנו נס להת- נוסס ומוריד את המן לכל יהודי בתוך כיסו, בלי שאתם הגויים תדעו מכך...". והמשיך הרב בדבריו: "הבט נא, אף הוכחה ברורה יש לי לדברי. כי הרי אתה הכומר ודאי הנך מכיר את יהודי העיירה, שיש ביניהם כחמשה סנדלרים וכעשרה חייטים, ואפילו אם כל אחד מהם יכין כל יום כמה מנעלים וכמה בגדים, לא יהיה בזה כדי פרנסתם. וא"כ הבן שואל מאין הם מתפרנ- סים, אלא מן ההכרח לומר שבכל יום יורד להם מן אל תוך הכיס...".

שפע חיים, דרשות חורש"י, וישלח, תשד"ם

האם ה'מן' קיים היום?... כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א סיפר לפני כשנה ומחצה, ש"זכורני עתה, שלפני כעש-

שנסתפקו ישראל באמונה היש ד' בקרבנו, לכן ויבא עמלק הכופר באמונה, ודיבר שבכל דור ודור יש מחיית עמלק, וזה מדור דור.
הרה"ק ר' פנחס מקוריץ זי"ע

היש ד' בקרבנו אם אין, ויבא עמלק (יז, ח-ז). איתא דמחמת שהיו להם ספיקות באמונה בא עמלק והכניס בהם עוד יותר ספיקות באמונה. ויש לרמז בזה ד"עמלק" בגימטריא "ספק".
ספרים הקדושים

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (יז, ח). אמר רב יהודה אמר רב, אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט", וכתוב בתורה "ויבא עמלק". (שבת קיא:). במהרש"א הקשה, דבגמרא זו משמע שבעוון חילול שבת בא עמלק, ואילו בגמרא (בכורות ה:) אמרו "ברפידים שרפו ידיהם מן התורה", דמשמע שבעוון ביטול תורה ומצוות בא עמלק. ונראה ליישב, דבאמת ביאתו של עמלק היתה בגלל עוון חילול שבת. אלא שכל זמן שהיו עוסקים בתורה היתה זכות התורה מגינה עליהם, והיה הקב"ה מאריך אפו להם. כמו שאמרו חז"ל שבעוון ביטול תורה נחרב המקדש כמאמר הכתוב "על עזבם את תורתך", ואילו בפסוק מבואר שבעוון ג' עבירות חמורות חרב. אלא, שכל זמן שהיו עוסקים בתורה האריך הקב"ה אפו להם, ומשעזבו את עסק התורה יכלה מידת הדין לשלוט בהם. ותירוץ זה מדוקדק היטב בפסוק "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", הרי שחילק הכתוב את הדבר לשנים, שבתחילה בא עמלק ואח"כ נלחם עם ישראל ברפידים. והיינו כדאמרן, שביאתו היתה משום חילול השבת, רק שעדיין לא יכול היה להלחם בהם, ורק ברפידים שרפו ידיהם מן התורה, אז "וילחם עם ישראל".
הגה"ק רבי הלל מקאלמייא זי"ע

ויבא עמלק (יז, ח). איתא בגמרא קידושין (פב). הכשר שבטב"ח חים שותפו של עמלק. לרבה של ברלין, רבי צבי הירש הלבפשטאט, היו עניינים רבים עם קצבי המקום, כשביניהם נמצאו כמה מוכרי בשר טריפה כבשר כשר, כשהם מצטדקים אגב כך וטוענים: שבשעה שבהמה נטרפת אצל קצב יהודי, הריהו נאלץ למכור את בשרה לאטליזים של גויים במחיר זול, ואין בכוחם לשאת בהפסדים גדולים כל כך. כמוצא מכך עלה בדעתו של רבי צבי הירש רעיון: כינס מספר קצבים יהודים וגויים, והציע להם שיעשו שותפות ביניהם, הקצבים הגויים יהיו שותפים לרווחים מן הבשר הכשר, וכתמורה לכך, שעה שתיתרף בהמתו של קצב יהודי, יתחייבו למכור את הבשר שנותרף באטליזיהם במחיר הרגיל. לאחר משא ומתן ממושך נתרצו שני הצדדים, ורבי צבי הירש נתן לקצבים היהודים הכשר, וכתב בו: "הכשר שבטבחים שותפו של עמלק". מש-

והכית בצור ויצאו ממנו מים (יז, י). מסופר על הגאון רבי יעקב מליסא, שבשבת אחת נתכנסו בעלי בתים לביתו, וביניהם היה גם נגיד קמצן, ביקשו ממנו בעלי הבתים להעמיד על השולחן יין, והלה התחמק. אמר לו הגאון, אם תעמיד יין אראה לך מופת גדול מזה של משה רבינו, הדבר פעל והלה העמיד יין על השולחן, אמר רבי יעקב, משה הוציא מים מהסלע ואני הוצאתי מהסלע יין.

ויצאו ממנו מים ושתה העם (יז, י). תיכף בלי איחור ושתו הערב רב כמאמר עשו הלעיטני נא וכו', אמנם בני ישראל תחילה יודו וישבחו ויפארו להשי"ת על הנס הפלא ופלא ואחר כך ישתו בנחת, דו"ק.
אור פני משה

ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל וגו' (יז, י). הרה"ג ר' יצחק אריה ארליך שליט"א כתב דיש להקשות דמדוע קעת אחר שכבר קיבלו את המים ושתה כל העם, קראו את שם המקום מסה ומריבה על הריב ולא על נס המים. אלא בשעה שהתלוננו לא יכלו להתבונן מה הם עושים, אבל אחר שקיבלו מים ושתה כל העם, התבוננו בעצמם על מה שרבו וניסו את ד', והצטערו על כך, על כן הם החליטו לקרא את שם המקום מסה ומריבה כדי שיזכרו שלא להתלונן יותר.
כאריה ישאג

היש ד' בקרבנו (יז, ז). לכאורה היה ראוי לכתוב היש ד' בנו ומאי בקרבנו, אולם הם שאלו להיות המזון שלהם על צד הקדושה אפילו בקרביים שלהם ולא יהיה להם שום גשמי, וזה היש ד' בקרבנו דייקא, היינו בקרביהם. ועל זה נענשו, יען כי בקשו דבר אשר הוא למעלה ממדריגתם, אף שגופם היה מזוכך מאד עד שאפילו עובר במעי אמו היה מקבל פני השכינה, ומה מאד צריך זיכור הגוף לזה שיוכלו לקבל פני השכינה, ועל ידי שינוי גופם וגם מה שהיו אוכלים את המן מזון רוחני, מכל מקום כל זמן שהנשמה הקדושה היא בתוך לבוש הגוף, בעל כרחו צריך להתגשם קצת בתוך הקרביים, והם לא רצו בכך ובקשו להיות למעלה ממדריגתם, ועל כן נענשו.

אמרי קדוש מהרה"ק ר' אורי מסטרעליסק זי"ע

היש ד' בקרבנו אם אין (יז, ז). פירוש אימתי יש ד' בקרבנו, "אם אין", כאשר האדם הוא בעיניו כאפס וכאין, וכמו שנאמר "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח". (שמעתי מפני רבי יעקב חיים פיאלקוב מתל אביב).
בישישים חכמה (ע' קכ"ט)

היש ד' בקרבנו אם אין, ויבא עמלק (יז, ח-ז). בענין עמלק שכתוב תוב במקום אחר בשם הבעל שם טוב שהכחיש עמלק אמונה והכניס הכל לדרך הטבע, ואמר הוא נ"י שלכך על ידי

שלא ילמד ולא יעסוק לעת עתה במצוות ומעשים טובים אלא כשיפנה ישנה. ובנתינת צדקה שלא יתן לאחרים כי לא ישאר לו לעצמו מחר. וזה "וצא הלחם בעמלק מחר", ביצר הרע המסית בטענת מחר. אמרי חיים, הרבי מסלונים

על הפסוקים במגילת אסתר ומחר אעשה כדבר המלך ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב (ה, ח ט). כתב הרה"ג ר' יצחק אריה ארליך שליט"א בספרו כאריה ישאג, דהנה ידוע שכל "המלך" במגילה הכוונה להקב"ה, ו"אסתר" רומז לנשמה של היהודי, ו"המן" רומז ליצר הרע, ולפי זה יש לפרש, שמתי שאסתר היינו הנשמה אומרת "ומחר אעשה כדבר המלך" שמחר אעשה רצון המלך הקב"ה, אז "ויצא המן" היצר הרע "ביום ההוא" שמח וטוב לב, כי היום הזה הוא שלו.

ציונים יקרים (מגילת אסתר וקריאתה עמוד קא)

וצא הלחם בעמלק מחר (יז, ט). דייקא מחר, ואפשר להבין זאת על ידי סיפור שיהודי אחד שניצול מהשוואה, אחרי המלחמה התארגנה קבוצת בחורים שנותרו לפליטה מגיא הריגה, לעשות מנין לימים נוראים, היה עמהם יהודי בעל הדרת פנים אשר שקוע בתלמודו בכל שעות היממה, בקשוהו כי יאמר להם דברי חיזוק והתעוררות ביום הדין וסירב להם, חזרו ובקשו ממנו ביום הכיפורים, והסכים לומר כמה דברי חיזוק ביום הקדוש, קם על רגליו והחל לדבר על תפקידו של האדם ביום הקדוש והנורא, ואמר מסר נפלא וחשוב עד מאוד כדל"ה להלן, רבותינו ז"ל קראו ליצר הרע שונא, זאת משום שחורש מזימות על האדם שתכלית אחת בהם להפילו לגיהנום, תארו לכם, המשיך ואמר, יצר הרע ופמלייתו מתכנסים יחד כדי לחרוש מזימות, כיצד ניתן להכשיל בני אדם בבורות נשברים ולהטותם מדרך הישר. הנה, הם מניחים את מבטם הזדוני עליכם, וחורשים רעות כיצד להכשילם, באיזה אופן ניתן לגרום לכם שלא לעשות את המוטל עליכם. מן הסתם, יש שמציע להגביר בלבכם את חמדת הממון, עד שלבסוף לא תעמדו בנסיונות מסויימים, תפילה בציבור, שמירת שבת, ריבית, הונאה, גזל ועוד. אך הצעה זו תרד מיד, כי יבינו מיד שדרכם לא תצליח ולא יוכלו להשפיע עליכם בדברים כאלו, וכך ישבו וידונו בדיונים ארוכים... רוצה אני לגלות לכם את החלטתם הסופית, לא נפתה אותם לדבר עבירה, לא ניסת לעוונות וחטאים, ואף לא נפריע להם לקבל על עצמם קבלות של התחזקות בתורה ובמצוות. אדרבה, שיקבלו, אם יזכחו ביהודי המבקש להתקרב אל בוראו לא יעצרוהו כלל ועיקר. אמנם דבר אחד יעמדו עליו חזק מאוד קבלו עליכם כל הטוב בעיניכם, דקדקו במעשיכם, קבעו עיתים לתורה, אבל ממחר **אוצרות התורה** (דברים, עמוד קלב)

וצא הלחם בעמלק מחר (יז, ט). על פי רוב שנים יש מפרשת בשלח עד פרשת זכור לא יותר משלושים יום, על כן

קראו הקצבים את כתב ההכשר נעלבו. מה משמע, הרב בא ומגדפם, משווה אותם לעמלק. אמר להם רבי צבי הירש: חלילה, אני מתכוון פשוט לכך, "הכשר שבטבחים" הקצב הכשר והמהימן ביותר, שאפשר לסמוך עליו ללא פקפוק, יכול להיות רק מי שהוא "שותפו של עמלק" שלוקח לעצמו גוי לשותף, וממילא אין לו עניין להכשיל את הרבים ולמכור בשר טריפה כבשר כשר. **אור אלהן**

ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק וגו' (יז, ט). מה ראה משה ששלח את יהושע, בשביל שליחושי היה כח התורה, כדכתיב ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, היינו מאהלה של תורה, ועקר התגברותו של עמלק היה בשביל רפיון התורה, כמו שדרשו חז"ל, על וילחם עם ישראל ברפידים בשביל שרפו ידיהם מן התורה ולפיכך בא עמלק. לכן שלח משה דוקא את יהושע שהי' לו כח התורה ואמר לו "צא" היינו אתה בעצמך, שעיקר הנצחון יהי' על ידך ובשבילך. **אור החיים הק'**

ויאמר משה אל יהושע וגו'. כתוב זאת זכרון בספר (יז, ט - יד). בכתבי חסידים נרשמו ראשי דברים שהגיד כ"ק מרן אדמו"ר ה"בית ישראל" מגור זי"ע בשיחה עם החסיד הרב ר' ישראל ארטיין ז"ל, כשביקר אצלו ביום א' פרשת צו תשי"ד במעונו בשכונת בית וגן. הרבי דיבר מענין התקשרות לצדיק, שיש בני אדם שסבורים שמספיק ודי בלימוד מתוך ספרים, אך האמת היא שצריך לקבל מרבו בחיים פה אל פה דוקא. ומרומז בפ' כתוב זאת זכרון בספר, ואף על פי כן נחוץ עדיין גם כן ושים באזני יהושע, דהיינו שהצדיק יורהו מידת השפלות, ובלעדיו לא ידע לקנותו. עוד ביאר במאמר הכתוב ויאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר, מדוע מסר משה רבינו את המלחמה לידי יהושע ולא עשה בעצמו, אלא מכיון שראה משה רבינו כי זו תהיה מלחמה לדור ודור העביר אותה כבר מעכשיו ליהושע. **פאר ישראל**

וצא הלחם בעמלק מחר (יז, ט). קשה למה מחר ולא היום, יש לפרש על פי מה דאיתא (מכילתא פרשת עמלק א') מחר אנכי נצב, רבי אלעזר המודעי אומר מחר נגזור תענית ונהיה מע"תרים על מעשה אבות, והנה אמרו (תענית י"ב). אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמיה תענית, לכן היה צריך להיות המלחמה והתענית למחר כדי שיקבלו התענית מבעוד יום. **אמרי אמת**

וצא הלחם בעמלק מחר (יז, ט). א' מדרכיו של היצה"ר שמסית את האדם שידחה מעשה יומו למחרתו. בתורה ומצוות

תפילה וכלשון הפסוק בשמות (ט, לג) ויפרוש כפיו אל ה' והיאך הוכיחה נשיאת כפיו למעלה שעושה הוא עמם מלחמה. ונראה הביאור בזה, דהמהלך של פעולת התפילה אינה שייכת לאותו רגע שמתפלל, ותפילה בעצמותה פועלת לא רק כלפי אותו הרגע שמתפלל, אלא התפילה מועלת אף לטווח הרחוק, והיה קשה לחז"ל דהכא כתיב כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, ולכאורה מבואר שפעולת הידיים הייתה צמודה לאותו הרגע שהרים משה את ידיו. ועל זה תירצו שכל זמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה ומכונים את ליבם לאביהם שבשמים היו מתגברים וזה אינו מורה על ענין התפילה, אלא כמו שביאר בנפש החיים (שער ג' פי"ב) הסגולה הנפלאה, שכשאדם קובע בליבו שה' הוא האלוקים ואין מל' בדו יתברך שום כח בעולם ומשעבד ומדבק מחשבתו רק לקב"ה, יתבטלו מעליו כל הכוחות שבעולם שלא יוכלו להרע לו כלל, וביאר בזה גם משנה זו דישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את ליבם לאביהם שבשמים, דהיינו סגולה זו שקובע בליבו ומשעבד מחשבתו, וסגולה זו פועלת בצמוד לקביעות המחשבה, ולכן בזמן שהרים משה ידיו ושיעבדו את ליבם לקב"ה גברו ישראל, וברגע שלא שיעבדו את ליבם גבר עמלק.

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק (יז, יא). יש לדקדק: למה אמרה התורה "וכאשר יניח ידו", ולא אמרה התורה דבר והיפוכו דהינו וכאשר יוריד משה ידו, ההיפך מכאשר ירים (ואפשר שזוהי באמת כוונת התורה - כאשר יוריד), בספר "קול יעקב" בדרך רמז, עפ"י מה שאמרו (הגיגה טו). ששאל אחר את רבי מאיר שיפרש לו את הפסוק "לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז" (איוב כח), והשיב לו ש"דברי תורה קשים לקנותם כזהב ונוחין לאבדן ככלי זכוכית". ופירש רש"י שם: שכלי זכוכית אין צורך לשברם כדי שיישברו, אלא מספיק שעוזב אחיזתו מהם וכבר הם נופלים ונשברים, רמז לדברי תורה שע"י היסח הדעת משכחים אותם. וזהו שרומזת כאן התורה "והיה (לשון שמחה) כאשר ירים משה רמז לת"ח שלומד תורה - אז "וגבר ישראל". אבל "וכאשר יניח ידו וגבר עמלק", כדי ליפול ח"ו ולאבד את רכוש התורה, אין צורך להוריד ידו אלא מספיק להניח את היד ברפיון, ואז ח"ו גובר עמלק שהוא מזרע עשיו השולט בשכחה ומשכח הלימוד. אור דניאל

וידי משה כבדים (יז, יב). איתא ברש"י נתיקרו ידיו, ובמכ"י לתא איתא לשון יותר חמור, שנעשו ידיו כאדם שתלויין בידי שני כדים של מים, וקשה וכי ידיו של משה שהביאו עשרת המכות וקרעו את הים והורידו הלוחות מהשמים כאן נעשו כבדים, וברש"י מפרש בשביל שנתעצל במצוה שאמר ליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק, אולם גם זה עצמו קשה. מפני מה נתעצל משה רבינו ע"ה בזה, כיצד מגיע אליו ענין זה. אלא דכתיב שם שבאו לרפידיים ואיתא שרפו ידיהם

קורין ויבא עמלק ע"ד שאמרו שואלין ודורשין בהלכות החג קודם לחג למ"ד יום, וע"כ המנהג אצל צדיקים דמיום ט"ו בשבט מנגנים שושנת יעקב כי מפרשת בשלח מתחיל להת- נוצץ אור של פורים והבן. תפארת יעקב

ומטה האלוקים בידי (יז, ט). פירוש מה שהשם יתברך מטה העולם וכפי רצונו עושה עם העולם זה הוא בידי שאני יכול להטות העולם כפי רצוני כמאמר חכמינו ז"ל (מועד קטן טז ע"ב) מי מושל בי צדיק. זהו ומטה האלהים, מה שהשם יתברך יכול להטות העולם וזהו בידי, שנמסר לי הכח שהבור- רא יציית אותי וקל להבין. קדושת לוי

ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להילחם בעמלק (יז, י). למה מפרש מה שאמר לו, הלא כבר איתא מקודם. וי"ל משום דאמר לו גם בחר לנו אנשים, וזה לא קיים מפני ענותנותו דאינו יודע במי לבחור ומי שלא לבחור, ורק קיים מה שאמר לו להילחם בעמלק. זבח השלמים מהגאון ר' משה גלאנטי זי"ע

ועוד יש לומר מפני שהוא מהמקראות שאין להם הכרע (יומא נב). או להלחם בעמלק מחר או מחר אנכי וגו' והוא כיון לדעת רבו וקיים כן. הגאון ר' משה חגיז זי"ע בהגהותיו שם

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' (יז, יא). על דרך שאמר הצדיק הקדוש ר' זושא ז"ל על המקרא (תהלים י) כי הלל רשע על תאות נפשו, שעושה עצמו עניו כהלל כדי למלאות תאותו רחמנא ליצלן, בא להראות להם הדרך הישרה שיבור לו האדם, לאחוז גם בבחינת גאווה, על זה אמר והיה כאשר ירים משה ידו להתנשאות למעלה. ואמרו חז"ל (ראש השנה כ"ט) בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה. רצונם לומר שמסתכלין כלפי מעלה שיש בהן ולא אל פחיתות שבהן ומי שעבדין את לבם לאביהם שבשמים, רצה לומר מכח הצורה שזה חלק הקדוש ברוך הוא והוא אבינו, לא אל חלק החומרי שהוא מהאב והאם (נדה ל"א). אז וגבר ישראל. אבל כאשר יניח ידו רצה לומר להסתכל למטה לבחינת שפלות ופחיתות אז וגבר כו'.

ייטב לב (פרשת תצוה)

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל (יז, יא). במשנה ראש השנה (כט, א) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שור- ברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את ליבם לאביהם שבשמים היו מת- גברים, ואם לאו היו נופלים. וצ"ע לשון המשנה וכי ידיו של משה עושות מלחמה, והרי נשיאות ידיים מורה על לשון

ויהי ידיו אמונה (יז, יב). אדמו"ר מהר"ש (מסלונים) זי"ע קרא על הסבא קדישא מהר"מ (מלעכאוויטש זי"ע) את הכתוב (שמות י"ז, יב) "ויהי ידיו אמונה", דהיינו שהאמונה היתה אצלו כמו יד, כשם שאדם פועל ועושה בידיו כל חפציו, כך היה הוא ז"ל פועל ישועות ומופתים בכח האמונה (והוסיף: שפיל לסיפא דקרא "עד בא השמש", הכח הזה לפעול ע"י אמונה יימשך ויתקיים עד שתזרח שמש משיח צדקנו). מסוד שיח חסידים (ע' 61)

ויהי ידיו אמונה (יז, יב). הגיד כ"ק אאז"ל [ה"אמרי אמת] שי-תחזקו בני ישראל באמונה עד ביאת המשיח על ידי משה רבינו ע"ה, ואיתא בגמרא משה ואהרן לא בטלו מעשי ידיהם בחייהם, הרמז שהם תמיד קיימים מעשי ידיהם עבודת בני ישראל משה רבינו ע"ה אתפשוטתא דמשה וגם אהרן רמז שלך לעולם קיימת וזה מעשי ידיהם והיה כאשר ירים משה ידו ואהרן וחור תמכו בידיו, וכן תמיד הצדיקים יכולים לתמוך בבני ישראל שנקראים מעשי ידיהם ומגיע ליד אלוקים כי יד על כס כו' מלחמה לד' בעמלק, אתה נותן יד כו'. בית ישראל (גור) תשי"ד

כתב זאת זכרון בספר (יז, יד). הרמב"ן מבאר דהכוונה להספר תורה, ובאבן עזרא כתב לחד דרך, שהיה להם ספר מיוחד למלחמות שעשה הקב"ה בעבור יראיו, ויתכן שכבר היה ספר זה מימות אברהם אבינו, ואינו כהיום אתנו, וכאשר אין לנו ספר הישר (בימיו), ומדרש עדן, ודברי הימים למלכי ישראל, וספרי שלמה, והרמב"ן חולק עליו, ובתרגום יונתן כן משמע כדבריו.

ויאמר ד' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמתה את זכר עמלק וגו' (יז, יד). הוא, כי הלא יתחמץ לבב אנוש, ומה גם ישראל שבאותו הדור, ויותר מהכל יהושע. באמור, האם כל כך רע בעיני ה' עמלק, למה אינו מחריבו כמו רגע. ועל כל ההכנות לא הספיק רק להחלישו. על כן כתוב זאת וכו' ושים בעצם באזני יהושע, בל יתמה איך כל הכנות משה ואהרן וחור, וגם היות על ידי מי שלא ימיש מתוך האהל, ומזרע יוסף שטנו של עשו, עם כל זה לא כלה אותו, כי אם ויחלוש בלבד. והוא, כי הלא כל שרי עם ועם קל לפניו יתברך להפילם כמו רגע, ומיד נופלים אומותם. אך שר עמלק אין מפלתו כי אם ביד ישראל. כי איככה יפיל הוא ית-ברך את שרו הצריך ליפול תחלה, אם הוא שטן, הוא סמאל, הוא יצר הרע. ובכל חטא ועון אשר נחטא, אנו מחזיקים ומא-שרים אותו כנודע. באופן, שאי אפשר להפילו ארצה, אם לא על ידי שזכינו מכל עונותינו בכל מכל כל. כי אז יכנע וימחה מן העולם. ואחר שנפילהו מלמעלה הוא יתברך יפילהו מל-מטה. וזהו אומרו כי מחה אתם את השר על השמים, ואחרי כן אמחה את זכר עמלק מתחת השמים הפך יתר אומות שהוא יתברך מפיל השר משמים, שהוא צבא המרום במרום, ואחר

מדברי תורה, וזה גרם שיהיו ידיו כבדים, כדאיתא וכי ידיו של משה וכו' אלא כל זמן שישראל משעבדין את לבן לאביהן שבשמים וכו', הכל תלוי בבני ישראל והכל היה לשעבד לבם לאביהם שבשמים, וכשלא היה כן לא היה יכול להרים את ידיו. וכן רואים בענין הלוחות שמשה רבינו ע"ה הורידם בידיו מן השמים לארץ מהלך חמש מאות שנה, אבל כשבא לכאן וראה עגל קטן זה שעשו, מיד נשמטו מידי ונשברו כדאיתא שנעשו בידיו כבדים כשני לוחות ממחצב של סנפ-רינון.

פני מנחם (תשנ"ו ס"ג)

וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו (יז, יב). הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן אמר בשם ה"ק הרבי מלובלין זי"ע: איתא במדרש דידי של משה היו ראויים להיות בעצמן שתי הלוחות, אך יען כי ידע הקדוש ברוך הוא דסוף הלוחות לה-שבר, חס הקדוש ברוך הוא על ידיו היקרות של משה ונתן לוחות אבנים. וזהו וידי משה כבדים, ותרגומו יקירין, פירוד-שו, כי ידי משה היו יקרות לפני הקדוש ברוך הוא, ולכן ויק-חו אבן - לוחות אבן - וישימו תחתיו. עצי לבנון (פ' ויקרא)

וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה (יז, יב). "בזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר אדם: אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עלי נפשי וכו' אלא יצטער אדם עם הציבור, שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הציבור, שנאמר 'וידי משה כבדים' וגו', וכי לא היה לו למשה כר אחד או כסת אחת לישוב עליה, אלא כך אמר משה: הואיל וישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער, וכל המצער עצמו עם הציבור זוכה ורואה בנחמת ציבור" (תענית יא.). לכאורה אין הנידון דומה לראייה, שהרי בודאי היחיד שרוצה לפרוש מן הציבור מדובר ביחיד שאין הצרה נוגעת אליו ולכן הוא פורש מן הציבור, ואם כן איזו ראייה יש ממשה רבינו שציער את עצמו במלחמת עמלק, והרי מלחמה זו היתה נגד כל בני ישראל והוא ביניהם ומה הפלא שהצטער עם הציבור. שלושה תירוצים נאמרו ביישוב קושיא הגיונית זו: המהרש"א תירץ, שמשה ודאי היה יודע בנבואה שבהרמת ידו ינצחו ישראל, ובכל זאת ציער את עצמו עם ישראל שהיו בצרה בעת המל-חמה, הרי שיש לאדם לצער עצמו עם הציבור. תירוץ נוסף אמר האדמו"ר בעל "שפת אמת" מגור: מצינו בחז"ל שעמלק לא היה יכול לבוא לתוך המחנה, אלא רק לאותן שפלטן הענן, ואם כן משה לא היה בכלל אלו שעמלק נלחם כנגדם ובכל זאת הצטער. ובנו, האדמו"ר בעל "אמרי אמת" מגור, הצביע על דברי הזוהר הקדוש (ח"ב סה:): שמשה רבינו הסתלק מן המל-חמה שלמטה (יעויין סם), הרי שציער את עצמו רק בשביל ישראל.

כתוב זאת זכרון בספר וגו' מחה אמחה את זכר עמלק (יז, יד).
זכור את אשר עשה לך עמלק, דאיתא וילכו שלשה ימים בלא מים בלא תורה, ועל ידי זה בא עמלק וילחם בישראל, וזה רמזה לנו התורה שלא יהיה אדם מישראל ג' ימים בלא תורה חס ושלוש כי על ידי זה יתגבר היצר הרע ח"ו במאד, ולכן צריך האדם להתחזק מאד ולעסוק בתורה תמיד, וזהו זכור את אשר עשה וכו' שהיה לו כח על ידי ביטול תורה מיישראל, ומהראוי היה להתגבר ולהתחזק מאד ללמוד תורה לשמה, ואתה עיף ויגע פירוש שאף על פי כן עדיין אתה עיף ויגע מלעסוק בתורה ולא ירא אלוקים. "והיה בהניח ד' א' מכל אויביך מסביב" פירוש דאויבים של אדם הם עוונותיו, וצריך האדם לשוב להבורא ב"ה למען ינוח ויסלק את אויביו מעליו שלא יבואו ביום פקודתו, ולא יניחו אותו לבא לגן עדן, כי הם המסבבים הגן עדן כמו שנאמר וישכן מקדם לגן עדן את להט החרב המתהפכת וכאשר תזכה לשוב בתשובה שלימה "והיה בהניח ד' וכו' מכל אויביך מסביב בארץ", פירש שהיה סביב לארץ עליונה הוא הגן עדן, "אשר ד' כו' נותן לך נחלה", שהוא עיקר הנחלה בלי מצרים, "לרשתה" שתזכה שתהיה לך ירושה, אז "תמחה את זכר עמלק" היינו שתמחה את היצר הרע מעליך מתחת השמים, אך אף על פי כן "לא תשכח" שיהיה תמיד על זכרוך שלא יכשיל אותך ח"ו וק"ל.
נועם אלימלך

כי מחה אמחה את זכר עמלק (יז, יד). אפשר רמז באומרו כי מחה אמחה, שהוא בזמן שימחה ה' דמעה מעל כל פנים אז אמחה וכו'.
תורת משה להאלישיך הק'

כי מחה אמחה את זכר עמלק (יז, יד). בתיבת "אמחה" מרומז כל האנשים שנכתבו במגילת אסתר, וזה א'סתר, א'חשוורוש, מרדכי, מ'מוכן, ח'רבונא, ה'מן ה'תך.
יכהן פאר

כי מחה אמחה את זכר עמלק (יז, יד). פירוש, כי עמלק בגמט' ריא "אל אחר", ובהסיר ממנו הגימטריא של "זכר" נשאר הגימטריא י"ג גימטריא "אחד", וזהו ביום ההוא יהיה ד' אחד. אילנא דחיי בשם קדוש אחד

כי מחה אמחה את זכר עמלק (יז, יד). פעם אחת קיטרג אחד הרבנים בפני הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זי"ע על החרושיים, וקילל את אחד ראשיהם, ואמר: ימח שמו. עמד רבי יוסף חיים זוננפלד ואמר: חס ושלוש, אסור לומר כן על בן ישראל. אמר לו: והלא מר לוחם נמרץ נגדם. אמר לו רבי יוסף חיים: ללחום עמם חובה על כל ישראל, אבל להיות יועץ השי"ת שימח שמו חס ושלוש, מי שמך, ובמקום זה צריך להתפלל שישוב בתשובה, והראיה שאם חס ושלוש היה נימח

כך ויאמר לנו השמד מתחת השמים את העם. אך בזה נהפוך הוא כמדובר. והוא, כי מלחמת השר הזה היא מלחמת היצר הרע, והיא מוטלת על האדם. ושל העם, היא לה' איש מלחמה. ועל כן צריך זכירה זו בלב כל איש ישראל, למען ידעו כי בדבר הזה תלויה גאולתם וטובתם לעולם, וכו'.
תורת משה להאלישיך הק'

ויאמר ד' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע וגו' (יז, יד). שמעתי בשם רבינו הבעל שם טוב הקדוש זלה"ה מה שצריכין לנסוע לצדיק הדור ולא די בספרי מוסר לבד היא על פי מה שאיתא במדרש על פסוק ועתה ישראל שמע אל החוקים וגו' משל למלך שנתן לבנו שני כתרים ובא ריכות הזמן נאבד ממנו כתר אחד וכו' אמר לו המלך בני הוה זהיר מאוד שתשמור הכתר שנשאר לך מאחר שכבר אבדת כתר אחד וכו' כן ישראל היה להם שני כתרים נעשה ונשמע ואחר חטא עשיית העגל אבדו כתר אחד שהוא נעשה ולא נשאר כי אם נשמע, על כן מזהיר השם יתברך את ישראל ועתה ישראל שמע, רצה לומר שמור על כל פנים הכתר השני שנשאר לך וזה שמע דייקא, על כן כשלומד בספרים שזהו בחינת נעשה אין בזה כח כל כך לעורר אותו כי כתר נעשה אבדו ישראל, אבל כשומעין מפי הצדיק הוא בחינת נשמע שזהו הכתר שנשאר להם, לכן מוכרח כל איש לנסוע לצדיק הדור ולהתקשר אליו, וזה ג"כ מפורש בקרא ויאמר ד' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, אף שאמר ד' אל משה לכתוב בספר ולכאורה די בזה, ועם כל זה אמר לו ושים באזני יהושע שידבר עמו פה אל פה, כי העיקר הוא מה ששומעין מצדיק הדור.
בהקדמה לס' מגדל דוד

כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע (יז, יד). בחר לנו אנשי שים וצא הלחם בעמלק הרמז לדורות שידבקו בני ישראל בצדיקים, אנשים חשובים, שצדיקי הדור יעזרו לבני ישראל להתגבר על עמלק, וכתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע ואיתא בשם הבעל שם טוב ז"ל ושים באזני יהושע הרמז על צדיקי הדור, שלא די במה שכתוב בספר, ועיקר הכח ממשה רבינו ע"ה.

כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק (יז, יד). יש לשאול, אם הדברים נכתבים בספר לשם מה צריך היה להשמיעם באזני יהושע. וי"ל על פי מה שאמרו בב"ב (כא, א) שהסיבה שיואב הכרית רק את הזכרים בעמלק ולא את הנקיבות, ולא קיים מה שנאמר במפורש בתו"ר "תמחה את זכר עמלק", הייתה מפני טעות גרסתו בינקותו, שסבר שקוראים "זכר" בקמץ, שמשמעותו זכרים בלבד. לפיכך נצטווה משה רבינו ע"ה שמלבד שייכתב הדבר בספר, ישמיע גם באזני יהושע ש"זכר" בסגול קרינו, זכרו של עמלק, ומצוה למחות גם הנשים, כדי שלא תשתבש הקריאה.

שמו של עמלק כולו", לכבודו של הקב"ה לא חסת, כי עדיין אין כסאו שלם, ולכבודי חסת להביא עבורי כסא שלם בן ארבע רגלים.
חפץ חיים זי"ע

מלחמה לד' בעמלק מדור דור (יז, יט). יש ווארט מהמגיד מפ"ר שבורג הגה"צ ר' שלמה זלמן אונסדורפר זצ"ל עה"פ "מלחמה לד' בעמלק מדור דור", דקליפת עמלק הוא להפריד בין הדורות, שלא יהיה קשר בין האבות לבנים, ולכן נכתב בלא וי"ו המקשר, וכן הקשה הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע היכן מוזכר בתפילת שמו"ע שבו הרי תקנו אנשי כנה"ג כל התפילות שצריך האדם מישראל, והיכן מצינו בו תפילה על בנים, ותיריך להיות וזה תפילה גבוהה ונחוצה, וחששו שלא יביאו לקטרג על כך, על כן רמזו זאת בהסתר, בתפלת מודים לדור ודור נספר תהלתך, דהוי"ז של ודור בא לחבר בין הדורות הקודמים לדורות הבאים. כשחזרתי על הווארט הנ"ל לפני נכדי הר"ר נפתלי גליק חתן בני הג"ר משה יהודה שליט"א אמר לי שמוזכר התפילה בברכת ראה נא, וריבה ריבנו הכוונה על הצאצאים, ולא זכר מקורו על אתר, אך לאחר כמה ימים הראה לי שכן איתא בצמח דוד להרה"ק מדינוב זי"ע בליקוטי תפילה. ואמרתי שנכונים הדברים. דראה נא בענינו היינו לאלו שאין להם כלל בנים, וריבה ריבנו היינו על הבנים הנולדים שיתנהגו בדרך הישרה. שוב עלה ברעיוני בשעת התפילה, אמת אתה הוא אדון לעמך, ומלך גבור לריב ריבם לאבות ובנים, הרי מפורש דלריב ריבם הכוונה לאבות ובנים.
הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל

שמו של אחז ומנשה ואמנון, איך היה נולד משיח, והרי דוד המלך שראה שיצא אור גדול משמעתי (הוא מרדכי הצדיק), ויתר ולא פגע בו על קללתו, ורק על עמלק נצטוונו למחוק שמו.

ויבן משה מזבח ויקרא שמו ד' נסי (יז, טו). משה רבינו הבין "ויבן משה" שעליו להכניע עצמו ביתר שאת בבחינת "מזבח" המורה על מדת הענוה, שלא תעלה על דעתו שזכותו היא שעמדה לו לנצח את עמלק "ויקרא שמו ה' נסי" רק על ידי נס מהשמים ניצחו את עמלק.
זאת זכרון

ויאמר כי יד על כס קה מלחמה לד' בעמלק מדור דור (יז, יט). פירש רש"י, נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו. פעם אחת קרא אליו החפץ חיים אדם אחד ואמר לו, אתן לך סכום כסף גדול אם תמצא יהודי עני שאין לו בביתו אפילו כסא אחד שאפשר לשבת עליו. לאחר זמן מה שב אותו אדם ואמר לחפץ חיים שאמנם מצא עניים, אך לא מצא עני כה מרוד, שאין לו אפילו כסא לישיבה. אמר לו החפץ חיים, דע לך שהקב"ה הוא עני יותר מכל העניים שמצאת, שכן אין כסאו שלם. כן מסופר שבשנותיו האחרונות של החפץ חיים, כשקשתה עליו הישיבה על ספסל של עץ, ספסל ללא משענת, כפי שהוא היה רגיל לשבת במשך כל ימי חייו, נסע נכדו לעיר ווילנה וקנה עבורו כסא מיוחד רך ונעים לישיבה, עם משענת מאחור, כדי להקל עליו לשבת במנוחה ובתנוחה קלה. אולם החפץ חיים מיאן לשבת עליו, ואמר לנכדו, במדרש מובא, "נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה

